

שיעורי
הרב הגאון רבי יוסף דב הלוי
סלוביצ'יק ז"ל

על מסי שבת
מפי השמועה

נרשמו ע"י
הרב צבי שכטר שליט"א

פעיה"ק ירושלים - תשס"ה

הדפסת ספר זה על מס' שובת מוקדשת לכבוד הורינו היקרים

אבינו ר' מנחם יצחק שיחי' בן ר' יעקב ישראל
ואמנו מרת רחל לאה תחי' בת ר' חיים אשר הכהן
שהגיע זה עתה לגיל הגבורות

אשר בהגיעם למדינת אמריקא חסרי אונים
בחוסר כספים ובחוסר קרובי משפחה שיוכלו לבוא לעזרתם
מסרו נפשם עבור שמירת השבת ושאר כל מצוות התורה
והצליחו בעזרה לגדל את כל בניהם
ואת כל נכדיהם לתורה ולמצוות

ותפילתנו שיימשיך הקב"ה להריק עליהם משופע ברכותיו
לאורך ימים ושנים טובות
ושיימשיכו לרזות רוב נחת של תורה
מכל צאצאיהם שיחי'

יעקב ישראל ואשתו פנינה ארלינסקי
חיים אשר ואשתו מעניא ארלינסקי
טאטיל מרים דלי ובעלה עקיבא יקותיאל לאוי

תוכן הענינים

הקדמה	א
מלאכות שבת	א
מוקצה א'	קט
חנוכה	קכג
מוקצה ב'	קנה
בישול	קצז
הוצאה	רמז

הקדמה

ספר זה כולל שעורי רבנו, ז"ל, למס' שבת, שהעציר צישיצה צשנת חשכ"צ-כ"ג, כפי שרשמתי אז. בעז"ה, זאת היא כבר החוברת החמישית שהולאנו. ארבע הקודמות היו על מס' גטין, קדושין, פסחים, ר"ה, יומא, ואו"ח הל' קרה"ת, ליטת, ותפילין. רבנו צשעתו הי' מקפיד שלא יעתיקו מרשימות התלמידים, כי הדברים לא הוכנו לדפוס, ורק נכתבו צשעתם צמהירות לצכרון דברים בעלמא, ואף כתבים אלו צכלל קפידתו היו, אלא שלמעשה יש כבר כ"כ הרבה העתקים מהכת"י הזה, חשצנו שמסתמא כבר כדאי הדצר לסדרו צאותיות של דפוס. ותודתנו נתונה לחבר ת"ח מצוגרי הישיצה שהעניקו מזמנם וטרחו הרבה צהגהת הגליונות וצהוספת הערות ומראה מקומות, הלא המה הרצנים היקרים דוד מיינץ, דניאל שטיין, חיים פעקער, חיים נתן נטע אייזענשטיין, יהושע גלעד פלוג, יונתן שווארץ, ומשה רימון, הי"ו.

המעיינ היטצ צשעורים אלו, כמו צשאר שעורי רבנו, יראה היאך שתמיד טרח רבנו להצין היאך הדין הפרטי הנלמד משתלצ עם שאר כה"ת כולה, והיאך שכל דתקון רצון כעין דאורייתא תקון, ושתמיד לריכים לחפש אחר הדינים דאורייתא ששימשו כדוגמא לרז"ל לתקן את כל אשר תקנו מדרבנן.

הלומד צספר הזה יראה היאך שהרבה פעמים התנהל משא ומתן של הלכה צאמצע השעור. לפעמים כשהלעו התלמידים אפשרויות של הסצרת הענינים הי' רבנו דוחה אותן צשתי ידים, ולפעמים קיבל את דצריהם, ואף הוסיף עליהם לצססם ולשכללם. צכמה מקומות השארנו את שמות התלמידים צצורת ראשי תיבות, ומן הנכון לפענחם עבור הדור הצעיר: הר"א ח"ר - הר"ר אהרן ליכטנשטיין, חתן רבנו; י"ג - יאחק גינצברג; מ"ש - מיכל שורקין; מ"פ - מלך פרס; א"ה - אלימלך העכע; ז"ס - זכריה סנער; ול"ה - ולא הצנתי; ועי' עוד מש"כ צהקדמות לשאר ארבע החוברות ולרף לכאן.

הוצאת כל הקונטרסים האלו נעשית מטעם תורה-וועצ פאונדישין, שמפרסמים

דברי תורה והשקפה מרמ"י הישיבה, בכתב ובע"פ, ואפריון נמטייה לכל אותם התלמידים העושים והמעשים במפעל הזה. וזרכה מיוחדת למשפחת ארלינסקי, שתרמו צעין יפה עזור הולאת הספר הזה, וכבר יש להם החזקה לשמש כ"אכסניא של תורה" להפקת שעורי הר"מים. וזכות תורת רבנו תעמוד להם ולכל בני משפחתם, שימשיכו לרוות רוב נחת של תורה מכל צניהם ומכל יולאי חלציהם.

לצי שכטר

יום ה' לס' דברים, ד' אב, תשס"ד

ישמח לדיק צד' וחסה צו

ויתהללו כל ישרי לצ

מלאכות
שבת

שיעורי מו"ר למס' שבת בעזרת השם יתברך

אלול, תשכ"ב.

שמה בכח). ואת זה למד הרמב"ם מדין המשנה (ק"ג). החורש כלשהו חייב, דלא ר"ל דלא בעינן שיעור לחרישה, אלא ר"ל - דתמיד איכא שיעור, דאפילו לא חרש אלא כלשהו יכול לזרוע שם כלשהו שיצמח לשיעור כגרוגרת. ורש"י פליג ע"ז וס"ל דתמיד בעינן שיעור בפועל ממש, ולא מחשבינן את אשר בכח מעשיו לפעול.

ע"י ריש מו"ק (ב:) אתמר המנכש והמשקה מים לזרעים וכו'. א"ל אביי לרבה, לדידך ק' לר' יוסף ק'. והאמר רב כהנא וגו'. ק'. וכ' בתוס' [שם בד"ה קא מרפויי] דל"ג קשיא, דרבה ור' יוסף פליגי עלי' דרב כהנא. אך דעת הר"ם (לחלק בין קשיא לתיובתא) דהלכתא כתריויהו, דאע"ג דס"ל לרב כהנא שאפשר להתחייב משום קוצר ומשום זורע משום פעולה אחת, מ"מ א"א להתחייב משום חורש ומשום זורע. ונראה, דמגמ' זה יש להביא קצת סעד לרש"י, דחרישה היא חוץ לסידורא דפת ולא זריעה. ועל כן מחלקינן, דב' מלאכות אשר מסד"פ, יכול אחד להתחייב מחמת שתיהן אף במעשה אחד.

(ע"ג.) במשנה. י"א מלאכות הראשונות הן מסידורא דפת. (גמ' ע"ד:) ונפק"מ בזה דשיעור כולן בכגרוגרת, לבר מחורש, כפרש"י. ומשמע מדבריו בפשיטות, דאף בזורע בעינן שיעור כגרוגרת, דלא כדעת הר"ם (פ"ח מהל' שבת ה"ב). (ע"י רש"ש ד"ה הזורע.) וצ"ה במאי פליגי. (במנ"ח [מצוה לב] הביא בשם הפרמ"ג (בפתיחה להל' שבת ד"ה ויש לשאול) שנחלקו בזה רש"י והרמב"ם, ודלא כרש"ש.) ולכאורה נל"פ בדעת רש"י דחורש איננו בכלל המלאכות דסידורא דפת, שעדיין אין האדם מטפל אפילו בזרע החטה, ואינה אלא מלאכה המאפשרת את תחילת סדר יו"ד המלאכות של סידורא דפת, ועל כן אין שיעורה בכגרוגרת. משא"כ זורע, דכבר הוי בכלל המלאכות דסידורא דפת, אשר שיעורן בכגרוגרת. אך, לומר בשי' הרמב"ם דס"ל דאף זורע לא הוי בכלל סידורא דפת ק"ק. ונל"פ דבזורע, אפילו יזרע רק כלשהו, יכול לצמוח מזה כגרוגרת שלימה, ועל כן י"ל שאף בכלשהו יש כבר כשיעור (עפ"י מה שיש

בכדי להחשב לאב. ולהרמב"ם, אפילו אינן דומין אלא במלאכת מחשבת, אף דחלוקין בצורותיהם, מ"מ הוור אבות. אכן זה קשה, דדעת הר"ם (פ"ח מהל' שבת ה"ב) דהמשקה זרעים... ה"ז תולדת זורע, אע"פ ששוה ממש בתכליתו לזריעה ולנטיעה, ולמה לא הוור אב. (ובאמת כ"ה משמעות הגמ' ריש מו"ק (ב:). - רבה אמר משום חורש, רי"א משום זורע, ד"משום" משמעו שזאת הפעולה היא תולדה הנכנסת תחת אותו הסוג של מלאכה, ולא שהיא עצמה אב.) על כן נ"ל שאף שיטת הרמב"ם כרש"י, דבעינן - להיות אב - שיהי' שוה בצורת המלאכה ג"כ לעיקר האב. אלא דס"ל דצורת מלאכת זורע היינו - העושה מעשה בדבר הגדל עצמו, (לאפוקי משקה זרעים), שמסייע לגידולו. וכל מחלוקתו עם רש"י אינה אלא היאך להגדיר צורת המלאכה של זורע. אך דעת הר"ח צ"ע, דהיאך שנגדיר צורת המלאכה של זורע צ"ל נוטע שוה לו ממש, ואף הוא אב. ונראה, דענין חשוב בהל' שבת הוא החפצא שעל ידה נעשית המלאכה. דכל שיעורי המלאכות נאמרו בחפצא של המלאכה, ובהוצאה יש שיעור מיוחד לכל דבר פרטי שמוציא, כדאיתא במשניות לרוב. וכן נמי נפק"מ לענין דינא דמלאכה שאינה צריכה לגופה, דר"ל - לגוף החפצא של המלאכה (עיין דברי התוס' (צד. ד"ה רבי שמעון פטר). ד"ע.)

לאפוקי שתי מלאכות נפרדות ושונות, ר"ל שמסדרים שונים, שהא' מסד"פ, והב' מחוצה לו, דאינם מצטרפים יחד להתחייב על שתיהן. וקשיא דאמרו בגמ' היינו, דטעם החילוק צ"ע. אבל חילוק צריך להיות, וזהו החילוק. אבל לדעת הר"ם דאף חורש בכלל סידורא דפת, צ"ע אף עצם החילוק. (עי' אור שמח פ"ז ה"ד. ד"ע.)

רש"י ד"ה כולן מלאכה אחת הן. אבל זומר תולדה. ודעת הר"ם (פ"ז ה"ג) דאף זומר הוור אב. ודעת הר"ח לפנינו (וכמה דיעות, עי' אג"ט מלאכת זורע סק"ה) דאף נוטע מבריך ומרכיב כולן תולדות. וצ"ה במאי פליגי, בהגדרת אב ותולדה. ונראה דבכל אב מלאכה יש פעולה ותכלית (עי' כלכלת השבת בתחילתו), ובל' מו"ר, שיש א צורת המלאכה, וב) מלאכת מחשבת של המלאכה. ובזה פליגי רש"י והר"מ בזומר, דתכלית פעולה זו שוה ממש לתכלית הזורע והנוטע, ומלאכת מחשבת (כלומר, תכלית) אחת היא, אלא שחלוקים הם מעשים אלו בצורותיהם. דבזורע ונוטע הרי הוא עושה המעשה בגוף הדבר שעתיד לצמוח ולגדל אח"כ, וכן במרכיב ובמבריך. אבל בזומר אינו אלא עושה מעשה בדבר אחר בכדי שיצמח הדבר הגדל. דלרש"י בעינן שישוה הפעולה בין בצורתו ובין במלאכת מחשבת שלו

הראשונים בזה. (ע"ש בפתחה, ובמל' אופה סק"א אות ח').

במשנה נזכרו קורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתוב. והעירור

בתוס' דבגמ' איתא דבעינן "ע"מ" אף בסותר ע"מ לבנות, ובמכבה ע"מ להדליק עוד הפעם באותה פתילה. ובנוגע למתיר אי בעינן ע"מ לקשור עוה"פ, נחלקו בזה רש"י והר"ח. ועי"ש בפ' במה מדליקין על המשנה דכחס על הנר (לא:), דבחובב אמכבה יש לעיין מצד ב' בעיות. א) מלאכה שא"צ לגופה. דבאמת, כל חמש מלאכות הללו שזכרנו מלאכת סילוק הן, שמסלק מה שכבר היה, בניגוד לשאר המלאכות שמחדש בהם איזה חפצא חדש. ומלאכה שאצל"ג ר"ל, שא"צ לגוף החפצא של איסור, וא"כ כל מלאכת סילוק בכלל, דליכא חפצא של אי, וז"פ. ואף בכחס על הפתילה שעושה פחם, נמי ליכא חפצא של אי. וב) מקלקל. וזה מיתקן ע"י עשיית פחם, אי ס"ל לר' יוסי כר' יהודה, עי' גמ'. וכל היכא דעושה מלאכת הסילוק ע"מ לעשות אחריה המלאכה שקדמה, כמוחק ע"מ לכתוב, הרי מתקן הוא ולא מקלקל, אם ע"י מחיקתו הוא מאפשר כתיבה. ובזה נחלקו רש"י והר"ח, בהגדרת מקלקל בנוגע להמלאכות. לדעת הר"ח כל מלאכת סילוק היא מקלקל, וא"כ מאפשר ע"י עשיתו המלאכה שקדמה. ובמלאכת סילוק, ר"ל מלאכה המסלקת

ונראה שלהר"ח בעינן שויון גמור, לא רק במלאכת מחשבת ובצורת המלאכה, אלא אף בחפצא של המלאכה, בכדי להחשב לאב. ומאחר שזורע בזרעים ונוטע הוי באילנות, כפרש"י, אינם שני אבות אלא אב ותולדה. נמצינו למדים שנחלקו בזה הר"ח עם רש"י והר"ם מחלוקת יסודית, אם אפשר להיות שני אבות הנמנין לאחד במנין ל"ט דמתניתין. דלהר"ח ליכא אלא פעולה אחת בראש כל סוג הנקראת אב, והשאר - דינם כתולדות. ולרש"י והר"ם חזינן דיכול להיות שתי פעולות ששתיהן אבות, ונמנין לא' במשנה. ויל"ע באופה ומבשל, אם שניהם אבות או לא. ועי' ר"ם (פ"ט מהל' שבת ה"א) דמשמע הכי, דתרוויהו אבות נינהו. (עי' אג"ט ריש מלאכת אופה, ובאות יו"ד). וזהו לשיטתו, דס"ל שיכול להיות ב' פעולות ושתייהן אבות בסוג אחד של מלאכה. ואף בזה אזיל הר"ח לשיטתו, שהביא בפ"י (עד:): את דברי הירושלמי דבישול הוי האב, ואופה התולדה. וה"ט - שהרי חלוקים הם בנוגע לחפצא של המלאכה, דזה בפת וזה באוכלין ובמשקין.

רש"י ד"ה האופה. במלאכת המשכן. אע"פ שהיתה אפיה בעבודת הקרבנות, צ"ל פ' דכונת הגמ' דהך דהוי במשכן חשיבא (ב"ק ב.) ר"ל - בבנין המשכן. ועי' אג"ט שהעיר במחלוקת

מלאכה אחרת שקדמה לה, והיא היפכית לה, ככתיבה ומחיקה, וכו'. ואף מתיר היא מלאכת סילוק. ודעת רש"י דמקלקל בנוגע לסוגי המלאכות הוא היכא שע"י פעולתו הוא מקלקל החפצא שעוסק בו, ולא שמקלקל המלאכה שקדמה לה. ועל כן ס"ל דמתיר לא מיקרי מקלקל חפצא של החוט, אע"פ שמסלק הקשר שהיה בו מקודם, וכל מתיר לא הוי מקלקל. (כ"פ מו"ר. ולכאורה צ"ע, דאף דלא הוי מקלקל, מ"מ מתקן נמי לא הוי. וצ"ל דלא התיקון מחייב אלא הקלקול פוטר. ורבינו לא כן הסביר בבארו למה נקראת מלאכת הוצאה מלאכה גרועה בדברי הראשונים. ועי' אג"ט מזה¹. ואף רעק"א לא כן הסביר בשיטת רש"י במתיר שלא ע"מ לקשור, עי' דו"ח (עג.). ד"ע.² וא"ל לפי דברינו דאף בקוצר יהיה פטור מטעם מקלקל מלאכה שקדמה לה, לפי הגדרת הר"ח, שהרי היא מסלקת מלאכת זורע שקדמה לה, דז"א. שהרי כל עיקר כונת הזריעה היתה בכדי שיצמח ויקצרו, ואין הקצירה היפך הזריעה ומבטלת תכליתה, אלא אדרבה משלימה פעולתה. ועפ"י נל"פ ד' התוס' ד"ה וצריך לעצים דלא מחייב אקצירה אלא בצריך לחפץ הנקצר. [כן פי' מו"ר. עאג"ט (מלאכת קוצר ס"ק ב) בשם המהרש"א, שדייק

בל' התוס' - דלא מיקרי בעצים קוצר - דדוקא בעצים אמרו כן, ולא באוכלין. (ד"ע.)] דדוקא בכה"ג י"ל שהקצירה משלימה (compliments) את מלאכת הזריעה בכיוונה, ולא עוקרתה ומסלקתה ומבטלתה. אבל בא"צ לעצים, אז דיינינן לקוצר כמלאכת סילוק, ומיקרי מקלקל, כפי' הר"ח הנ"ל, אשר עמו הסכימו התוס'. וזה חי' גדול. ועל כן דימו התוס' ד"ז לקורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתוב, דקריעה ומחיקה תרוויהו הוו מלאכת סילוק, ובתורת כך חשיבי כמקלקלין, וא"כ נוסף בהן מחשבת תיקון - ע"מ לאפשר המלאכה שקדמה לזו, שרק עתה הוא מסלק. וכן ה"ע בכל קוצר, בעינן שיצטרך לעצים בכדי שלא תחשב כמלאכת סילוק. אלא שהוקשה לתוס' דמיונם זה, דפתרון בעיית מקלקל במוחק הוא, עי"ז שעושה ע"מ לאפשר מלאכה אחרת, וכאן בקוצר הבעיא נפתרת ע"י הצורך בחפצא, וא"כ אינם דומים. וע"ז הביאו מסוחט דחייב דוקא בצריך למשקה הנסחט, דהצורך למשקה הוא חלק מצורת המלאכה. חזינן דהצורך בחפצא פועל במלאכות, וה"נ יוכל לפעול בקוצר. אבל בקוצר, הצורך הוא מטעם בעיית מקלקל, וכן התנאי של ע"מ לתפור וע"מ לכתוב במחיקה וקריעה, הן

¹ ועי' שו"ת אבני נזר סי' קפו. (המגיה)

² וכן הוא בתוס' רעק"א על המשנה אות ז'. (המגיה)

פעולת המלאכה כמות שהיא - אי הוי מלאכת תיקון או מלאכת קלקול. וכ"נ דעת התוס' סנהדרין (כו.) ד"ה לעקל בית הבד אני צריך, דזומר כה"ג בשביעית מותר. והק' תוס' דמה בכך, הלא מ"מ מסייע הגידול עי"ז שזומר. ותי' דמיירי בכה"ג שקשה לקרקע, דשרי בשמיטה. כלומר, שתוספת גידול היה בזה הציור קלקול הנטיעה שכבר גדל יותר מדי. ואעפ"כ חייב בשבת - אף בכה"ג - דמלאכת מחשבת אסרה תורה, והא אתעבידא מחשבתו. וכונתם כנ"ל, דלענין שבת עצם פעולת זומר - המצמיח ומגדל, והחיוב משום זורע ונוטע - חשיב בעצמיותה תיקון. משא"כ בשמיטה, שלא נאסרה פעולת זריעה, אלא תיקון הקרקע ע"י זריעה.³ אך התוס' לפנינו (ד"ה זומר) פליגי, כנראה, שהרי כ' - **התם** מיירי בכה"ג שאין האילן מיתקן בכך אלא מתקלקל. ומשמע דהכא, במס' שבת, לא מיירי באותו האופן. משמע דמתקן ומקלקל תלויים בכל ציור פרטי - בהיכי תמצא, ולא בעצמיות אופי המלאכה. ונראה דהעיקר כשי' תוס' דסנהדרין ודחולין, וד' התוס' שלפנינו תמוהים בזה. ואין להקשות מהקורע על מתו היכא דמקיים בקריעתו מצוה, דקיי"ל דחייב (קה:), דהוי תיקון, אע"פ שאמרנו שגוף מלאכת קריעה חשובה

לא מטעם צורת המלאכה, אלא מטעם מקלקל, ונסתלקה עי"ז תמיהת רעק"א בגה"ש. ורעק"א לא הבין כן, משום שלא עלה על דמיונו לומר שיחשב קוצר כמלאכת סילוק. ולכאורה ל' התוס' טפי משמע כפי' רעק"א, שהרי כ' - **דלא מיקרי** (בעצים) קוצר, משמע דחסר מצורת המלאכה. אך טפי נראה דר"ל דלא נכלל כה"ג בסוג "קוצר" דמתני' דחייב. -

ובענין מקלקל יל"ע בכותב על כת"י עתיק ישן נושן, וע"י כתיבתו מקלקל את הכתב, ובא אחר ומחק הכתב הנוסף, וע"י מחיקתו חזר הכת"י לשוויותו דמעיקרא, איזו פעולה היא התיקון, ואיזו הקלקול. כלומר, אי אזלינן בתר הנעשה והנפעל, וא"כ הרי הכותב הוא היה המקלקל, והמוחק המתקן. א"ד דאזלינן בתר עצמיות הפעולה והחפצא של המלאכה בלבד, וכתיבה עפ"י דין היא פעולה חיובית המחדשת, וחשיבא תמיד תיקון; ומחיקה עפ"י דין היא סילוק, ובתורת כן - תמיד חשובה כקלקול. [כה"ג ממש עפרמ"ג בא"א סי' ש"מ סק"ז, שדעתו להיפך מד' מו"ר. (ד"ע.)] עתוס' חולין (ת.) ד"ה מותר לשחוט) שחילקו בין הנאת עי"ז לבין **מלאכת** מחשבת דשבת. דבעי"ז בעינן דמטי הנאה לאדם, משא"כ בשבת, דדיינינן על עצם

³ אכן עיי' משי"כ בסי' ארץ הצבי (עמ' ר"ז) הסבר אחר בכונת התוס'. (ד"ע).

ל"ט מעשי איסור נפרדים בפנ"ע. [כן משמע ממתני' בכריתות (יט.), דמדמה ב' אבות לחלב ונותר לפניו. אך עי' ברש"י ד"ה על מה נחלקו שכ', דהוה"נ לתאנים וענבים. דאף כה"ג הוי כב' שמות. וצ"ע. (ד"ע.) ובאמת כ"ה בגמ' (כ.). וא"כ ש"מ ההיפך מזה. -] דלצד הא' סגי בהתראה כללית, משא"כ להצד הב', דבעינן תמיד התראה מחמת האיסור, והאי' הוי זריעה וכו'. עתוס' סנהדרין (סג.) שהקשו, אמאי לוקה המחלל יו"ט, הא הוי אי' מלאכה לאו שבכללות (ר"ל, לשון אחד וניסוח אחד בתושב"כ, בעד כמה ענייני אי' בתושבע"פ. וחלב כבש וחלב עז וכו' כולם שם אחד - חלב. ופשיטא דבאוכל דם א"צ להתרות משום דם סוס או דם תרנגולים או דם פרה וכדומה, דסוס פרה ותרנגולת אינם חלק מן האיסור. ומה"ט לא הוי אי' דם או אי' חלב לאו שבכללות.) ותי', דחשיב כאילו כל אי' ואי' מפורט בפ"ע אף בתושב"כ, דכתיב "כל מלאכת עבודה לא תעשו", דמשמע חרישה זריעה וגו'. ומבוארת דעתם דס"ל שכל אחת מהמלאכות חשיבא כאיסור מיוחד בפ"ע. וכן נראה מדאסרה תורה הבערה בלאו מיוחד והוצאה בלאו מיוחד (כן הביין מו"ר מתוס' ריש שבת (ב.) ד"ה פשט.), ונשארו לפי"ז רק ל"ז מלאכות באי' לא תעשה כל מלאכה. וא"כ פשיטא דזורע ומבעיר הוו איסורים נפרדים. וא"כ ניתן להאמר שאף כל הל"ז מלאכות הכלולים

תמיד כקלקול מחמת שהיא מלאכת סילוק, וכנ"ל. די"ל, דמאחר שיש שם קיום מצות קריעה על מתו, בכה"ג חשיבא עצם פעולת הקריעה לעשי' חיובית ולתיקון, ולא לקלקול. [כ"א מו"ר. והיינו כעין ד' התוס' דהתם, דאף דבכל מלאכת סילוק ליכא חפצא, כנ"ל, וממילא א"א להיות מלאכה הצריכה לגופה, מ"מ בקורע על מתו מחמת מצות קריעה, חשיב הקרע כחפצא חיובי, ולא סתם כסילוק מה שהי' שם בתחילה. אך רש"י שם פליג ע"ז כנראה. ובאמת צ"ע מהגמ' (קו.). דחובל וצריך לכלבו ומבעיר וצריך לעפרו חשיבי תיקון, משא"כ בסתם חובל ומבעיר - דחשיבי קלקול, ש"מ שהכל תלוי בכל ציור פרטי, ולא בעצמיות המלאכה בלבד. (ד"ע.)]

תוס' ד"ה משום זורע. ב' דיעות יש בתוס' אי בעינן התראה משום אב או לא. אבל משמע מל' התוס' דעכ"פ התראה מפורטת בעינן, שיאמרו לו אל תשמר, ולא סגי באומרים לו אל תחלל את השבת. ומסתימת לשון הר"מ (פ"א מהל' שבת ה"ב) משמע בפשיטות דסגי בהתראה כללית - אל תחלל את השבת, ולא בעינן פירוט כלל. ונל"פ בפלוגתא זו, דתליא בספק גדול במלאכות שבת. אם האיסור הוא שלא לחלל את השבת, ויש לחילול שבת ל"ט דרכים ואופנים. א"ד שזריעה חרישה קצירה וכו' הם

אפילו נניח שכל תולדה מהווה אי' בפ"ע ובתורת עצמה, מ"מ פשיטא להו לתוס' שאם התרה משום האב דודאי מהניא ההתראה. דאף שבלשון ההתראה הזכיר האב, מ"מ חלות ההתראה היא על התולדה (כ"ה ל' מו"ר.), דכל אב כולל באמירתו (semantically) תולדותיו. עתוס' ריש ב"ק (ב. ד"ה ולרבי אליעזר) שהק' עהגמ', למה לא חילקו בין אב לתולדה לענין התראה בתורת עצמו. ותי', דאף דמהניא התראה משום אב, סגי באל תשמר, עיי"ש. וצ"ע, דאכתי תקשי להו דאב בעי דוקא התראה מחמת עצמו, ותולדה מהניא לה התראה אף משום דבר אחר - משום האב. [וכן הק' בחי' הרמב"ן למס' שבת ריש פרק הזורק (צו.), עיי"ש. -] ובהכי ניחא. דאף דבמציאות יש חילוק כזה, מ"מ איננו הבדל הלכתי, דעפ"י דין לא מהניא התראה אלא משום התולדה, לאותה הדעה שבתוס', ובמתרה משום אב יש חלות התראה משום תולדה, כנ"ל.

ובענין זה, עתוס' ריש ב"ק (כ. ד"ה ולר"א) במש"כ, ועוד דנוטע ומבשל וגו' שהוא משולל הבנה. עמהרש"ל. ויל"פ דקאי אתי' קמא בתור ראייה, וס"ל לתוס' כהר"ח, דליכא אלא אב אחד ולא שנים (אב twin), וזורע הוי אב, ונוטע - תולדה, וכן אופה אב, ומבשל תולדה. (וזה כבר היפך ד' הר"ח עפ"י הירושלמי, כנ"ל.) ואפ"ה מתרה משום

בלאו האחד נמי הו' אי' מיוחדים, ולא רק דוגמאות ודרכים לעבור על איסור חילול שבת. [עי' ס' ארץ הצבי, עמ' רמח (ריש סי' לו), ובמסורה חוברת כ', עמ' י"ג.] אך ער"מ במנין המצוות בריש הל' שבת, שכלל כל ל"ט המלאכות בלאו אחד, ואי' לא תבערו למד לאי' עונשין בשבת (פכ"ד מהל' שבת ה"ז), ויש סברא לומר שאף להחרים אסור בשבת, אף דאין בו משום נטילת נשמה או משום החובל (ערמ"א סי' של"ט ס"ד בשם תשו' הגאונים, ובמג"א שם סק"ג.), והוצאה לא מנה ללאו מיוחד כתוס'. ונראה, דס"ל שכל הל"ט מלאכות הם רק אופנים ודרכים שונים לאיסור חילול שבת, דרק איסור אחד יש. ולשי' אזלי התוס' והר"ם. וספק התוס' בהתראה משום אב א"ל היה בזה - אם נניח דבעינן התראה מפורטת, דחרישה הוי' האיסור, ולא רק היכי תמצא לאיסור חילול שבת, א"כ יש להסתפק - כמה איסורים יש בלאו שבת. די"ל דיש רק ל"ט כמנין האבות. ועוד י"ל דכל פעולה, אפילו התולדה, הויא איסור בפ"ע ובתורת עצמה, ולא שהאיסור הוי זריעה, וזומר או משקה זרעים נכלל בו ונכנס תחתיו ובסוגו, אלא שמשקה זרעים אסור מחמת עצמו. וזה הוי' הספק בתוס', אם דוקא האבות הם האיסור, והתולדות רק כה"ת ודוגמאות לאבות, א"ד שאף התולדות הם האי', דהתראה תמיד בעינן בשם האיסור, ולא סגי בהתראה משום הדוגמא. אבל

נוטע, כדאי' בגמ' (וצ"ע למה הזכירו מבשל, שאין עליו גמ' כעל נוטע. ר'). ש"מ דמהניא אף התראה שלא משום האב. (ולהר"ח דנוטע תולדה, ואפ"ה מתרה במרכיב משום נוטע, כדאי' בגמ' ... - אף משום זורע, וכ"ש משום נוטע, שמעינן, דכמו שיש תולדה לאב, כך יש תולדה לתולדה, ויכול להתרות תולדת התולדה משום התולדה. ובאמת ל' הגמ' - משום זורע ... משום נוטע, משמע כהר"ח, דהווי כולם תולדות, ונכנסות תחת סוגים אלו, כנ"ל. ר'). אך עוי"ל דקאי אתי' תניינא דתוס', אלא שעתה מסבירים התוס' למה לא תי' הגמ' בזה הנפק"מ (שונה מאת אשר תי' דזה גופא ר"ל הגמ', דלא משמע הכי כלל, וכתמיהת המהר"ם). דהנה רש"י פירש שם בב"ק ד"ה לא מיחייב אלא חדא - אאב מלאכה, אבל אתולדה דידיה לא מיחייב. והוא פלא. דאף החורש ב' פעמים אינו חייב אלא אחת, שכפל מלאכה אחת, ואין הפירוש שפטור על התולדה, אלא שחייב רק חטאת אחת על הכל, דליכא חילוק. (כן הק' בשט"מ.) אך יל"ע בדין זה דחילוק חטאות. דהנה כבר הסברנו מחלוקת הר"ם והתוס' בל"ט מלאכות אי הווי ל"ט אי', או ל"ט דוגמאות והיכי-תמצא לאיסור אחד של חילול שבת. דלכאורה יש ראי' מהא דקיי"ל דחייב על כל אחת ואחת, ש"מ של"ט איסורים הם. אך לאידך גיסא צ"ע לפי"ז, מדוע בשגת

שבת וזדון מלאכות אינו חייב אלא אחת, והלא עבר כמה איסורים. ומשמע דלא הווי אלא איסור אחד. וע"כ צ"ל דאין ראי' כלל מהל' חילוקי חטאות. ונראה בדעת הר"ם, דאף דליכא אלא אי' אחד, מ"מ חייב אכל או"א, דכל אב יש לו צורת מלאכה בפ"ע, נמצא של"ט אבות הן ל"ט פעולות שונות ומשונות, ושינוי הפעולות הוא המחלק. וכעין דעת המ"ד דתמחויין מחלקין (כריתות טו:), אף שרק כפל אותה העבירה כמה פעמים. ולפי"ז הי' צ"ל הדין בעשה אב ותולדה דידיה שיתחייב שתיים, שהרי תולדה היינו (כרש"י, וכפי אשר הסברנו אף בהר"ם) היכא ששוה לאב בתכלית ובמלאכת מחשבת, ולא בצורת המלאכה, והרי יש ב' צורות מלאכה, ודומה לעושה ב' אבות. והיינו שי' ר"א, דמחייב אתולדה במקום אב, די"ל דלא חייב ר"א אלא אתולדה במקום אב דידיה, ולא בכפל אותו האב כ"פ, דבהא ליכא שינוי בצורות המלאכות לחלק. [ובאמת יש בזה מחלוקת רבה ורב יוסף. עגמ' כריתות (טו:)] [עיי"ש בחי' רמב"ן הסבר שונה לגמרי.] וע"ז פליגי רבנן וס"ל דאתולדה לא מיחייב כלל, וכפרש"י, דאילו הי' מתחייב אף במקום אב, אזי היו חלוקים בחטאות מחמת החילוק שביניהם בנוגע לצורות המלאכה. (ונפק"מ בזה, אם הפי' הוא שלא נתחייב על התולדה, או שנתחייב אבל ליכא חילוק, י"ל לסברת מ"ד הפריש חטאת

צ"ע למה שם בה"ד כ"כ רק בעצים, ולא באספסתא וסילקא. ולכאורה משמע, דס"ל כחילוק המהרש"א. ונ"ל דדוקא היכא דבעינן לחייבו לעובר משום שתי מלאכות, אז בעינן שיקצור לצורך העצים. אבל אם זומר באופן שהוא מצמיח, ואיכא כבר בפעולה זאת משום לתא דזורע, ואין בכונתו להשתמש בעצים, אין להוסיף עליו לתא דקוצר. ודוקא אם הוא צריך להדבר הנקצר, אז כוללת פעולתו אף שם קצירה (וכן תי' באג"ט במלאכת קוצר סק"ל. אך לפי"ז יוצא, דאם צריך לעצים ואיכא כבר משום קוצר, לא יתחייב משום זורע אא"כ מתכוין לגידול. והתוס' ריש מו"ק (ב: ד"ה וצריך לעצים) לא ס"ל הכי. ואפשר שהרמב"ם חולק עליהם, עי' אג"ט במלאכת זורע ס"ק כ"א. ד"ע.)

ר"א צ"א אלא לעפרה. שהחפצא של

המלאכה בחורש הוי הקרקע ולא העפר. עתוס' (צ"ד:) ד"ה אבל בכלי, היינו כר"י וכו', דס"ל דבגוזז, החפצא של המלאכה הוי הצמר או השער או הצפרנים הנקצצים. והרמב"ן בחי' (קו.) חולק אתוס' וס"ל דמיקריא מלאכה הצל"ג, דלתקן גופו ולייפות עצמו מכוין. ומשמע דעתו שהחפצא של המלאכה בגוזז הוא האדם שממנו נגזז השער, או גוף הבהמה שממנה נגזז הצמר. (צ"ע, שהרי כ' להדיא בין לתקן גופו ... ובין לצורך השער וגו'. עי' אג"ט בהג"ה

לחלב אינו מתכפר עמה אאכילת דם, ואף אאכילה אחרת של חלב, דאם נתחייב אלא דליכא חילוק, אזי בהפריש חטאת רק על האב בלבד, יצטרך להביא עוד חטאת. אבל אם לא נתחייב, לא יצטרך לזה. ר'.)

ואילה"ק לפי"ז, למה לא יתחייב ב' חטאות בעבר ב' תולדות

בהדי הדדי, דלכל תולדה - אפי' תרוויהו מאב אחד - יש להם צורת מלאכה שונה. (ויש קצת משמעות מתוס' ורז"ה פרק כלל גדול דאף לר"א אינו חייב אלא אחת. ד"ע.) דז"א. דצורת המלאכה של התולדה היא שאינה כצורת המלאכה של האב, ובזה כל תולדות אב אחד יש להן צורה אחת ממש. (כן תי' מו"ר. אך צ"ע, דזה תלוי ב' דיעות בתוס' אם כל תולדה היא אי' בפ"ע ובתורת עצמה, או מחמת הכללה תחת אב דילה. ד"ע.)

א"ך כהנא וכו'. ב' חידושים השמיענו

ר' כהנא: א) שאפשר להתחייב שתיים על פעולה אחת. (וב) שאע"פ שקצירה וזריעה הם תרתי דסתרי בתכליתן ובכיוונן, אעפ"כ אפשר להתחייב משום שתייהן בפעולה אחת.

ער"ם פ"ח מהל' שבת ה"ג, דמשמע

מסתימת לשונו דיש חיוב אקצירה אפי' א"צ למה שקצר, ודלא כתוס' (כהבנת מו"ר). ואעפ"כ פסק בה"ד - וכן הזומר וצריך לעצים, וצ"ע. (גם

ולא הצפרנים והשער. (ועי' אג"ט ריש מ"ל גוזז שר"ל בדעת התוס' דליכא אי' גוזז מן המת, ודלא כהרמב"ם הנ"ל. וזה מתאים מאוד לד' רבינו הנ"ל.) אך צ"ע, דכבר הנחנו דכל שיעורי המלאכות נאמרו תמיד בהחפצא של המלאכה. וא"כ בגוזז, דבעינן שיעור כדי לטוות ממנו חוט שארכו כסיט כפול (ר"מ פ"ט מהל' שבת ה"ז), משמע שהצמר הנגוז הוא החפצא של אי', וק' לד' הרמב"ן. וי"ל דס"ל לחלק בין גוזז צמר בהמה לבין נוטל צפרניו ושערו, דבגוזז באדם הוי גוף האדם המיתקן ומתיפה החפצא של אי'. ואילה"ק לפי"ז, למה בעינן כשיעור ב' שערות (פ"ט מהל' שבת ה"ט). והלא זה גופא שמצריכים שיעור בהשער מורה על כך שהוא הוא החפצא של המלאכה, וכנ"ל? וי"ל, דשיעור זה איננו מיוחד ופרטי למלאכת גוזז, אלא הוא שיעור "שער" לכה"ת כולה אף לצרעת ולקרחה, עגמ'. ובלא נטל ב"ש הרי לא גזז "שער" - עפ"י דין. ודו"ק.

עתוס' (ק"נ:) ד"ה במחובר, דקוצר אינו התולש מן המחובר, אלא המפסיק יניקת הדבר הצומח. ונפק"מ בזה לפירות שנתייבשו שעדיין תלויין באילן. - והוא כד' דלעיל. -

עגמ' מו"ק (ב:) איתמר המנכש והמשקה מים לזרעים וגו'.

לזורה סק"א אות ו', והוא דלא כדברי רבינו. (ד"ע.) והתוס' לשי' אזלי. שכי' דאף לר"י ניחא למה בעינן צריך לעצים. משמע, דלר"ש פשיטא כמש"כ רעק"א, וה"ט, שהחפצא של המלאכה הוי הדבר הנקצר, ולא החלק הנשאר צומח ומחובר לקרקע. אבל אף להרמב"ן נ"ל דמודה בקוצר שהחפצא של המלאכה הוא העץ הנתלש, ולא החלק שנשאר עדיין מחובר, דדעת הירושלמי (הובא בס' אג"ט במלאכת קוצר סי"ד.) לחייב כל נטילת נשמה אף משום קוצר, דקוצר עניינו הפסקת יניקת הפרי אשר עי"כ מפסיק חיותו. עגמ' (פא:): שהמעלה עציץ נקוב מעל גבי קרקע והניחו ע"ג יתדות חייב משום קוצר. ש"מ דלא בעינן חתיכת הדבר הגדל, אלא פסיקת יניקתו וחיותו היא היא עצמה של המלאכה. [ועפ"י"ז ק' טובא הגמ' ע"ב ריש ע"ב. (ד"ע.)] וא"כ פשיטא שהדבר הנקצר הוא החפצא של המלאכה ולא החלק הנשאר במחובר, שהרי רק מה שנתלש הומת מחיותו. (ודעת הירושלמי דשוחט היינו הממית בע"ח דוקא, בעוד שקוצר היינו הממית אף צמח, וכ"ש בע"ח.) משא"כ בגוזז, דקיי"ל (ר"מ פ"ט ה"ז) שהגוזז בין מן החי בין מן המת, אפילו מן השלח, חייב. והוא מהתוספתא. ש"מ דאין איסורו משום מפסיק חיות הדבר הנתלש. וע"כ ניתן להאמר - דהיינו דעת הרמב"ן - שהחפצא של המלאכה הוי הבע"ח, וגוף האצבעות,

דלענין חילוקי חטאות לרבנן דר"א הוּו נוטע ומבשל תולדות (כ"ה ל' התוס', ור' הבינה כפשוטה, ומ"מ יש לדרן דלאו דוקא קאמרי התוס', אלא ר"ל שאינם מחלקין לחטאת נוספת, שהרי כל אלו האבות דומות, וכמש"כ הר"ם ספ"ז. ד"ע.), מ"מ לענין חילוקי התראות - לר"א - הוּו אבות, כנ"ל, וא"כ יקשה, למה נמנו רק ל"ט חילוקי התראות במשנה ולא מ"א, ועל כן הוכרחו לתרץ בגמ' דמנין ל"ט הוא ע"ש הך דהוי במשכן חשיבא וגו'. ובאמת זה צ"ע, למה לענין חילוקי התראות הוּו מבשל ונוטע אבות, דדמו לאב במלאכת מחשבת וגם בצורת המלאכה, ולענין חילוקי חטאות הוּו כתולדות מחמת אי - דמיונם בחפצא של האיסור. (ור' ל"י פי' התוס'). ולפי הנ"ל לק"מ. דאף לענין חילוקי חטאות הוּו אבות, אלא דמחמת דדמו ליכא מחלק, וז"פ. אך ל' התוס' קשיתיה.)

רש"י ד"ה מלאכה אחת. לרפויי ארעא עבידי. והוא מהגמ' ריש מו"ק (ב:). ועי' פר"ח - כל שהוא לייפות הקרקע (עגמ' ק"ג ע"א. בנימין). [עחי' הרמב"ן (לדף קיא) שמתחילה פי' בהווא גמ' (קג) דאם מתייפה הקרקע, אז הוי שיעור התלישה כ"ש להתחייב מטעם קוצר. ורק אח"ז ציטט התוספתא די"ל דיש אי' חורש במייפה הקרקע. עיי"ש] ... אמת המים ... כל דבר שהוא להנאת

והר"מ פסק (פ"ח ה"א) דמנכש הוי תולדת חורש, והמשקה צמחים ואילנות הוי תולדת זורע (ה"ב). וצ"ע, דהיינו דלא כמאן. (עי' אג"ט למלאכת חורש סק"ז אותיות י"ח - י"ט שעמד ע"ז. ד"ע.)

בקר' הגמ' ריש ב"ק, לר"א דמחייב אתולדה במקום אב מאי איכא וגו', הקשו בתוס' למה לא תי' דנפק"מ להתראה. ר"ל, דבמשנה (עג). תנא מנינא - ל"ט אבות מלאכות וגו'. ומשמע דמנינא בא למעט, דל"ט דוקא ולא יותר. ובשלמא לדידן, יש ל"ט חילוקי חטאות. אך לר"א למאי נפק"מ במנין האבות של המשנה. והק' התוס' דאכתי נפק"מ, דיש ל"ט חילוקי התראות. וע"ז תי' התוספות לכתחילה דשמעינן מזה דא"צ להתרות התולדה משום האב. ואף דאכתי נפק"מ דיכול להתרות התולדה משום ד"א - אב דיליה, משא"כ אב, דבעי התראה בתורת עצמו (עי' שט"מ), לק"מ, דאכתי איכא יותר מל"ט חילוקי התראות, עי' לעיל. ואח"ז תי' דאפילו נניח דבעינן התראה אתולדה משום אב דילה, מ"מ מפורש בגמ' שאפשר להתרות אמבריך ומרכיב וזומר משום נוטע. (עי' מהרש"ל שכן פי'). ש"מ שנוטע הוי אב לענין התראת תולדות בשמו. וה"נ נראה לתוס' בנוגע למבשל, שאפשר להתרות אתולדות אופה אף משום מבשל. וא"כ אכתי ק'. דאף

שיעור מפני ששיעור כגרוגרת תמיד הוא באוכל, והיינו דוקא במקום שהאוכל הוא החפצא של המלאכה, אבל כאן הקרקע הוא החפצא, וא"א לשער בו כגרוגרת, אבל לעולם חורש הוא בכלל סידורא דפת, אזי ניחא, די"ל דלא מיקרי חורש אלא לצורך זריעה, ולא סתם שכל חופר גומא בקרקע הוא חופר. (ב) ברמב"ם משמע דלא בעינן צריך לעצים בשום קוצר, אלא במקום דבעינן שיתחייב תרתי, דבכה"ג אמרינן דאם מלאכה אחת טפילה לשניה, ומשמשת לה לשניה בכדי להגיע אל תכלית השניה, אזי לא מיחייב אלא אעיקר המלאכת מחשבת ולא אמלאכת מחשבת טפילה. [מושג זה נמצא כבר בתוס' (קו.) ד"ע.] ולפיכך דוקא בצריך לעצים, שאז אין קצירתו טפילה למחשבת זריעתו, מיחייב אתרוויהו. וה"נ י"ל דאיה"נ דחפירת גומא בקרקע אפילו שלא לצורך זריעה הוא חורש, וכך היה צריך להיות. (theoretically and academically), אבל מאחר שעיקר מלאכת מחשבתו הוא לבנין, נמצא שמלאכת חורש טפילה היא למלאכת בונה, ואינו חייב אלא אבונה. והרוחנו בזה, דאכתי יש להחזיק בסברא שהזכרנו, שחורש הוא לא בכלל סידורא דפת. ולרבינו נראה שזהו חילוק הגמ' ריש מו"ק לדעת הר"ם דקשיא לא הוא כתיובתא - דדוקא בצריך לעצים, שכל מלאכת מחשבת עומדת כתכלית בפ"ע, ובלתי טפילה לשום ד"א,

הקרקע חייב משום חורש. ירושלמי. ולכאורה פליגי בזה הבבלי והירושלמי. דלבבלי חורש הוא דוקא במכשיר הקרקע לזריעה. אבל לא במיפה את הקרקע. ופשיטא דלא ר"ל הירושלמי דזהו כל עיקר גדרו של חורש, דאדרבא, חרישה אינה מיפה את הקרקע, אלא ודאי הגדרה זו של ייפוי הקרקע (landscaping) הוא טפל לעיקר גדר חרישה, ותולדה הוא. אך אם נאמר שעיקר הגדרת הירושלמי בחורש הוא הנאת הקרקע, י"ל דבאמת פליגי אבבלי וס"ל דכל תיקון בנוגע לקרקע, או הכשרתו לזריעה או מיפהו לנוי, בכלל עיקר הגדרת חורש הוא, ולא שהגדר העיקרי הוא הכשרתו לזריעה, וכטפל לזה - ייפוי הקרקע. וצ"ע בהגדרת הר"ח עפ"י הירושלמי. ועי' ר"ם רפ"ח כדי לייפות את הקרקע. ומשמע קצת דמיישב סתירת הבבלי (ריש מו"ק) והירושלמי (שציטט הר"ח) (פה במס' שבת), דגדר רפויי ארעא הוא העיקרי, והוא האב. וגדר ייפוי ונוי ארעא הוא הטפל לו, והוא תולדת חורש. ונפק"מ בזה למי שיש לו גן ומסקל אבניו בכדי שיתנאה הגן, או במלקט עצים יבשים ועשבים תלושים המונחים בגן פה ושם. די' בזה ייפוי בלי רפויי ארעא.

בבית חייב משום בונה. צ"ע למה לא יתחייב משום חורש נמי. ויל"ת בג' אופנים: א) אם נאמר דחורש לא בעי

ע"י מאירי לב"ק (ס). דדוקא שניהם בני חיוב. [ובאמת זורה תמיד הוי הכי, עגמ' ב"ק (ס), דאף דאש תמיד חייב למרות זה שיש כח אחר מעורב בו, היינו דוקא היכא שאחד עשה בעצמו האש במק"א, והרוח סייעה להוליכו למקום אחר, שעל קירוב המזיק אצל הנזק מיחייב, אע"פ שהי' ע"י הרוח ולא על ידו בלבד. אבל בליבה וליבתה הרוח, ולא היה בליביו כדי ללבותה, אינו חייב מטעם אש, שהרי לא עשה בעצמו את האש, וכח אחר מעורב בו בנוגע לעשיית המזיק, לא מיחייב. והקשו ע"ז, אמאי, ליהוי כזורה ורוח מסייעתו. ותי' רב אשי בסוף הסוגי', כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו ה"מ לענין שבת, דמלאכת מחשבת אסרה תורה וגו'. ומשמע דר"ל, דלענין מלאכת שבת העיקר הוא החידוש הנפעל, ולא הפעולה בעצמותה, ועל כן חייב אף בגורם למלאכה ליעשות ע"י סיוע מכח אחר. והיינו כדברי הרמב"ם. וער"ם (פ"י מהל' שבת הכ"ב), שאם צד צבי בסיוע כלביו, אע"פ שעיקר הצידה נעשה ונגמר ע"י הכלבים, שהוא חייב. והיינו כשי' הנ"ל. ונראה שהתוס' פליגי ע"ז וס"ל דאין אדם חייב במלאכת שבת אלא על מעשי עצמו, ולא בנעשה גמר המלאכה ע"י כח טבעי או כח בהמי. עתוס' (לט.) ד"ה מפני שמזיז, שדעת ר"ת שהנותן ביצה בעפר תיחוח, והיא יורדת מאליה ונטמנת בגומא בעפר, דכה"ג לא הוי חופר או חורש,

דוקא אז חייב שתים. אבל במשקה מים לזרעים ובמנכש, י"ל דמלאכת - מחשבת האחת משמשת כטפילה להשני, ורק חייב אעיקר ולא אטפל. - ג) ועיל"פ דחורש צ"ל מהנה לקרקע. ואם חפר בשדה בכדי לאפשר בנין באותו מקום החריץ, איה"נ שהי' נחשב חורש (ground breaking for construction). אבל הב"ע שלא איפשר ע"י חפירתו איזה בנין נוסף בעד הבית, או איזה זריעה או נטיעה, אלא שייפה את הבית. וי"ל דבעינן דוקא עבודה בקרקע המתקנת או מכשרת את הקרקע לאיזה פעולה אחרת לאחריה. -

ר"ל"ע במלאכת חורש, אי הוי דוקא באדם החופר גומא בעצמו, או אפילו במנהיג ומוליך בהמתו והיא עושה מלאכת החרישה והחפירה בקרקע. דלכאורה בכה"ג י"ל שלא עבר האדם, שהרי לא הוא היה החורש אלא הבהמה, ואפי' בשנים שעשאוהו קיי"ל דשניהם פטורים, כ"ש בכה"ג, שעשתה הבהמה את כל המלאכה. וער"ם (פ"כ מהל' שבת ה"ב), דעל זה וכיו"ב נאמר לאו מיוחד - לא תעשה כל מלאכה ... ובהמתך. הרי מבוארת שיטת הר"ם דאפילו העושה מלאכה עם כח אחר מעורב בו המסייעו בעשייתה, ג"כ חייב משום מלאכת שבת, ודוקא בשנים שעשאוהו קיי"ל דפטורים, דמעשה של אדם אחר לא מיקרי כח אחר מעורבו בו, אבל בבהמה חייב. [יותר מזה

כל המלאכה מכח האדם לכדו אלא בסיוע כח אחר, דאינו חייב. ובאמת צ"ע מתוס' פ"ק (יז): ד"ה אין פורסין מצודות, שכ', שהפורס מצודה בשבת א"ה, דאינו יודע אם יצוד אם לאו. ומשמע שאם יודע, ודאי הי' חייב. וצ"ע שאינו אלא גורם לצידתם הבאה אח"כ מאליה. ובאמת צ"ע ד' התוס' בפריסת מצודות ושי' הר"ם הנ"ל, הלא עשי' הוא דאסור גרמא שרי (גמ' ק"כ). וצ"ל דחילוק יש בין אם המלאכה נגמרת לאח"ז, דזהו גרמא, לבין נגמרת תיכף ומיד, דזוהי עשי'. אך צ"ע לקבוע שיעור לתכיפות הזאת. ויותר נראה להגדיר החילוק, דגרמא הוי היכא שעדיין לא התחילה המלאכה בעת גמר פעולת הגברא. אבל בזורה ברוח, שניהם עושים ופועלים ביחד. וכן בחורש בבהמה, וכן באופה, שתיכף בשעת הכניסו הפת לתנור מתחילה אפיייתה. וזהו מש"כ התוס' (י"ז): דאתי לידי חיוב חטאת אם נלכד בשעת פריסתו המצודה. וכן נל"פ בנוגע לזרק ד"א ע"י סיוע הרוח, שבזריקתו לא הי' כח לעבור אלא ב' אמות, דנמצא שב' אמות הראשונות היו אפשריות אפילו בלא סיוע הרוח כל עיקר, וא"כ י"ל עפ"י סברא שלא התחיל סיוע הרוח אלא לאחר העברת ב' האמות, וא"כ לא היה הכח האחר המעורב בו פועל עדיין עד לאחר גמר פעולת האדם, והיינו גרמא, בניגוד לכח אחר וכו'. ואפשר דלא פליגי התוס' והר"ם, עפ"י זה

שהרי לא עשה האדם שום מעשה. ולשי' הרמב"ם הנ"ל ניתן להאמר שאף בכה"ג יהיה איסור חופר גומא, אע"פ שיש כח אחר מעורב בו. ולדעת התוס', צל"פ הגמ' בב"ק דזה דין פרטי במלאכת זורה, אבל אינו כלל בכל המלאכות כולן, דישי איסור זורה בשבת, וזהו גדרו - בסיוע הרוח. וכן באופה, דקיי"ל דאינו חייב עד שיקרמו פני הפת בתנור, וכן בבישול דאינו חייב עד שיתבשל כשיעור מאכל בן דרוסאי, ואז חייב אע"פ שהבישול והאפיה לא פעל הוא אלא האש. וצ"ל דשאני אופה, דזהו גדרו. [עוי"ל דשיעור הוא בחיוב, אבל מעשה המלאכה כבר נגמר בעת שימת האוכל על האש. עתוס' (ד.) ד"ה קודם שיבוא. (ד"ע.)] ודרך אגב העיר רבינו דנראה פשוט שאם שם את הפת בתנור סמוך לחשיכה בשבת, ושיעורא דקרימת פניו נגמר לאחר מוצ"ש, דפשיטא דפטור. ומזה ראי' דעל זורע חייב אפילו לא נשרש, דא"א להיות השרשה באותו היום. [ועי' רש"ש למשנה (ע"ג) ובמנ"ח (זריעה, סק"א).] ועתוס' (ק.) סד"ה אחזתו הרוח, דלמ"ד תוך ג"ט לא בעינן הנחה ע"ג משהו, ואף לא בעינן אחזתו הרוח, וככה יפרש סיפא דמתניתין לחיובא, בעבר תוך ג"ט, א"כ אף ברישא יפרש שפטור, אע"פ שלא נח תוך הד"א. וטעמא דפטור, דמיירי בפסק כחו, ומחמת הרוח נתגלגל לחוץ לד"א. הרי שיטתם עוה"פ דכל היכא דלא נגמרה

אשכול, וכשאשכול נתלש מן האילן, חייב משום קוצר, וכשנחבט בקרקע ונפרקים התמרים מן האשכול חייב משום מפרק. ר"ל, דבשעת קצירת התמרים מן האילן א"א להתחייב משום שתים בב"א - קצירה וגם דישה, אלא דוקא אם נעשו המלאכות בזא"ז. ויוצא מזה דאין דישה במחובר לקרקע אלא דוקא בתלוש (עי' אג"ט למלאכת דש סק"ט). ואין זה כשי' הר"ש שבתוס'. עב"ח, וצ"ע בדבריו. -

רש"י ד"ה מתקן. באמת הי' אפשר לפרש דמלאכה שאצל"ג היינו מלאכת שחוק (כל' הר"ם במורה נבוכים) או מלאכת אבטלא (כל' הירו'), שעושה מעשה סתם ככה ללא שום תועלת וללא שום כיוון. אכן ז"א. די"ל דכה"ג יפטר אף לר"י. ואצל"ג ר"ל שא"צ להחפצא של המלאכה, כנ"ל, ולשון נקיבה "לגופה" צע"ק. ואף לשון רש"י לפנינו צ"ע, שכ' - א"צ לגופה דהוצאה ולא למת, דהול"ל דהיינו שא"צ למת. וה"וואו" ברש"י צ"ע.

גמ'! היינו זורה היינו בורר וגו'. ואדש לא הקשו, אע"פ שענינו ג"כ הבדלת הפסולת והאוכל, (עתוס' דף קיד: ד"ה אלא לקניבת שכ"כ. ד"ע.) דבזורה בורר ומרקד יש תערובת של פסולת ואוכל, והוא מוציא המין האחד מן השני מתוך התערובת. משא"כ בדש, ששמה

החילוק. [ועי' בס' ארץ הצבי, סי' לח.]. ובעיא זו מאוד נוגעת בזמננו אנו בנוגע לכל המלאכות הנעשות בסיוע מכונה של אלקטרי. ולפלא שלא העירו בזה כותבי התשובות החדשות שבזמננו. -

רש"י ד"ה וצריך לעצים. תולדה דקוצר. יל"ע, למה לא הוי אב. וצ"ל דאב הוי בקוצר אוכלין, וזה קוצר עץ. וק', דהא שי' רש"י היא דאף שינוי בחפצא אכתי הוי אב עד שיהי' שינוי בצורת המלאכה. וצ"ל דשינוי זה חשיב שינוי אף בצורת הפעולה. ודו"ק.

רש"י ד"ה תולש. תולדה דקוצר. זה א"ש, דתולש ביד וקוצר בכלי והוי שינוי צורת המלאכה ובעצם הפעולה. ואף הר"ם ס"ל כן (עפ"ח מהל' שבת ה"ג ובלח"מ), אך בנוגע לספק הנ"ל, בקוצר עצים - בכלי, אי הוי אב או תולדה, יל"ע בשי' הרמב"ם, דלכאורה ליכא הכרח. (לדעת האור שמח בחילוק הגמ' דריש מו"ק - קשיא - יוצא דהוי אב. ד"ע.)

רש"י ד"ה מפרק. מן המכבדות. והתוס' חלקו עליו בשם הרשב"ם. וערמב"ן (ועוד ראשונים) שהק', דלדעת רש"י כל בוצר גודר ומסיק יתחייב משום מפרק נמי. ותי' בר"ן, דשאני תמרים שהם באילן כמו

פסולת שהוא באמת מין גרוע של האוכל. ועפ"י החילוק הראשון יש להסביר עוד, דבאמת כל ד' מלאכות הן לברור, אלא שדישה היינו ע"י כח אחר מעורב בו של בע"ח (צ"ע מכל סחיטה, ומכ"מ ...), כאורחי' בזמן ההוא, וככתוב - לא תחסום שור בדישו; וזרה - ע"י כח אחר מ"ב של כח טבעי כרוח (natural force); בורר - בידו ממש; ומרקד - בכלי.

ריל"ע, היאך אנו תולשים ענב מן האשכול, דלרש"י הוי זה בכלל מפרק. ואף לתוס' צ"ע, היאך אנו קולפים שום פרי. ובאמת בירושלמי איתא [עהגהמיי' לפ"ח מהל' שבת אות ה'. ד"ע], דעל קליפת פרי חייב משום מפרק, עאג"ט (מלאכת דש סק"ג), וצ"ע ממעשים בכל יום. וטעם ההיתר יתבאר עפ"י הגמ' דלהלן:

(ע"ד.) ת"ר היו לפניו. לכו ביום. וכי מותר לאפות ... לבשל. הא דפשיטא ליה אפייה ובישול טפי מברירה, דהתורה התירה צורך אוכל נפש ביו"ט, ש"מ דבשבת אסור (כ"א מו"ר. ואפשר לומר עפ"י הפסוק את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו, דמשתמע מהתם איסורי אפייה ובישול בשבת. ד"ע.) ונראה שסברת עולא היתה להתיר רק אלו המלאכות שבסדורא דפת, ולא כתיבה או שאר מלאכה אחרת, וז"פ. ועל כן לא הקשו לו מהוצאה או ממלאכה

אינו אלא מפריד הפסולת מן האוכל ממקום חיבורו הטבעי (לכאורה נקודה זו תלויה במחלוקת רש"י ותוס' בדף קמ"ה... ד"ע.), והוא עושה בזה תערובת, ולא בוררם כל מין ומין בפ"ע. ובגדר דישה שהיא הבדלת הפסולת מן האוכל ממקום חיבורם יחד, נחלקו רש"י ותוס'. לתוס' בעינן דוקא באופן שהפסולת כלבוש הסובב ומקיף את האוכל, ולרש"י - כל שמחוברים יחד. וצ"ע ל' רש"י (ע"ד). דהא נמי מפרקה מלבוש היא, דמשמע כתוס'. (עי' אג"ט מזה במלאכת דש סק"ב.) וכן יל"ע לדעת התוס' דבעינן מקיף, אם היינו דוקא בפסולת מקיפה את האוכל או אף באוכל המקיף את הפסולת. (עי' אג"ט שם ס"ב בפנים.)

והנה בחילוק ג' המלאכות שהקשו בגמ', יש לחלק בכמה אופנים: א) רש"י על המשנה (עג.) חילק, דזורה ברוח, בורר ביד, ומרקד בכלי. ב) רש"י בסוף הסוגי' (עה:.) חילק, דזורה בקשין, בורר בצרורות, ומרקד בקמת. ואף הר"ן הביא ב' הגדרות רש"י וכ' - זורה בתבן, בורר בצרורות, מרקד בסובין. וצ"ע אם דעתו לצרף ב' חילוקים אלו, דהחילוק הא' נוגע לצורות המלאכות, והב' - בנוגע להחפצא. ועיל"ח - בחילוק השני, ולהסבירו ככה, דזורה היינו ברירת הפסולת שהיתה מחוברת מתחילה בטבעה עם האוכל שממנו הוא בורר עתה; בורר - פסולת חיצונית המעורבת עם האוכל; ומרקד -

היה איסור. ולריו"ח אסור הח"ש אף בתורת עצמו (per se), ולא דוקא כשיצטרף ליתר השיעור לאח"ז. (עתוס' יבמות (לה:): וצ"ע. וק' אף בכ"מ אחרים. ד"ע.) והנה אף דקיי"ל דח"ש אסור מן התורה, משמע מהגמ' (ג.) דבמוציא מרשות לרשות ועשה רק עקירה או רק הנחה, דמותר מה"ת. (עיי"ש ברש"ש שכי' להיפך, ול"י משמעות מו"ר. ואפשר שכיוון לרש"י על המשנה (ב.) שהן ד' - מדבריהם, ועפרמ"ג בפתיחה להל' שבת שהעיר בזה. ד"ע.) והיינו, דעקירה והנחה שיעורים הם בצורת המלאכה של הוצאה, ולא שהעברה מרל"ר היא המלאכה, והעקירה וההנחה רק שיעורים לחייב. [באמת צ"ע, די ש כמה ראיות שהאי' הוי העקירה, וההנחה רק הוי גמר העקירה. עת"י (ג.) אות ב'), גמ' (ד:), ושי' ר"ת (פ'). ד"ע.] ולכאורה הה"נ במעביר ד"א ברה"ר. ובכותב ב' אותיות יל"ע. ועגמ' סוף הבונה (קה.) דפלוגתא דר"ג וחכמים אי יש ידיעה לח"ש איתמר בכותב אות אחת וגו'. ופשיטא דידיעה להפסיק בעינן באמצע מעשה העבירה, ומשמע דח"ש בכתיבה בשבת הוי אי', שהשיעור נאמר רק בחפצא, ולא בפעולת הגברא ובצורת המלאכה. והגמ' א"ש אף לר"ל דס"ל דח"ש לא הוי אי' מה"ת; דהתם מיירי בגמר אח"כ השיעור, ובכה"ג מודה ר"ל דלמפרע מתגלה שאף הח"ש הראשון ה' מלתא למפרע שהח"ש הראשון

אחרת, אלא מאפייה - דהיינו, מסידורא דפת גופא. אך לר"ח דס"ד להתיר בפחות מכשיעור יל"ע אי הוי ס"ל הכי בנוגע לכל אי' שבת, דדוקא במאכלות אסורות קי"ל דח"ש אסור מה"ת, או שאף הוא הגביל דעתו למלאכות של סידורא דפת. וערש"י ד"ה וכי מותר לאפות. ויל"ע בשיעורי מלאכות שבת, אם נאמרו בכמות או באיכות, כלומר, אם הם שיעורים בחפצא של המלאכה או בצורת המלאכה. דאכילה היינו העברת האוכל דרך בית הבליעה, ואם ישם האוכל בפיו ולא יבלע, הרי זה כאילו האוכל עדיין מונח בקערה, דליכא אפילו ח"ש של איסור מאכ"א (אכן יש בזה אי' אחר, עיו"ד סי' ק"ח ס"ה ברמ"א), שהרי שיעור זה נאמר במעשה האכילה. אבל השיעור של כזית הוא בחפצא ולא בפעולת הגברא, ול' חז"ל אין אכילה פחותה מכזית, לא ר"ל שהוא שיעור במעשה האכילה, אלא כנ"ל. (עגמ' חולין ק"ג:), דאכל חצי זית והקיאו וחזר ואכלו, ס"ל לריו"ח דחייב. ש"מ דשיעור כזית הוא במעשה הגברא ולא בחפצא. וצ"ע. ד"ע.) וצ"ע לר"ל, היאך לוקה באכל כשיעור כזית, הלא ח"ש הראשון היתר היה. וצ"ל שאף לר"ל הסובר דח"ש מותר מה"ת, היינו דוקא באכל רק הח"ש. אבל אם לבסוף השלים השיעור, ונצטרף הח"ש דמעיקרא ליתר השיעור, איגלאי מלתא למפרע שהח"ש הראשון

סתירת הגמ' ריש שבת לסוגי' דדף ק"ב. וצ"ל דח"ש אסור מה"ת וידיעה לח"ש הם אינם שייכים זל"ז כל עיקר, דפלוגתא דר"ג וחכמים בידיעה היא אי ידיעה המחלקת היינו דוקא ידיעת החטא, או אף ידיעת המעשה שעשה הנצרך להשלים החטא שלאחר מכן. עי' תוס' ד"ה ר"ג סבר. ולדיעה הראשונה שהזכרנו נשמע דכו"ע מצרכי ידיעת והכרת החטא, אלא דפליגי בהכרת ח"ש של אי'. ולר"ל אמרינן דאיכא ידיעת החטא, שהרי לבסוף השלים אח"כ את השיעור. [אבל לדיעה השני' דאין השלמת המעשה שלאחר מכן פועלת שיחשב למפרע ידיעת החטא לר"ג, צ"ע לר"ל בכל מקום שנחלקו ר"ג וחכמים אי יש ידיעה לח"ש של מאכ"א (כריתות יב:). (ד"ע.)] וגם יל"ע, לאותה הדיעה המחלקת בין ענין ח"ש לאי' לבין ח"ש לידיעה המחלקת ומבטלת צירוף, ויש ידיעה לח"ש ר"ל ידיעת המעשה מבטלת ומונעת צירוף, מהו שיעור ב' אותיות לכתיבה, אם הוא שיעור בחפצא או בצורת המלאכה. והנה בגמ' הקשו - וכי מותר לאפות פחות מכשיעור. ונראה דבאפי' פשיטא דהוי השיעור בחפצא, דמעשה הגברא שוה ממש בצורתו במכניס מעט פת לתנור כמו במכניס פת גדולה. אבל בכותב י"ל שמאחר שהכתיבה הנוספת היא בפעולה נוספת, י"ל דהתם הוי השיעור בצורת המלאכה.

דבגמ' (קב.) סוף הזורק איתא דשייכת פלוגתא דר"ג וחכמים אף למעביר ד"א ברה"ר והיתה לו ידיעה באמצע (אלא דבורק לא פליגי, ידיעה מחלקת דוקא היכא שהי' הצירוף סינטטי, כגון שהי' במציאות כמה מעשים. ובמעביר ל"פ בהעביר ב"א במזיד, דזדון מחלק יותר מידיעה. ד"ע.), וצ"ע מהגמ' ריש שבת, כנ"ל, דלא מיקרי אפילו ח"ש בעקירה בלי הנחה. ובאמת במאירי (ג.) יש ב' דיעות אי כו"ע מודו במוציא מרשות לרשות דאין ידיעה מחלקת, או דנימא דאף בזה פליגי. למאן דס"ל דכו"ע מודו, הק' המאירי מ"ש ממעביר ד"א ברה"ר. ותי', דבמעביר, עצם המלאכה ועיקרה הוי' ההעברה ברה"ר, והעקירה וההנחה הן שיעורין בחיוב. משא"כ במוציא מרשות לרשות, שהעקירה וההנחה הוו חלק עצמי ועיקרי מצורת המלאכה בעצמותה. ועתוס' (ב' סע"א) - מושיט ומעביר שהוא מרה"י לרה"י, דמשמע דמחייבי בעקר ברה"י והעביר ד"א דרך רה"ר והניח ברה"י. וכן דעתם בעירובין (לג.). והוא כנ"ל, דברה"ר בעינן עשיית המלאכה, והיינו ההעברה ד"א, אך העקירה וההנחה רק הוו כשיעורין לחיוב, וסגי בהו אפילו ברה"י. אך כמה ראשונים פליגי אתוס' בפרט זה (עחי' הרשב"א פ' הזורק דף צ"ז). וס"ל דאף עקירה והנחה בעינן ברה"י. וטעמם, דהם חלק עצמי מצורת המלאכה. ולפי"ז צ"ע

וראיית הלבושי שרד רס"י שי"ט מל' בורר ומניח ק', עתוס'. (ד"ע.) ודעת האחרונים להתיר תוך חצי שעה לסעודה, כלשון סמוך דריש פ' ערבי פסחים. [ועי' בס' בעקבי הצאן עמ' ע"א, ועי' ריטב"א לשבועות (יח): בקשר לפרישה סמוך לוסתה, דאינה דאורייתא אלא בחצי שעה הסמוכה לשעת הוסת]. וק' להתיר בזה. [עפרמ"ג בא"א לסי' שי"ט שהביא ג' דיעות בשיעור לאלתר. (ד"ע.)] וטעם הקולא איננו שצורך הסעודה מתירה, שהרי אין זה פקו"נ, אלא דבורר לפעמים הוא דרך אכילת סעודה, ולפעמים דרך מלאכה. ועל כן לא הקשו אתי' דאביי, וכי מותר לאפות לאלתר, דאפייה תמיד הוא הכשר והכנה לסעודה, ואיננו נחשב לעולם לחלק מן הסעודה.

תוס' ד"ה והתניא חייב. שי' רש"י דלא לתר מותר אפי' בכלי. ובקנין ותמחוי וכן ביד, לכאורה (כן הבין רי.), פטור אבל אסור - אפי' בבורר לאוצר. ושי', דבורר היינו דוקא בכלי ולא ביד, ובורר לפעמים הוא דרך מלאכה ולפעמים הוא דרך אכילת הסעודה. אך שי' התוס' דמותר לאלתר דוקא ביד. ושי', דבורר ביד ומרקד בכלי, ולא איתמר בברייתא דמלאכה הוא לפעמים דרך אכילה ולא דרך מלאכה אלא בבורר ולא במרקד, דמרקד הוא לעולם הכשר לסעודה ולא

עתוס' ר"ה (כט:): שהק', למה גזרו מפני החשש שמא יעבירונו ד"א ברה"ר ולא חששו לשמא יוציאנו מרה"י לרה"ר. ויש מביאין ראי' מזה לשי' התוס', דהעברה ד"א ברה"ר חייב אפילו בעקירה והנחה ברה"י, ולהכי אין לחשוש להוצאה מרשות לרשות, דפשיטא שילך אצל בקי ולא יתעכב ברה"ר. (עי' מאירי.)

עגמ' (מב.) דהעברה בפחות מד"א מותרת. וצ"ע, למה לא הוי כח"ש שאסור מה"ת אף בשבת, כמש"כ רש"י בסוגיין. וצ"ל דשיעור ד"א הוא בצורת המלאכה ודו"ק. דאם נסביר שהעקירה וההנחה הם רק כתנאים במעביר ד"א ברה"ר, ולא חלק עצמי מן המלאכה גופא, כ"ש שהי' צ"ל כן בשיעור ד"א. וצ"ע בזה. (עפרמ"ג בפתיחתו להל' שבת.)

והנה מדהקשו מאופה ומבשל משמע דלא הי' ס"ד דר"ח לומר דפחות מכשיעור מותר אלא במלאכות של סידורא דפת. ועי' תוס' ורמב"ן.

אוכל מתוך פסולת. דלא הוי כה"ג ברירה אלא דרך אכילה.

לאלתר. ופר"ח כל זמן שיושב על השלחן ואוכל. משמע, דוקא באמצע הסעודה. ואחרונים הקילו אפילו בסמוך לסעודה. (ערמ"א ריש סי' שי"ט ובסי' שכ"א במ"א ס"ק ט"ו.)

צע"ג. ובפשוטו אינו מובן. ועשו"ע (סי' שכ"א סי"ד בהג"ה), שהרשב"א התיר טחינת אוכלין לאכול לאלתר.⁴ (והק' עליו בש"ג, שלא מצינו היתר בגמ' אלא במלאכת בורר, אבל טחינה לעולם אינה דרך אכילה, אלא תמיד הוא הכשר אכילה.) ואע"ג דטחינה היא תמיד בכלי לא איכפת לן בזה, דדוקא ברירה בכלי נעשה מרקד, ומרקד לעולם אינו דרך אכילה. אבל טוחן בין בכלי בין ביד הוא טוחן, והרי התירו הרשב"א עפ"י הגמ' דברירה. ובמחבר שם (ס"ט) התיר - עפ"י תה"ד - טחינה בבשר, דאין הבהמה גד"ק. ועמג"א (סק"י). וקולא זו צ"ע, דרש"י פי' (ד"ה ז' חטאות) דטוחן רגבים הוא מלאכת טחינה, ועפר איננו גדו"ק. והוא פלא. (עפרמ"ג במש"ז סי' שכ"א סק"י שיישבו. ד"ע.) ומנהג מו"ר להתיר טחינה לחתיכות גדולות במקצת (כי צ"ע שיעורא דדק דק). בשמאל (כלאחר יד) בתוך הסעודה בבשר וביצים. ודו"ק. - ומעתה י"ל דה"נ במלאכת דישה ומפרק, דלפעמים הוא לה צורת מלאכה, ולפעמים הוא דרך אכילה, ולאלתר מותר לקלוף פירות. אבל להכין עכשיו בעד לאחר זמן, י"ל דאסור. ונכון ליזהר בזה. (כן הבין האג"ט קולת הרמ"א סוס"י שכ"א. [עמש"כ במלאכת דש

חלק ממנה. וצ"ע סתירת ד' רש"י אהרדי.

תוד"ה ולא ידענא. אוכל מתוך פסולת לאלתר. שי' התוס' כהר"ח, דתלתא לטיבותא בעינן. וכל אלו התנאים הם בכדי שתהיה הברירה דרך סעודה ולא דרך מלאכה, דרגילות היא בסעודה שאדם בורר לעצמו מה שיאכל, אבל לא שלוקח הפסולת. ותנאי ביד הוא מחמת מרקד, כנ"ל. וק' לפרש שאף הוא מחמת דכך הוא דרך הסעודה ביד דוקא. ושי' רש"י דאף ברירה בכלי ג"כ היא דרך אכילה, דד"ז תלוי בכ"מ ובכ"ז בנימוסין ובמנהג האכילה. והנכון לפרש כנ"ל. -

גמ' (ע"ד): - פרים סילקא. ופי' בתוס' (קיד): דמיירי במחתך לחתיכות דקות. ואפשר שלזה נתכוננו התוס' לפנינו דדוקא סילקא. וער"ם (פכ"א הי"ח) - המחנתך את הירק דק דק כדי לבשלו, דמשמע דאם כונתו לאכלו כמות שהוא עתה, ליכא אי' טחינה באוכלין, דטוחן נאמר באותו אופן שהוא נכלל בסידורא דפת, בתור הקדמה לאפייה שתבוא אח"כ. ואפשר שלזה נתכוננו התוס', דשאר אוכלין נאכלין כמות שהן בלי בישול אח"כ. אך שי' הרמב"ם

⁴ וכן מובא בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' עח. (המגיה)

איזעצ"ן, דתרוויהו חשיבי טוחן, והא קאמר הרשב"א דלאלתר מותרת אף טחינה. ושמעין מזה שלא הבינו כפי הנ"ל. אך יש להעיר על הסתירה שבין ס"י לס"ט. דבבשר הסבירו דמותר, דאין טחינה אלא בגדו"ק. ובגבינה החמירו - אא"כ ביד. והוא פלא. (וצל"ת דתרת בעינן: שלא יהא גידו"ק, וגם שיהא ביד. עב"י. מלך.) ונראה להתיר אף ע"י כלי המיוחד לזה אם טוחן בשמאלו (דיש לצרף סניף זה, במקום צירוף סניף היתר דביד). ר'. ודו"ק. - ואעיקר ד' התה"ד דאין טחינה אלא בגדו"ק קשה מד' רש"י דיש טחינה בעפר (לענין ד' חטאות דעושה חביתא) ומהרמב"ם האוסר טחינת מתכת. (ועפרמ"ג שתי'. ד"ע.)

תוד"ה היו לפניו. דאין ברירה אלא באוכל ופסולת, ובורר המועט מן המרובה (תוד"ה בורר, ואוכל, והג"א על אתר.) ולכן פי' בשני מיני אוכלין, דר"ל, שאחד רוצה והב' - אינו רוצה, וזה שאינו רוצה דינו כפסולת. דאוכל ופסולת אינם גדרים מוחלטים אוביקטיביים, אלא הכל תלוי בכונת האדם האוכל, וגדרים סוביקטיביים הם. והנה אב דדש היינו בורר (פי' מפריד מן החיבור יחד) פסולת מאוכל, ורק התולדה היא בורר משקין מאוכלין. ויל"ע לענין האב, אי תליא

תחילת סק"ג.] אך עיי"ש בחי' רעק"א שהבין אחרת. ד"ע.)

בדבר קליפת פירות, דלכאורה צ"ל אסור מטעמא דדש, הוסיף מו"ר עוד סניף להיתר, דדישה תמיד הוי במפרק כמה שבליים ביחד, ולא במסיר קליפת חטה יחידה. וע"כ י"ל דבמסיר קליפת פרי אחד לבדו, ליכא משום דש. ועל כן יש ליזהר שלא לקלוף הרבה אגוזים ביחד, בהכאה אחת, מה"ט. -

עאו"ח (סי' שכ"א ס"ט) דמתיר טחינת בשר בסכין, והסבירו המג"א והגר"א דאין טחינה אלא בגדו"ק. ובס"י אסר טחינת גבינה ברי"ב איזעצ"ן, דדוקא טחינה ביד היתירו ולא בכלי, וסכין כיד, אבל רי"ב איזעצ"ן - היינו כלי. ולפי"ז נראה דהא דברירת אוכל מתוך פסולת מיד מותר ביד, ל"ד קאמר ביד, אלא אפילו ע"י מזלג נמי שרי, ולא בא אלא למעט ברירה בכלי המיוחד לברירה. אבל מזלג כידא אריכתא, כמו טחינה בסכין, דהוי כביד, דא"א לטחון ביד ממש. ובאמת לפי מש"כ לעיל בשי' התוס' דביד הוי בורר, ובכלי - מרקד, ולא הותר אלא בורר, דהוי ככה"ג דרך אכילה ולא דרך מלאכה, משא"כ מרקד, דהוי לעולם דרך מלאכה. לפי"ז לא שייך לחלק בטוחן בין סכין לרי"ב

מיד, וביד, - א"כ יצטרך האוכל לברור ד' התפוחים שאינו רוצה לאכול, ואז יהיה התפוח החמישי נשאר לבדו ואז יאכלנו, וזה א"א. ובשלמא בהרבה תפוחים, יש להתיר עפ"י דברי הרמ"א, דבמין אחד, אפילו בורר גדולות מן הקטנות, ליכא ברירה. (שי"ט ס"ג) וטעם ההלכה (מקורו בתה"ד) נראה עפ"י שיטת התוס' הנ"ל, שמחשבת האדם הסוביקטיבית פועלת להחשיב לשאר האוכל שאינו רוצה לאכול כפסולת, דס"ל להרמ"א, דעכ"פ בעינן שיהא חילוק והבדל אמיתי וריאלי בין שני מיני האוכלים. דאילו היה הכל שוה באמת, לא הי' שייך לומר שסתם ככה מחמת עקשנותו והקפדתו הבלתי מובנת, חשיב האחד לפסולת. אך צ"ע בהרבה מיני אוכלים בקערה, שלא שמענו מעולם שיצטרך האוכל לברר כל המינים שאינו רוצה לאכול ולהניח זה שרוצה בו. ובפשיטות נראה דגדר ברירת אוכל מתוך פסולת שונה לדעת רב המנונא מלדעת אביי. לר"ה גדרו - מרובה מתוך מועט, כלי - כלאחר יד ודרך שינוי. משא"כ לאביי, דגדרו - דרך אכילה, דבסעודה לוקח האדם את האוכל שבדעתו לאכול ומניח את הפסולת, וכך הוא דרכו אפילו בפסולת מרובה. ובאמת לפי"ז, צע"ג קו' הרשב"א בתוס' (ד"ה בורר ואוכל) משי' ב"ש בכיצה לפי ס"ד הגמ' דב"ה ס"ל דברירה מותרת ביו"ט דהיא תמיד מלאכת אוכל נפש. ועל כן בורר אפילו

בגדרים מחלטים הלכתיים, או שג"כ תלוי בכונת האדם הסוביקטיבית. ועגמ' (קמד:) דמשקה הבא לתוך אוכל דינו כאוכל, והוי כמפריד אוכל מאוכל. ופי' בתוד"ה חולב, דחילוק יש בזה בין סוחט זיתים וענבים לתוך הקדירה לחולב בהמה לתוך הקדירה. דחליבה מותרת רק ביו"ט, דאי' מוקצה דשבת מחשיב לבהמה כפסולת. ודוקא ביו"ט דינו כאוכל, ומתוך פסולת אסור לברור בין אוכל בין משקה, משא"כ מתוך אוכל, דלהפריד ממנו אוכל מותר. וק', למה מותר ביו"ט, הלא אינו רוצה לאכול הבהמה עתה, ויהיה דינה כפסולת. ומזה מוכרח שלענין דישה הגדרים של אוכל ופסולת מוחלטים המה ובלתי משתנים. (ואע"פ שלענין טומאת אוכלין אין בהמה חיה חשובה כאוכל, לענין דישה הוא אוכל. כ"א מו"ר. ויל"ע בזה לענין קבלת טומאה, דיל"פ דאף דהויא כאוכל, מ"מ בע"ח איננו מק"ט. עגמ' חולין דף ע"ה ע"א, ובקובץ שיעורים לפסחים. ד"ע.) [ועתוס' ב"ק ע"ז א' ד"ה פרה (הב)].
ודבריהם כדברי רבינו. (ד"ע.)

והנה לשי' התוס', ברוצה לאכול תפוח אחד מה', הלא הוי פסולת מרובה מן האוכל, וברירת אוכל מתוך פסולת לאו דוקא הוא, אלא ר"ל מרובה מן המועט, וא"כ לפי מאי דקיי"ל כהרמב"ם וכתוס' (סוף העמוד) דבעינן תלתא למעליותא: אוכל מתוך פסולת,

תוד"ה ולא ידעינן. לכו"ע שרינן אוכל מתוך פסולת לאלתר. והתוס' לעיל (ד"ה והתניא) הצריכו ביד בעד ההיתר. ש"מ דס"ל כשי' הר"מ (פ"ח מהל' שבת הי"ג) וזהו פסק השו"ע, דתלתא למעליותא בעינן. אך לפי ל' הר"ח המובאה בתוס', דג' דינים בבורר, לא משמע כן. -

(ע"ד:) קמ"ל דמירפי רפי והדר קמיט. משמע דבישול היינו ריכוך החפץ. וצ"ע, דא"כ לא יתחייב המבשל ביצים, שהם מתקשים, וכן באופה בכמה ציורים. וצ"ל דהא דבעינן ריכוך היינו בשאר דברים דלאו אוכלין, אבל באוכלין, הוי גדר בישול - הכשר המאכל. ובמשקין, גדר בישול היינו - חימום המים. וסוף דבר ד' הר"ם (פ"ט ה"ו). תמוהים, שחייב המקשה גוף רך (אפילו דלאו אוכלין) משום מבשל. וזה נגד הגמרא. -

תוד"ה מהו דתימא. אבל אין לפרש דלא אמרינן לשרורי מנא וכו'. וצ"ע א"כ, למה חייב בשבת. והתוס' לפנינו לא ביארו. (עתוס' ע"ז (לח). ד"ה קמ"ל ובראשונים). ונראה בפשיטות דהוי פסיק רישא, וניחא ליה בריכוכו, דהיינו דרך בישול הכלי וחיזוקו. וגם אין לומר דהוי מלאכה שאצל"ג, שהרי צריך הוא להכלי. (אך צ"ע, דא"צ להכלי

פסולת מתוך האוכל. אבל בציור שטרחא יתירתא היא לברור הפסולת, בודאי בורר האוכל, דמדרבנן אסור משום טרחא (או משום עובדן דחול). אבל לב"ש ברירה אסורה ביו"ט כמו בשבת, ולא הותרה אלא כמו שהותרה בשבת לאלתר, ביד, ואוכל מתוך פסולת. ועל כן דקדקו לומר, שיברור האוכל ויאכלנו, ולא יברור הפסולת. ומאחר שכך, אפילו בפסולת מרובה ג"כ יש לו לברור האוכל, דדרך אכילה הוי' דוקא בלקיחת האוכל והנחת הפסולת, ולא בברירת המרובה. וז"ב. וד' התוס' מפליאים!

ער"ם (פ"ח הי"ב) - הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו ב' מיני אוכלין ... בידו ... לאלתר, מותר. דתלתא למעליותא בעינן. ומשמע מסתימת לשונו דכל בורר מין אוכל ממין שני הוי בורר, אפילו רוצה בשניהם, ודלא כתוס' (וכן הבין באג"ט). דאב דבורר היינו - פסולת מאוכל, וגדר טפל לזה - ברירה בין ב' מיני אוכלין. [אבל ברירת פסולת ממין פסולת אחר לכו"ע לא חשיבא בורר. עי' משנה (קלט): ורש"י שם. (עי' פרמ"ג ובתשו' אגר"מ.)] וב' סוגי בורר הם. ואפל"ח בין שניהם, דבב' מיני אוכלים מותר אפילו אם יברור זה המין שאינו רוצה בו, אם בדעתו לאכול המין האחר לאלתר והוא בורר עתה ביד, דמחשבתו שלא לאכול איזה מין איננה מחשיבה אותו המין לפסולת.

במצב זה של ריכוך. ודמי הא מלתא לזב שיצא בכיס שלו להצילו מן הטינוף דפטור מה"ט (לעיל יא:) דא"צ להכיס באותו מקום שמביאו לשם בדוקא, כשמ"ש התוס' (צד. ד"ה ר"ש פוטר) אפילו דצריך לכיס לבדקו. ד"ע. -

ועתוס' (ע"ה.) ד"ה טפי ניחא ליה, מהי פועלת ה"לא ניחא ליה" בנוגע לפסיק רישא. לתוס' היא פועלת דהויה מלאכה שאצל"ג, ולערוך - שהוא נידון כדבר שאינו מתכוין. וג' נפק"מ בדבר: א) דבר שא"מ מותר, ומלאכה שאצל"ג פטור אבל אסור. ב) בנוגע לגדר לא ניחא ליה. דרש"י פי' (לפנינו) - שלא איכפת לי' הוי שפיר פ"ר, ודוקא במוחה ורוצה בדוקא ההיפך, אז הוי לא נ"ל. והתוס' פי' (וכן פרש"י לקמן ק"ג. וכבר העיר ע"ז בגליון הש"ס שם, וסיים בצע"ק, ובאמת הוא צע"ג. ר'). דלא ניחא ליה ר"ל, לא איכפת ליה. לדעת התוס' דלא ניחא ליה פועל דהוי מלאכה שאצל"ג, אז בע"כ צ"ל דר"ל לא איכפת ליה. דמלאכה הצריכה לגופה היינו בניחא ליה בהדיא ובחוב. אבל לדעת הערוך דלא ניחא ליה פועל דהוי כדבר שאינו מתכוין ומותר, אזי בדעתו יש מקום להסתפק אי לא ניחא ליה ר"ל במוחה, ורוצה בדוקא ההיפך, או אפילו בלא איכפת ליה. ג) מלאכה שאצל"ג הוא דין פרטי ומיוחד בשבת (דבעינן מלאכת מחשבת - לדעת רש"י (ק"ו.), ולתוס' ג"כ, דין פרטי הוא

בשבת.), דבעינן דומיא דמשכן. אבל לדעת הערוך, דטעם לא ניחא ליה הוא מחמת דבר שאינו מתכוין, הרי היתר זה נוהג בכל התורה כולה, כדאי' בגמ' לענין מוכרי כסות, וקציצת בהרת, ושאר איסורים. וכ"כ התוס' להדיא (קג. ד"ה לא צריכא), שהערוך התיר אף באי' כיבוי אש המזבח ולענין אי' קציצת בהרת ע"י אחר. אך ער"ן (דף מ: בדפי הרי"ף ד"ה מנין לסירוס) ורא"ש (לפי"ד דשבת, סי"ט) שהכריעו כהיתר הערוך רק בשבת אבל לא בשאר אי'. (ודוחק לפרש שהבינו כן בערוך עצמו, שהרי הוא הוכיח שי' מהגמ' הללו, אלא נראה שהכרעה חדשה היא זו ודיעה שלישית. מו"ר.) וראייתם מקו' הגמ' בזבחים (צא.) מפליאה באמת, כקו' מהר"ל מפראג, (עיי' קרבן נתנאל אות מ'), שהגמ' הקשה והלא מכבה הוא, אע"ג דלא ניחא ליה. ש"מ שבאמת אסור אף בכה"ג עכ"פ בשאר איסורים, דהא מסקנת הגמ' אחר כל התי', דלר"ש מותר. כלומר, דזה גופא תירץ הגמ'. ומשם למד הערוך את דינו. ונראה שהר"ן למד שבתחילה הבין המקשן דיש בזילוף היין פ"ר, ולבסוף כשמתרץ דאליבא דר"ש מותר, מסקנתו היתה דלית בזה שום פ"ר, כמש"כ בתוס', שאפשר לזלף בטיפות דקות או ע"ג האברים. (ועיי"ש בפרש"י למס' זבחים שם: וא"ת פ"ר ולא ימות הוא, אפשר דמזלף ליה בטיפין דקות מאוד, הלכך

בזה לשאר אי, דליכא מיעוטא דמ"מ, וא"כ במחשב לשחוט בהמת קדשים זאת בחוץ, ונתחלפה לו באחר, יהי חייב, שהרי כיון לשחוט. ר"ל, דמתעסק היינו חסרון ידיעת המעשה. ומלאכת מחשבת היינו חסרון רצון העושה. (דמה חילוק יש בין נר זה לשני, או בין תאנה זו לשני, אלא דכך הי' רצונו, אבל דעתו סוף כל סוף אכתי היתה לפעולה של קצירה, ולא חסרה כאן דעתו בעד המעשה, אלא רצונו. ר').

עגמ' זבחים (צא:) אמר שמואל המתנדב יין, מביאו ומזלפו ע"ג האשים. ר"ל, אע"ג דכל נסכי קרבן מנסכים לספלים שירדו לשיתין (סוכה מ"ח), היינו דוקא בבאו בצירוף לקרבן, דיש הקטרה לעיקר הקרבן, דהיינו - לאימורים. אבל במתנדב יין, שהיין הוא הוא עיקר הקרבן, ס"ל לשמואל דבעינן ביה הקטרה, ולא ניסוך לשיתין.

בגמ' - כיון דהדר ואיקושא וגו'. (ר"ל, דבעינן מלאכתו מתקיימת - ק"ב: - וכן בגמ' דהתופר ב' תפירות, שהק', והא לא קיימא. וצ"ע לפי"ז תי' הגמ' - קמ"ל. ד"ע.)

רש"י ד"ה ז' חטאות. בורר הצרורות הגסות מתוכן. מבואר דיש ברירה אפילו שלא באוכלין. ולפי"ז י"ל דנוהג אף בכגדים ובספרים. והגר"מ,

אי נמי מכבה בטיפין גסות, דבר שאינו מתכוין הוא. ואין דבריו מובנים. מו"ר. ודיעה שלישית זאת היא, דבאמת כל דבר שאינו מתכוין דקיי"ל דמותר לר"ש, היינו משום דחשיב כמתעסק, דליכא ב' כלל מעשה עבירה, והוא היתר גמור. (עיי' מזה בתשו' רעק"א [סי' ח']. ד"ע.) [עמש"כ במסורה, חוברת ה', עמ' כ"ה.] ופסיק רישא - חשיב כמתכוין. אך בפ"ד דלא נ"ל יל"ע, אי היותו דבר שא"מ ר"ל שהוא נכלל עוה"פ תחת מיעוטא דאשר חטא בה, פרט למתעסק, או דזאת הפעם רק נתמעט מכח דרשא דמלאכת מחשבת, ותו לא. ונפק"מ בזה לשאר אי. [ועי' מה שנדפס על גליון התוס' כתובות (ו). בזה ומש"כ בס' בעקבי הצאן סוף סימן ח' - עמ' מט.]. (ובאמת צ"ע, דגדר מלאכת מחשבת ודאי ר"ל דפטור אבל אסור. וצ"ע. ד"ע.) וזהו מח' הערוך בתוס', והכרעת הר"ן. עי' תוס' (מא: ויומא ל"ד:), דאף דס"ל לר"י דדבר שא"מ אסור מה"ת, היינו דוקא בשאר אי, אבל בשבת הוי רק אי' דרבנן. דמ"מ אסרה תורה. וה"נ י"ל לר"ש בדבר שא"מ זה - בפסיק רישא דלא ניחא ליה, דהוי בכלל מיעוטא דמלאכת מחשבת.

ועתוס' (עב:) בשם ר"ת, דאם נתחלף לו בחפץ אחר, אע"פ שהיתה לו כונת מעשה, פטור הוא בשבת, דחסרה מלאכת מחשבת. אבל בהיתה חסרה לו כונת המעשה, נתמעט ממתעסק. ונפק"מ

הל' שבת ה"ט) משום כותב, אע"ג דליכא ב' אותיות. אך י"מ בטעם ההלכה דחייב מחמת מכה בפטיש, שהרי גמר מלאכת הספר.

והקשה רש"י לפנינו, למה לא יתחייב כל אופה ומבשל אף משום מכה בפטיש, שהרי יש באפיה גמר מלאכה. ותי', דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור. כלומר, וכח אחר מעורב בו אינו חייב בנוגע למכה בפטיש, אע"פ שחייב באופה ומבשל. ויל"ע בדעתו בנוגע לשאר אי' שבת. (ע"ד פתיחת מקרר חשמלי בשבת, שבעת פתיחת הדלת נכנס בו החום, ויש חשש שאם יפתחנו לזמן מרובה, הרי יש פ"ר שבודאי יתחיל המוטור, ואם נניח שיש אי' בהתחלת המוטור, יהי' אסור לפותחו לזמן מרובה. ויש צד להקל עפ"י הערוך, דהרי לא איכפת לי', אך אין בזה קפידה שימחה. וזולת הספק הזה בגדר ענין לא נ"ל, הרי החמיר עלינו השו"ע (בסי' ש"כ סי"ח) כשיטת התוס'. ור' מתיר. וצד אחד בהיתרו הוא דיש במלאכה זו - איזו שתהי' - כח אחר מעורב בו.)

גמ' (עה). - פציעה בכלל דישה. לכאורה ר"ל שמפרק המשקה מתוך האוכל. ואע"פ שחלזון הרי דג טמא, [ענוב"י מה"ת חאו"ח סי' ג', ובערוך בהגהות בן הנוב"י לע' חלזון. (ד"ע)], ואינו עומד לאכילה ע"י האדם

נ"ע, הי' נזהר בזה. (ועיי' מנ"ח שדיבר בזה (בורר סק"ה), והביא ד' הטו"ז (סי' שיט ס"ק יב. ד"ע).)

ד"ה תנור. אבל גבי חבית ליכא משום מכה בפטיש. באמת לכל מלאכה ומלאכה יש צורה מיוחדת ומלאכת מחשבת מיוחדת, וכן לכל תולדה, לבר ממכה בפטיש. ואף שפי' רש"י (ע"ג וק"ב) ותוס' שי"ל לאב דידי' צורה מיוחדת ופרטית, מ"מ לתולדותיו ליכא כלל צורה פרטית או אף מלאכת מחשבת פרטית או מיוחדת. וזה ר"ל הגמ' (עה): רבה ור"ז דאמרי תרוויהו, כל מידי דאית ביה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש. ועיי"ש בנוגע לשקיל אקופי מגלימי, וכן להלכה - אסור להסיר איזה נייר המדובק בבגד (tag) משום מכה בפטיש. ועי' רמ"א (סי' שכ"א ס"ט), דאסור לחתוך דק דק בשר חי לפני העופות, דהואיל ואינם יכולים לאכלו בלא חיתוך, קמשוי לי' אוכל, דלשון זו מורה - כלשון קמשוי לי' מנא - על איסור מכה בפטיש. אבל אין לפרש בדבריו שבכה"ג חזרה טחינה להיות מלאכה. ועיי' מג"א (ס"ק י"א) דכן פי' באמרו ותו דיש ליגע בו. אבל מעיקרא פירש דכה"ג יהיה אסור בתורת טחינה. דדוקא באוכלין ליכא אי' טחינה, וזה הבשר החי איננו עדיין אוכל בשעה שטוחנו זה. - עגמ' (קד:) כתב אות אחת והשלימה לספר דחייב, ופי' הר"ם (פי"א

לצורך האכילה אלא לייפות סחורתו, פשיטא דאסור. (וכ"ה בכלכלת השבת עפ"י הפרמ"ג. ד"ע.) ולענין השתמשות במפות להעביר הצבע מעל ידיו, אע"פ שצובע המפה, נראה להתיר כהרדב"ז (מג"א סקכ"ד), ודלא כחומרת השו"ע, דאין זה אלא דרך לכלוך. ואין לחלק בין מפה של נייר שמשליכו משלכלכו לבין מפה של בגד, שמכבסו אח"כ, וא"כ יש מקום לומר דאין זה מקלקל. דאף זה אינו. דסו"ס מקלקל הוא במה שצריך עתה ללבונו מחדש. -

רעיקל שרטוט. ופרש"י דלא ר"ל בכדי לכתוב, אלא ר"ל - לקיים מדידת העור שמדד. (אך הר"ם פ"ז מהל' שבת ה"א ופרק י"א ה' י"ז) פי' דר"ל לכתובה. ד"ע.)

ממחק. ר"ל, שמחליק העור ע"י

שינוי עצמי בו, שמסיר השער מעליו. והגר"מ פיינשטיין יצ"ו (אגרות משה או"ח חלק א סי' קיב) אסר השתמשות בפייסט לנקות השיניים מחמת ממחק. וזקן ר', הגר"ח נ"ע, אסר בפודר (tooth powder) מחשש לישה, אבל התיר בפייסט. ונראה דאין אי' ממחק בנוגע להשיניים, בעבור החליקו אותם, שהרי אינו משנה שום דבר בהם, ועגמ' (ג.) - דאין חפין כלי כסף בגרתון, אבל בחול ובנתר מותר. ופרש"י, דבשפשוף

הזה, אעפ"כ לא חשיב כפסולת, דמ"מ אוכל הוי לעכ"ו"ם. ורש"י פי' דדמי' למפרק תבואה מקשין שלה. ר"ל - מתוך הפסולת.

רש"י ד"ה מתעסק. שאינו מתכוין שימות. וכ"פ בתוס', דהגמ' ר"ל דבר שאינו מתכוין. דמתעסק דכה"ת כולה, ר"ל, שאיננו יודע את אשר הוא עושה, ומאחר שכן, לא נקראת הפעולה על שמו, ואיננה מתייחסת אליו. אבל כאן בפוצע חלזון, ברור לו להדיא את אשר הוא עושה. אך משמע שעפ"י דין היתרא דדבר שאינו מתכוין הוא מחמת החשבו בכלל הסוג של מתעסק. אך רש"י הוסיף לומר דלא הויא מלאכת מחשבת, ומשמע דדוקא בשבת הוי אינו מתכוין בכלל מתעסק, ולא לכל שאר מילי. וצ"ע, דפשיטא דס"ל לר"ש דאינו מתכוין מותר בכל אי' תורה. ועיין. -

שוחט ... משום צובע. עאו"ח סוף

סי' ש"כ דאין צביעה באוכלין, ומקורו בגמ' (קמ.) דלגוון את המאכל מותר להשים בו ביצה, כמ"ש הגר"א (אות ל"ב). וצ"ע מרב לפנינו, אא"כ נאמר דבהא פליגי, וקיי"ל כשמואל. ונל"פ דשאני הכא, דאין הצביעה לצורך עריבת או הטעמת האכילה, אלא בעבור פרסום הדבר (advertisement) שהיום נשחט ושהבשר רך, ומחמת שאין זה

מלאכת אומנות לשבת, דאין תנאי זה נוגע אלא לחוש"מ ולא לשבת. ורק רמב"ם אחד קשה יש בנוגע לזה - לענין קשירה. (רפ"י) אלא שכונת התוספות כך היא: דאם הדיוט יכול להחזירו, אכתי יש עליו שם כלי אף עכשיו בעודו בלתי - מחובר. אבל אם צריכים לאומן להחזירו, אזי בהיותו מפורק ליכא עליו שם כלי. (וכ"פ הר"ן שם פ' הבונה. ד"ע.) וכך היא ההלכה אף בנוגע לקבלת טומאה.

מלאכה שאצל"ג: תוס' (צד.) במוציא מת ובצד נחש, המלאכה מצורפת לחפצא פרטית, אלא שהוא א"צ לאותו החפצא. במפיס מורסא יש ג' דיעות למה חייב. הר"ם פי' (פ"י הי"ז) שזהו מכה בפטיש. רש"י (ריש כתובות (ו:)), והביא פסוק להוכיח שיש בנין באדם) ותוס' (צד. ד"ה ר"ש פוטר) הבינו שחיובו משום בונה. ואפשר דס"ל דמכה בפטיש הוי דוקא בחפצים, אבל לא באנשים. (וי"מ דע"י הוצאת ליחה מוציא אף דם, וחיוב משום נטילת נשמה, כדאי' ר"פ שמונה שרצים (קז:). עשט"מ ריש כתובות (ו.). מו"ר.) (עגמ' ק"ג א' - חזא אומנתא ואגמרה בשבת ה"נ דליחייב. משמע דאין מכה בפטיש בנוגע לאדם. ד"ע.) ופלוגתתם היא בפתח העשוי להכניס ולהוציא, (קמ"ו.) - מפני מה

בגרתון, מחמת רכות הכסף, גוררו והוי ממחק. אבל בנתר וחול, אינו גורר מן הכסף. וה"נ בנקיון שיניו, איננו גורר מכיסויים של אינמל (enamel). ובממרה רטיה (ע"ה:) מיירי בעושה שינוי בגוף הרטי' או בגופה של המכה. (change in structural pattern) [ועי' ס' נפש הרב, עמ' קס"ח.]

מחק אות גדולה ... זה חומר וגו'.
בפשיטות נראה (ערא"ש ס"ט בזה.) דמחיקה היינו מחיקת כתב, ומדחייב אאות אחת משמע דאות אחת הוי' כתב, אלא דב' אותיות בעינן בשיעור מעשה כתיבה, ולא בשיעור החפצא של כתב. ומכאן ראי' לד' הר"ם (פ"י מיסה"ת ה"א), שהמוחק אפי' אות אחת מן השם לוקה, דאף אות א' הוא כתב. (אך יש לדחות עפ"י דברי התוספתא ע"ד מחיקת שעה וכו' ... ד"ע.)

תוס' (עד:) ד"ה חביתא. נחלקו בזה רש"י ותוס' בביאור ד' הגמ' דאין בנין בכלים. לרש"י ר"ל, אם החפצא הנבנה יהי' כלי. ולתוס' פי', אם כבר יש על זה שם כלי, וע"י בניינו לא יחדש לו זה השם כלי, דכבר עתה ישנו עליו. ולכן חלקו בזה התוס' (קב:) בין הדיוט יכול להחזירו או לא. דאין לפרש דבעינן

⁶ ע"י מרכבת המשנה (פ"א מהלי' שבת) שיש בזה די' שיטות בראשונים. (המגיה).

אלא שהוא א"צ לתשמיש אותו החפצא. (ג) מלאכת אבטלה. ובאמת הסוג הג' ק' להבין, למה תלוי במחלוקת ר"ש ור"י במלאכה שאצל"ג. בשלמא לרש"י (צ"ג: בפ"י למשנה), דפליגי בגזה"כ דמלאכת מחשבת, דהיינו בהגדרת מקלקל, א"ש. אך התוס' לשי" צ"ע, שהרי הוכיחו (ק"ו. וע"ה.) מהגמ' סנהדרין (פד:) דאף מקלקל בחבורה דחייב הוי דוקא במלאכה הצל"ג, דכלל זה אינו מחמת מקלקל אלא משום דבעינן דומיא דמשכן. וא"כ צ"ע, איך תלי הספק במלאכת אבטלה במח' ר"י ור"ש באינה צריכה לגופה.

ופרש"י באינה צריכה לגופה שנוח לו שלא הי' קורה המקרה שהניעו לעשות מה שעשה, הוא תמוה, דא"כ כל תופר מה שנקרע דרך אונס יפטר, כקו' תוס', דודאי לא ניחא לי' באונס הקריעה. וזה מן הנמנע. -

בביאור דעת רש"י במלאכה שאצל"ג (עי' תוס' צד.), שהקשינו אטו בנקרעו בגדיו ותפרם בשבת, תהיה התפירה אצל"ג, שברצונו לא הי' בא לו זה הקרע. - ונל"פ שדעתו לחלק בזה בין סוגי המלאכות, דהתוס' כ' (ריש המס'). דהוצאה הוי' מלאכה גרועה, ור"ל - דליכא חידוש בחפצא על ידה. וכבר ביארנו שיש סוג של מלאכות סילוק, שמגמתם - אף שהיא חידוש - לסתור ולשלול את החיוב אשר לפניו. ויל"פ

ובמפ"ס מורסא חשיב מלאכה שאצל"ג, אע"פ שבודאי צריך הוא לנקב בכדי שתצא הליחה, א"צ לצורת הפתח (ל' ר') שעשה, דבונה בעי צורת הפתח להתחייב, דהיינו - עשוי להכניס ולהוציא, וזאת הצורה היא היא החפצא של המלאכה.

במשכן היו צריכים לגומא לנעוץ. צ"ע, דאף היו צריכים לעפר למלאות את המזבח. עי' בראשונים. - (עי' תוס' צד. ד"ה ר"ש ושם. המגיה)

גמ' (יא:) זב בכיס שלא יטנפו כליו. דהגנה אינה השתמשות [עתוס' (קו.) שכנראה פירשו דבר זה באופן שונה, שיש מלאכה הטפילה לחברתה וכו'. (ד"ע)], משא"כ אם מוציא להתחמם, דזה הוי השתמשות בחפץ שמוציא, ומיקרי צריכה לגופה. דצריך לגופה ר"ל, שישתמש בחפצא איזה תשמיש.

ומכבה גחלת. דבכיבוי ליכא חפצא של מלאכה כלל, כנ"ל בשי'. -

ע"מ לתקן יותר ממה שהי'. (וכ"כ תוס' קו. ובגטין יט. אך בלא: כתבו להיפך.) [עי' מהרש"א (צד.)] כלומר, דבלא זה, אף דליכא תיקון, ליכא נמי קלקול. וזוהי מלאכת אבטלה. נמצינו למדים שלתוס' ג' סוגים נכנסים בדין מלאכה שאצל"ג: א) מלאכה שאין לה חפצא של מלאכה. ב) שיש לה חפצא,

דאיה"נ דבנוגע לאי' חובל הוי מקלקל, אבל יש כאן אי' אחר - מלאכת מכה בפטיש. ומשמע דתיקון הלכתי - הכשר מצותי - חשיב שפיר מתקן מנא מה"ת, וק' לשי' התוס'. (אשר) וצריך לחלק בין הכשר מילה להכשר הדס למצוה, דע"י מילת הערלה חל על הגברא שם בן-ברית ושם מהול, משא"כ בהדס, דמעיקרא הי' הדס ואף עתה הוי הדס, ואין שינוי בחלות שם החפצא.

ותי' התוס' לשיטתם ההוא גמרא דסוכה, דבאי' דרבנן שאני. ויל"פ בב' פנים: י"ל דר"ל דפ"ר דלא נ"ל מותר בדרבנן, דבנוגע לאי' דרבנן חשבנן לי' עוה"פ כדבר שאינו מתכוין, אע"ג דבנוגע לדינים דאורייתא חשיב כמתכוין, מאחר שיודע העושה בכירור מה תהיה תוצאת מעשיו. או יל"פ דר"ל התוס', דא"א לחלק בזה, דממנ"פ - או דפ"ר דלא נ"ל הוי כמתכוין או דהוי כאינו מתכוין. אלא דר"ל, דאע"ג דמלאכה שאצל"ג פטור אבל אסור, ה"מ בדאורייתא, אבל באי' דרבנן הוי היתר גמור. (ערמב"ן שדיבר מזה. ר'). ונפק"מ למוציא פסולת המסריח מן הבית להניחה ברחוב בחוץ, דהוצאה בעירנו - נניח - הויא רק דרבנן, ומוציא דבר שלא לצורכו אלא רק בכדי להפטור ממנו, היינו כמוציא את המת, דחשיבא מלאכה שאצל"ג, אבל בודאי מתכוין הגברא להוצאה. ובפשיטות נראה שאסור. וא"כ, צל"פ בחילוק

דדוקא באלו המלאכות הבלתי חיוביים ס"ל לרש"י שיש להגדיר כך מלאכה שאצל"ג, דר"ל - שברצונו לא הי' בא לו וכו'. אבל בתפירה וכדומה לה ממלאכות החיוביים שיש בהם חידוש, אין זאת ההגדרה הנכונה, אלא מלאכה שאצל"ג היינו - שא"צ לחפצא המחודש של המלאכה. כמו בחופר גומא וא"צ אלא לעפרה (דברי התוס' חגיגה י': צ"ע לפי"ז), ובצד נחש שלא ישכנו, ובמפיס מורסא וא"צ לפה, אלא להוציא ממנה הליחה בלבד הוא מתכוין. [ועי' מזה בקונטרס סנהדרין קטנה, עמ' ס"ב. ועמש"כ מזה בבית יצחק, כרך ל"ד, עמ' רצ"ט.] (וגם צ"ע ד' התוס' לפנינו - צד: - בשני פרטים אלה. ונראה, דהתוס' ביארו כן ע"ד עצמם בשיטת רש"י, עפ"י מש"כ לענין מכבה ומוציא. ובאמת לא לזה נתכוין רש"י. ודו"ק.)

השמטות: תוס' (קג:). - אותו תיקון מועט ... מדרבנן. והמרדכי חולק ע"ז, עי' גליון הש"ס (יומא לה.)). ובשיטת התוס' נראה לחלק בין תיקון במציאות לתיקון עפ"י דין בלבד, דהכשר חפצא לצרכי מצוה הוי רק מתקן מנא מדרבנן. ועגמ' (קו). דלר"י דמקלקל פטור אפי' בחובל ומבעיר, צל"פ בדבר היתר התורה למול בשבת, דמה לי לתקן מילה, מ"ל לתקן כלי. ויש מפרשים דרב אשי ר"ל בתירוץ זה,

הבנין שע"י האבן (או איזה דבר שיעשו עמו) מתחלקת לכמה חלקים, והחילוק הזה ניכר ע"י החילוק באומנים הנצרכים למלאכה, י"ל שגמר כל חלק פרטי מיקרי גמר מלאכה. ולפי"ז, בפועל העובד ב- assembly line, אע"פ שאיננו גומר אלא מקצת מן המלאכה, מאחר שגומר חלק א' שלם, וגמר את כל אשר לו לעשות, י"ל דמיקרי זה לרש"י כבר מכה בפטיש. וצ"ע בדעת התוס' אי ס"ל כן או לא.

ומלאכתו מתקיימת בשבת וגו'.

הלכה היא בכל המלאכות. (עי' מ"מ פ"ט הי"ג, דלא כפרש"י לפנינו.) ומטעם זה קיי"ל דאהל עראי אסור רק מדרבנן. ואהל עראי גדרו לאו דוקא שיפול מאליו, אלא כגון פריסת מפה על השלחן באופן שהעודף יסרח על הצדדים למטה, או כפתיחת מטריה (umbrella), אלא גדרו - שמחשבתו ורצונו של העושה הוא שלא יתקיים האהל לזמן מרובה. אך זה לא ר"ל שבכל בונה ע"מ לסתור יחשב הבנין כאהל עראי, אלא דוקא היכא דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, כלומר, היכא דצורת הבנין מוכחת על עראיותו.

מכה בקורנס. ערש"י. וצ"ע לפי,

במאי פליגי עלי' חכמים. [ונל"פ דס"ל דליכא מלאכה המתקיימת, שהרי הקורנס עומד להתקלקל תיכף ומיד.

התוס' דפ"ר דלא ניחא ליה חשיב כאינו מתכוין בנוגע לאי' דרבנן. ובאמת חילוק זה של התוס' בין אי' של תורה לדרבנן בנוגע לפ"ר דלא נ"ל מפורש הוא בגמ' יומא (לד:).

מחלוקת תוס' והערוך היא בהגדרת

הדאורייתא של אינו מתכוין, אע"פ שלמעשה פליגי רק באי' דרבנן, (דמלאכה שאצל"ג רק אסור מדרבנן). לתוס' כל פ"ר חשיב כמתכוין, שהרי ברור לאדם העושה מה יהיו תוצאות מעשיו, ואינו מתכוין הוי דוקא בחסרה ידיעת המעשה אשר הוא עושה, והיינו דוקא במקום שיש ספק על התוצאות, אם יבוא לידי גרם המלאכה. משא"כ בפ"ר, דליכא ספק בידיעת העושה. אך לדעת הערוך אינו - מתכוין כולל אף חסרון רצון וחפץ בתוצאות מעשיו, ולא רק בחסרון ידיעתו מה יגרמו מעשיו. ושי' התוס' כנ"ל, דחסרון רצון נכלל במלאכת מחשבת, אבל לא באינו מתכוין. עי' לעיל בשיעורים.

פ' הבונה: (קב:) המכה בפטיש. ערש"י

ותוס'. ויל"ע בשי' התוס', אי פליגי ארש"י בפ"י והגדרת האב, או דפליגי עליה אף להלכה, דאין בזה מלאכה. ובאמת צ"ע שי' רש"י, דמאי גמר מלאכה יש בהוצאת האבן מן ההר. ונל"פ, דרש"י דייק בפ"י לומר - וזהו גמר מלאכה של חוצבי אבן. כלומר, דמאחר שמלאכת

כג' הפלוגתות דרב ושמואל פרש"י
 דפליגי בבנין בכלים. כלומר, אי יש
 בנין בתלוש. ובאמת צ"ע, לרש"י דקיי"ל
 דאין בנין בכלים, דהיינו - בתלוש, למה
 חייב המגבן משום בונה (צה.)? ובענין
 זה יל"ע בדבר עשיית קרח ע"י הכנסת
 מים למקרר חשמלי (ice cubes) אי אסור
 או לא. [ועי' בס' מפניני הרב, עמ' ע"ט,
 אות ו']. ונל"ד דמגבן משום בונה ר"ל
 במלקט בידו הגבינה מע"ג החלב ודוחקו
 לגולם אחד (gives it form), למעוטי עושה
 ice cubes שאיננו מקפיד כלל על הצורה
 שתהיה לגולם. (לא הבנתי מאי קפידה
 איכא בגבינה לחה ...) ולענין משנה דבר
 לח לדבר גוש, עגמ' (נא): - אין מרסקין
 את השלג ואת הברד ... אבל נותן הוא
 לתוך הכוס. ורש"י פי' - דקא מוליד?
 ובר"מ (פכ"א הי"ג) משמע שאיסורו
 משום סוחט, וכן הובא בשו"ע סי' ש"כ
 (ס"ט) באמצע הסי' העוסק בהל' סחיטה.
 והנה לדעת הר"ם והשו"ע, א"א כלל
 לדמות עשיית לח לגוש לעשיית גוש
 ללח. אך לדעת רש"י, דמלאכה דרבנן
 דמוליד איכא במשנה צורת הדבר, יש
 מקום לאסור אף להיפך. אך אף לפי
 יש מקום להקל. דהא לתוך הכוס מותר,
 ודוקא ביד אסור. ובמקרר חשמלי איכא
 תמיד כח אחר מעורב בו. כלומר, ולא
 הוי ביד. אך יל"פ בהיתר דכוס דר"ל

מ"ש. ועי' רש"י ליישב ד' רש"י (ע"ג),
 דאף לת"ק בשעת גמר מלאכה חייב,
 ופליגי דוקא בשעת מלאכה - כלומר,
 באמצע, שהרי עומד להתקלקל אח"כ.
 (ד"ע.) [ובאמת נל"פ, דמכה בקורנס
 אינו מתקן כלום באמת, אלא היא פעולה
 הנעשית מתוך הרגל (reflex action). וכן
 פי' הר"ם בפיה"מ. ולפי"ז מובן שפיר
 מקום המחלוקת.

תוד"ה הי"ג. בתתאה דלא שייך שם
 מכה בפטיש. ובר"ם כתב (פ"י
 הי"ח) דכה"ג הוי מכה בפטיש. וצ"ב. -

רש"י ד"ה עילאה. בהנחה בעלמא
 סגי. תמוה פי', שהרי תבוא רוח
 מצוי' ותפיל האבן. ובר"מ (פ"י הי"ב) פי'
 בא"א. דבונה באמצע אינו חייב אא"כ נתן
 טיט למטה וגם למעלה, דבעינן שיאפשר
 המשך הבנין ע"י הטיט שלמעלה המשוה
 את השורה. אבל בנדבך העליון, שאין
 למעלה הימנו, סגי בטיט שמתחתיו בלי
 טיט ע"ג. והוא מובן. -

ולהגדיר מלאכת בונה ק' מאור,
 וקצת ביאור הוא - ממשך
 במלאכת הבנין באופן שאיננו מקלקל את
 מה שקדמה לעשייתו ומאפשר המשך
 הבנין ע"ג מה שהוסיף הוא.

⁷ רש"י לשיטתו במה שפי' ענין איסור מוליד בפ"י לביצה כג. (ד"ה דקמוליד ריחא). (המגיה)

ב' פעמים. ופי' הר"ם (בפיהמ"ש שם) דחילוק יש ביניהם. דחורש חייב משום חורש. אך במקרסם ובמזרד לפעמים יתחייב משום קוצר, אם צריך לעצים, ולפעמים - משום זורע, אם לכך מתכוין. והיינו כשיטתו, דבאמת ב' מלאכות יש בשתי אלה, ותליא מילתא באיזה מהן היא העיקר ואיזה הטפל. ומתני' דקתני בכ"ש מיירי בעשה לצורך זריעה, ושמעינן מינה דאף זורע הוא בכ"ש. (וצ"ע בפיהמ"מ, דפי' במנכש - חופר, וזהו חורש, ולמה הפסיק בתיבת כ"ש בין חורש למנכש, לפי פי' מו"ר. העולם.)

אם לייפות את הקרקע וכו'. לכאורה הי' אפשר לפרש דחייב בכה"ג משום קוצר. ואע"ג דליכא שיעורא, יש תיקון בכ"ש זה, שהרי מייפה את הקרקע. אך לכאורה תהי' זו מלאכה שאצל"ג - אי חיובו מטעם קוצר. אא"כ נאמר דב' חפצאות של מלאכה יש בקוצר, והוא דוחק. ובפשוטו נר' דחיובו מדין חורש, דמייפה את הקרקע חשיב חרישה. (ערמב"ן לדרך קי"א.)

הכותב ... ר' יוסי ... משום רושם. ואף דקיי"ל כחכמים דר"י, פסק הר"ם דרושם הוי תולדה דכותב (פי"א הי"ז), ולא פליגי אלא ברושם אי הוי אב או תולדה, אבל לכו"ע חייב. ובמהות הרשימה נחלקו רש"י ופיה"מ.

דאינו ניכר. (רש"י פי' שנימוח **מאליו**, כנ"ל.) וא"כ אפשר דאסור בנד"ד. ובמכניס רוטב במקרר ליל שבת והוא מקפיא להיות גוש, נראה ברור דאין בזה אי'. שהרי איננו מקפיד שיתהפך להיות גוש אחד, אלא רק שלא יפסד ויתקלקל, ובאינו מקפיד בעד שינוי הצורה י"ל דליכא משום מוליד.

תוד"ה לול. לשי', דיש בנין גמור בכלים (ד"ה האי מאן). הוקשה להם, במאי פליגי רב ושמואל בגמ'. ופי', דמחלקתם היא בצורת הבנין הפרטית שיש בכה"ג. וגדר החילוקים אינו מובן.

בפשיטות נראה דלתרוויהו איכא מכה בפטיש, ולא פליגי אלא אי חייב אף משום בונה. ולפי"ז לק"מ הסתירה בר"מ, שפסק (פ"י הי"ד) דעושה נקב בלול של תרנגולים חייב משום בונה, ואח"כ פסק (פכ"ג ה"א) דחייב משום מכה בפטיש. [עכס"מ (פ"י הי"ד) ומג"א (סי' שיד)] די"ל שפוסק כרב, ואף משום בונה קאמר. אך צ"ע, למה פסק במכניס יד הקרדום (פ"י הי"ג) דאיכא בונה, ולא הוסיף לומר שיש אף מכה בפטיש, ובמסתת אבן חייב מטעם מכה בפטיש (פ"י הי"ח), ולא הוסיף לומר שיש גם אי' בונה. וצ"ע בדעתו.

(ק.ג.) החורש כ"ש ... המקרסם והמזרד כ"ש. וצ"ע למה כפל התנא כ"ש

רש"י פי' - סימן, והר"ם בפיה"מ ביאר דר"ל אות, (מ"א עד י"ט, דהיינו ב' רשימות. ובמשנה תורה לא הצריך שתי רשימות להדיא, ומשמע קצת דחזר בו. דבאמת צע"ט להצריך שתיים ברשימות, שהרי הסימן מורה על ענין שלם ולא רק על חצי ענין, שנצריך רשימה שניה נוספת להצטרף אליה.) אבל לא בתורת סימן לביטוי, אלא לסימן בעד מספר. ואינו דומה לנוטריקון, שהוא סימן בעד מלה. ובאמת פי' הר"ם אינו מובן, למה לא יהי' זה כותב ממש. וי"ל. - ופי' הר"ם ק' מן הגמ'. שפי' במשנה המחייב אכתיבת שמאל כר"י, דמחייב ברושם. ובשלמא לרש"י דר"ל סימן, עושה אדם סימן אף בשמאלו. אבל לפי הרמב"ם דר"ל כתיבת אותיות (המסמלות מספר), אף ברושם בעינן ימין לכאורה, וצ"ע בזה. - ועיי"ש בפיה"מ דאף לר' יוסי יש אב מלאכה דכותב, ורושם הוי אב בפ"ע. ונפק"מ לחילוק חטאות. ע"ש. -

מחשבת, שהרי עכ"פ י"ל שיעור חיוב (ב' אותיות). ולכאורה הי' נל"פ דמחלוקת רש"י והרמב"ם היא זו בכיאר מסקנת הגמ' (צז:): לענין נתכוין לזרוק ח' וזרק ד', דלרש"י היתה קו' הגמ' דלא דמי לשם משמעון ופטור. ולהר"ם הקשו דלא דמי, אבל לא הקשו שיהא פטור. דרש"י ס"ל כהצד הא', וממילא בח' וד' הרי לא כיון כלל שינוח לסוף ד', ולא היתה בעד ד' מלאכת מחשבת בפ"ע. והר"ם ס"ל כהצד השני, דהמלאכת מחשבת בעד ח' היא המחייבת אף בעד מקצתה, אם הי' באותו המקצת כשיעור לחייב. אך ל' הר"ם צ"ע לפי"ז שכ' (פי"ג הכ"א) - שהרי נעשה כשיעור המלאכה ונעשית מחשבתו. וק', דאדרבא, לא נעשית מחשבתו, ואעפ"כ חייב אמקצת מלאכת מחשבת. ומשמע דאף דעת הר"ם כהצד הא', אלא דס"ל דבכה"ג היתה מלאכת מחשבת אף אד'. וצל"ה דעתו, שהרי לא היתה מחשבתו שתעשה הנחה לסוף ד'. ואילו הי' סובר כתוס' (עירובין לג.) דהנחה לא הויא מצורת המלאכה אלא תנאי בחיוב הגברא, הי' אפשר לפרש דלא בעינן מלאכת מחשבת אלא בעד צורת המלאכה. אך שי' התוס' מחודשת היא, ודוחק לומר שיסבור הר"ם כדעתם בלי ראי' ברורה. ונראה, דנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר פטור מטעם מלמ"ח. (תוס' עב:): ואע"ג שהיתה מחשבתו לחתיכת מחובר, שהוא המעשה המחייב, מ"מ לא היתה

רש"י פי' - סימן, והר"ם בפיה"מ ביאר דר"ל אות, (מ"א עד י"ט, דהיינו ב' רשימות. ובמשנה תורה לא הצריך שתי רשימות להדיא, ומשמע קצת דחזר בו. דבאמת צע"ט להצריך שתיים ברשימות, שהרי הסימן מורה על ענין שלם ולא רק על חצי ענין, שנצריך רשימה שניה נוספת להצטרף אליה.) אבל לא בתורת סימן לביטוי, אלא לסימן בעד מספר. ואינו דומה לנוטריקון, שהוא סימן בעד מלה. ובאמת פי' הר"ם אינו מובן, למה לא יהי' זה כותב ממש. וי"ל. - ופי' הר"ם ק' מן הגמ'. שפי' במשנה המחייב אכתיבת שמאל כר"י, דמחייב ברושם. ובשלמא לרש"י דר"ל סימן, עושה אדם סימן אף בשמאלו. אבל לפי הרמב"ם דר"ל כתיבת אותיות (המסמלות מספר), אף ברושם בעינן ימין לכאורה, וצ"ע בזה. - ועיי"ש בפיה"מ דאף לר' יוסי יש אב מלאכה דכותב, ורושם הוי אב בפ"ע. ונפק"מ לחילוק חטאות. ע"ש. -

שם משמעון וגו'. יל"ע בזה, דיל"פ דבר זה בב' פנים: א) במחשב לכתוב שמעון הרי יש ב' מלאכות מחשבת - הא' - לכתוב שם, והב' - לכתוב שמעון. דיש בכלל שמעון שם, וא"כ, הרי היתה מלאכת מחשבת לכתוב שם ג"כ. ב) יל"פ דמחשבתו היתה לכתוב שמעון, וזאת המחשבה יכולה לחייב אף אשם, אף שהוא רק מקצת מלאכת -

בצורות ותמונות בעיני דוקא **שונות** בכדי להביע רעיון נוסף ע"י הוספת הצורה השניה. וס"ל לת"ק דאב מלאכה זה הוי כותב - רושם, ובכל כותב בעיני שיהא רושם, ובכל רושם - שיהי' כותב. ולהכי בעיני "ש"ם" ולא "ש"ש", דכותב צ"ל רושם, דהיינו ב' צורות **שונות**, ולא סגי בט"ג, אף דאיכא רושם ב' צורות שונות, דבעיני שיהא כל רושם ג"כ כותב, דהיינו - שיצטרפו ב' הצורות לתיבה אחת. וע"ז פליג ר"י וס"ל דכותב ורושם הם ב' עניינים בפ"ע, דכותב הוא האב, ורושם - התולדה, כאשר פסק הר"ם במשנה תורה.

... כיון דאיתא בגלטורי בעלמא

חייב. משמע דס"ל לר"ש כר"י, מעיקרא דדינא, דבעיני ב' אותיות המהוות תיבה, דזהו כתיבה, אלא דלא מצריך כתיבה בלשון המקובלת להמון או לאומה שלמה, אלא אף לשון של בעלי הקמיעות חשיב לשון להתחייב עליה. [עחי' הגרי"ז ריש מס' נזיר לענין "לשון" המדוברת. (ד"ע)]

... שתי שריטות על נסר אחד.

משמע דבעיני ב' לרושם, כפיה"מ, ודלא כמשנה תורה (פי"א הי"ז) שסתם. וגם משמע דרושם היינו עושה **סימן**, כפרש"י על המשנה, ודלא כפיה"מ דהיינו אותיות למספר. וצ"ע. -

מחשבתו לחפצא זה שחתך בפרט. ר"ל, החידוש בקוצר הוא שהחפצא הזה נקצר. ומלמ"ח בעיני בעד **החידוש** שבמלאכה, ולא בעד צורת המלאכה. ולפי"ז אפ"פ בר"מ על זה הדרך, דבמעביר ד"א ברה"ר איכא חידוש (ואין זה סותר לדברי התוס' ריש מכילתין. ר.). במה שהחפץ הוי במק"א. אבל בין נח שם לסוף ד' בין לא נח, ליכא חידוש נוסף, אלא שההנחה היא חלק מצורת המלאכה. וי"ל דסגי לחייב באם היתה לו מלאכה - מחשבת רק בעד חלק מהחידוש שבמלאכה, אע"פ שלא היתה לו מלח"מ בעד כל צורת המלאכה, דמקרא דמלמ"ח ממעטינן מקלקל (חגיגה י:), דמלמ"ח ר"ל - **חידוש**.

בדבר הב' אותיות דכותב, יש ג' שיטות

בגמ': לת"ק בעיני שם משמעון, כלומר - ב' אותיות שונות המהוות תיבה שלמה; לרביה דר"י - סגי בגג חח וכו', ב' אותיות אפילו כפולות, אבל מהוות תיבה אחת שלמה; ולר"א - חייב אף בא"א דאאזרך. כלומר, ב' אותיות בלי שום צירוף הבנתי. ולכאורה מוכנות שי' ר"א ור"י, דלר"א בעיני ב' אותיות - סתם ככה, ולר"י (מרבי') בעיני שם בן שתי אותיות. אך דעת ת"ק אינו מובן כלל. ונל"פ עפ"י הר"ם בפיה"מ, דמצריך שתי רשימות להתחייב מטעם רושם. ובשתי רשימות נראה דבעיני שונות. דדוקא בכפל אות אחת ב"פ יש לצרפם לתיבה חדשה, אבל

בה, ואף לא ס"ל לחייב אמקצת מלאכת
מחשבת. ואכתי צ"ע ...)

מיתבי וכתבתם וגו'. צ"ע, מה ענין
שמיטה אצל הר סיני. יש
לפסול לס"ת אבל אעפ"כ יש לחייב בשבת,
דפשיטא דיש כמה וכמה חומרות בס"ת
מבסתם הל' כתיבה. והראיה, דס"ת בעי
דיו שחור (להר"ם הוא דין אחד, ולר"ת
- דיו אחת, שיהא בו שמן; ושחור - אחת.
הובא בהגהמ"י. עי' שיעורי תפילין).
משא"כ שבת וגט. ונראה לפרש עפ"י
הר"ם פ"ב מהל' סת"ם סוף ה"ט דתגין לא
מעכבין (וכן פסק בפ"ה ה"ג, ובפ"ז ה"ט).
ונל"פ, דתגין הן הלכה פרטית בכתיבת
ס"ת, ולא הל' בכתב בכה"ת כולה. ועל
כן אינן מעכבין. (יתבאר להלן, שדין
זה שנוי במח' תוס' והתוס' רי"ד. ד"ע.)
משא"כ צורת אותיות, שהן הל' בכל
כתב אשורית, פשיטא דמעכבת. וא"כ
מאחר דתניא בברייתא זאת דהחליף מ"ם
פתוחה בסתומה ואיפכא דפסול הס"ת,
ש"מ שהל' היא בצורת האות, דפתוחה
בסוף האות אינה מ"ם, ואינה אות כלל.
וכן סתומה באמצע תיבה, אינה אות מ"ם
כלל. דאילו הי' רק דין נוסף וחומרא
בהל' ס"ת, לא הי' מעכב בדיעבד. ויש
להביא ראיה דזוהי כונת הגמ' מהמשך
הסוגיא - הוא דאמר כהאי תנא ... הרי
מ"מ יו"ד מ"ם, מים, מכאן רמז לניסוך
המים מה"ת, ומדפתוח ועשאו סתום כשר

עך שיכתוב כל הפסוק כולו. ת"ל
מאחת. אבל כל התיבה בעינן, ולא
סגי בשתי אותיות, אע"ג דאף באידך ציור
היתה כונתו לכתוב כל הפסוק, דמלאכת
כותב היא לכתוב שם, ולא לכתוב שתי
אותיות, אלא דב' אותיות הן שיעורא
דשם, דאין תיבה פחותה מב' אותיות
בלה"ק. (צ"ע מה' לד' תגמלו זאת דפ'
האזינו. העולם.) אבל פסוק אינו ענין
לגדר המלאכה. ואע"ג דבמגרר ומעבד
מצריך ר"ש כולו, עי' תוס', שיל"ח בין
מלאכת חידוש - שחייב אגמר כשיעור,
לבין מלאכת תיקון - דבעינן עד שיגמור
את התיקון כולו שבדעתו לעשות עתה.
וביאור דבריהם נראה, דבמלאכת תיקון,
יש כבר חפץ בעולם שהוא רוצה לתקן,
ושיעור פעולתו - כפי דעתו ורצונו - הוא
כשיעור זה החפץ. וע"כ י"ל דעד שיגמור
כשיעור ההוא לא יתחייב, דמשערין
המלאכה כפי אותו החפץ שרוצה לתקן.
משא"כ במלאכת חידוש, דאכתי ליכא
חפץ בעולם שתצורף אליו דעתו, בכה"ג
ליכא מידי ממשי שנשער בו מלאכתו
אלא השיעור ההלכתי. ובאמת צ"ע,
למה בכותב אינו חייב עד שיגמור את
השם כולו, הו"ל להתחייב מכתבת שתי
אותיות ראשונות. (וביאור ר' דחייב כותב
הוי אכתבת תיבה, ובדעתו היה לכתוב
תיבה גדולה, ולא ס"ל דמחשבתו זו
כוללת מחשבה אתיבה קטנה הכלולה

הו"ל לתנא לנסח לשונו ולומר, הכותב שעטנ"ז ג"ץ ולא זיננס, פטור, ולא כמו שכ'. וע"ק מה שהק' התוס', דהפטור בציור דמתני' י"ל מג' טעמים: א) מצד חסרון תגין; ב) מצד דלא נתקיימה מחשבתו - שהרי נתכוין לכתוב ח' ולא הוציא מחשבתו לפועל; ג) דלא נתכוין למלאכת חיוב - דומיא דנתכוין לזרוק ב' וזרק ד'. [ושי' התוס' (קד: ד"ה נתכוין) היא דבנתכוין לכתוב ז' אחד וכתב ב' זייני"ן שפיר נתקיימה מחשבתו, שהרי כ' הז' שרצה לכתוב. והמהרש"א שם פליג על זה, דלא נתקיימה מחשבתו בעד הז' השני, שהרי לא כיון אליה כלל. עיי"ש בחי' ה']. ומאחר ד"ל דפטור משום א' מאלו הג' טעמים, מנ"ל לגמ' למימר דטעם הפטור הוא מחמת חוסר התגין. ונל"פ (עי' במאירי ובמהרש"א). דכל הכותב חי"ת כותב תחילה ב' זייני"ן, ואח"כ עושה מהם חי"ת ע"י כתיבת החטוטרא. וא"כ, שפיר איכא מחשבת מלאכת חיוב, ושפיר י"ל דנתקיימה מחשבתו, שהרי בכלל מחשבת כתיבת ח' יש מחשבת כתיבת ב' זייני"ן. אלא דהיינו דוקא בתנאי אחד - אם זיין התגין, דבאמת להתחייב בשבת לא בעינן תגין, וק"ו הוא מהכשר ס"ת - לדעת הר"ם, דלעיל. אלא דבכה"ג, שנתכוין לחי"ת, מחשבתו תלוי' ועומדת. דדוקא אם יחזור ויזיין הזייני"ן י"ל דאיגלאי מלתא למפרע שמחשבתו היתה בעד שתי

וכו'. דלכאורה יפלא, דברייתא זאת לא דיברה כלל מהל' הכשר ס"ת אלא מרמז לניסוך המים. ובע"כ צל"פ דהגמ' ר"ל, דאם פוסל בס"ת, א"כ אינה אות כנ"ל. ואם אין לה צורת אות, במקום ההוא תו ליכא אפילו רמז, וז"ב.

מתנ' (קד:) על שני לווחי פינקס והן נהגין זע"ז חייב. דחיוב כותב הוי לא אשתי אותיות אלא אתיבה.

בכל דבר שאינו מתקיים. עתוס' גטין (כא: ד"ה על) בשם התוספתא דבעינן שיהא אף הנייר (background) שעליו כותבין מתקיים, ולא רק הדיו. עמ"מ הל' גירושין פ"ד ה"ז, דהר"מ פליג אזה. (והסברו, הואיל ולא נזכר בגמ', מפליא, עי' בהגר"א לאה"ע סי' קכ"א סק"ז. -) וצ"ע לדידי', מ"ש שבת מגט, דבהל' שבת פסק דבעינן שיהא אף הנייר מתקיים, ולא רק הכתב (פי"א הט"ו). ואליבא דאמת נראה דליכא מחלוקת, ואף הר"ם ס"ל - אף לענין גטין - כשי' התוס' עפ"י התוספתא, וכן הבין בפשוטו ההגמ"יי (לגירושין פ"ד אות א').

לכתוב ח' וכתב ב' זיינין פטור. ובגמ' הקשו מברייתא דחייב. ותי' - הא דבעי זיוני וגו'. וע"ש בתוס' (קה. ד"ה והתניא) דלפי' יוצא דלהתחייב בשבת בעינן שיכתוב תגין. וצ"ע, דא"כ

אף לגט. ש"מ שהל' היא בהל' כתב, ולא דוקא בהל' שבת. [ובאמת הוי דין פרטי במלאכת שבת, עמש"כ לעיל (ק"ב:). ולפי"ז יוצא דבכותב, פטור מב' טעמים הנ"ל. ר'. ועפי"ז יש ליישב הסתירה בר"ם בין הל' גטין להל' שבת לענין אי בעינן נייר המתקיים, (לדעת המ"מ דפליג הר"ם אשי' התוס'). דמצד הל' כתב דכה"ת כולה, סגי במתקיים מחמת הכתב. אבל בשבת בעינן שיהא צורת המלאכה בחידושה מתקיימת, ולכן צריכים לכתוב על דבר המתקיים. מיכל. -]

שוטה היה ואין מביאין ... ופרש"י - לעשות מה שאין דרך בני"א

עושים, ומסר נפשו על הדבר. וצ"ע. למה לא פי' כפשוטו שעשה דבר שאין דרך בני"א לעשות, וא"כ הויא מלאכה שלא כדרכו, ופטור, ככותב בשמאלו, דכל מלאכה כלאחר יד פטור בשבת. ומלשון רש"י משמע דאילו עשה כן להציל תורה, אף שהיה שלא כדרכו, הי' חשיב כה"ג כתיבה בשבת. והוא פלא. (מיכל) ונראה, דכל מעשה שאדם עושה ע"י הדחק מיקרי כדרך עשייתו אפי' שלא ע"י הדחק. ודוקא עשייה ע"י הדחק דרך שטות מיקרי כלאחר יד. (ר'. ול"ה ...)

דלא כר"א ... אחת על האריג חייב. חיובא דכותב ודאורג היינו משלים את האריג או את הכתב, ולא

זייני"ן. אבל אם לא יעשה שום מעשה להראות שרצונו עתה בשתי הזייני"ן שכ' - כמות שהן, נאמר שפטור, דסוכ"ס הרי היתה מחשבתו לחי"ת. (והסבר זה נמצא בתוס' רי"ד.) [וע"ע בשיעורי רבנו לעניני תפילין (עמ' צט-ק). המגיה]

(וערש"ש (קד: ע"ד התוד"ה נתכוין) דכ' אד' התוס' דלא בעינן נתכוין למלאכת חיוב אלא למלאכת איסור, ואות אחת הויא ח"ש, ואסור מה"ת. וכן תי' במאירי. ודיברנו מזה לעיל בשיעורים, אי אות אחת הויא כתב א"ל, ואי ח"ש דשבת אסור מה"ת א"ל. ר'. -)

קל' התוס' (סוף ד"ה נתכוין): ואע"ג דהשתא מיהא לאחת הוא דמתכוין. בדעתו לכתוב הרבה אותיות, איזו שיעלו בידו, ואינו מקפיד דוקא אחי"ת. אלא דעתה בדעתו לכתוב אות אחת, וכ' שתיים. ואעפ"כ חייב. ובאמת זה חי' גדול בשי' התוס', עפ"י הסברם הם. ונתבאר לעיל, שיש לפרש כל הסוגי' בפנים אחרים. -

בל' המשנה ... במשקין במי פירות ... פטור. משמע, אבל אסור. וכ"פ בשו"ע (ש"מ ס"ד), עיי"ש בבהגר"א דהכי משמע דיוק המשנה. וכ' הרמ"א ע"ז, אבל מותר לרשום באויר כמין אותיות. כלומר, דזה לא מיקרי כתב כל עיקר. וצ"ע, דכתב שאינו מתקיים פסול

מקדושת ס"ת ולמעלה מכל קדושה, לעולם מיקרי איבוד. (עיי"ש בפ"ת סק"ט, דתיקון ס"ת מיקרי, ולא תיקון השם. וזה ר"ל. ד"ע.)

ובנד"ד בגמ', שלא נתכוין לשם, ובלא כונת שם לא נתקדש, נראה פשוט דמותר למחקו ולכתבו פעם שני' לשמה. דמוחק ע"מ לתקן מותר בשאר תיבות דלאו שמות נינהו, והאי נמי לא הוי שם [ומתורצת בזה קו' הרמנ"ח (מוסך השבת מלאכת כתיבה סק"ד) אשי' ר"י במעביר עליו קולמוס. עיי"ש שתי' עפ"י ד' הש"ך (רע"ו ס"ק י"ב)]. ודעת הרמ"ע מפאנו, הובא בגליון מהרש"א שם לס"ט, דכל שי"ל צורת השם אסור למחקו, אפילו לא נתקדש בקדו' השם. (ד"ע.) [דקדושת השם אינה תלויה במקום, אלא בכונת הכותב. (עיי"ש בשו"ע סי"ג. כלי שהיה כתוב עליו שם ...) דכל השמות יכולין להיות משמען לקדושה, וג"כ - משמען לחול, ואף בשם הוי' מצינו בתנ"ך במכוון לחול, בפסל מיכה. ש"מ שהכל תלוי בכונת הכותב. ואם כ' שם של חול לשם קודש, כגון בפסוק לא יהי' לך אלהים אחרים ע"פ, וכ' לשם ק', י"ל שהס"ת פסול. שהרי חסרה תיבה זו. שהרי תיבה אחרת נכתבה במקומה. [והרמ"א בס"ב הכשירו, ע"ש טעמו, ובבהגר"א - מקורו.]

דוקא מחדש חפצא שלם של אריגה או של כתב.

אין השם מן המובחר. בטעה בשום תיבה אחרת שכתורה, מותר למחקו ולכתבו פעם שניה, דמוחק ע"מ לכתוב בתיקון ובהכשר לית בי' משום לא תעשון כן לד' א-לקיכם. עי' רמב"ם הל' יסה"ת (פ"ו ה"ז) - הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח לוקה. וכן השורף עצי הקדש דרך השחתה - לוקה. ובה"ח - כתבי הקדש אסור לשרפם או לאבדם ביד, והמאבדן מכין אותו מכת מרדות. ומשמע דאיסורו ג"כ דוקא דרך השחתה. דהיינו - שלא ע"מ לתקנו. משא"כ באי' מחיקת השם, ע"ש בה"א דמשמע דאסור אפילו ע"מ לתקן, (עי' ש"ך ליו"ד רע"ו ס"ק י"ב). וק', דמאחר דהכל נלמד ממקרא אחד, למה לא יהיו ג' האיסורים שוים. ונראה לפרש, דאף במחיקת שם האיסור הוא - איבודו, וכלשון הר"ם רפ"ו (שם) - כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים וגו'. אלא דבכל תיבה שבס"ת אם מוחק ע"מ לתקן, כלומר - ע"מ ליצור קדושת ס"ת, מלבד קדושת כתבי הקדש מותר. [דאף בחסרים תיבות ואותיות יש קדו' כה"ק, וכדאי' בגמ' מגילה (דף יח:)] דסגי בנכתב רובו. [דזה מיקרי תיקון ולא איבוד, דקדושת ס"ת עומדת למעלה מקד' כתבי הקודש. אבל בקדושת השם, שהיא חשובה יותר, ועומדת היא למעלה

בזה בהסבר הגמ' לקמן קו.) ועכ"פ יוצא מסוגי' זו, דדוקא בכתב עליון המתקן (דיו ע"ג סיקרא) מיקרי כתב עליון - כתב. אבל באינו מתקן (סיקרא ע"ג דיו) - נשאר הכתב תחתון, וליכא שינוי כלל. והק' בתוס' (שם ד"ה דיו) מסוגי' דלהלן (כ.), דלדעת רב אחא בר יעקב משמע דכתב ב' הוי כתב אפי' בדיו ע"ג דיו. ותי' דחייב התם משום דאיכא הכשר (עפ"י דין) אע"ג דליכא תיקון (מציאותי). ולדעת ר"ח בתחילת הסוגי' דהתם לסוגי' דידן (עתוס' לפנינו), היינו פלוגתייהו דר"י ורבנן, אי תיקון דהכשר מיקרי תיקון לומר שיחשב הכתב עליון כתב א"ל. ולרב אחא כו"ע ס"ל דהוי תיקון.

דעת התוס' היא להשוות הלי' שבת והלי' גט. אך ער"ם שפסק (בפי"א הט"ז משבת) כריו"ח, דדיו ע"ג סיקרא חייב ב', ובהלי' גירושין כ' בפשיטות (פ"ג ה"ד) דכל גט שנכתב שלא לשמה אע"פ שהעביר עליו קולמוס לשמה אינו גט. וצ"ע, מ"ש משבת, דדיו ע"ג סיקרא הו"ל להכשיר, ומסתם משמע בפשיטות דפסול. ומסתימת הרמב"ם משמע דמחלק בין גט לשבת. דבאמת בדיו ע"ג סיקרא או בסיקרא ע"ג דיו, הכתב הנוכחי הוא לא הכתב עליון בלבד, אלא כתב המצורף מכתב עליון ומכתב התחתון, (a composite כתב) שהרי העין הוא מהעליון, והכת"י - מהתחתון. ולענין שבת חידשו ריו"ח ור"ל דאף בכה"ג מיקרי כתיבה, מאחר

כתב ע"ג כתב. עי' גטיין (יט.) דסיקרא ע"ג דיו מיקרי מוחק, ופליגי אי הוי מקלקל א"ל. ודיו ע"ג סיקרא מיקרי גם כותב וגם מוחק. כלומר, דכל היכא דכתב עליון כתב, אזי הכתב התחתון מתבטל. ודיו ע"ג דיו או סיקרא ע"ג סקרא - אינו ולא כלום. ונחלקו רש"י ותוס' בהבנת המחלוקת בסיקרא ע"ג דיו. לרש"י (ד"ה מקלקל) מיירי במניח כך, ולתוס' (ד"ה מוחק) בכותב בסיקרא עכשיו ע"מ לכתוב בדיו ע"ג זה הכתב לאחר זמן. ולי' רש"י - ולמאן דמחייב לא הוי מקלקל כל כך, שהרי כתבו ניכר. כל', ואע"פ שכתבו ניכר, מיקרי מוחק. ואע"פ שהוא מוחק, אין מלאכה זו בעצמותה נקראת מקלקל. וזה דלא כדעתנו, אלא כסברת הפמ"ג שדחינו עפ"י ד' התוס'. ונל"פ דב' הלכות הן, כנראה, במוחק: א) סילוק הכתב וביטולו. והוא תמיד מיקרי מקלקל, בעצמותה של המלאכה; ב) שינוי הכתב. דכתב כולל ב' חלקים: העיץ (color - הצבע) והכת"י (script; handwriting). ובכל כתב ע"ג כתב - בשינוי מראה, יש צירוף של הצבע והעיץ של הכתב הב', עם הכת"י של הא'. ולחד מ"ד מחיקה זו - של שינוי כתב - מיקרי תמיד מתקן. ולאידך מ"ד, מלאכה זו באופן זה של מחיקה תלויה בכל ציור פרטי, אי הוי מקלקל או מתקן. דהיינו בדיו ע"ג סיקרא הוי מתקן. ולהיפך - הוי מקלקל. ולק"מ להנחתנו דלעיל. (ונאריך

דמנומר ר"ל, כמו שהעיר ר' בעצמו, ליקוי משונה בכמה מקומות, כדפסלין באתרוג המנומר. עגמ' סוכה לה: ד"ע.) [וע"ע בענין זה בשיעורי רבנו למס' גטיין (יט.) עמ' 110-111, ובשיעורי רבנו לעניני תפלין, עמ' צד-צח. המגיה.]

כתב אות א' והשלימה לספר חייב.
 ופרש"י - אחד מכ"ד ספרים. ועמנ"ח (מוסך השבת לד, ב), דבשאר ספרים לא מיקרי משלים, דדוקא בכתבי הקדש יש הלכה מסויימת של מנין התיבות ומנין האותיות. וצ"ע, למה חייב משום **כותב** - כפי' הר"ם והמאירי. וצ"ל דב' הלכות הן בשיעור כותב -; הא' - ב' אותיות, והב' - השלמת ספר. וצ"ע, מנ"ל לגמ' חידוש זה. -

תוד"ה התם. שאין מזיק שם חסרון קריבה כמו כאן. אבל כאן, יצטרך לסתור כל הבנין בכדי לקרב שתי האותיות. ועוד נל"ח, דבבישול הוי הכגרוגרת שיעור הבישול, ושפיר מצטרף מכ"מ. אבל השיעור של קורבת אותיות, בכדי שיהיו נהגים זה עם זה - הוא שיעור בש"ס תיבה לחייב, ומחוסר **מעשה** דקריבה לא מיקרי תיבה, וליכא כתיבת שיעור. והוא חילוק פשוט ומסתבר. (מיכל, והסכים עמו ר').

שעתה יש כתב חדש, אע"פ שהוא לא פעל את כל הכתב הזה המחודש. שהרי סופר הכתב התחתון סייע לו. אבל לענין גטיין (וכן ס"ת, אילו יצוייר - דס"ת אינו נכתב אלא בדיו, ר"ל - שחור.) בעינן שיהא כל הכתב נכתב לשמו, ומאחר שחציו של זה הכתב המחודש, דהיינו - חלק הכת"י הנשאר מהכתב - תחתון, נכתב הי' ע"י הסופר הראשון שלא לשמו, פסול הגט. והיא סברא פשוטה ובעל הביתית, דלשמה בעינן שיחזור מעבר אל עבר (דורך און דורך). ומאן דמכשיר בס"ת, היינו לדעת ר"י דס"ל דמעביר עליו קולמוס ומקדשו, בע"כ ס"ל דבכתב ע"ג כתב אין הכתב המחודש מצורף משנים, אלא שיש דין נוסף ומחודש של - **כתב עליון כתב**. ולר' חסדא, בהא פליגי ר"י ורבנן. ולר"א בר יעקב, לכו"ע הוי דין מחודש של כתב עליון כתב, ואעפ"כ פסול לרבנן, הואיל ובמציאות הכתב המחודש הוא כתב המצורף משנים (composite), וחציו (הראשון) נכתב שלא לשמה. ונל"פ דזה ר"ל הגמ' בגטיין (נד:) דמיחזי כמנומר. דמנומר הוי דבר שיש לו שתי שכבות שונות. ואף כאן השכבה התחתונה נכתבה שלא לשמה, ורק העליונה - לשמה. (כלומר, בגמ' פסלו אף לר"י במעביר קולמוס על כל האזכרות שבס"ת. ור' פי' דה"ט נמי דרבנן דפסלי בחדא שם, דמיחזי כמנומר. וצ"ע מנ"ל להשוות הטעמים, ובפרט

ולכאורה משמע מזה דזה פשוט דבעינן חפצא של כתב בציץ, דהרי בעינן אשורית, וכ"ש דבעינן כתב, ומכח זה פסלינן חק תוכות, דח"ת מפקיע תורת כתב ולא רק שמפקיע מעשה כתיבה. אך יש לדחות, דחק תוכות מופקע ממעשה בכה"ת כולה (ומשל מו"ר: אילו יהרוג אדם ע"י מעשה של חק תוכות יל"ע אם יתחייב. כל, אם יחשב כגורם או כעושה המעשה. כל, יש לעיין אם הפעולה והמעשה מתייחס אליו ונקרא על שמו, א"ל). וקיי"ל דעשיית בגדי כהונה - כמו בעשיית כל כלי המקדש - בעיא לשמה. (עי' מלחמות פ"ק דסוכה). וכונת לשמה א"א לחול אלא אמצעה, ולא אגרמא. ועל כן הוא דבעינן חק ירכות בציץ, דאף עשיית הכתב "קודש לד"י" בעיא לשמה, וממילא - עשיי. אך בשי' הר"ם יל"ע, אי ס"ל כשי' המלחמות. ועי' בהל' בית הבחירה סוף פ"א: אין עושים כל הכלים מתחילתם אלא לשם הקודש. (ויש לפרש בלשון זו דר"ל דזה דין חיובי, כשי' הרמב"ן. אבל מהמשך לשונו בהסבר הדין יש לדחות משמעות זו, ולומר דהוי רק דין שלילי, ופסול. -) ואם נעשו מתחילתם להדיוט אין עושים אותם לגבוה. (והוא דין שלילי. אבל לשמה בחיוב לא בעינן. ויש להסתפק בכונת הרמב"ם ז"ל). ומקור הדין בתוספתא דמגילה. - ונפק"מ בזה אי הוי דין שלילי או דין חיובי, בנעשה לשם הקדש בלא

נטלך לגגו של חי"ת. ער"ן, דפליג ארשב"א בתרתי. להרשב"א בעינן חק ירכות לחייב בשבת, ולר"ן חייב אפי' בחק תוכות. וממילא, להרשב"א מוכח דכה"ג הוי חק ירכות, ולהר"ן י"ל דהוי חק תוכות, כפשטות הענין. לכאורה נראה פשוט, דאם אחד כ' ע"י חק תוכות ואח"כ מחק אותו הכתב (ע"מ לכתוב) דודאי יתחייב. דחק תוכות ודאי מיקרי כתב, אע"ג דליכא מעשה כתיבה ודוקא בגט פסול, וכן בס"ת, דבעינן וכתב לה, ובעינן כתבו לכם. אבל במחיקת כתב בשבת, פשיטא דסגי בכתב, ואיכא. ומחלוקת הרשב"א והר"ן לענין שבת היא, דלשון המשנה היא - הכותב (עג.), וא"כ י"ל - כן סובר הרשב"א, דבעינן מעשה כתיבה. ולהר"ן, המלאכה בשבת גדרה לגרום ולעשות כתב, ובחק תוכות פשיטא דאיכא כתב, ולי' המשנה כן ר"ל, כי מחוסר תיבה אחרת הוצרך התנא לומר בלי' הזה. (עפר"ח לאה"ע סוס"י קכ"ה שהק' על המחבר, דהתם פסק דאריגה ורקימה לא הוו כתיבה, וביו"ד רפ"ג ס"ד פסק דאריגת פסוק אסורה, ומשמע דהוי כתב. די' לחלק דכתיבה ליכא לגט, אבל כתב איכא. ד"ע.)

ובנידון זה יל"ע - בגדר חק תוכות, אי מפקיע כתיבה, או דמפקיע מעשה בכה"ת כולה, או דמפקיע כתב. ועי' גיטין (כ). דחק תוכות פסול אף לציץ, אף דלא כתיב ביה כתיבה.

(סט"ז) - שלא יגעו אותיות זב"ז; וב' (סי"ח) - באות המגיעה עד סוף הקלף. ועי' בהגר"א אות מ"ה בשם הירושלמי, דבמוקף גויל דנגיעת אותיות, דוקא אם נעשית הנגיעה בתחילת כתיבת האות פסול, בסוף הכתיבה - כשר, ובאמצע - הוי ספק. והמרדכי כ' שהבבלי חולק ע"ז, ופוסל כל אות שאינה מוקפת גויל, אפילו נעשה החסרון לאחור גמר הכתיבה. ויש להבין ביאור שי' הירושלמי. ונל"פ בב' פנים: א) דמוקף גויל הוי דין במעשה כתיבה, דכל אות צריכה מעשה כתיבה בפ"ע, וס"ל שכשנוגעות האותיות זב"ז מיקרי מעשה כתיבה אחד. ועל כן אין פסול זה אלא קודם שנגמרה צורת האות. - ולפי"ז צ"ל דלית לי' לירושלמי ההל' השני' בהיקף גויל, ורק נגיעה פוסלת. ב) דבכל אותיות הבלתי מוקפות גויל למה פסולות, הו"ל להכשיר עפ"י היכר תינוק. וזה חילק הירושלמי, דהיכר תינוק מועיל דוקא כשכבר היתה לה צורת האות, ואחר שנכתב לגמרי - נפסדה. דבכה"ג אמרינן דכל שתינוק מכירו, עדיין צורתה דמעיקרא עליה. ובהכי מיירי בנגעו אותיות זב"ז - בסוף הכתיבה, במכיר תינוק צורתן. אבל אם מתחילת הכתיבה מעולם לא היתה עליהן צורת האותיות הנכונה, בכה"ג שוב לא תועיל הכרת תינוק.

מעשה (הנקרא עפ"י דין מעשה, כל' - המתייחס אל הגברא, שיוכל להתפס במחשבת הגברא לשמה) אם יהיה כשר א"ל. ואם נאמר דבשאר בגדי כהונה הוי רק דין שלילי, נצטרך לומר, או דציץ בעי כתיבה, דהכי משמעותא דקרא ופתחת עליו פתוחי חותם, דר"ל - ע"י מעשה כתיבה; או דחק תוכות מופקע אף מהיות חפצא של כתב. - ואפילו נאמר דחק תוכות מפקיע כתב, נראה ברור דלא יפסל אלא בגט⁸ אבל לא בשאר שטרות, דבשטר לא בעינן שיהא סיפור הדברים נקרא עפ"י דין כתב, אלא שיהא ניכר בכירור מן הרשום למעלה מחתימת העדים מה היא הגדתם, ותו לא. וגדר שטר שאמרנו בכ"מ שהוא - הגדה בכתב מדעת המתחייב, לאו דוקא הוא, אלא ר"ל הגדה נרשמת בניגוד לנאמרת. וז"פ.

ועפ"י"ז יל"פ במחלוקת הרשב"א והר"ן בשבת, דפליגי בגדר חק תוכות ולא בגדר שבת. דכו"ע ס"ל דמלאכת כותב בשבת ר"ל מעשה המביא לידי חידוש כתב, אלא דפליגי בחק תוכות אי מופקע רק מכתובה, או דלא הוי מעשה בכה"ת כולה.

גדר חק תוכות. יש ב' הלכות במוקף גויל, עי' או"ח סי' ל"ב: הא'

⁸ ולפי"ז, לר"מ דס"ל ע"י כרת, ולא בעינן כתיבה לשמה, ודמי גט לשאר שטרות, הי' צ"ל ח"ת כשר בכל אופן. ועיי' ראשונים. (מ"ש מפי מוהר"מ, יצ"ו).

סי"ז. אם נפלה טיפת דיו לתוך האות ואינה ניכרת האות ... חק תוכות.

וכ' הגר"א (אות מ"ז) - דלא כסמ"ק שמכשיר בנפלה לאחר שנגמרה האות מירושלמי הנ"ל, דקיי"ל דלא כירושלמי ונראה דלא דמי. דאף דקיי"ל כירושלמי לענין מוקף גויל באות המגיעה עד סוף הגויל, מ"מ ה"ט - דאכתי נשארת לה צורתה ותינוק יכול להכירה. ואפי' היינו פוסקים כהירושלמי בנגיעה, ג"כ לא הי' ק"מ. דאף התם יל"פ דמיירי בתינוק מכירו, וכנ"ל. אבל בנפלה טיפת דיו ואין צורתה ניכרת, פשיטא דאבדה האות את שמה, ואם רק ימחוק, בודאי יהי' פסול מטעם חק תוכות. ובאמת שי' הסמ"ק מחוסרת הבנה. (סימן קנ"ג. ועיי"ש בהג"ה.) ועכ"פ דעתו מפורשת, דס"ל כההסבר הב' דלעיל, דאכתי שמו עליו. וסובר כן אפילו באין צורתו ניכרת כעת. וטעם פסולו עתה, דלזמן נתבטל שמה מעליה, אבל לאחר שיתוקן ההפסד ע"י מחיקת הדיו הנוסף, תחזור האות לקדמותה ויהי' שמה דמעיקרא עליה, ולא שעכשיו יתחדש לה שמה. ובזה שונה מחק תוכות. דבנד"ד תחזור האות לקדמותה, ולשמה דמעיקרא. ובחק תוכות הוא מחדש עתה, ע"י מחיקתו, השם אות וצורתה.

סי"ח. מ"ם פתוחה שנדבקה פתיחתה ונסתמה, אין מועיל לגרור הדבק

[עי' ט"ז סק"י ד"ה וראיתו. - (ד"ע)] ולפי"ז י"ל דמוקף גויל הוי דין בצורת האותיות, אבל מאחר דאף מבלעדיו יכול תינוק להכירן, אין ד"ז נוהג אלא בשעת (תחילת) הכתיבה. ולפי"ז י"ל דאף הירושלמי סובר דבהגיעה האות לסוף הקלף דפסול. ועיקר חי' הירושלמי הוי שבכל מה שיעשה להאות לאחר שנכתבה וכבר היתה לה צורתה פעם אחת, לא תאבד צורתה ושמה מעליה. והנה בשו"ע ס"י"ח פסל אותיות הנוגעות - בין קודם שתגמר בין לאחר שנגמרה. וזה צ"ע מסעיף ט"ז, ששם פסק השו"ע כהירו'. (לבושי שרד לסי"ח.) וכנראה, דס"ל להשו"ע - א) כהצד הב' בהסבר הירו', דהא פסיל בהגיעה האות עד סוף הגויל, וב) דיל"ח בפסק הירושלמי בין ב' ציורי מוקף גויל. דדוקא בנפסק ע"י נקב, ונמצא שעתה מגיעה האות עד סוף הגויל, בכה"ג אמרינן דאכתי צורתו נשארת עליה, ואכתי שמה כדמעיקרא. אבל בנגיעה, אפילו הי' עליה פעם אחת שם האות, עתה פקע שמה. ולפי"ז הי' צ"ל הדין, דלא סגי בגרירת הנגיעה, אלא שיצטרך לכתוב עתה את כל האות מחדש, שהרי בינתיים אבדה צורתה ושמה. ופסק השו"ע (סי"ח) דסגי בגרירת הנגיעה אינו מובן, וכבר הק' עליו הגר"א. (אות נ"א - רצ"ע ...) [ע"ע בשיעורי רבנו לעניני תפילין עמ' צח-צט. (המגיה)]

ולפותחה ... חק תוכות. ומה תקנתה - יגרור כל החרטום. ובפשוטו נל"פ טעמו, דע"י גרירת הצד השמאלי כולו, אין לו צורת מ"ם כעת, וחידוש צורת המ"ם בא ע"י כתיבתו (החדשה, שלאח"כ) ולא ע"י מחיקתו. והה"נ בכל אות שנכתבה בפסול א"צ לגרור אלא כדי שלא תהי' לאות הצורה הנצרכת, ואח"כ יחדש לה אותה הצורה ע"י כתיבה. אך אין זאת כונת השו"ע. שהרי תיכף לאח"ז הוסיף לומר, דאם כתב דל"ת במקום רי"ש, דלא סגי בגרירת הגג או הירך בלבד, אלא בעינן גרירת כל האות כולה. והחילוק שבין רישא לסיפא הוא, דברישא איירי במ"ם, אשר דרכו להכתב בב' כתיבות במעשה כתיבה מצורפת (composite) משני מעשים נפרדים. משא"כ ברי"ש, שעפ"י דין (אפי' לא יכתבו כן הסופרים בפועל ממש - מ"מ עפ"י הלכה) ליכא אלא חד מעשה כתיבה, כי הכל מחובר יחד. ובאמת אין חומרת השו"ע מובנת. דאטו אם צריך רי"ש וכתב וא"ו, יצטרך לכתוב עוה"פ כל האות לאחר גרירת הוא"ו. - אתמהה! ופשיטא שדי בהרחבת הגג עד שיראה כרי"ש. וה"נ הו"ל להרחיב הגג עד שיראה כדל"ת. והוא פלא. -

והנה בנטלו לתגו של דל"ת ועשאו רי"ש צ"ע להרשב"א, דמעולם לא הי' שם אות ר'. בשלמא בנטלו לגגו של חי"ת י"ל דס"ל כסמ"ק עפ"י הירו', דמאחר שפעם אחת הי' על אלו האותיות

צורות זיינין, שמן עליהן לעולם, ורק פקע לזמן, אבל לאחר התיקון חזרו האותיות לקדמותן. אבל ברי"ש צ"ב. ונראה לפרש דמיירי בכתב תחילה הירך ואח"כ הגג, וא"כ ברגע קטן זה שגמר כל הגג קודם שכתב התג, הי' לזמן - מה רי"ש. ודוחק, דאין זה דרך כתיבת הסופרים. אלא נראה דמרחיק לכת עוד יותר מהסמ"ק וס"ל, דאע"ג דמעולם לא הי' על האות צורתה, אם יכול לתקן שתהי' לה צורת אות ע"י מחיקה גרידה, לא מיקרי חק תוכות. [וצ"ע א"כ - לפי"ז - מה פסול מחמת ח"ת? וצ"ל"פ דכשר מחמת שהדיו הוא שם מחמת כתיבה עכ"פ, (אע"פ שבשעתה היתה כתיבת אות אחרת), ואין זה חק תוכות. אבל בשפך דיו ומחק סביבות האות, אף להרשב"א יפסל מטעם חק תוכות. וז"פ. (ד"ע)] ויוצא מזה דג' דיעות יש בחק תוכות: (א) דעת השו"ע כהירושלמי, דאכתי שם האות וצורתה עליה - כל זמן שיש היכר תינוק. אבל בנפלה טיפת דיו, או בנגיעה, דאיכא ממש טשטוש גבולי האותיות וביטול צורתן, הוי חק תוכות אם יתקן אח"כ ע"י מחיקה, ולהכי בעינן כתיבה גמורה מחדש. (ב) שי' הסמ"ק, דמאחר שפ"א היתה על האות שמה וצורתה, לעולם היא נשארת עליה, אפי' נתבטלה צורתה, ויכול לתקן ע"י מחיקה. (אבל פשיטא שאם נמחקה, ולא יהיה התיקון ע"י מחיקה אלא ע"י חק תוכות מחדש,

בהעלם א', ונודע לו ... וחזר ונודע לו, דפליגי ריו"ח ור"ל - כמה חטאות הוא חייב, וקיי"ל כריו"ח דחייב ב', (אפילו בלא הפריש עדיין). ואם נאמר די שברא לומר דידיעות מחייבות, דהמחייב בחטאת היינו החטא בשוגג יחד עם הכרת החטא, אזי שפיר מובנת המחלוקת. דלריו"ח - מאחר שהיו שתי ידיעות יש שני מחייבים, לכן י"ל שיש ב' חטאות - א' לכל מחייב. ולר"ל, מאחר שכבר חטא החטא הב' טרם ידיעת (=המחייב) הא', שפיר י"ל שיוצא י"ח בקרבן אחד, שכבר הותחל המחייב הב' טרם נגמר המחייב הא'. אבל אם נאמר דידיעות מחלקות, אין זה שייך אלא בידיעה בין חטא לחטא. וק"ל דפליגי ריו"ח ור"ל אליבא דר"ג, ובפרט שהרמב"ם פוסק כריו"ח וגם פוסק כחכמים. ובפשיטות נ"ל דלרבנן ישנה לשתי ההלכות: ידיעות מחלקות, וגם מחייבות, ומוסיפים הם על שי' ר"ג. - ורש"י פי' אחת בשחרית ואחת בין הערבים, אפילו בלא ידיעה בינתיים, דשהייה כדי שיוודע לו ג"כ מפסיק לחכמים. והוא פלא, עתוס'. ונראה דלא אמרו אלא אצירוף ח"ש עם ח"ש. אבל אם שהה, אפילו זמן מרובה, בין חטא א' לחטא ב', ולבסוף היתה לו ידיעה אחת אתרוויהו, דפשיטא דאין השחי' מפסיקה לחייב שתיים, דשהי' רק מבטלת הצירוף שצריך להיות בין ב' חצאי השיעור, אבל כאן, בין כה וכה איכא ב' מעשי עבירה

דודאי פסול, דבכה"ג פשיטא דנסתלק הכתב לגמרי. (ג) ודעת הרשב"א, דכל תיקון שע"י מחיקה, אפילו לא הי' לאות צורתה הנכונה מעולם, לא מיקרי חק תוכות, וכשר. -

מחלוקת ר' יהושע בן בתירא וחכמים

באות אחת נוטריקון, דכ"ע

מצרכי תיבה. וריב"ב ס"ל דכה"ג הוי תיבה - באות אחת, אע"ג דברוב פעמים אין תיבה פחותה מב' אותיות. וחכמים לשי', דמצרכי תיבה בת ב' אותיות משני שמות, דהיינו ש"ם, אבל ש"ש - אינו חייב, כנ"ל בגמ' ק"ג רע"ב, וכ"ש בתיבה בת אות אחת. (כן פי' ר').

(ק"ה) - ידיעה לח"ש. תוד"ה ר"ג

סבר. לכאורה נל"פ, דלר"ג ידיעות מחייבות, כגון בנודע לו בין חטא א' לחטא ב', וכיון דכבר נתחייב בקרבן על הראשונה קודם שחטא בפעם השניה, היאך יתכפר לו בקרבן א' בעד שניהם. ורק לחכמים יש דין של ידיעות המחלקות, דטעמא דחייב רק קרבן א' בעבר כ"פ בהעלם אחד, דחשיב הכל כמצורף וכחטא אחד. משא"כ בנודע לו בינתיים, דידיעה מפסיקה ומשברת צירוף זה. - וממילא נפק"מ לידיעת ח"ש, דפשיטא דאין אותה הידיעה מחייבת כלום. אך לפי"ז יקשה לן מסוגי' דפ' כלל גדול (עא:), אכל שני זיתי חלב

- ונראה, דבאי' חבלה פי' בו ראשונים משום מפרק; צובע; ומשום נטילת נשמה. ונטילת נשמה היינו שוחט, וכ"נ עיקר, כמ"ש תוס' ר"פ ח' שרצים. (וכ"ה בירושלמי). והמחלוקת בחבלה היתה, דנטילת נשמה היינו הריגת כל הבע"ח כולו, ובחובל אינו ממית אלא חלק ממנו, דהיינו - הדם. ונר' דאף לתוס' דהוי חובל משום נטילת נשמה, אינו אלא תולדה מה"ט, דלא דמי לאב. וא"כ נראה לפרש דמשל הגמ' ממילה בדוקא נקטו. דבנטילת נשמה ממש, דהיינו האב, תמיד איכא תיקון. דהחפצא הוי גוף הבע"ח, והוא מתוקן עתה, שהוא אוכל, ואיננו עוד אמ"ה, כמו שהביאו התוס' (ד"ה חוץ) מהגמ' פסחים. וע"ז לא הוי ק"ל לר"ש, ולית ליי' ראי' לומר דמקלקל חייב בחובל. ודוקא מדאיכא תולדה לשוחט, והיינו - נטילת מקצת נשמה, הביא ראייתו, דכל חובל הוי מקלקל החפצא, דליתא לתיקון הנ"ל. ובלי הראי' ממילה, הוי' דליכא תולדות לשוחט. וכן נראה לפרש במבעיר. שרש"י פי' שהחפצא של המלאכה הוא העצים הנשרפים והנכלים. ויל"ע, דאיכא למימר איפכא, שהחפצא הוי' השלהבת. (ומחלוקת גדולה היא בין הרב מלאדי והאב"נ, עי' מאמר מרדכי (קארנמעהל) סי' ל"ה אות ג' שפלפל בשי'. ד"ע.) וכנראה שהוציא רש"י כן מהגמ' (מב.), דכיבוי במתכת הוי דרבנן. ומשמע ליי' דטעמא דמילתא, שאין

נפרדים (ודלא כד' דלעיל), ואפ"ה, בעשה הכל בהעלם אחד, ונודע לו אח"כ אשניהם בב"א, חייב רק אחת, דזוהי ההלכה שהידיעה מחייבת. (ושהייה זו לדעת רש"י דמיא לשיעור כדי אכילת פרס. ד"ע.)

(קו.) פרק האורג. לדעת רש"י מחלוקת ר"ש ור"י במלאכה שאצל"ג היא ביסוד הגדר דמקלקל ומתקן. דלר"ש בעינן תיקון בחפצא של המלאכה, ולר"י סגי בתיקון מן הצד, כלומר, דבעינן שהמלאכה - פעולתו ומעשיו - תיקן, וכל חובל ומבעיר תמיד מקלקל החפצא - העצים והדם היוצא - ואפ"ה חייבה רחמנא. ש"מ, אליבא דר"ש, דאף מקלקל חייב בחובל ומבעיר. וזו הי' הוכחת הגמ'. אך צ"ע לרש"י, למה הוכיח הגמ' מחובל דמילה והבערה דבת כהן, הול"ל כנ"ל, וכמ"ש רש"י ד"ה וברייתא (רמב"ן). ועוד יש לדקדק בלשון רש"י עצמו (בד"ה ומבעיר) - את הגדיש, מקלקל הוא. ומשמע לכאורה, דמבעיר לצורך הנאת האור לא הוי מקלקל. ואף בד"ה וברייתא השמיט רש"י ציור זה דמדליק לנר, להשתמש לאור הנר. ובפשוטו י"ל דלאו דוקא נקט רש"י ציוריו, אלא הוה"נ מדליק נר. וליישב קו' הרמב"ן צ"ל דר"ל הגמ' כפרש"י, אלא רק הזכירו מילה ובת כהן לומר דמלאכות הללו מפורשות הן בתורה. והוא דוחק.

מזה, נראה פשוט שהא' אב, והב' תולדה. (ומסברא נראה לרבנו שמדליק את הנר הוא האב, ומבעיר לצורך אחר - התולדה. ובפרט זה יש לדון. -) וזה ר"ל הגמ': מנ"ל דיש תולדה למבעיר, אפשר דאין מבעיר אלא במדליק את הנר, דבכה"ג אינו מקלקל, שהרי השלהבת נצרכת לו, והיא ודאי מלאכה הצ"ג. וזה השמיענו הגמ' מבת כהן, דיש תולדת **מבעיר** למלאכת **מדליק**, כנ"ל. וא"כ, ציורי רש"י בדוקא נקטום לאלו, ולא למדליק נר לאורו. וכל זה הוי לפי ב' שברש"י. אך לל"ק, דלא איתפריש היכא, אין למח' זו דר"י ור"ש שום ענין כלל למלוקותם במלאכה שאצל"ג.

ועתוס', ומשמע דר' שמואל ס"ל כפי קמא דרש"י, מדלא תלה הב' מחלוקות זב"ז. וצ"ל דקבלה היתה בידם, כמ"ש תוס' בסוף העמוד. והתוס' פי' דר"א וריו"ח פליגי אליבא דר"ש גופא, ולא דפליגי הלכתא כמאן. דר"א ס"ל דלר"ש אף מקלקל גמור חייב בחובל ומבעיר, ולר"י בעינן מתקן כמו בתיקון דמצוה. וכן בצריך לכלבו ולאפרו מיקרי תיקון. (כן פי' ר'. ול"י מנ"ל ...) ולריו"ח, אף לר"ש בעינן צריך לכלבו ולאפרו, דהיינו תיקון קצת, כעין תיקון מצוה. ולר"י בעינן תיקון גמור, ותיקון מצוה הוי תיקון גמור, אבל לא בצריך לכלבו ולאפרו. וצ"ל"ה, מהו תיקון גמור ומהו תיקון קצת. ופי' התוס' דשוחט הוי

המתכת נכלה ונשרף. וה"נ בהבערה. ולכן במצורף פרש"י (מא:), וכן תוס', דהוי גמר מלאכת הצורפים, ר"ל מכה בפטיש. ולא פי' מכבה, מה"ט. וער"ם (פי"ב הל' א' וב'), דמחמם ברזל לצרפו חייב על החימום משום מבעיר, ועל הצירוף משום מכבה. והר"א השיגו, דעל החימום חייב משום **מבשל**. (ובאמת יש סתירה בר"ם בזה, עמ"א שי"ח סק"י. ד"ע.) ועל הצירוף משום מכה בפטיש - כרש"י, ואינו אלא מדרבנן. - ועכ"פ זוהי שי' רש"י, שהחפצא במבעיר הוי **העצים הנכלים** ולא **השלהבת**. ונפק"מ בזה לעלעקטריסטי, שהמתכת שבו אינו נשרף ונכלה, אלא מוציא אור. ואף לשי' הר"ם דיש מבעיר בלי כילוי החפצא - כחימום ברזל, יל"ע אי בעינן באש שיהא מחמם מלבד היותו מאיר, או דסגי בהיותו מאיר. ונפק"מ בזה למדליק אור פלורסנט בשבת, דאינו מחמם. (אך למעשה ליכא נפק"מ, דמ"מ בסנטר center של הבולב bulb צ"ל אף חימום, ובלי זה לא יתחיל הפרוצס process מתחילתו. מו"ר. -) ובדעת רש"י נראה דב' הלכות הן במבעיר, א) במדליק נר ליהנות מאורו, הוי החפצא של המלאכה - השלהבת והאש; ב) במבעיר לחמם אוכלין, או לצורך אחר, הוי החפצא של המלאכה - העצים הנכלים והנשפרים, כנ"ל. ודוקא במבעיר זה איכא תמיד קלקול. ומאחר שב' אופני מבעיר הם, שונים לגמרי זה

בין במקום מצוה לשאר חובל ומבעיר, ש"מ שאין לב' מלאכות אלו אופי ברור ומוחלט, אלא הכל לפי תנאי העובדא הפרטית. וע"ז פליגי ר"ש (לר"א) ור"י (לריו"ח) וס"ל, דא"א להיות מלאכה שאין לה אופי ברור. אלא דבהא פליגי: דלר"ש (לר"א), מאחר שגלתה תורה דבמקום מצוה הויא מלאכה, ש"מ דתמיד הוו מלאכות, אפי' בקלקול גמור, דזה פשיטא לתרוויהו דאופייה המוחלט של חובל ומבעיר הוא: **מקלקל**. (לר"י (לריו"ח) יל"ח ולומר, דדוקא תיקון צדדי וחיצוני אינו יכול לפעול להחשיב למלאכה שאופיה **קלקול**, להיותה נחשבת **מתקן**. אבל במקום שמעשה המלאכה בעצמיותו הוי מעשה תיקון, אז נהפכת מלאכת קלקול להחשב מלאכת - תיקון. וזהו הסבר החי' בחובל ומבעיר במקום מצוה, שעצם מעשי המלאכה נהפכים (בל' מו"ר: metamorphosis) להיות מעשי **תיקון**. ובאמת נראה דזה ר"ל הר"ת. שהתיקון בא בשעת הקלקול, ולא ר"ל שהענין תלוי בזמן, אלא כנ"ל, שמעשה המלאכה, שרגילותה להיותה מקלקל באופייה, חשובה עתה מתקן, מחמת שנהפך להיות מעשה תיקון, מחמת המצוה הכרוכה בעשייתה. (ולפי' מו"ר צ"ב, במה פליגי תוס' והר"ת, דמשמע דב' דיעות הן ...)

תיקון גמור, וחייב אף לר"י אף לריו"ח, אע"ג דלענין ע"ז חשיב כמקלקל. ופי' מהרש"א (וכ"ה ברז"ה) דהכל תלוי בדעת בנ"א, ודרך בנ"א לעשות שחיטה, ואין דרך בנ"א להבעיר גדיש שלם בעד מקצת אפר. ופי' דחוק, דתיקון במקצת ר"ל דרך שגעון. וע"ק, דכבר הנחנו דתיקון וקלקול אינם תלויים בכל עובדא פרטי, אלא במהות המלאכה בעצמותה ובאופייה. וא"כ, בחובל ומבעיר או שהם בעצמותם תיקון, או שהם בעצמותם קלקול, ומה זה דאמרי' בגמ' דמיתלי תלי, אי צריך לכלבו או לאפרו. ובקורע ע"מ לתפור וסותר ע"מ לבנות, פשיטא דאכתי הויא הקריעה והסתירה מקלקל, דבעצמותם ובאופיים הם מעשי קלקול והריסה, אלא דכך נאמרה ההלכה, דע"מ לתפור, חייב, וכו'... אבל לומר דכך נאמרה ההל' דצריך לאפרו וצריך לכלבו חייב, אינו מסתבר, ולא ניתן להיאמר. - ונר', דזה ר"ל התוס' בתיקון במקצת. דמקצת מלאכות הוו תמיד מתקן, מחמת אופיים העצמותי של חידוש ותיקון, ומקצתם - הוו תמיד מקלקל, מחמת אופיים המהותי. אבל יש ב' מלאכות - חובל ומבעיר - שאין להם אופי ברור של מתקן או של מקלקל בעצמותם, אלא הכל תלוי בציוור ובעובדא הפרטית. [ובל' מו"ר: הן מלאכות בעלות דו אנפינ'. (of a dual character) וזהו תיקון קצת. וכן ס"ל לר"י (לדעת ר' אבהו) ולר"ש (לריו"ח), מדחלקה תורה

מיקריא המלאכה נעשית לצורך. וא"ל - הויה מלאכת אבטלה [דהחפצא קובע את אופי המלאכה, אבל לא דהדין נאמר בעיקרו בחפצא]. (והשתא א"ש צירוף התוס' גדר מלאכת אבטלה לב' גדרים האחרים דמלאכה שאצל"ג, עיי"ש בכתבים שנתקשינו בזה. ד"ע.) וא"כ, בעושה המעשה לצורך מצוה, ועצם המעשה הוא עשיית המצוה, פשיטא דחשיבא עשיה לצורך, וצורך המצוה מהפך המעשה להחשב ככה"ג - לצורך, וכמו שהמצוה מהפכת המעשה להחשב כמתקן. וז"ב. ולפי"ז לק"מ קר' הרשב"א, דאף במוציא את המת לקברו - כלומר, לקיים מצות קבורה, פטר ר"ש. דאין מעשה ההוצאה מעשה המצוה בעצמותו, וז"פ. - אך ק' לתוס', דדוקא ר"י (לריו"ח) ס"ל דלצורך מצוה מהפך אופי מעשה המלאכה בעצמיותה לתיקון. אבל לר"ש חייב אע"פ שאינו תיקון גמור. והתוס' מפרשים כן אפי' לר"ש וכן הק'. ותי' עפ"י ביאור הר"ת. (התי' הא' לא נתבאר ...) דבאמת מחלוקת ר"י ור"ש - לריו"ח, לא היתה בנוגע למלאכות שבת, דודאי לתרווייהו יכולה המלאכה להתהפך להיות נחשבת עתה למעשה תיקון, אלא דפליגי בבת כהן ובמילה. דסוכ"ס שיעור איכא בקיום המצוה, משא"כ במלאכה. ובהא פליגי, אי מיקרי מעשה מצוה כבר משעה ראשונה, אפילו טרם הגיעו לתשלומי השיעור, א"ל. אבל

(ק"ה:) הא ר"י הא ר"ש. דכל קורע חשיב מלאכה שאצל"ג, דהא ליכא חפצא, שהרי קריעה היא מלאכת סילוק, כן פרש"י. והתוס' חידשו, דבקורע למצוה, מיקרי מלאכה הצל"ג, כמו שלצורך מצוה נחשב כמתקן כמש"כ לעיל (בסוגיא קו.). והנה לשי' רש"י, דמלאכה שאצל"ג מיקריא מקלקל, (דמקלקל משערין בחפצא, ולא בפעולת המלאכה) שפיר יש להבין ד' התוס'. דבקריעה יש מצות מעשה קריעה, ולא סגי בלבישת בגד קרוע. [עגמ' מו"ק (כו):] היוצא בבגד קרוע לפני המת, ועי' מש"כ בתורה תמימה בקשר לבגדיו יהיו פרומים דמצורע. ד"ע.] וא"כ עצם המעשה חשיב, במקום מצוה, כמעשה תיקון, וחייב. אך צ"ע בתרתי: א) דרש"י לפנינו פי' דלר"ש פטור אף בקורע על מתו וקיים המצוה. ב) דתוס' לא ס"ל כרש"י בהסבר הלכתא דמלאכה הצל"ג, כנ"ל (צד.). ונל"פ דל' התוס' היא: ואין צריך לאותו צורך כעין שהיו צריכים לה במשכן. ושיעור הוא בצורך המלאכה שהוא עושה. דמלאכה שאצל"ג היינו מלאכת אבטלה, כלומר - מלאכת שחוק, שאין צריכים לה. ואין זה פטור מטעם חסרון מלאכת מחשבת, דזה ממצט דוקא מקלקל, ולא מעשה שחוק. ולהכי גמרינן מכעין משכן. אלא דמשערין הצורך של מעשה המלאכה בחפצא של המלאכה. דאם צריך להחפצא, אז

המשנה, דהע"מ - לתפור הוי חלק מגדר המלאכת - איסור, ושיעור תפירה לשבת הוא ב' תפירות, וא"כ נכנס זה השיעור אף בהגדרת האי' קריעה - ע"מ - לתפור, שהיא בעיקר מלאכת הכנה. וכן משמע מפשטות דברי התוס' לעיל (עג:): (עיי"ש שדחינו הבנת הגרעק"א. אך ממתני' דידן ראי' לשי' כנ"ל. ר.) אך לאידך גיסא, מן הגמ' יש להוכיח שהקריעה היא מלאכה כשלעצמה, דקורע על מתו במקום מצוה הוי' מלאכה, כדין הברייתא, אע"פ שאין קריעה זו מכינה לתפירה לאח"ז, דהא על אביו ועל אמו אין הקרע מתאחה לעולם. (מו"ק כ"ו רע"א) וצע"ג. (ובפשיטות הי' נל"פ דקריעה מלאכה בפ"ע, אלא דשיעורא דב' תפירות לתפירה הוי שיעור בחידוש ותיקון המלאכה, ומטעם מלאכת מחשבת. וא"כ בקורע ע"מ לתפור תפירה אחת בלבד, לא מיקרי ע"מ לתקן - עפ"י השיעור תיקון בתפירה. ודו"ק. ד"ע. וסברא כזו הזכיר מו"ר, לומר שכל שיעורי שבת באים מדין מלאכת מחשבת, דבפחות מכשיעור ליכא תיקון. ועי' מש"כ להלן ע"ד שיעורא דמלא רוחב הסיט כפול לדעת הרמב"ם.)

ואפשר ליישב ולומר דב' הלכות הן בקורע: (הא) שיש קריעה שהיא מלאכה בתורת עצמה, והיינו דוקא במקום מצוה, שעצם מעשה הקריעה חשיב מעשה תיקון. (וב) מקלקל ע"מ לתקן דחייב, אינו מחמת שהקריעה

בקריעה על המת, לכו"ע מיקרי מעשה מצוה אפילו קודם שגמר השיעור (- טפח). ובמדינתנו רבים מזלזלים במצות קריעה, ויש ליזהר בה, כי לכמה דיעות מה"ת היא. ואף אלו הקורעים, אינם קורעים כשיעור, ונסתפק מו"ר אם עשו עכ"פ חצי שיעור של מצוה, או דלא עשו ולא כלום. ומדברי התוס' הללו משמע ברור, דעכ"פ חשיב מעשה מצוה אף בתחילת השיעור. (ויש לדחות, דהיינו דוקא למפרע, לאחר שגמר כל השיעור ... ד"ע.)

(קד:) מקלקל ע"מ לתקן חייב. יש לפרש דקורע הוי מלאכה, אלא דהוי תמיד פטור מצד קלקולו, ובע"מ לתפור הוי מתקן, והמלאכה - הקריעה עצמה. או יל"פ דקריעה הויא לעולם מעשה היתר, מאחר שבעצמותו הוי' מקלקל. אלא דנאמרה ההלכה שקורע ע"מ לתפור, כלומר - קריעה המכינה מקום לתפירה חייב, והע"מ לתפור הוי חלק עצמי מצורת המלאכה. והנה אי' במשנה, דבעינן קורע ע"מ לתפור ב' תפירות - שיעורו כמתקן. והנה, אם נפרש כהצד הא' צ"ע, דאף תפירה אחת הוי' תיקון, אלא דאעפ"כ אינו מתחייב משום תפירה, דחסר השיעור במלאכת התפירה. אבל בקורע, שפיר י"ל דאפילו ע"מ לתפור תפירה אחת חשיבא הקריעה כבר למתקן. ודוקא להצד השני יש להבין את דין

חשובה כתיקון, דכונת התפירה לאח"ז אינה יכולה להפוך קריעה למעשה תיקון, מאחר שבעצמותה היא מלאכת קלקול, אלא שיש לה' נוספת של קריעה בתורת מלאכת הכנה לתפירה - ובכה"ג דוקא בעינן כשיעור - ב' תפירות - שהרי הע"מ לתפור הוי חלק עצמי מן ההלכה לחיוב, ולא סתם היכי-תמצא של תיקון הבא מכח הקריעה. אך יל"ע, דבברייתא חייבו אף בקורע בחמתו, ולמסקנת הגמרא - למירמא אימתא אינשי ביתיה, ושמה אין לומר שום מצוה. ואף דפשיטא דתי' הגמ' הוא דלצורך מצוה חשיב תיקון אף בלי כונת ע"מ לתפור, כדמשמע מל' רש"י ד"ה הא במת דידי', שחייב לקרוע עליו. ולכן פרש"י דבקורע בחמתו פטור, דמאחר דליכא מצוה, אלא אדרבא אסור אף בחול, מיקרי מקלקל. - מכ"מ אין מצות חינוך או מצות תוכחה הכרוכה בקריעה למירמא אימתא מחשיבה לעצם מעשה הקריעה למעשה תיקון בתורת הקריעה, וכמ"ש ביישוב קו' הרשב"א במוציא את מת לקברו, שאין מעשה ההוצאה המצוה, אלא ההתעסקות בכלל. וצ"ע. - הרמב"ם לבדו מכל הראשונים פירש בקו' הגמ', ומי שרי, דלא ר"ל שיהא פטור בשבת, דאף לתקן יצרו ס"ל דהוי מתקן, דלא בעינן תיקון דמצוה. ולכן פירש בקורע על מתו שחייב, שמיישב את דעתו בדבר זה (פ"י ה"י). דאף בקורע על מתו פי' שהתיקון הוא ביישוב דעתו, ולא הדגיש

נקודת המצוה שבו. [דעינן קריעה על המת, ובכלל - כל ה' אבילות וניהוגיה, הוא שיהא לאבל מר - נפש דרך להוציא את מרירותו ואנחתו מתוך - תוכו לחוץ. וה"ט דס"ל לרוב ראשונים דאין אבילות כלל קודם סתימת הגולל, דא"א לנחם את האבל בשעה שמתו מוטל לפניו, שאז א"א לו להתנחם, ואבילות צריכה להביא לידי נחמה, ודוקא לאחר הקבורה אפשר להיות זה. ולכן שורה הויא הקיום הראשון של אבילות, שהיא ניחום אבלים בבית הקברות. ומשעת ניחום זה והלאה מתחילין דיני אבילות. ובמ"ק (כז:): - ג' ימים לבכי וז' להספד ול' לגיהוץ ולתספורת. ש"מ שבכ"י הויא מקיומי אבילות - עפ"י דין. דהיינו, שהבכ"י מנחמת בהוצאתה האנחה המסותרת שבלב לחוץ. ועגמ' ברכות (נח:): אנחה שוברת ... דר"ל אנחה המסותרת בלב, שאינה מוצאת לחוץ ע"י מעשים. ויציבא מילתא עפ"י פסיכולוגי. (מו"ר במוריה).]

ובקורע על מתו דחייב, כדינא דברייתא, נראה, דלרש"י דבעינן תיקון מצוה, וכן לדעת רוב ראשונים (כפי' דלעיל בפטור הקורע בחמתו), בעינן קריעה טפח. ולמירמא אימתא - סגי בכ"ש אם פעל כונתו בכך. ולהרמב"ם י"ל, דאף בקורע על מתו סגי בקרע כ"ש, דהא טעם החיוב הוא מחמת התיקון של יישוב הדעת. ואף לרוב ראשונים דבעינן טפח בקורע על מתו,

נגזלת, א"א להיות סוכה גזולה בתוקף את חברו והוציאו מסוכתו. ואינה אלא סוכה שאולה, ולחכמים דר"א אדם יוצא י"ח בסוכה שאולה. ותימה, דמ"מ אי' גזילה יש אף בקרקע, כמ"ש רש"י עה"ת והרמב"ם להדיא - עפ"י הספרי. ואף דאינה סוכה גזולה, מ"מ היא מהב"ב. ולהנ"ל ניחא. דקרקע אינה נגזלת מורה דליכא קנין גזילה, וליכא ש"ם גזול על החפצא. וממילא לא הוי' מהב"ב.

עתוס' סוכה (ל. ד"ה משום) ... דמחמת עבירת הגזל. וס"ל דמהב"ב

ר"ל, היכא שהעבירה מאפשרת את המצוה. ובאמת הר"מ בפיהמ"ש פירש בשל עיה"נ דפסול מטעם מהב"ב. והיינו עפ"י שי' הנ"ל.

... ומיהו תימה בפכ"ש ... דקא אכיל אי' ונפיק ידי מצה. ולא תי' דאיסור אכילת טבל היא המאפשרת את מצות אכילת מצה. והי"נ ק' לשי' מהגמ' שלנו, כקו' הירושלמי. ובאמת יל"פ בתי' הירו' כונה אחרת, לחלק בין אי' זמני, שהוא אי' גברא, לבין שאר איסורי תורה כמבואר באחרונים, (עי' אתרו"ד כלל יו"ד). ור' דחה הסבר זה בנזיפה. ועריטב"א לסוכה (ל:) שתי' לקו' התוס' אסוכה גזולה, דלמ"ד קרקע אינה נגזלת יוצא בה אע"פ שעבר עבירה, שאע"פ שעבירה בידו, אין הסוכה נפסלת בכך. והיינו כפי' הנ"ל בירושלמי. וכן

אין הטפח שיעור במלאכת קריעה, אלא בגמר התיקון. דאילו לקריעה עצמה ליכא שיעור. משא"כ בכל קורע ע"מ לתפור, דבעינן כדי לתפור ע"מ לתפור (ל' זרה ברמב"ם - פ"י ה"י), ור"ל, שיקרע כשיעור שיוכל לתפור שם בקרע ב' תפירות, וגם בעינן שיחשב לעשות כך. ולא סגי בכדי לתפור ב' תפירות, וע"מ לתפור תפירה אחת. "וכדי" דר"ל שיעור, עי' גמ' (עו:): כדי גמיעה ... כדי ליתן ... כדי לסוך ..., ובכל שיעורי הוצאה היא לישנא דשיעורא "כדי".

ראע"פ שמחלל את השבת יצא. והק' בירושלמי (ה"ג) מ"ש ממצה גזולה. ותי' תמן גופא עבירה, ברם הכא הוא עבר עבירה. ר"ל, דמצוה הבאה בעבירה ר"ל דוקא היכא שהחפצא של המצוה הוא חפצא של עבירה. אבל לא סתם במקום שעשה הגברא עבירה בשעה שעשה מעשה המצוה. וכ"ד הרמב"ם פ"א משופר ה"ג, שופר הגזול שתקע בו יצא, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול ... ואין בקול דין גזל. ר"ל, דהשופר בר"ה איננו החפצא של המצוה, ואע"פ שבאה לו מצות תקיעת שופר על ידי ובסיוע איסור גזלה, אין זה מצוה הבאה בעבירה, וכנ"ל. ודוקא בלולב הגזול ומצה גזולה י"ל שהלולב והמצה הם החפצא של המצוות. ולפי"ז מובן היטב הגמ' דסוכה (לא). דלמ"ד קרקע אינה

ש"מ דגרוגרת היא שליש ביצה. ובהל' ק"פ פסק הר"מ (רפ"ט) דהמוציא ממנו כזית חייב. ובגמ' (פסחים כה:): מבואר דהמוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח; הוצאה כתיב ב' כשבת. מה שבת עד דעבד עקירה והנחה, אף ה"נ עד דעבד עקירה והנחה. ש"מ, דאי' מוציא בשר הפסח הוא אי' הוצאה כשל שבת, ולפי דעת הרמב"ם במעילה, הי' צ"ל שיעורו כשיעור שבת בכגרוגרת, דהיינו שליש ביצה. והניחא אם נתפוס דשיעור כזית היינו שליש ביצה א"ש, דגרוגרת היינו כזית. אבל אם נתפוס שכזית היינו חצי ביצה (עשו"ע או"ח סי' תפ"ו ובהגר"א שם באורך.), צ"ע, מ"ש שבת דסגי בשליש ביצה ולפסח בעינן חצי ביצה. וזה יל"ת בפשיטות, דלפסח בעינן שיוציא כשיעור אכילה, שע"י הוצאתו יפסל הבשר היוצא מלהאכל. [אך עמ"א רס"י תפ"ו, שהביא הגמ' דשבת (צא.), דמהו דתימא כ"ש לאפוקי כגרוגרת, ולעולם עד דאיכא כזית, קמ"ל. דמפורש להדיא דכזית הוי' פחותה מכגרוגרת. והדק"ל על הרמב"ם. ד"ע.]

(קו:) - אין נותנין לפניהם מזונות. ופרש"י כיון דהם מוקצה, לא מצי למטרח עלייהו. ולפי"ז צ"ע בחיה ועוף שברשותו, דמותר לזונן בשבת, מאחר שמזונותן עליך. וצ"ל דקולא הוא דאקילו בהו רבנן, מפני צער בע"ח. אך

הי' דעת הגר"ח בפשיטות. ובנוגע לקר' התוס' ממצה של טבל אפשר לתרץ - לפי שי' הגר"ח (והרשב"א עפ"י הירושלמי) דדוקא בגזול הוי חפצא של איסור, אבל מאכלות אסורות אינן חפצא דאיסורא, אלא רק שהגברא אסור לאכלן. [עי' בספר ארץ הצבי סי' ג' אות יו"ד - יב, ובסי' ד' אות וא"ו, ובהע' שם.]

מלבן מנפץ צובע טווה ... רחב הסיט כפול.

ובדף ע"ט ע"א איתא דשיעור טווה כרוחב הסיט כפול. והנהו כשיעור טווה בעינן, כיון דלטווה קאי. והוא שיעור בחוט, כדמשמע ברש"י, ולא שיעור בכגד. וער"ם (פ"א ממעילה ה"ז) כל קדשי מזבח אסורים בגיזה ובעבודה ... לוקה מן התורה ... ויראה לי שאינו לוקה עד שיגזוז כדי רוחב הסיט כפול. לא יהיה זה חמור משבת. - מר"מ זה שמעינן תרת"י: א) דשיעורי שבת אינם מפאת הגזה"כ דמלאכת מחשבת, דבעינן תיקון הניכר, דאילו כן לא הי' שייכים השיעורים לשאר אי' תורה. ב) דשיעור רוחב הסיט כפול הוא שיעור במעשה גזיזה, ולכך - בכדי להתחייב בגוזז בהמת קדשים בעינן שיעור במעשה הגזיזה. ולפי"ז יש לעיין במלאכת הוצאה, דבשבת שיעור הוצאת אוכלין הוי כגרוגרת. (משנה ע"ו רע"ב.) ושיעור גרוגרת נמצא ברמב"ם הלכות עירובין (פ"א ה"ט) - כשמונה עשרה גרוגרות שהן כשש ביצים בינוניות.

ולהסביר הענין נראה לומר, דמוקצה היינו אינו - מוכן. ונלמד מקרא דוהכינו את אשר יביאו. אך עיקר איסור מוקצה היינו - באכילה, דאח"כ כתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ... ואפילו למ"ד מוקצה דאורייתא היינו דוקא באכילה, אבל בטלטול לכו"ע לא הוי אלא מדרבנן. (קצ"ע לי מפסחים מ"ז:*) וצ"ע א"כ, בשלמא חי' ועוף שאינן ברשותו, אינו יכול להכניס בע"ש, דאין אדם מכין דבר שאינו ברשותו, שהרי איננו בעלים להכין את זה. אבל חי' ועוף שברשותו, למה לא יוכל להכין מע"ש למלאכת היתר, ולהשתמשות שאין בה מלאכה. וצ"ל דחי' ועוף - כל, בע"ח מופקעים מהכנה. ולפי"ז י"ל דמשום צעבע"ח, ובכדי לפרנס ולהנהנת הבע"ח אמרינן שלענין טובת עצמה אינה מופקעת מהכנה, וא"כ לענין להאכיל חי' ועוף שברשותו אינם מוקצה. אבל לענין בע"ח שאין מזונותיהן עליך, שמאחר שאינם ברשותו, איננו בעלים להכניס, א"כ לעולם הוו עומדים במוקצתם. וזה מבואר. וכחילוק הזה נל"פ בשי' הר"י (שלפנינו): כל היכא דהוי כניצוד ועומד מדאורייתא ... נותנין לפניהם מזונות. דבאמת הוו ברשותו, והוא בעלים להכין, אלא שבע"ח מופקעים מהכנה.

זה ק"ל, דאף בחי' ועוף שאינם ברשותו איכא משום צעב"ח. והנה בענין מוקצה, עגמ' (קכד:) וטלטול גופיה לאו משום הוצאה היא. בתמיה. וכן דעת הראב"ד. אך הר"ם (פכ"ד הי"ב משבת) הסביר: אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול ... כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ... ונמצא שלא שבת וביטל הטעם שנאמר בתורה - למען ינוח. (ולדעת הר"ם יש באי' מוקצה קיום מצות שבת שבתותן. ועי' נימוקי הרמב"ן לפ' אמור (כג,כד), שכ"כ לענין כל השבותים דרבנן). ובנוגע להגמ' (קכ"ד) הנ"ל, כ' הר"מ (בהי"ג): ... ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור ... אפשר ... ויבוא לידי מלאכה. וכנראה הבין דל' הגמ' לאו משום הוצאה לאו דוקא הוצאה קאמר, אלא ר"ל - גזירה משום מלאכה גמורה. - והנה בדבר פרנסת מוקצה והאכלת בע"ח, לכאורה ק' - מה בכך, הלא איננו מטפל במוקצה עצמה. ובשלמא לשי' הר"מ, שפיר יש להבינו, דאף פרנסת מוקצה ועשיית כל מעשה בעד מוקצה בכלל עובדא דחול הוי'. אך לשאר הראשונים צ"ע ענין זה.

והנה בדבר הקושיא מחי' ועוף
שברשותו דאף הם הוו מוקצה,
נראה דצ"ל דב' שבות מוקצה הם: חי'
ועוף שברשותו, ובע"ח שאינם ברשותו.

⁹ עי' אפיקי ים ח"יב ובבאור הנצי"ב לשאלות (סיי מ"ז אות א').

בודאי מיירי בצבי שאינו יכול ללכת
מחמת חליו.

נעלך ב' - פטורים. צ"ע למה כפליה.
וצ"ל דהקדים ד"ז מחמת המשך

המשנה הבאה בהלך לו הראשון ...
(עתויו"ט). ועי' סוגיית הגמרא (צב: דג'
שיטות יש בשנים שעשאוהו: לר"מ תמיד
חייב, לר"ש תמיד פטור, ולר"י בזה יכול
וז"י פטורים, ובזה א"י וזה א"י - שניהם
חייבים. ונל"פ דבזה א"י וזה א"י יש
מלאכה אחת ומעשה עבירה אחד, ובזה
יכול וז"י - מלאכה אחת (נפעלת) ושני
מעשי עבירה, (דחשיב כאילו כל אחד
מהם עשה). ובזה פליגי ר"י ור"ש בהסבר
הגזה"כ דשנים שעשאוהו. לר"ש מורה
זאת ההלכה שאין שני בני"א מתחייבים
בעבור מלאכה אחת. ולר"י ר"ל ד"ז,
דהיכא דאיכא ב' מעשי עבירה, כל אחת
פוטרת לבעל המעשה הבי'¹⁰.

והשני פטור. הא למה זה דומה.
ובפשוטו נל"פ דר"ל שנעלו
במנעל והלך לו. ובשעת מעשה הי' הצבי
ניצוד ועומד, ורק אח"כ כשהלך לו זה
הנועל, נמצאה נעילתו כצידה, ופשיטא
דאין בזה איסור, שהרי אח"כ אינו עושה
כלל מעשה. והדין הראשון בנמשל, בהלך

ובפירות שנתלשו בשויו"ט נחלקו
הראשונים למה חשיבי
מוקצה, אפילו בחישב עליהם מע"ש
לאכלן כשיפלו לארץ. י"מ דמחמת
שהיו מוקצין מחמת איסור ביה"ש מחמת
אי' תולש וקוצר, נשארם מוקצין כל
היום. וי"מ דאי' קצירה מחשיבם לאינם
ברשותו, ועל כן איננו בעלים להכניס
(עי' בעה"מ). ולכאורה הסבר
שלישי הוא בתוס', דלא טרחינן וכו',
דבאין מזונותיהן עליך אסור לטרוח
בעדם. אך יל"פ בזה כנ"ל. אך עתוס'
(יט.) ד"ה נותנין שהקשו אמאי מפרנסין
נכרים בשבת, הלא הוי כחי' ועוף שאין
מזונותיהן עליך. ותי', דמצד המצוה
לפרנסן חשיב כמזונותן עליך. ועכו"ם
בודאי אינו מוקצה אף דהוי בע"ח, דבני"א
אינם מוקצה. וא"כ ברור להדיא שדיעה
שלישית היא. ובתוס' ביצה (כג: ד"ה
ואין), דיעה רביעית, שהאיסור מזונות
הוי גזירה מדרבנן משום צידה, ולא נגעו
בו משום מוקצה, שהרי איננו מטלטל
המוקצה כלל, וכנ"ל.

חולה ... לא קשיא וכו'. והרמב"ם לא
חילק. וצל"פ דמאחר שכליל
חולה ביחד עם זקן וחיגר (פ"י הכ"ד),

¹⁰ עי' משי"כ בסי' ארץ הצבי (עמי נ"ד, הערה ה').

"ולמיחזי" לא ר"ל מראית עין, וטעות ביד הרואים, אלא דזהו ... ר'). וא"כ הו"א דכה"ג מיקרי קו"ע, דמצרפים המעשה דהיתרא דלכתחילה עם המשך השוא"ת דהשתא. [וכה"ג - צירוף כזה - מצינו לענין לאו שאב"מ דאין לוקין עליו. ער"ם (פ"ג מאבל ה"ד), דמשמע מדבריו, דדוקא בנכנס לאהל המת בשוגג, שהי' מעשה עבירה, אלא שהי' בשוגג, ואח"כ שהי' כשיעור במזיד, דלוקה. אבל נכנס בהיתר גמור באופן שלא הי' שם אז טומאה בכלל, י"ל דלא ילקה אשהיית זדון. דשהייה אין בה מעשה. ודוקא בנכנס בשוגג לוקה, דמצרפין את מעשה העבירה שלו שלכתחילה עם השהיה דהשתא. (מו"ר.)] וקמ"ל, דאף בכה"ג מותר. ובמשל נעל ביתו בהיתר גמור, שהרי לא כיון לצוד לאחר זמן אלא לנעילת הבית. אך צ"ע, א"כ, היאך שמעינן חי' זה דהיתרא מהמשל, דשם ליכא מעשה לצרף. וזה ק' אף לפירוש הפשוט, היאך הוכחנו מאי - עשייה להשתתפות גופנית בשוא"ת.

וער"ן (לה: ד"ה מתני') שפי' בנועל את ביתו, שהצבי הי' קשור בפנים, או שעשה בשוגג. ואין זו מלאכה בשוגג, אלא מעשה היתר. וכ"פ רש"י, דמיירי בצבי ניצוד ועומד. והיתר הרשב"א צ"ע, כקו' הר"ן. -

לו הראשון, דאע"פ שעכשיו נעשית הצידה עי"ז שממשיך לשבת בפתח, לא היא מלאכה, דאין מלאכה אלא בקו"ע ולא בשוא"ת.¹¹ (ויש לדחות, דרק הוי תנאי בגדר צידה, דבעינן שיצודו, ולא שישמרו בצידתו. העולם.) וגם יש ללמוד חי' מרישא דמתני' - מהנמשל - שאע"פ שידוע שלאח"ז ילך לו הראשון, והלך זה השני וישב שם אפתח ביתו ע"מ לשמרו לאח"ז, דאין זו מלאכה. אע"פ שהי' ישיבתו שם לכתחילה בקו"ע, דאין מלאכה לאחר זמן. [ודיון זה יש באחרונים בענין הכנת שערן המתנועעת לע"ע, אי יש מתקן מנא לאח"ז. עי' אבני חפץ סי' כ"ו שניסחו כן. (ד"ע.)] ובאמת לפי פירוש זה צ"ע, היאך מורה המשל, דאחר שנעל הולך ומטייל לו בשוק, על הנמשל, שעכ"פ הוא ממשיך לעשות מעשה בגופו בשוא"ת. והתוס' הק' מאי אולמי' הך מהך. וכנראה הבינו בנועל את ביתו, דר"ל שעמד בפתח ומלאו, ולא שנעלו במנעל והלך לו. אלא שהוא עדיין משתתף - עכ"פ בשוא"ת - בהמשך צידת הצבי אף עתה. וא"כ, הרי דומות ממש שתי עובדות דמתני'. ותי' התוס', דעכ"פ בהלך לו הראשון וגם ישב שם השני לכתחילה אדעתא שהוא ישמור הצבי לבדו כשילך לו הראשון (וזה ר"ל תוס': דמיחזי דלהוסיף שמירה ...

¹¹ עיי"ש (אות ד').

וא"כ, אף בסוגר פתחו ומתכוין אף לצידת הצבי, אמרינן דא"א להיות בפעולה אחת שתי מלאכות - מחשבת. ומאחר שיש באותה פעולה מלאכת - מחשבת דהיתר, אין המלאכת - מחשבת של איסור חל על המעשה. ולא דמי לכלל פ"ר, כגון במגרר כסא מטה וספסל כבדים ע"ג קרקע, דכל כה"ג - מאחר דא"א מבלי עשיית חריץ, לא מיקריא מלאכת - מחשבת דהיתרא אלא דאיסורא בלבד. דמחשבת גרירה היא היא מחשבת חפירה.¹³ וכדעת הרשב"א במקצת נראית שי' רש"י בד' המפליאים בזבחים (צא): וא"ת פ"ר ... הוא, אפשר דמזליף ליה בטיפין דקות מאוד. הלכך, אי נמי מכבה בטיפים גסות, דבר שאינו מתכוין הוא. אלא דהיינו כהיתר הש"ג, דאף בכה"ג, עתה בעובדא זו עצמה אפשר לו לאדם לעשות מלאכת ההיתר בלי מלאכת האיסור, ומאחר שעתה יכול לעשות כן, יש כאן מלאכת - מחשבת של היתר בפ"ע. וד' הרשב"א שאפי' אם עתה א"א להיות מלאכת - מחשבת דהיתר בלא דאיסור, אבל מאחר דבעלמא - אילו לא היה שם הצבי בבית - היה אפשר, א"כ חשיבא כמלאכת - מחשבת דהיתר בפ"ע, ואמרינן דשוב א"א למלמ"ח דאי' לחול אזה המעשה, דא"א להיות שתי מלמ"ח אחד מעשה. ולא דמי לגורר בכסא כבד,

והנה להבנת הר"ן (שם) בירושלמי (ה"ו), דמיירי במתעסק, שלא ידע בשעת מעשה שהיה צד, צ"ע היאך אפשר ללמוד מן המשל לנמשל, דהא בנמשל אכתי עסוק הגברא בגופו בצידת הצבי, משא"כ בנעל את ביתו והלך לו, שעתה אינו עושה עוד כלום. והנראה בזה עפ"י סברת המקור חיים (סי' ת"ל) [הגרעק"א בתשו' (סי' ח') כ' עליו שהוא דוחק.], דכל היכא דיש עבירה בשוא"ת, אף במתעסק חשיבא עבירה. ודוקא היכא דבעינן קו"ע, בכה"ג ממעטינן מתעסק. דמתעסק ר"ל שאין המעשה מתייחס אליו, והוי כלא עשה מעשה.¹² וא"כ, בפשיטות יל"פ במשנה שלפנינו דמוכיח התנא, דמדיש פטור של מתעסק במלאכת שבת, ש"מ דבעינן שיעשה המלאכה בקו"ע בדוקא, דאל"ה, היה כל מתעסק חשיב שוגג וחייב בטאת. - וא"כ, בשוא"ת ליכא מלאכה, והנמשל הוי בשוא"ת. (ור' הבין שפי' הר"ן בירושלמי, הוא הבנתו במשנה. וכ"כ הרפרמ"ג. ד"ע.) [ע' ספר ארץ הצבי סי' וא"ו אות ד'.]

בהסבר שי' הרשב"א, צל"פ עפ"י ד' השלטי גבורים, דמאחר דאפשר לסגור הפתח מבלי לצוד הצבי, כגון בליכא צבי בתוך הבית, א"כ בסוגר פתח ביתו יש מחשבת פעולת - היתר.

¹² ע"י משי"כ במסורה, חוברת ה', עמ' כ"ה.

¹³ ע"י משי"כ בשערי צדק. כרך ג', עמ' רמ"ו.

מילה אינן דוחין את השבת, והול"ל שלא נחם המים ולא נמול התינוק עד לאחר השבת, מ"מ, מאחר שאי' תוס' שיעורין הוי אך מדרבנן, מתירין לצורך מילה. (עיי"ש בד'). ומח' תוס' והר"ן היא. - אך מל' הר"ן משמע דתוס' שיעורין הוי תוס' מלאכות, היכא דליכא פקו"נ. וז"ל: לפי שבענין פקו"נ אפילו מתכוין למלאכת הרשות עם אותה מלאכה של פ"נ מותר ... וחובה היא עליו, ... שהוא מתכוין עם אותה מלאכה למלאכה אחרת שהיא אסורה בשבת, התירו חכמים (המשך לשונו תמוה. מו"ר). ש"מ דס"ל דתוס' שיעורין פועל תוס' מלאכות, אלא דמאחר שבמעשה אחד הוא עושה הכל, הפ"נ מתיר את כל המלאכות. ולכאורה צ"ע במעלה תינוק הטובע ומעלה עמו דגים, דבהעלאת תינוק ליכא אי' צידה (כ"נ לר', דאין צידה אלא בבע"ח לבר מאדם). ולא אי' שוחט כבהעלאת דגים, וא"כ לא הותרה כלל שום מלאכה כאן. ואין זה תוס' שיעורין במלאכה, אלא מלאכה בפ"ע. וצ"ל דמיירי באינו יכול להעלות התינוק מבלי להעלות קצת דגים, ומרבה במספר הדגים. וז"ב. וכל דברינו אלה בתוס' שיעורין הוא בעושה הכל בב"א ובחד מעשה. אבל בזא"ז, פשיטא דתוס' שיעורין חשיב כתוס' מלאכות. ומשל לזה הביא ר' ממכות (כא.), אל תשתה אל תשתה, דחייב אכאו"א. - ולשיטת התוס', דאף במקום פקו"נ אסור להרבות

דבכבד ע"ג קרקע א"א בשום אופן להיות מ"מ דהיתרא בלי מ"מ דאיסור שעמו. (ודו"ק החילוק הזה. העולם.)

והר"ן פי' בעובדא דהעלה דגים ומפקח הגל מעל האדם והכסף דמותר אפי' במכוין, מפני הפקוח נפש. משא"כ בצד צבי ע"י סגירת פתח ביתו, דמיירי במתעסק, שלא ידע מאומה מענין הצבי. ולפי' צ"ע צירוף הירושלמי ג' דינים אלו אהדדי. והנה בענין תוספת שיעורין, שחי' הר"ן (ביצה ט: בדפי הרי"ף ד"ה ומיהא) דבמקום פ"נ מותר לגמרי, עגמ' מנחות (סד.) בעי רבא חולה שאמדרוהו לשתי גרוגרות ויש ב' גרוגרות בב' עוקצין וג' בעוקץ א' ... ג' מייתין. ויל"פ דזה גופא הי' ספק הגמרא, אי תוספות שיעורין מרבה איסורין א"ל, ומסקנת הגמ' דג' מייתין, דאין תוס' שיעורין מרבה במלאכות. וכיון דפקו"נ מתיר השיעור הראשון, אף שאר השיעורין מותרין. דהכל מהווה רק מלאכה אחת, וכבר הותרה. אך שי' התוס' (דהתם) דתוספת שיעורין אסור אפילו במקום פקו"נ. וראיתם מפ"ק דחולין (טו:) שמא ירבה בשבילו. ולדעת הר"ן צל"פ דה"ק - שמא ירבה בישול פעם אחרת בשביל עצמו, בכלי אחר. ובגמ' דעירובין דמחמין לו חמין אגב אימיה, פי' התוס' דר"ל ע"י נכרי, או יל"פ דמאחר שהתוספת היא לצורך מילה, והיא עצמה דוחה שבת, אע"ג דמכשירי

עיי"ש בגמ', שלא הסבירו כן אלא בעד אפי', דאיכא כמה מעשי אפי' ורדייה מחולקים, כפרש"י. אבל בבישול, דהכל בבישול אחד, משמע דמותר אף בלאו האי טעמא. והתוס' לא הביאו מאפייה, אלא מבישול. ד"ע. ועגמ' ביצה (כ"א). - בהמה חציה של עכו"ם וחצי של ישראל, מותר לשחטה ביו"ט ... עיסה ... אסור לאפותה ביו"ט, דהא אפשר ליה למפלגה בלישה. והק' בתוס' דהא קיי"ל כר"ש, דאף באפי' מותר לאפות יותר מהצורך לו ליו"ט, דהפת נאפה יפה. ותי' דשאני התם דכל הפת של ישראל, שהרשות בידו לאכול כל או"א. כלומר, דמאחר שיש אפשרות לאכול הכל ביו"ט מיקרי או"נ, דלא בעינן צורך, אלא סגי באפשרות. אבל בחציה דעכו"ם, וקיי"ל לכם ולא לנכרים, דלצורך עכו"ם לא נכנס מעולם בכלל או"נ, א"כ הרי אופה הוא חצי עיסה בלי היתר או"נ. ולפי"ז הרי מפורש יוצא מן הגמ' דאף במקום או"נ, שאינו לא מתיר ולא דוחה, נמי אמרינן דדוקא בעד הכשיעור לא חשיבא מלאכה, ובעד היתר הוי' מלאכה. אלא דלעולם ליכא יותר מכשיעור, דכל האפשר להיות או"נ - כבר מותר, ודוקא בשל עכו"ם, דמופקע מדין או"נ, אמרינן דיותר מכשיעור או"נ, אסור. [- ועוד, דילמא מקלעי ליה אורחים. כלומר, דאע"ג דטעם זה אינו מועיל אלא לפטור ממלקות באופה מיו"ט לחול (פסחים

בשיעור הנצרך, צל"פ ספק הגמרא דמנחות והפשיטותא, דקיי"ל (יומא פ"ג.) בפ"נ דמאכילין אותו הקל תחילה. וה"נ היה ספק הגמ', איה"נ דבכל גוונא איכא איסורא, אלא דנסתפקו איזה אי' הוי החמור. והסיקו דטפי עדיף לעשות מעשה אחד וג' מלאכות, מלעשות ב' מעשים וב' מלאכות.

והתוס' במנחות, בתחילת דבריהם הק' מביצה, דמתירין תוספת שיעורין אף שהעודף אינו נצרך לאוכל - נפש. ותי' דשאני. וכונת התי' נל"פ, דאו"נ ביו"ט אינו לא מתיר ולא דוחה, אלא דלצורך או"נ לא מיקריא הפעולה "מלאכה" כל עיקר. משא"כ בפקו"נ דהוא או מתיר או דוחה, אבל הפעולה נשארית במהותה של "מלאכה". ולכן, ביו"ט, דלא הוי המעשה מלאכה בעד שיעור א', א"כ אף בעד תוס' השיעורין לא הוי' מלאכה. אבל בפקו"נ דאיכא על הפעולה שם מלאכה, אלא שהגברא מותר לעשות זאת המלאכה (דדחי' והיתר שייכי לגברא ולא לעצם הפעולה), א"כ י"ל דבעד השיעור הא' יש לגברא היתר, ולא בעד השיעור הנוסף. ובאמת צ"ע ד' התוס', דהא בההוא גמרא דביצה (י"ז.) איתא דטעם ההיתר באפיית יותר מהצורך הוא דהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא. כלומר, שאף בשיעור הניתוסף יש צורך יו"ט, לא צורך אכילה, אלא צורך הטעמת מה שהוא רוצה לאכול. וצע"ג. (אך

מתיר פתיחת המקרר החשמלי אפילו לזמן ארוך, אע"ג דהוי פ"ר שיתחיל המוטור motor, דלא ניחא לי, ודעת הר"מ והערוך להתיר. ולדעת רבינו, אין הסבר הגר"ח מוכרח בר"מ. דיל"פ - עפ"י דקדוק לשונו - דבמפיס מורסא להוציא ליחה חסרה צורת המלאכה, ועל כן מותר. שהרי כ' בה"ז: המפיס שחין ... כדרך שהרופאים עושין... ה"ז חייב משום מכה בפטיש, שזוהי מלאכת הרופא. ואם הפיסה להוציא ממנה הליחה שבה, ה"ז מותר. ומשמע מדיוק ל', דהיתרא דסיפא הוא מחמת שלא עשה מלאכת אומנות. דדוקא במפיס מורסא כרופא אומן מיקרי מכה בפטיש. הא לא"ה ליכא מכה בפטיש באדם, אלא בכלים דוקא. ובעושה כן להוציא ליחה, לא עשה כמלאכת הרופאים, וליכא צורת המלאכה דמכה בפטיש. וכן נל"פ בצד נחש דספ"י בר"מ, דבאריות ונמרים המזיקים לא כ' היתר זה, דבצידתם תמיד איכא מלאכת צידה, ואף באצל"ג מחייבינן. אבל בחגבין חזיזין, צרעין ויתושין (הכ"ד) דאין במינן ניצוד, תמיד פטור. ודוקא ברמשים המזיקים, כגון נחשים ועקרבים וכיו"ב, מתירים אנו במתכוין שלא יזיקוהו. דבהנהו מיני בע"ח, שהם בין יתושין ואריות, ובאמצע עומדין, קיי"ל דבצריך להם מיקריא צידה, ובא"צ להם ליכא צידה. ובהנהו הוי הצורך חלק - עצמי מצורת

מו:), מ"מ באופה ביו"ט שלא לצורך יו"ט אבל לא במתכוון לצורך חול, טעם זה מספיק להתיר. ועפ"י תי' התוס' הראשון, דלאו"נ ליכא כשיעור ויותר מכשיעור, דסגי באפשרות של או"נ, צ"ל לענין איסור תוס' שיעורין במקום פקו"נ דבעינן צורך פקו"נ להתיר, ולא האפשרות בלחוד. כלומר למעוטי יותר מן הצורך. אבל פשיטא דספק פקו"נ מיקרי צורך, וזהו המשך ד' הגמ' דמנחות ביו"ד שרצו וקצרו כל אחד גרוגרת א', אע"פ שלא אמדוהו אלא לגרוגרת אחת, שכל אחד ואחד מהם חשב להגיע לחולה תחילה.

(קז.) אמר שמואל ... לבר מהני תלת

דפטור ומותר ... המפיס מורסא ... מחט של יד. ובדף קח: אמר ר"י אמר רב דמפיס מורסא הוא אליבא דר"ש הפוטר במלאכה שאצל"ג. וצ"ע פסקי הר"ם, דבפ"א ה"ז פסק כר"י דחייב במלאכה שאצל"ג, ואעפ"כ התיר במפיס מורסא (פ"י הי"ז) וכן בצד נחש שלא ישכנו (פ"י הכ"ה). והוא פלא. ע"י מגיד משנה. והגר"ח (ע"י בספרו פ"י הי"ז) הי' רגיל לומר בדעת הר"ם בזה, דכל מפיס מורסא להוציא ליחה ולא לפתח הוי באמת דבר שאינו מתכוין, אלא די"ל דאסור מפאת היותו פ"ר. ומדהתיר הר"ם ש"מ דס"ל כדעת הערוך, דפ"ר דלא ניחא ליה מותר. ועפ"י הסבר זה היה הגאון ר' שמחה זעליג

מלאכת הצידה, ולא מפאת היות המלאכה בכה"ג אצל"ג. - ואע"ג דאמר רב (קז:): שמיוסדים היתרים הללו על שיטת ר"ש, נראה שלהר"מ י"ל דשמואל פליג ע"ז. דהתוס' (ג. ד"ה הצד נחש) הקשו בשם בה"ג, היאך מתיר שמואל מפסי מורסא וצד נחש, הלא הוא בעצמו פוסק כר"י. ותי' הר"ת, [דלר"ש קאמר דמותר, אבל לדידי' באמת ס"ל דאסור], הוא דחוק, דשמואל כולל הנהו תרתין ביחד עם הצד צבי (במשנה קז:), וזה מותר לכו"ע, ולא רק אליבא דחד מ"ד. ובאמת נראה בדעת הרמב"ם דס"ל דלשמואל, אין היתרים הללו תלויים בשי' ר"ש כלל, ופליג בזה ארב (דקז:).

השמטה: הסברנו דלפעמים הצורך להחפצא של המלאכה הוא חלק עצמי מצורת המלאכה. וכן משמע ברמב"ם (פ"ח הט"ו). לענין טחינה בנסורת עצים. (עפ"ז ה"ה: כדי ליקח מעפרו. ד"ע.)

פי"ך. שמונה שרצים. בחובל יש ג' דיעות למה חייב. רש"י פי' דהוי תולדה דשוחט, דשוחט - האב - היינו בממית כל הבע"ח, והתולדה - בממית מקצתו. ובל"א פי' דחייב משום צובע. והר"מ פירש (פ"ח ה"ז וח') דחייב משום דש, דבכל חובל הרי הוא מפרק דם, דהיינו משקה מתוך אוכל. ואף

דס"ל דאין דישה אלא בגידולי קרקע, (ריש ה"ז), בע"כ צל"פ דס"ל דבע"ח מיקרו גידו"ק, כמו במעשר שני. (עי' מגיד משנה.) וכן הביאו התוס' סברא זאת לעיל (עג:). ובתשובות הר"ר אברהם בן הרמב"ם (בספר ברכת אברהם) תי' לדעת אביו, דבאב מלאכה דדישה בעינן גידו"ק, אבל להיות תולדה, א"צ לתנאי זה. והכי מדייק בל' ה"ז: **הדש ... חייב.** ואין דישה אלא בגידו"ק. **והמפרק ... תולדת הדש.** ובמפרק הא לא התנה דנבעי גידולי קרקע. ואילו הי' פטור במפרק באינו - גידו"ק, היה לו להר"מ לכתוב תנאי זה לבסוף לאחר שכ' שהמפרק הוא תולדה. אך צ"ע בגמ' (עה.), דמשמע להדיא דליכא חיוב כלל, אף משום תולדה. והוא פלא, שלא יישב ד' הגמרא. ונפק"מ יש בין שיטת הר"מ לבין ב' הדיעות שברש"י ותוס', דלהר"מ אינו חייב עד שיהיה בדם ... שהוציא כגרוגרת, דזהו שיעור דישה. ולרש"י ותוס', חייב בלי שיעור. - ועוד הוסיף הר"מ לומר (בה"ז) - והוא שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה. אע"פ שפוסק (בפ"א ה"ז) כר"י במלאכה שאצל"ג. וטעמא, דהצורך לחפצא הנסחט, כלומר - הצורך למשקה היוצא, הוא חלק - עצמי מצורת המלאכה במפרק. והוי כמו זומר וצריך לעצים לשיטת התוס' (עג:), וכמו בצידת נחש, שהסברנו לעיל, שהצורך בנחש הוא חלק עצמי מצורת המלאכה.

בגדל שם מעצמו בלי סיוע דנטיעת בני"א, נמי קיי"ל דחייב, דהיינו רביתיה (ק"ת.), והיינו תולש פיטרא מאונא דחצבא. ש"מ דלא בעינן גידולי קרקע, אלא ר"ל - צמחים, למעוטי בעלי חיים. דכה"ג בתרומות ומעשרות פשיטא דלא מיחייב, למרות היותו רביתיה, דשמה בעינן גידו"ק ממש. ודוקא לגדר תולש וקוצר דשבת יש לחייב כה"ג, דעיקר הגדר הוא תולש דבר מעיקרו ומגידולו, ולא דוקא מקרקע גדילתו. ולפי דעתו, הפי' בדמוי הגמ' ב' דינים אלו אהדדי, דשוחט בבע"ח דומה לקוצר בצמחים. (ויתבאר דב' מלאכות יש בבע"ח הדומות לקוצר: שוחט וגוזז. אלא דלפי הירושלמי דגוזז חייב אפילו בגוזז ממתה, צ"ל דבחי' איכא דמיון. ר'). וכשם שחיות טפילית בצמחים חשיבא חיות, ה"נ חיות טפילית בבע"ח. (ענין חשיבות הנהגה מיגיע כפיו בניגוד לגוזל וחומס מאחרים מוכח מהטבע עצמו. שהרי כל עיקר סכנת הסרטן, הממית הגדול בימינו, הוא מחמת שחיותו טפילית, אוכלת ואינה עושה, אלא יונקת חיותה משאר תאי הגוף החי. ואילו לא היה טפיל, והיה אוכל מיגיע עצמו, לא היה יכול לגדל כ"כ במהירות כ"כ. מו"ר.) - אף הר"ם (בפי"א סוף ה"א) הביא דין דלדל עובר שבמעיה בהל' שוחט, ולא בקוצר, ומשמע דס"ל כדעת הרמב"ן. ובמנ"ח התעקש לומר, שמאחר שפוסק הר"מ בנוגע לדישה, דבהמה (וכל

(קז:) השולה דג מן הים כיון שיבש בו כסלע חייב. ופרש"י משום נטילת נשמה. והשיעור דיבשות כסלע הוא שיעור במיתת הדג, דאילו בצידתו לא בעינן כשיעור זה, אלא תיכף מיחייב. (וכן אילו הי' חיובו משום קוצר, לא הי' בו כשיעור. (עי' אג"ט.) אך נ"ל דאינו מוכרח, דאין ענין הקצירה בדגים מפאת תלישתם מן כללות המים, אלא משום המתתם. דקצירה היינו המתת צמחים, ושוחט - המתת בע"ח. ויש בכלל מאתים מנה, וכל שוחט הוי נמי קוצר (להנהו שיטות הראשונים). והאג"ט אזיל לשיטתו ביישוב הסתירה שבין הבבלי והירושלמי - בין שולה דג מן הים למן הספל (כג"י הר"ם בבבלי) - שהכל תלוי בתלישת הדג מכללות המים. ולד' ר' אינו. ד"ע.)

הושיט ידו ... חייב. י"מ שחייב משום קוצר. (עי' מאירי.) ולדעתם, כל שוחט חייב אף משום קוצר. דפשיטא דהמתת בע"ח טפי עדיף מהמתת צמחים. ולפי"ז שפיר מובן הדמוי לכשותא הגדל ע"ג היזמי והיגי לעובר, דתרוויהו מיחייבי משום קוצר. ובתרוויהו הויא חיות טפילית (parasitic), וקמ"ל בתרוויהו דאף זה מיקרי' חיות. (עחי' הרמב"ן.) אך הרמב"ן פליג אזה וס"ל דאין קוצר אלא בגדו"ק, כלומר, בצמחים, דאף בתולש מעציץ שאינו נקוב (שאינן דינו כגדו"ק)

לכין גוזז **דמלאכת שויו"ט**. דבכהמת קדשים יש איסור מעילה. ועוד יש אי' - לא תגוז בכור צאנך. ובגדר האי' נראה, דאסור להשתמש בכהמת קדשים ע"י גזיזתה. ועפ"י ההקדמה מבואר בפשיטות, דסברת הגמ' לומר דתולש (ביד) לאו היינו גוזז (בכלי), ר"ל, דלא מיקרי משתמש בכהמת קדשים אא"כ גוזזו בכלי. אבל בשבת, גדר האי' דגוזז הוא לא אי' השתמשות, אלא אי' לעקור דבר מגידולו, וכלשון הגמ'. כלומר, לא דרך הגזיזה הוא העיקר, אלא התוצאה, וסוכ"ס - אף בתולש ביד יש תוצאת גזיזה ותלישת דבר מגידולו. [אך לפי"ז צ"ל פ בקו' הגמ', ותולש לאו היינו גוזז (בכורות כה). דר"ל, למימרא דלא הוי כדרכה אלא כלאחר יד. (עיי"ש בתוס'). ודוחק בל' הגמ'. וכנראה, כן הבין הרמב"ן. אך אכתי צ"ע, שהרי כתב בחי' לסוגיין, דמגמ' בכורות יש ראייה לשי', ואף דאין סתירה - עפ"י פי' זה הדחוק קצת בלשון הגמ', אבל ראי' ודאי ליכא. עמנ"ח שתמה עליו בזה. העולם.]

מהמשנה שלפנינו (קו:) מוכח דישבת גופו במקומו (כהיותו בתחילה) מיקריא שוא"ת, וכן פירשנו לעיל. ונראה שדעת הרמ"א להיפך, שבתשו' נסתפק בכהן שהיה ישן בבית, ומת שם מת, והודיעוהו על כן, אם מחוייב לצאת תיכף, או דרשאי לעכב שם עד שיתלבש, דכבוד הבריות דוחה אי'

בע"ח לבר מדגים, כמפורש להדיא בגמ' לענין חלזון). חשיבא כגידולי קרקע, ה"נ י"ל שנוהג אי' קוצר בבע"ח כמו בצמחים. ובפשוטו נראה דלא דמו כלל וכלל אלו שתי המלאכות. דבדישה, אין נפק"מ בצורת המלאכה בין דש צמח או דש בע"ח, אלא דאמרינן דאין דישה אלא בחפצא שהוא גידו"ק, ולענין הגדרת החפצא ילפינן ממעשר שני, דבהמה חשיבא גיד"ק. אבל בקוצר, שהגדיר הרמב"ן דבענין גיד"ק, הרי מלבד היות זה תנאי בחפצא שבו נוהג איסור קצירה, הוי ג"כ חלק - עצמי מהגדרת צורת המלאכה דקצירה. דקצירה לא ר"ל פיסוק חיות של כל דבר, בין בחיות צמחית בין בחיות בהמית, אלא עצם גדר המלאכה הוא: עוקר דבר מן הקרקע ופוסק חיותו ע"י עקירתו. ובכה"ג פשיטא דהמתת בע"ח אינה קצירה, שהרי חסרה צורת המלאכה, דהא בע"ח ודאי לא הוו מחובר בכה"ת כולה. ובקצירה בענין תנאי של מחובר, ולא סגי בתנאי של גידו"ק. [וצ"ע בפטרא דעל אונא דחצבא. (ד"ע.)]

והנה להרמב"ן צ"ע סוגיית הגמ' דבכורות (כד:), דמשמע בפשיטות דאיכא איסור קוצר בגוזז ביו"ט, ואפי' אי תולש לאו היינו גוזז, מ"מ הוי קוצר. ונל"פ, דאף התם לא ר"ל הגמ' וביו"ט חייב משום עוקר דבר מגידולו - דאי' קצירה קאמר, אלא מכח אי' גוזז. אלא שחילקו בין גוזז דקדשים

דמבואר בגמ' דנשבע מימר ומקלל הווי יוצאים מן הכלל בזה שלוקין עליהן, נראה קצת שזוהי שיטת הרמב"ם לחלק כן. (עי' מגיד משנה פי"ג משכירות ה"ב, ומשל"מ פ"ד ממלוה ולוה ה"ו.) ג) אי' חיוביים שנעשו ע"י דיבור. ובזה נחלקו ריו"ח ור"ל (סנהדרין סה:), וקיי"ל דכה"ג מיקרי לאו שיש בו מעשה. ולא דמי לסוג ה'ב', דהתם הוי האי' - אי' של דיבור. [ועתוס' שם שחילקו ביניהם באופן אחר. -] ומדקיי"ל כריו"ח דלוקה, ניתן להאמר כנ"ל, דבאמת שהייה חשיבא שוא"ת - וכבאורנו בהך במשנה, ואעפ"כ לוקין עליה, דסוכ"ס האי' הוי אי' חיובי, ואיננו אי' דיבורי. ודוקא לשי' הרמ"א א"א לפרש כפי' הנ"ל. - ואין להקשות מפסק הר"מ בהל' חמץ ומצה (פ"א ה"ג) דהמחמץ בפסח, או הקונה חמץ בפסח לוקה, דהא סוכ"ס הוי אי' שלילי, ולמה ילקה. דשי' הר"מ שמה היא לומר, דב' אי' הם בחמץ, הא' שלילי, והב' - חיובי, ולא ר"ל דלאו שאב"מ שעשה ע"י מעשה ילקה.

בנוגע לשיטת הר"מ בהיתרא דמפיס מורסא, נל"פ עוד בדרך אחרת (הסבר שלישי): דעי' גמ' (דף קכא:) כל המזיקים נהרגים בשבת. מתיב ר' יוסף ה' נהרגים בשבת ... ברצין אחריו. ופרש"י ד"ה ודברי הכל ... והא דה' נהרגין ... ור"ש. והר"מ הביאו (פי"א ה"ד), אע"פ שפסק כר"י במלאכה שאצל"ג. עיי"ש

תורה דוקא בשוא"ת. והסיק בהגהותיו ליו"ד (שע"ב ס"א), שמחוייב לצאת, דשהי' כקו"ע. ולדידי' בע"כ צל"פ במשנתנו הסבר שונה, דלא ר"ל יסוד כללי בכל מלאכות שבת, דאין מלאכה אלא בקו"ע, אלא דהלכה זו נאמרה רק לענין צידה, דאין צידה אלא תפיסת הבע"ח, ולא שמירתו במצבו של תפיסה.

ולכאורה פסק הרמ"א וכל עיקר ספקו, תלוי במחלוקת תוס' (שבועות יז) והרמב"ם (פ"ג ה"ד מאבל). אי לוקין אשהייה, כגון בנזיר וכהן שהיו בבית ופתאום מת עליהם מת. דלתוס' דהוי לאו שאב"מ, הרי מוכח דשהי' מיקריא שוא"ת, ולהר"מ דלוקה, הרי דהוי קו"ע. (ומיאן ר' לפרש ברמב"ם דדוקא קאמר נכנס שם בשוגג, ופי', דהוה"נ במת עליו המת לאחר כניסתו לבית.) אך נראה דלשי' הר"מ אין הדבר מוכרח כפסק הרמ"א. דיש לחלק בין לאו שאב"מ לשוא"ת. דג' סוגי לאוין שאב"מ יש בגמ': א) אי' שליליים. כגון ב"י דחמץ, שאי' מחמת שלא השבית החמץ; ובל תותירו, שלא אכלו לבשר בעודו זמנו ליאכל. ב) אי' חיוביים שהם איסורי דיבור, (כנשבע, מימר, ומקלל). בשני סוגים אלו איתא בגמ' דאין לוקין, אבל באמת, אין הכרח הגיוני לחבר שני אלה יחד, וניתן להאמר דאף דפטורין ממלקות אלאוין שליליים, מכ"מ לוקין אלאוין חיוביים שהם אי' דיבוריים. ואף

בכיבוי מתכת דדוקא במתכוין לצרף איכא אי' דאורייתא אבל לא בסתם כיבוי. וא"כ יל"פ דעתו בנוגע לכיבוי מתכת כמו שפרש"י, ואין הכרח לפרש דס"ל כדעת הר"ח המחודשת. -

יל"ע בפקו"נ אי הוי מתיר או דוחה בשבת. ומל' הר"מ בהל' שבת (ריש פ"ב) משמע דהוי דוחה בלבד. ולפי"ז הי' צ"ל הדין דהיכא דאפשר ע"י אחרים, שלא נשתמש בדחיה זו, דזהו הנפק"מ לכאורה בספק זה.¹⁵ ואעפ"כ פסק הר"מ (בה"ג שם) דעושים דוקא ע"י ישראל, אפילו יש שם נכרים, ומשמע דלאו מטעמא דחשדינן לעכו"ם שמא לא יצילוהו, אלא דמותר לגמרי מבלי חששות כאלו. ואפל"ת דמאחר דפקו"נ הוי מצוה, לא מיקרי אפשר לקיים שניהם, כי אם ייעשה ע"י הנכרי, יחסר להישראל קיום המצוה הזאת, ודו"ק. (כי אם אסור מצד אי' שבת, ממילא ליכא חיוב המצוה. ד"ע.) ובפשוטו נראה דבספק זה תלוי' מחלוקת השו"ע והרמ"א בהל' שבת (או"ח סי' שכ"ח סי"ב).

(קח.) למען תהי' ... המותר בפ"ך. ולא השיבו עפ"י ההלכה דר' יוסף (כח:) דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד, דלא בעינן

במ"מ, שהר"מ חולק אפרש"י. אך ניתן להאמר דס"ל, דר"י מודה לר"ש במקום היזקא דרבים. דעגמ' (מב.) מכבין גחלת של מתכת ברה"ר בשביל שלא יזוקו בה רבים, אבל לא גחלת של עץ. ופרש"י דכיבוי גחלת דמתכת הוי רק איסורא דרבנן, ולהכי מותר במקום היזקא דרבים. אך עיי"ש בפ"י ר"ח, דלר' יהודה יש להתיר אף בצידת נחש משום היזקא דרבים, וזה מתיר, כנראה, אף באיסורי תורה.¹⁴ דבמקום היזקא דרבים מודה ר"י לר"ש דאצל"ג כי האי מותר אפי' באיסור שמן התורה, ומשום צערא יש להתיר רק אי' דרבנן. ולפי"ז הוכרח לפרש חילוק אחר בין דעץ ודמתכת, דהיינו, דבעץ - ממנ"פ ליכא סכנה או היזקא לרבים, דאם הגחלת חמה ואדומה, יראוה הכל וישמרו ממנה. ובצננה מחמימותה, תו ליכא למיחש להיזקא. אבל במתכת יש היזק אף לאחר שאין חמימותה ניכרת. ולפי"ז ההבדל בין עץ למתכת מציאותי הוא ולא הלכתי. ונל"פ שכן היא שי' הר"מ בד' מקומות הללו, בכיבוי גחלת דמתכת, במפיס מורסא, בצידת נחש, ובמחט של יד ליטול בו את הקורץ, דהיזקא דרבים לאו דוקא, אלא דבמקום היזקא יש להתיר, דבכה"ג מודה ר"י לר"ש דמלאכה שאצל"ג מותר מה"ת. אך ע"י בפנים בר"מ (פי"ב ה"ב) דס"ל

¹⁴ ע"י מזה בתשו' בן פורת להג"ר יוסף ענגיל. (ד"ע)

¹⁵ כמבואר ביומא (ו:).

מלמען תהי' מן המותר בפין, דאז יפסל הס"ת התפור בפשתן, א"ד דלא ילפינן מלמען תהיה אלא פסול ושליטת המין טמאה, אבל חיוב המין טהורה ילפינן מהל"מ (כברייתא בסוגיין ק"ח), וא"כ ליכא היקש ע"ז לתורה. (כן פי' מו"ר. ויל"פ דלכו"ע הוי כהצד הב', ופליגי בהיקש אם יכול להיות אף לענין הל"מ. והשוה לזה מחלוקת ר"א וחכמים באשם שמתו בעליה.)

איין נכרות בשערן. (שער בהמה טמאה איננו אסור, דלאו אוכל הוא, ואפ"ה פסול לסת"ם. ש"מ דלא קפדינן אכשרות הדבר, אלא אמינו. וכמסקנת ר' יהושע הגרסי. ד"ע.)

(קט:) אי' רפואה. ג' סוגי חולים (יש: א) חולה שיב"ס, מחללין עליו השבת, אפי' באיסורי תורה, משום פקו"נ. (ב) בחולה שאב"ס, רפואה מותרת [עי' משכנ"י סי' קי"ז שאסר. (ד"ע)] וכן אמירה לנכרי, אבל בישראל אי' מלאכה מדרבנן אינו מבורר, ומשמע קצת מל' הר"מ דאף בזה מותר, וכמש"כ הטור, עי' ט"ז (שכ"ח סי"ז בש"ע, וסק"ז בטו"ז). (ג) ובבריא אסרו כל רפואה - מדרבנן. ונראה, דכל אישתא (fever) יש לדון כחולה שאב"ס, ומותרת בה כל רפואה, כמו בחולה כל גופו או מוטל למשכב, דמתירין ליי רפואה.

להיא הלי' אלא לדבר שיש בה קדושת תפילין ואין בה קדושת כתב - וכמסקנת הגמ' (דהתם) - לרצועות. ובאמת הק' התוס' עפ"ז הגמ' לשי' רש"י דשי"ן ויו"ד דרצועות הל"מ, דאף ברצועות איכא אותיות, וקדושת כתב. וכיון דקדושת כתב ילפינן מלמען תהי' תורת ד' בפין דטמאה פסולה, למה צריכים הדין של ר' יוסף. ולדעת הר"ן בר"ה (הובאה דעתו באו"ח סי' תקפ"ו ס"א ברמ"א). אף בתשמישי מצוה נוהג ההלכה דר' יוסף, אף דליכא כלל קדושה לשופר. (ועי' אה"ע קס"ט סי"ז, וערוה"ש שמה, ועי' תשו' תורת חסד ח"א. ד"ע.) ולשי' צע"ק, כשהק' הגמ' (כח:): למאי הלכתא וכו', הול"ל לשופר ולתשמישי מצוה דלאו תשמישי קדושה. וכן צ"ע בגמ' למה לא תי' אבתים דתפילין דש"י, דלית בהו אותיות ואין בהם קדושת כתב אלא קדושת תפילין בלבד.

עגמ' מכות (יא). דאיפליגו ר"מ ור"י דוקא בס"ת שתפרו בחוטי פשתן אי כשר או פסול, דתפילין ודאי פסילי. דמקור הספק הוא אי איתקוש ס"ת לתפילין דוקא לפסול טמאה, או אף להלכותיה. ר"ל, אם הא דנכללו בלמען תהי' ב' הלכות: א) שלילת ופסול הטמאה, (וב) חיוב הכשירה בדוקא, למעוטי פשתן, דאף דאינו ממין טמא, ממין טהור נמי אינו. דבזה יל"ע, אי ילפינן ב' דינים הללו

של מניעת לידה, אין להרבות לאיסורא אלא דרגה אחת ותו לא. ולהכי באיש, דהשחתת האבר נאסר מכבר תחת עיקר הלאו, מרבה זה הלאו טפל אף מניעת הלידה ע"י כוס עיקרין. אבל לא דרגה שניה דסירוס פסיכולוגי. ובאשה, דאכתי ליכא איסורא כלל במשחית אבר לידה, מרבינן לזאת הדרגה הראשונה מטעם הלאו הטפל. אבל תו לא יותר מדרגה זו. וממילא בדידה מותר אף בכוס של עיקרין. (ודו"ק. העולם.) ויל"ע בנוהג בזה"ז בכוס של עיקרין לאיש המסרס רק לזמן אם יהיה אסור א"ל. ובאשה נראה דמותר לגמרי.

(קיא.) ואלא בזקן. החילוק בזה אינו מובן. ר': (ונל"פ בטוטו"ד, דבמסרס אחר מסרס ר"ל בא"א לו להוליד, ועתה משחית אברו. ולכן בכוס עיקרין לסריס י"ל דאסור, דזרע יש לו, אלא דא"א לו להוציאו ולהוליד. ועי"ז הכוס יחסר לו אף הזרע. אבל בזקן, דבין כה וכה אין לו זרע, הרי אין הכוס פועל כלום. וז"פ וברור. יצחק.) ועחי' הרמב"ן. -

בגמ' דימו מגמע וכולע לאחר טיבול
לטבילת אדם ביוה"כ, דבתרוויהו אמרינן הואיל. והוא פלא, דמאי שייטי' הך להיאך. דבשלמא בהואיל דטבילת יוה"כ אמרינן דא"א להיות חומרא במלאכות

(קי:) כוס עיקרין. הכא מעצמו הוא. דליכא השחתת איברי הלידה. ומסקנת הגמ' דאף זה אסור, ודוקא סירוס פסיכולוגי מותר, (רמות רוחא הוא דנקיט.). וצ"ב החילוק בזה. ונראה לפרש עפ"י שיטת הר"מ (הל' איס"ב פט"ז ה"י-י"ב.), דבאיש איכא מלקות אהשחתת אבר הלידה, ואיסורא אכוס עיקרין. והאי אי' דאורייתא הוא, אלא דליכא מלקות, דכוס עיקרין הוי כלאו טפל לגבי השחתת אברי הלידה, שזהו עיקר הלאו. וזהו הנקרא בגמ' לאו שבכללות. [עי' שיעורי סנהדרין (ס"ג).] ובאשה פסק, שהשחתת אבר הלידה שלה הוי איסורא, אך מלקות ליכא. וכוס עיקרין הוי היתר גמור, כמסקנת שמעתין. ולא חידש אלא דהשחתת אבר הלידה שלה אסור, ולא הותר בסוגיין אלא כוס של עיקרין. וצריך להבין, איזה שייכות וצירוף יש בין שני האי' הטפלים שבפסוק הזה - בין כוס עיקרין לאיש ומשחית אבר האשה. וצ"ל דהאיסור הטפל הוא - מניעת לידה בכל אופן דהו, בעוד שעיקר הלאו הוא השחתת האבר באיש. אך צ"ע, למה מותר כוס עיקרין באשה. וצ"ל"פ בזה, שהאיסורים נמנין בדרגות. דעיקר הלאו, דהוא השחתת אבר הלידה, נאמר בו חפצא, דהיינו - האבר; ומאחר שהמקרא מיירי באברי זכר, משחית אברי האשה אינו יכול להיות מעיקר הלאו (ולמלקות), דחפצא שונה הוא. ובנוגע להלאו הטפל

(שהיא מלאכת טחינה מדרבנן) י"ל מתיר לפעמים, ולכך היא מותרת אף אז למרות מה שחסר אז המתיר. ולפי"ז מובן שפיר למה לא הקשו לומר הואיל להתיר כל רפואה, דרפואה מותרת לבריא גמור באינו מתכוין לרפואה, כדאיתא במתני' להדיא (קט: בשותה לצמא). דז"א. דהתם ליכא איסור רפואה כל עיקר. משא"כ בנד"ד, דיש איסור רפואה, אלא דיש לו מתיר. וז"ב. - ועפ"י הסבר זה שפיר יש להבין שיטת ר"ש, במשנה דכל ישראל בני מלכים, דבפשוטו אין לה מובן. דבשלמא לענין סידור לבע"ח [ב"מ (ק"ג:)] י"ל דכל ישראל ראויין לאותה איצטלין. אבל ברפואה, הלא סוכ"ס אכתי מוכחא מילתא דלרפואה קעביד. ונל"פ עפ"י ד' הנ"ל, דכמו שאי - ההוכחה חשיב כמתיר לאיסור הרפואה שישנו, ה"נ ס"ל לר"ש דמה שצריך להיות, ג"כ מתיר האיסור רפואה. דמאחר דכל ישראל בני מלכים הם, ומן הראוי היה שיסוכו כולם בשמן וורד לתענוג, מצב זה שהיה ראוי להיות הוא המתיר לאי' הרפואה. [ועפרש"י (קיא:)] שפירש בדעת ר"ש, דא"א להיות אסור לזה ומותר לזה. וה"נ פירש בהואיל בקודם טיבול, דא"א להיות אסור למקצת השבת ומותר למקצתו. ועיי' (ד"ע. -)

תוּד"ה לא ס"ד ... לא הוי שרינן.
כלומר, אילו הי' בטבילת אדם

האסורות ביוה"כ יותר ממלאכות שבת, דיוה"כ לא חמיר באיסור מלאכות מיום השבת, אע"ג דטעם היתר המלאכה (נראה כמיקר) לא שייך לאותה המלאכה ביו"כ. אבל ברפואה, במגמע וכולע קודם טיבול ליכא איסור, דלא מוכחא מילתא דלרפואה קעביד, ולאחר טיבול, דמוכחא מילתא, יש לו להיות אסור משום רפואה. ונל"פ, דרפואה המותרת היכא דלא מוכחא מילתא, אין זה מחמת דליכא מעשה איסור, דהא מתכוין הוא לרפואה ומתרפא הוא. אלא דכל רפואה אסורה באמת מעיקרא דדינא, אלא דבמקום דלא מוכחא מילתא יש מתיר לאיסור רפואה, דהיינו הרגילות שבמעשה והאי-היכר. וה"נ נל"פ בנוגע לטבילת אדם. דאם טבילת כלים אסורה בתורת מכה בפטיש ומתקן מנא, הוה"נ טבילת אדם. אלא דיש היתר לאי' זה (דרבנן), והיינו האי - הוכחות, דסברת נראה כמיקר חשיבא כהיתר בעד האי' מתקן מנא. והואיל שחידש רבין לענין טבילה ביוה"כ פי' [דאף דליתא למתיר, מ"מ מותר המעשה], מאחר שבשבת צורת הפעולה והמלאכה הלזו מותרת, ר"ל - שיש לו מתיר המתירה, ה"נ ביוה"כ אף דליכא מתיר, צ"ל דמותר, דלפעמים יש מתיר לצורת המלאכה הזאת. וה"נ קאמר בגמ' לענין טיבול דלאחר הסעודה, דיש להיות מותר. דאע"ג דחסר אז המתיר לאיסור רפואה, מ"מ י"ל דצורת הרפואה הלזו

(יומא עז:): והר"מ (עפ"ג ה"ג משביתת עשור). היא, אי בעינן דוקא התייחסות לטהרה להתיר ולהפקיע מגדר רחיצה של תענוג, או סגי אף בהכשר. [ולכאורה ב' פירושים הם בשיטת הר"ם, ולפי"ז הפי' השני, לק"מ מטבילת ב"ק, הקו' דלקמן. (ד"ע.)] ונפק"מ לנט"י שחרית. דלהרמב"ם אסור, דאין נט"י מטהרת, אלא מכשירה לתפילה. ולשי' הר"ם, דין יו"כ כדין הרוצה להתפלל ואין לו מים תוך ד' מילין, דאע"ג דרחיצת ידים היא אחד מן הדברים המעכבין את התפילה לדעתו, (פ"ד ה"ב מתפילה), וס"ל דמברכין אנט"י שלפני כל תפילה, מ"מ באין לו סגי במידי דמנקי. [דמה לי אין לו במציאות, מ"ל אין לו מחמת עיכוב אחר. - ואי' רחיצה ביו"כ הוא הוא העיכוב כאן. -] והשו"ע (או"ח תרי"ג ס"ב). מתיר כדעת הר"ת, וכ"ה מנהג ישראל, ורק הגר"א פוסק כהר"ם. (שם אות וא"ו). ומל' הר"ם בהל' שביתת עשור מבואר, דאילו לא הי' הב"ק טמא מת, הי' מותר לו לטבול ביו"כ, שהרי היתה טבילתו מטהרתו. ודוקא מחמת שהוא טמא אף במת, אינו עולה מטומאת קרי דילי' עד שיעלה אף מטומאת מת, דכה"ג חשיב כטובל ושרץ בידו, דטומאת מת חמורה מטומאת קרי. [ערש"י ומאירי למס' מגילה (ת.). (ד"ע.)] וכן להיפך, אף דכולנו טמאי מתים, אילו היתה טבילת ב"ק מדינא, ולא

איסור מתקן מנא, לא הי' מה ש"הטבילה בזמנה מצוה" מתרת איסור זה. וצ"ע דאיכא איסורא לרחוץ ביוה"כ, ולשיטת הרמב"ם הוא איסורא דאורייתא, ומצות הטבילה בזמנה דוחה לאי' זה, וה"נ תדחה לאי' מתקן מנא. ונל"פ דאין האיסור רחיצה נדחה, דלא נאסרה אלא רחיצה של תענוג, וברוחץ לשם מצוה, לא חשיבא רחיצה של תענוג. וצ"ב ענין זה, דהא אסור להושיט אפילו אצבע קטנה לתוך המים ביוה"כ, ופשיטא דליכא תענוג בהושטה זו. וגם יל"ע, דלכאורה משמע דדוקא למ"ד טבילה בזמנה מצוה שרינן טבילה ביוה"כ, ולא טבילה לאח"ז, ולא טבילה - אפילו בזמנה - למ"ד לאו מצוה. [דבר זה תלוי בב' הנוסחאות שבגמ' (קכא.), עיי"ש על הגליון, ועתוס' שם. (ד"ע.)] וצ"ע, היאך תלוי ענין התענוג בקיום המצוה. אך עי' המשך ל' התוס', דאפילו למ"ד לאו מצוה נמי מותר ביו"כ. וה"נ מבואר בר"מ הל' שביתת עזור (פ"ג ה"ב) דאפילו טבילה שלא בזמנה ג"כ מותרת ביו"כ, מדלא חילק בזה. ונל"פ, דגדר רחיצה של תענוג היינו כל רחיצה שאינה מתייחסת לשום דבר אחר ואינה מצורפת לשום ענין אחר - עפ"י דין. ועל כן, בכל טבילה הפועלת טהרה, י"ל שמצורפת אותה רחיצה לטהרה, וע"כ מותרת. אך במושיט אצבעו לתוך המים, דליכא התייחסות לרחיצה לשום ענין אחר, באיסורה נשאר. ומחלוקת תוס'

- לשם טהרה - הי' אפ"ל דבעינן שתחול הטהרה תיכף ומיד לאחר רחיצה. אבל לפי מאי דמפורש לכו"ע דאף הכשר דב"ק מפקיע אפילו בלי טהרתו, צ"ע, למה לא תהיה טבילה ראשונה זאת עכ"פ כטבילת הכשר, דהא בלעדה אין מזין עליו. [כן הק' מו"ר. ולכאורה יל"פ בפשיטות, דלא זה ר"ל הדיעה השניה שבתוס', ולא מחמת ד"ז פליג אדיעה קמייתא, אלא משום דס"ל דלא מהניא טבילה ביום שלפני ההזאה, וכס"ד התוס' בקר'. וז"פ. (ד"ע.)]

ועתוס' ביצה (יח: ד"ה כל.) דבזה"ז אין טובלין טמאים ביו"כ, דאין לנו טהרות, ואין צורך בטבילה. ואף בטבילת נדה, ליכא צורך ביו"כ, דבין כה וכה אסורה באותו היום בתשמיש המטה. וד' התוס' שלפנינו בתי' הראשון, **דלא בעינן צורך**, דהא יכול לטבול בלילה שלאחר יו"כ, ובין כה וכה הוא טמא עד לאחר ההזאות. ונראה, דשי' התוס' דביצה הוא כעין דעת הרר"ת להתיר נט"י שחרית ביוה"כ, שהדגיש **הצורך** בנטילה זו. והר"ם ס"ל כשי' התוס' שלפנינו, דלא בעינן כלל צורך להפקיע הרחיצה מהיותה של תענוג, ועל כן לא ס"ל להתיר בנט"י שחרית.

רק מנהג, ¹⁶ היתה טבילתו מותרת ביו"כ - אע"ג דאינה מטהרת. וכנראה דס"ל, דעכ"פ - מאחר דמכשרת אותו לתפילה, היא מותרת, ואינה חשובה רחיצה של תענוג. וצ"ע. שהרי סותר שי' עצמו בנט"י, דאין הכשר מפקיע משם תענוג אלא טהרה דוקא. וצריכים לחלק לדעתו בין הכשר דנט"י לתפילה, שהוא מיוסד עה"פ ארחץ בנקיון כפי ואסובבה וגו', ובלא מצא מים מועיל מידי אחרת דמנקה, שעיקרו הכשר מחמת נקיון, בעוד שהכשר הב"ק לתפילה הוי עקרו מחמת טהרת הב"ק מטומאתו, והוי הכשר מחמת טומאה, אע"ג דאינה מטהרת באמת, מחמת דחשיב כטובל ושרץ בידו מכח הטומאת מת שיש עליו.

רי"ל דלעולם אי"צ לטבול ביום הזאה וגו'. ואף דלא נטהר עד שיזו עליו שלישי ושביעי, מכ"מ טבילה זו היא חלק מן המטהר שלו, ומיקריא "רחיצת טהרה", אף דאינה פועלת טהרה תיכף ומיד.

... א"נ התם איירי. י"ל דפליגי אהנחה הנ"ל, דבעינן שתבוא הטהרה תיכף ומיד. וצ"ע. דבשלמא אילו היתה אך ורק הפקעה אחת מרחיצה של תענוג

¹⁶ אפסק הרמב"ם הזה קמו מערערים, עתוסי' חולין (קכד:) בשם הר"ח, וברא"ש לברכות ס"ג סכ"א (ובהג"א שם), דיימ דלא בטלו תקנת עזרא אלא לגבי לימוד תורה ולא לגבי תפילה. ומחלוקת זו בין הרמב"ם ושאר גדולי זמנו היתה אחת מן המרעישות בזמנה. (מו"ר.)

מתכוין דשרי לר"ש היינו במתכוין למעשה היתר, ובכה"ג, אילו היתה כונתו כ"כ זרה שהיתה כאבנורמלית, לא היתה חשובה "מחשבה" לקבוע אופי המלאכה. ודוקא מחמת שראוי הוא לכך, ובאמת יכול הוא להתענג בכך, למרות עניותו ודלותו, אמרינן דנקבע אופי פעולתו למלאכת ולמעשה היתר. נדמה לי שכן הוסיף רבינו לבאר בזה. (-)

תוך"ה האי מסוכרייתא דנזייתא. ב'

חידושים כללו בד': (א) דיש איסור סחיטה בבליעת שאר משקים בבגדים, אבל לא איסור שרייה; (ב) דיש אי' סחיטה בבגד נקי הבלוע בו מים, אבל לא איסור שרייה. (אא"כ נפרש בל', דלאחר שתי' קו' שרי' דבבגד נקי ליכא אי', הי"ע ס"ל דליכא אי' סחיטה בבגד נקי, ותו א"צ לתי' קמא, דלדבר מצוה לא גזרינן. ודוחק. ר'). והסבר הדבר נל"פ, דבמשנת המלאכות (עג). ניסח התנא מלאכת הכיבוס בל' המלבן, ולא אמר הכובס. ומשמע דלא דמי דין כיבוס זה לדין כיבוס בגדים לענין בגד שניתז עליו דם קדשים (דפרשת צו). דהתם הוי העיקר השרייה, והכא הוי העיקר הסחיטה. (והתם לא בעינן סחיטת הבגד במקום קדוש, אלא שרייתו בלבד. כ"א ר'). ולא הראה מקומו. אלא, דשרי' ילפינן לאיסורא בשבת מכיבוס דהתם, ועל כן לא ילפינן אלא כי התם,

תוך"ה למימרא. כנראה שהר"ת מפרש דלכו"ע מתכוין הסך הזה לתענוג ולא לרפואה, אבל פשיטא דרפואתו הויא פ"ר. [ערש"א; ומאירי תי' דפ"ר מותר באי' דרבנן; ערמ"א שי"ד ס"א ומג"א סק"ה. ולא נחה דעת רבינו בכ"ז. -] וא"כ צ"ע למה מתיר ר"ש. ונל"פ דפ"ר מותר באמת באיסורי רפואה, עי' משנה (קט:): דהיכא דלא מוכחא דלרפואה קעביד מותר, אע"ג דבודאי מתרפא הוא בכך. דברפואה, הכל תלוי בקביעת אופי המעשה; אי חשיב "מעשה רפואה" אסור, וא"ל - שרי. ובהא פליגי ת"ק ור"ש, והוא קצת לשי' במחלקותם בדבר שא"מ. דהתם פליגי בקביעת אופי המעשה להיותו מלאכה או פעולת - היתר. דלר"י כל מעשה קובע את אופי עצמו. ולר"ש אף מחשבתו פועלת לקבוע אופי הפעולה. והי"נ פליגי ברפואה. דלר"ש מחשבתו מועילה לקבוע אופי המעשה להחשב כמעשה היתר, ולת"ק - דס"ל כר"י - צורת המעשה קובעת את עצמה להיותה חשובה ונקראת "מעשה רפואה". ול' ר"ש במשנה, כל ישראל בני מלכים הם, צל"פ לדעת הר"ת דהכי פירוש, ולא אמרינן דקבצן כזה איננו נהנה ומתענג מסיכת שמן וורד כזה, אלא כל ישראל וכו', והכל יכולים להתענג בזה, ושפיר חשיבא מחשבתו מחשבה. (וגם יש לצרף לזה שראוי הוא כל יהודי לזה. דאילו לאו הכי, הי' אסור. דדבר שאינו

אלא נצריך שם בגד בלבד, ודי בזה. אך דעת ר' לחלק, דמין בגד דבר קבולי טומאה עכ"פ בעינן, ודעתו להקל בכיבוס מטפחת פלסטיק.

... אך משום מפרק כמו סוחט זיתים.

עתוס' (קמה. ד"ה כבשים), דפליגי אשי' רש"י (עפרש"י לכתובות ס. ד"ה מפרק) דמצריך חיבור טבעי בין המשקה והאוכל. ובפרט בסחיטת בגד, דלאו אוכלא הוא. וקו' התוס' מספוג (קמג.) יל"פ לדעת רש"י דאיסורו משום מלבן ולא משום מפרק. ובאמת, במחלוקת הגמ' דשיער (קכח:) יל"פ ב' פי': א) כנ"ל, אי אסורה סחיטה בדבר שאינו בגד. וב) י"ל דפליגי בפלוגתא דרש"י ותוס' הנ"ל. (עיי"ש בגליון הש"ס לרעק"א. ובפשוטו ר"ל דפי' המחלוקת הוי כרש"י, אי חשיב שיער בולע המשקה או לא. ומכל עיקר המחלוקת מוכח להדיא כדעת התוס' במפרק, דסחיטת בגד פשיטא דלא הוי, דלאו בגד הוא. ד"ע. -)

... ךהני שהולכים במים עם הבגדים

הוי נמי דרך לכלוך וכו'. ולא ס"ל לר"ת כתי' הנ"ל, דאיסור שרייה הוי דוקא במלוכלכים, דלא ילפינן אי' שריה מדם חטאת, אלא חלק-עיקרי הוא ממלאכת מלבן. וכן משמע בל' הר"ם (פ"ט ה"י- י"א): המלבן ... חייב. המכבס בגדים, הרי הוא תולדת מלבן וחייב. (דעיקר

דמשמע מפשטות ל' הר"מ דכיבוס הבגד צ"ל במים דוקא ולא בשאר משקין (פ"ח ממעשה"ק ה"א וה"י). וגם יוצא מפשטות המקראות דדין כיבוס זה לא נאמר אלא בבגד מלוכלך, ולא בבגד נקי. ולפי"ז שפיר מובנים חילוקי התוס' הנ"ל על נכון. ועגמ' דלהלן S דמשמע להדיא דשריית שמן בשער מותר, ולא פליגי אלא בסחיטתו. וטעם המחלוקת בסחיטה נראה לומר, דס"ל דסחיטה נוהגת דוקא בבגד ולא בשאר מילי. ובשרייה פשיטא להו דבעינן לזה בגד. ועל כן לא הקשו - לא בגמ' ולא בתוס' - שהטובל בשבת ויו"ט יהיה עובר אי' שריית שיערו במים. דשרייה ילפינן מדם חטאת דפ' צו, ובעינן דוקא בבגד. (ועפי"ז החילוק נ"ל דיש להתיר כיבוס מטפחת דפלסטיק. (tablecloth of plastic) דסחיטה ליתא בי', דאינו בולע, וז"פ. ואף, מצד שרייה, כלומר כיבוס ע"י משקין בלי סחיטה, נמי נראה להתיר. דשרי' ילפינן מדם חטאת ובגד בעינן, וכדמוכח משערו, כנ"ל. וי"ל, דבעינן דוקא אלו הבגדים דנוהג בהו דיני דם חטאת, עי' ר"ם (פ"ח ממעשה הקרבנות ה"ד וה"י). דמשמע, דדיני בגדים הללו תלויים בגדר בגדים לענין קבלת טומאה, ומשמע להדיא בר"מ (ריש הלכות כלים - פ"א ה"א), דשל פלסטיק לא יקבלו טומאה. (אך הק' ע"ז הר"א ח"ר, דאטו שיעורין דבגד לטומאה בעינן, וה"נ לא נבעי מין הבגד,

דמותר, דכמו בשיער אמרינן דהיכא דליכא אי' שרי' ליכא אי' סחיטה, ה"נ י"ל בנד"ד בהיפוך, דבמקום דליכא אי' סחיטה ליכא אי' שרייה. (ודוחק. ובפשוטו נראה דאף לאיסור שרייה י"ל דבעינן בליעת המשקה לתוך הבגד.) (העולם.)

... ושמע ר"י וכו'. ר"ל, דלאיסור מלבן בעינן שיעשה מעשה כדרך ליבון ובדרך נקיון, ותנאי זה **חלק-עצמי** מגדר האיסור. אבל בכה"ג, הרי אין מעשיו נעשים בדרך נקיון. עי' מג"א (שכ"א סק"ז) דאסור להדיח בשר בשבת להצילו מהיותו בשר ששהה ג"י בלא מליחה, דזה הוי מתקן מנא. וקצת אחרונים (פרמ"ג בא"א סוס"י ת"ק.) מתירים בנדון זה ליטול ידיו ע"ג הבשר, באופן שלא ידחם להדיא. והוא כעין היתר זה. דבכדי להחשב מתקן מנא בעינן שיהא מעשיו מוכיחים על כך. אלא דהתם הוי רק בדרבנן, והכא קאמר הר"ת בדין דאורייתא!

פ"ט"ן. ואלו קשרים. מחלוקת רש"י והרמב"ם ידועה.¹⁷ (עיין מחצית השקל רס"י שיי"ז.) וקשר המותר לרש"י היינו העשוי להתירו ביומו. ויש לעיין אי ר"ל דוקא טרם ישכב לישן

מלבן - האב - ר"ל צמר או פשתים, דלא הוי עדיין בגד. וזה לגמרי דלא כדברינו דלעיל. וא"כ א"א לפרש כן במחלוקת האמוראים בסחיטת שיער.) **והסוחט את הבגד ... ה"ז מכבס ...** שהסחיטה מצרכי כיבוס הוא כמו שההגסה מצרכי הבישול. ומשמע להדיא דס"ל דשריית בגדים הוי חלק-עצמי ועיקרי ממלאכת ליבון, וסחיטת בגד - כטפל אליו! והיינו להיפך לגמרי מדברינו הנ"ל. - ונל"פ דברי הר"מ בהי"א: ואין סחיטה לשיער, והי"ה לעור, שאין חייבין על סחיטתו. דדין זה יסודו בה"י: וכן כל כיו"ב ממה שדרכם להתלבן. דעור אין דרכו להתלבן. וכן שיער, דלא מיקרי מלבן בשער, אלא חופף, כדאיתא לשון זאת בכמה מקומות בש"ס. [עתוס' ב"ק (פ"ב.)] ונראה דס"ל, דעיקר האיסור במלבן היינו שרייה, ולא דוקא הסחיטה, וכדקדוק לשונו. ושרי' פשיטא לי' דלכו"ע אינו נוהג בשיער, דאין דרכו להתלבן, כנ"ל. אך נחלקו בסחיטה אי נוהג או לא. ר"ל, אם אפשר לאסור סחיטה במקום דליכא איסור שרייה, מאחר דעיקר המלאכה היינו - השרי'. ופסק דאין סחיטה בשיער מן התורה. ועפי"ז יל"ע בבגד פלסטיק הנ"ל. דלשי' הרמב"ם לא ילפינן שרי' מדם חטאת, כלדעת התוס', וא"כ לכאורה יש לאסור. אך יש לומר בדרך אפשר

¹⁷ עי' מסורה (חוברת כ'), מעמי י"ט ולהלן) בארוכה.

קאמר, ולא משום מתקן מנא. ומזה חזינן תרתי: א) דצריך אגד ר"ל קשר גמור, ולא סתם קשר. ודבר זה נוגע אף לדידן, בנוגע ללכתחילה, עשו"ע ורמ"א (תרנ"א ס"א¹⁸). וב) דאע"ג שיקשור בכוונה להתיר הקשר בו ביום לאחר שיצא במצותו, נמי אסור. דליכא הוכחה כלל בקשר של אגודת הג' מינים שהוא עומד להיות ניתר ביומו, אלא אדרבא סתמו מוכיח על קיומו כך.) (אכן יל"פ איסור זה מחמת מתקן מנא, וכד' הר"ן, הובא במג"א () .) אך עיי"ש בפרמ"ג, דהר"ן המציא איסור זה לענין תחיבת המינים לתוך הקשר שישנו מכבר מעיו"ט. אבל משמע דבקשירת הקשר לכתחילה איכא איסור קשירה, בפשיטות, וכדברי ר' דלעיל. ד"ע. -)

רבשי' רש"י נראה, דא"א לפרש דמדרבנן אסרו אף קשר שאינו ש"ק, דא"כ אף ליומו הי' צ"ל אסור. אלא ודאי דאמרו דכל קשר שאינו ש"ק מותר לגמרי לקשרו. אלא דמדבריהם הרחיבו גדר השיעור דשל קיימא, דלא בעינן לעולם, אלא דסגי אף במניחו ליותר מיום אחד. וצ"ע, למה יהי' קשר שאינו ש"ק מותר, הלא בכל המלאכות בעינן מלאכתו מתקיימת (משנה קב:), ובאינה מתקיימת אסור עכ"פ מדרבנן, כאהל עראי, וכדומה. ולמה יהיה זה מותר, אף

בלילה, או כל דהוי כ"ד שעות. (עד"ה מפתח חלוקה - דכל יומא שרו ליה. וד"ה בדבני מחוזא - וצריך להתירו ערבית. וד"ה דנפקי בי תרי, כל יום קושרו ומתירו. על לשונות אלו העיר ר'. וערמ"א שהביא מהמרדכי שיש מפרשים "בדרבנן", שלא הסירו מנעליהם אלא משבת לשבת לישן. ולדידהו הוי שיעור קשר המותר, כל דלפחות מז' ימים.) ונראה, דלרש"י לא סגי במחשב להתירו בתוך יומו, אלא דבעינן שתהי' מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, ושיראה מצורת הקשר דהוא רק עומד לפחות מיום שלם. וזה מדוייק בל' הגמ' (קי"ד). שתי' בדאושכפי, בדרבנן, בדבני מחוזא וכו', ולא תי' בקיצור ליומו, ליותר מיומו, ולעולם. (ולעולם ר"ל כל שאינו יודע בכירור בשעה שקושרו שיצטרך להתירו. ולא בעינן בדוקא שיתקיים לעולם ועד ממש, דפשיטא דז"א. -) אלא ודאי כדברינו. (ועגמ' עירובין (צז).) דאסור לקשור קשר התפילין בשבת להצילן, דהוי קשר של קיימא. וצ"ע, דלמה לא נתיר לו, באופן שיתכוין להתיר הקשר במוצ"ש תיכף ומיד. ומזה מוכח דאסור אף ליומו, אא"כ הקשר מוכיח על עצמו לזמנו הקצוב. ד"ע. וכן הוכיח ר' מסוכה (עי' ל"ג.) דלמ"ד לולב צריך אגד, אסור לאגדו ביו"ט. ומשמע דמשום קושר

¹⁸ ע"ע בספר נפש הרב (עמ' רי"ז).

וממש"כ בזה בס' ארץ הצבי - בחילוק שבין גזרות דרבנן לבין מלאכות דרבנן. ד"ע), דכרמלית דרבנן ואף במלאכה כלאחר יד הוי אך אי' דרבנן. ואילה"ק לדעתו, למה אסרו הוצאה בחצר שאינה מוערבת. דכל כרמלית הוי אי' דרבנן בלחוד, ואף בחצר שא"מ אמרו מדרבנן שיהי' דינו ככרמלית, וא"כ, הא הוי ב' דרבנן! דז"א. דתרוויהו משם אחד. ובכדי להתיר בעינן ב' מתירים שונים דמה"ת. וה"נ נל"פ בר"ם, עכ"פ לענין קשירה. דבעינן ב' מתירים שונים דאורייתא בכדי להתיר. ולפי"ז צ"ל בהכרח, דשל קיימא בקשירה הוי מטעם הדין הכללי דכל מלאכות שבת, ולא מדין פרטי בקשר, דאילו כן, היו ב' המתירים תרוויהו משם אחד, ולא מסתבר להתיר מטעם זה. (ואינה ראי' לכאורה. די"ל דאף להרמב"ם תרוויהו פטורי אית ב', א) מהדין הכללי דכל המלאכות, (וב מהדין הפרטי בהגדרת קשר (עכ"פ לענין מלאכה). ודומה לזה ביארנו בכתב שאינו מתקיים, דב' טעמים יש להתירו מה"ת, עי' ד' לעיל. ד"ע. -)

מנהג העולם הוי לאסור כל ב' קשרים

זה ע"ג זה, אפי' ליומו. ובשלטי גבורים ביארו עפ"י שי' הר"מ, דמספקא לן איזה קשר מיקרי של אומנין. וכן הביא הרמ"א (שי"ז ס"א), וכ"ה שם בכהגר"א. ור' קיבל מאביו, נ"ע, דיל"פ

מדרבנן, בקשירה. ונראה, דחילוק יש בין דבר שאינו מתכוין, דמותר לגמרי, לבין מלאכה שאצל"ג, דפטור אבל אסור. דדבר שא"מ הוי מתיר מה"ת בכהת"כ, ובכהת"כ אין לחלק ולומר דפטור אבל אסור, דדוקא בשבת ישנו לחילוק זה. ועל כן נשאר בהיתרו. משא"כ מלאכה שאצל"ג, דהוא היתר פרטי לשבת, דבזה י"ל דעכ"פ אסור מדרבנן, כדי להשוות שבת לשאר כהת"כ, וכדברי התוס' יומא (לה.). וכן באינו מתקיים, המתיר מה"ת בכל המלאכות, י"ל דעכ"פ אסור מדרבנן. ונראה בדעת רש"י דהא דבעינן של קיימא בקשירה, דין פרטי הוא במלאכת קשירה, ולא מן מפתורי שבת הוי, אלא מהגדרת החפצא של קשר הוא. [אבל זה נראה ברור לר' דלא הוי מהגדרת קשר בכהת"כ. ונפק"מ לציצית, לתפילין, ולאגד הלולב (לדעת ר"י). וזהו דלא כד' האבני נזר (או"ח סי' קפ"ג), ועי' שו"ת צפנת פענח. (סי' ש"ג אות ב'). וע"ע ס' נפה"ד (עמ' ק"ו). ד"ע]

והר"מ, כנראה, פליג ארש"י בזה,

וס"ל דש"ק בקשר הוא הדין הכללי הנוהג בכל מלאכות דשבת, מכח המשנה (ק"ב:). דלדעתו בעינן תרתי לטיבותא להתיר מדרבנן. ונל"פ עפ"י ד' הרמב"ן דס"ל, דב' אי' דרבנן לא גזרו בב"א, ולהכי מתיר להוציא כלאחר יד בכרמלית (לא מצאנו. עחי' רמב"ן לדרך צ"ד: ועגמ' (יא): בענין גזרה לגזרה,

משום דבחול נמי זימנין דנפיקנא ביה

אנא. צ"ע, מדוע הזכיר מעשהו בחול, הלא די היה באמרו שלהתירו באותו היום הוא מתכוין, ובכך היה צ"ל מותר לקשרו, ומזה מוכח כדברינו דלעיל, דבעינן שיהא מוכח מתוך צורת הקשר ומתוך מין הקשר עראיותו וזמן התרתו בקירוב.

גמ' לח דחזי למאכל בהמה. הר"מ

(פ"י ה"ד). כנראה הבין מזה הלכה, דלא חיישינן לשמא יבטלו ויעשה ע"י כן קשר ש"ק, דאין קשר ש"ק באוכלין.

חלצה של שמאל בימין. החי' בזאת

המשנה, דאפי' בכה"ג חשיב כלבוש הרגל במנעל. דלמעשה החליצה דידה, בעינן שיהא המנעל נעול ולבוש תחילה ברגלו, דבלא"ה ליכא חליצת מנעל.

אבל לא לחליצה, דמנא הוא. אימר

דאמרינן ... היכא דלמלתי' מנא הוא. ס"ד הגמ' היה **דמנעל** דחליצה א"צ שיהיה עליו מתחילה שם כלי מעשה בגדרי כלים לקבלת טומאה. וסברא זאת נדחית. וצ"ע - מנ"ל להגמ' זה. ודוקא בחליצה היה ס"ד בזה. אבל לענין שבת פשיטא לגמ' בכולה סוגיא (קכ"ג). דבעינן כלי המקבל טומאה. וסוגיין אתיא לכאורה כשיטת רבא דהתם. ועיי"ש

דין זה באופן אחר: דכבר ביארנו, דמתיר **אוניברסלי** דכהת"כ מותר אף בשבת (אפי' מדרבנן). ומתיר **פרטי** דהל' שבת בלחוד אסרו חכמים, כדברי התוס' יומא הנ"ל. ולפי"ז יל"ה הענין בנקל. דצורת קשר, דהוי ב' קשרים זה ע"ג זה, הוא דין בגדר קשר **בכהת"כ**. משא"כ בתנאי דשל קיימא, דהוא דין **פרטי** בשבת, ולא בשאר מקומות (דלא כאבני נזר). ועל כן, בחסר החפצא דקשר **דכה"ת** כולה, מותר לגמרי. וכ"ד הרמ"א בעניבה, דמותר בכל אופן (שי"ז ס"ה). אבל בחסר רק התנאי דש"ק, אסור עכ"פ מדרבנן. והיא דיעה שלישית בביאור ג' הסוגים דגמ' (קיב). דחייב, מותר, ופטור אבל אסור. - [וע"ע במסורה, חוברת ה' עמ' כ"ג-כ"ה].

(קיב). התם לא מינטר הכא מינטר.

כלומר, **תמיד** הוי המנעל מוקצה. (דלא כהראב"ד שבר"ן, ודלא כהמ"מ והרמ"ך). דבטל מתורת כלי-מעשה לענין טומאה, וגדרי מוקצה תלויין בכללי טומאה. אלא דבמקום דלא מינטר מתירין ע"י גמ' לח, דחזי למאכל בהמה, וממילא איננו מוקצה לטלטל אף המנעל המוקצה. והוא כעין הא דמטלטלין מת דהוי מוקצה, אגב תינוק או ככר שעל גביו (דף ל':). כן פי' הר"ח. (עי' מאירי שהסבירו).

שהרי כתבו התוס' (קכג. ד"ה מדלענין) לדבר פשוט, **דייחוד** לא בעינן למוקצה, אלא רק לענין **ראוי** לתשמיש בלחוד הוא שהשוו דינים אלו דטומאה ושבת. ובע"כ צל"פ - עפ"י ד' התוס' - דפלוגתא דר"י ורבנן היא אי אכתי חשיב כלי א"ל, וצ"ע הסברו. - דודאי לא פליגי במציאות אי חזי לרגל השניה, דאטו תרי אושכפי נינהו תנאי דמתניתין!! -

תוד"ה אבל טמא. הבינו בדעת

רש"י דתמיד יש מגע עצמו, ובנוגע להמגע עצמו דבתר תיקון האוון הראשונה ליכא פנים חדשות. והרר"ש פ"י דהכלי הישן נוגע בהכלי החדש. והוא חידוש, דבשעת המצאות הכלי החדש בעולם, ליתא תו להכלי הישן, דזה יוצא וזה נכנס - בזה אחר זה, ואעפ"כ חשיבא זה לנגיעה - עפ"י דין. ש"מ דלא בעינן שיהא המטמא קיים בשעת קבלת הטמא טומאתו. וכנראה שהסבר התוס' דמעיקרא בשיטת רש"י חולק אזה, וס"ל דבעינן שיהו שניהם קיימים בבת אחת בשעת קבלת הטומאה. ("coexistence") ובפשוטו היה נל"פ שי' רש"י שלפנינו כפי הסבר הר"ר שמשון. [וכהבנת מו"ר בשיטת הרר"ש (דזה יוצא וזה נכנס) כתב ג"כ החזו"א בחיבורו למס' כלים (סי' ל"א אות א'). (ד"ע.)] ועכ"פ - לב' הסברים הללו, אין הנגיעה שבכאן נגיעה ממש - **מציאותית**, אלא נגיעה דינית

בתוס' שהק', דשברי כלים אינם מק"ט (כלי ייחוד), ואעפ"כ אינם מוקצה. ותי', דב' הלכות יש בגדר כלי מעשה לענין קב"ט לכלים: א) כלי **הראוי** לתשמיש, שיש לו צורת וגולם כלי. ב) כלי העומד **והמיוחד** לתשמיש. ואפילו לדעת רבא לא דמו שבת וטומאה בהגדרת כלי אלא בנוגע להדין הא', ולא להב'. [דאפילו נאמר דאוכלין בעו הכנה, פשיטא לכו"ע דכלים ל"ב הכנה. ע"י בתחילת שיעורי ר' לסוגי' דמוקצה. (ד"ע.)] ולכן בשברי כלים, וכן בגולמי כלי עץ, אף דאין מק"ט, אינם מוקצה. דסוכ"ס **ראויים** הם לתשמיש, אף דאינם עדיין **מיוחדים** לתשמיש. אבל במחט שניטל עוקצה, אפילו ייחדו לתשמיש אינו מק"ט, **דאינו ראוי** לתשמיש. ואף דראוי ליטול בו את הקוץ, אין זה תשמיש חשוב, ולא מיקרי תשמיש. ומחמת כן, אף לענין שבת אינני כלי - לדעת רבא - ודינו כמוקצה.

(קיב:) לכאורה נל"פ בפלוגתא דר"י

ורבנן במנעל שמאל דחזי לימין, או להיפך, דודאי כבר יש לו למנעל צורת כלי, וראוי לנועלו בימין, אלא דאכתי לא הוי **מיוחד** לכך. אך מתחילה מיוחד היה לרגל שמאל, וי"ל דייחוד זה מהני להיות ייחוד אף לימין, דנעילת מנעל בין אימין בין אשמאל תשמיש אחד הוא. ובהא פליגי, אי חשיבי הני נעילות ב' תשמישים או תשמיש אחד. ולפ"ז צ"ע כל הסוגיא,

בביתו של הגרדי, וזה פשיטא, דבעינן להיתרים ולפטורים דאינו ש"ק - הוכחה. ומחלוקת ר"י ורבנן היא אי הוכחה חיצונה יכולה להתיר. משא"כ בפסקיא דאיכא הוכחה מגופה, ופשיטא דמותר. (ובפשוטו אפשר לחלק, דפסקיא הוי בגד, כפרש"י (קיא:), ואיכא טפי הוכחה על עראיות הקשר. ד"ע.) אך לפי הסבר זה במהלך הגזירות, צ"ע קו' הגמ' דר"י אדר"י ודרבנן אדרבנן מעניבה, דמאי שייכות איכא בין הא להא. והעיר בזה רבינו, דשמעינן מסוגיא זו, שאף לרבנן יש לעניבה צורת קשר, אלא דמופקעת היא העניבה - לדעתם - מהיותה קש"ק. ומדאית לה צורת קשר גמורה, שוב ליכא הבדל עצמותי בקשר גופו להבחין, והי' צ"ל אסור. ותי', דעכ"פ זאת צורת-הקשר מופקעת היא מדיני קש"ק. אך לפי הנחה זו צ"ע מאי דאיתא בגמרא סוכה (לג:): דאי ס"ל כר"י דלולב צריך אגד, וכרבנן בשבת דעניבה לאו קשר מעלייתא הויא, א"כ בעינן קשר גמור. [מ"ש. ול"י משמעות הגמרא. אך בעירובין (צז.) תלו בעיית עניבה לקשר של תפילין לפלוגתא דר"י ורבנן. בהל' שבת. ד"ע.]] ולד' צ"ע טעמא, דהא אף לרבנן מוכחא סוגיין דיש לעניבה צורת קשר, אלא דמופקעת היא מהיות קש"ק, ובכה"ת כולה פשיטא דלא בעינן קש"ק. וצ"ח בין ג' ענינים שיש לדון עליהם בקשר: א) חפצא של קשר; ב) שיהא הקשר פועל חיבור; ג)

והלכתית. וע"ז הק' התוס' דנימא דכל כה"ג הויא טומאת בית הסתרים. ומטעם קו' זו, שביקשו הראשונים להעמיד דין זאת המשנה אפילו לר' יוסי, פי' רש"י (בעירובין) והר"י (לפנינו) דמיירי בנגיעה ממש. ולדעת הר"י התירוץ הוי, שקיבלה האוזן טומאה דמגע בנגעו טרם תפרו למנעל. ורק בתפירתו קיבלה טומאת מדרס. ואצ"ל אפילו באים כאחד לדעתו, עי' ראשונים בזה.

מדרס הוי אב, וזב הוי אב, ואילו קיבל המדרס טומאתו מן הזב בתורת מטמא ומקבל טומאה, הי' צ"ל הטומאה שקיבלה בדרגה פחותה מעט, כסוגיא רפ"ק דב"ק. ומוכח מזה דטומאת מדרס אינו טומאת מגע שמקבל מהזב, אלא טומאה הבאה לו (א"א לומר היוצאה עליו אלא בזב וזבה וכיו"ב). מגופו. דע"י ישיבת הזב חל על המדרס השם מדרס הזב, וקיי"ל דמדרס הזב הוי טמא. [עי' מש"כ ס' מפניני הרב, בליקוטי תורה לפ' מצורע.]

(ק"ג.) פסקיא. חבל דגרדי. צ"ח מ"ש מהדדי. ונל"פ דחבל דגרדי אין עראיותו מוכחת מעצמו - לא מאיכות החבל ולא מצורת הקשר ולא מסביבותיו - מהדלי שבו קשור, אלא ההוכחה על עראיותו באה לו ממקום אחר חיצוני - מהכלי קיואי העומדים

קשר ולומר דכה"ג שפיר חשיבא צורת קשר. אך לפי ביאורנו בגמרא, דעניבה שפיר הוא קשר, אלא דמופקעת מדין ש"ק - מחמת שאפשר להתירה באחת מידי בנקל, א"כ א"א לחלק בין עניבה על גבי עניבה לבין עניבה על גבי קשר.

התם חבל דעלמא וכו'. וצ"ע, דהא לרבנן בעינן הוכחת עראיות הקשר מגופו, והוכחה חיצונית לא מועילה. וכן הק' התוס'. ותי"ב בא"נ, דעצם קשירת פרה לאבוס הוי קשר שאינו ש"ק, שאין פרה עומדת להיות קשורה שם לעולם. (ולפי"ז צ"ע למה אסור בחבל דעלמא. העולם. וכנראה, כיון רבינו לפרש שיטת הר"מ, דבחבל דעלמא הוי האיסור מחמת מוקצה ולא מצד הקשירה. עפ"י הג"ג, ובסי' שיי"ז ט"ז סק"ח. ד"ע.)

כלי קיואי לפי שאין ניטלין. ועפרש"י ד"ה מותר לטלטל, ד"ה מהו, וד"ה לפי שאין, ג' הלכות הן: מוקצה אסור בכל טלטול; וכלי שמלאכתו לאיסור אסור לטלטלו לצורך שמירתו והצלתו - מחמה לצל, אבל מותר לטלטלו לצ"ג או לצ"מ; וכלי שמלאכתו להיתר מותר בכל טלטול, אא"כ אין בו צורך כלל לשחק במזלג שעל השלחן בשעת האכילה.²⁰ ר'). ועי' שו"ע ש"ח

קש"ק. בכלאים, ענין הקשר הוא לפעול חיבור. וכן בציצית. דקיי"ל קשר עליון דאורייתא. ואף דבכלאים תפירה ג"כ מחברת, ובציצית משמע דבעינן דוקא קשר ולא תפירה, י"ל דאף דבעינן חיבור לציצית, כלומר, חוטינן מחוברין לבגד, בעינן ג"כ שלא יהא הכל נעשה חטיבה אחת, ובתפירה לא הי' כב' דברים נפרדים המחברים, אלא כמאוזחים וכממוזגים לחטיבה אחת. וכן בד' מינים, לר"י דמצריך אגד, דד' מינים מעכבין זה את זה, ובעינן צירוף כל הד' בכדי לצאת ידי המצוה, וס"ל לר"י דצירוף זה צריך להיות ע"י חיבור של קשר דוקא.¹⁹ אכן בשבת, אין האי' קשירה ענין כלל לחיבור, אלא לפעולת עשיית חפצא של קשר. (וראיה לזה מהרמ"א שיי"ז סס"א. ד"ע.) ובשבת בעינן קש"ק, ולא בשאר מילי דקשרים. ונראה, דכמו דפליגי רבנן ור"י בעניבה אי מופקע מקש"ק, ה"נ פליגי אי חשיב חיבור. אבל בחפצא דקשר, לכו"ע הוי קשר. (וצע"ק.) והנה בשו"ע (שי"ז ס"ה ברמ"א, בט"ז ומג"א.) יש עסק בנדון עניבה ע"ג קשר, אם מותר בשבת א"ל. (ועי' עוד בפ"י סדר חליצה, אה"ע קס"ט ס"ק ס"א. ד"ע.) ונראה, דאילו הי' החסרון בעניבה מצד דחסרה לה צורת קשר, הי' מקום להחמיר בעניבה שע"ג

¹⁹ ובסי' ארץ הצבי (עמ' פ') הכרחתי באור אחר בזה.

²⁰ עי' בספר מפניני הרב, בעניני מלאכה בשבת, אות ז'.

וצ"ע, דמסתמא לא מיירי דוקא בטליתות חדשות, וא"כ יש לאסור אף מחמת קיפול דמתקן מנא, אפי' צריך לה לאותו יום. ונל"פ בדעת התוס' דהבינו דאי' קיפול הוי איסור מעשה חול. ובחפצי מצוה ס"ל דלא שייך ענין זה, דהכנת דבר למצוה לעולם אינו פעולה חילונית. וע"כ אסרו רק מפאת הכנתן לחול. ולפי"ז, במתפלל קבלת שבת בטלית שלו, (וכן ראוי לחזן לעשות, דלא כחדשים מקרוב באו שבקשו לאסור עפ"י קבלה. ומקור מנהג ישראל מהגמ' דלעיל - כה: - כך ה' מנהגו של ר"י בן אלעאי. וכן פסק הר"מ פ"ל משבת ה"ב, ומלשונו משמע דמצוה הכי הוא על כל אדם מישראל, ולא דוקא אש"ץ ... אך מנהג ישראל היא עכ"פ שילבש הש"ץ טלית לקבלת שבת. ר'). שמותר לו לקפלו לצורך מחר. אך מפאת שי' רש"י יש לאסור אא"כ הוי חדש, וכל הטליתות שלנו לבנים. ושיעור "חדש", צ"ע. עשו"ע ש"ב ס"ג - כל שלא נתכבסו. אך עיי"ש בלבו"ש שפי', דעדיין הוי' קשה ואינה ממהרת להתקמט, ולפי"ז אפשר שטליתות שלנו שאין מכבסין אותן אלא מנהצין אותן ע"י ניקוי יבש (dry cleaning), שתמיד יש להן שיעור "חדשות" דהיתרא, וצ"ע בשיעור זה. (ונדמה לר' שראה מזקנו ומאביו, נ"ע, שקיפלו טליתיהם בע"ש בלילה לצורך השבת ...) ועוד נראה לצרף טעמים להתיר בזה: א) דמלשון רש"י

ס"א, ג', וד'. ומדברי רש"י נראה דכלי שמלאכתו לאיסור היינו דוקא במיוחד לאיסור תמיד, בזמן שכל מלאכתן לכך. אבל במקום שמיוחד אף לתשמיש של היתר משמע דלא הוי כלי שמל"א - אע"פ שרוב תשמישו לאי'. והר"ת פליג אשי' זו וס"ל דמיוחד רק לאיסור בלבד הוי מוקצה, ואסור אפילו לצ"ג ולצ"מ. ודוקא ברוב תשמישו לאיסור - אז י"ל היתרים הללו, דאינו מוקצה, אלא דינו ככלי שמלאכתו לאיסור. (עתוס' מ"ד סוף ע"ב.) ונפק"מ במחלוקת זו בנר שלא הדליקו בו, דלרוב ראשונים אינו מוקצה, שהרי לא נעשתה בו מלאכה בתחילת השבת. (עשו"ע רע"ט ס"ו.) ולר"ת - אסור, ערמ"א (ש"י ס"ז), והכי נוהגים. והיתר הרמ"א (שם) לצורך גופו ומקומו אינו מובן, כטענת הרמג"א (סק"ה) על אתר. ורש"י (ל"ה סוף ע"ב) כתב כדברי הר"ת, וצ"ע. (עי' שיעור ר' לסוגי' דמוקצה, דרש"י לא כתב כר"ת, ואפשר שאף רש"י לפנינו לא נתכוין לומר ד"ז. ד"ע. -)

במשנה: קיפול בגדים. לרש"י הוי גדר האיסור מחמת מתקן מנא. וכן משמע לרבינו מהרמב"ם פכ"ב הכ"ב. (ולכאורה יל"פ בדעתו דהוי אי' מעשה חול, שהרי כ' - כדרך שעושין בחול. ד"ע.) אך התוס' אסרו קיפול טלית מחמת שא"צ לה לאותה שבת.

ישלשל בבגדיו. עפרש"י - מדת עשירים ... וכבוד שבת הוא. והר"מ פי' שם, משלשל טליתו, כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החול. ר"ל, דבעינן שינוי.²¹ ולפי"ד, בהולך כל השבוע במלבושים ארוכים, שפיר יהיה שינוי אם ילך בשבת בשל קצרים. וזה הנפק"מ בין פי' לפרש"י, דלרש"י העיקר הוי שיהא בגדיו ארוכים, שזה מראה שא"צ לעשות מלאכה.

חפצי שמים מותרים. אפפילען. [עי' כתובות (ה.) (ד"ע.)] אך אכתי יש בענין זה בעיא הלכתית ... (ולא ביאר ר' דבריו. עי' ריטב"א פ"ק דנדירים ע"ד המנהג. ד"ע.)

שלא יהא דיבורך. המנהג ביו"ט שחל להיות בשבת שלא לומר הרבש"ע דבאמצע נ"כ, (עי' תשו' משיב דבר במנהג וואלאז"ן בזה. ד"ע) ולא י"ג מדות דהוצאת ס"ת, ולא אבינו מלכנו בר"ה ויו"כ החלים בשבת (חוץ מלנעילה), ובר"ה שחל בשבת, להחליף הפיוטים של יום א' לב', ושל ב' לא'. ואף דתחינה אסורה אף ביו"ט, ולא רק בשבת, ומכ"מ מתירים א"מ וי"ג מדות, מ"מ בשבת עבדינן הכי להיכרא ולהוסיף לה שינוי. וכן ענין שינוי הפיוטים, הוא

(ד"ה בשני) משמע, דליכא אי' קיפול אלא בקמוט כבר. (וצע"ק ל' רש"י על המשנה ד"ה מקפלין, דמשמע שמצילים מלהתקמט.) ובאמת זה מסתבר מאוד, דמתקן מנא (- רש"י לשי'). ליכא אלא במתקן את המעוות מכבר, ולא במונע עיוות המתקן עתה. (לכאורה יש לדון בזה, בספק האבני חפץ בנוגע למתקן לאח"ז. ד"ע.) (ב) מל' הר"מ משמע, דקיפול אסור דוקא בעושה כן תיכף לאחר הכבוס, כדרך שעושין בחול. ר"ל, וע"י קיפולו הוא פועל לחדש בהגד קיפולין חדשים שיתקיימו בו. עי' שו"ע בסוף ס"ג, שהביאו היתר מן המרדכי במקפל שלא על סדר קיפולו הא', דלא אסור אלא על סדר הראשון, והוא בודאי דלא כהר"מ הזה. -

מציעין המטות. עחי' רעק"א לש"ב על דברי המג"א סק"ו, דלא בעינן (לר' ישמעאל) אפי' עירוב תבשילין.

יחליף. והיינו מדרשא דלהלן וכבדתו - שלא יהא מלבושך וכו'. ובר"מ (פ"ל ה"ג.) הביא בזה ב' הל': כסות נקיה; ושלא יהא מלבוש שבת כמלבוש דחול.

²¹ הובא בס' מפניני הרב, בענין הבדלת יום השבת.

שעליו אוכלין, כי הרבה פעמים צריכים לטלטלם או לטלטל ולנענע המפה.

לענין קבלת שבת ע"י הדלקת נרות

שבת, עמג"א רס"ג ס"ק י"ט, שתתפלל תפילת מנחה תחילה. ר"ל, דאסור להתפלל תפילת חול בשבת. ולהכי קיי"ל בבא לביהכ"נ ומצא הציבור שמתפללים וכבר קיבלו עליהם את השבת (בזה"ז ע"י ברכו, ע"י רמ"א לרס"ג ס"י, ובזמן המחבר הי' ע"י מזמור שיר, וצ"ע בחילופין אלו. ר'). אסור לו להתפלל מנחה, כי קבלת הציבור חלה על כל יחיד ויחיד, [וצ"ע בדין בזה - מהו, וצ"ע אי הי' דאורייתא ...], וא"כ אסור לו להתפלל תפילה של חול בשבת. ויתפלל ערבית שתיים. (וצ"ע במחבר ש"י סט"ו. ד"ע.) כי הילוכו לביה"כ זה קובע עליו שיהי' נגרר אחריהם, והם הם הקהל והציבור שלו, אשר אחריהם יהיה הוא נמשך. ע"י שו"ע ס"ב דהיחיד נגרר אחר הציבור, והוא נלמד מהגמ' דתקיעות (לה:), דתקיעה ראשונה היתה להבטיל את העם שבשדות ממלאכתן, שנייה לאסור משא ומתן ומסחר שבעיר, שלישית לאסור בישול. (ע"י רמב"ם פ"ה משבת הי"ט.) ואח"כ תוקע, מריע, ותוקע, ושובת. משמע, דאז היא קבלת תוספת

עפ"י דין זה דשלא יהא וכו'. ועיי' תוס' מהירושלמי, דבקושי התירו שאילת שלום בשבת.²²

ואפרש"י דמקח וממכר וחשבונות

הק' הרמב"ן והרשב"א, דזה כבר נתמעט ממצוא חפצין, חפצין אסורים. ונראה, דלרש"י לא נכלל בגדר חפצין אלא עושה מעשה. - אף שאינה מלאכה - לצורך עיון במלאכתו דחול - כעליי' ע"ג סולם, וכדו'. אבל דיבור בעסקי מלאכתו וענייני מקח וממכר לא נלמד אלא מדבר דבר.

תוס' (ק"ט): ד"ה ומצא. שאין להיות

שום אוכל על השלחן בשעת הקידוש, בכדי שהכל יובא לכבוד השבת.²³ ומנהג ר' להביא החלות מכוסות מכבר מהמטבח, ולא לכסותן על השלחן אחר הנחתן, אלא טרם הביאן לשלחן. (ולא הבננו.) ובענין הנחת הנרות על אותו השלחן, ע"י שו"ע (ש"י ס"ח) שלענין בסיס לדבר האסור ולדבר המותר, תלוי הכל באיזה חפץ הוי החשוב ביותר. וא"כ, המנורה היקרה פשיטא שחשובה יותר מן החלות, הנקנות בפחות מדולר, ועל כן מנהג מו"ר - וכ"ה מנהג הגר"א - להניח הנרות בשלחן אחר, ולא בשלחן

²² עיי"ש בסי' מפניני הרב.

²³ ע"ע בספר מפניני הרב (עמ' ס"ט).

וזה נעשה ע"י התקיעה. ובזה"ז, די ש קבלת שבת לציבור ע"י ברכו (או ע"י מזמור שיר) צ"ע - מהו המסיים תוספת דציבור שלאחר השבת. והנראה בזה, דאע"ג דענין קשה הוא אמירת קידוש בביהכ"נ, והמנהג היותר נכון - למרות דברי האו"ז החריפים - הוא שלא לאמר, (עשו"ע סי' רס"ט), מ"מ, הבדלה בביהכ"נ חשוב הוא, די"ל שעל ידה יש הבדלת הציבור. [ע"י שיעורי ר' לסוגי' דחנוכה ע"ד זמן ההדלקה בביהכ"נ. -] אך לפי"ז צע"ג, היאך מותר לו לחזן להדליק הנר טרם כלות תו"ש זו של הציבור. ואפשר לומר דע"י הדלקת הנר גופא נגמרת תוס' שבת של הציבור, דתקיעת שופר לסימן איננה הל"מ, ואף כל דבר המורה על כניסת החול וסיום התו"ש יכול לשמש בתור הבדלה דציבורא. (כן מדומה לר' ששמע פעם מאביו, ז"ל.) ואולי י"ל דע"י אמירת אתה חוננתנו בתפילה תהי' כהבדלת הציבור, אכן צ"ע, דאף דאיכא תפילה בציבור, מכ"מ תפילת כל אחד הוא מעשה יחיד, ולכאורה בעינן מעשה של ציבור לסלק התו"ש של הציבור, וכתקיעת שופר, שזה הי' מעשה של ציבור. והנה בהל' ת"ב (ס"י תקנ"ג ברמ"א, ובגר"א ז') אי' דבט"ב שחל במו"ש, כל העם חולצין מנעליהם לאחר ברכו, דאסור להתנהג

שבת ע"י הציבור. והק' בגמ' (לה:): מה יעשה חזן הכנסת עם השופר. וצ"ע, דהא אפשר לו להתנות שלא תחול עליו תוס' שבת עד בואו לביתו. ומוכרח מזה דתנאי לא יועיל בזה, דקבלת הציבור חלה על היחיד - אפילו בע"כ! ובנד"ז יל"ע מהו "הציבור", ואיזה ציבור הוא הקובע בעד מי. ויש סברא לומר, דבהדלקת נרות בבית ע"י האשה, דקיי"ל דהדלקה כקבלת שבת, דחשיבי כל בני הבית כציבור אחד, וכל המשפחה אסורה מאז כאילו קיבלו כולם עליהם את השבת. ולפי"ז, נכון להתפלל מנחה טרם הדלקת הנרות בביתו, כנ"ל, דלאחר קבלת שבת אסור לו להתפלל תפילה של חול. ואפשר שיש ליזהר בזה, אפילו בכדי כך להקפיד להתפלל תפילה ביחיד ושלא לאחר זמן הדלקת הנרות. ועיין.²⁴ (ערמ"א לרס"ג ס"י - אבל שאר בני הבית וגו'. ד"ע.) והנה, מדיש קבלת שבת ע"י הציבור אפילו בע"כ של היחיד, לכאורה י"ל דאף במוצ"ש אפשר להיות תו"ש ע"י הציבור - בע"כ של היחיד, דמה לי בתחילת היום מה לי בסופו. וכן נראה דעת הר"מ (פ"ה ה"כ), המצריך תקיעה במוצ"ש לאחר צ"ה, והרמב"ן והרשב"א פליגי עליה. ודעת הר"ם נראית כנ"ל, דבעינן שישמור כל יחיד ויחיד את השבת בתוספתה - אף ביציאתה - עד שיסכימו הציבור לסיימה.

²⁴ ע"ע בסי' נפה"יר (עמי קני"ו).

במו"ש. ולפי"ז יש לדקדק לומר קבלת שבת קודם השקיעה, דלדעת הגר"א מתחיל אז זמן ביה"ש, ונראה דבביה"ש דיש ספק יום ספק לילה, ומחוייב כל אחד לשבות ממלאכה מספק איסורא, ממילא ישנו לעשה דתו"ש בע"כ של האדם, ואף דאיכא אך ספק לאו, יש ודאי עשה דתוספת שבת. דתו"ש יש לקבל או ע"י אמירת הריני מקבל על עצמי קדושת היום, ר"ל - ע"י דיבור (וכ"ה בנוסח התפלה זכה של הרב חיי"א); או ע"י התנהגות בפועל ממש באי' המלאכה - בניהוגו אי' שבת.²⁶ ואף בביה"ש, מאחר דאיכא ספק אי' לאו וכתר, פשיטא שמחוייב האדם להתנהג באי' שבת, וחייב ניהוג זה קובע בעדו קבלת תוס' שבת, אפילו בע"כ. ועוד יש להעיר נפק"מ בזה, דהנה הרמ"א פסק (או"ח רל"ג) דבדיעבד מותר להתפלל מנחה אף לאחר השקיעה, ועי' מזה בשאג"א (סי' י"ז), דמנחה הוי' מצוה דרבנן, וביה"ש - ספק יום וספק לילה, וספקא דרבנן לקולא. אך נראה, דהיינו דוקא בשאר ימות החול. אבל בשבת, דאיכא כבר בביה"ש קבלת תו"ש אפילו בע"כ, כנ"ל, א"כ אסור כבר להתפלל תפילת חול, וכנ"ל מהמג"א. [ומעשה באמו של החת"ס, (שגרה משפחתו אז בפרנקפורט), וביקשה

אבלות בשבת. ולאחר אמירת ברכו פסקה התו"ש הציבורית, ודוקא אז הותר לכל יחיד ויחיד להפסיק התו"ש דידיה, ולא טרם זה הזמן. ר"ל, דברכו דמוצ"ש דומה לברכו דליל שבת, דכמו שזה משמש כקבלת תו"ש שע"י הציבור, כמו"כ משמש זה בתור הבדלת הציבור. ומדומה לר' שזוכר סברא מאביו, נ"ע, דאמירת והוא רחום בניגון של חול, הוא הוא הבדלת הציבור. והנה בנדון - עד מתי יכול היחיד להוסיף על השבת, ערמ"א רס"א ס"ב שקבע שיעור בע"ש - מפלג המנחה ואילך, אבל בסוף השבת - ביציאתה, לא מצינו באחרונים שיעור בזה. וצ"ע, דאטו יוכל להוסיף תו"ש עד ע"ש הבא. והוא צ"ע, דפשיטא דבעינן שיעור מקסימלי בזה. והנה לשי' הגר"א (בביאורו הארוך לרס"א). דג' רבעי מיל הוי שיעור צה"כ, מצינו למימר דעד צאת כל הכוכבים, דהיינו - עד ד' מילין, יכול להוסיף.²⁵ וכן מצינו בבה"ג. ולפלא על האחרונים שלא הביאו דבריו בזה. אך לשי' הר"ת, דד' מילין הוי שיעור צה"כ דסוף שבת, צ"ע איזה שיעור מקסימלי אפשר להיות לתוס' שבת. אך זה פשוט, דאף אם יבדיל היחיד בשבת, לא תתום קדושת השבת בעדו עד צה"כ. דבעינן תו"ש טרם צ"ה דליל שבת, ולאחר צ"ה

²⁵ עיי"ש (עמ' קע"ד).

²⁶ עי' נפה"ר (עמ' קנ"ד).

בסופו שהאריך לבאר ההבדל בין הבדלה בתפילה ועל הכוס לענין זה. (המגיה)

ובגדר תוס' שבת יל"ע, אי ר"ל דיש אז איסורי מלאכה - כמו שיש

בשבת ודומה לאיסורי שבת - בתורת איסורי ע"ש, או דר"ל דיכול היחיד להמשיך את קדושת השבת שתתחיל כבר אז בע"ש, ואסור אז בתורת אי' שבת וקדושת שבת, ולא בתורת ע"ש. ונראה דפליגי בזה הרי"ף והרמב"ן במלחמות פ"ק דתענית בתוס' ט"ב, דהרי"ף למד מתוס' יוה"כ שיש אף תוס' תענית, והרמב"ן חילק דביו"כ שיש קדוה"י, התם דוקא שייך להיות תוספת, אבל לא בתעניות. הרמב"ן כנראה ס"ל כהצד השני, והרי"ף כנראה ס"ל כהצד הראשון, דהו סתם איסורים בתורת ערב היום המחוייב. ודעת הר"מ בהל' תענית (פ"ג ה"ג) כד' הרי"ף, עיי"ש במ"מ. והתוס' בפסחים (מד:) ד"ה לקיבעא דירחא כ' להדיא כהרמב"ן, דליכא תוס' לט"ב. [ובס' מנח"ח העיר, שבפיהמ"ש להרמב"ם (סוף תענית) משמע להדיא דס"ל שמצוה יש להוסיף על ט"ב.]

והנה שי' הר"ם ידועה בנוגע לתוס', דליכא חיובא אלא בנוגע לתוס' עינוי ליו"כ בלבד, עי' פ"א משביתת

מהר"ר נתן אדלר שיאחרו הקהל אמירת המזמור שיר ליה"ש בע"ש, שהקשתה אז בלידת החת"ס, ולא רצתה שיוולד בשבת, שלא יצטרכו לחלל עליו את השבת. - אך זה פשוט, דאמירת הבדלה בשבת לא פועלת לסיים קדוה"י, ולהתיר במלאכה תיכף, טרם צה"כ. אך עי' ל' התוס' המוזרה (ברכות כז:): ד"ה צלי, דבחנם אין להתפלל של מוצ"ש בשבת, שהרי צריך להוסיף מחול על הקודש. והק' עליו (עצל"ח) דמה ענין תו"ש לתפילת מעריב ולהבדלה. הלא יוכל עתה להתפלל ולומר הבדלה, ואכתי ישבות ממלאכה זמן ארוך אחר צ"ה. ונראית דעתם, דבעד היחיד, הגומר והמסיים של התו"ש שלו היא אמירת הבדלה. ולאחר שהבדיל, אפילו אם ישבות שוב ממלאכה, לא תהי' להנהגתו שום משמעות, ולא יהי' במעשיו שום קיום, שהרי שוב אין זמן זה דלאחר הבדלתו נתפס עוד בתו"ש. וזה ר"ל התוס', דכמו שהבדלה לאחר השבת מפקיקה התו"ש, כמו"כ ההבדלה בשבת מונעת אפשרות התפסת הזמן דלאחר השבת בגדר תו"ש.²⁷ (צע"ק עפ"י נדרים עה: ד"ע). ולפי"ז יש ליזהר, שהרוצה להוסיף תו"ש לעצמו לא יבדיל עד לאחר הזמן של תוספתו. - [ע"ע בשיעורים לזכר א"מ ח"ב בענין קידוש והבדלה,

²⁷ והובאו הדברים בס' מפניני הרב (בענין תוס' שבת).

האחרונות. דרש"י פי' שם (לה:): דהנהו תקיעות משום תוס' מחול על הקודש הוא דהוויין. ונראה דהיינו דוקא בג' אחרונות, וכלשון הגמ' - ושובת, וכנ"ל, דלא מהני אז תנאי היחיד, דהוי' קבלת שבת בע"כ של היחידים. אבל בנוגע לג' ראשונות, דדוקא במקצת מלאכות נאסר העם, נראה דאין זה תו"ש, דאין תוספת לחצאין ולמקצת מלאכות בדוקא, אלא שהאי' אז הוא בגדר שלא לפרוש מן הציבור. אבל זה ברור דאיסור הוי, ולא סתם הודעה, מדקיי"ל שהקרובים אסורים ליכנס עד שיבואו הרחוקים, משום חשדא, ש"מ דאי' הוי. אבל לא איסור תו"ש, אלא אי' פורש מדרכי הציבור. ובקו' הגמ' (קי"ד:): דלר' ישמעאל ליתקע ביו"כ שחל להיות בע"ש כי היכי דלידעי, פרש"י - שידעו שהקרבת קרבנות יו"כ אסורים בשבת; ועוד שידעו ששל שבת קריבין ביו"כ. ול' הגמ' - לפי' - מקוטעת. ר"ל, שתיכף לאחר התקיעות תחול התו"ש, ויהי' כבר אסור בהקטרת קרבנות היום. ולא הק' לר"ע, דיו"כ ושבת כי הדדי בקדושתם, וליכא תוס' אלא מחול על הקודש או מקדושה קלה לקדושה חמורה. וממילא, דוקא לר"י הקשו. אך הנה התוס' פי' דא"א לפרש כן, שליתקע להודיע האיסור, עיי' ד'. ונל"פ בכונתם שר"ל, שמדלר"ע אין תוקעין להודיע האיסור, דכי הדדי נינהו,

עשור (ובהגר"א רס"י תר"ח), והנה יש להסתפק בדעתו אי ר"ל שיצום האדם בזמן זה התוספת למרות זה שהוא יתעסק בעשיית מלאכות, (כהבנת המגיד משנה), או דיי"ל דמחמת מצות תוס' עינוי ממילא מחוייב האדם להתנהג בכל קדושת יוה"כ, בכדי שיתפיס את הזמן ההוא בקדושת יו"כ בכדי שיוכל לקיים תוס' עינוי בזמן ההוא, אבל א"א להיות עינוי בלי אי' מלאכה. (וכן הבין במרכבת המשנה.) ובאמת כזה הצד השני מסתבר טפי. אך ספק זה תלוי בחקירה הנ"ל בגדר תו"ש, וכבר בררנו שדעת הר"ח דתוס' ר"ל תוס' אי' בתורת ערב יו"ט, ולא תוס' קדושה [ואשר ממילא יהיו נוהגים כל האיסורים כמו ביו"ט]. וא"כ, אפשר לומר דאסור בעינוי מבלי אי' מלאכה, והוא תמוה!²⁸ -

ובנוגע לתוס' שבת ותפילת מנחה,
צ"ע מד' הגמ' ברכות (כז:), שאפשר להתפלל של מוצ"ש בשבת, אף דהוי' תפילת חול בשבת. וכן צ"ע בכלל לר"י, דתמיד הי' מתפלל ערבית של מוצ"ש בשבת לאחר פלג המנחה. ובע"כ צל"ח בין תפילת חול דע"ש לבין מוצ"ש. (ולא הבנתי ...)

בענין התקיעות נראה שחילוק יש בין ג' תקיעות ראשונות לבין ג'

²⁸ עיי' בסי' נפה"ר (עמ' קני"ה) מה שהביא רבנו מהתשו' משיב דבר להנצי"ב.

ישמעאל. דלר"ע ששוין הם, אין תוקעין. ולא אמרינן שע"י התוס' שבת יקבלו על עצמם אי' הקטרת הקרבן של אתמול, דאין תוס' לזה. ר"ל, דאין תוס' אלא לאי' מלאכה, ולא לשנות שם הקרבן, וכנ"ל ... אם כן אין התקיעה מוכחת שלא יהיו קריבין ... שלא תפעול התקיעה קבלת תו"ש, מה"ט. - וא"כ הי"נ לר' ישמעאל ג"כ, א"א להוסיף מחול עה"ק לענין יו"כ שחל בע"ש, דאף לדידי' אין תוס' באי' מלאכות בכניסת השבת משיש ביו"כ. ומה"ט פי' התוס' שקר' הגמ' היתה דוקא כלשונה, שתהי' זאת התקיעה להודיע ששבת חמורה מיו"כ, דיש תקיעה שלא לשם תוס' שבת אלא סתם להבדיל ולעשות היכר בין קדוה"י קלה לקדוה"י חמורה. וד"ז לשי' התוס' יל"פ בפ"י מצות העשה דזכור, דתקיעה זאת תשמש כמו קידוש, וכהיכר לכניסת הקדוה"י החמורה.

וליתקע ... בקניבת ירק. האי' בזה מטעם ברירה (עמ"מ פ"א משביתת עשור). וצ"ע, למה התירו ביו"כ. וצ"ל דמאחר שבשבת מותר לאכול, לא מיקרי לאותה סעודה א"כ הוי סמוך לסעודה ממש, דאל"ה - למה לא אכל תיכף ומיד כשברר. וע"כ קיי"ל דלפעמים אסור, דלא מיקרי לאותה

ומאחר שאין תוס' של מלאכת איסור, ממילא אין התוס' חל רק לענין אי' ההקטרה, דא"א להיות תוספת רק לענין שינוי שם הקרבן, להחשיבו קרבן של שבת אחרת, בלי קבלת איסורי מלאכה. אך כן פי' רש"י. והנה בתשו' הנצי"ב משיב דבר (חיו"ד סי' עג) נסתפק באשה שהדליקה כבר נרות יו"ט מבעו"י וקיבלה עליה תוס' יו"ט, ואח"כ הגיע לה טלגרם שמת אחד מקרוביה, ונהגה באבלות שעה אחת קודם הלילה, ונסתפק הנצי"ב אם בכה"ג דוחה יו"ט לאבלותה א"ל, אי נהגה האבלות בהיתר או באיסור, כלומר, אי' תויו"ט פועלת לחייב אף בשמחת יו"ט (שהיא היא הדוחה לאבלות), או שתו"ש ויו"ט היא רק ענין לניהוג איסורי מלאכה.²⁹ והנה מד' רש"י שלפנינו מוכח להדיא דיש תוס' שבת אפי' במקום שאינו נוהג אי' מלאכה דמחר, שהרי אף היום אסור הוא בכל, אלא דיש תו"ש לענין אי' הקטרת הקרבן של היום. והתוס' דפליגי עלי' בסברא זו נראה בדעתם דאין תוספת פועלת אלא על הגברא, ולא לשנות שם הקרבן. (ועוד צ"ע, דהיכן מצינו תוס' שא"א להתקבל אלא ע"י יחידים פרטיים ולא ע"י כל הכלל-ישראל. ר.). וביאור ל' התוס' כך הוא: דהא כי לא תקעי נמי מחמת ששבת וי"כ שוין אין קריבין של זה בזה, ר"ל, מדר"ע יש להביא ראי' לר'

²⁹ ע"ע בסי' נפה"ד עמ' קנה ובספר גן שושנים (להרמ"מ גנק) סי' יב.

ה"ב) - הר"ז קיים מצות עשה, ונראה ברור דלאו דוקא ביו"ט, אלא הוה"נ - וק"ו הוא - לשבת,³⁰ איסור עשה נמי איכא במחלל את השבת, מלבד האי לאו הכרוך בכל מלאכה ומלאכה. ונראה דבזה מחלק הרמב"ם במעשי חול, דאם ישבות ודאי יהי' לו קיום עשה, אבל לא נאמר בעבר אעובדא דחול שעבר אאיסור עשה, דהאיסור מוגבל למעשי מלאכה בלבד. אך לפי דעתו ק"ק לשון הגמ' שלפנינו כבריייתא שבתון שבות, דהו"ל להביא מלמען ינוח. וגם תימה דלשי' רש"י לסוגיין שדרשה גמורה היא לאסור מעשי חול, וא"כ הוי אי' זה אך מדרבנן, א"כ הבדל גדול יש בין קדושת יו"כ לקדושת השבת - אפי' לדעת ר"ע, וצ"ע, למה לא תקעינן אף לר"ע, ועכ"פ - למה לא הקשו כן בגמ', ועל זה אמר רבינו שיל"ע ...

ולכאורה ר"ל הגמ' בקו' וליתקע, שיהא חל תו"ש אחר התקיעה, ומאז והלאה יהיה אסור לקנב ירק מחמת קדושת השבת. אך לפי"ז צל"ה תי' הגמ' - שאין דוחין שבות להתיר, ושבות רחוקה, דהלא יהיה חל עתה האיסור לקנב הירק. ורש"י פי' בשבות רחוקה, דבשנה זו באמת אסורה קניבת ירק ביו"כ, דא"א לבשלו במוצאי יו"כ. (ובנימין הק' מהא דמפרכסין

סעודה. אך ביו"כ, דישי אי' אכילה מחמת הצום, כל שבורר מן המנחה ולמעלה מיקרי לאותה סעודה. ועוד צ"ל דאי' הכנה אינו מה"ת (עי' ש"ג.) אלא מדרבנן, ועל כן הקילו בכה"ג. ומחלוקת האמוראים ביו"כ שחל בשבת, אי אסורה קניבת ירק א"ל, יל"פ דפליגי בהכנה משבת לחול, אי הוי' מה"ת או מדרבנן. דהכנה הוי' כמעשה חול, וי"ל דאסור מה"ת בשבת מקרא דשבתון. אך ביו"כ שבתון ר"ל ה' עינויים, דכולהו מה"ת. כן פרש"י. ולתוס' אף בשבת הוי' האי' דמעשה חול אך מדרבנן. וערמב"ן (לפ' אמור), שדעתו כדעת רש"י, דאי' עשה איכא מן התורה בכל מעשה חול. וצ"ע דעת הר"מ. שהרי פסק כבריייתא, דאסור לקנב הירק ביו"כ שחל בשבת, ולפרש"י זה ר"ל דאי' מעשה חול בשבת הוא מן התורה, וכן משמע מדבריו (פכ"ד הי"ב), ובטל הטעם שנאמר בתורה - למען ינוח וגו'. ולכאורה דבריו מסכימים שם לשי' הרמב"ן בנימוקיו (לפ' אמור) ולשי' רש"י בפירושו לסוגיין. אך צ"ע. דבריש הל' שבת כתב, שביתה בשביעי ממלאכה מ"ע שנאמר, וביום השביעי תשבות. ומשמע דבמעשי חול ליכא מ"ע מה"ת. ודברי הר"מ נראין כסותרין. והנל"פ בדעתו, דאף דפשיטא דהשבות ממלאכה בשבת מקיים מ"ע, וכמש"כ בהל' יו"ט (פ"א

³⁰ עי' שיעור הפתיחה לפסחים, שנדפס גם במסורה (חוברת יו"ד, עמ' מ"א ואילך).

ביוה"כ קולא. (אך לכאורה אינה קו'. דמלבד האי' ברירה הכרוך בקניבה זאת, עוד יש איסור הכנה. וז"פ. ד"ע.)

עו' רמב"ם (פרק ל) בחילוק שבין כיבוד לעונג. וכיאר הגר"א בדעתו

(תקכ"ט סק"ה). דכיבוד היינו הנעשה מבעו"י בע"ש בתורת הכנה לשבת, ועונג - הנעשה בשבת עצמה מחמת השבת. ולפי"ז נראה שהדלקת הנרות יש בה משום שתי מצוות הללו, שהרי מע"ש מדליקין אותן (עי' פ"ל סוף ה"ה), ואף בשבת עצמה נהנין מאורה.³¹ [ועל כן כ' (רפ"ה), וזהו בכלל עונג שבת.] אך צ"ע למה מברכין אהדלקת הנרות. דאכיבוד לא מברכין - כגון בשעת רחיצה בערב שבת. (ונראה שהרחיצה עצמה היא מצוות הכנה, ואפילו האדם נקי וא"צ לה, דרחיצה מיקריא הכנה בתור המעשה עצמו.) וכן נמי בעונג שבת, לא מצינו שתקנו חז"ל ברכה. וטעם הדבר, דאין המצוה אכילת הטשאלנט והקוגעל כבמצות אכילת מצה, אלא המצוה היא ההרגש הפנימי של עונג לכבוד שבת. וכן נמי במצות כיבוד, בנוגע להכנות דע"ש וערב יו"ט, אין המצוה המעשה בתור פעולה מסויימת, אלא הרגש של צפיי' וייחול לשבת. (ובל' הר"מ פ"ל ה"ב: ויושב בכבוד ראש מייחל להקבלת

אגוזים, דזה שייך להתיר ביו"כ אף בזאת השנה, דאגוזים א"צ לבישול. -) אך לפרש"י צ"ע, למה הוי' שבות להתיר. והתוס' פי' בקו' הגמ' וליתקע ... דשרי בשחיטה, דר"ל הגמ', שהתקיעה הזאת תהי' להודיע שהיא לילה. והוא פלא, דמה ענין הוא זה לתקיעות דדינא, שהם קבלת תו"ש או תוס' יו"ט. והסוגי' מפליאה לפירושם. והעיקר נראה כפי' הר"ח (עחי' הר"ן המיוחסים, שפי' כן בשם הרא"ה), שהיתה קו' הגמ' איו"כ שחל במוצ"ש שנתקע לידע וכו', והוא כשי' הר"מ, דבכל מוצ"ש תוקעין להפסיק תו"ש של הציבור, כמו שנתבאר לעיל היטב, והק', שאף במוצ"ש שחל ביו"כ או שחל ביו"ט נתקע. ותי' דהוי' שבות רחוקה - בעד מחר, דליל יו"כ בין כה וכה אסור לקנב את הירק, וכן דהוי' דחיית שבות להתיר, להבדיל ע"י תקיעה, שכל עצמה של ההבדלה היא להתיר במלאכה.

אך צ"ע טובא, לדעת הר"ח גופי', דקניבת ירק מותרת ביו"כ מן המנחה ולמעלה, דחשיב אז כסמוך לסעודה, א"כ נמצא שאין זה היתר פרטי ליוה"כ, אלא דכן היא המציאות, דבזמן הזה מיקרי' כל ברירה לאותה סעודה. וא"כ, היאך פי' הוא בעצמו שיתקעו במ"ש שחל בו יו"כ להבדיל בין החמור לקל, הלא ליכא

³¹ עמש"כ בסי' מפניני הרב, (בענין כבוד ועונג).

בענין הכנה משבת זו לשבת אחרת, וששת ימי החול מפסיקים בינתיים, נראה ברור דאסור, דהוי כמכין משבת לחול. ול' הר"ח (קיג): - אדם אחד מקפל כלים מלילי שבת לשבת, ובשבת מצפרא לפניא, ולשבת אחרת, צע"ק. אך נל"פ דר"ל אליבא דר' ישמעאל, דמותר לקפל מיו"כ לשבת החלה ביום המחרת.

(קיד). - אם נפרש מחלוקת ר'

ישמעאל ור"ע בנוגע להקטרת קרבנות יו"כ ושל שבת בלבד, יקשה לן צירוף פלוגתא זו עם האחרת במשנה - ע"ד הצעת המטות וקיפול בגדים מיו"כ לשבת. ובע"כ צל"פ דפלוגתתם נוגעת בעצם קדוה"י דיו"כ. אך זה פשיטא דלכו"ע חמורה קדו' השבת מקדו' יוה"כ, שהרי בשבת איכא חיוב סקילה, ומהעונשין יש לדון אחומר הקדושה. (כ"א מו"ר. ועגמ' מגילה כ"ג.) במחלוקת ר"ע ור"י במנין העליות ביו"כ ובשבת, דיל"פ דלר"ע הוו הקדושות שוות, וליו"כ תוספת ענין של כפרת היום; ולר"י - שבת חמורה. ד"ע. וכבר נמצאת הערה זו באחרונים. ור' כנראה לא קיבלה ...) אלא נראה דבהא פליגי: דלר"י, השם שבת שיש ליו"כ יש ג"כ לשבת, אלא שיש עוד שם שבת הנוסף על זה. וא"כ של שבת ביוה"כ הוי' עולת שבת בשבת, דאכתי יש ביו"כ שם שבת כמו זה שהי' בשבת. אבל של יו"כ בשבת

פני השבת). כלומר, אף שהמצוה הזאת דורשת פעולות, מכ"מ קיומה הוי קיום שבלב; - הרגש הוא הוא עיקר הקיום. - ולפי"ז צ"ע בהדלקת נרות בע"ש - למה תיקנו ברכה. ובאמת דבר זה הי' אחת מהמחלוקת שבין הר"ת והר"ר משולם, עתוס' (כה: ד"ה חובה), והיא פליאה הלכתית. (ואפשר שניתן להאמר שבימי הגאונים נתקנה, כי לא מצינו נוסח הברכה ולא חיובה בש"ס. והירושלמי שהביאו הראשונים מפ' הרואה לא נמצא בידינו, ונראה שהוכנס להירו' בתקופה מאוחרת. ועיקר התקנה הי' בזמן הגאונים, כדי להוציא מלבם של הקראים, שהיו יושבים בחשך בכל שבת. והוא הסבר היסטורי, אף כי לא הלכתי. וצ"ע עוד ... ומה שנהגו היהודים החרדים במדינתנו לישב בחושך כל השבת, בלתי נכון הוא, כי מכבוד ועונג השבת צריך שיהי' כל הבית דלוק בנרות, בכדי שלא יתקל בעץ או באבן. וכעין קראות הוא זה הניהוג. עאו"ח סי' רס"ג במג"א ס"ק י"ד, ט"ו, י"ז, כ"א. ואותם המדליקים הרבה נרות בכל ע"ש, מוטב שידליקו ב' על השלחן שיאכלו עליו והשאר יפזרו בשאר מקומות בבית, כדי שיהא כל הבית כולו מואר ומודלק מנרות.) [ע"ע במסורה (חוברת ד' עמ' יג-יד), בספר מפניני הרב (עמ' סב-סג), ובשיעורים לזכר א"מ ח"א - כיבוד ועונג שבת.]

במחלוקת ר"ע ור' ישמעאל, ואיהו פוסק כר"ע, וממילא הויה קדושה אחת. או דלמא דאף ר"י מודה בזה. די"ל דבעיית קדושה אחת אינה תלויה דוקא בבעיית מעלת הקדושה - אי שוה לשל שבת או לא, דבביצה (ד:) נחלקו אי ב' י"ט של גליות הוו קדושה אחת או שתי קדושות, אע"ג דליכא מחלוקת כלל בנוגע למעלת קדושת היום השני. ושמעין מהתם, דאין שתי אלו תלויים זב"ז בדווקא. ועיין בזה. -

(קכ.) פורסין עור של גדי ... מחרך.

ר"ל, דמונע בזה את החומר להסקה (removal of the fuel) בזה כו"ע לא פליגי דשרי. כי פליגי בגרם כיבוי. ר"ל, שעושה שיכבה הנר. אבל לא תיכף ומיד, אלא לאחר זמן. דלא חי' הר"מ דכח אחר מעורב בו חייב בכל מלאכות שבת, ונלמד ממלאכת חורש, אלא בהשתתפות של בת-אחת, וכגון שבאה המלאכה ביחד עם השתתפות האדם, או מיד לאחר פעולת הגברא. אבל בבאה המלאכה לאח"ז - היינו גרמא דסוגיין, וכמש"ב.³² ועגמ' (מז:) סוף פ' כירה, דאף לרבנן אסור להניח כלי מלא מים תחת הנר לקבל ניצוצות אפי' בע"ש, גזירה שמא יעשה בשבת. ומסקנת הבבלי שאפילו לרבנן דר' יוסי אסור בכה"ג. ופרש"י (שמה

אסור, דיש בשבת שם שבת שלא הי' אתמול ביו"כ, ומיקרי' עולת שבת בשבת אחרת. אך לר"ע, מאחר שיש לשבת שם שבת נוסף, הכל מתמזג ומצטבר ומתכפל להוות שם שבת אחד, בלתי-מתחלק עוד (indivisible). [ותמיד הוי - לר"ע - עולת שבת בשבת אחרת, דהשם שבת של שבת ושל יו"כ חלוקים הם זה מזה, ואין להם אפילו צד השוה. -] אך לפי"ז צ"ע, למה מודה ר"ע בעולת שבת שנקטרת ביו"ט. (העולם. והשיב ר', דזה הוי דין בפנ"ע, דביו"ט לא בעינן היתר או דחי' להקטיר קרבנות ציבור דמוספים, אלא דזה לא הוי בכלל מלאכה, כמו שמלאכת אוכל נפש מופקע מהשם מלאכה ביו"ט. ולא הבנתי. אך מהגמ' בקיד: מהמשך הסוגיא מבואר, כמעט להדיא, דלר"ע שוה קדושת יו"כ לקדושת השבת. ד"ע. -)

(במצות כיבוד שבת ע"י כסות נקיה

העיר רבינו דמפני קדוה"י מחוייב האדם ללבוש בגדי שבת, ולא דוקא כשהולך לביהכ"נ לבין בנ"א אחרים, אלא אפילו בביתו. והיא טעות פשוטה אצל ההמון. -) [ע"ע בספר מפניני הרב (עמ' ס"ח).]

השמטה: פ"ח מעירובין ה"י

- וקדושה אחת הם. יל"ע בכונת הרמב"ם, אי ס"ל דד"ז תלוי

³² ענפה"ר (עמ' קס"ט, אות ד), ומשי"כ בסי' בעקבי הצאן (סי' ז').

ר"ל, שיש לחלק בין מחיצה של שלג למטה, לבין מחיצה של מים מן הצד. (horizontal or vertical) ודו"ק. דנפילת ניצוצות למטה לא מיקרי מחוסר מעשה. (עיי' שיעורי מו"ר לב"ק (ו') לתוד"ה היינו בור. -) משא"כ התפשטות האור לצדדין, זה כבר מיקרי מחוסר מעשה, דא"א לידע בבירור לאיזה כיוון יוליכנו הרוח להאש. (ב) דנתינת מים בטלית אינו ר"ל כל כך מים שיכבה את האור, אלא ר"ל די - מים שלא יתפשט האש הלאה. ר"ל, ודמי למניעת החומר להסקה, דהיינו היתרא דפורסין עור גדי, דאין זה גרם כיבוי בכלל, אלא היתרא דמחרך. אך לפי תירוץ זה צע"ק קו' הגמ' (ק"כ רע"ב) - אימר דאמר ר"ש בן ננס מפני שהוא מחרך, גרם כיבוי מי אמר. דהלא לשי' התוס' הויא טלית ממש כמו מחרך. ויש לחלק. [בטלית שנתן בה מים באמת יכבה האש, אע"פ שלא נתן אלא קצת מים. אך אין זה ממש גרם כיבוי, שהרי א"צ להכיבוי, שהרי המים מצילים על הטלית שלא תשרף, ואין נתינת המים פועלת למנוע העברת האש להלאה לשרוף שאר דברים העומדים שם כבר בכ"ח חדשים.

[ד"ע.]

בגדר מכבה: עי' תוס' ביצה (כב.)

ד"ה והמסתפק, שהתירו לחתוך החלק התחתון של הנר של שעוה ביו"ט, דליכא מכבה, אלא מניעת חומר להסקה,

ד"ה אלא), דלא דמי עושה זה בשבת לגרם כיבוי, [דנותן כלי חרס חדשים מלאים מים שבודאי יתבקעו], דבמתני' דידן הכלים יתפקעו וישתברו ע"י חום האור, ורק אז יהיה כאן לפנינו המכבה - המים. אבל בנותן כלי מלא מים תחת הנר לכבות את הניצוצות, הרי כבר יש שם לפנינו הכח המכבה מוכן ומזומן. ונל"פ זה החילוק כן: דבכ"ח חדשים דמתני', אפילו נניח דכח אחר מעורב בו חייב במלאכות שבת, בנד"ז יהיה פטור. דלאחר גמר פעולת האדם עדיין חסר מעשה דשבירת הכלים עד שיבוא הכיבוי. אבל בממלא הכלי מים לכבות הניצוצות, ליכא חסרון מעשה, וכח אחר מע"ב כה"ג י"ל דחייב, אע"פ שלא באה המלאכה מיד ותיכף לאחר גמר פעולת האדם. ושי' הר"ת (תוס' מז: ד"ה מפני) בשם הר"ח כפי' זה דרש"י. אך שי' התוס' דר"ל הגמ', שמא יבוא הכיבוי מיד עם שפיכת המים. ודעתם, דבעינן לחייב בכח אחר מעורב בו שתבוא המלאכה מיד. ויש לדחות שדעתם לומר דבעינן כיבוי בידיים, דהיינו שמכבה בשעת שפיכת המים ע"ג הניצוצות ממש, ואי' של תורה ליכא בשום כח אחר מע"ב. וכן משמע מל' הרב פורת - ומכבה בידיים. ועיי'. -

והק' התוס' מטלית שאחז בה האור וכו', ותי' ב' תי': (א) דהתם אין האש נופלת לתוך המים להדיא.

להחשב כחלק מהדליקה, ולהבדילו ממה שחוצה לדליקה. דאטו בכל דליקה נאמר שראוי לשרוף את כל העולם כולו, וכל העולם הוי חומר להסקה. זה ודאי ליתא. ובזה ס"ל להר"מ דבעינן הקצאת בר - דעת לשרוף, וזאת ההקצאה קובעת את שיעור הדליקה, או את שיעור הנר. ובטלית הדולק, שלא היתה כלל הקצאה מדעת, אין הצד האחר של הטלית חשוב כחלק מהשריפה.

בשיטת הרא"ש והר"ם יש לחקור - מתי הויא מלאכת הכיבוי,

אי תיכף ומיד בקצרו את הזמן שראוי הי' לזה הנר לדלוק, או דלמא לאחר זמן - לכשיכבה, אז יחשב כאילו כיבה הגברא, אע"פ שלא עשה אז מעשהו, ודמיה לכח אחר מעורב בו (צע"ק זה הדמיון. העולם). ונפק"מ בזה י"ל בכבה הנר לאחר שבת ויו"ט. דאם נאמר שהוא כבר מכבה עתה בקצרו הזמן הראוי לשרוף, חייב. אבל אם נאמר דהמלאכה חשיבא כנעשית בעת הכיבוי, א"כ בודאי יפטר. [ודומה זה למש"כ מכבר בנדון האופה בשבת והיתה קרימת פני הפת במוצאי שבת. דמבבלי (ד.) משמע דקרימת הפנים הויא חלק-עצמי ממלאכת האפייה, ולא רק שיעור שנוכל לומר שהמחייב (וגמר המלאכה) היתה כבר בעת הנחת הפת בתנור. ולפי"ז פשיטא לן דבעינן שתתקיים קרימת הפנים בשבת. אך י"א דמהירושלמי משמע דאף בקרמו פני הפת

והוא מהיתרא דמחרך. והרא"ש שם (פ"ב סי"ז) חולק וכ', דאפי' לרבנן דר' יוסי אסור בכה"ג, דלא חשיב גרם כיבוי אלא בעושה דבר מחוץ לנר הדולק, אבל במגיע ממש בדבר הדולק או בשמנו שעתיד לדלוק, הוי מכבה ממש. ולשי' הרא"ש צ"ע הגמ' שלפנינו, שהתירו בטלית שאחזו בה האור ליתן בה מים מצד אחר, אע"פ שכבר אחזו בה האור, ודומה ממש למותר השמן שבנר. ובשלמא לתוס' דליכא איסורא במסתפק מן השמן שבנר אלא באופן שתיכף עי"ז שהוא מסתפק כהה הנר, ואף זה חידוש גדול, דכהות הנר חשיב ככיבוי! אך להרא"ש צ"ע כנ"ל. וצריכים לחלק בין שמן שהקצוהו האדם לצורך דליקה, לבין טלית שלא הוקצה (מדעת האדם) לדליקה. ודוחק לחלק כן בדאורייתא. על כן הביין החזו"א (סי' ל"ח סק"ו) בשי' הרא"ש, דאיסור חתיכת תחתית השעוה של הנר הוא אך מדרבנן. ודו"ק בל'. ובאמת בשי' הרמב"ם (פ"ד מיו"ט ה"ג) משמע בפשיטות דס"ל דהמסתפק חייב, לא כהסבר התוס' אלא כהרא"ש, מפני שמקצר זמן הדליקה. ומשמע בפשיטות דס"ל דהוי גדר כיבוי דאורייתא. וצ"ע החילוק הזה. אך בע"כ צ"ל דכן הוא. דצ"ע באמת, היאך מותר לכסות השלחן בעור גדי בשביל שלא תאחזו בה האור, הלא הוא מונעו מלידלק ומלשרף, ואיכא אי' כיבוי. וצ"ל דיש שיעור למה שראוי

(עי' מרדכי סי' ת') דדוקא לגבי הנר לא חשיב טלטול, אבל לגבי הדלת הוי שפיר כה"ג טלטול ג"כ. דצריכים לחלק במלאכת טלטול מוקצה דרבנן, כמו בכל שאר המלאכות דאורייתא. דמלאכה כלאחר יד אינה אסור מן התורה. וכן יש להתיר בטלטול מוקצה. ולכן, בכל חפצא יש לקבוע אופן טלטולו המיוחד לו. וזה ר"ל התוס', דטלטול נר דרכו להיות בידיים ממש. ולטלטול דלת דרכו להיות ע"י סיבובו על ציריו.

ובעצם פי' הגמ', באופן הכיבוי,

פרש"י, שהרוח שמן החוץ יכבה. והיינו ע"י כח אחר מעורב בו. והתוס' פי' שהנר על אחורי הדלת, וע"י סיבוב הדלת מתנדנד הנר עצמו, והוי ממש כיבוי או ממש הבערה. ולכאורה לשי' אזלי, דלא ס"ל דינא דכח אחר מעורב בו, ועל כן מיאנו בפ"י רש"י. אך צ"ע, דבגמ' לענין הבערת מדורה ע"י פתיחת הדלת הסמוכה לה אמרו בגמ' דברוח שאינה מצויה ודאי אסור. ומשמע להדיא דכח אחר מעורב בו אסור בהבערה, והוה"נ בפשיטות - בכיבוי, דלמה נחלק בין הדבקים. וצ"ע לשי' הר"ת והתוס'. [ובאמת צ"ע שי' הר"ת מזה, שפי' מו"ר דר"ל דחייב בכיבוי כה"ג מטעם כח אחר מעורב בו, דהא רבינו פי' בשי' הר"ת בכל מקום דלית לי' האי סברא, ודסבר כדעת הרא"ש. גם צ"ע שם מו"ר, מאי כח אחר מעורב בו איכא ... העולם. -]

לאחר השבת נמי חייב, דהמלאכה היא ההכנסה לתנור, והקרימת הפנים - שיעור בעלמא. [והנה, מדחילקנו בין טלית לנר, ש"מ דחשיב כבר לכיבוי בעת הסתפקותו וקיצורו אפשרות זמן הביעור. דאילו נאמר שהמלאכה באה בשעת הכיבוי ממש, אזי מה לי טלית ומה לי נר, הלא אף במכבה טלית הדולק נמי איכא אי'. אלא ודאי דהאי הוי עתה. ש"מ. אך צ"ע, לשי' הר"מ, דידי' אדידיה. דאיהו ניהו מרי' דשמעתתא דכח אחר מעורב בו דחייב בכל מלאכות שבת, ופליג ארא"ש (עי' אג"ט.), וא"כ למה - עכ"פ לדידי' - לא יהיה אי' כיבוי אפי' בטלית. והוא בעצמו הביא (פי"ב ה"ו) היתר הגמ' בנתינת מים בטלית. ונל"ת עפ"י מ"ש מכבר בזה, דאין כח אחר מעורב בו חייב - אפי' להר"ם - אלא בבאה המלאכה מיד לאחר פעולת האדם. וזה הכיבוי הרי בא לאחר זמן מרובה ממעשה האדם.

תוד"ה מנער. ובירושלמי וכו'.

באמת כן נראה, דבהשלכת פתילה דולקת צ"ע שלא יהא פסיק רישיה לכבות.

תוד"ה פותח ונועל. דבנעילת דלת

לא חשיב טלטול. וצ"ע א"כ המשך התוס' שרצו לתרץ למה לא אסור מטעם בסיס. הלא אפי' תהיה הדלת בסיס, עכ"פ לא חשיב זה טלטול. וצ"ל

ומדמברכין ליכא ראיא, דה"נ מברכין אהיתרא דעירובין ודנט"י ודשחיטה, אע"פ שאלו ודאי אינן מצוות קיומיות אלא היתרים והכשרים.³³ ונפק"מ בספק זה, אם נתקנה הברכה בעד התיקון או בעד קיום המצוה, באחד המטביל את האחר שלא מדעתו, אם יוכל המטביל לברך. דאם באה הברכה בעד קיום המצוה, פשיטא שאין הוא המקיים את המצוה, אלא המיטהר. אבל אם נאמר שהברכה באה מפני ההיתר והטהרה והתיקון, י"ל שאף אחר יכול לברך. [עיי' שיעורי מו"ר בהסבר דברי התוס' פ"ק דפסחים (ז). ד"ה בלבער (עמ' נ"ו). (ד"ע.)] והנה מדפליגי תנאי בטבילה בזמנה מצוה י"ל דמוכח להדיא דבודאי איכא מצוה בטבילה להטהר. דאילו היה רק הכשר, היאך הי' אפשר לומר דיש מצוה מיוחדת לטבול בזמן הטבילה הכי - קדום. אך י"ל לאידך גיסא. דאילו הי' מצוה בטבילה, הוי ס"ל לכו"ע דטבילה בזמנה מצוה. אלא דבהא גופא פליגי: דלרבנן דר"י, אין מצוה בשום טהרה ובשום טבילה, ועל כן אינם סוברים לומר שתהא הטבילה בזמנה מצוה. כן יש לפרש בב' צדדים (ופ"א אמר מו"ר דלכו"ע שטבילה שלא בזמנה אינה מצוה, ולא פליגי אלא בטבילה בזמנה. ד"ע.)

גרמא ר"ל כח אחר מ"ב באופן שהמלאכה נעשית שלא בשעת מעשה אלא לאחר זמן. [עיי' בס' ארץ הצבי עמ' רנ"ז, ובס' בעקבי הצאן, עמ' מ"ה.] ולתוס', מסקנת הגמ' לדחות כל דין כח אחר מ"ב. להר"מ, אילו הי' דין זה נוהג בכהת"כ מחמת דאף במקרה שיש כח אחר מעורב בו חשיב כמעשיו של זה האדם, א"כ, לא שנא באה המלאכה (או נגמר האיסור) תיכף לאחר פעולת האדם, לא שנא לאחר זמן. אבל אם יהי' דין פרטי בשבת הנלמד מאי' חרישה דקרא, א"כ יהי' א' מוגבל למלאכות שבת; וכ' מוגבל למיד, למעוטי מלאכה הבאה לאחר זמן.

אסור לעמוד וכו'. ופרש"י מלא יראה כן ערות דבר. לכאורה צ"ע, דהאי קרא בא לאסור תפילה או תלמוד תורה בפני ערוה או במקום צואה. (כ"א מו"ר. ועיי' ברכות (כה:)) דב' הלכות נפרדות הן מפסוקים נבדלים, ונפק"מ לצואה בעששית. ד"ע.) אך צ"ע, מנ"ל אי' לעמוד ערום בפני השם מהאי קרא. ועיי' [הי' לו להביא את ד"א תירא. עגמ' סנהדרין (נ"ו). (ד"ע.)]

(קכא.) בטבילה יש להסתפק אי היא מצוה, או דהויא הכשר בעלמא.

³³ וצ"ע בבאור הנצי"ב לסי' השאלות פ' קדושים (סי' ק) במש"כ בטעם הדבר שאין ברכה על פדיון נט"ר בחו"ל. (ד"ע.)

אין ממחין בידו. דמזה משמע שאביו מצווה להפרישו אפילו באי' דרבנן.

רש"י פי' לפנינו על המשנה, דאמירה לנכרי אסור רבנן משום שבות. וכ"ה בר"מ רפ"ו - ודבר זה אסור מד"ס וגו'. וצ"ע, דבעשרת הדברות להדיא נצטוינו - וגרך אשר בשעריך. וערמב"ן (פ' יתרו) דר"ל גר תושב שקיבל על עצמו ז' מצוות ב"נ, ושלא לעבוד ע"ז. ויל"ע בדעתו אי מצריך גרות תושב וחלות שם גר תושב על הגברא, או דסגי לאסור מן התורה בכל נכרי שאינו עובד ע"ז. ונפק"מ לעכו"ם שבימינו, דיש לדון בעבודתם אי הוי ע"ז א"ל. דאי הוי אמירה לנכרי זה אי' דאורייתא, שוב לא שייכא קולת הרמ"א בשם הרב בעל העיטור לצורך מצוה. (רע"ו ס"ב) ובאמת שי' זו בין כה וכה צולעת על ירכה, למעיין היטב בד' הראשונים. (עתוס' גטין ח':.) ועי' ר"ם ספ"כ שכ' ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג. ומשמע דעתו דבעינן לאי' דאורייתא גרות תושב. ובדעת הרמב"ן בתה"א יל"ע, עי' מ"מ. עוד נחלקו ראשונים בגדר עבדך דעשרת הדברות. דהרמב"ן פי' עה"ת, וכ"פ הר"מ, דר"ל עבדים שملו וטבלו. וצ"ע א"כ, דהווי בכלל "אתה". ומה"ט הכריח רש"י דבנך ובתך ר"ל הקטנים, דאילו הגדולים, בכלל "אתה" הם. אך שי' הרשב"א (הביאו המ"מ)

בקטן העושה לדעת אביו. לדעת רש"י והרמב"ן (פ' יתרו כ"ט) הוי זה איסור מיוחד לשבת, ואינו ענין כלל לבעיית קטן אוכל נבילות. [עי' משכנ"י חאו"ח סי' קי"ח. ועי' שו"ת אחיעזר ח"ג סי' פ"א סוף אות כ"ג בשם הגר"ח - לענין מומר דינו כעכו"ם.]

תוד"ה ש"מ. דעתם לומר דאיכא חיוב חינוך אכר"ע, אפילו דלאו אבוה דינוקא. על כן פי' כל המחלוקת אי מצוין להפרישו בלא הגיעו לחינוך. ולהר"ם (פי"ב ה"ז) נראה דחילוק יש, דאבי התינוק מחוייב לחנכו ולא אחרים - מטעם חינוך. וספק הגמ' הי' בהגיע לחינוך, אי איכא מצות תוכחה - להפרישו מאיסורא - בנוגע לתינוק זה. (עשו"ע ורמ"א לאו"ח שמ"ג ממחלוקת זו.) ובאמת מסתברא כהתוס', דמצות חינוך מוטלת אכר"ע, ודוגמא לדבר מצות מילה, דבלא מהליה אבוה, מחוייבין כו"ע למהלי'. (קידושין כ"ט.)

הר"מ (פכ"ד משבת הי"א) כתב, קטן שעשה בשבת דבר שהוא משום שבות, אין ביי"ד מצוין להפרישו. והק' המ"מ והטור (הובא בהגהמ"י). דאפי' באי' דאורייתא אין הב"ד מצוין להפרישו. וצריכים לתרץ, דמיירי הכא בעושה על דעת אביו. (עש"ג. ד"ע.) וכן יל"ד בסיום ד' הר"מ: וכן אם הניחו אביו

המפורשין וגו'. יצחק. ודו"ק. - וכן אמר רבנו בשעור היאה"צ, הו"ד בס' מפניני הרב, בענין כיבוד ועונג.

(קכד.) נכרי שהדליק. מלאכת עכו"ם בשביל ישראל אסור ובשביל

עצמו מותר. ויל"ע, אי הוי האוסר הבשביל - ישראל, או שבשביל - עצמו הוי המתיר. ונפק"מ בזה לכל מלאכה הנעשית מאליה שלא ע"י בר דעת המכוין, אלא ע"י עלעקטריסיטי, שהוכן מע"ש. [עי' בס' בעקבי הצאן, עמ' מ"ג.] דבודאי אין לומר בזה דנעשה לצורך ישראל, וגם לא נעשה לצורך עכו"ם. ונראה דפליגי בזה ב' הדיעות בתוס' (לח:): ד"ה מעשה, דמתחילה פירשו שא"י הרחיצה הוא גזירה שמא יערבם בשבת, ואי' העירוב הוי גזירה משום תולדת האור. ואח"ז פי' דהוי אי' זה גזירה משום הטמנה. והר"י פי' דאסורים המים מחמת המבשל בשבת. כלומר, אע"פ שהכל הי' מסודר מכבר מערב שבת. ש"מ דבהא פליגי. אך לא קיי"ל כהר"י, ועל כן מתירים אנו בנר העלעקטרי. דמן הגמרא משמע דלא כהר"י. (אך עי' בתוס' היטב, דתי' הר"י קאי אסברא שכ' שבשבת היו פותחים הנקבים, ונמצא שהי' בישול ע"י ישראל בשבת. מלך.) (וגם תימא מפירות הנושרים וממשקין שזבו, דאסור מטעם גזירה שמא יסחוט ושמא יעלה ויתלוש, ולא אסרינן לכל מלאכה הנעשית מאליה

דעבדך דקרא ר"ל אפילו שכירו ולקיטו שעוע"ז עדיין, כל שהישראל שכרו בשכר, אסור מה"ת לצוותו במלאכה. [דכל זמן שלא מלו וטבלו, אינם אלא כפועלים אצלו, יבמות (מ"ו רע"א).] ועי' ל' הר"מ (פכ"ד סוף הי"ב) - ובטל הטעם שנאמר בתורה - למען ינוח. דכל המקיים משרתים בביתו המחללים שבת, הר"ז ביטל שביתת השבת, דפשיטא דזה הוי בכלל מעשי חול.

השמטות: בגמ' (כה:)

הסבירו טעם המשנה (כד:): דאין מדליקין בעטרן לר' ישמעאל, מתוך שריחו רע, גזירה שמא יניחנו ויצא. וכן פי' הר"מ בפיה"מ טעם המשנה דר"פ במה מדליקין, וז"ל, וטעם איסור ההדלקה באלו הפתילות הוא ... ובכן יהיה אור הנר חלוש וחשוך, ויניחנו ויצא. וזה אסור לפי שעיקר אצלנו הדלקת נר בשבת מצוה. הרי דמלבד הדלקת הנר כוללת מצות כיבוד נמי שישב במקום המואר בנרות, ולא ישב בשבת בחושך.

אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה.

(ריש מס' מגילה) וצ"ע, היאך חידש ישעיהו מצוות כיבוד ועונג. וצ"ל שהוא פירשם ולא חידשם. ופי' הם במצות למען ינוח, ובמצות שבתון, שהם דאורייתא, כמש"כ לעיל. ר'. [וזה ר"ל הר"מ רפ"ט משבת: שנתפרשו ...

נאמר שהאמירה היא האיסור, ועוד אסור משום שבות ההנאה ממלאכת העכו"ם, יפלא לכאורה - היאך אפשר להיות אי אמירה לנכרי במ"ש. אך אם נפרש כהצד השני, דע"י האמירה החשיבו הרבנן כאילו עשה המצוה בעצמו את המלאכה, וכן בנהנה ממלאכתו של הנכרי, אמרינן דמחמת הסכמתו לעבודתו ומלאכתו, (he endorses it) חשיב כאילו עשאו הוא עצמו, וכל הנהנה קודם שיעור זמן בכדי שיעשו, הרי מסכים הוא לחשיבות עשיית המלאכה ע"י הנכרי, וחשיב כאילו עשאו הוא להמלאכה בעצמו. ואף בשי"י רש"י חזינן הכי. דהיאך אפשר לומר שמלאכת עכו"ם תאסר מטעם מעשה שבת, הלא הנכרי אינו מצווה בשביתה. וע"כ צל"פ שע"י הנאת ישראל ממלאכתו, חשבינן ל"י כאילו עשאו ישראל לאותה המלאכה בשבת, וא"כ - שפיר חשיב כמעשה שבת, דהא חשיבא כמלאכת ישראל. ולתוס' - לא מיקריא מלאכת ישראל אא"כ עשאו ישראל ממש בידיהם, ולא בנתייחסה המלאכה אליו. אבל נראה דתרוויהו ס"ל כהצד השני בחקירתנו הנ"ל.

י"ל"ע בדין אמירה לנכרי בנוגע לשאר איסורי תורה. דלצד

הא', דהאמירה והציווי הוי האיסור, ניתן להיאמר דישנו לאיסור זה בקשר עם כל לאו. אך להצד השני, דע"י אמירת ישראל מתייחסת מלאכת הנכרי אליו,

מחמת האי דינא דמתניתין. ד"ע. -] ע"ע בספר בעקבי הצאן (סי' ז').]

בדינא דהאי מתניתין נחלקו רש"י ותוס' בביצה (כד: בגדר האי.

לרש"י (ד"ה ולערב אסורין). חשיבא כמלאכת יו"ט או כמלאכת שבת. ולתוס' זה א"א, דלמה יגרע מהמבשל בשבת בשוגג, דס"ל לר"מ דמותר בו ביום, והתוס' (חולין טו. ד"ה מורי) פסקו כר"מ (הר"מ והרי"ף פסקו כר' יהודה, והכי קי"ל בשו"ע שי"ח; והרא"ש בפ' מרובה פוסק כר"י הסנדלר). ועל כן פי' הר"י - שמא יאמר לנכרי לך ולקוט. כלומר, דהוי שבות דאמירה לנכרי. דכמו שמקח וממכר הוי שבות דכתיבה, והקונה בשבת חשיב ככותב מדרבנן, אף הכא - הנהנה ממלאכת העכו"ם ביו"ט חשיב כאומר לנכרי. אך יל"ע באיסור אמירה לנכרי, אם האי' הוא האמירה והציווי לעכו"ם לעשות מלאכות, או דהאמירה היא רק האמצעי להאי', דמדרבנן החשיבו כאילו המצוה עשה את המלאכה בעצמו. (ול' הגהמ"י פ"ו משבת אות ב' - די ששליחות לעכו"ם לחומרא, מורה קצת כהצד השני. ספר לאור ההל'. אך יש לדחות, דהתם ר"ל שחלה השליחות בעד המכירה עיי"ש, אבל במלאכת שבת לא שייך לומר כלל ענין שליחות. ד"ע. -) והנה בגמ' דביצה התם איתא דמלאכת הנכרי אסורה עד בכדי שיעשו למוצאי י"ט, וכן בגמ' שלפנינו במרחץ. ואם

הדבר, דאין האי' לא תחסום מעשה החסימה, אלא היות הבהמה במצב של חסומה בעת הדישה.³⁴ ועל כן שייך לומר שמן התורה תהי' אמירה לנכרי אסורה באיסור זה. וכן בסירוס (שצירפו בגמ' לבעיא זו דחסימה). צ"ל שאין האיסור מעשה הסירוס, אלא לגרום שיהא הבע"ח מסורס. לא שהפעולה אסורה בתורת מעשה איסור, אלא שהנפעל אסור. [ובנוגע לסירוס, עי' שו"ת צפנת פענח (נוא יארק) סי' ל' שכ' כד' רבינו. וכ' נפק"מ לגרמא. ע"ש. וגם יש להביא ראיה מתוס' חולין (קטו.) ד"ה כל שתיעבתי, מדלא תי' אסירוס דק"ו הוא משבת. דבאמת דמי לבב"ח, דעצם הדבר אסור ולא הפעולה, עתשו' בית אפרים (חאו"ח סי' נ"ו). אך מהתם צ"ע, שהרי תי' אחסימת פי פרה וכו' דילפינן בק"ו משבת. עי' בית יצחק תש"כ.] והספק בגמ' הי' כמו הספק בהושיב בנה מבחוץ וכמו בהרביץ לה ארי מבחוץ, דהיינו - חסימה בלתי - ישירה, (indirect) אי חייב עלה או לא. דבודאי חסימה ע"י עכו"ם אינה ישירה. וזהו ספק בגמ' דהתם. ועכ"פ, מדפי' הר"מ הספק דחסימה בנוגע לדאורייתא, ש"מ שמפרש באי' אמירה לנכרי (בשבת) דר"ל, שמלאכת הנכרי מצורפת ומתייחסת להישראל,

נראה דזה אי"א להיות אלא במלאכת שבת, דמצינו עכ"פ ענין כזה בעשרת הדברות, שהאדם מצוה אשבתת עבדיו, בהמותיו, ובניו בשבת, ושמלאכתם נקראת על שמו. אך בשאר אי' תורה לא מצינו מושג וענין כזה. (ועגמ' ב"מ צ.). איבעיא להו, מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה וגו'. כלומר, שיעשה האיסור בעד הישראל. דאילו לצורך עצמו, פשיטא דמותר, דהתורה התירה נתינת הנבלות לנכרים להדיא. (עתוס'). ונל"פ שספק זה נוגע לכל איסורי תורה, ולא דוקא לחסימה בפרט. וכן משמע מדצרפו בגמ' סירוס ע"י נכרים לספק זה. אך עי' ר"ם (פי"ג משכירות ה"ג) שכ' אדין זה - אסור ואינו לוקה, (כלומר, משום דהוי רק ספק איסור). ולי' אינו לוקה מורה על היות זה האיסור מן התורה. דאילו הי' אך מדרבנן, פשיטא שלא היה בו מלקות. וא"כ מוכח לדידי' לפרש בלשון בלי' הגמ' דב"מ הנ"ל, שלא ביקשו לומר בהביאם מאי' אמירה לנכרי בשבת ויו"ט, אלא בתורת משל. והיינו: דכמו דהתם הוי הענין, דמלאכת הנכרי מצורפת ומתייחסת להישראל המצוה, ה"נ בחסימת פרה, יתייחס מעשה הגוי להבעלים הישראלים. אבל הכא יהי' דין זה מדאורייתא, אע"ג דהתם (בשבת) לא הוי אלא דרבנן. וטעם

³⁴ בלשון רבנו איסור חלות, בניגוד לאיסור פעולה. ועמ"ש"כ בגדר אי' טומאת נזיר, בהפרדס (שנה מ"א, חוברת ב.).

(וקדושה אחת ר"ל שהאי' נמשכים אף עד למחר, שהבין השמשות האוסר ביום הראשון, אוסר ג"כ בעד השני, כאילו לא הי' לו ליום הב' ביה"ש לעצמו לאסור. וזוהי כונת הל' - יומא אריכתא. דעפ"י דין חשיב כאילו לא הי' אלא בין השמשות אחד לשני הימים. דביה"ש דראשון הוא הוא האוסר אף ליום השני.³⁵ ולתוס', דאין האי' מחמת מעשה שבת, אלא דהוי שבות דאמירה לנכרי, הרי מאחר שאף ביו"ט שני אסור להישראל לעשות מלאכה, אם יהנה הישראל ביו"ט שני לאחר בכדי שיעשו תצטרף אליו מלאכת הנכרי להחשב כאילו עשאה הוא היום, דאף היום אסור לו לישראל לעשות מלאכות. (מסתמא כן פירש מו"ר. ולא אבין. דאף רש"י מודה דבכדי שיעשו אסור במוצאי שבת ויו"ט, אף דחול גמור הוא, ופשיטא דלא שייכי אז איסורי היום שכבר פנה. ושי' רש"י פ"ק דחולין (טו.), בניגוד לדעת התוס' והרמב"ם, דבעינן בכדי שיעשו אף במלאכת ישראל. ומסתמא ה"ט, שהשוה של עכו"ם לשל ישראל בביצה (כד:), וממילא צירף כל דיני עכו"ם לישראל, דנלמדים הם זמ"ז, שהם היינו הך. ולדידי' הרי מוכרח לומר דאין האיסור מעשה שבת תלוי ומוגבל דוקא ליום השבת, ושביה"ש הוא האוסר אותו. ואף מה שאמר ר' בדעת התוס' שהרי אחרת, לא הי' שייך להביא משם אפילו בתורת משל. הרי דס"ל כהצד השני דלעיל. -

שהרי אחרת, לא הי' שייך להביא משם אפילו בתורת משל. הרי דס"ל כהצד השני דלעיל. -

ערוך נחלקו שם רש"י ותוס' (בביצה)
 בנכרי שעשה מלאכה בשביל ישראל ביו"ט א', אי מותר בכדי שיעשו ליל יו"ט שני, או דבעינן להמתין דוקא עד מוצאי יו"ט שני, ולהמתין אז עד בכדי שיעשו. ובב' ימים יו"ט הסמוכים לשבת נסתפקו בנעשית המלאכה ביום הא', אי אסור אף ביום הג', ונטו להקל בזה. ומשמע קצת בתוס' (... ומזה הטעם אסורים עד מוצאי יו"ט האחרון וגו' ...) דהבעיא הראשונה בנוגע לטעם האיסור, והספק הזה - אם אסור אף ביו"ט שני או לא, תלויים זב"ז. וצל"ה כונתם. ונל"פ, דלרש"י דהאי' הוא מעשה שבת, דזה הוי אי' הנוהג באותה השבת בדוקא, ולא בשבת אחרת. [כן הסביר מו"ר בשי' התוס' (פ"ק דחולין) והרמב"ם, דלא מצרכי בכדי שיעשו במלאכת ישראל. דאי' מעשה שבת אינו נוהג אלא באותה שבת. ואי' אמירה לנכרי אינו שייך בישראל.] וקיי"ל דנולדה בזה מותרת בזה, דב' קדושות הן, כלומר, דחשיב כאילו הי' חול מפסיק בין שני הימים, דא"א לאיסורי היום הראשון לימשך להיות אסורים עדיין ביום השני.

³⁵ נתבאר אצלנו בס' ארץ הצבי (עמ' ס"ו-ס"ז).

קצוב הוא לכל מלאכה, בכמה זמן הוא נעשה. דיל"ע בנכרי שליקט בעצמו בעד ישראל, ושהתה ליקטתו כמה שעות. וביד ישראל לצוות לבניו ושמשיו ללקט בעדו, ויוכלו ללקט כל כך במ"ש בשליש הזמן ששהה זה שעשה לבדו - יש לדון, בכה"ג, כמה זמן מחוייב הישראל להמתין שיקרא "בכדי שיעשו". דלתוס' פשיטא דמשערין בדידי, ובמציאות שלו, אם הי' יכול לעשות את זה בעצמו בהיתר. אך לרש"י י"ל דלעולם משערין בכמה זמן שהה המלקט הגוי במלאכתו בשבת. (ועשו"ע שכ"ה ס"ח ברמ"א, ובמ"א סקי"ח מזה. ד"ע.) דנפק"מ יש בין ההגדרות הללו, פעמים לחומרא ופעמים לקולא.

וספק התוס' בג' ימים הסמוכים זל"ז הוא, דאורך יום השבת או יו"ט הוא - כ"ד שעות, ולא יעבור. וא"כ ממילא י"ל, דא"א לעשות מלאכה בשויו"ט שתימשך יותר מכ"ד שעות, דכל הנעשה בע"ש או במוצ"ש לא הוי בכלל מלאכת האיסור. וע"כ ס"ל להתוס', דא"א לאסור בזמן של בכדי שיעשו, שיהיה יותר ארוך מאפשרות זמן המלאכה בעצמה. (maximum time the could have taken) והמלאכה בעצמה א"א הי' שתשהה יותר מיום שלם, ולכן מותר ליום הג'. ולפי"ז י"ל, דביו"ט של ר"ה הסמוך לשבת, שיהי' באמת אסור אף

ל"ה, דאטו יאסרו התוס' ליהנות ממלאכת הנכרי דשבת זו בשבת הבאה. אתמהה. ור' פי' דחול מפסיק ומתיר בכה"ג. ואף דב' קדושות ר"ל דדמי כאילו הפסיק חול בינתיים, כנ"ל, לאו דוקא הוא. אלא ר"ל, דליכא המשך איסורים. אבל משבת זו לשבת אחרת, הוי הביה"ש דמוצאי שבת מתיר חיובי ומפסיק ומבטל איסורים. והראי' ע"ז, מדקראו למוקצה דבר שיל"מ (ביצה ד.). ובחמץ קיי"ל למעשה דהוי דבר שאין לו מתירין. דאין הפי' שלאחר הפסח הותר, אלא דליכא איסור. אבל לפסח אחרת איכא איסור. דזמן איסורו הוי דוקא בפסח. אבל בנוגע למוקצה הוי יותר מזה. דביה"ש וצה"כ דסוף שבת הוי מתיר. ועל כן חשיב דבר שיש לו מתיר ומפקיע ומבטל לאיסורו, ולא רק שאיסורו מוגבל לזמן. (ואף חילוק זה לא הבנתי, למאי נפק"מ, והיאך מצינו שדרוש דשיל"מ היתר לענין אי - ביטולו בס'). והיינו דוקא משבת לשבת, דלאחר שבת זאת נשכח הכל עפ"י דין, די שיתר המתיר בחיוב. אבל מיו"ט א' ליו"ט ב', ליכא מתיר חיובי, אף דאין האי' נמשכים. כן השיב מו"ר. ול"י מאי קאמר ...)

אכן בפשוטו יל"פ פלוגתתם בגדר בכדי שיעשו, אי תליא במציאות (לילה הראוי לעשיה), אם הישראל היה יכול לעשות המלאכה, או לצוות לשמשיו ולנכרים אחרים שיעשוהו בשבילו - בהיתרא; או דשיעור זמן

מלאכתו דישראל, וממילא הוּי החפץ המיוחדש או המתוקן - מעשה שבת. - ולתוס', שע"י אישורו חשיב כאילו עשה הישראל בעצמו את המלאכה, ודמי' זה לאי' אמירה לנכרי שבות, שאסור מה"ט גופא. זה ר"ל הר"ר שמשון הזקן.

תוד"ה משקה. בשי' הרר"ת יל"פ ב' (הסברים: א) דכל שהי' אפשר להישראל ליהנות מבלי סיוע מלאכת הנכרי, אין בהנאתו שום הסכמה ואישור להמלאכה שנעשתה. ולפי"ז לא יהא זה שייך אלא בנוגע לעכו"ם שעשה מלאכה. דבלא נהנה ואישר ע"י הנאתו, ליכא איסורא. אבל בישראל שעשה מלאכה, אפילו היה אפשר לישראל אחר, ואף לו, ליהנות מן החפץ ההוא אף בלי אותה המלאכה, נמי אסור ליהנות, דהחפצא הוּי עתה כחתיכא דאיסורא מחמת השם "מעשה-שבת" שעליו. (ב) או יל"פ דר"ת חילק בין הוצאה, דמלאכה גרועה היא, ואינה מחדשת כלל בהחפצא, לבין שאר מלאכות. דבשאר מלאכות שפיר י"ל שהגברא נהנה מן התיקון או מן החידוש שבא ע"י המלאכה. אבל במלאכת הוצאה, דליכא כלל שום חידוש או תיקון, אפילו ישתמש בהחפץ המוצא מרשות לרשות או המועבר ברה"ר, אין בהנאתו ובהשתמשותו שום שייכות למעשה המלאכה. ולפי"ז הביאור, יהיה מותר אף במקום שעשה ישראל את

ליום הג'. דקדושה אחת הן, וביה"ש של היום הא' אוסר אף בעד היום הב', ואפשר להיות מלאכה שתימשך למ"ח שעות, וא"כ שפיר יש לאסור עד הזמן ההוא בתורת בכדי שיעשו, אם כן הוּי. ושפיר אפשר לאסור ביום הג'.

עוד כ' שם התוס' דנראה דלא החמירו לאסור בכדי שיעשו בהובא מחוץ לתחום, דלא עשה הגוי מלאכה דאורייתא אלא אי' דרבנן. ולכן במכתבים שהובאו מחוץ לתחום ביו"ט א"צ להמתין בכדי שיעשו לאחר צה"כ. ולענין אי' הוצאה בשבת, יל"ע. -

אחרונים כ' (עחי' רעק"א ליו"ד סי' ב' ס"ה). דאף במחלל שבת במלאכה דרבנן נמי דינו כמומר לכתה"כ. ויל"ע בדין העושה מלאכה ע"י נכרי. די"ל דתלוי הדבר בספק הנ"ל, אי הוּי אי' אמירה, או דע"י האמירה (או: ע"י ההנאה) מצטרפת מלאכת הנכרי אליו. והוּי כמחלל את השבת בעשיית מלאכה.

תוד"ה ואם בשביל ישראל. שאין ישראל נהנה במעשה הנכרי, דליכא התם שום חפץ מיוחדש היוצא ע"י מלאכת העכו"ם, שבשעת הנאת הישראל ממנו נאמר שהוא מסכים ומאשר ומקיים את מלאכת הגוי (ובין לרש"י ובין לתוס' דביצה ליכא איסורא אלא לאחר זה האישור. לרש"י - שע"י האישור נקראת

לכין מצוה דרבים. ר'). והיא נגד דעת כל שאר הראשונים, עתוס' גטין (ח: ורי"ף ס"פ ר"א דמילה. ומעשה בר' אלעזר משה הורביץ שנתארח פעם בשבת בבית בעה"ב אחד, והלך הרב בחושך לחפש הספרים ללמוד, ומצא שלא הי' נר דולק שם. וציוה בעה"ב לעבדו הנכרי להדליק הנר, ויצא הרב מן החדר מיד. וחשב הבעה"ב שמחמת קור החדר יצא הרב, וציוה לשמשו הנכרי להדליק הנר בחדר השני אשר אליו הלך הרב. אז הוכרח הרב לצאת מן הבית - אל הקור שבחוץ, ולא המתין אפילו בכדי זמן שיקח את מלבושיו, כי לא רצה ליהנות מן האור כל עיקר. אז הוכרח בעה"ב לצוות לנכרי לכבות את הנרות בשביל שיכנס הרב לבית מן החוץ. הרי, שלא רצה לסמוך על היתר זה.

השמטה: עגמ' ביצה (ו רע"א) דמת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין. הא בשבת לא יקבר כלל, אפי' ע"י נכרים. וק' לשי' בעל העיטור דאמירה לנכרי מותרת במקום מצוה, מאי שנא קבורת המת משאר מצוות. וצריכים לחלק, דדין מיוחד בפ"ע הוא בקבורה, דגנאי הוא למת וכו', עתוס' ב"ק (פא. ד"ה אומר) ובחי' הרמב"ן לשבת (קל:). (ועי' מדרכי לשבת סי' תע"ג, שהביא פסק הר"ר יואל. ד"ע.)

המלאכה. וזה חי'. והנה הר"י הק' לר"ת מעכו"ם שליקט עשבים לבהמתו, דאף בלא מלאכתו דקצירה היה יכול הישראל להעמיד בהמתו על העשבים. ונדחק הר"ת לתרץ לו דהתם מיירי בתרי עיברי דנהרא. וצ"ע, דהא התם איכא שפיר חידוש, ואין קצירה בגדר מלאכה גרועה. וש"מ כהפי' הא'. אך יש לדחות. דבנוגע לאכילת הבהמה את העשבים, אין חילוק כלל בין מחוברים לבין תלושים, ואין באכילת בהמתו על ידי העמדתו אותה על אלו העשבים שום אישור והסכמה כלל למלאכתו, שהרי לא נהנה מהחידוש או מהתיקון שבמלאכתו, דלבהמה אין נפק"מ.

בכונת המכילתא שהביאו התוס' (ד"ה מעמיד) יש להסתפק, אי ר"ל דגדר מלאכה בעד בהמה איננו תלוי בל"ט מלאכות דמתניתין, אלא ביגיעה ועבודה קשה; או יל"פ דר"ל המכילתא, דכל שהוא לצורך עצמה של הבהמה לא הוי בגדר מלאכה בעדה. אבל איה"נ דכל שאינו להנאתה אסור, אפילו אין בה יגיעה, דגדרי ל"ט מלאכות נוהגים אף בעד מלאכת בהמות.

ע"י בעל העיטור, הובאה ברמ"א (רע"ו ס"ב) דאמירה לנכרי מותר בכל מקום מצוה, ובפרט במקום מצוה דרבים. (צ"ע החילוק בין מצוה דיחיד

המלאכה הנעשית. והנה בנוגע לאמירה לנכרי ביו"ט להעלותו בעלעוויטער, נראה להתיר, אפילו בלי סברת בעל העיטור ובלי מקום מצוה, דאי' הבערה שיש בעלעקטריסטי מותר ביו"ט לצורך אוכל נפש, וכאן הרי הוא צריך לזה. (בנוגע לבונה, צ"ע מהו בכלל.) ובנוגע לאי' מכה בפטיש, י"ל דמותר לצורך או"נ. והוא מחלוקת הראשונים, ויש להתיר. וכ"ש ע"י עכו"ם. דהשחזת הסכין היא אי' מכה בפטיש, ונחלקו בזה הרמב"ם והתוס' אי מותר ביו"ט א"ל.

(קכב.) קיי"ל כרבא דנר לאחד נר למאה. ויל"ע במקום דלא

שייכא האי טעמא ומכירו, אי מותר בעשה שלא בפניו. ועתוס' ביצה (ג'). ד"ה גזרה שמא, שהביאו מחלוקת ר"א ממיץ ועוד בעלי התוס' בפרט זה. (כן פי' מו"ר במחלקותם.) ועשו"ע שכ"ה במ"א סקכ"ח. (ועי' כסף משנה רפ"ו מהל' שבת מזה, אי ס"ל לרבא כחי' דאביי, או דפליג עלי'. והספק בתוס' ריש ביצה לענין פת שאפאה עכו"ם יל"פ שהי' ספק בהל' מוקצה, ולא בהל' אמירה לעכו"ם במכירו. עהגהמ"י אות ד'. אך ל' התוס' משמע כפי' ר'. ד"ע.)

הר"ך אליהו הביא ראי' לשיטת הר"ת מהגמ' עירובין (מא:) לגבי פירות שיצאו והוכנסו לתחום. ודחוהו התוס', דהתם הוי אי' תחומין דרבנן. והי' נל"ת בפשיטות, דהתם, אם יצאו וחזרו, בנוגע לזה האיש שהוא תוך התחום, הרי נתבטל התיקון והחידוש שבמלאכה. ואפילו הי' נעשה אי' דאורייתא בהוצאה, ואח"כ הובא החפץ למקום שהי' בתחילה, הרי נתבטלה פעולת וחידוש המלאכה, ואין בהנאתו ובתשמישו עתה בזה החפץ משום הסכמה או אישור על המלאכה שנעשית. ונראה דזה ר"ל הרא"ש בכתבו, ועוד - דאפשר שעצל הוא זה, והבאת הנכרי החפץ בשבת, אפילו בתוך התחום, הרי הרויח להישראל, שמעתה א"צ ללכת בעצמו לשם, ויש בהנאתו (של הישראל) אישור להמלאכה. אבל בפירות שיצאו וחזרו והוכנסו, ליכא עוד חידוש בנוגע להנהנה פה - במקום שהיה שם החפץ מתחילה. וז"פ. -

בנוגע לסידור מוטור (motor) בשבת

דעת החזו"א דיש בזה משום אי' בונה ומכה בפטיש. וצ"ב: אך ז"פ, דבנוגע להתחלת מוטור שיעשה איזה מלאכה, כהדלקת נר, או כחרישה, וכדומה, פשיטא דאסור מחמת אותה

מוקצה א'

שיעורי מו"ר למס' שבת בעזרת השם יתברך

כסלו, תשכ"ג.

דאסור, דפשיטא לי' לגמ', ומשמע אף לר"י, דאילו הי' סובר כן אפילו תנא אחד, לא הי' רב פפא מתפלא כל כך אברייתא, - ופשיטות הגמ' היא דאין דחי' בידיים אוסרת כלים בתורת מוקצה. ואעפ"כ הי' זה בעיית ר"ל לריו"ח (מה). בחטים שזרען בקרקע, ובצים שתחת התרנגולת אי דחייה בידיים אוסרת אוכלין. ואף כי לר' יהודה, דלא בעינן אפילו דחי' בידיים לאסור אוכלין בתורת מוקצה, כמפורש (מה). - ומה היכא דלא דחי' בידיים אית ליה מוקצה, היכא דדחי' לא כ"ש. ופרש"י - אפילו הכניסן לאוצר בעו הזמנה. וצריך לחלק, דבאמת אוכלין בעו הכנה, דהכי כתיב בקרא, והכינו את אשר יביאו (פ' בשלח), ולגבי המן כתיב, שהי' אוכל. וכל היכא דחסרה הכנה באוכלין, חל שם מוקצה על האוכל - מחמת העדר וחסרון ההכנה. (by default) אלא דבהא פליגי ר"י ור"ש במהות זאת ההכנה הנצרכת. לר"י בעינן הכנה ע"י מעשה הגברא. ולר"ש ס"ל, דכל אוכל מכין א"ע. דכל אוכל שהוא ראוי לאכילה מיקרי מוכן מחמת

(מ"ד.) בסוגי' דמוקצה.¹ עיקר מחלוקת ר"י ור"ש היא בנוגע לאוכלין, בתמרי דעיסקא (יט:) ובחטים באוצר (ער"פ מפנין, דף קמ"ז.). כלומר - אוכל שלא הוכן בפירוש מערב שבת לאכילה בשבת. לר"י בעינן הכנה, ולר"ש לא בעינן הכנה. אבל אף לר"י נראה פשוט דלא בעינן הכנה בפה ממש, ואמירת ה"ז לאכילת יום השבת, אלא כל שיש אומדנא דמוכח שזה האוכל עומד לאכילת היום מיקרי מוכן. וכל אוכל המונח בביתו מיקרי מוכן. מחלוקת שני' פליגי ר"י ור"ש בכלים, דלר"י דיני מוקצה ושם מוקצה שפיר יכול לחול אף אכלי, ולא רק אוכלין. ולר"ש, אין מוקצה חלה אכלים, דכלים מופקעים ממוקצה. והיינו פלוגתא דמתני' דידן, דמחמת מיאוס או מחמת איסור. אך נל"ח בין כלים לאוכלין. דהנה בגמ' כל הכלים (קכ"ד סוף ע"ב) מתקיף לה ר"פ, אלא מעתה זריק לי' לגלימ' (באשפה) ה"נ

¹ עמשי"כ במסורה (חוברת ז', עמ' י"ג), ובבית יצחק, תשנ"ו, עמ' קמ"ד.

שם מוקצה בכלים. והקצאה, היינו או מחמת אי' או מחמת מיאוס. - ואילה"ק לפי', למה מודה ר"ש בסיכי זיירי ומזיירי (ר"פ כל הכלים - דף קכ"ג רע"א), כלומר, במוקצה מחמת חסרון כיס, דנוהג בכלים. די"ל, דהלכה היא בכלי עץ בענין קבלת טומאה (פג): דבענין מיטלטל מלא וריקן, ומה"ט כלי עץ העשוי לנחת אינו מק"ט. (מגילה כו:): ויל"פ דשיעור הוא זה בכלי, דכלי שאינו מיטלטל לא מיקרי כלי. ולכן בסיכי זיירי ומזיירי, כיון דקפיד עלייהו ומייחד להו מקום, ומתכוין שלא יטלטלו כלים אלו בשבת, הרי בשבת מופקעים הם מתורת כלים, וממילא הו"ל מוקצה כאבנים ועפר. דע"כ ל"פ ר"י ור"ש אלא באוכלין ומשקין, ובכלים. אבל במידי אחריני פשיטא דלכו"ע הוי מוקצה (מ"ו סע"א). והו"ה דנימא הכי בכלי כבד מאוד עד שא"א לטלטלו מחמת כובדו דיהי' מוקצה לכו"ע. ועגמ' פ' אלו קשרים (קג). אין מטלטלין לפי שאין ניטלין. ופרש"י - מפני כובדן. ור"ל, דהוי מוקצה מחמת זה. והיינו מוקצה מחמת עצמו, דאינו לא כלי ולא אוכל. (ול' רש"י שם ד"ה מהו ... והו"ל דבר שמלאכתן לאיסור, ל"ד נקט, אלא ר"ל מוקצה. וכן מצינו בפרש"י סוף דף ל"ה: דר"ל מוקצה. ר'. ועמש"כ בכתבים פ' אלו קשרים.) (וכן ער"ם רפכ"ו משבת, לפי שאין ניטלין מפני שהם תקועין. וצל"ה מאי קאמר. דאי

עצמו (הכנה has a built-in), אפילו מבלי מעשה הגברא. אבל לו יצוייר באוכלין שיהא חסרון הכנה, אף לר"ש י"ל דיהי' חל שם מוקצה על האוכלין. וזה הי' ספק הגמ' בדחייה בידיים, אי די בזה לבטל המצב של מוכן - מאליו שישנו בכל אוכלין. ואם יוכל לבטלו, אזי ממילא ישאר במצב של בלתי - מוכן, ויאסר בתורת מוקצה. אבל היינו דוקא באוכלין. אבל בכלים, לא כתיב בתורה שיש צורך להכינם. וממילא א"א לכלי להיות מוקצה מחמת חסרון והעדר הכנתו. אלא דלר"י, י"ל דע"י הקצאה חיובית חל שם מוקצה על הכלי, והקצאה חיובית היינו או מוקצה א) מחמת מיאוס, או ב) מחמת איסור. ולר"ש לא ס"ל כן, דאין הקצאה בידיים יכולה לפעול אלא ביטול הכנה, בכדי שיוכל השם מוקצה לחול מחמת העדר ההכנה. אבל אין הקצאה יכולה לפעול בחיוב, שיחול שם מוקצה מחמת זה בלבד. ולר"י ס"ל דפועלת בין בחיוב (בכלים) ובין בשלילה והעדר (באוכלין). כלומר - לפי"ז, לר"י יש מוקצה בכלים, ולר"ש, אין תורת מוקצה נוהג כלל בכלים. והיינו פלוגתייהו. אך עכ"פ מובן שפיר למה בדחייה בידיים פשיטא ל"י לרב פפא דלכו"ע לא יחול שם מוקצה אכלים בהכי, דדחי' אינה פועלת אלא באופן שלילי, לבטל הכנה. ובכלים ליכא מוקצה מחמת העדר הכנה, וכנ"ל. ודוקא הקצאה, ולא דחייה, יכולים לפעול חלות

ולא רק בקבלת טומאה, אלא אף בכה"ת כולה, לרבות הלי' מוקצה. ומאחר דלא הוי כלי לגמרי, אין טלטולו מותר לגמרי כמו בכלי שמלאכתו (העיקרי) להיתר (דלא נתמעט בו אלא טלטול שלא לצורך כלל), דדמי במקצת לעפר ואבנים דאינם כלים כלל, ואסור בהו כל טלטול. ועל כן הוו כלים שמלאכתן לאי' במצב ממוצע בין מוקצה לבין כלי שמלאכתו להיתר. ומוקצה מחמת איסור היינו, במקום שאין לזה הכלי ייחוד אלא לתשמיש דאיסורא. (וזהו ההבדל בין שופר לבין חצוצרה - לה: לו.) וא"כ, מאחר דבשבת אין לזה הכלי שום תשמיש מיוחד, לא הוי כלי מעשה, והוי מוקצה מחמת עצמו - לר"י. (והא דמודה ר"ש דגרוגרות וצימוקים, היינו דוקא היכא דמסריח טפי, כדאי' בגמ' (מה.), וה"ט, דע"י סרחונו בטל מיני' שם אוכל לענין מוקצה, והו"ל כמוקצה מחמת עצמו. ראובן.)

(מה.) אין מוקצה לר"ש אלא שמן שבנר בשעה שהוא דולק. ומסקנת הגמ' (לאחר הקו' מסוכה, דמוכח דאף ר"ש מודה דמוקצה מחמת מצוה בלחוד יכול לאסור.) דאו הא או הא קאמר. (חי' הר"ן המיוחסים.) דאו מוקצה מחמת אי' אוסר, או מחמת מצוה. כלומר, דאע"ג דאין דחי' בידים עושה לאוכלין מוקצה, הקצאה שפיר עושה מוקצה. ר"ל, שהקצאה יכולה לבטל

ר"ל דיש בנטילתם איסור סתירה או מלאכה אחרת, פשיטא, ואין זה ענין להלי' מוקצה. אי"ו ר"ל דתקועין הם מחמת כובדן מלהטלטל כל ימות החול, ועל כן בטל השם כלי מהם, והו"ל כמוקצה דחול ועפר ואבנים. ר.) ועפ"י יל"ע במכונת, אי הוי מוקצה מה"ט דאינו מיטלטל מחמת כובדו. דלפי"ז יהי' אסור לפתוח דלת דילי', דפתיחת דלת דמוקצה חשיב כטלטול מוקצה, כדמוכח להדיא מתוס' (קכ: ד"ה פותח). אכן י"ל דמיקרי מטלטל במאי דעובר ממקום למקום. ול"ד לספינה, דהתם עיקר הילוכה מחמת דבר שמחוצה לה - המים והרוח המנשבת (תוס' סוף דף פג), אבל מכונת י"ל מוטור בתוכו המאפשר נענועו **מתוכו** (built in), וי"ל דכה"ג חשיב מיטלטל, ולא יהי' מוקצה, ועיין. -

ועפ"י הסבר זה במחמת חסרון כיס דמייחד לי' דוכתא, נל"פ לר"י דין מוקצה מחמת איסור, ואף דין כלי שמלאכתו לאיסור אליבא דכו"ע (דאף ר"ש מודה בזה, תוס' לו. ד"ה הא ר"ש.), דכלי שמלאכתו לאיסור היינו שי"ל לכלי ייחוד לב' תשמישים, ועיקר תשמישו הוי למלאכה, והתשמיש הטפל שלו היינו - מעשה היתר. (קורנס לפצע בו אגוזים דר"פ כל הכלים, ושאר כלים דהתם.) ומחמת דחסר לזה הכלי עיקר תשמישו בשבת, פקע מיני' מקצת השם כלי שעליו. דכלי מעשה הוי תנאי בשם כלי,

בעת כניסת השבת), תו לא מיקרו בעלים להכין. דמי שא"י להשתמש בחפצא אינו בעליהם. (השוה ב"ק עב: וכו': העולם.) ולכן, בשמן הדולק ביה"ש, שאין הבעלים יכולים להשתמש בו, ממילא אינם בעלים להכין את השמן בעד לאחר זמן איסורו, כלומר - לכשיכבה. אבל לר"ש, דכל אוכלין חשיבי כמוכנים מאליהם ומעצמם, אפילו בלי הכנת גברא והכנת בעלים, ממילא י"ל דהאוכל בין השמשות (השמן שבנר). חשוב מוכן מעצמו בנוגע ללאחר זמן איסורו. ואף דהוי השמן אינו מוכן כ"ז דליקת הנר, בנוגע לזמן שלאחר כיבוי חשיב כמוכן מאליו ביה"ש. ולפי"ז, לא פליגי ר"ש ור"י בכל מיגו דאתקצאי. (אך צ"ע במחלקותו עם ר"י במיגו דאתקצאי בבסיס לדבר האסור, מ"ד סוף ע"ב.) (ד"ע)

והך דינא דר"ש דכל אוכלין חשיבי כמוכנים מאליהם ומעצמם, ועל כן יכולים להיות מוכנים לאח"ז אפילו א"א לחשבם כמוכנים בעת תחילת כניסת השבת, נראה ברור דהיינו דוקא באוכלין. אבל בלאו אוכלין ולא כלים, דמודה ב"ר"ש דהוי מוקצה מחמת עצמו, פשיטא דאינו מכין א"ע לאחר זמן - ולכשירצה משהו לישב על האבן בשבת נאמר דה"י מוכן לכך מע"ש ביה"ש. דאין מוקצה מחמת עצמו מכין א"ע, אלא דין זה הוא דוקא באוכלין. עגמ' כל הכלים (קכה:): פעם אחת הלך רבי למקום אחד, ומצא

הכנת האוכלין דמאליהם, בכדי שישארו מוקצה מחמת חסרון והעדר הכנתם. וצל"ה החילוק שבין מוקצה לדחיי'. ומפורש הוא בגמ' - מחמת איסורו. דדחיי' היינו שדחה האוכלין במחשבתו הסוביקטיבי בלחוד, וגמר בדעתו ברצון שלם לבטל הכנת האוכלין. וזה ס"ל לר"ש שאינו יכול. אבל הקצאה היינו שיש איסור המונעו מלהשתמש באוכל זה (שמא יכבה, ועל כן אסור להסתפק מן השמן). בין השמשות ובשעה שהוא דולק. וכה"ג, שביטול ההכנה (דהכנה היינו - אפשרות וראיות להשתמשות). הוא אוביקטיבי ומחמת אי' מלאכת שבת, שפיר מודה ר"ש דכה"ג נתבטלה ההכנה, והווי האוכלין מוקצין מחמת חסרון הכנתו. אבל לאחר שכבה הנר, ס"ל לר"ש דלא הוי מוקצה עוד. דלא ס"ל לכללא דמיגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא. ואלו הן ג' מחלוקות דר"י ור"ש: א) אי אוכלין בעו הכנת הגברא או י"ל דמכינים א"ע. ב) אי יש מוקצה בכלים. ג) אי אמרינן מיגו דאתקצאי. וצל"ה שייכות ג' פלוגתות הללו אהדדי. ונל"פ דהמחלוקת הא' והג' תלויים זב"ז. דלר"י דבעינן הכנת הגברא, בעינן שיהא הגברא המכין בעלים להכין. (עמש"כ בכתבים לק"ו:): והיכא דיש איסור מלאכה המונע השתמשות הבעלים בין השמשות, דהיינו שעת חלות ההכנה (דאע"פ שהכין ע"ש בעוד היום גדול, בעינן שתחול ההכנה

לשבת. אך עיי"ש במג"א ס"ק ע"ד בשם היש"ש, דעכ"פ הוי כלי שמלאכתו לאיסור. דיל"ח בין מוקצה מחמת איסור לכלי שמלאכתו לאיסור. דבכלי שמל"ל סגי באיסור כללי, אפילו איננו אי' שבת בפרט. ובמוקצה מחמת אי' בעינן אי' שבת. וכן, עיי"ש בסי' ש"ח ס"ד, בפסק השו"ע דכלי שמלאכתו להיתר אסור לטלטל שלא לצורך כלל, לבר מכה"ק ואוכלין. והגיה הרמ"א, ותפילין אין לטלטלם כ"א לצורך. כלומר, דלא הוי דינם ככה"ק, אלא ככלי שמלאכתו להיתר. והמ"א סק"א חלק עליו, וס"ל דהוו כלים שמלאכתן לאי', דקיי"ל כד' הזוהר **דאסור** להניח תפילין בשויו"ט. (וזה פשיטא דהוו כלים, מדמקבלין טומאה, וכתכשיט. דתפילין הוו כלי עור, עי' כלים ר"פ כ"ג.) וצ"ע, למה לא פסק המג"א דהוו תפילין כמוקצה, ולא רק דהוו ככלי שמלאכתו לאיסור. (ומנהג הגר"ח והגר"מ, וכן מנהג מו"ר להסיר תפילין מתוך המטפחת המיוחדת בשביל הטלית מע"ש, ואם לא הסירן מחמירין שלא להשתמש בהטלית הזאת אלא באחרת, דחוששינן לבסיס לדבר האסור בנוגע להמטפחת. דאע"ג דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ולצורך מקומו, יש סברא באחרונים לומר דתפילין הוו מוקצה, והיא חומרא על דעת המג"א. כן

נדבך של אבנים, ואמר לתלמידיו צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר. (ונחלקו שם בגמ' אי סגי במחשבת הכנה למוקצה מחמת עצמו, או דבעינן מעשה המורה על הכנתם להיותם כלים. וכן לקמן נ.)

אך אכתי פש גבן לבאר, אי תלויים ב' המחלוקות האחרות (א' וב') דר"י ור"ש זב"ז. ולהלכה קיי"ל כר"ש במוקצה בשבת (במוקצה ביו"ט נחלקו חכמי אשכנז וחכמי ספרד, עשו"ע ורמ"א סוף סי' תצ"ה.) לבר מנר שהדליקו בו בשבת, דקיי"ל מיגו דאתקצאי. דאע"ג דלא בעינן הכנת הגברא, ואמרינן - כר"ש - דכל אוכל חשיב כמוכן מאליו, מ"מ אין האוכל יכול להיות מוכן ללאחר זמן. דבעינן שיהא מוכן בעת כניסת שבת, ואין הכנה לאחר למ"ד. ופשרה שלנו היינו כשיטת ר"מ (מד.) בכרייתא.

עשו"ע ש"ח סמ"ז, שנחלקו ראשונים בכגד שעטנוז אי חשיב מוקצה א"ל. דכלי שאיננו כלי מעשה, פקע מיניה תורת כלי לענין מוקצה בשבת. וה"ט דכל דמוקצה מחמת איסור, כלומר **איסור מלאכה.** והכא נחלקו באיסור שעטנוז, שאיננו אי' פרטי המיוחד לשבת, אי אף ע"י איסור זה פקע השם כלי מעשה מהבגד, א"ל. ומסתברא דלא הוי מוקצה. דבעינן למוקצה מחמת אי' - אי' שבת, דמוקצה הרי הוי דין פרטי

דבכלי שי"ל תשמיש טפל להיתרא, כנר, אינו נעשה מוקצה מחמת איסור. דהכלי הזה הוי מוכן מעצמו ומאליו בעד תשמישו הטפל (כמו שהסברנו דאוכל יכול להיות מוכן מאליו בנוגע ללאחר זמן). אבל לו יצוייר כלי שכל מלאכתו לאיסור, כמטה זה וכיס דרס"א, אזי אף ר"ש ה' מודה בה דיש בכלים מוקצה מחמת איסור. דבכה"ג א"א כבר לומר שהכלי מיוחד ומוכן לתשמיש דהיתרא הטפל לתשמישו העיקרי דאיסורא. דהא ליכא אלא תשמיש דאיסורא. ולפי"ז לא פליגי ר"י ור"ש במוקצה מחמת איסור אלא בשיעור ולא במושג. דאף לר"ש יש מוקצה בכלים. (אך זה ק' בתרתי: א) דלפי"ז, מהו כלי שמלאכתו לאיסור אליבא דר"י, אם נניח דמוקצה דאיסורא דר"י היינו כלי שמלאכתו לאי' דר"ש. ב) דבסוגי' דחצוצרות - לו. - מפורש להדיא דאף בדלית לי' לכלי תשמיש אחר מלבד תשמישו דאיסור ס"ל לר"ש דליכא מוקצה.² ואם היינו מפרשים שי' הר"ת דר"ל מטה שייחודה למעות דוקא, מחמת דמייחד לי' דוכתא, לא הוי ק"מ. אך לפי הבנת הרמ"א בדעתו, יפלא טובא! - וכשיטת ר"ת עפ"י הבנת הרמ"א נהגו בכל תפוצות בני"י, שלא לטלטל מנורות

שמע רבינו מדודו הג"ר וועלוול, נ"ע.² דאע"ג דקיי"ל כר"ש במוקצה, דלית לי' מוקצה מחמת איסור אלא בהי' עושים בו מלאכה בין השמשות, נר שהדליקו בו בשבת, אכתי יש לאסור. דשיטת הרר"ת (מ"ד סע"ב בתוס') דאף ר"ש מודה במטה שייחודה למעות והניח בה מעות בחול, דאסור מטעם מוקצה בשבת, דס"ל לר"ש דבאמת יש מוקצה בכלים. וכותי' פסיק הרמ"א סי' ש"י ס"ז. ואע"פ שהסביר הר"ת דדמי' היא מטה לסיכי זיירי ומזיירי, דאיכא ייחוד מקום בעד המטה (as a safe or a cash register), הרי לא כן הבין הרמ"א את שיטתו. שהרי פסק שאף כיס המיוחד למעות הוי מוקצה, אף דפשיטא דמיטלטל וליכא ייחוד מקום. דיל"פ בד' הר"ת דלא ר"ל דמטה שייחודה דינה כסיכי וזיירי, אלא בתור רא"י הביא מהתם, דמוכח להדיא דמודה ר"ש דאיכא מוקצה בכלים (כבר הראינו דחיית רא"י זו לעיל, דפקע השם כלי מחמת ייחוד המקום), וה"נ י"ל דיוודה במטה ואף בכיס. ולא מחמת חסרון כיס, ולא מחמת ייחוד דוכתא, אלא מחמת איסור, די"ל דלעולם מודה ר"ש לר"י, דיש מוקצה בכלים, והקצאת איסור שפיר חשיבא הקצאה לאסור, אלא דס"ל,

² עיי' סי' נפש הרב (עמי קי"ע אות י"א).

³ עיי' או"ח ח"ב סי' פ"ו בשם הר"ת, דלר"ש יליח בין שופר לחצוצרות. ונראה שפ"י שר"י מחמיר אף בשופר, ור"י נחמ"י מיקל בכל. דרש"י פ"י תמיד שר"י נחמ"י הוא המחמיר הכי גדול במוקצה, ור"ת בתוס' (לו). ובספר הישר (יותר מבתוס') פליג וס"ל דאין ר"י מחמיר כולי האי. ודו"ק. (ד"ע)

ופשיטא דליכא אי' מלאכה לכו"ע בהנחת תפילין. ד"ע.) וחלוק בזה מוקצה מחמת איסור מכלי שמלאכתו לאיסור. דמוקצה מחמת אי' ר"ל שיש הקצאה האוסרת בחיוב, כלי' - הקצאה לאיסור. ולזה בעינן אי' מלאכת שבת. אבל בנוגע לכלי שמלאכתו לאיסור, אשר יסודו בדין כלי מעשה, דבעינן כלי הראוי לתשמיש, לא נפקא לן מידי באי-ראיות הכלי לתשמיש, אי הוי מצד אי' מלאכת שבת, או מצד איסור צדדי, דיהיה איך שיהי, חסר בשם כלי-מעשה השלם של זה הכלי, ועל כן אסור במקצת טלטולים. ודמו תפילין לפסק היש"ש בבגד של שעטנז. והבדל זה ניתן שפיר להאמר. -

(מד.) אבל כוס וקערה ועששית ...

בנר זוטא וכו'. יל"פ דמודה ר"ש בכה"ג דיש מוקצה מחמת איסור אף בכלים. (ודלא כד' דלעיל.) ולא פליג עלי' דר"י אלא בשיעורין. דבכלי שמשתמשים בו לאיסור בין השמשות, כעט או עפרון שכותבים בו או כלי המשקה זרעים בשבת מעצמו וכדומה, ס"ל לר"ש לחלק בין עומד - כמות שהוא נראה עתה - להיפסק המלאכה באמצע השבת, או להימשך לכל זמנו של יום השבת. דלר"ש אפשר להכנת כלי לחול בין השמשות בנוגע ללאחר זמן, ולר"י - זה נמנע, דמיגו דאתקצאי וכו'. והיינו דוקא בעומד להיפסק. אבל

ופמוטות ולייכטער, אפילו לא הדליקו בו באותה שבת. (וצ"ע שלא השיג הרמ"א אפסק השו"ע בסס"י רע"ט. העולם. ול"נ, שאף בשיטת הרמ"א בהבנת ר"ת יל"פ אחרת. דלא אמר דבריו אלא לענין בסיס לדבר האסור. דאין דין הבסיס שהכל חשיב כחטיבה אחת, ועל כן דין הבסיס כדין הדבר שעליו, דבטיל לגביו. אלא ר"ל דבטיל מן הבסיס מקצת השם כלי, מחמת זה שמשמש בעד דבר אחר שע"ג, ואיננו עצמאי. ולכן, אף במטה שייחדה למעות והניח עליה המעות בחול, חשיב בסיס אפי' בשבת, אע"פ שלא הי' עלי' מעות כל ביה"ש. דמטה זו מיוחדת לתשמיש בתור בסיס ולא בתור תשמיש עצמאי. ולעולם, דינו כבסיס. והשוה לזה שי' הת"ה הובאה במג"א רי"ב סק"ד. דהאוכל איבד חשיבות עצמו, מחמת טפילותו לד"א. אבל ר' לא כן פירש בשי' הר"ת.) ולפי שיטת הר"ת, שפסק כמותו הרמ"א, למה לא יהו אף התפילין מוקצין ככלי שכל תשמישו לאיסור. וצ"ל, דא"י הנחת תפילין בשויו"ט הוא לא אי' שבת אלא אי' תפילין, דמאחר דאיכא פטור, ממילא יש איסור להניח. דאסור להניח תפילין ללא חיוב. (וכמדומני שכן פי' רבינו בדין שברמ"א או"ח ל"ח ס"ג. אך צ"ע לענין שבת, דדעת הזוהר משמע דהוי אי' מחמת זלזול בקדושת היום. עשו"ע ל"א ס"א להדיא. אך אכתי נראים ד' רבינו, דאי' שבת דמלאכה קאמר,

- אי' על החפצא, והי' צ"ל באמת אסור אף למוצ"ש ואף להימשך באיסורו בחול, אלא דיש לו מתיר - בין השמשות דסוף שבת. דכמו שביה"ש דתחילת שבת אוסרת⁴, הי"נ ביה"ש דסוף שבת מתירה. וראי' לזה, מדקי"ל בחמץ בפסח דלא הוי דשיל"מ, בניגוד למוקצה בשבת, דמפורש בריש ביצה דחשיב דשיל"מ. והחילוק הוא, דהגמ' דביצה מיירי באיסור אכילת מוקצה, דהוא איסור חפצא כמאכ"א, ובעי מתיר דביה"ש דסוף שבת לבטל ולהפקיע זה האיסור. אבל בחמץ בפסח, איננו אי' הניתר בסוף פסח, אלא דלא נאסר חמץ אלא להמשך זמן זה ותו לא. ואף מוקצה דטלטול לא הוי דשיל"מ, דלאחר השבת מותרין במלאכה מחמת דליכא אוסר של קדושת היום, ולא מחמת איזה היתר מיוחד. ודשיל"מ היינו כמו חדש דבעי היתר לו, או כמו נדר, דבעי היתר בעדו. וכן בטבל, יש מתיר לאיסורו. ועפ"י הדברים האלה שפיר יש לחלק בין מותר השמן שבנר חנוכה למוקצה דשבת ודסוכה. דבשבת וסוכה, האוסר הוי הביה"ש דתחילת שויו"ט, כמפורש להדיא במס' ביצה (ל:). (ואף דבלא ישב בה לא נאסרה הסוכה, תרל"ח ס"א ברמ"א. וכן בנוגע לאיסור האתרוג וההדסים, עשו"ע תרנ"ג ס"ב

בעומד להימשך לכל יום השבת בעשיית המלאכה, מודה ר"ש דליכא הכנה אפילו לאחר זמן, דבעת ביה"ש אין המלאכה עומדת להיפסק. או יל"פ דכלי א"צ כלל הכנה, כנ"ל בטוטו"ד. אבל הכלי הוי בסיס לשמן שבו, ושמן הוי אוכל, ויכול להתפס באיסור מוקצה מחמת חסרון הכנתו. ובעומד הנר ליכבות באמצע השבת, אזי י"ל שהאוכל מכין א"ע לאח"ז. אבל בעומד לידלק כל השבת - בזמן ביה"ש, אין כלל הכנה בעד השמן, ושפיר חל עליו שם ואיסור מוקצה, ושפיר הוי הכוס והעששית בסיס לדבר האסור.

תו"ד"ה שבנר. ואחר השבת מותר.

יש ב' דיני מוקצה - א) אי' אכילה (וב) איסור טלטול. (עתוס' מד: ד"ה יש עליה שחילקו בזה.) ובחה"ר לביצה חילק ביניהם, דאף למ"ד מוקצה דאורייתא, היינו דוקא אי' האכילה, אבל אי' הטלטול בודאי אינו אלא מדרבנן⁴. והבדל יש ביניהם, דאי' הטלטול הוא שבות דמלאכת הוצאה, כל' הגמ' (קכ"ד רע"ב), ואינו אלא אי' גברא - שלא לטלטל. וא"כ פשיטא דהאי' מוגבל ליום השבת ולא יותר. משא"כ אי' אכילת מוקצה, הוא ככל שאר מאכ"א

⁴ עיי' באור הנצי"ב לשאלות (סיי' מ"ז אות א) בשם השט"מ ריש ביצה.

⁵ עיי' ארץ הצבי (עמ' ס"ו-ס"ח).

ותו ליכא מצוה, א"א לאסור בהנאה. דאין האי' אלא מחמת שמפנה החפצא של מצוה לצרכים אחרים לבר מהמצוה, והיינו דוקא היכא דאכתי הוי זמן המצוה. אבל הקצאת שמן דנר חנוכה היא ענין **הקצאה של כילוי**, שהקצה השמן שישרף לגמרי לצורך המצוה. ואין אי' מחמת שמפנהו מלהשתמש בעד מצותו, אלא מחמת שהוא עצמו הוי חפצא דאיסורא. אך זה החילוק לא יועיל אלא ליישב הקו' בין שמן דנר חנוכה לבין הסוכה, דאין קיום מצות ישיבת סוכה בכליונה, אלא אדרבא, בעמדה ובקיומה. אבל צ"ע עדיין, מ"ש שמן דנר שבת משמן דנר חנוכה. ונראה לחלק בפשיטות, דנר חנוכה, אסור בהנאה אפילו בשעת דליקתו, חזינן דהוא איס"ה בפ"ע, ואיננו מחמת ביטול או פניית המצוה לדבר אחר או לצורך חול. וא"כ, דהוא אי' בפ"ע, אזי נשאר האיסור בתקפו לעולם. אבל באיס"ה דנר שבת, באמת מותר להשתמש לאורה. ואדרבא, כל עיקרו אינו בא אלא להאיר וליהנות מאורו. וא"כ צל"פ באיס"ה דידי' שהוא - שלא ישתמש במצוה לצורך חילוני שיבטלו ויפנהו מן המצוה. וזה הרי לא שייך אלא כל זמן מצותו, אבל לא **לאחר** השבת. וה"ט דלעיל, בתוספת ביאור, בה"ט. -

ובעיקר קושיית התוס' מהברייתא שבשאלתו, נראה דעפ"י שי' הרז"ה (ט. בדפי הרי"ף) לק"מ. דהוא

- ולא **אגבהיה**. צ"ל - מהכרח הגמ' דביצה הנ"ל - דלאחר שקיים בו המצוה חל איסור זה למפרע משעת בין השמשות. מ"ש. וכעין זה כ' הטו"ז רס"י תרס"ה. ועי' מזה באבנ"ז חאו"ח (סי' תצ"ג). ד"ע. ומאחר שכן, שפיר ניתן להאמר בנוגע לדידהו, דביה"ש דסוף שבת הוי מתיר בעד זה האיסור שחל מכח הביה"ש דתחילת שבת. משא"כ בשמן דנ"ח, דאין ביה"ש דתחילת חנוכה אוסרת, אלא **ההדלקה** בשמן היא האוסרת. עי' תרע"ג במג"א סק"ח. וא"כ, כמו"כ אין לומר שתהי' הביה"ש דסוף חנוכה מתיר בעד זה האיסור. דאין ביה"ש שייך להאיסור כלל וכלל. גם יש להעיר, דליכא ביה"ש לחנוכה, דלית לי' קדושת היום. דביה"ש ר"ל הזמן המפסיק בין קודש לחול. וה"ט דלעיל, בהסברה טפי. כנל"פ החילוק, בנוגע לקו' התוס'. אך התוס' לא כן תירצו.

... מקצה לגמר למצוה. נל"פ בתירוץ זה, דהבדל יש בין הקצאת זמן דנ"ח, לבין מוקצה למצותו דסוכה ודנר שבת. דמוקצה דנר שבת היינו שלא יסתפק ממנו לבטל מצות כיבוד ומצות עונג ע"י הסתפקותו. וכן באי' הנאה דעצי סוכה, האי' הוא שלא להשתמש בהם לצורך אחר חוץ מלמצותם. (עי' ט"ז תרל"ח סק"ג שהתיר לסמוך בסוכה, כל שלא ביטלה מקדושתה ומהיותה חפצא של מצוה. ד"ע.) ובהנהו שפיר ניתן להאמר, דלאחר השבת ולאחר הסוכות,

חובה) בענין הי' הנר דולק אי מחוייב לכבותו ולחזור ולהדליקו. ובזה הי' תלוי' מחלקותן אי מברכינן אהדלקת נרות שבת. דמצוות כיבוד ועונג לא מברכינן עליהו, דלית בהו מעשה מצוה,⁶ אלא המצוה הוא המצב ההוה. ומאחר דליכא מעשה מצוה, הי' ליכא חפצא של מצוה, דהמצוה הוי המצב של חגיגות והוד של הבית - ואין לזה חפצא. ודוקא בהדלקת הנרות נחלקו אי איכא חיוב של מעשה מצוה א"ל. דאם יש מעשה מצוה, אזי יש ברכה. ומהגמ' שלפנינו דמיקרי השמן החפצא של מצוה, לכאורה מוכח כהרר"ת, דאיכא מעשה מצוה בהדלקת נרות שבת. דלולא זה, לא הי' כאן חפצא של מצוה. (עמש"כ בכתבים לדף קיג.)

(כב.) תוד"ה סוכה תניא. דעת התוס' דהוקצה למצותו הוא מין מוקצה דשוי"ט, וכמו הוקצה לאיסורו, וכמוקצה מחמת מיאוס. ואין אי' מוקצה נוהגים בחוש"מ. ואי' ההנאה מן הסוכה בחוש"מ פי' התוס' - מטעם ביזוי מצוה, ואבוהון דכולהו דם. ונפק"מ לנפלה הסוכה. והרמב"ן במלחמות פליג אזה וס"ל, דאי' מוקצה זה איננו אי' שבת אלא איסור מצוה, וכעין איסור קודש. וז"ל: מכללא דשמעתא כולה שמענין דני"ח ... אסור, כעין דבר שי"ב קדושה. עכ"ל.

ז"ל פירש איס"ה דנר חנוכה מחמת סרך קדושה, כיון שהם זכר לנרות ולשמן של היכל, אסורות הן בהנאה כל עיקר וגו'. דלפי"ז פשיטא דיש לנהוג זה האי' אפילו לאחר זמן המצוה.

(מד:) אלא ... הכי איתמר ... ייחודה ... הניח עליה מעות. ודומה קצת לדין תשמישי קדושה דקיי"ל כרבא דהזמנה לאו מילתא, ובעינן אזמני' וגם צר ביה. עגמ' סנהדרין (מ"ח.). ובתוד"ה לא הניח חלקו בין מטה, שאינה מיוחדת דוקא למעות, לבין חצוצרות, דאפילו בלא תקע בו הוי מוקצה לשיטתי' דר"י. אך מל' התוס' (מה. ד"ה הי"נ) משמע קצת דיש אפשרות להצריך תקע בו בחול עכ"פ.⁶ וז"ל: דהא שרי חצוצרות אפי' תקע בה כמה זימני. (ויש לדחות, דק"ו הוא אליבא דר"ש. אבל איה"נ דלר"י אסור אפי' לא תקע בהן. וז"פ. ד"ע. -)

(מה.) הואיל והוקצה למצותו. ר"ל, דנר שבת נמי מצוה היא. וצ"ע, אטו נימא דיהא אסור להאכיל הצ'אלענט להחתול בשבת משום הוקצה למצותו, או שיהא אסור ליתן קוגעל להכלב, מה"ט. והיא פליאה עצומה! - ומכאן נראה ראי' לשיטת הר"ת, שהי' חולק אשי' הר"ר משולם (תוס' כ"ה. ד"ה

⁶ וכ"ה להדיא באו"ז ח"ב ס"י פ"ו (אות א.).

⁷ ע"י קונטרס ברכות המצוות (שבס' ארץ הצבי) שאין מברכים ברכת המצוה אלא בקשר למעשה מצוה.

והתוס' (מד.) שאסרו מותר השמן שבנ"ח
אפילו לאחר חנוכה מכח הוקצה למצותו,
צ"ע ד'. דאין זה יכול להיות איסור
מוקצה דשבת. וד' סותרין אלו את אלו.
(מ"ש. ור' הסכים להקו'). (ועתוס' ביצה
ל: ד"ה כל אחת, דמחלוקת רב ורב אסי
בהקצאת האתרוגין היא דוקא בחוש"מ,
אי נוהג מוקצה למצותו בחוש"מ. אבל
ביו"ט כו"ע ל"פ דנוהג זה האי').

חנוכה

בסוגיא דחנוכה שבת (כא סע"א) -

להשתמש לאורה, די"ל דאכילת סעודת שבת חשיבא דבר מצוה. אך מוכח להדיא מן הגמ' (כג:): דזה א"א להיות. דפשיטא ליה לרבא דנר ביתו עדיף מנ"ח. וצ"ע - למה לא יקיים שתי המצוות על נר אחד. אלא ודאי דזה מן הנמנע. ונל"פ ד"ז עפ"י אידך דרבא, וצריך נר אחרת (כא: ועי' שם בריטב"א - והיינו מקור השמש אצלנו. [מג"א לסי' תרע"א סק"ה]. ודעת רבינו שאין לעשות מנורה ושמש באמצע שאר הנרות, אלא שיהא השמש מן הצד, והנרות יהיו שווין ברחוקם זה מזה ולא שיחלקו לד' מצד זה וד' מצד השני. דחילוק זה, ושימת השמש באמצע נראה מרחוק כאילו השמש הוא אחד מן הנרות, ואין מקיימים בזה מצות המהדרין מן המהדרין. דהידור זה גדרו להדליק כל כך - לא פחות ואף לא יותר, ואף לא הנראה ליותר. (עי' תוס' ד"ה והמהדרין.) אך הרמב"ם פליג להדיא אדעת התוס', וכותי' פסיק הרמ"א (בסי' תרע"א ס"ב) אף שהשו"ע פסק כתוס', וכהערת הט"ז שם (ס"ק א') - וכאן יש חידוש במנהג וכו'. וכה"ג מצינו אף בר"ם (פ"ז מהל'

בטעמא דאין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן וכו' דמתניתין פי' בגמ' (כא.) אמר רבה פתילות שאמרו ... מפני שהאור מסכסכת בהן. שמנים שאמרו ... מפני שאין נמשכין אחר הפתילה. ופרש"י (ד"ה שאין נמשכין) ואתי להטות. והר"מ בפיה"מ פי', אינם נמשכים אחר הפתילה המשכה יפה ובכך יהיה אור הנר חלוש וחשוך, ויניחנו ויצא. וזה אסור לפי שהעיקר אצלנו הדלקת נר בשבת מצוה. דאי ההמשכה גורמת לביטול והמנע קיום הצוה, ולא דווקא לאי' מכבה או איסור מבעיר דהטיית הנר. ונראה דב' הטעמים אמת, ותרוויהו מוכחו מן הסוגי' דנ"ח. דאי' ההדלקה בחול הוא שמא לא יתקנו, כלומר - ולא יקיים המצוה, וכטעם הר"ם. ואי' ההדלקה בשבת (טעם נוסף, כמש"כ התוס'). דשמא יטה, דמותר להשתמש לאורו, וכטעמא דרש"י.

למ"ד מותר להשתמש לאורו יש לעיין אי שרי להדליק נר אחד לנ"ח וגם להיות אותו הנר לנר שבת. ואף להלכה יל"ע בזה, לפי שיטת הרז"ה (ט. בדפי הרי"ף), דלדבר מצוה מותר

היו בצידון וגו', לומר דכ"ה ההלכה, דאין הטעם משום היכרא דמספר הימים הנכנסים או היוצאים, אלא משום ה"ט. ונפק"מ - לפלוגתא דתוס' והר"ם.

אך מטעם טעות הרואה במספר הנרות נוהג מו"ר לסלק את השמש משאר נרות המנורה ולכבותו לבל יבלבל במספר השאר. ונוהג להדליק תחילה הנר העלעקטרי טרם הדליקו נ"ח, דבעינן שיהא לו נר אחר⁸, כדי שיהא היכרא שזהו לנ"ח, ואם לא יתהווה היכר זה עד לאחר ההדלקה לא יצא, דקי"ל הדלקה עושה מצוה. ולא נכון עושים אלו המדליקים בחושך, דבשמש אחד ליכא היכרא, דאין הרגילות בזה"ז להשתמש לאור הנר של שעה, ותו ליכא היכרא. ועוד, דקמשתמש לאור הנר. דאין אי' זה מיתקן ע"י הדלקת שמש אחד. דהא יותר אור בא ע"י ריבוי הנרות שבמנורה, ובעינן הרבה שמשין בכדי לומר שאינו נהנה מריבוי האור, וק' לשער בזה. וע"כ מן הראוי להדליק תחילה הנר העלעקטרי טרם הדלקת הנרות (... והצורך לנר אחרת הוא בכדי שיהא היכרא שזה הנר הוא לצורך נ"ח ולא לתשמישיו הוא. וכפרש"י - דאי לא, לא הוי היכר. ופרש"י מוכרח בגמ' תפילה ה"ז - ט').

וז"ל בהל' חנוכה (פ"ד ה"א) - והמהדר יותר ע"ז ... מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה. ה"ב: ... עד שנמצא מדליק בליל שמיני ח' נרות. ה"ג: מנהג פשוט בכל ערינו בספרד ... עד שנמצא מדליק בליל ח' ח' נרות, בין שהיו אנשי הבית מרובים, בין שהיה אדם אחד. כלומר, שנהגו כתוס', ודלא כשיטתו. אך לפי פסק הרמ"א דמנהג קראקא כשי' הר"ם יש לכל אחד ואחד להדליק לעצמו, בין אנשים ובין נשים⁹, וכלשון הר"מ בה"א להדיא, דס"ל, דא"א להיות מהדרין מן המהדרין באופן שיתבטל ההידור העיקרי. ובאמת זה פלא לשי' התוס'. וי"א דאף התוס' מודו להר"מ באופן דאפשר לכל אחד ואחד להדליק במקום מיוחד. ונמצא שפסק הרמ"א א"ש אף לדעתם... ועוד כ' הגר"א בביאורו (סי' תרעא ד"ה ואפי' ברבים) דדוקא לטעמא דימים הנכנסים וימים היוצאים בעינן היכרא. אבל לטעמא דילפינן מפרי החג או דמעלין בקודש, לא איכפת לן בטעות הרואה במספר ומנין הלילה עפ"י מספר הנרות הדולקות. וכ' הגר"א דזוהי כונת הגמ', אמר רבב"ח אריו"ח שני זקנים

⁸ וסברת הפרמ"ג (במש"ז סי' תרע"ז סק"א) די"ל אשתו כגופו, כלומר, שאף למנהג הרמ"א שאין הנשים הנשואות מדליקות, אין בה ממש. דאטו נימא שבאכילת הבעל כזית מצה, תהיה אשתו יוצאת ג"כ. דאין כלל זה אמור אלא בנוגע לקורבה דפסולי עדות, דלא ליהו כראשון בראשון אלא כבעל דבר, לשיטת הראב"ד. (מו"ר)

⁹ וכן הוא במשנ"ב סי' תרעג ס"ק יז - ועי' שם טעמו. (המגיה)

הדבר מאליו, דאפילו למ"ד נ"ח מותר להשתמש לאורה, מכל מקום בעינין שיהא נ"ח לעצמו, ולא יוכל לקיים מצות נ"ח וגם נר שבת בחדא נרא. דבעינין שיהא ע"י הנ"ח הלל והודאה לשי"ת ע"י פרסום הנס שבעדנו.

אסור להשתמש לאורה. ולהלן הק'

ע"ז (כב). וכי נר קדושה יש בה. וצל"ה, אמאי לא הקשו כן הכא, וצירפו כל הדיעות בנידון זה ביחד בגמ'. ונראה לחלק בין ב' הסוגיות. דהתם מיירי בהרצאת מעות נגד הנר, דהיינו תשמיש עראי, והכא מיירי סוגיין בתשמיש קבוע. דבתשמיש קבוע הרי נראה לעין הרואה כאילו לצורכו הדליק ולא לשם נ"ח, ואיכא בתשמיש זה ביטול צורת הנ"ח, וכפרש"י אגמ' דידן - שיהא ניכר שהוא נר מצוה... (ומאן דמתיר להשתמש לאורה פליג אף בזה, אע"ג דלכאורה מתבטלת צורת הנ"ח. וצ"ע מכל הנ"ל... העולם.) וסוגי' דלהלן (כד.) איירי בתשמיש עראי שאיננו מבטל צורת והיכר הנ"ח, אלא יסודו באיסור הנאה שחל על הנר של מצוה. ועל כן תמה בזה שמואל - וכי נר קדושה יש בו. אלו ד' הרמב"ן במלחמות בביאור סוגיין. ומש"כ עוד - ולאז משום דדמי בזיון לבזיון אתי לה רב יוסף, ר"ל, דבאמת הבדל גדול איכא בין בזיון דכיסוי הדם ברגל לבין השתמשות בני"ח. דהתם הרי הגברא עושה את מעשה המצוה

דה"ט, ודלא כג"י דידן להשתמש לאורה (שמחקו הגר"א עפ"י רש"י והמשך הגמ', כדלהלן -), דרבא סיים לומר דאי אדם חשוב הוא, אע"ג דאיכא מדורה צריך נר אחרת. הרי דאין "השמש" מחמת אי' ההשתמשות בני"ח אלא מחמת היכר. ובאדם חשוב שדרכו להשתמש לאור נר ולא לאור מדורה, בעינין נר אחר בכדי שיהא ניכר שזה הנר הוא לשם חנוכה. וה"נ מוכח מדקי"ל (כב). דנ"ח שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה, דליכא היכרא ופרסומי ניסא. וה"נ מוכח מאידך דרבא (כב): היה תפוס נ"ח ועומד, לא עשה ולא כלום, דאפי' לפי מאי דקי"ל דהדלקה עושה מצוה א"ש, דהתם הרואה אומר לצורכו הוא דנקיט לה. כלומר, וליכא פרסומי ניסא והיכרא דהודלק לשם נר חנוכה. והרמב"ם ניסח ד"ז בכ' (פ"ג הל' חנוכה ה"ג) - ומדליקין בהם הנרות... להראות ולגלות הנס. דהדלקת הנרות הוא קיום מצות הודאה באופן של פרסומי ניסא. ונראה שהרמב"ם כן פי' ל' המגילת תענית, (הובאה בגמ') - לשנה אחרת קבעום... בהלל והודאה. וצ"ע, דלפרש"י (דר"ל לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה) ק', דהעיקר - הדלקת נ"ח - חסר מן הספר. והרמב"ם פי' בהלל והודאה, דר"ל הדלקת נ"ח, דזהו קיום זאת המצוה. ולכן מברכין שעשה נסים (כג.), דפרסומי ניסא היא היא קיומה של מצוה זו, ועיקרה. וממילא, מובן

באופן של בזיון,¹⁰ וכאילו געלה נפשו בקיימו המצוות. משא"כ בני"ח, שאיננו מבזה את מעשה ופעולת המצוה, אלא את החפצא של מצוה בלבד. ובאמת זה קיל טפי. אבל אפ"ה אסור.

משתשקע החמה. עי' תוס' מנחות (כ:): דהדלקת נ"ח ביום אינה מצוה משום שרגא בטיהרא מאי אהני (חולין ס:), והכריחו דבעינן שידליק משעת צה"כ, וכ"פ השו"ע רס"י תרע"ב (עמג"א שם סק"א.), והוא עפ"י שי' הר"ת לחלק בין שקיעה לבין ל' משתשקע, דהלה משמע תחילת שקיעה, והלה - סוף שקיעה. (וצ"ע למה פסק הב"ח דר"ל צה"כ, ולא סוף שקיעה, דהיינו ג' רבעי מיל טרם צה"כ. רמ"פ.) אך הגר"א לשי' אזיל, דפליג אר"ת בנוגע לשיעור צה"כ, וממילא דחה ההבדל בין ל' שקיעה לל' משתשקע, ס"ל כהר"ם דהדלקת נ"ח היא מתחילת השקיעה. וצ"ה, דאי הוי מצוה זו בלילה, היאך מקיימין אותה ביה"ש, דהיינו בזמן של ספק יום ספק לילה. ואף דנ"ח הוא מצוה דרבנן, וי"ל דספקא דרבנן לקולא, אך עכ"פ זה פשוט וברור שאין לעשות המצוה לכתחילה ולקבוע זמנה באופן של ספק. (עי' ט"ז סי' תפ"ט סק"ה. ד"ע.) אלא ודאי נראה

ברור דלשיטת הגר"א עפ"י הר"מ (וכן נוהג מו"ר, נר"ו) אין נ"ח כדבר שמצותו בלילה. (עי' מ"מ פ"ד ה"ה בשם י"מ.) וה"נ מוכח להדיא, מדמדליקין בע"ש, אפילו לדידן, לפני צאת הכוכבים. ודוחק לומר דע"ש הוי דין מחדש בפ"ע ויוצא מן הכלל בעלמא (כ"כ המ"א תרע"ט סק"ב בשם הרב תה"ד.), דזה דוחק. דזה פשוט דנ"ח אינו דוחה שבת, והו"ל למימר שלא נדליק בעד שבת - חנוכה כל עיקר. אלא נראה דנ"ח איננו דבר שמצותו בלילה. אך זה ג"כ פשוט שאיננו כדבר שמצותו ביום. ונל"פ עפ"י המס' סופרים פ"כ ה"ד: ואע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר, לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה. ואם הדליקו ביום אין נאותין ממנו ואין מברכין עליו. שכך אמרו, אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. וצ"ב. דדין הנלמד מקרא דלא ימיש הוא שלא יקדים ולא יאחר בנוגע לנר שבת (כג:), ודין השני דעד שיאותו לאורו היא הלכה פרטית בנר דהבדלה (ברכות נא:). ונל"פ הכי. דמצות נר שבת ונר חנוכה הן בעשיית נר. ושרגא בטיהרא מאי מהניא, ר"ל - דליכא שם נר ביום.¹¹ וזה ילפינן מלא ימיש, שהיה עמוד אש בלילה ולא ביום - בעוד היום גדול. דליכא שם אור עליה ביום.

¹⁰ עי' סי' מפניני הרב, קונטרס ספירת העומר, אות ט'.

¹¹ ועי' עוד אריכות בפרט זה במאמרו של הבחור השנון, הר"ר אריאל ראבין, שיחי', בבית יצחק תשס"ב, עמ' תקי"ז.

נר שישמש כנ"ח בהגיע הזמן דחנוכה. וא"כ, מעשה המצוה (דקי"ל הדלקה עושה מצוה) הוא עשיית החפצא דנ"ח. אך קיום המצוה הוא בהגיע חנוכה והנר דולק מאליו, וליכא אז שום מעשה בעת קיום המצוה. וכמו דפשיטא במדליק נר שבת וכבה טרם אכלו בני הבית את סעודת הלילה, דנמצא שלא שימש את תפקידו, והיתה זאת ההכנה לריק, שלא קיים מצות שבת. דהכנה מע"ש לשבת היינו בכדי שיהנה ממנה בשבת. אבל בלא נהנה ממנה, איגלאי מילתא למפרע שלא היתה זאת הכנה בעד שבת. וה"נ פשיטא די"ל, דבהדליק נ"ח בע"ש וכבה טרם הגיע השבת, דבוראי לא יצא י"ח. וכ"ה דעת ה"ט"ז תרע"ג סק"ט. וככתה דאין זקוק לה היינו דוקא בכתבה בזמן המצוה. דאמרינן שכבר קיים מצותו בהווא פורתא. ובנוגע להדלקה בע"ש דחנוכה הי' צ"ל הדין דמה לי מדליק ע"ש לאחר פלג המנחה, מה לי במדליק בליל פורים בשנה שעברה, דסוכ"ס בעינן שיהא מכין החפצא של נ"ח לדליקה בחנוכה. (ולא ידעתי אם חזר בו ר' מזה במסקנא או לא. די"ל דכיון דאיכא יום דמפסיק בינתיים במדליק ביום שלפני ע"ש, די"ל דאז ביום פקע השם נר, ונתבטלה מצות הדלקת הנר דחנוכה, דנתבטלה הצורת נר דילי'. ד"ע.) - ודעת המחבר,

ולהכי קי"ל, דאפילו הבדיל על הכוס בשבת לאחר פלג המנחה שאינו מברך על הנר, דלא מיקרי נר ביום. (שו"ע רצ"ג ס"ג.) וה"נ היא מצות נ"ח. אינה דבר שמצותו ביום, ולא דבר שמצותו בלילה, אלא דמצותו הוא לעשות ולהדליק נר חנוכה. וזה א"א אלא בלילה. ובהכי ס"ל להגר"א דלאחר שקיעה יש כבר השם נר. ולר"ת, שרגא בטיהרא שייך אף אז, עד סוף שקיעה. אבל בשבת חנוכה פשיטא דמדליקין לאחר פלג המנחה לפני צה"כ, דזהו זמן הדלקת נר שבת ג"כ. ואף בנר שבת בעינן שיעשה נר. וקי"ל דמחמת מצות הכנה בעד השבת, חשיב כבר כנר אפילו בזמן זה שלפני הלילה.¹² וממילא י"ל דהה"נ בנוגע לנ"ח, דבע"ש מיקרי כבר נר בזמן ההוא, אבל לא בחול. אך אכתי יל"ע, בחל יום א' דחנוכה בשבת (כהאי שתיא), היאך מברכין ומדליקין אנ"ח טרם נכנסה חנוכה עצמה. הלא אכתי לא מטי עידן חיובא, וליכא עדיין מחייב. ובאמת הוא צ"ע תמיד לשיטת הגר"א, דלא הגיע יום ג' עד צה"כ דידי', והיאך מדליקין בתחילת השקיעה. דאף שיום ב' הוא חנוכה, מכ"מ איננו יום ג' דחנוכה המחייב בג' נרות, ודמי ממש למדליק ביום שלפני חנוכה בעד חנוכה. והוא פלא. - והנ"ל מכח קושיא זו, שאין המצוה להדליק נר בחנוכה, אלא להדליק

¹² וכן עיי' בסי' נוראות הרב ח"יב עמי' 74. (המגיה)

היום ההוא, דהיינו דוקא בצה"כ. (וכ"ה במשנ"ב תרע"ב סק"א.)

כבתה זקוק לה. עי' בית הלוי (בחי' לסוגיא דחנוכה, בסוף באוריו לחומש) דס"ל שמברך כשמדליקו בפעם השני'. דאל"ה ק', דאף למ"ד אינו זקוק לה מדינא מ"מ זקוק לה מצד מראית עין, כדקיי"ל (כג.) בבית שיש לו ב' פתחין. אלא בע"כ צל"ה, דהתם ליכא ברכה, כפסק הרמ"א (סס"י תרע"א). וצ"ע דבריו. דמה יעשה להפוסקים הסוברים שמברך אף אפתח השני. והנל"ת בזה הוא, דבאמת מצות נ"ח היא נר איש וביתו, ושידליק הנ"ח בביתו ולא בשום מקום אחר.¹³ (ועי' מג"א תרע"א ס"ק י"ג ביש לו ב' בתים נפרדים, אפילו מרוח אחת, דחייב להדליק בכל בית. ועי' מג"א תרע"ז סק"ז. ד"ע.) ומי שאין לו בית, פטור מנ"ח. עפרש"י (כ"ג. ד"ה הרואה) ... או ליושב בספינה. ומשמע מד' דביושב בספינה (שאינה כעין ספינות דידן הבנויות על הצד היותר טוב והכי-נוח וכו' וכו', אלא בספינה שאינה כעין בית) ליכא חיוב הדלקת נ"ח, שהרי אין לו בית. וה"נ מוכח מהגמ' (כג.) א"ר ששת - אכסנאי חייב בנ"ח. דלכאורה פלא הוא, דאטו לא ידעינן דאכסנאי יהודי חייב בכל מצוות שבתורה. א"ו שאני מצות

דאפילו בכה"ג, בכבתה בע"ש, נמי קי"ל דאינו זקוק לה, היינו דס"ל דאז הוי זמן המצוה. וצ"ל דאזיל בזה בשי' מהר"י אבוהב (רס"י תרע"ב). דאפילו בחול יכול להדליק מפלג המנחה ולהלך. דזהו שיעורא דשרגא בטיהרא, דאז כבר ליתא לחסרון זה, ומיקרי שפיר נר. (ולדידי' צ"ל דה"ט דאין מברכין על הנר בהבדיל בשבת לאחר פלג המנחה, כנ"ל, דהברכה על הנר הוא להורות היתר מלאכה, והיתר תשמיש בנר מעתה. וזה א"א במבדיל בשבת עצמה. ר'). וא"כ י"ל דמפלג המנחה ולהלך כבר התחיל קיום המצוה. ואף דלא הוי עדיין ליל חנוכה, או עכ"פ לא הוי אותו הלילה הפרטי של חנוכה, מ"מ י"ל דס"ל דמיקרי זמן המצוה. וכדעת תרה"ד (עי' שו"ע תרצ"ב ס"ד) בקריאת המגילה, וכדעת קצת פוסקים בספירת העומר (עי' משנ"ב לסי' תפ"ט ס"ג בבה"ל ד"ה מבעוד יום). ובשיטת הגר"א, דהדלקת נ"ח בתחילת שקיעה, יל"ע אי סגי במה שידליקו הנרות כחצי שעה מזמן הדלקתן, או דבעינן שידליקו כחצי שעה בלילה לאחר צה"כ. די"ל דלא פליג אלא לומר דכבר מיקרי אז שם נר לאחר שקיעת השמש, אבל איה"נ דמודה דזמן קיום המצוה הוא ביום חנוכה זה הפרטי, והיינו - בודאי התחיל

¹³ ועמש"כ בזה באריכות בסי' בעקבי הצאן.

היינו, דמחמת חשדא קבעו חכמים ב' פתחין כב' בתים, ואיכא חיובא אכל ביתא וביתא. אבל משום חשדא ובתורת חשדא ליכא חיוב הדלקת נ"ח. ובפשיטות נראה ברור דבכבחה, למ"ד אינו זקוק לה, ליכא חיובא משום חשדא. - ובנוגע לד' הרב בית הלוי, דלמ"ד זקוק לה בעינן לברוכי אהדלקה שני, יל"ע. די"ל דזקוק לה ר"ל שהכל המשך של קיום אחד. דלפי הסבר הרב בית הלוי צ"ל דאיגלאי מלתא למפרע, למ"ד זה, דהיתה ברכתו דלכתחילה ברכה לבטלה. והנה בס"ד הגמ' הוכיחו מהברייתא דמס' סופרים דזקוק לה. ודחו דר"ל דאי לא מדליק אדליק. ומשמע דבס"ד של הגמרא אף זה ליתא, דבלא הדליק בתחילת הזמן, ליכא תו תקנה. ומשמע דזקוק לה ר"ל שאף עתה הוי המשך מקיום המצוה דמעיקרא. אך י"ל בפשיטות, דאין התירוצים שבגמ' מחולקים אחד עם השני. אך עתוס' (כב: ד"ה דאי לא) שפי' דכל אחד מן התי' לית ליה כהתירוץ האחר. אך מהרי"ף והרמב"ם (פ"ד הל' חנוכה ה"י) משמע בפשיטות דליכא סתירה בין התי', מדהביאו שניהם.

בס"י/תרע"א ס"ז - ובבית הכנסת.
וצ"ע בב' החילוקים שיש בין

נ"ח, דליכא חיובא אלא ביש לו בית. והו"א דאכסנאי חשיב כיושב בספינה דרש"י, ולא יתחייב. קמ"ל שהוא חייב ג"כ, דמאחר שהוא אורח בביתו של אחר, חשיב כנ"ל בית. אלא דנר איש וביתו בעינן, בכדי שיצאו הכל בנ"ח יחידי. דבעינן שיהא ביתו. וק' לשער איזה קרוב מיקרי איש וביתו - שלישי בשני, שלישי בשלישי, וכדו', אלא נל"פ דכל הסומך על שלחנו, אפילו אינו קרובו, מיקרי ביתו. ולא בעינן לביתו צירוף ע"י השתתפות בפרוטה. ודוקא אכסנאי היושב בביתו של בעה"ב ומעלה לו שכר, בעי זה הצירוף להחשב כביתו.¹⁴ וצ"ע בדר בביתו בחנם, כמה זמן מחייב לדור שם להקרא ביתו - ל' יום, או שיעור כזה. ועיין. [ועי' מש"כ בזה בס' בעקבי הצאן במאמר הדין במקום הדלקת נ"ח, שלפי דברי התוס' בערובין בעינן למ"ד יום בכדי שיחשב כביתו של האכסנאי.] אך ז"ב דלא תועיל השתתפות בפריטי לב' בנ"א נפרדים, שאין להם שייכות זה עם זה, דהשתתפות זו צריכה לפעול שיחשב בעד האכסנאי - הדר מכבר בבית בעה"ב - כביתו. וזה א"א בב' בנ"א שאין להם כלל שייכות זע"ז. (ועפרמ"ג תרע"ז בא"א סק"ג וסק"ח.) ועפ"י נל"פ דהחיוב להדליק ב' פעמים בחצר שיי"ל ב' פתחים

¹⁴ וכ"כ הגאון בעל גליא מסכתא בתשובתו להג"ר אבא"ה פאסוועלער שנדפסה בס' נסכא דרבי אבא, דאכסנאי איי להדליק לעצמו, ואינו יכול לצאת י"ח הדלקת נ"ח אלא עייז שישתתף בפרוטה.

או לאחר מעריב, הרי לא היתה בזה הדלקת הציבור. (ומה"ט דברי המג"א (סי' תרע"א סק"י) בנוגע להדלקת נ"ח בע"ש לפני מנחה בחשש המדליק שמא יתקדש היום, דמכ"מ איכא פרסומי ניסא כשיבואו, אינו נכון. ר' בשם אביו הגר"מ, נ"ע. והבאנו כל הבאור הזה בס' נפש הרב עמ' רכ"ב. וכן נדפס (באנגלית) בחוברת נר משה, כסלו, תשנ"ב, ע"י ה"ר ברוך דוב שרייבר, הי"ו.) אך צ"ע בלילי מוצ"ש. דא"א להדליק לפני הבדלה בתפילה. ונמצא שמדליקין לאחר מעריב. ועל כן נהגו בבריסק להדליק תיכף לאחר השמו"ע לפני קדיש תתקבל, דהיא סיום תפילת הציבור. דתתקבל לחזן כמו יהיו לרצון לתפילת היחיד. ועצת המג"א (תרפ"א סק"א) להדליק קודם ויתן לך צ"ע, דכבר נגמרה תפילת ערבית, ופרח ל"י השם ציבור דתפילה, וכנ"ל. ונל"פ דס"ל דצורך ההמתנה בעד הבדלה מאחדתן, דיש ענין של הבדלה בציבור. וצ"ע. דבשלמא קידוש דביה"כ, שאין יוצאין בו, כבר כ' הא"ז דהוא חיוב הציבורי. אך בהבדלה דשפיר יוצאין, אין זה ענין של ציבור, אלא של יחידים היוצאים י"ח בשמיעת ההבדלה. וצ"ל דמנהג זה של המג"א מיוסד אזאת הסברא, דאף הבדלה, דביה"כ הויא חובת הציבור. ודו"ק. (ועיינ עוד שיעורי רבנו לס"פ אלו קשרים, שאמר כן בשם אביו הגר"מ ז"ל. ד"ע.)

הדלקת בית הכנסת לבין הדלקת היחיד בביתו. דבבית נוהגים רוב כלל ישראל כשי' השו"ע והר"ת, להדליק לאחר צה"כ. ואילו בביה"כ מדליקין בין מנחה למעריב, ר"ל בתחילת השקיעה. ועוד, עי' ט"ז (לסי' תרפ"א), דאף דביה"נ מדליקין ואח"כ מבדילין, בבית יש לנהוג להיפך, להבדיל תחילה ואח"כ להדליק. וצ"ב ב' השינויים הללו. ונל"פ עפ"י מש"כ הגר"א בביאורו לדין זה דהדלקה בביה"כ, שיסודו בדברי הירושלמי בנוגע לאמירת ההלל בלילי פסחים בבית הכנסת. דאע"ג דבעיקר הויא המצוה באמירת ההלל על סדר ההגדה, והיא חובת היחיד, מ"מ, מאחר דענינו פרסומי ניסא, יש ג"כ חיוב על הציבור לעשות כן אף בתורת ציבור. ועפ"י נל"פ, דאילו היו ממתנינים בהדלקת נ"ח בביה"כ לצה"כ - לאחר תפילת ערבית, לא הי' אז דין ציבור על הנאספים שמה, דציבור היינו דוקא צבור של תפילה, ולא סתם אסיפת עשרה בנ"א בעלמא. ומה"ט לא נכון מנהג אמריקא להדליק נ"ח בחתונות ובאסיפות דחברת נשי ביה"כ, דאין אלו ציבור של תפילה, אלא סתם אסיפת המון רב. ושם ציבור (המחייב בזה החיוב) הוא דוקא הציבור של תפילה. ועל כן מדליקין בין מנחה למעריב, בזמן שנעשו ציבור ע"י הצטרפותם למנחה, ועדיין שם ציבור עליהם, בהמתנם להתפלל תפילת ערבית. ואילו ידליקו טרם מנחה

בחנוכה, דדעת הרמב"ן (בספר המצוות בשורש א' דף י' ע"ב בדפוס ווילנא.) דהלל דאורייתא ביו"ט מצד חיוב השמחה, דשירה בפה - כמו שירה בכלי - הוי קיום שמחה. ויסוד מצוה זו בפסוק וביום שמחתכם ובמועדיכם ובר"ח ותקעתם וגו', דקאי אשירה בכלי.¹⁵ וכנראה הבין הרמב"ן המקרא כאילו נכתב וביום שמחתם: כלומר - ביו"ט ובר"ח, וע"כ ס"ל (כן משמע מד') דאף בר"ח במקדש ה' חיוב שמחה, וחיוב הלל דאורייתא.¹⁶ ורק בגבולין בר"ח הוי ההלל מטעם מנהג בלבד. (ודרשת חז"ל היא דביום שמחתכם הוא ענין בפ"ע, ור"ל שבתות, עי' ספרי לפ' בהעלותך, פ"י פ"י.) דחיוב שמחה ג"כ מחייב לשבח להשי"ת. ומדאיכא חיוב הלל בחנוכה, הבין מזה הר"ם דאיכא חיוב שמחה. ועפ"יז מבואר היטב קו' הגמ' מגילה (יד.) אמאי לא אמרינן הלל בפורים. דבמגילת אסתר כתיב בהדיא דיו"ט זה הוא למשתה ושמחה, ובתור חיוב שמחה הוי צ"ל חיוב קריאת ההלל.

בהלל ובהודאה. אבל לא בסעודה. (שו"ע סי' תר"ע ס"ב.) ועיי"ש בט"ז, דלפי מש"כ הרמב"ם (פ"ג ה"ג) ימי שמחה והלל, י"ל דאיכא מצוה בריבוי הסעודות. אך צ"ע מנ"ל להר"ם גופא דבר זה, דאיכא חיוב שמחה בחנוכה. ונראה דלמד כן מאיסור הספד ותענית, ומחיוב הלל. דהספד הוי קיום אבילות. וכן תענית. ומה"ט אסור להתענות בשבתות ויו"ט. דאע"ג דמי שנהנה בהתענו מותר לו להתענות בשבת (עי' שו"ע סי' רפ"ח ס"ב.), מכ"מ פשיטא דאסור לו לקבל תענית להתענות ביום השבת. דתענית, באופן של התפסת שם יום צום על היום הוא קיום של אבילות, ואין מתאבלין בשויו"ט. וה"נ בחנוכה. דאע"ג דאין חנוכה מבטלת או אפילו דוחה אבילות לגמרי, מכ"מ סוג זה של אבילות נאסר בחנוכה, וכן בפורים - ומה"ט. והכל הוא מחמת חיוב השמחה שיש בחנוכה ובפורים. דשמחה ואבילות, דהיא הבעה חיצונית לרגשי עצבות, אינן יכולות לדור בכפיפה אחת, דתרת דסתרי ניהו. וה"נ מוכחא מילתא מאמירת הלל

¹⁵ הוה שיעורי היאה"צ (ח"א עמ' קכ"ג). והנה מפשטות לי' הגמ' תענית (יז:) דאיסור התענית בר"ח - דאורייתא הוא, וה"ט, דיש בר"ח חובת שמחה, ואף דליכא בר"ח חיוב שמחה בקו"ע, מכ"מ מתקיימת היא הך מצות שמחה בשוא"ית - במה שאין עושין הספד ותענית. ונ"ל דכל דתקון רבנן, כעין דאורייתא תקון, ותקנו מצות שמחה בכל הי"ט דמגילת תענית באופן זה של שוא"ית, לאסרם בתענית, ובמקצתם - אף בהספד, ורק בפורים תקנו שתתקיים מצות השמחה אף בקו"ע - בחובת סעודה ועד דלא ידע. ועי' מפני הרב לפי פנחס, שאף לדעת הראשונים שבי ימי ר"ח דאורייתא הוא, אין מביאים המוספים אלא ביום השני. וצ"ל לפי"ז, בנוגע לאיזה דינים י"ל שיש ליום הראשון דין של ר"ח מדאורייתא. וצ"ל לענין זה דשמחה בשוא"ית, לאסרו בהספד ותענית. (ד"ע)

¹⁶ הוה הספד רבנו על הר"ז גאלד, ז"ל, בס' דברי הגות והערכה.

סוכה בדין אחד, וכתב - וכן אוכלין ומשקין וגו'. ומדלא חילק ביניהם משמע דס"ל דהכל דין אחד הוא, ותנאי מועיל אף לגבי עצי סוכה כמו לגבי נויי סוכה. (ומחלוקת אחרת יש בר"מ זה, בנוגע לדפנות, דדעת הרא"ש דאיס"ה דסוכה נוהג אך ורק בסכך ולא בדפנות. (עי' ט"ז רס"י תרל"ח.)) עוד כ' הרמב"ן דג' טעמים דהגמ' הכל הוא טעם אחד. וה"ק - מחמת שיש ענין של אי' ביזוי מצוה, לכן יש הקצאה מדעת הגברא, ומחמת זאת ההקצאה חל ש"ש על החפצא של מצוה. (עי' תוס' ישנים על הגליון לפנינו. ד"ע.) ועוד כ', דל"ד אסוכה, אלא אף אכל תשמישי מצוה בזמן מצותן, דסוכה היא מתשמישי מצוה ולא מתשמישי קדושה. [עגמ' מגילה (כ"ו:)] ונראה לומר, דלשי' אזיל. דס"ל דחלות ש"ש זו היא מחמת הקצאת הגברא מדעתו. אבל לתוס', דהיא קדושה החלה על החפצא בע"כ של אדם, י"ל דאין איסור זה דאורייתא נוהג אלא בסוכה בלבד, דאין לנו אלא מה שחדשה תורה, ותו לא. אך עתוס' (ד"ה אברהון דכולהו) דס"ל, (כן משמע בפשיטות) דאי' חלות ש"ש שפיר נוהג בכל המצוות היכא דאיכא ביטול המצוה וניתוק החפצא מהיותו בתחילה חפצא דמצוה להיותו עתה חפצא דרשות. ודוקא בהרצאת מעות כנגד נ"ח, דליכא ניתוק החפצא דשלהבת דנ"ח להיותו עתה נר דרשות, אמרינן דאין בו אלא

(כב.) תוס' ד"ה סוכה תניא. ג' טעמים יש בגמ' לאיסור הסתפקות מן הסוכה: חל שם שמים; מוקצה; ביזוי מצוה. ופי' בתוס' דמוקצה היינו דוקא בשויו"ט [עמש"כ לעיל (מד.)]; וביזוי מצוה היינו דוקא כל זמן שהסוכה עומדת, אבל לא בנפלה. אך הוא טעם לאסור אף בחוש"מ; וחלות שם שמים, דהוא אי' דאורייתא (צ"ע בביזוי מצוה, אי' לדעת התוס' הוא אי' דאורייתא או לא, עי' בלשונם, ועי' תנחומא לריגש על הפסוק ואת יהודה שלח. ד"ע.) מוגבל דוקא לשיעור הכשר הסוכה. וג"כ דוקא כל זמן שהסוכה עומדת וקיימת כחפצא דסוכת מצוה. אבל בנפלה בחוש"מ, מותר לגמרי, דליכא אי' כלל. עמהרש"א בכונת ד' התוס'. ודעת התוס' דאין תנאי מועיל בנוגע לאי' חלות ש"ש, דכדי הכשר חיילא קדושה עלייהו בעל כרחו כל זמן. ודוקא איסורי מוקצה וביזוי מצוה תלויים בהקצאת הגברא מדעתו, ועל כן מועיל לגבייהו תנאי. ודעת הרמב"ן במלחמות דאף בנוגע לעצם הסוכה ג"כ מועיל תנאי שלא יאסר בהנאה. דאף האי' דחלות שם שמים תלוי בהקצאת הגברא מדעתו. והיא המחלוקת היסודית שבאיסור הסוכה שיש בין חכמי אשכנז לחכמי ספרד. [ועי' מש"כ בזה בס' ארץ הצבי. (ד"ע)] ואף דעת הרמב"ם נראית כשיטת הרמב"ן הלזו, מדכילל (בספ"ו מהל' סוכה ה"י) איס"ה דסוכה ודנויי

הרצאת מעות. וי"ל דה"ט דרב דאמר דלא שני לי' בין קריאה לאור הנר לבין הדלקה ממנו, ולא שנא לדבר הרשות ולא שנא לדבר מצוה אחרת שאינה זאת המצוה, אסור להסתפק מן החפצא של מצוה מחמת שחל עליו ש"ש - כמו שחל על הסוכה. וזה ר"ל אכחושי מצוה, שמנתק את החפצא של מצוה לדבר אחר ולתשמיש שונה ממצותו. ובהא פליגי רב ושמואל. לרב, האי' דחלות ש"ש אוסר בין בהדלקה מן הנ"ח ובין בקריאה ועיון לאורו. ודעת שמואל לחלק ביניהם. דהנה קיי"ל דהדס של מצוה אסור להריח בה, אבל אתרוג של מצוה אסור באכילה ומותר להריח בו, דליכא הקצאה אלא בנוגע לעיקר תשמישו של החפצא של מצוה, ואתרוג עיקרו עומד לאכילה, בעוד שעיקרו של ההדס עומד להריח בו (סוכה ל"ז:). ובאמת הק' הש"ך (יו"ד סי' ק"ח), דלפי"ז הי' צ"ל מותר להריח באתרוג של ע"ז. וחילק בפשיטות בין איס"ה החלים מאליהם מדיני התורה, לבין איס"ה התלויים בהקצאת הגברא מדעתו. דדוקא בהנהו בתראי י"ל דלא נאסר אלא עיקר התשמיש. ולכאורה חילוק זה כראיה ברורה לשיטת הרמב"ן הנ"ל (במלחמות), דמועיל תנאי אף לענין חלות ש"ש.¹⁷ דהאיסור באכילת האתרוג ובהרחת ההדס יסודו בדין זה דחלות

אי' ביזוי מצוה. אבל כל היכא דאיכא ניתוק החפצא, אזי אף בשאר מצוות ישנו לאיסור זה. ואף דאיס"ה דחגיגה מוחלט הוא, ואיננו תלוי בניתוק הקרבן וכו', מכ"מ זהו הגדר באיס"ה דמצוות. (כ"כ הט"ז תרל"ח סק"ג. ד"ע.)

במחלוקת רב ושמואל אי מדליקין

מנר לנר הי' נל"פ,

לכאורה, דלש"י אזלי. דשמואל איהו דתמה - וכי נ"ח קדושה יש בה, וס"ל דמותר להרצות מעות כנגדה, וה"נ דמותר להדליק ממנו. אך רב איהו בעל המימרא (עיי' על הגליון דליתא בס"א). דאסור להרצות מעות כנגד נ"ח. דס"ל דיש בו קדושה, ואסור להשתמש בו אפילו תשמיש עראי שאיננו מבטל את צורת הנ"ח ע"י ביטול היכרו. אך ז"א. דמוכח להדיא מוסגיין דלא פליגי רב ושמואל אלא אי מדליקין מנר לנ"ח אחר. אבל לנר הרשות כו"ע לא פליגי דאסור. וצ"ע. דשמואל סותר את דברי עצמו דלעיל. וי"ל בב' פנים: י"ל דלכתר דשמע שמואל ההיא דר' יוסף לענין כיסוי הדם, חזר להורות כרב, דנ"ח אסור להשתמש לאורה אפילו תשמיש קל, וסוגיא זו קאי לאחר חזרתו. או יל"פ בא"א - דכל זמן שהנ"ח דולק ישנו להאיסור דחלות שם שמים על המצוות, כד' הרמב"ן לענין

¹⁷ עמשי"כ בזה בארץ הצבי.

מנ"ח. לכו"ע יש בזה משום אכחושי מצוה, ר"ל - אי' דחלות ש"ש על המצוות. ולשי' התוס' הן סוגיות הכוללות ג' הלכות, דלשיטתם הלשון ביזוי מצוה ר"ל אי' בפ"ע, ולא מטעמא דחלות שם שמים על החפצא של המצוה. - ובסוגי' זו השלישית, בהא פליגי רב ושמואל - בגדר איסור חלות ש"ש על המצוות, אי' ר"ל שלא ינתק החפצא מהיותו כרוך עם מצוה, אבל ממצוה למצוה מותר, א"ד דר"ל זה האי' שלא ינתק החפצא מהיותו חפצא זה של מצוה שהוא עתה, ולפי"ז אף מנ"ח לנ"ח היה אסור. והיינו ללישנא דאכחושי מצוה, דלהכחיש מהחפצא דמצוה היינו לנתק החפצא מהיותו חפצא דמצוה זה שהוא עתה להיות דבר אחר, ואסור - אפילו יהי' אותו הד"א ג"כ - חפצא דמצוה. וללישנא דבזוי מצוה נל"פ דלא ר"ל, כביזוי מצוה הנ"ל, לדעת התוס', דהתם ר"ל בזיון המצוה כמו שלמדו מכיסוי הדם, אבל הכא ר"ל גדר באי' דחלות ש"ש על המצוות. דז"פ דליכא בזיון המצוה במדליק נ"ח אחרת ע"י קינסא, דהרי הכל הוא עושה לצורך מצוות, ואינו מבזה המצוה כלל, אלא אדרבה - מקיימה בהידור יותר. אלא ר"ל דאף דמנ"ח לנ"ח ליכא אי' דחלות ש"ש, דאינו מנתק החפצא לדבר הרשות, היינו דוקא בלי אמצעות הקינסא. אבל

שם שמים על חפצי המצוות. (עפרמ"ג (ליו"ד סי' ק"ח), אי' הללו בשאר חפצי מצוות הוו ד"ת או מדרבנן.) ומדאסורים אף אתרוג והדס, ש"מ דאי' איסור זה דחלות ש"ש מוגבל דוקא לסוכה, כמו שרצינו להסביר בשי' התוס', אלא דנוהג הוא אף בכל שאר המצוות. דאלת"ה, יקשה לן מדוע נבחרו הדס ואתרוג מן השאר, ובמה נתייחסו מצוות אלו טפי מאחריני. ובמאי דנהיגי ביו"ט דסוכות, לכאורה אין זה לא מעלה ולא מוריד. (עיי"ש בפרמ"ג.) וש"מ דאי' דחלות ש"ש נוהג בכל המצוות - ובזמן מצוותן, וכדברי הרמב"ן להדיא. ולשי' התוס', דאי' זה חל בע"כ של אדם, צע"ק חילוק הגמ' דסוכה (לז) בנוגע לעיקר תשמישו של חפצא, לבין תשמישו הטפל.¹⁸ ודעת שמואל לחלק בין הדלקה מנ"ח, דלדידי' חשיב זה כעיקר תשמיש הנר, לבין קריאה לאורו, דהיא תשמיש טפל, מאחר שאינה בגופו ובעצמו של השלהבת. ולרב, הכל בכלל עיקר תשמישו של הנר. והיינו לשי' הרמב"ן, די' ג' סוגיות הכוללות ב' הלכות: א) אסור להשתמש לאורה. ר"ל - תשמיש קבוע, המבטל את היכר הנ"ח, ומבטל את צורתו ומפקיע את מצותו. ב) הרצאת מעות. מחלוקת רב ושמואל בגדר עיקר תשמישי שהרי מנתק החפצא של הנר, ותשמישיו הטפלים. ג) הדלקה

¹⁸ עיי"ש בארץ הצב.

דאע"ג דס"ל דציצית הויא חובת טלית, מכ"מ מודה הוא דאיכא קיום מיוחד בעת שלובש הטלית על גופו. דזה א"א לומר דלמ"ד זה ליכא צורך כלל בעד לבישת הטלית. דרק הקראים נהגו לציין בגדיהם ולא ללובשם. וה"ט דב' פרשיות הן: בפ' שלח יש פ' ציצית בתור חובת טלית, ובפ' כי תצא - בתור חובת גברא, דכתיב אשר תכסה בה. וה"ט דפסק הרמ"א לחלק בין ברכת ט"ק לט"ג, עי' שיעור היאה"צ שנת תשכ"א. ובס' נפש הרב (עמ' ק"ד). ולכו"ע ישנם לב' מצוות הללו, ול"פ אלא מתי חל השם בגד להתחייב בתורת ח"ט, אי חל דוקא בשעת לבישה, או אפילו קודם לכן. דבנוגע לקב"ט פשיטא דלא בעינן דוקא בגד בשעת לבישה, אך י"ל דציצית שאני. אך עתוס', דצ"ע אף לאידך גיסא, היאך אפשר לאסור ההתרה מבגד לבגד אפילו למ"ד ח"ג, דפשיטא שאיננו מתיר בעודו לובש את הטלית. דתיכף כשיפסול הציצית יעבור בעשה. ובהתרה מעל גבי טלית שאינו לובשה, מדוע יש לאוסרו. וצל"פ עפ"י ד' הרמב"ן, דכל זמן המצוה אסור להסתפק ממנו. ובציצית, תמיד חשיב זמנו, דלעולם יוכל ללבוש ולקיים בו המצוה. ולשמאל המחלק בין התרה סתמית לבין התרה בכדי לציין בגד אחר, יל"פ הכי שינוי הדין בנוגע למזוזה דבב"מ (ריש דף ק"ב), דמחלקינן בין יוצא מבית שידור ישראל אחריו לבין היכא שידור

ע"י קינסא, הרי עובר הנר מהיותו תחילה נר של מצוה להיותו של רשות, ואח"כ - של מצוה. ומחמת המצב האמצעי דנר של רשות ס"ל לרב דזה אסור מכח חלות ש"ש על המצוות, שהרי מנתק החפצא של מצוה להיותו עתה חפצא דרשות. ולשמאל אף כה"ג מותר, מאחר שזה הנר האמצעי של רשות משמשת בעד הנר של מצוה העתידה להעשות לאחר מכן. ולהכך לישנא דבזויי מצוה נראה דהה"נ דפליגי רב ושמאל בסכך שע"ג הסוכה, אם מותר להורידו מסוכה זו - בחוש"מ סוכות - בכדי ליתנו ע"ג סוכה אחרת. דנראה לר' דהיינו הך פלוגתא, דבינתיים הסכך הוי של רשות.

מתירין מבגד לבגד. עתוס', דבעיא

זו היתה צ"ל תלוי' במחלוקת שבגמ' (פ' התכלת) אי ציצית הויא חובת גברא או חובת טלית. דלמ"ד חובת טלית י"ל דאין מתירין. ובאמת צ"ע, היאך שמואל לשי' דמנחות שמה. וצ"ל, דבין כך ובין כך הוא מבטל מ"ע דחובת טלית בנוגע להאינה - מצוייצת, וממילא, מ"ל ביטול עשה אבגד זה או אחר. אך אכתי צ"ב, דטפי הול"ל דשוא"ת עדיף, ויותר טוב לו לבטל עשה מבלי עשי' מלבטל העשה ע"י מעשה הסרת הציציות מהבגד הישן. וצל"פ דמירי בכה"ג - שהוא רוצה בדוקא ללבוש את הבגד הבלתי - מצוייצת כעת. ולכן מתיר שמואל.

אינה עוד מזוזה אלא פרשה, וכתבי הקודש היא. משא"כ בס"ת ותפילין, דאיכא שם ס"ת ושם תפילין אפילו שלא בשעת קיום מצותן. ובס"ת הוא מלתא דפשיטא, שהרי אין קדושתה תלוי' כלל בשום קיום מצוה, אע"פ שאפשר לקיים עמה מצוות. משא"כ בתפילין, דקדושתה תלוי' ומיוסדת בקיום מצותן, ואעפ"כ יש עליהם שם תפילין אפילו בשעה שאין אדם לובשן. וראי' לזה מדקי"ל בנוגע לשבועה בנקיטת חפץ, דאפשר להשביע ת"ח בנקיטת תפילין. [שבועות (לח:)] ובפשוטו משמע שאוחזם בידו, וא"צ להניחם על זרועו טרם השבעו באחיזתם. וש"מ דישנו לשם תפילין אפילו בזמן שאינו לובשם. אבל במזוזה, כנראה, אינו כן. ועפי"ז יש להסביר שיטת הר"מ דבעינן עיבוד לשמה בס"ת ובתפילין, אבל לא במזוזה, וביאר את שיטתו באגרתו, וזוהי כונתו. דהעיבוד לשמה צ"ל לשם השם ס"ת או לשם תפילין. דאילו לשם כתבי הקודש לא בעינן עיבוד לשמה. ובמזוזה ליכא שם מזוזה בעודה מיטלטלת שנאמר שתחול הלשמה בשעת עיבוד בנוגע לאותו השם מזוזה. דליכא שם מזוזה וחפצא דמזוזה אלא בעודה על הבית. עי' שיעור היאה"צ שנת תשי"ט.

כב: ג' סלע של מעשר שני הוכיחו בגמ' דע"י קינסא אסור, ומנרות המנורה הוכיחו דעכ"פ מותר מנר לנר

עכו"ם אחריו (ובספק, יל"ע. והוא הציור ברוב פעמים בשכירות בתים בנוא יארק.) דמיירי בודאי שמסיר את המזוזה לאחר שכבר עזב את הבית, דטרם עזבו הרי הוא מבטל מ"ע דמזוזה ע"י הסרתה. אבל אעפ"כ אסור להסירה, אם ידור אחריו ישראל. דאף דאין שם ישראל הדר בבית עתה, מכ"מ חשיב כזמנה של המצוה דמזוזה, מחמת זה שעומד הבית לדירת ישראל. ודוקא היכא דעומד הבית לדירת נכרי אמרינן דלאחר שנסתלק הישראל הראשון מן הבית, שאין המזוזה כעת בזמן מצותה אלא לאחר זמן מצותה, ולהכי ליכא איסור בהסרתה מן הבית. ובתוס' ב' דיעות בנוגע לאיסור הסרת המזוזה, אם היינו דוקא היכא דאין בדעתך לקבעם בבית אחר, ודמיא מזוזה לציצית, או דהתם אסור אפילו במתכוין לקבעו בבית ובדירה אחרת, וחמיר טפי מציצית. לדיעה הא' נ"ל דהוא הא' דאורייתא של חלות ש"ש על המצוות. ולדיעה ב' נראה פשוט מן התוס' דהוא רק חומרא מדרבנן. אך בכלל צ"ע בהוא דמזוזה, דהיא מתשמישי קדושה, ואין קדושתה נפקעת ממנה לעולם, אפילו לאחר הסרתה, מהיותה תשמיש וחפצא דמצוה. ואין הסרת המזוזה מן הבית אלא כחליצת תפילין מן הזרוע, דאטו נאמר דיש בזה ביטול החפצא של מצוה. אתמהה. (מ"ש) והנל"פ בהכרח מזה, דליכא שם מזוזה אלא בעודה על הבית. ולאחר שהוסרה

אח"כ, וא"כ אין לנו מקרא המפרשו שלא כפשוטו. וא"כ משמע דמלבד חיובא דמערב עד בקר, עוד יש חיובא דהדלקה תמידית, ממש, כפשוטו. וגם יש לדקדק בשינוי ל' המקרא, (עי' מלבי"ם ובתורה תמימה) דאילו בריש פרשת תצוה כ' מחוץ לפרכת אשר על העדות, ובסוף פרשת אמור הלשון - לפרכת העדות, ולכאורה הי' צ"ל כמ"ש בפ' תצוה. אלא ודאי משמע, דהאי לישנא דהעדות לא קאי אפרכת אלא אנר הדולק. וצ"ל דהיינו נר מערבי, שהיא עדות לכל באי עולם וכו', וכדרשת הגמ'. וייחוס הנר המערבי נראה מהסוגיא, דבשאר הנרות ליכא חיוב הדלקה אלא בלילה ולא ביום, ואילו בנר מערבי - אף ביום איכא חיוב שיהא דולק. אך צ"ע לשי' הרמב"ם, המפרש (פ"ג מהל' תמידין ומוספין הי"ב) דהדלקת הנרות היא הטבתם. וכל הנרות צריכין לידלק כל היום, א"כ הדק"ל - מהו ייחוסו של הנר המערבי. וצ"ל דתמיד דידי' מרמז לנס שקרה עמו, שהיה דולק כל היום (עד מות שמעון הצדיק. עברש"י). וגם עי' רמב"ם הי"ג, דנר מערבי שכבה מדליקו דוקא מן המזבח החיצון, ואילו בשאר נרות יש להדליקן מחברותיהן אם כבו. אך שי' הרמב"ם בהטבת הנרות צ"ע טובא, דלפי דעתו, איזה הפרש יש בין הדלקה לבין הטבה, הלא בשניהם יש הדלקה, ופשיטא דבשניהם יש הטבה, ומדוע שינתה התורה את הלשונות בין

באופן ישיר. וצ"ע הראי' ממע"ש, שהרי התם הוי איסור קודש, וי"ל דאסור אפילו ממצוה למצוה ע"י קינסא, משא"כ בנרות חנוכה. אלא ודאי מוכח מזה כפי' דלעיל, דכל המחלוקת דרב ושמואל סובבת על בעיא זו דאי' חלות שם - שמים על חפצי המצוות.

מאי עדות ... זו נר מערבי. וגו'. דרשת חז"ל הלזו היא מהפסוק דויקרא (כ"ד) כמצויין בתורה אור. דפ' המנורה נזכרה ג' פעמים בתורה: בר"פ תצוה, בפרשת אמור (ר"פ כ"ד), ובר"פ בהעלותך. ומשינוי הל' שבין הפ' שבתצוה לזו שבפ' אמור הבינו חז"ל את רמז הנר המערבי במקראות. בפ' תצוה כתיב - להעלות נר תמיד. ואח"כ - מערב עד בקר. ופרש"י - כל לילה ולילה קרוי תמיד (דמערב עד בקר מפרש מאי דכתיב לעיל מיניה - תמיד). כמו שאתה אומר עולת תמיד וגו'. אבל תמיד האמור בלחם הפנים משבת לשבת הוא. וכל כך תמידות בעינן בלחם הפנים, עד שנחלקו תנאים במנחות (צ"ט): אם יש להצריך בדוקא אלו מושכין ואלו מניחין וטפחו של זה כנגד טפחו של זה, או דסגי בתמידות דמעשים בזא"ז. - ואילו בפ' אמור המקרא כתיב להיפך, מתחילה נאמר מערב עד בקר, ואח"כ תמיד. וצ"ע. דבשלמא בתצוה, ניתן להאמר דמערב עד בקר אתי לפרושי לתמיד. אבל באמור, הרי כתיב תמיד

בענין מקום הנר המערבי פרש"י לפנינו, דלמ"ד צפון ודרום היו מונחים, היה האמצעי המערבי, לא מחמת מקומו במנורה אלא מחמת שהיה הכהן מטה את הפתילה שלו לצד מערב, ושאר הפתילות היה מטה לצד אמצע המנורה. ולמ"ד מזרח ומערב היו מונחים, הי' המערבי השני מן המזרח. ויל"ע בכונת רש"י בקביעות זו אי ר"ל דנר מערבי צ"ל אחד מן הנרות לבד מהמזרחי ביותר - ואיזה שירצה יבחר, אלא שיש לו לכהן לבחור למעשה בשני שמן המזרח מטעם אין מעבירין וכו'. או יל"פ בכונתו שמפאת דין זה דאין מעבירין הוקבע השני להיות תמיד הנר תמיד, וקביעות מקום פרטי הוא. וברש"י למנחות (צח:): דיעה ג', דלמ"ד מזרח ומערב היו מונחים, היה המערבי אותו העומד במערב ממש. ועכ"פ למ"ד זה דמזרח ומערב היו מונחים, נקבע השם מערבי לא מפני מעשה הגברא (הטבת הפתילה), אלא מפני קביעות מקום הנר במנורה עצמה. -

ובה היה מסיים. לרש"י קאי אהטבה, דלענין הדלקה הי' המערבי הראשון וממנו הדליקו השאר. ואותו עצמו הדליקו מן הישנה שהסיר מכבר מן המנורה. ולתוס' ר"ל שבה סיים בהדלקה. דמתחילה הדליק שאר הנרות מהנר המערבי דהיום, ואח"כ הדליק המערבי דמחר (- דהלילה) משאר הנרות.

מצות הבקר למצות הערב. וגם צ"ע קו' הרשב"א בתשו' (הובאה בלח"מ להי"ב), דבמנחות מבואר דא"א לחנך את המנורה אלא בין הערביים בעת הדלקת הנרות, דאילו בבקר - בשעת ההטבה, אי לאו דעבד הדלקה מאורתא הטבה בצפרא מהיכא. ולפי דעת הרמב"ם דהטבה כוללת חיוב הדלקה ג"כ, למה לא יוכלו לחנך המנורה בהטבה - ע"י ההדלקה. והנל"פ בדעתו, דעיקר מצות הלילה היא - הדלקה. אך מאחר שהיו הנרות דולקין כל היום, א"א להדליק אא"כ יטיב תחילה. אך בבקר, הוי עיקר החיוב והמצוה - ההטבה והקינוח מפני השיירים מההדלקה דאמש, אלא דהטבה צ"ל הכנה להדלקה הבאה, מלבד היותה קינוח. ושאר ראשונים ס"ל דסגי בהדלקה דבין הערבים להחשיב להטבה דצפרא הכנה להדלקה. אך הר"מ ס"ל דבעינן הדלקה תיכף ומיד בכדי שתהיה ההטבה הכנה. ואין חובת ההדלקה בצפרא בתורת עצמה, אלא בכדי לאפשר קיום מצות הטבה. ועל כן כ' הר"מ - בהי"ב - ונר שמצאו שלא כבה מתקנו, ולא פסק לכבותו ולהדליקו שנית. משא"כ בחיוב הדלקה דבין הערבים, - דנראה לכאורה שמחוייב לכבות הדולקות ולהדליקן עוה"פ. דבין הערבים איכא חיוב הדלקה בתורת עצמה, ואילו בבקר ההדלקה אינה אלא להשלים קיום מצות הטבה. וליכא חובת הטבה אלא בנר שכבה. וזה מבואר.

כמוהו. וא"כ, הינן י"ל בשי" רש"י בנר מערבי שסולק ממקומו. דסוכ"ס זה האש היה פעם הנר המערבי, וא"כ עדיף מקינסא - להיות דינו כנר מערבי. וא"כ י"ל דהדלקת הנר המערבי עתה הויא ע"י קינסא שהודלקה מהנר המערבי דהיום. ועדיף מקינסא, דאילו התם איכא משום בזיון מצוה, שהרי הקינסא היא הדלקת נר הרשות מנר דמצוה, ואילו בנר מערבי שהוסר, ליתא לחסרון זה. ובנוגע לשי" התוס', בעכצ"פ דעכ"פ הרי ישנם להנרות דמנורה.

מאי הוי עלה. חזינן וגו'. ומשמע דבמנורה שבמקדש פשיטא דלכו"ע הדלקה עושה מצוה. ודוקא בנ"ח איכא לספוקי. ולצד ההוא דהנחה עושה מצוה, ממילא אין ללמוד ממנורה דבמקדש להתיר אפילו הדלקה מנר לנר. וער"ם (פ"ט הל' ביאת מקדש ה"ז), דהדלקת הנרות כשרה בזרים. לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן. והר"א השיגו. ובאמת בלא"ה קשה טובא שיטת הר"מ הלזו, הלא בהדלקת הנרות דחוץ ליכא מצוה, שהרי אין קיום מצות הדלקת המנורה אלא בעומדת בהיכל על מקומה. וא"כ ליכא קיום המצוה עד שיביאו המנורה לפנים. וא"כ הרי ס"ל דהנחה עושה מצוה אפילו במנורה דמקדש. וזהו נגד סוגיין בפירושו! אך צל"ה בסוגיא

ואף דקיי"ל רפ"ו דתמיד דאין מדליקין אותו אלא ממזבח החיצון, לאו לאפוקי משאר נרות קאמר, אלא לאפוקי מנר דחולין. (אך צ"ע, דאין מדליקין ממזבח הקטרת ג"כ. העולם.) וכן דעת הראב"ד בהשגותיו להי"ג, דס"ל דמינני' וביה טפי עדיף. אך דעת הר"מ דממזבח החיצון דוקא קאמרא מתניתין. ובפרש"י ותוס' לסדר הדלקת בין הערבים יל"ע בשי" כאו"א. דלשי" רש"י ק"ל, הלא בשעה שהסיר הנר המערבי מן המנורה ואינו עוד קבוע בה, פשיטא שאיננו נקרא עוד נר מערבי. וא"כ, הרי נמצא שמדליק הנר המערבי דהיום שלא משאר הנרות ושללא מן המזבח החיצון. (ויש סברא לומר דאפילו חשיב כאש מן החולין, די"ל דדמיא האי פתילה לקדשים שמתו, שכבר נעשית בהם מצותם. עגמ' ריש מעילה. מו"ר.) ואף לשי" התוס' ק"ל. דקיי"ל דז' נרות דמנורה מעכבין זא"ז. (מנחות כח.) וא"כ, היאך הדליקו ששה הנרות בעוד המערבי דהיום דולק, הרי לא הטיבו את הנר המערבי, וכמי שאינו דמי, שהרי איננו מוכן להדלקה דהיום. והנה בנוגע להקו' בשי" רש"י נל"פ, דהנה בגמ' ביקשו לומר שהדלקת נרות דמנורה ע"י קינסא היתה, שהרי מחוברים הם הנרות בגופה של מנורה. וצ"ע, הלא אין הקינסא לא אש המזבח החיצון ולא אש משאר הנרות הוא. וצ"פ דמאחר שבא זה האש מן הנר המערבי, דינו בהלכה

ס"ל להר"מ דמנורה בעיא כהונה לעכב
אלא דאין מצותה מעשה ההדלקה אלא
היותה דולקת במקומה. (עי' שו"ת צפנת
פענח נוא יארק סי' נ"ב. ד"ע.) ולפיכך
בהדליק זר מבחוץ בדוקא, והכניסה
הכהן, הרי **בהכנסתו** הי' קיום המצוה,
ולכן מותר להדליק מפתילה לפתילה,
דהדלקה היא היא ההנחה, וגורם באופן
ישיר היות המנורה דולקת עתה. ולא דמי
לנ"ח. (לצד **דהנחה** עושה מצוה), דאין
המצוה היותה דולקת במקום הכשרה,
אלא מעשה ההנחה - יהיה קודם או אחר
ההדלקה, ואין בהדלקתו מעשה המצוה.
ודו"ק.

[ת"ש ... הי' תפוס נ"ח ... הרואה
אומר. בטלטול הנ"ח מתבטל
השם נר חנוכה מכח ביטול ההיכר שלו.
וא"כ יש להקפיד שלא להעביר הנ"ח כלל
ממקום למקום, כי בהעברה זו הרי יש
ביטול המצוה, דלא יוכל לאח"כ להיות
לנ"ח ולחול שם זה עליו **מאליו**. ואפי'
מעבירו ממקום הכשר למקום הכשר אחר
נמי, דבשעת טלטולו בטל ממנו צורת
הנ"ח. וזה ר"ל הגמ' הכא, דאפי' לצד
דהנחה עושה מצוה, א"א להיות לנ"ח
מאליו מבלי הדלקת הגברא. (ולפי"ז
יש להצריך שתהיה ההנחה בדוקא לפני
ההדלקה. אך זה תמוה עפ"י ד' התוס'
(ד"ה דאיבעי להו) דנפק"מ להדליקה
חש"ו, ור"ל, ואח"כ הניחה הוא. וכן

דידן דסתם למאי נפק"מ אי הדלקה
או הנחה עושה מצוה במדליקה גדול
ובר - חיובא במקומה, הלא אפילו לצד
דהנחה עושה מצוה, מ"מ תחשב ההדלקה
בהכשר כמו הנחה. והוא פלא. ומדוע
יהיה אסור להדליק מנר לנר לזה הצד
בספק הגמרא. ועי' חידושי הרשב"א,
דיש סברא לומר דלצד זה בעינן שתהא
ההנחה (הנעשית על המנורה) **לאחר**
ההדלקה בדוקא. ולפי"ז צריכים לשנות
הגי' בגמ' דלהלן (כג.) מגביהה ומניחה
ומדליקה. עי' בדבריו. ולפי"ז הוי
הנר החדש שבמנורה נר הרשות עד
שעת הנחה, ודמי בינתיים לקינסא, ולכן
אסור. אך לשי' התוס' עפ"י גי' דאף
בהנחה **דלפני** הדלקה יוצא י"ח (ובאמת
הוא פלא, דאיך שייך לומר שיש קיום
בהנחת מנורה ריקנית על השלחן. ר').
ק"ל - מ"ש הדלקת נ"ח מהדלקת המנורה.
ליחשב הדלקה כהנחה. ונל"פ, דבמקדש
הי' עצם **מעשה** ההדלקה מעשה **מצוה**,
דזה הי' החיוב. משא"כ בנ"ח, דהיות הנר
דולק הוא הוא המצוה, ומעשה ההדלקה
הוא רק כמעשה הרשות בעלמא. ולכן
לא דמו אהדדי. ונמצא שעשה מעשה
הרשות בנר של מצוה ואסור. - ולפי"ז
צל"ה שי' הר"ם! וצ"ל, דהנה יש לדקדק
בלי' הר"ם - והוציאו לחוץ. דהי' יכול
להשמיענו דין זה אף בנכנס הזר להיכל
באיסור, או אפילו בהיתר - כדי לתקן שם
או כדו'. וביאר הגר"ח עפ"י"ז, דבאמת

משמע מהגמ' כ"ג. - והשתא דאמרין הדלקה עושה מצוה, הדליקה חש"ו וכו'. ומוכח מזה, דאף דס"ל לתוס' [כ"ג. ד"ה מכבה] דאפשר להיות הנחה לפני הדלקה אפי' לצד דהנחה עושה מצוה, מכ"מ אין ז"א דהנחה שלאח"כ לא תועיל ג"כ. והוא פלא עצום בסוגי'. ד"ע.)

כ"ג. רש"י ד"ה דולקת. למצות חנוכה. ועתוס'. ולכאורה נל"פ בתירוץ זה, דנהי דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח (ר"ה כט). בנוגע להדליקה חש"ו, היינו דוקא לענין שא"י להוציא אחרים גדולים בהדלקתו, אבל מכ"מ חפצא דנ"ח שפיר מיקרי, אפי' הדליקו חש"ו, מאחר שיש לו כונה, אף דאין לו דעת - עפ"י דין. ודוקא היכא דאיכא חפצא דנ"ח יש לומר דע"י הנחתו אפשר לקיים המצוה. אבל ליצור ולחדש הנ"ח מחדש ע"י הנחה, היכא דלפני כן לא הי' עליו השם נ"ח, זה א"א. ולכן בהודלק לשם נר שבת, לא סגי בהנחה אפי' לצד דהנחה עושה מצוה. אך לפי"ז יקשה טובא. דהנה פסק השו"ע (תרע"ה ס"ג) דקטן שהגיע לחינוך מוציא אחרים י"ח בנ"ח, דהכל חייבים אך מדרבנן, ולא שאני לן בין חד דרבנן לבין תרי דרבנן. ודברי המחבר סותרין את עצמם, דאילו בהל' פורים פסק (סי' תרפ"ט ס"ב) דכל קטן, ומשמע - אפי' בהגיע לחינוך, אינו מוציא אחרים י"ח. (עיי"ש במג"א סק"ד

שהעיר בזה.) ונל"ח, דבקריאת המגילה בעינן שיוציא הקורא את השומעין, ומחשבינן למעשה הקורא כמעשה השומעים. אבל בנ"ח, אין המצוה שידליק כאו"א, דא"כ היאך קיי"ל דנר איש וביתו (כא:), דל"א שליחות במצוות שבגופו כמו הדלקת נ"ח. ואף שומע כעונה ל"ש אלא בנוגע לאמירת הברכות ולא בנוגע לעצם ההדלקה. והוא פלא. ובעכצ"ל"פ דלא הי' התקנה מעיקרה שתהיה מצוה וחובה על כל יחיד ויחיד להדליק, אלא שיראה כל אחד ואחד ויתקן שיהא דולק נ"ח בביתו. ובהדליק אחר דלאו בעה"ב, נמי איכא שפיר נר דולק. ולא מטעם שליחות הוא, וז"פ וברור. אך לפי"ז צל"ה, מדוע לא מהניא הדלקת נכרי או חש"ו (עגמ' כג.). וצל"פ דבעינן שידליק המדליק נ"ח, ובהדליק מי שאינו מחוייב בדבר, לא מיקרי הנר הדולק - נר חנוכה. ועפ"י"ז, נל"פ עוד ענין אחד, דידועה דעת בה"ג (מובאה בתוס' מגילה ד'. ד"ה נשים.) דבקריאת המגילה אין הנשים מוציאות את האנשים. ומשמע בפשוטו דר"ל דאף דחייבות הנשים במ"ע זו, אף דהויא זמ"ג, מכ"מ אין חיובה שוה ודומה לחיובא דגברא. ואשה כלפי איש כאינה מצווה בדבר חשיבא. (התוס' ריש ערכין הביאו הסבר הבה"ג לחלק בין חיוב שמיעה לחיוב קריאה. ועי' בסי' תרפ"ט במג"א סק"ו מהזוהר, דלא תקרא לעצמה, דלא כפסק הרמ"א. אבל בפשוטו נל"פ

משמע מהגמ' כ"ג. - והשתא דאמרין הדלקה עושה מצוה, הדליקה חש"ו וכו'. ומוכח מזה, דאף דס"ל לתוס' [כ"ג. ד"ה מכבה] דאפשר להיות הנחה לפני הדלקה אפי' לצד דהנחה עושה מצוה, מכ"מ אין ז"א דהנחה שלאח"כ לא תועיל ג"כ. והוא פלא עצום בסוגי'. ד"ע.)

כ"ג. רש"י ד"ה דולקת. למצות חנוכה. ועתוס'. ולכאורה נל"פ בתירוץ זה, דנהי דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח (ר"ה כט). בנוגע להדליקה חש"ו, היינו דוקא לענין שא"י להוציא אחרים גדולים בהדלקתו, אבל מכ"מ חפצא דנ"ח שפיר מיקרי, אפי' הדליקו חש"ו, מאחר שיש לו כונה, אף דאין לו דעת - עפ"י דין. ודוקא היכא דאיכא חפצא דנ"ח יש לומר דע"י הנחתו אפשר לקיים המצוה. אבל ליצור ולחדש הנ"ח מחדש ע"י הנחה, היכא דלפני כן לא הי' עליו השם נ"ח, זה א"א. ולכן בהודלק לשם נר שבת, לא סגי בהנחה אפי' לצד דהנחה עושה מצוה. אך לפי"ז יקשה טובא. דהנה פסק השו"ע (תרע"ה ס"ג) דקטן שהגיע לחינוך מוציא אחרים י"ח בנ"ח, דהכל חייבים אך מדרבנן, ולא שאני לן בין חד דרבנן לבין תרי דרבנן. ודברי המחבר סותרין את עצמם, דאילו בהל' פורים פסק (סי' תרפ"ט ס"ב) דכל קטן, ומשמע - אפי' בהגיע לחינוך, אינו מוציא אחרים י"ח. (עיי"ש במג"א סק"ד

נקרא נ"ח, אע"פ שלא היתה כונה זו בשעת הדלקה ע"י המדליק. אבל היינו דוקא היכא שהיתה ההדלקה בזמן חיובא ובזמן המצוה - הלילה. אבל בנר הדולק מאתמול, שהיתה ההדלקה בטרם בוא זמן חיובא, תו לא תועיל הנחה דהשתא לקבוע את שם הנ"ח למפרע משעת תחילת הדלקתו, שהרי היא לא היתה בזמן המצוה, ואין ההנחה עצמה המצוה. ולפיכך בעינן לכבויה ולחזור ולאדלוקי.

ועוד מדקמברכינן וכו'. דאילו הי' ס"ל דהנחה עושה מצוה, וליכא מעשה מצוה דהדלקה כלל, אלא היא רק כמעשה חול בכדי לפעול ולגרום שתהא נ"ח דולק, א"כ הי' צ"ל נוסח הברכה על מצות, ולא בלמ"ד - להדליק. כנל"פ עפ"י פי' דלעיל בגמ' (דף כ"ב:): דלצד דהנחה עושה מצוה אסור להדליק מנר לנר אפילו בפתילות ארוכות, מבלי אמצעות דקינסא. ולשי' חה"ר, דאפי' לדיעה זו יש מעשה מצוה דהנחה שלאחר ההדלקה, יל"פ דהי' צ"ל נוסח הברכה להניח נ"ח, או להדליק ולהניח. (כ"ה בחי' המיוחסים להר"ן). וצע"ק הצד השני - להדליק ולהניח, דלפי"ז הרי גילה דעתו דלצד דהנחה עושה מצוה אף ההדלקה היא מעשה מצוה, וא"כ - מדוע אין מדליקין מנר לנר. וכן צל"ע לפי מה שהסברנו בשי' רש"י, דהנחה פועלת להחשיב שלמפרע - משעת ההדלקה - הי' זה הנר קרוי נ"ח,

כמש"כ ...) ולפי"ז יקשה לן פסק הגמ' (כג.) אשה ודאי מדליקה דאר"י בן לוי וכו', הלא חיוב האשה אינו דומה ולא שוה לחיוב האיש, וכאינה מצווה בדבר היא כלפי האיש. ועפ"י הנ"ל א"ש היטב, דבנ"ח אין המדליק מוציא את בני הבית במעשה הדלקתו, אלא יוצר ומחדש נ"ח בביתם של אלו, וממילא הם יוצאים, שהמצוה היא לראות שיהא נ"ח דולק. (כל שהמדליק הוי בר חיובא, ממילא הוי בר - הכי של יצירת נ"ח, וממילא יוצאים הללו. וא"כ אף אשה, וקטן שהגיע לחינוך, דאין חיובם שוה לחיובא דאיש גדול, מכ"מ מדליקים בעדו. דהווי עכ"פ בני - הכי של חידוש ועשיית נ"ח. ולפי"ז בעכצ"ל דבהדלקת חש"ו ליכא אפי' חפצא דנ"ח, ולא רק דאינם יכולים להוציא בני חיובא בהדלקתם. וזהו דלא כד' התוס'. ועצה"ר, ונל"פ דלא ר"ל התוס' אלא דבהודלק לשם נר אחר הוי זה מפקיע מהשם נ"ח, ולא סגי בכה"ג בהנחה גרידא. אבל הדלקת חש"ו לא חשיבא לשם ד"א. וזה מדוייק בל' התוס' - שהדליקה מתחילתה לצורך שבת. אך בחה"ר לא דייק לומר כן, וצ"ע אף בכונת רש"י. ונל"פ דלכו"ע בעינן שתהיה ההדלקה המצוה, שתקבע ההדלקה - ע"י מחשבת וכונת המדליק - את שם זה הנר להיות לנר חנוכה. אלא דלמ"ד הנחה עושה מצוה ס"ל, דההנחה יכולה לפעול לקבוע את שם הנר להיותו

מעשה ההדלקה. ואילו לשי' הר"מ את זה לא שינו בהידורם, ואכתי לא הויה המצוה פעולת ההדלקה דנימא דלא מהניא שליחות ובעינן שידליק כל אחד ואחד, אלא שעדיין הויה המצוה לראות שיהא נ"ח דולק בביתו, וכנ"ל, וההידור הוא רק במספר הנרות ובמנינם. ותו לא. ומגמ' זה ראי' לשי' הר"ם, אם נתפוס שמסתמא הי' ר' ששת מקפיד כמהדריין. (בית הלוי.)

שמנים לדיו ... ער"ם (פ"א הל' תפילין ה"ה) - אם כן מה מיעטה ההלכה שנאמרה למשה מסיני שיהי' כתובים בדיו: למעט שאר מיני צבעונין כגון וגו'. ושי' הר"ת (עיי"ש בהגהמ"י אות ג'). דבעינן שיטילו לתוך הדיו שמן, ובלא"ה הוא פסול. ולר"ת הו' ב' הלכות - בדיו; ושחור. ולהר"ם, הכל אחד - בדיו, דהיינו שחור!

הרואה מברך ב'. לבר מלהדליק. ופרש"י - שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה. (עמש"כ לעיל בנוגע לספינה.) ומל' עדיין משמע אע"פ שבדעתו להדליק אח"כ בביתו, לא יאחר באמירת שתי ברכות אלו. ובשו"ע לא קיי"ל הכי. (עי' סי' תרע"ו ס"ג.) וצל"ה במאי פליגי. ונראה, דיל"ע במדליק המברך שעשה נסים ושהחיינו, אם הוא מברך בתורת מדליק, וכברכות המצוה

והי' אז קיום המצוה. דלפי"ז צ"ע הגמ', דמדוע יהיה אסור להדליק מנר לנר. וצ"ל, דעכ"פ בשעתו - בטרם היתה הנחת המנורה שלאחר ההדלקה (לחה"ר) לא הי' במעשה הדלקתו עדיין מעשה מצוה אלא מעשה הרשות. ורק לאח"כ אמרינן, דאיגלאי מילתא למפרע שנתהפך מעשה דרשות זה להיות למעשה דמצוה.

מדליקי עלי בגו ביתאי. וצל"ה,

מדוע לא קיים ההידור דנר לכל אחד ואחד. ובשלמא לשי' התוס' דמהדריין מן המהדריין אינם עושים כמהדריין, י"ל שהדליקה אשתו כמהדריין מן המהדריין. אך לשי' הר"ם צע"ג. אך עי' בל' הר"מ רפ"ד מהל' חנוכה, שהמהדר את המצוה **מדליק נרות כמנין** אנשי הבית ... ומהדר יותר ... מדליק נר לכ"א בלילה הא', ומוסיף והולך וכו'. ומשמע דאפי' למהדרים ולממה"מ אין שם מדליק אלא אחד, ואין ההידור נוגע למנין המדליקים אלא למנין הנרות. אך הרמ"א לא כן הביא (באו"ח סי' תרע"א ס"ב) אלא כ', שכל אחד מבה"ב ידליק. והיא מחלוקת יסודית בהבנת המהדריין. דלשי' הרמ"א, וצריכים חיפוש בראשונים למצוא שי' מקבילה לדעתו, שינו את כל עצם יסודה של מצות נ"ח. דבתחילה הי' המצוה נר איש וביתו, דהיינו - מצוה לראות שיהא נ"ח דולק בביתו, ולא מצות הדלקה. ואילו להידורא יש להקפיד על מצות

הנרות הללו, בכדי להזכיר הנס הזה. דעצם היות הנרות דולקות אינו מספר בדברים ע"ד הנס. ויכול להיות שזהו לעיכובא, ובאם לא אמר הנרות הללו, שנמצאת ברכת שעשה נסים לבטלה ולשוא. אך אחתי צע"ק, מ"ש חנוכה ממגילה, דבמגילה מברכין שעשה נסים בטרם קרא עדיין את המגילה, ובנ"ח הצריך המ"ס שיאמר תחילה ואח"כ יברך. וצל"ח, דבמגילה בירכו תחילה על מקרא מגילה, ובקריאת המגילה הרי יהי פירוט הנס בדברים ברורים, וא"כ י"ל דאמירת על מקרא מגילה חשיב כפירוט בדברים. אך בחנוכה, שאין בעצם הנרות הדולקות דיבור וסיפור הנס, א"כ הה"נ דאין בברכת להדליק נ"ח מסיפור הנס, ובעינן לזה אמירת הנרות הללו. ודו"ק.¹⁹ - ונל"פ בשי' רש"י בברכת הרואה דס"ל כשי' המ"ס, דברכות שהחיינו ושעשה נסים בנ"ח נאמרות הם לעולם בתורת ברכות הרואה, וא"כ מדוע ימתין עד הדליקו הוא בעצמו, ולמה לא יברך עתה תיכף, ומה יפסיד. אבל לשי' הרמ"א, דברכות אלו הן יכולות להיות ברכות המצוה אם ימתין מלאמרם עד שידליק הוא בעצמו (דלברכם ב' פעמים א"א, כנראה), אין לו לאמרם עתה בעת ראיתו, כי יוכל להרויח בהמתנינו. וה"ט דפסק השו"ע ברואה.

הוויין לגבי, או שהוא מברך כרואה אחר. ונפק"מ בזה, אם צריך להדליק תחילה, תיכף לאחר ברכת להדליק בכדי שיוכל תו לברך שתי הברכות הנוספות, או שמברך הכל עובר לעשייתן. וערמ"א (בסי' תרע"ו ס"ב) שכ' להדיא כהצד השני. (עיי"ש בבהגר"א אות ב'. ומברך כל. ר"ל אף שעשה ושהחיינו וכו'. כמ"ש"כ.) אכן המעיין במ"ס (פ"כ ה"ו) יראה דס"ל כהצד הא'. דמברך להדליק ומדליק ואומר הנרות הללו. ואח"כ מברך ב' הברכות הנוספות, וכנראה שמברך בתורת רואה. (דאילו הי' ממתין בהדלקתו עד לבסוף, היאך הי' מפסיק באמירת הנרות הללו. א"ו ס"ל להמ"ס שמדליק תיכף לאחר ברכת להדליק. מו"ר.) אך בכלל יל"ע, מדוע הקפיד המ"ס לומר הנרות הללו בדוקא בטרם ב' הברכות האחרות. ואפשר לומר דאמירה זאת היא לעיכובא, דברכת שעשה נסים צריכה תמיד להצטרף לאיזה נס פרטי הנאמר בפה. ולכן בקריאת המגילה שפיר יש לברך ברכה זו, דאיכא קריאת המגילה הכוללת סיפור מעשה הנס שעליו הוא מודה. וכן בליל פסח שברכת אשר גאלנו היא במקום ברכת על הנסים, ויש בה פירוט של הנסים שעליהם אנו מודים. אך בחנוכה, לאיזה נס הנזכר תצורף זאת הברכה. ועל כן בעינן שיאמר

¹⁹ דברים אלו הובאו בסי' נפש הרב (עמ' רכ"ד).

ברכה בעשיית חפצא דמצוה. מ"ש.) וה"נ י"ל לברך בעד הדליקו הנרות הנשארים, שאף הם הוו נ"ח כמו הראשון.²¹ ואין הבדל בין הנר הא' לשאר הנרות אלא בנוגע לחיוב הגברא ולא בנוגע להתפסת שם בהחפצא.

רנ"א שאל אביך ויגדך. אבל לא מקרא דלא תסור. דזה דוקא בעד דרשות חז"ל שבתושבע"פ הנלמדים ביי"ג מדות מתוך התושב"כ, אבל לא בנוגע למצוות שהן דרבנן לגמרי. (רמב"ן לספהמ"צ.) אך נראה ברור דלא עדיף הלומד מס' מנחות שהוא כולו דאורייתא מהלומד מס' מגילה, שהוא כולו דרבנן. דאין לומר על הלומד מס' מגילה שזה ביטול - תורה ממבט הדאורייתא. דנל"פ דכל דין דרבנן, לאחר שאמרוהו וחייבוהו חז"ל, נעשה חלק מן התושבע"פ. ואין נפק"מ בין דרבנן לדאורייתא אלא בנוגע לחיוב הגברא, ולא בנוגע להחפצא של תורה דהוי. (ודברי הרמ"א ליו"ד [סי' רמ"ו ס"ה] תמוהים טובא. דמנדריים אין ללמוד - מוסגי' דטעמים, עיי"ש בבהגר"א, די"ל דשאני ניגון, דאי לא הוי דאורייתא, אזי א"א לניגון להיות נתפס

ר"י קיבל מאביו הגר"מ, נ"ע, דהיכא דאפשר לצאת ידי כל הדיעות מוטב לעשות כן, אע"פ שהל' כרמ"א בכ"מ. והכא יש ליזהר להדליק עכ"פ נר א' לאחר ברכת להדליק ולהשאיר עכ"פ נר א' שלא הדליק, טרם ברכו ב' הברכות האחרונות. דבכה"ג יוצא ידי ב' הדיעות, שהרי בירך עובר לעשייתן דהשאר, ולאחר שראה הראשון. אך כליל א' דא"א להיות עצה אחרת, בע"כ צריכים לנהוג כפסק הרמ"א.²⁰ ואין לטעון עלינו דלא הרוחנו כלום בעצה זאת, שהרי בהדלקת נר אחד כבר יצא המצוה, וליכא ברכה עובר לעשייתן. דז"א. דאף דליכא חיוב להדליק שאר נרות, מכ"מ אם הדליקם הוו בודאי חפצא דנר - חנוכה ממש, כמו הנר הראשון והעיקרי. ובחי' רעק"א לאו"ח (סי' תרע"ו) יש דיון ארוך בנדון אחד שנזכר שעדיין לא בירך באמצע הדלקת הנרות לאחר שכבר הדליק הנר הראשון. עיי"ש. ונראה לומר, דמברך. דאין הברכות על מעשה ההדלקה - שהיא מעשה המצוה, אלא על יצירת החפצא דנ"ח. וראי', מהדלקת ע"ש. (ודומה לעושה סוכה. עבהגר"א לאו"ח (סי' תרמ"א, אות א' בשם הירושלמי, דיש

²⁰ עי' סי' נפש הרב (עמ' רכ"ה).

²¹ בבית הלוי חילק בין הדלקה מנר לנר דמקדש לבין נר חנוכה, דבמקדש הנר הבי' חשוב כהא', אבל בני"ח, כבר יצא בא'. וכי דצ"ל דסוגיין מייירי בא' המדליק מניח של חברו. והכל שוה. ולדי' ר' עוד אמר ר' ע"ד מחלוקת האחרונים (שו"ע ועבהגר"א ס"ס"י תרע"ו) איזה נר להדליק תחילה בשאר לילות פלא. דהעיקר הוא זה שמדליק תחילה והשאר נוספות הן, ל"ש אם הדליק הראשון מימין המנורה או משמאל דאין מקומם במנורה קובע כלל.

כה"ק היא מצוה מדאורייתא, דהיינו - תלמוד תורה. ושפיר י"ל דמברך מחמת זה שהוא קורא בתורה. (עתוס' סוכה מד: ד"ע.) משא"כ בנ"ח, דמלבד היותו מצוה של דבריהם, אין בו שום קיום דאורייתא של כלום. ודוקא בנ"ח היה חולק ר' עמרם.

ומפשטות הגמ' שלפנינו משמע שלא נחלקו אב"י ורבא אלא בנוגע לספק של דבריהם אי בעי ברוכי א"ל. אבל בספק של תורה משמע דלכו"ע בעי ברוכי. וצ"ע פלוגתא דהר"מ והראב"ד (פ"ו הל' סוכה הי"ג) בטומטום ואנדרוגינוס אי מברכין. וער"ן דיל"ח בפשיטות, דהתם הוי הספק בנוגע לעצם חיוב הגברא. אבל הכא בסוגיין, לכו"ע הוי החיוב עתה בתורת ודאי, אלא שיסוד תקנת רז"ל הוא מטעם ספק. והחילוק פשוט ומבואר. וצ"ע ד' הר"ם (פ"ג הל' חנוכה ה"ה), שפסק כאב"י. עראב"ד על אתר. -

כד. ברכת המזון. עפרש"י ותוס'. ולתוס' יל"ע במתפלל בביתו ביחיד וליכא פרסומי ניסא, אי אף זה נכלל בספק הגמ', או דפשיטא לן דבכה"ג בודאי מזכיר. די"ל דא"א לשנות לי' ונוסח השמו"ע ולחלק בין של ש"ץ לבין של הציבור. ומדש"ץ מזכיר על

בתושבע"פ ולהיות לחפצא של תורה. מו"ר.) [עי' ס' נפש הרב (עמ' מא), ומסורה (חוברת ה', עמ' י"א)].

וערמב"ן בהשגותיו לספהמ"צ שתמה על דברי הר"מ דלא תסור כולל לאו אכל אי' דרבנן, דלפי"ז יהי' אי' דרבנן חמור מכל איסורי עשה דאורייתא, דלית בהו לאו. דלא תסור לא קאי אדינים דאורייתא, דזיל קרי בי רב הוא, ואינו בגדר מסורת שיחול עליו פסק מהב"ד. עי' לי' הר"מ ריש הל' ממרים - ב"ד הגדול שבירושלים הם עיקר **תושבע"פ** וגו'. עוד הציע שם הרמב"ן סברא מחודשת לומר, דאי' לא תסור (וכן עשה דועשית. ר'). לא נאמר בנוגע לעובר על דברי חכמים אלא לחולק על סמכותם לגזור לתקן ולפרש את התורה, ושהוא איסור למורדים ולא לעוברים.²² ולפי"ז צל"פ בגמ' שלפנינו - והיכן ציונו ... מלא תסור, דלא ר"ל אלא דמאחר שיש לחז"ל הסמכות לתקן ולגזור, שפיר י"ל בנוסח הברכה: וציונו.

בגמ'! מתיר רב עמרם. צ"ע. וכי' הי' סבור ר' עמרם דליכא ברכה אהלל ואמקרא מגילה, מחמת דהוו רק מדרבנן. ונל"ח, דבהלל ומגילה, איכא עכ"פ מצות קריאת כתבי הקודש, אפילו בלי המצוה המחודשת שמדרבנן, דקריאת

²² עי' ס' מפניני הרב, בליקוטים לפרשיות, פ' שופטים (אות ד').

וחנוכה - אך מדרבנן. דמה בכך. ר').
 דלעולם אין הסעודה נתפסת בשם סעודת
 חנוכה או סעודת ר"ח, דסעודת ר"ח מנהג
 חסידים היא ולא הלכה. (עשו"ע סי'
 תי"ט. ושם האריך המג"א טובא בספק
 הנ"ל, אי אזלינן בתר תחילת סעודה או
 בתר שעת הזכרה). וזה פשיטא, דאכל
 בר"ח ולא בירך עד הלילה שלאחריו,
 שאינו מזכיר שהרי לא היתה הסעודה
 מיוחסת ליום בפרט. (וד' השו"ע סי'
 קפ"ח צ"ע. ד"ע.)

תוס' ד"ה מזכיר וד"ה בבונה ירושלים.

על הנסים היא תפילת הודאה
 ועל כן מקומו בהודאה, בין בתפילה ובין
 בשמ"ע. אך צ"ה קביעות המקום דרצה
 ויעלה ויבא. ונל"פ דכל ברהמ"ז היא
 הודאה, חוץ מברכת רחם, שהיא תחינה.
 ומה"ט בקשו בירושלמי לאסור אמירתו
 כנוסחתו. והזכרות דרצה ודיעלה ויבא
 הן ג"כ תחינות, ואין מקומם אלא בברכת
 רחם. אבל קביעות מקום יעלה ויבא
 בשמ"ע צ"ב. שהרי כל השמ"ע הוי'
 תחינה. ודוקא בג' ראשונות וג' אחרונות
 קי"ל שלא ישאל אדם צרכיו (או"ח סי'
 קי"ב), דהנהו ברכות צ"ל שבח בפתיחה
 והודאה בסיום. ודוקא בג' ראשונות וג'
 אחרונות אצ"ל שום תחינה, וצ"ע באמת
 בג' אחרונות. דדוקא במודים יש הודאה,
 ואילו ברצה ובשים שלום איכא תחינה
 טובא. - ועכ"פ צ"ע קביעות יעלה ויבא

הנסים בתפלתו, אף היחידים מזכירים,
 אף דליכא פרסומי ניסא. אבל בבהמ"ז
 הוי לעולם ביחיד, דאפילו במברכים
 בחבורה, הוי רק ברכת כל יחיד ויחיד ולא
 ענין ציבורי. (צ"ע. עי' דרשת היאה"צ
 לרבנו שהבאתי בארץ הצבי (עמ' מ"ח-
 מ"ט) ובס' מפניני הרב בערך על המחיה).
 ואין להביא ראי' מברכת עננו, השונה בין
 תפילת הש"ץ לתפילת היחידים, דה"נ
 איכא ו' ברכות הנוספות בכל ת"ץ, דהוא
 ענין בפ"ע. (ול"ה). ובדרך אחרת ושונה
 מפירוש התוס' (דצ"ע לתוס' ספק הגמ'
 בר"ח! -) יל"פ, דהנה ידועה מחלוקת
 הפוסקים בהתחיל בסעודתו בע"ש
 ועתה עליו לברך בשבת, או לאידך גיסא
 - בסעד בשבת ובא לברך ברהמ"ז במוצאי
 שבת, אי אזלינן בתר תחילת הסעודה או
 בתר שעת ברהמ"ז. (עשו"ע או"ח סוף
 סי' קפ"ח ובט"ז ומג"א שם. והמנהג
 בחל ר"ח במ"ש שאוכלים כזית פת
 בלילה, כדי שיוכל לומר יעלה ויבוא וגם
 רצה, [עמ"א סקי"ח]. ואפי' דלא אכל
 נמי קי"ל דיזכיר שניהם, כמו שיתבאר
 בסמוך. דהיינו - מה מחייב הזכרת
 היום בברכת המזון - חיוב הסעודה,
 והיות הסעודה המחייבתו בבהמ"ז נקבעת
 כסעודת שבת; או דלמא שעצם העובדא
 שבשעת ברכתו הוי' שבת, זהו המחייבו
 בהזכרת היום. ונראה, דזה ה' ספק הגמ'
 בחנוכה ובר"ח. (ואינו מובן סברת הגמ'
 לחלק ביניהם מחמת שר"ח דאורייתא

להצטרף ולהתייחס לר"ח להיותה הפטורת ר"ח. אבל התפילה שפיר מתייחסת לחנוכה להיותה נקראת תפילה חנוכה, אע"פ שאין היום - של חנוכה - המחייבה. וא"כ ה"נ י"ל במוסף, שיכולה אף תפילה זו להתייחס להיום ולהקרא תפילה - חנוכה.

כד: ולית הלכתא. ערש"י ותוס', בעה"מ ומלחמות. (וד' הר"ר יונה צ"ב. ד"ע.)

הכי השתא. התם בדין הוא וגו'. אינו מובן. -

ולמעשה נהגינן כשי' התוס' הראב"ד והרז"ה. וא"כ אף בשבת חוש"מ אין להזכיר של יו"ט בהפטורה, וכדעת הגר"א. וכן מנהג מו"ר. (ופשרת האחרונים בזה אינה מובנת. עמג"א סי' ת"צ סק"ז.)

(כד.) השמטות: יעלה ויבוא הויה הזכרה, וכן רצה דשבת בברכת המזון, ואינם כחלק מן הברכה. ולכן ס"ל למקצת ראשונים (עתוס' ברכות ל: ובמרדכי, ועבהגר"א) דבלא זכר יעלה ויבא עד סיום ברכת המחזיר שכינתו לציון בטרם התחיל במודים, שאומרו שם. ואע"פ שלא תהי' ההזכרה עתה באמצע ברכה, דהזכרה א"צ להיות בברכה. (עיי"ש במרדכי.) אבל נראה

ברצה בדוקא. ונל"פ דמאחר שהיא הזכרה בעד קדושת היום בעינן שיזכירה בברכה העוסקת בקדושות, ועל כן נקבע מקומה ברצה, שהיא ברכה בעד קדושת מקום. דאף בברכת בונה ירושלים ג"כ יש תפילה על ירושלים, וא"כ - למה הוכפלה ברצה. אלא ודאי דברכת בונה ירושלים היא רק בעד בנין עיר דוד, וברכת רצה היא בעד החזרת הקדושה למקומה. וראי' לדבר, די"א - דמדוע נקראת התפילה י"ח, הלא י"ט ברכות הן. ודוחק לומר שנשאר השם מהזמן שלפני תקנת תפילת המינים, דמשמע בגמ' (ברכות כ"ח סע"ב) דבאותו מעמד כשהסדיר שמעון הפקולי את י"ח הברכות לפני ר"ג, תקנו את ברכת הצדוקים - עפ"י שמואל הקטן. וצ"ע א"כ, למה נשאר השם שמונה עשרה. וי"א (עי' תוס' רי"ד סוף מס' תענית) דמתחילה היתה ברכת ולירושלים עירך וברכת את צמח, ברכה אחת בא"י, ורק בבבל חילקהו לב' ברכות נפרדות. (עי' משך חכמה בפ"י להפטורת חיי שרה בשם הרב מ"ב. ד"ע.) דבפסחים פ' ע"פ (קיז:) הזכירו נוסח הברכה דמצמיח קרן ישועה. (עיי' בסידור צלותא דאברהם. ד"ע.) - הרי שלכתחילה הי' ברכת בונה ירושלים מחוברת עם את צמח דוד, שהיתה תפילה ותחינה על בנין עיר דוד.

מי דמי. התם נביא בדר"ח ליכא כלל וכו'. דאין קריאת ההפטורה יכולה

להדיא דאף ליל תענית הוי בכלל יום התענית, אלא די ש היתר מיוחד לאכול אז בזמן ההוא. ומהאי טעמא נראה שיש לאסור חתונות בליל כל תענית ציבור, דתענית ציבור הויא בגדר אבילות (עיי' מה שכתבנו לעיל מזה, לענין שמחה בחנוכה). ובאבלות אסורים בנישואין. ואף ליל התענית הוי חלק מיום האבל, אלא דהיתר מיוחד יש בעד אכילה, אבל לא בעד חיתון. - ועוד ראייה יש להביא לסברא זו מדקיי"ל (רס"י תקס"ד) דהיכא דישן שינת קבע בלילה אסור לו לאכול שוב, אע"ג דאכתי הוי לילה. שמע מינה דאף בלילה ישנו לכל אי' התענית ודיני התענית, אלא דכל זמן שהוא ניעור יש היתר מיוחד להעינויים. אבל הי' באפשר לדחות ראי' זו ולומר דהאי איסורא בישן הוי מחמת שמסתמא קיבל על עצמו התענית בטרם זמנו, ואסור בתורת תוספת תענית. (וכן הי' משמע מדמהני תנאי ד"ע.) אך מה נעשה לשי' הרמב"ן דליכא תוספת לתעניות, אלא דוקא לימים שיש להם קדושת היום. אלא ודאי כדשנינן מעיקרא. (וכן דעת הרמב"ן להדיא, הובאו מקצת דבריו במג"א ובבהגר"א סי' תק"נ. ד"ע)

ונמצא שקרן בתפילתו. ואף במנחה יש לחשוש לזה, אא"כ מתפלל בסמוך לשקיעת החמה. וכן נכון לנהוג, דמדינא י"ל דמנחה בתענית ציבור

ברור, דלא כן ס"ל לראשונים בנוגע לעל הנסים, שהיא אריכות והמשך לשון ונוסח הברכה, ופשיטא דבעינן שיהי' באמצע הנוסח דהברכה. (עיי"ש לי' התוס', וי"ל. -) ולהכי מחלקינן בטעה ולא הזכירם לגמרי, דאינו חוזר בעד על הנסים, דהיא אריכות לשון הברכה, והרי בקיצר הברכה ג"כ יצא בדעבד. משא"כ ביעלה ויבא שהוא הזכרה, שבאמת אינה ענין להמשך לשון הברכה שבה הוא נאמר ונזכר, ולהכי בחיסרו בטעות, חוזר, שהרי דילג ענין שלם, ולא זכרו אפילו בקיצור. (כמדומה לי שכך אמר מו"ר.) ומהאי טעמא מתחילין על הנסים בוא"ו - ועל הנסים, שהוא המשך לשון הברכה, אבל יעלה ויבא מתחיל בלא וא"ו החיבור.

בשמונה עשרה יש ב' ברכות - בונה ירושלים והמחזיר שכינתו לציון, הא' - בעד עיר דוד, והב' - בעד קדושת המקום. אבל בבהמ"ז הכל נכלל בברכה אחת מרחם עד סיום המחזיר שכינתו לציון. ומהאי טעמא יש לפרש מה שאומרים בברהמ"ז - ובנה ירושלים עיר הקודש, שאין אומרים לשון זו בנוסח בונה ירושים די"ח, דבי"ח נחלק הענין לב' ברכות נפרדות.

רש"י ד"ה ערבית. אע"פ שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל. ר"ל, אפילו לתפילת ערבית. (ועיי"ש בגליון הש"ס לתענית יא:) ומזה מוכח

אלא דהיום תענית ציבור בעצמו מחייב בעננו (ואף לויחל), אפילו בלי רוב מנין של מתענים. אך לפי זה צריך עיון, מדוע הצריכו א' המתענה. וצריכים לפרש, דאף דחייב איכא, הקיום נמנע ואי אפשר מחמת שלא תהיה כלל משמעות להזכרת עננו סתם ככה, בעלמא, באין שם צם ומתענה. ולהכי בעינן שיהא על כל פנים מתענה אחד לאפשר את התגשמות החיוב הזה. ויש סברא לחלק על פי זה ולומר, דהיינו דוקא לאמירת עננו. אבל לקריאת פרשת ויחל לא בעינן אפילו מתענה אחד. דליכא שקר בקריאה לאוכלים. - ודעת האחרונים להצריך על כל פנים ג' מתענים לויחל, ושיעלו אותם המתענים, והוא על פי שיטת האגודה, אין לו טעם.

(כד:) בנוגע לתירוץ הגמ' לענין הזכרת יו"ט במעין שבע, נראה לומר, דבשלמא לשיטת התוס' דהלכתא כר' גידל אפי' למסקנת הסוגי', דבעינן שתהא התפילה על כל פנים מצופרת ליום בכדי להזכיר יעלה ויבוא או על הנסים, א"כ י"ל דתפילת מגן אבות - אפילו אומרה בליל יו"ט שחל בשבת - אינה נקראת תפילת יו"ט. דבאמת היא נוסח תפילה מפליאה, שהיא כוללת קיצור כל ז' הברכות באמצע ומסיים בקדושת היום, במקום שבתפילה הוא ברכת קדושת היום באמצע, בכדי לפתוח ולסיים בשבח ובהודאה. ומכח שינויה וזרותה י"ל

דמיא לתפילת נעילה, והיא היתה סמוך לשקיעה בדוקא. ומהאי טעמא - דדמיא לנעילה - נושאים כפים בתענית ציבור במנחה. ועתוס' ד"ה תעניות, דש"ץ אומר עננו בשחרית בתפילתו, דאי אפשר שלא יתענה אחד מהם. ומשמע דלא בעינן לא י' ולא רוב מנין. עשו"ע תקס"ו ס"ג, דבעינן י' מתענים לומר עננו. ובהגר"א - דבפחות מכן אין נקרא ציבור. כלומר, וליכא תענית ציבור המחייב בברכת עננו. והכי נמי לקריאת ויחל. ודעת מהר"מ ן' חביב (הובאה דעתו שם בשע"ת סק"ד) לחלק בין ד' צומות לבין תעניות שקיבלו הקהל על עצמם. דהיכא שקיבלו על עצמם, בעינן יו"ד מתענים, דבלאו הכי לא מיקרי כלל תענית ציבור. אך בד' צומות, אפילו אם ליכא מתענים, הוי זה היום תענית ציבור. אך השע"ת הצריך על כל פנים רוב מנין מתענין. וזה צריך ביאור. דבשלמא בב' וה', היכא דאיכא ששה שלא שמעו עדיין קה"ת וד' ששמעו, י"ל דקורין, דסגי ברוב מנין לחייב, מאחר דעל כל פנים איכא מנין שלם בעת הקריאה שתצורף אליהם הקריאה, דקיום של קה"ת יש על כל פנים אפילו לאלו הד' שכבר שמעו. אך בת"צ, אין הקריאה אלא קיום של יום התענית, ובלא צם, אין לו זה הקיום, וא"כ ליכא אלא ששה, בין בנוגע להחייב ובין בנוגע להקיום, וחסר מהמנין הנצרך לקריאת התורה. ומדברי התוס' שלפנינו מוכח דלא כדעת השע"ת,

לדר' גידל מחמת דסברת הגמ' לחלק בין מוסף בחנוכה והפטורה בר"ח היתה דחיי' בעלמא. דהפטורת ר"ח באמת מאוד שייכת ושפיר מצורפת ליום ראש חדש, שהרי קורין מחמת זה הפטורה מיוחדת במקום הרגילה לפרשת השבוע. וא"כ יש לתרץ אף לרש"י כן, כמו שתירץ רבינו לתוס'. ודו"ק. (ד"ע. -)

דאינה נקראת באמת "תפילה", ואי אפשר לומר שהיא "תפילת יו"ט". ודוקא לליל שבת, שלו בפרט נתקנה, י"ל דחשיבא כחזרת הש"ץ. אך לשיטת רש"י, דלית הלכתא אף כר' גידל, דאפילו באין התפילה או ברכות ההפטורה מצורפות להיום, מכ"מ יש לו להזכיר בהן, א"כ מדוע אינו מזכיר של יו"ט במגן אבות. ואינו מובן. [ועי' מלחמות, די"ל דליתא

מוקצה ב'

בסוגיא דמוקצה: (מה.)

לאכילה. דבכה"ג הוא דחשיבי כאבנים ועפר. וצ"ב כונת ר'. אך בע"ב לפנינו, הכריח ר' פירוש. וכנראה דפליגי רש"י והרמב"ם בדבר זה, מדוע הוי' מוקצה. רש"י פי' (רע"ב) דאיכא תרתי - דדחינהו בידיה, ולא חזו. אך מפשטות ל' הר"מ (פכ"ו הי"ד משבת) משמע דרק תנאי אחד בעינן - הואיל ומסריחות בינתיים, ואינם ראויים לאכילה וגו'. ובשלמא לרש"י יש לפרש שזה גופא הי' ספק הגמ', בפצעילי תמרה, דלא חזו אבל לא היתה דחיה בידיה, דדחי' הויא דוקא היכא דמתחילה היה ראוי והוא דחאו, אבל אלו הפצעילי תמרה מעולם לא נראו. (ומשל למה הדבר דומה - לפסול דחוי בקרבן. עי' קידושין ז' ריש ע"ב.) אכן לשי' הר"מ צריך עיון - מה הי' ספק הגמ' בפצעילי תמרה. ודוחק לומר דהספק היה בשיעור אי - ראיות הפירות. והנראה לפרש דפצעילי תמרה חזי, אלא דמכניסים אותם לסלים, כפרש"י, ואיכא דחיי' בידיה להנהו פירות. וא"כ הי' זה ספק הגמ' כנ"ל בחטים שזרען בקרקע וביצה שתחת התרנגולת, אי אמרינן דחי' היכא דבאמת חזי לאכילה. והסיקו בגמ'

כעין ... הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו. ומכאן הק' לשי' הר"ר משולם. (הובאה באו"ז ח"ב אות י"א.) ובחי' הרמב"ן הביא פי' וגי' שונים במסקנת הגמ'. ואפשר לפרש דר"ל דהואיל והוקצה השמן לאיסורו, הוי' זה מוקצה גמורה האוסרת ממש כמו מוקצה למצותו דסוכה ונוייה. אבל לא נתכוונו לומר שהשמן שבנר יהיה מוקצה מחמת מצוה, דמ"ש מהצ'אָ לענט.

גרוגרות וצימוקים. ואינם מכינים א"ע, כדס"ל לר"ש בכל שאר אוכלין, דבמס' ביצה (כו:) פירש"י בברייתא זאת דמיירי באחזו ולא אחזו, דאיכא אינשי דאכלי ואיכא אינשי דלא אכלי. אזמין גלי דעתי', ר"ל, שהוא מאותם דאכלי, וממילא הוו לגבי' אוכל, וממילא מכינים הם א"ע. שאין ההזמנה להכינו, אלא לגלות דחשיב כאוכל לגבי'. וז"ב. (עתוס' לפנינו ד"ה אלא, דיש לפרש דההיא סוגי' דביצה אליבא דר"י נשנית. אך לשי' ר"ש צריכים לפרש דגרוגרות וצימוקים דחשיבי מוקצה - היינו דוקא באינם ראויים כלל

ולאידיך לישנא יוצא, דאף לר"ש הוּו מדבריות כגרוגרות וצימוקים. דלא שנא אי - ראיות האוכל מחמת עצמו או מחמת מקומו. (ולרש"י דבעינן ביחד עם לא חזו אף שיהו דחיות בידיים, י"ל דשילוחו הבהמות לאפר היא היתה דחייתו.) (ולא הבנתי דמאי שנא חטים לאוצר, דהוויין מוקצה מחמת אי הכנתם דמקום. וה"נ בבהמות הרועות באפר, דמחמת המקום הול"ל דלא חשיבי כמוכנים. דאיה"נ שיכול בעל הבמה לקחתה מן האפר, אבל הלא אף בחטים לאוצר יכול הוא ליקחם מן האוצר. וצריך עיון טובא. ד"ע. -)

ובהסבר זה הספק לר"ש, אי דמיין בהמות הרועות באפר לזמן מרובה לגרוגרות לצימוקים או לא, נראה - דתליא מלתא דא בחקירה אחת בשי" ר"ש - אי ס"ל דאוכלין ככלים, ולא בעו הכנה, וטעמא דגרוגרות וצימוקים הוא דאלו לא חשיבי אוכל. או דילמא דאף לדידי' אוכלין בעו הכנה, אלא דתמיד הוּו כמוכנים ועומדים מאליהם ומעצמם, והיינו טעמא דגרוגרות וצימוקים, דכל אוכל כהאי גוונא דלאו כולי עלמא אכלי ליי, לא חשיב מוכן מאליו. דהכנה תמיד צריכה להיות בעד מישוהו, כלומר - בעד בעלי החפץ. ואם א"א לבעלים לאכול הבהמה, אף דבתורת עצמה הוּו אוכל, ואך מקומה מונעת תשמיש הבעלים, מכל מקום אי אפשר לקרוא לזה מוכנת. ובכי האי גוונא הוא דיש אוכל גמור (דלא

כנ"ל, דלא. ולרש"י צריכים לפרש דלא חשיב הך הכנסה לסל כדחייה, מאחר שמתחילה לא הי' ראוי. דדחי' הוּו דוקא **מראיות המאכל.**

והק' בגמ' אדברי רבי, דבסוף ביצה משמע דסבירא ליה כר"י במדבריות. ותי' הגמ' ב' לישני: די"ל דאף ר"ש מודה דהוּו מדבריות מוקצה, או י"ל דאף ר"י מודה דבייתיות היוצאות בפסח ונכנסות ברביעה לא חשיבי מוקצה, אבל רועות באפר ואינם נכנסות ליישוב לא בימות החמה ולא בימות הגשמים - דהיינו מדבריות, לא הוּו מוקצה לר"ש אלא לר"י בלבד. ונראה לפרש דהנכנסות ברביעה אפשר להכניסם לתחום כל זמן שירצה, ויש שעושים כן אף טרם בא זמן הרביעה, אלא דמיעוט בנ"א הם, דהא איכא טירחא בהבאתם, וכמו שפירש רש"י ד"ה אב"א הני. ולכן י"ל לר"י דלא הוּו הבהמה מוקצה, דמצד עצמו הוּו האוכל ראוי לאכילה, ואף יכולים הבעלים להגיע אליו - אף ע"י טורח הדרך. ואינו מוקצה אלא הוּו אוכל מוכן. ודוקא ברועות באפר כל השנה ואינן נכנסות לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, אז שפיר י"ל שהבהמה לא הוּו מוכנת, וממילא חל עליה השם מוקצה. ולר"ש ל"ד כה"ג לגרוגרות וצימוקים, דהתם הוּו האוכל לא חזי מחמת סרחונו ומחמת מצב עצמו, משא"כ הכא, דאי - ראיות האוכל לא הוּו מחמת עצמו אלא מחמת מקומו.

אלא ודאי שהכל תלוי באומדנא דמוכח, כנ"ל. ועל פי זה שפיר יש להבין החילוק שבין בהמה מסוכנת לבין בריאה. דבריאה כעששית, דליכא "לאחר זמן" כלל, ואי אפשר לאוכל זה להכין את עצמו. וצריך עיון, מאי טעמא דמאן דמתיר לר"ש אפילו בבריאה. ובדוחק יש לחלק, דבשמן שבעששית איכא תרתי - דחייה בידים וגם דליכא לאחר זמן בעת כניסת השבת שנאמר שבעד אותו הזמן הוי זה האוכל מוכן מאליו. (אך צריך עיון לשי' הרמב"ם, דסבירה ליה - בגרוגרות וצימוקים - דאין מעלה כלל בדחי' בידים אלא הכל תלוי בחזי ולא חזי, ובמוכן ובלתי - מוכן. מכרמ"פ.) וצריכים לומר, דמאן דמתיר אף בבעלי חיים בריאים לדעת ר"ש סבירא ליה דבעלי חיים מופקעים ממוקצה. ואף דס"ל לר"ש להדיא בנוגע לבכור (גמ' מו:): דיש מוקצה בבעלי חיים, היינו מחמת האיסור קדשים שיש על הבהמה, ולא בתורת בעלי חיים בלחוד. כלומר, דשם בעל חיים איננו פועל שיחול שם מוקצה על האוכל מחמת זה דהוי בעל חיים. דאיסור טלטול בעלי חיים הוא אי' בפני עצמו, אשר אינו ענין כלל למוקצה. ומשל למה הדבר דומה - לאיסור השתמשות במחובר (סוכה כב:), דיש סברא לומר שאינו ענין כלל לאיסור מוקצה שעל הפירות המחוברים. (עי' תוס' ביצה ג. ד"ה גזרה, שכ' ב' דיעות בנוגע לפירות שנתלשו

כגרוגרות וצימוקים, דיש לפרש דלא חשיבי כאוכל.) בלתי - מוכן.

צריך להבין במאי פליגי אמוראי בבעלי חיים (בריאים) שמתו אי חשיבי מוקצה לר"ש או לא. הלא להדיא תניא בברייתא (מד.) דשמן שבעששית גדולה מודה בו ר"ש דאסור בתורת מוקצה. דיש מוקצה באוכלין, דהיינו - היכא דאין האוכל מוכן. אלא דבכל מקום אמרינן דאוכלין מכינים את עצמם. אכל היינו דוקא היכא דחזי בין השמשות, או היכא דנראה בין השמשות - על פי אומדנא דמוכח - שיהיה חזי לאחר זמן, דעל כל פנים י"ל שהאוכל מכין את עצמו בין השמשות בעד לאחר זמן. אבל בעששית גדולה, דליכא "לאחר זמן", כלומר - דליכא אומדנא דמוכח שיכבה הנר באמצע השבת ויהי' שמן נותר הראוי לאכילה, אזי התם אף לר"ש הוי השמן, דהיינו - אוכל, מוקצה, דפשיטא דיש מוקצה באוכלין, היכא שאי אפשר להם להיות מוכנים מאליהם. וזה ר"ל הגמ' ביצה (ל:): התם אדם יושב ומצפה אימתי תכבה נרו. דלאו דוקא יושב ומצפה, אלא ר"ל - דאיכא אומדנא דמוכח שכך יקרה, וממילא הוי זה האוכל - השמן - מוכן מאליו. דמי לא עסקינן בהדליק נר בערב שבת, והלך לו לבית חברו שלא על מנת לחזור ולהשתמש בשמן, ואח"כ חזר לביתו, דפשיטא דאף ככי האי גוונא לא הוי מותר השמן שבנר מוקצה לר"ש.

שהוא עתה, ממילא לא נעשה מוקצה. אך לפי זה לכאורה יקשה למ"ד זה מהמשנה המפורשת דביצה בדין בכור, דסבירה ליה לר"ש שהבהמה היא מוקצה. ודו"ק בזה. (ד"ע.) [עוד חילק רבינו באופן ג' בין שמן שבעששית לבין בהמה בריאה, דבשמן הרי נעשית בו מלאכה בין השמשות, ומלאכה ומוכן לשבת הן תרתי - דסתר. ועל כן אי אפשר להיות מוכן מאליו בעד לאחר זמן. אבל בבריאה, אין מלאכה נעשית עמה בין השמשות. (אך לפי זה צריך להבין - מאי שנא לר"ש עששית מסתם נר. ול"ה ...)

בענין נולד, כתבו התוס' (ריש ביצה ד"ה קס"ד) דיל"ח בין ג' סוגים: (א) במיא בעיבא מבלע בליעי הק' בגמ' (עירובין מ"ו רע"א) כל שכן דהוי ליה נולד ואסירי - אפי' לר"ש (ע"ש בתוס'), שהרי טעמא דר"ש באוכלין, דהם מוכנים מאליהם ומכינים את עצמם בתחילת כניסת השבת. וזה לא שייכא אלא באוכלין שהיו בעולם עכ"פ בתחילת השבת. אבל הללו לא היו כלל בעולם, וכפרש"י - דכמאן דליתנהו דמי בתחילת השבת. (ב) בקצה השני מצינו מחלוקת ר"י וחכמים (שבת קכד:) בשברי כלים, אי בעינן עושין מעין מלאכתן הראשונה, או דסגי במעין מלאכה, בכדי להצילם מידי מוקצה. כלומר, כלי בעינן דליהוי כלי תשמיש. ובהיה כלי המיוחד לתשמיש

ביו"ט, אי מודה בהו ר"ש דהוו מוקצין או לא, שהרי ראויין היו לבהמה, כגמ' דשבת קכב. - מעמיד אדם בהמתו. אבל זה ברור, דאפילו נניח דלא הוי מוקצה, מכל מקום איכא איסורא דאין משתמשין במחובר. והכי נמי יש לפרש באיסור תשמיש (בעלי חיים). וגדולה מזו מצינו בשיטת הר"ר יוסף (בתוד"ה הב"ע) דאין השם בעלי חיים פועל אפילו איסור השתמשות, כדברים הנ"ל, אלא דמסתמא הוי בעל חיים מוקצה מחמת גופו בשבת, דהא אין לבעליו בו שום תשמיש, ואינו לא אוכל ולא כלי. אבל במיוחד לשחוק בו, דזה מיקרי תשמיש, י"ל דאינו מוקצה ואף מותר לטלטלו בידים. דאין השם בעלי חיים פועל שום איסור - לא לאיסור מוקצה ולא לאיסור טלטול.

[אך צריך עיון, דמדוע לא תהיה בריאה שמתה בשבת כאבנים ועפר שלא הכינם מערב שבת לתשמישו, שהרי סתם בעלי חיים הוי באמת מוקצה מחמת עצמו, כד' הר"ר יוסף, הנ"ל. וכמדומה לי שאמר רבינו בהסבר דבר זה, דמאחר דאי אפשר בשום אופן להכין את הבהמה עתה לבין השמשות, דלא כשמך, דשפיר שייך ב' הכנה פשוטה, כמו בכל אוכל, אילו לא הדליקו לנר, על כן איכא למימר שהוא מופקע מדיני מוקצה. דאי אפשר להיות מוקצה אלא דבר שהיה אפשר להיות מוכן בין השמשות ולא הוכן. אך בעלי חיים שאינו נתפס כלל בהכנה כמות

פשיטא לי' דלא בעינן הכנה לכלים, וכמו שכתבנו בפתח שיעורי מוקצה. ד"ע. ג) באוכל שנשתנה להיות אוכל אחר ושונה באמצע היום (- שונה מכמות שהי' בין השמשות), דהיינו - ביצה שנולדה ביום טוב, דמתחילה היתה אוכל בתורת חלק מן האם, אוכלא דאיפרת, ועתה הויא אוכל - בתורת עצמה ובפני עצמה, כפי האי גוונא נחלקו אמוראים בדעת ר"ש אי מודה במוקצה דהנהו או לא. כלומר, דמתחילת השבת היתה מוכנת אגב האם ועכשיו הבעיא היא אם הכנה זו מועילה לאוכל זה, שאינו עוד טפל לאם. כל, אי הכנה באוכל אחד מועיל לאוכל אחר, שיצא מן הראשון.

תוד"ה הב"ע. פליגי אשיטת הר"ר יוסף, וס"ל דבעלי חיים תמיד חשיבי כמוקצה. דאינם ראויים לאכילה כגרוגרות וצימוקים. ומתוס' זו שמעינן דסבירה להו כהרמב"ם דסגי בלא חזי בגרוגרות וצימוקים, ולא בעינן לזה לצרף דחייתו דבידים כשי' רש"י. ואילו התוס' סוף ביצה (וכן האו"ז בשם הרר"ת) כתבו כשי' רש"י. (מכתבי רמ"פ.)

(מו:) השירים והנזמים. בזמן הזה נהגו נשי דידן היתר בדבר, עתוס' סוף דף ס"ד אי מותר מדינא או לא. ובנוגע לתכשיטי דגברי אי אסירי, פליגי בזה חכמי ספרד וחכמי התוס'. (עאו"ח ש"ג

אחד בין השמשות, ובאמצע השבת נתהפך להיות כלי המיוחד לתשמיש אחר שונה, הרי פנים חדשות באו לכאן, וחשיב האי כלי ככלי חדש, שהרי המקיים השם כלי עליו הוא ייחודו לתשמיש והיותו כלי מעשה, כנ"ל כמה פעמים. וא"כ, אף דזה פשיטא דמודה ר"ש בעצים בין השמשות שנעשו בשבת לכלי, דנולד כהאי גוונא בודאי אסור (עי' מג"א ש"ח ססקט"ו, וער"ן בשם הרמב"ן לגמ' דף קכ"א בענין הכבש שלא טלטלו ר"ג אלא הלך עליו. ד"ע), דזה פשיטא שהקובע איזה חפצים יהו מוקצה ואיזה לא, הוא בודאי בין השמשות דתחילת השבת. ופשיטא דס"ל לר"ש באבנים ועפר שלא הכינם מתחילת השבת, שהם מוקצה כל היום. (ולפי זה צודק המג"א ש"ח ססק"יט, עיי"ש בחי' רעק"א שהק' עליו. ולדברי מו"ר אין בטענתו כלום. דלא אמרו בגמרא דלית לי' לר"ש מיגו דאתקצאי. עי' מה שכתבנו בתחילת הסוגי' דמוקצה. ד"ע.) ובנשתנה באמצע השבת ייחוד תשמיש הכלי, וממילא חשבינן ליה כאילו אין זה אותו הכלי שהי' בעולם בתחילת השבת, פשיטא דס"ל לר"ש דליכא כה"ג מוקצה. שהרי בין השמשות הי' על כל פנים כלי, ולא נקבע אז להיות שם מוקצה עליו. ודוקא לר"י ס"ל דהוי' מוקצה. שההכנה שהיתה בעד הכלי הראשון אינה פועלת כלום בעד הכלי דהשתא, דכלי אחר לגמרי הוא. (ולא הבנתי, דאף לר"י

רצה לומר, דהנה פליגי ר"י ור"ש אי רואין מומין ביו"ט או לא. ופרש"י (לחד פי, עיי"ש בביצה כו.) דיסוד המחלוקת הוא בנוגע לענין מתקן מנא. דלר"ש חשיב היתר בכור מתקן מנא, דעד שלא יתיר חכם חשבינן ל"י כאילו הוא עדיין בא"י קדשים. (מדרבנן; דמדאורייתא פשיטא דתליא מילתא בנפילת המום בו.) ולר"י - אפילו מדרבנן הוי המתיר המום, אלא דכמו דבעינן בכל ספק איסורא לשאול לחכם להורות, ה"נ אסור להקל, אפילו היכא דברור לו הדין, (דאינן אדם רואה מומי בכורו של עצמו, ע"י משנה בנגעים סוף פ"ב.), והוראת החכם מבררת, אבל לא שמתרת את הבכור, כמו דסבירא ליה לר"ש.²³ ומחלקותם היא במהות היתר חכם דבכור, ולא בגדר מתקן מנא דמלאכת שבת ויום טוב. (דלכולי עלמא יש מתקן מנא אף בתיקון דיניי, אף שאינו מציאות. עגמ' סוכה לב: ולג: ד"ע.) ומאחר דסבירא ליה לר"ש דבכור זה יש עליו - על כל פנים מדרבנן - איסור קדשים בכניסת יו"ט, שפיר יש לחלק בין איסור קונמות לבין איסור קדשים. דקונמות הוו כדבר שיש לו מתירין, ר"ל - שהאיסור דהשתא שיש כבר עליו כולל עמו ההיתר דלאחר זמן - לכשיותר או לכשיופר הנדר (a built in clause). ולכן י"ל דשפיר איכא - אף בין השמשות

סי"ח; ש"א ס"ט; ותוס' בעירובין סט א' ד"ה כיון דחזי - מחלוקת הר"י והר"ת.)

בכור שנפל בו מום ביום טוב פשיטא די"ל דהויא מוקצה, דדמי כהאי גוונא לעששית, דבין השמשות לא הי' אומדנא דמוכח שיכבה הנר, וממילא לא הי' כלל אז "לאחר זמן", וממילא לא הכין האוכל את עצמו כל עיקר. אבל בנפל בו היום מערב יום טוב אלא שלא הראהו עדיין לחכם, צריך עיון - מדוע הוי מוקצה. ולמה לא אמרינן שהבכור עומד להיות ניתר על ידי חכם. ולולא הגמ' הי' מקום לומר, דדוקא בשמן שבנר דהוי אוכל, אלא דעתה הוקצה למצותו או לאיסורו (- היאך שנפרש בכונת הגמ' מ"ה.), ממילא יש לפרש דכל אוכל מוכן מאליו לאחר זמן. אבל בכור אסור בהנאה כל זמן שלא הותר עפ"י חכם. וי"ל דאיסורי הנאה מופקעים מתורת אוכל. ועצים אבנים ועפר אינם מכינים את עצמם בעד לאחר זמן, דבין השמשות דתחילת שבת נקבע שמם עליהם להיותם קרויים מוקצה. אך לא כן תירצו בגמ'. (מכמ"פ. וכמדומה לי שביקש עוד רבינו לתרץ - לולא דברי הגמ', דהקדש מופקע מהיותו נקרא אוכל לומר שיכין את עצמו.) ובגמ' תירצו דבכור - אפילו נפל בו מום - מערב יום טוב - דמי לעששית.

²³ ע"י משי"כ בזה בבית יצחק תשנ"ו, עמ' קמ"ה.

ניטל, וכל זמן שהוא עליו אף הבסיס אינו ניטל, וא"כ הוא כלי שאינו מיטלטל, והוי מוקצה כמוקצה מחמת חס"כ. (ב) עויל"פ דבאמת עדיין הוי כלי. [עאו"ח ש"ח ס"ה. וד' רעק"א יש לדחות, דיש לחלק בין בסיס למחמת חסרון כיס. ורעק"א לשיטתו בפלגו אד' המג"א שם ס"ק י"ט. (י"ג.)] ואף דס"ל לר"ש דכלי אי אפשר להיות למוקצה, מכל מקום פשיטא שאפשר להיות איסור מוקצה אף אכלים. ובבסיס האיסור מוקצה שעל הדבר שעל גביו חל אף על הכלי הבסיס. ועל פי זה הדרך הי' נראה לתרץ לקושיית התוס' (מד: ד"ה יש עליה, שהקשו, למה לא הוכיחו בסוגי' דביצה דאין מוקצה לחצי שבת מחילוקי הדינים שבהל' בסיס דסוגיין. דהי' נראה לחלק בין גרוגרות וצימוקים דלא הוו אוכל, ודמו לאבנים ועפר, לבין בסיס, דעדיין הוי כלי.²⁴ כלומר, דיש ב' גדרים במיגו דאיתקצאי: א) דאם הי' מוקצה מחמת עצמו בין השמשות, ולא הוכן מערב שבת לישיבה או לתשמיש אחר, דחפץ זה נקבע למוקצה בעד כל יום השבת, דבין השמשות קובע איזה כלי יהי' מוקצה בעד כל היום, ואיזה לא. ואף ר"ש הכי ס"ל. (ב) דמיגו דנאסר בין השמשות נאסר כל היום, כגון בבסיס. וספק הגמ' דביצה דמוקצה לחצי שבת הי', אם בין

- "לאחר זמן", שהרי שם האיסור שעליו איננו מוחלט, אלא כולל עמו זמן היתרא. וניתן להאמר שהאוכל מכין את עצמו בעד הלאחר זמן. אך באיסור קדשים, הוא אי' מוחלט לגמרי, ואין איסורו כולל היתר - שלכשיומם או לכשיפדה יותר, אלא דאז - בעת המום (בבכור ומעשר) או בעת הפדיון (בשאר קדשים), חל שם הקדש שונה על הבהמה, והויא עתה פסולים המוקדשים. אבל אין ההיתר דלאחר זמן כלול באיסור דהשתא דמצד השם קודש והשם קרבן. ומדסבירא ליה לר"ש דאין רואין מומים ביום טוב, דמדרבנן אמרו דעד שעת היתר חכם אכתי ישנו להאיסור קדשים, ממילא י"ל דחשיבא הבהמה כמוקצה. דאיסור זה המוחלט שהיה על הבכור בין השמשות מנע אפשרות ההכנה - העצמית בעד לאחר זמן, כי איסור זה - דקדשים מונע אפשרות של "לאחר זמן", כנ"ל.

(מז.) בסיס לדבר האסור. לשלהבת. שאינה לא אוכל ולא כלי, וכמוקצה דעפר ואבנים היא. אך צריכים להבין, הלא סבירא ליה דאין מוקצה בכלים, ומדוע יאסור בבסיס. ויש לפרש בב' פנים: א) רש"י פי' בד"ה הא ליכא פרי, דבסיס בטיל תורת כלי דידי'. כלומר, מאחר שיש על גביו מוקצה שאינו

²⁴ וכן תירץ במאירי לביצה (דף כ"ו).

עיון. דדוקא בבסיס יש לחלק בין דבר חשוב לאינו חשובה, כדברי אביי בגמ' (עי' אר"ז ח"ב. ד"ע.), וכדברי התוס' ד"ה הוה מטלטלין. ונראה לפרש, דהיכא שמטלטל הכלי עם המוקצה שעליו, באמת אף בזה הוה לן למימר דהוי טלטול מוקצה מן הצד, אילו היינו דנים על מעשיו בנוגע להמוקצה. אך מדטלטל את הבסיס (והכלי שמתחת) כדרכה, לכך נקבע טלטול זה כטלטול כדרכו. והיינו דוקא היכא דאפשר הי' לזה הכלי להיות (potentiality) לבסיס, וכדבר בטל וטפל לגבי המוקצה שעליו, אז י"ל דנקבע מעשיו כטלטול כדרכו עפי"ז שטלטל את הבסיס (הדבר שהי' ראוי להיות לבסיס) כדרכה. אבל היכא שאי אפשר להכלי שמתחת להיות לבסיס, אז הוינא אמרינן דאי אפשר לקבוע את אופן טלטולו על פי מעשיו הנוגעים להכלי שמתחת, אלא בדוקא על פי מעשיו הנוגעים להמוקצה. ומעשה טלטולו לגבי המוקצה - שלא נגע בו אפילו - הוא בודאי טלטול שמן הצד.

(מד:) תוס' ד"ה אין גוררין. ועחי' הרמב"ן בשם הר"ר אפרים. ואפשר דהיינו ב' דיעות שבתוס' (קכ:):
סד"ה פותח. (ד"ע)

(מה.) בשעת הדחק. עי' פי' הראב"ד לעדיות פ"א מ"ה. (ד"ע)

השמשות דוקא קובע שם מוקצה הנוהג כל היום, או אף בנקבע על איזה דבר שם זה באמצע השבת, דזאת הקביעות אוסרת בעד שאר כל היום. אבל בנוגע להדין השני, שבין השמשות אוסר בעד כל היום, בהא פשיטא לן דבין השמשות דוקא. והסבר החילוק ביתר ביאור אמר ר', דבעינן שיכין מחול לשבת. ולהכי אינו יכול להכין האבנים באמצע שבת לשיבה. והכי נמי בהיו הגרוגרות וצימוקים מוכנים מתחילת השבת, ונהפכו למוקצה, ואח"כ אחזו, דאם נתיר, נמצא שהכינה שבת בעד עצמה, ולא היתה בזה הכנה מימי החול. אבל באיסור שנולד ופקע באמצע השבת, מדוע נאמר שישאר החפץ באיסורי מוקצה כל שאר היום. מה לי אם פקע האיסור באמצע שבת. ומדלא תרצו כן התוס' משמע קצת דס"ל כשי' רש"י שלפנינו, דבסיס אינו כלי.

תוד"ה ואמר רבנ"ה. הקשו, למה הקשו בגמ' אהיתרא דרבי מדין בסיס, בעוד שיכולים היו להקשות מטלטול המוקצה גופה. דכל עיקר דין בסיס לא נצרך אלא להיכא שרוצה לנער את המוקצה מעל הכלי שתחתיו על פי היתרא דטלטול כלאחר יד, דמאחר שהבסיס הוא ג"כ אסור כמוקצה, הוי טלטול מוקצה ממש. אבל במטלטל את הכלי עם המוקצה שעליו, הרי זה ג"כ טלטול מוקצה פשוט. ותירוצם צריך

מעששית. וצריכים לפרש דעיקר מוקצה באוכלין היינו באינו ראוי לאכילה, ואז בטל מתורת אוכל וחשיב כמוקצה מחמת עצמו. ודוקא בשמן שבנר, שאין השמן ראוי בין השמשות מחמת איסור מלאכה, הוא דאמרינן דאינו ראוי פועל להחשיבו כמוקצה דאבנים. אבל בבעלי חיים, אף דאינם ראויים מחמת דאסירי השתא, אין אי - ראיותם מחמת איסור מלאכה הנעשה בהם בתחילת השבת, אלא מחמת האיסורים שלא הותרו עדיין, ואי אפשר להיות מותרים בשבת, מכח איסור מלאכה, אבל עתה אין אי הראיות דהנך אוכלין (דבעל חי חשיב אוכל אפי' בשבת) מחמת מלאכה שנעשית בהם. ועל כן לא סבירא ליה לר"ש דליהוו כמוקצה. ואין להקשות מבכור, דס"ל לר"ש דהוי מוקצה (מו:), די"ל דשאני איסורי הנאה, דמופקעים מתורת אוכל. ולפי זה צריכים לפרש בקושיית הגמ' מקונמות דמיירי מתני' אף בנדרה ואסרה על עצמה אפילו בהנאה. (מ"ש מפי מו"ר.)

ועמש"כ בס' בעקבי הצאן (סי' ל"ח) עפ"י דברי הקהלת יעקב לברכות (יא).

בענין גוי'צ פי' מורינו ורבינו על פי סוגיית ביצה (כו:). ונראה לפרש דהיינו טעמא, דלרש"י צ"ע, מהו ענין הצירוף שבין לא חזי ודחי' בידים, הלא איתא בגמ' לענין חטין שזרען בקרקע שדחי' לר"ש אינה פועלת ולא כלום, ומדוע תפעול בצירוף עם לא חזי. ולכן פירש רבינו, דבאמת חזו ולא חזו. והיכא דדחי' בידים, אז גילה בדעתו דאינו מחשיבם לאוכל. וא"כ, אינם מכינים את עצמם בעדו. ומאחר שהוא הוא הבעלים, וכל הכנה צריכה להיות בעד הבעלים, א"כ ליכא כאן הכנה. אבל אילו הי' חזי ולא חזי ולא דחוהו הבעלים בידים, א"כ היינו אומרים לרש"י שהאוכל מכין את עצמו בעד הבעלים. ולדעת הרמב"ם, כל דלא הוי אוכל ברור בעד הבעלים, ליכא הכנה מאליה בעדם. (ד"ע)

(מה:) למ"ד שר"ש מתיר אף בריאה שמתה, צ"ע - מאי שנא

פרק כל הכלים

שבט תשכ"ג.

כרבה ורב יוסף דשרי לטלטולה, ואינה מוקצה. ופרש"י, כר' שמעון. ומשמע, דלר"י הי' באמת מוקצה. והתוס' פירשו דאפילו לר"י אינו מוקצה, דלית ליה לר"י מוקצה מחמת מיאוס אלא היכא דמיאוסו מונע השתמשותו אפילו בתורת כיסוי מנא. כלומר, דאז הוי ככלי שאין לו תשמיש, שאינו כלי. ולרש"י, אפי' כבי האי גוונא דמאוס וחזי לכסויי ביה מנא, הוי מוקצה לר"י, אף דעדיין יש להכלי תשמיש. הרי שלרש"י שיכול כלי להיות מוקצה, ולתוס' - כלי ומוקצה הם תרתי - דסתרי. וזה היפך שיטתם בר"פ כל הכלים. (אך עיין לשון רש"י, שדייקו בה הראשונים, דמתני' מיירי בכל הכלים שיש להם דלתות, ולא בכל הכלים דעלמא. וכן מה שהקשה מו"ר אשיטת התוס', דדבריהם נראים כסותרים זה את זה, דיש לומר בפשיטות, דתיבת "כלים" במתני' דריש פרקין רצה לומר כלי בלשון בני אדם, ולא דוקא הנקרא על פי דין "כלי". ועיין לשון המשנה (קכג): - כל הכלים ניטלים בשבת חוץ מן המסר הגדול, ולדברי רבינו, הלא אין זה כלי, ואינו יוצא מן הכלל. אלא ודאי דהתנא

(קכב:) - תוד"ה כל. והקשו אג"י רש"י בתרתי: א) מוקצה מחמת חסרון כיס, שאף ר"ש מודה בו. ב) מוקצה מחמת איסור, לר"י. ולשיטת רש"י נראה לתרץ דהיינו טעמא דחשיבי הנהו מוקצה מחמת זה גופא, דעל פי דין פקע מינייהו השם כלי. בחסרון כיס י"ל דאינו מיטלטל, ובכל מלאכתו לאיסור (דלר"י הוי מוקצה כי האי גוונא) חסר להכלי תשמיש (היום), וא"כ איננו כלי מעשה, וא"כ - ממילא אינו כלי. ולדעת התוס' נראה דסברי דאף דהנהו חשיבי כלים, מכל מקום מוקצה הו, דאין כלי ומוקצה תרתי - דסתרי. אך לשיטת רש"י כן נראה לפרש, דכלים ומוקצה הם תרתי דסתרי. דיש אוכלין ויש כלים, ולכל אחד יש חומרא. באוכלין יכול להיות שם מוקצה (חטים לאוצר; שמן שבנר; וכדומה). אבל לא בכלים. ובכלים יש איסורי טלטול, אבל לא באוכלין. (ומותר אפילו שלא לצורך כלל, כמו שכתב השו"ע ש"ח ס"ד.) ועיין מחלוקת רש"י ותוס' פ' כירה (מו.) בשרגא דנפטא, דמסקנת הגמ'

בסלקא דעתך זה, דהוה אמינא דאף דפשיטא דכלים לא בעו הכנה (בניגוד לאוכלים, עי' מה שכתבנו בתחילת הל' מוקצה.), מ"מ יש לחלק בזה בין מקצת כלי לכלי שלם. דכלי שלם אינו צריך הכנה, אבל מקצת כלי, הי' סלקא דעתך הגמ' דבעי הכנה. וא"כ, בנתפרקו בחול, הרי לא היו הפרקים מוכנים להשתמשות דכלי בשבת, משא"כ בנתפרקו בשבת, הרי בין השמשות היו הפרקים עם שאר הכלי מחוברים יחד ומוכנים על ידי הגברא. כלומר, דמאחר שבין השמשות היו כלי שלם, לא הי' אז צורך להכנה, דכלי שלם אינו צריך הכנה. ובחידוש המשנה דאפילו נתפרקו בחול, יש לפרש בב' פנים: או דקמ"ל דאף מקצת כלי לא בעי הכנה כמו בכלי שלם; או יש לפרש דקמ"ל, דאף דישנו לחילוק זה בין מקצת כלי לבין כלי שלם, מכל מקום י"ל שישנה הכנה אף לדלתות הבלתי - מחוברות בבין השמשות דתחילת השבת.

במחלוקת ר' יהודה ורבה בקורנס של נפחים, אי שרי

לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, פירשו בתוס', דאף ר"י ס"ל כרבה, והראי', משרגא דמשחא ומכלי קיואי. אלא דפליג ארבה בסוגיין בפרט אחד - בשיעור חשיבות התשמיש, וכגון בקורנס של נפחים לפצוע בו אגוזים, דפצוע אגוזים איננו תשמיש חשוב,

רוצה לומר כלי בלשון בני אדם. ורבינו השיב דאדרבא, זה גופא רצה לומר ר' יוסי, חוץ מן המסר הגדול, מפני שאיננו כלי על פי דין. ודו"ק.)

ודלתותיהן עמהן. ר"ל, כלי של

פרקים, שנתפרק, עדיין ישנו לשם כלי על הפרקים, ובלבד שיהא ההדיוט יכול להחזירו. ואין זו הלכה פרטית בהלכות מוקצה, אלא אף בגדרי בנין בכלים (עתוס' והר"ן ק"ב:) ובהלכות טומאת כלים. ובנוגע לגדר בונה נראה לפרש דבעינן חידוש על ידי הבנין. והיכא שמעיקרא הי' תלוש ועכשיו הוא מחובר, הרי יש לפנינו חידוש. אבל היכא דאף עתה הוי תלוש אלא שהוא בסידור שונה ובפנים חדשות, בעינן שיחדש עליו שם כלי בשביל שיקרא חידוש בכדי שיחשב כבונה בשבת. וחידוש שם כלי הוא דוקא באופן שבעודו פרוק הי' אי אפשר להחזירו אלא ע"י מעשה אומנות. ובשמא יתקע, פרש"י דאז הוי מתקן מנא. [אך צ"ע בתוס' (קב:), ועיין שלטי הגיבורים לפנינו. (ד"ע.)]

אדרבא, בשבת מוכנים ע"ג אביהם.

עיין תוס' שחילקו בין ההיא דהכא, לבין סוגי' דשברי כלים (קכ"ד:). אך אכתי נשאר סתום, מה רצה לומר הגמרא לפנינו, מדוע פשיטא טפי בנתפרקו הפרקים בשבת. ונראה לפרש

סגי להחשיבו לכלי. ולא בעינן שיהא לו תשמיש בשבת עצמה להחשיבו לכלי. (או י"ל, דמחמת שיש לו תשמיש טפל אף בשבת, בזה סגי, כמו שאמר מוריננו ורבינו בפעמים אחרות. ד"ע.)

(קכג.) - אם יש בה שום מטלטלין

אותה. צריך ביאור. וברז"ה ב' פירושים. או דככר או תינוק מתיר בכלי שמלאכתו לאיסור וכן בבסיס, ודוקא במוקצה כעין מת אינו מתיר (לבר ממת, [גמ' (קמב:)]. והרז"ה תירץ, דכל זמן שיש בו שום, הוא כלי שמלאכתו להיתר - לשמור השום שבתוכו. ונפק"מ יש בין טעם הרז"ה לטעם חכמי הדורות שציטט, דלדעת החכם, דהיתר זה יסודו בככר או תינוק, אזי לאו דוקא שום, אלא כל דבר היתר שמותר בטלטול. אך לשיטת הרז"ה, דוקא שום וכמותו, שבעודו מונח בכלי הוי הכלי תשמיש בעדו (a container), אבל לא סתם דבר היתר. ומשל המשיל מוריננו ורבינו - אם במקום שום יתן הירמולקה שלו לתוך המדוכה. ועיין שו"ע (ש"ח ס"ה) - על ידי ככר או תינוק, וכתב המג"א (ס"ק י"ג) דהוא הדין אם נתן בה דבר אחר המותר לטלטול. דלשון המחבר ככר או תינוק - משמע הכי, כשיטת החכם שבבעל המאור. (ול"י נראה שכן היא דעת רש"י, עחי' הרמב"ן לפנינו), דאילו כהרז"ה ה"י מוכרח לפרט דדוקא בדבר שהכלי מועיל להתשמיש לו. עוד נפק"מ

כלפי תשמישו הרגיל של זה הכלי. וכל עיקר מחלקותו עם רבה היא בשיעורין דתשמישין, ולא בגדרה של ההלכה. וצ"ע, דאף תשמיש גרוע נמי הוי לצורך גופו, ובמה פליג ר' יהודה ארבה. ונראה לפרש דהיתרא דלצ"ג איננו היתר לאיסור הטלטול, דבכלי שמלאכתו לאיסור יש איסור טלטול מוחלט - מבלי היתרים כל שהם, אלא דההלכה היא רק, דטלטול נאסר אבל לא תשמיש. ובמגביה ובמטלטל לצורך גופו, חשיבא טלטולו כתחילת תשמישו בהכלי, ובתורת כן - לא נאסר מעולם. (ולא שהותר.) ולהכי פליגי רבה ור' יהודה בשיעור התשמיש. דההיתר הוא התשמיש ולא הצורך. - דהנה בכל כלי שמלאכתו לאיסור בשבת יש לעיין, מדוע לא פקע מיני' השם כלי - שהרי חסר לו תשמישו, והרי איננו כלי מעשה. ובזה סבירא ליה לר' יהודה, דדוקא בתשמיש השוה בחשיבותו (או עדיף) מתשמישו הרגיל בחול, וממילא, שמחמת השתמשותו הזאת יש להחשיב את זה הכלי בשבת לכלי מעשה, דדוקא להשתמשות כזאת מותר לטלטל הכלי, מחמת זה דאמרינן דטלטולו והגבתו כתחילת השתמשות דמ"א. דתשמיש זה דהיתר פועל להחשיב את הכלי, לכלי מעשה, עפ"י דין. ולרבה, לא בעינן שיעור תשמיש השוה לתשמישו הרגיל של זה הכלי בחול, דזה גופא שיש לזה הכלי ייחוד לתשמיש בימות החול, בזה

בפתיחת פרק זה. ובכל מקום שנאסר כלי, אינו אלא איסור **טלטול** ולא איסור **מוקצה**. ולא סבירא ליה כדברינו, דיכול השם - כלי להפקע על פי דין. (אבל א"א לפרש בשיטת החכם שברז"ה דסבירא ליה דבסיס אינו נעשה **מוקצה** אלא שיש לו איסור **מוקצה**, דמה בכך. הלא סוף כל סוף דינו כמוקצה. ועל כרחך צריכים לומר דאף איסור **מוקצה** לית בהו, אלא איסור **טלטול** בלבד. ד"ע.)

(קכד.) - לצורך ושלא לצורך. ופליגי

בפירושו רבה ורבא. ונראה לפרש דבצריך לגופו מיקרי הטלטול תחילת התשמיש, ולא נאסר התשמיש בכלי שמלאכתו לאיסור, אלא הטלטול בצריך למקומו סבירא ליה לרבא, דמאחר דלא איכפת לי' במאי דהוי כלי, דאפילו הי' ספר תורה או אוכל הי' מסירו, א"כ הרי אין הטלטול בתורת מה שזה כלי, אלא כטלטול **דבר**, ואף זה מעולם לא נאסר. דדוקא טלטול כלי שמלאכתו לאיסור אסרו, ולא טלטול **דבר**. והנהו תרתי - לצורך גופו ולצורך מקומו, אינם היתרים, אלא אופנים וציורים שלא שייך האי' **טלטול כלי** בהו. אבל מחמה לצל הוי היתר פשוט של צורך. ומן הגמ' מוכח דפליגי רבה ורבא בתרתי: בכלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל, ובכלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו. ונראה, דמחלוקת אחת היא - בגדר ההיתר דצורך

בין שי' הרז"ה לדעת החכם שציטט, עד כמה יתיר השום. לדעת החכם יהיה מותר בטלטול כשיעור היתר טלטול אוכלין - כהיתר השום. ולדעת הרז"ה, רק עד כדי כך שמותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר. עי' ט"ז שי"א סק"ה, ובבהגר"א לש"ח ס"ה תירץ תמיהתו בפשיטות, דיש לחלק בין כלי שמלאכתו לאיסור לבין **מוקצה**. ובסיס כמוקצה. וכן פוסק השו"ע. והיא שיטה ממוצעת, דאילו דעת החכם שברז"ה להיתר אפילו בבסיס ע"י ככר או תינוק. והסבר החילוק בזה פשוט הוא. דכלי שמלאכתו לאיסור, אסור **לטלטלו**. אבל היכא דיש בטלטול אחד גם טלטול כלי שמלאכתו לאיסור וגם כלי שמלאכתו להיתר, ליכא טלטול כלי שמלאכתו לאיסור בלבדו, וליכא אי', דבכל טלטול כפול (כן היה לשון מורינו ורבינו) אמרינן דמאחר שטלטול כלי שמלאכתו להיתר מותר, הרי אין בטלטולו שום מעשה איסור. משא"כ בטלטול כפול **במוקצה**, דאין האיסור שלא יטלטל הגברא המוקצה, אלא שלא תהא המוקצה מטולטלת ע"י הגברא, דמוקצה חשיבא **כחפצא דאיסורא**, ואפילו באופן של טלטול כפול, הרי המוקצה מטולטלת היא על ידו. ובעיקר, זוהי ג"כ שיטת החכם שבמאור, אלא דהוסיף עוד בסיס בכלים. ונראה דסבירא ליה, דאי אפשר להיות מוקצה בכלים. דמוקצה וכלי הם תרתי - דסרתי, כנ"ל

מקומו. לרבה, הוי זה בתורת מתיר של צורך, וסבירא ליה דאין צורך מתיר אלא בצורך מקומו, ולא בצורך דמחמה לצל (ודו"ק). ולרבא, לצורך מקומו אינו מתיר, אלא דכי האי גוונא לא הוי בכלל האיסור מעיקרא. אבל מתיר לכולי עלמא ישנו. ועל כן מוקי ל"י רבא להמתיר במחמה לצל. נמצא דלכולי עלמא יש מתיר של צורך בכלי שמלאכתו להיתר, ובמלאכתו לאיסור - ליכא כלל מתיר. ולשון המשנה הכי קאמר: לצורך, רצה לומר - היתר מחמת שאין ציור זה בכלל הגדרת האיסור. ושלא לצורך - רצה לומר, מתיר בשביל הצורך, אע"פ שהציור באמת הוי בכלל הגדרת האיסור. אבל טלטול כלים שלא לצורך כלל, פשיטא דאסור. ער"ן ומ"מ. - ובשיטת ר' נחמיה נחלקו רש"י (לפנינו) והתוס' (לו., ולפנינו בע"ב.). לרש"י מצריך ר"נ תשמישו המיוחד לו, ולתוס' - תשמיש רגיל. וכן דעת הרז"ה, כתוס'. ועל פי דברינו הנ"ל, שפיר מובנת כונת רש"י בשיטת ר' נחמי, דהמתיר בצורך גופו הוא לא הצורך אלא ההשתמשות. ובהא סבירא ליה לר"נ דשיעור השתמשות שהתירו חכמים (מחמת שאינה טלטול, וכנ"ל) הוא דוקא בתשמישו המיוחד של הכלי, ותו לא. ומה שהקשה הרר"ש הזקן, וכי עדיף צורך מקומו מצורך גופו שאינו מיוחד, לכאורה נראה דלא קשה מידי. דב' הלכות נפרדות הן. דצורך

גופו רוצה לומר תשמיש; וצורך מקומו - שאין הטלטול בתורת כלי, אלא בתורת דבר. ומקושיית הר"ר שמשון מוכח להדיא שהוא ז"ל הבין דצורך גופו וצורך מקומו תרוויהו הוו מתירין של צורך, וכמו במחמה לצל, אלא דההבדל ביניהם בשיעורי הצורך. והר"ת תירץ לשיטת רש"י, דהסרת קערות לאחר אכילה לצורך מקומו הוא כעין תשמיש המיוחד להן. כל', דב' תשמישין יש לקערות ושאר כלי השלחן: א) לאכול בהם, כלומר - בהשתמשות בהם לעזר האכילה; וב) לתכשיט על השלחן, דבעת אכילה חשיב סידור הכלים שעל השלחן קישוט ועדי. [עיי' מה שכתבנו על דברי התוס' (ק"ט): ד"ה ומצא. ר']. וא"כ, במסיר הקערות לאחר האכילה, אף צורך מקומו זה הוי בעד תכשיט ותפארת הבית, דשלא בשעת אכילה הוי שלחן ערוך בכלי סעודה דבר בלתי - נאה ובלתי מתקבל על הדעת. ובכי האי גוונא הוי הצורך מקומו לתכלית הדומה לאחת מתכליות השתמשויות הכלי העיקריות. ודו"ק. כי פירושנו בשיטת רש"י פשוטה להבין. ואין להקשות לפי דברינו - מדוע כתב רש"י (קכד.) בסוף ד"ה א"ל - אפילו לצורך גופו. אך עחי' הריטב"א בשם הרמב"ן, וי"ל כן אף בדעת רש"י. ד"ע.) דלר"נ דליכא היתרא דצורך גופו בכלי שמלאכתו לאיסור, אף היתרא דצורך מקומו לית ל"י (אפילו לרבא). הרי

בכלי זה להיתר עתה, חשיב הכלי כלי שמלאכתו להיתר הוא דשרי בתשמיש, ולא בטלטול. וקצת כמהלך זה נראה לפרש בשטיט הר"ת (לו), דלר' נחמיה מותר כלי בתשמיש, דוקא אם הוא תשמיש הרגיל בחול. דלרש"י פי', דתשמיש מותר וטלטול אסור. וגדר תשמיש לדעת ר' נחמיה היינו התשמיש המיוחד של זה הכלי. דבעינן שיהא תשמיש לגבי הכלי, ולא רק לגבי הגברא. אך לר"ת, צריכים לפרש אחרת, כנראה, דלא שתשמיש בכלי לא נאסר, כנ"ל. אלא דאף תשמיש נאסר, ובעי מתיר. והמתיר הוא - זה שהוא משתמש בו בחול. ועי' חידושי רמב"ן, הרשב"א, ובריטב"א, דיש מפרשים דלר' נחמי' מותר לפצוע אגוזים בקורנוס של נפחים. דכל הכאה חד תשמיש הוא. כלומר, דצורת התשמיש וצורת המלאכה שוה לשל תשמישו המיוחד. ולרש"י זה אינו, דס"ל לר"נ דבכלי שמלאכתו לאיסור ליכא כלל היתר לצורך גופו, דהיתרא דתשמישו המיוחד בעינן שיהא בפרט לחפצא פרטי. ובאמת צ"ע, לשי' היש מפרשים, מדוע הוי הקורנוס כלי שמלאכתו לאיסור, הלא "מלאכתו" קרוי' הכאה, ויש בכלל זה אף מלאכות היתר. וצריכים לומר שאף ליש מפרשים הללו, סבירא להו כהגדרת רש"י ב"מלאכתו" בנוגע לקביעות שם הכלי - למלאכתו להיתר או למלאכתו לאיסור. ועגמ'

דתלויין זה בזה, שמתיר אחד הוא של צורך, וכקושיית התוס'. (מ"ש.) דזה אינו, דלא חילקנו אלא, דהיכא דישנו למתיר דצורך מקומו שאיננו רק הרחבת המתיר של צורך גופו אלא מתיר בפני עצמו. אבל היכא דליתא למתיר זה, הרי איננו. ואין עוד על מה לדבר. (ר'). - ובמה שחילקנו בין צורך גופו לצורך מקומו, ולפעמים יצא דהיתרא דצורך מקומו עדיף מהיתרא דצורך גופו, כן הוא במוקצה ממש. עגמ' (קמב:), דהיכא דצריך למקומו, מטלטלו ועודן עליו, הרי דצורך מקומו מתיר אף במוקצה ממש. אבל לטלטל מוקצה, אפילו מן הצד, לצורך גופו של המוקצה - בכדי להשתמש בו ע"י טלטולו או ע"י ניעורו, פשיטא דאסור. הרי דקיל צורך מקומו מצורך גופו. דבצורך מקומו אינו ניטל בתורת מה שהוא, אלא בתורת דבר. ואפילו - היכא דיש מתיר דמחמה לצל, אין זה מתיר כל צורך, דצורך גופו אינו בכלל. די"ל דטלטול לזה הצורך הוא הוא גופו של האיסור. ודוקא צורך אחר שאיננו הצורך של השתמשות הכלי, יש לומר דהותר. והיתר מיוחד הוא לצורך גופו לומר שטלטולו כתחילת השתמשות.

עוד אפשר לפרש, דבאמת כלי שמלאכתו לאיסור אסור אפילו בתשמיש. וטעמא דהיתרא דצורך גופו הוא בדרגה כפולה: א) על ידי השתמשותו

טלטול. ולרבנן, היתרא דצורך גופו היינו, **דהצורך** הוא המתיר. דנפקא מינה בזה לתשמיש שאינו רגיל בו בחול. דאף דפשיטא דאיכא **לצורך הגברא** שיתיר לרבנן דר"נ, מכל מקום זה לא מיקרי תשמיש להיות מותר מאליו, דתשמיש נמדד כפי החפצא של הכלי - למה הוא עומד בייחודו. ומקושיית הר"ר שמשון הזקן אשיטת רש"י מוכח להדיא דסבירא להו לתוס' דצורך גופו הוי מתיר **דצורך**, וכן צורך מקומו. ובאמת הכי משמע מהגמ' (קכד.) - קנים טעמא מאי ... בהאי פורתא לא מיעפש. מקלות, אפשר כר' אלעזר. ר"ל, והוי טלטול שלא לצורך כלל. (ומזה תימא לשיטת הר"י, דמתיר טלטול כלי שמלאכתו להיתר אפי' שלא לצורך כלל. ער"ן מ"מ ושלטי גבורים. העולם.) והנה, בשלמא אם נאמר שהמתיר דצורך גופו הוי הצורך, ניחא, דמאחר דליכא כ"כ צורך, שהרי יכול לעשות זה במוצאי שבת, או שאפשר לו לעשות מלאכתו מבלי התשמיש בזה הכלי, מיקרי זה - שלא לצורך. אך לדידן יקשה, הלא עכ"פ איננו **מטלטל** הכלי אלא **משתמש** בו, וזה לא נאסר מעולם. וצ"ע. -

והנה, מדברי רבא לפנינו - ואתא ר' נחמיה למימר דאפי' כלי שמלאכתו להיתר ... מחמה לצל לא, יש ללמוד - בפשיטות, דלא פליג ארבנן בגדר דצורך גופו. ואף דסבירא ליה

(צה:.) - ניקב כמוציא זיתים ... ועדיין כלי הוא לקבל בו רימונים. ופרש"י, וכן דעת רוב ראשונים, דייחוד מחדש עכ"פ בעינן. ובינתיים נטהר הכלי מטומאתו דמעיקרא. (ועיי"ש בגליון הש"ס.) שמע מינה, דלענין ייחוד דכלים לטומאה דלא סגי בראוי לתשמיש, אלא בעינן שיהא **מיוחד** (designated) לאיזה תשמיש פרטי, דבעינן שיהא מיוחד לזה התשמיש בזה **החפצא** בפרט. אף דכלי לקבל בו זיתים או לקבל בו רימונים הוא מיוחד לתשמיש זה - להיות כלי קיבול. (a container) וה"נ י"ל לענין קביעות השם כלי - אי למלאכת היתר או למלאכת איסור. דגדרי כלים למוקצה ולטומאה שוין במקצת, עי' גמ' ותוס' (קכג.). אך עי' חידושי הרשב"א (לפנינו) שבהביאו שיטת הר"ת נראה כמפרשו אחרת, דכבר הוכחנו מקו' התוס' ואף מתירוצם (לו.) דסבירא להו דצורך גופו וצורך מקומו הוו חד מתיר (של צורך) ולא ב' מתירים (דזה הוי תשמיש ולא טלטול; ובזה, אין טלטולו בתורת כלי אלא בתורת דבר. עי' מה שכתבנו לעיל ליישב שי' רש"י.). ונראה מהרשב"א, דזהו גופא מחלוקת ר"נ ורבנן. דלר"נ, בעינן תשמישו הרגיל בו בחול, דבלאו הכי ... אין זה קרוי **תשמישו**, ורבנן סברי, אפילו אינו **תשמישו**, **לצורך גופו** קרינן ליה, ואע"פ שאינה ראוי לאותה מלאכה. ונ"ל, דלר"נ לצורך גופו רצה לומר דבכי האי גוונא חשיב תשמיש, ולא נאסר אלא

עומד הכלי, והוא בודאי לא מיקרי תשמיש רגיל, דזה התשמיש בודאי לא נתייחד הכלי בעדו. וא"כ, הלא היינו הך ממש כשי' שאר הראשונים, אלא דפליג אך בשיעורין ולא במושגים. וצ"ע. -

בקעת ... גזירה י"ט אטו שבת. כלומר,

ובאמת אינו מוקצה ביו"ט אלא מחמת גזירה זו ... וכי תימא שבת גופי' ... היכא דליכא תורת כלי עליו, לא. רצה לומר, ובקעת אין עליה תורת כלי. כלומר, וביו"ט הוי מוקצה לפי זה מחמת עצמו, כעצים ואבנים. ואף דמותר להסיק בבקעת, י"ל כלשון הגמ' דביצה (לג.), דלא ניתנו עצים אלא להסקה. רצה לומר, דזה היתר מיוחד - לדבר זה בפרט, ולא לשאר מילי - שלצורכו מותר הטלטול במוקצה זו. (וכן הוא בהשגות הראב"ד על האלפס שם בביצה. ד"ע.) וכעין זה שי' הרמב"ן במלחמות בבארו פלוגתא דר' אמי ור' אסי (דף קכה:); אם יכול להיות מוקצה שמותר לדבר אחד בפרט ולא לשאר מילי. די"ל במכין אבנים לישב עליהם דהן מותרות דוקא לטלטל לשיבה, ולא לצורך שאר תשמישין, דעדיין במוקצתן קיימי. (ולפי זה צריכים לפרש דהמשך הגמ' בסוגיין - ומי גזרינן וכו', הוא לפי הס"ד, ולא לפי המסקנא. ודו"ק. ד"ע. -)

להלן כבריינתא (קמו). דאין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו, זה לא ר"ל אלא למעוטי מחמה לצל. וכ"כ הר"ת בספר הישר, דלא כדבריו שהובאו בתוס' (לו.), ודלא כמש"כ החידושי הרשב"א משמו (לסוגיין). ורק דבר אחד ממועט, לר"נ, מגדר צורך גופו - דאי' בגמ' (קכד:); דאין מסיקין בכלים ר"נ היא. דאיבוד הכלי לא חשיב תשמישו לר"נ. וכן מפרש הר"ת בחותך ומפקיע (קמו), דעל ידי חתיכת חבית בסייף, פשיטא דתפגם סכינו, ופיגום זה מיקרי איבוד הכלי. וצ"ע סוגי' דדף ל"ו, דר"נ אוסר אף בשופר, כפרש"י דהתם. ונראה לפרש, דלשי' הר"ת במטה שייחדה למעות (מד:); דאף לר"ש הוי מוקצה, הרי בעל כרחן צריכים לומר דאף חצוצרה הויא לדידי' מוקצה. וכן הוא להדיא בס' או"ז בשם הר"ת, דר"ש מחלק בין שופר לחצוצרה, וא"כ צריכים לומר דר"י אוסר אף בשופר. וצ"ע, מאי סבירא ליה לר"נ. וצריכים לפרש דר"נ מיקל טפי מכולי עלמא, דאיהו לא סבירא ליה ממוקצה בשום מקום. ובאמת צ"ע, מנא ליה להגמ' דהכי סבירא ליה לר"נ. ובאמת צ"ע בין כה וכה, מה הרויח הר"ת בהגדרתו בשיטת ר' נחמי'. הלא אפילו לדידי' צריכים למעט תשמיש של איבוד, וא"כ סוף כל סוף לא סבירא ליה כחכמים בהגדרת צורך גופו. וטעמא דאיבוד לשי' ר"ת מסתמא היינו, דתשמיש הפוגם ומקלקל ומאבד הכלי פשיטא שלא לזה

הוא בנוגע ליו"ט, ואינו שוה לשבת כלל. ובאמת מחלוקת רש"י ותוס' היא בפ"ק דביצה (יב.) אי ס"ל לב"ה דאלו מלאכות מותרות - מדאורייתא - אף שלא לצורך כלל, או דבעינן דוקא לצורך קצת, אף דלאו א"נ (דעכ"פ זהו צ"ל, מתוך וכו'). ומסוגיין, כפי פירושנו, רא"י לשי' רש"י, דלב"ה לא נאסרו מלאכות הללו כלל ביו"ט. אך צ"ע ממבשל לנכרי ולמחר, דלוקה. ובאמת היא קו' התוס' דהתם אפרש"י. וצ"ל דזה הוי איסור מחדוש. אבל צ"ע, דעכ"פ מוכח דישנן אף לאלו המלאכות. (גם צ"ע מעצם סוגיית הגמ' דהתם. דס"ד הגמ' ה' לומר דפליגי בעירוב והוצאה ליו"ט. והסיקו דלכו"ע יש עירוב והוצאה, ומה"ט לכו"ע נאסרו המוקצות. ואי כפי' מו"ר בשי' רש"י, יקשה לן קו' הגמ'. דזה גופא ה' השקלא וטריא דסוגיא דהתם. יצחק.)

והק, אימר דשמעת להו לב"ש הוצאה, טלטול מי שמעת להו. ר"ל. מנ"ל להשוות שויו"ט אהדדי בעניינים שמחוץ לסדר הל"ט מלאכות, ואף איסור מוקצה אי' בפנ"ע הוא. ותי', דמוקצה הוי' שבות דרבנן. ר"ל, דמדרבנן חשיב כמוציא. דמדרבנן הוי' מלאכה. וא"כ שפיר יש לדמות יו"ט לשבת. דבעינן שיהו שווים בנוגע לסדרי המלאכות - בין אלו שמן התורה ובין אלו שמדרבנן, ואף מוקצה בכלל סדר המלאכות היא. - ומגמ' זה באמת ק' לשיטת הר"ם בהל'

והתנן משילין. דטרחה אסורה בשבת אף דמותרת ביו"ט. כל', טרחה מועטת. דטרחה מרובה אסורה אפי' ביו"ט, וה"ט "דאבל לא דרך ארובה ..." דמתני' דביצה (לה:). והשיבו, דמיתלא תלא במחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע. כלומר, אם צריכים להשוות דיני שבת ויו"ט אהדדי או לא. ומסוגי' זו מוכח, דטעמא דר"א האוסר להעלות אותו ואת בנו מן הבור ביו"ט משום טרחה, אין טעמו בזה מחמת שיו"ט אסור בטרחה כזה בתורת יו"ט, דבאמת היא טרחה מועטת (צע"ק.), ומדינא ה' צ"ל טרחה מועטת מותרת ביו"ט. די"ל דמאחר שאוכל נפש תמיד כרוך בו טרחה, בע"כ הותר זה האיסור לגמרי ביו"ט לגבי טרחה מועטת. אלא דס"ל לר"א, דא"א להיות חילוק בין מלאכות דשבת לבין מלאכות דיו"ט (וטרחה בכלל מלאכת הוצאה, כפרש"י עפ"י הגמ'). ובתורת גזירה, להשוות יו"ט לשבת, הוא דאוסר ר"א. ודחו זאת האוקימתא, והסיקו דמחלוקת ב"ש וב"ש היא. ונראה לפרש, דלב"ש דלא אמרינן מתוך, אזי אף ביו"ט נאסרו ל"ט מלאכות, אלא דיש מתיר של אוכל נפש. משא"כ לב"ה, דאלו המלאכות לא נאסרו כל עיקר, ולא דנאסרו ויש להן מתיר. וא"כ, לב"ש שפיר י"ל דיש להשוות יו"ט לשבת. משא"כ לב"ה, דדינים חלוקים להם בין כה וכה בנוגע למשפטי המלאכות, שהרי סדר הל"ט מלאכות חסר

(containers). וי"ל דכלי שהי' משתמש באיזה תשמיש (מתחילת השבת) לא נאסר בעת הגזירה הא'. (בימי נחמי' גזרו על המוקצה. וצע"ט. דאיתא לעיל ל: דבימי דוד ושלמה כבר הי' מת מוקצה. מיכל. וענציי"ב, ובמש"כ במראה המקומות ריש מס' ביצה. ד"ע)

בב' ידים ... בב' בני"א. צ"ע מאי שנא כלי זה מכלי קל. דאילו רצה לומר דמחמת כובדו חשיב כמוקצה מחמת חסרון כיס, דאינו מיטלטל, ופקע מיני' השם כלי, הלא א"כ - אף להמסקנא הי' צ"ל נשאר באי' מוקצה מה"ט. עוד יש לעיין, במאי תלוי' מחלוקת זו דאביי ורבא במחלקותם בענין צורך מקומו בכלי שמלאכתו לאיסור ומחמה לצל בכלי שמלאכתו להיתר. ופשטות ל' הגמ' משמע דפליגי בזה אביי ורבא להלכה, בזה"ז, אי שרי לטלטל כלי בב' בני"א. (עריטב"א). ויש שכ' דלא פליגי, דהוקשה להם זה גופא - במאי פליגי. אך לא משמע הכי מן הגמרא.

איתבני' אביי מדוכה. צ"ע, דאף לאביי לא ר"ל הברייתא אי' מוחלט אלא מוגבל, דלצ"ג הרי הוא מותר אף לדידי'. וא"כ ה"נ הו"ל לאסוקי אדעתיה', דאף לרבא יש לפרשו אאי' מוגבל - במחמה לצל. עריטב"א בשם

שבת (כ"ד, י"ב) דמוקצה אי' בפ"ע הוא מטעם למען ינוח, כמו שהק' הראב"ד בהשגות.

(קכג:) ג' כלים. עתוס'. ובפשוטו נראה לפרש בכונתם דכלי שיש לו בית קיבול לא הי' מעולם בכלל האיסור דטלטול כלים. ולפי"ז היה צריך להיות היתר גמור לטלטלם. וא"כ ק' טובא, מאי מקשה אביי (קכד). הני קערות היכי מטלטלינן לר' נחמי', הלא קערה יש לה בית קיבול, ולא נאסר כלי כי האי מעולם, והיתר גמור הוא. אתמהה. וערז"ה (מ"ז סוף עמוד הב'). שחילק באופן אחר, דכוסות וצלוחיות לעולם אין תשמישן לאיסור וכו'. ועוד נראה לחלק עפ"י ד' הרמב"ן בבארו ענין "יש בה שום מטלטלין אותה", שפי' כהרז"ה, אלא ששינה בקצת בלשונו. דהרז"ה כ' דהוי כדבר שמלאכתו להיתר. והרמב"ן פי', דכל זמן שיש בו תבשיל, הרי הכלי **משתמש** הוא להיתר. ועפ"י"ז יש לחלק, דלא אסרו אלא טלטול כלים ריקנים, שהם היו כלים בכניסת השבת, ועד אותה שעה שהוא רוצה להשתמש בהם לא היו אלא כלים. אבל בקדירה שיש בה בשר, וכן בכוסות וקערות המלאות אוכלין (מתחילת השבת, והוא דוחק גדול. ד"ע.), הרי היו משמשין בתורת תשמישי כלים אפילו בטרם לקחו הוא וטלטלו, שהרי השתמשו בתור בתי קיבול

דבריהם מפליאים. דבשלמא לענין בסיס לדבר האסור שפיר יש לחלק בין מניח לשוכח. אבל בנוגע לטלטול מוקצה - היכא דאין הבסיס נעשה "בסיס" עפ"י דין, מה לי מניח מה לי שוכח, אין הנחתו בכונה ובדעת משנה כלל את צורת פעולתו, שהיא עדיין - טלטול מוקצה מן הצד, ומדוע יהי' אסור. אך נראה לפרש, דבאמת צ"ע היתר זה דטלטול מן הצד, דאטו יש דין חציצה באיסור טלטול מוקצה. אתמהא! ומאחר שכן, מדוע מותר במטלטל מן הצד. ובאמת, ערי"ף ורמב"ם, תוס' ורמב"ן (לדף מג:): שהסכימו כולם לחלק בין טלטול לצורך דבר המותר ובין מטלטל לצורך דבר האסור. (והרז"ה בלבד פליג אכו"ע, ושיי' מפליאה - עפ"י ראיות התוס'). וצ"ב זה החילוק. דאטו מי נשתנה צורת פעולתו בזה הטלטול עפ"י כונתו או מחשבתו בעד הדבר המותר או בעד הדבר האסור. ובע"כ צ"ל פ' בזה, דבכל טלטול מ"ה, ר"ל מטלטל דבר האסור ע"י דבר המותר, הרי יש כאן טלטול כפול. ואי' טלטול מוקצה בכלל סדר המלאכות הוא (מלאכות within the table of -), דשבות דהוצאה היא, וכמלאכה מדרבנן חשיבא, ע"י לעיל. וא"כ י"ל דבעינן בנוגע לאי' טלטול מוקצה שיהא לו מלאכת מחשבת בעד עשיית מעשה האיסור. ומאחר שמחשבתו לדבר היתר - שלא לצורך דבר האסור, הרי חסרה המלאכת מחשבת בעד

הרמב"ן, דלאביי ניחא, די"ל דר' נחמי' היא ... -

דתנן. לא סידור הקנים וגו'. לר"א היו אלו ד' ההיתרים לאחר חורבן הבית. דאיסור נחמי' בן חכליה המשיך בזמן עד עת החרבן. - ולדידי' צריך ביאור, במאי פליגי ר' יהושע ור' טרפון בגלוסטרא. אם לא שנאמר דאיה"נ דלא פליגי. ור"ט אזמן שלאחר החורבן מיירי, ולאחר שהותרו הכלים בטלטול. והוא צע"ג.

(קכג.) ת"ר פגה שטמנה וכו'. בשיי' ת"ק דר"א בן תדאי פרש"י דמתיר במקצתו מגולה (וכן במלמעלה למטה, דר"נ בפוגלא כת"ק דפגה, כסוגיית הגמ'). ה"ט, דאפילו טלטול מן הצד לא הוי. כל', דמניעת דבר התומך (removing a support) לא חשיב טלטול מוקצה. אך התוס' (מד. באמצע ד"ה דכ"ע) וכן הרמב"ן במלחמות (שם) כתבו להדיא, דאף ת"ק דר"א ב"ת מתיר טלטול מן הצד, וז"ל רמב"ן: דאע"ג דאמרינן בר"פ כל הכלים עלי' דר"נ ... למימרא דסבר ר"נ, טלטול מן הצד לא שמי' טלטול. לאו למימרא דסבר ת"ק דידי' שמיה טלטול, שא"כ, לא הי' מתיר בזמן שמקצתו מגולה וגו'. וצריך ביאור, א"כ, מ"ט אסרי בכולו מכוסה. ופירשו בתוס' דמיירי במניח ע"מ ליטלו. ובאמת

אכולו. וה"נ ס"ל לר"נ (ולת"ק דר"א בן תדאי) במניח ע"מ ליטלה. דאף דהע"מ ליטלה פועל שלא יהי' הכלי שתחתיו לבסיס, מכ"מ, זה שהניח פועל שיחשב הכל כחפצא אחד. אבל אף ר' נחמן מודה דיש לחלק בין זה המניח, דלא הי' לו להניח באותו ענין, אלא היתה לו הברירה להניח באופן אחר. ומדלא הניח אחרת - הרי גילה דעתו שרוצה בדוקא בזאת ההנחה. ומדרוצה בהנחה זו, פעל בדעתו להניחה באופן שיחשב הכל כחפץ אחד. אבל בעצמות וקליפין, לא מסתייה דלא להניח ע"ג השלחן, לא רק דאין זה ע"מ להניחו שם כל היום, וממילא אינו בסיס, אלא אפילו מניח לא הוי, דפשיטא דאינם נחשבים כחפץ אחד עם הטבלא. אך נשאר ק' לר' נחמן מטמן וכיסה. ותי', דהתם אפילו טלטול מן הצד אינו. ר"ל, דאף דעפ"י דין חשיב הכל כחפץ אחד, וממילא כוללת מלאכת מחשבת אדבר המותר אף מלאכת מחשבת בעד דבר האסור, וליתא להיתרא דטלטול מ"ה לצורך דבר המותר - לשיטת ר"נ, מכ"מ אכתי י"ל דמותר. דהיינו טלטול

טלטול המוקצה, וכאילו נעשית מאליה חשיב.²⁵ ודומה קצת הסבר זה לשיטת הרשב"א בנועל את ביתו לסגרו ודעתו אף לצוד הצבי שבתוכו, דמותר! דאפעולה אחת יכולה להיות אך מלאכת מחשבת יחידה, ומאחר שנקבעה פעולתו עפ"י המלאכת מחשבת דהיתר כמלאכת היתר, תו לא אפשר להיות נאסר. וה"נ בטלטול מוקצה מן הצד לצורך דבר המותר, דמאחר שהמלאכת מחשבת שלו להיתר, וב' הטלטולים נגמרים הם בפעולה אחת, דטלטול כפול הוא, ולא ב' טלטולים נפרדים, כבר נקבעה פעולתו כמלאכת היתר, ועל כן מותר. אך היינו דוקא היכא דאיכא ב' חפצים, דבר האסור, ודבר המותר, ושייך להיות מלאכת מחשבת להיתר בפ"ע וגם מלאכת מחשבת לאיסור בפ"ע. אבל היכא שהוא מטלטל חפץ אחד - ומקצתו מוקצה ומקצתו היתר, הרי בכלל המלאכת מחשבת שלו בעד טלטול הדבר המותר נכלל בזה מלמ"ח בעד טלטול הדבר האסור, דא"א להפריד ולחלק ביניהם, דהכל חפצא אחד, וא"כ המלאכת מחשבת אמקצת החפצא חל אף

²⁵ אולי ניתן להסביר אחרת דענין מוקצה שיחא חפצא זו מסולק והוקצה מדעתו לשבת, ואין להתיחס אליו כדי לטלטלו. ובנידון דידן, היכא דמטלטלו רק ע"י דב"א, לא נחשב כמתיחס אליו א"כ כוונתו אליו. וגדולה מזו מצינו בדת החזו"א ס' מו ס"ק טו בהא דמותר להסיר זבוב או שאר מוקצה מהכוס היכא דליכא משום בורר (וכש"כ היכא דהוי גרף של רעי) - דלא נחשב כטלטול אלא כמתקן אוכל- ויש לבאר דבה"ק דמותר הואיל דאינו מתיחס אל הזבוב בטלטולו, אלא דמסלקו. וכן בשיטת רש"י דף קמג. דמגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין אף דאינן ראויין כלל (עיי"ש בתוס') - וי"ל הואיל דמסלקן ואינו מתיחס אליהם. ועפ"י יובן דין "גרף של רעי" בתורת הותרה ולא רק דאיסור מוקצה נדחית מחמת מיאוס. גי"כ נוכל להבין דינא דר' יצחק - דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל בשבת [לעיל מג. ועוד] - דאין לפעול כלל בעד חפצא של מוקצה - דהפועל בעדו מתיחס אליו ואינו מקצהו. (הערת המגיה ח"פ.)

מוקצה מן הצד, דאינו אלא הסרת הדבר התומך; ולמעלה מזה יש טלטול מוקצה מן הצד; ואף למעלה מזה - בחומר - יש "טלטול גמור" דמגביה (להחבית), כנ"ל. - [אך לפי דברי התוס' (מ"ד) והרמב"ן במלחמות שמה, צ"ע - מ"ש כולו מכוסה למקצתו מגולה. הלא, לפי הסבר מו"ר, אפילו במקצתו מגולה נמי, מאחר שהניח דבר האסור בדעתו, הלא הוה לך למימר שהכל כחפצא אחד, והרי מלמ"ח דידי' אדבר המותר כוללת אף מלמ"ח אדבר האסור - כי הכל חפצא אחד. והוא פלא! העולם.]

(קכ"ד:) בענין מכבדות של תמרה,

עג"י הגר"א מהגאונים וערי"ף. ועתוס' (צה. ד"ה והאידינא). ומחמת המחלוקת, אי חשיב פ"ר במכבד את הבית, יש לנהוג להשתמש במכבד המיוחד לשבת, שלא יהי' עשוי מקסמין בכדי שלא ישברו. (ערמ"א של"ז ס"ב). ועוד, דיש לחשוש שיהי' כלי שמלאכתו לאיסור, אם אפשר להשתמש בו. לכבד את הקרקע. ואף דיהי' מותר לטלטלו לצורך כיבוד הבית היום עתה, מכ"מ לאחר גמר הכיבוד יהיה אסור להחזירו למקומו (אם הניחו מידו לרגע ...), דזה הוי כבר מחמה לצל. (אא"כ צריך למקומו בפשיטות ...) ועוד יש לאסור

כלאחר יד. וכל טלטול שלא כדרכו פטור ומותר, דטלטול מוקצה כשבות, וכמלאכה דרבנן. ולכן נוהגין בה כל גדרי הלכות מלאכות דשבת, לרבות אף זאת ההל' 26. - ועי' במשנה פ' הנוטל (קמב:): דהאבן שע"פ החבית מטה על צדה ... מגביה ומטה על צדה. הרי דיותר טוב הוא היתרא דמטה על צדה מהיתרא דמגביה. דמגביה, היינו טלטול מוקצה מן הצד לצורך דבר המותר. ומטה, היינו היתרא דשלא כדרכו. ואיתא בגמ' דמיירי בשכח, דלא נעשה החבית בסיס. ולר"נ, לא חשיבי כחפץ אחד. וי"ל דה"ט דעדיף היתרא דמטה משל מגביה, דבמטה איכא תרתי: (א) טלטול מ"ה; וגם, (ב) שלא כדרכו. אבל במניח (על דעת ליטלו), דלר"נ חשיב הכל כחפצא אחד, וליכא תו היתרא דטלטול מוקצה מן הצד, דהיינו, היתרא דחסרון מלאכת מחשבת, יש לעיין אי בכה"ג מותר להטות מטעם שלכ"ד. דאפשר דליתא להיתרא דמטה על צדה אלא ביש בה באותה הטי' ב' טעמים להתיר. ודברי התוס' ברור מללו דאף בכה"ג מותר. ובאמת זה תימא, דבכולה סוגיא דמת המוטל בחמה (מג:): איתא להדיא, דאפילו ניעור אסור - לצורך דבר האסור. וא"כ בע"כ צל"פ בכונת התוס' בסוף דבריהם דחזרו לפרש, דבכה"ג לא מיקרי אפילו טלטול

26 בס' ארץ הצבי (סי' ו') הארכנו הדבור בזה, ודלא כמהלך רבנו.

תשמישו הראשון שהיה לו. וכל זמן שהוא ראוי למלאכתו הראשונה, עדיין יש על הכלי צורת הכלי. אבל כשאבד ממנו תשמישו הראשון, אף דהוי כלי מעשה - דראוי עתה לאיזה תשמיש, מכ"מ לית ל' צורת כלי, ובכדי לקבל טומאה, בעינן גם כלי מעשה וגם צורת כלי. עי' מזה עוד ברמב"ם רפ"ה מכלים, דבעינן צורת כלי לא רק היכא דנשתנה תשמיש הכלי, אלא אפילו לכתחילה, אף דהכלי אפשר להשתמש בו, עדיין אינו מקבל טומאה עד שתהיה לו צורת כלי. ועתה נל"פ בב' לישינו דגמ' שלפנינו דבהא תליין. דהנה איתא בגמ' לעיל (קכ"ג). דגדרי כלי בנוגע לאיסור מוקצה נלמדין מגדרי כלי בנוגע לקבלת טומאה. וה"נ י"ל בנוגע לשברי כלים. דבכדי להיות כלי, ולהיות מוצא מכלל המוקצין מחמת עצמן (כעצים, אבנים, ועפר), בעינן שיהי' להכלי: א) צורת כלי; וב) כלי מעשה. אך מאידך גיסא י"ל, דמאחר דאף בהל' טומאה גופא יש יוצא מן הכלל, בנוגע לשברי כלי חרס, דלא בעו צורת כלי, וסגי להו בכלי מעשה, י"ל דיש לדון כל הכלים לענין אי' מוקצה בשבת מכלי חרס לטומאה, דמאחר דדין זה דצורת כלי חלוק הוא בהלכות טומאת כלים, ש"מ דהלכה פרטית היא, ולא בעצם הגדר

מטעם התוס' (כט:): ד"ה גזירה עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא, דמחלקינן בהך גזירה בין כל העיר מרוצף לבין היכא דדוקא מקום זה מרוצף. ומאחר שאפשר לכבד ע"ג קרקע, אסור אף לכבד ע"ג קרקע מרוצף. והיכא שמייחד מכבד פרטי לצורך תשמישו בשבת, י"ל דתו לא שייכא הך גזירה.

שברי כלים. בגמ' איתא ב' לשונות בדשמואל אי פלוגתא דר"י וחכמים היינו בנשברו בשבת, אבל בנשברו בע"ש כ"ע ל"פ. א"ד דפליגי בנשברו בע"ש. כלומר, אי שברי כלים שיש להם תשמיש כשלעצמם (כיסוי מנא) חשיבי ככלים לענין מוקצה, או לא. ונל"פ עפ"י מאי דאיתא לעיל (צה:), דניקב כמוציא זיתים ... עדיין כלי הוא לקבל בו רימונים. ופרש"י, דהיינו ע"י ייחוד. דשינוי חפצא - אף כי צורת ההשתמשות אחת היא - חשיב כשינוי השתמשות דהכלי, ולהכי בעי ייחוד מחדש. וכ' הר"מ (פי"ח מכלים ה"י), דהיינו דוקא בכלי חרס, (כל' הגמ' - ה' מדות בכלי חרס). אבל בשאר כלים, כל שאינו ראוי עוד לשתמישו הראשון, אף דראוי לתשמיש אחר, תו לא מקבל טומאה, דלא מיקרי כלי, דלית ליה לזה הכלי צורת כלי. דצורת כלי נקבעת עפ"י

ס"א, ובמשנ"ב בבה"ל שמה) ועפ"ז ההקדמה שפיר יש להבין חילוק הגמ' לענין דיחוי - מתי מועיל לשווי' מוקצה, ומתי לא יועיל. דזרק לי' לגלימיה אינו נעשה מוקצה, אפילו זרקו מערב שבת (תוד"ה אם זרקה), משא"כ בשברי כלים (במגופה שנכתתה). דזהו ההבדל שבין כלי לשבר כלי, דשבר כלי אינו כלי לענין מוקצה אלא מחמת שיש לו מעלת כלי מעשה, כלי' - שראוי לתשמישין. וא"כ י"ל דזה תלוי במחשבת הגברא, אם דעתו שלא להשתמש בו, דהיינו - דחיה, נשאר הכלי מחוסר ממעלת כלי מעשה. משא"כ בכלי שלם, שיש לו אף מעלת צורת כלי, דזהו מעלה בעצם החפצא דהכלי, ולא מחמת שראוי להשתמשות הגברא, וא"כ לא יועיל בכלי שלם דיחוי לבטל ממנו השם כלי, שאין השם כלי שלו תלוי בייחסו להגברא ויכלתו להשתמש בו. ועפ"ז ההסבר יובן ג"כ ענין הגמ' דהנהו ליבני, דשרגינהו אקצינה; ובלא"ה לא הוה כמוקצין. וצריך ביאור, הלא אין דחי' אוסרת בכלים. וצ"ל דדין הלבני שוה לדין שברי כלים. והיינו, דהצד השוה

"דכלי"²⁷ ושפיר י"ל דבהא פליגי שתי הלשונוות שבגמ'. ללישנא בתרא, כו"ע ילפי כלי דשבת מכלי חרס דטומאה. ולל"ק, בהא פליגי ר"י ות"ק. ועו"ל, דבהא כו"ע הוה מודו, דאף דילפינן כלי דמוקצה מכלי דטומאה, מכ"מ העיקר הי' צ"ל, שיש ללמוד מכלי חרס ולא משאר כלים. אלא דפליגי הנך ב' לישני (לר"י) בגדר ההלכה דשברי כלי חרס גופא, אי הא דמקבלין טומאה הוא בתורת כלים, וחשיבי כלים בכלי מעשה אף בלא צורת כלי; או, דנתחדש בהו דלא בעינן כלי לקב"ט, ואף שברי כלים מק"ט בתורת שברים, אך דבעינן שיהא לו לשבר עדיין השתמשות. דאילו קבלת טומאת השברים דכלי חרס הוא בתורת שברים ולא בתורת כלי, פשיטא דאין ללמוד מזה למוקצה, דלמוקצה בעינן "כלי", ולא סגי בשברים דכלי. וי"ל דבזה גופא פליגי ב' לישני דגמ' - בהגדרת הדין בטומאה. ועוד נפק"מ בספק זה י"ל, לענין נט"י, דבעינן כלי, אי כה"ג חשיב כלי: היכא שנשבר כלי חרס ואינו ראוי עוד לתשמישו הראשון. (עי' או"ח קנ"ט

²⁷ כל דתקון רבנו, כעין דאורייתא תקון. וכשגזרו על טלטול מוקצה (שמא יוציא), רק אסרו בטלטול אותם הדברים אשר באמת בין כה וכה אין להם חשיבות, ולא איכפת לן כל כך במה שנאסרם בטלטול, ולקחו המשל מהלי קבלת טומאה, שרק ד' סוגי דברים מקבלים טומאה, (דהיינו, אדם וכלים אוכלים ומשקים), ושאר כל הדברים שבעולם כנראה אין להם חשיבות. אכן בסוג של אדם, רק ישראל מק"ט, ולא הנכרי. אבל אעפ"כ לא גזרו שיהא הנכרי חשוב כמוקצה. וכן כלי גללים, כלי אבנים, וכלי אדמה אינם מקבלים טומאה. אבל אעפ"כ לא גזרו שיהא דינם כמוקצה. דכל הסוג של אדם וכלים מופקע הוא מדין מוקצה. וכן באוכלים ומשקים, דמאכל בהמה איננו מק"ט, ואעפ"כ כל הסוג של אוכלין ומשקים הופקע מדין מוקצה. (וכדומה לי שהערה זו תועיל להבין דברי רבנו בכאן.)

כלי מעשה, דראויים ועומדים לתשמיש,
מבלי להיותם בעלי צורת כלי.

שקל חספא וקמכפר ליה ... הכא נמי

חזי לדידי. יש לפרש בכ' פנים:
או דר"ל דזה התשמיש גופא - לכפור
בו את סנדלי, מחשיב את החספא לכלי;
או יל"פ דמאחר דחשיב כלי בחצר,
לכסויי ב"י מנא, אפילו כאן - ברה"ר
- נמי מיקרי כלי מחמת דלא מחלקינן בין
המקומות. (באמת ע"י פרש"י, והוא עפ"י
המשך דברי הגמ': ואזדא רבא לטעמיה.
ועפר"ח, וביאורו צע"ט. - ד"ע.) והנה
פליגי אמוראי בדין זה - אי מיגו דהוי
כלי שמלאכתו להיתר במקום אחד, מותר
בכל המקומות; או דדוקא היכא שיש
להחספא זו ההשתמשות ולא במקום אחר.
דשמואל ר' נחמן פליגי בזה ארבא. אכן
נראה דיסוד פלוגתתם הוא דוקא בשברי
כלים, ולא בכלים שלמים. וחילוק זה
דומה למה שהסברנו בענין דחיי' בידיים,
דבשברים, דאין להם צורת כלי אלא כלי
מעשה בלבד, ניתן להאמר דלכלי מעשה
בעינן שתהא השתמשות ביחס להגברא,
ולחכי בעינן שיהא הכלי נמצא בדוקא
במקום הראוי לאותה ההשתמשות. אבל
בכלי שלם, דיש לו צורת כלי, (מלבד
מאי דאית ליה השם כלי מעשה), י"ל
בפשיטות דזאת הצורת - כלי אינה פורחת
מן הכלי מחמת המצאו במקום שאינו
רגיל ואינו מצוי להשתמשותו. - וניתן

שביניהם הוא, דלתרוויהו יש כלי מעשה
מבלי צורת כלי. אלא, דבזה חלוק דינא
דשבת מדינא דכלים לטומאה. דבטומאת
כלים לא סגי לכלי חרס דליהוי להו כלי
מעשה מבלי צורת כלי אא"כ הם שברי
כלי חרס, דהיינו, שמתחילה הי' זמן
מועט - עכ"פ - שבו הי' לזה הכלי צורת
כלי. אבל בשבת, הרי בהנהו ליבני מעולם
לא הי' להם צורת כלי, ואפ"ה, מאחר
דעכ"פ אית להו אפשרות דהשתמשות,
שזהו הנקרא = כלי מעשה, די בזה
שתהי' להם דין "כלי" לענין מוקצה, כלי -
שלא יהיו נכללים בכללא דמוקצה מחמת
עצמו. ובדין הלבנים יש לעיין בכלל,
מדוע לא הוו מוקצין. דרש"י כ' דקיימי
... לישוב עליהן, ותורת כלי עליהם. אבל
כבר הוכחנו שא"א לפרש דחשיבי כלי
גמור וככלי שלם דינם בפשיטות, דאי
הכי - מדוע הי' נעשים מוקצה ע"י דחית
הגברא. ובל' הר"מ: לבנים שנשארו ...
ככלי שמלאכתו להיתר, מפני שראויין
להסב עליהן, שהרי שפין אותן ומתקנין
אותן. (פכ"ו משבת ה"ב.) ודוחק לפרש
דר"ל, שהרי הכינם ותיקנם במעשיו
לישיבה, אבל באמת כמוקצין נינהו.
דאילו לדין זה לא היינו צריכים לר' נחמן,
שהרי ברייתא היא ועובדא דרבי (קכ"ה:).
[אמר ר' זירא א"ר חנינא פעם אחת הלך
רבי למקו"א ומצא נדבך של אבנים ...]
ופשיטא דלא ר"ל הרמב"ם שתיקנם עתה
ושיפם עתה. אלא נל"פ כמשכ"ל, דהוו

תלוי ביחסם לגברא, בעינן שתהי' הכנה מצד הגברא בכדי להחשיבם לכלים.

במשנה. האבן שבקרויה. ואינה נופלת. יל"פ דר"ל שיכול

למלאות בה ע"י עזרת האבן שבתוכה. ויל"פ (ערש"י והוא מהגמ') דבעינן שיהא דוקא קשור באופן שאפילו יהפוך הכלי על פניו ג"כ לא תפול האבן מתוכו. והיא חומרא, דאף דשפיר מסייעת האבן במילוי המים, ומשתמשת היא בתשמיש הקרויה, מכ"מ לא סגי בהכי להוציאו מגדר מוקצה, אלא בעינן **חיבור** (דקשירה) לעשותו לחלק מן הכלי. ומזמורה שהצריכה המשנה קשירה בטפיח, ליכא ראייה. דיל"פ בפשיטות, דהתם ליכא כלל השתמשות בזמורה אלא בקשירתה בפך. דבאינה קשורה אינו יכול לעשות עמה מאומה. (אך עגמ' - אפ"ת בתלושה, גזירה שמא יקטום. דהוא דין בפ"ע בזמורה, ולא שייכא כלל לאבנים. ומיירי מתנ"י אפילו ביכול להשתמש באותה זמורה אפילו בלא קשירתה. ד"ע.)

בגמ'. אבן שעל פי החכית וגו'. הניח. דרבה מצריך מעשה, ר"ל - מעשה באבן ולא עמו. דהיינו שיתקנו ולא סתם שיניחו, דאין זה מעשה **בחפצא.** ות"י דמתנ"י דאבן מיירי בקשרו, שעשה מעשה בו. ור' יוסף הק' אפסקו, מדאין ממלאין בה בנופלת, ות"י. ויל"פ

להאמר, דפלוגתא דא דשמואל ור"נ, ורבא, שייכא לאו דוקא בהל' מוקצה אלא אף בהלכות קבלת טומאה - אדין שברי כלי חרס, וכנ"ל. - ויל"ע בזה.

[קכ"ה.) - תוד"ה מחצלת גופא.

ועי' מאירי, וכ"ה בט"ז (שח, ס"ק ה-ו) דמק' למה בעי דוקא מעין מלאכתן? ונל"פ עפ"י הסבר רבינו בשברי כלים, דאית להו השתמשות וכלי - מעשה בלי צורת כלי. דכל שיש לו צורת כלי מותר בכל טלטולים, משא"כ זה שיש לו רק כלי מעשה, דאסור לטלטלו אלא לצורך אותו התשמיש. (ד"ע.)

הנחנו לדבר פשוט דכלים א"צ הכנה, בניגוד לאוכלין. וצ"ע סוגיין (קכד:) דמוכנים ע"ג אביהם, ובפלוגתא דר"י ורבנן בנולה, כלי - בכלי שנשתנה ההשתמשות שלו באמצע השבת, ומחמת כן חשיב ככלי חדש, דכלי ביאורו וגדרו שיש לו תשמיש, וזה שנשתנה תשמישו, כאחר חשיב (a new identity). ולא הי' זה הכלי בעולם בזמן תחילת השבת - בעת בין השמשות - וממילא לא היתה לו הכנה, ועל כן אסור. וצ"ע לדברינו. ועפ"י דברינו א"ש הכל בטוטו"ד. דשאני שברי כלים, דלית להו צורת כלי, ואינם כלים מחמת **עצמם וגופם**, אלא שיש להם השתמשות, והיינו - **שהגברא** יכול להשתמש בהם. ומאחר שהיותם "כלים" להיותם מוצאים מכללא דמוקצה, הכל

ליגע בהם (להוסיף על הכנתו עוד), זה חשיבא הכנה המועלת. דהזמנה במעשה כל דהו לא תועיל לאבן, דהיינו - שפשוף. ולהכי בעינן לימוד וסידור, דהיא מעשה רבא. ואזדו לטעמייה, כמש"כ התוס', דהנחה באבן עפ"י החבית כשפשוף, דרוב בני"א לא משתמשי בכה"ג, ובטלה דעתו אצל כל בני"א (לר' אמי. ור' אסי פליג אזה, דאף הכנה זאת המחוסרת עדיין מעשה, חשיבא הכנה. וצ"ע הפירוש השני של רש"י בתירוץ רב יוסף אמתני'. ד"ע.) אך עוד יל"פ אחרת בכונת רש"י, מבלי להוסיף התיבות כל דהו. (עמהרש"א וב"י ובפרמ"ג על דבר הגי' שברש"י.) דצאו ולמדום הי' מפני שנשאר מוקצה, ובאמת אסורים היו בטלטול, וסידרום בכדי שלא יצטרכו ליגע בהו, דהיינו לטלטלם. דמוקצה אסורה בטלטול. אבל מותרים היו לישב עליהם, דמוקצה מותרת בתשמיש. (עי' חי' הרשב"א ביצה שם, ושבת כט. ד"ה "כי אדליק". המגיה.) (ועי' חי' הלכות מהרש"א, ובמג"א ש"ח סקמ"א.) אך זה צ"ע מפ"ק דביצה דקיי"ל בעצים שנשרו מן הדקל ביו"ט - אפילו נפלו לתוך התנור עצמו, דתו לא צריכים לטלטול, שאסור להסיק בהם. הרי דמוקצה אסורה בתשמיש. (עפרמ"ג שכ"ה בא"א סק"ט. ואפשר לחלק, דדוקא בעצים שנשרו - ביצה ד: - שהנאתן הוא של כילוי, הוא

בכונת תי' בב' פנים: או, דר"ל שנופלת דא"א כלל להשתמש בה לצורך מילוי המים, וכן משמע מתחילת דברי רש"י ד"ה ולא היא - הואיל ובלא קשירה לא חזיא למלאות, דהא נפלה. ר"ל, שר' יוסף מפרש בנופלת דמתני', שנופלת בעת מילוי המים, ופשוט דנשאר האבן במוקצתה, דאין לה תשמיש. אך מהמשך ל' רש"י, וכן מפשטות לשון הגמ', משמע דיל"פ תשובת רב יוסף אחרת, דר"ל, דאף דשפיר י"ל לאבן תשמיש, מכ"מ - מדרובא דאנשי קושרים אותה לקרויה וזה לא קשרה, בטלה דעתו אצל כל בני"א. דאף די ש לה תשמיש, מדרוב בני"א לא משתמשי בה הכי - כמות שהיא עתה בלא תיקון - אף לגבי זה לא פקע השם מוקצה. ובאמת צ"ע בפרש"י, שכ' ביאורים דסרתי אהדדי בזא"ז ובנשימה אחת.

ואזדון לטעמייהו. ועפרש"י ד"ה צאו ולמדום. שלא נצטרך ליגע בהם, וב' גי' בדבריו אי צ"ל במעשה כל דהו, או במעשה. דיל"פ דר"ל, דלימוד עדיף משפשוף. דאף לאחר שפשוף מחוסרים הם לימוד וסידור, וליכא אומדנא דמוכח לאחר הרואה מן הצד, למה עומדות אבנים הללו, שהרי עדיין מחוסרים הם מעשה הסידור. אבל בסדרום מע"ש, דתו לא מחוסרי שום מעשה כלל, וזה ר"ל רש"י - שלא נצטרך

דרשב"ג (ג.) דבעינן מעשה, וכן פסק התם רב, כת"ק דרשב"ג, דלא סגי במחשבה אלא בעינן תיקן במעשה. ואילו פרשנו בת"ק דרשב"ג דסוגיין שהאי' הוא מטעם בנין, הוי א"ש. דס"ל כרשב"ג בנוגע לאי' בנין, ופליג עלי' בנוגע למוקצה. אבל התוס' בעצמם כ' להוכיח באריכות, דכולה סוגי' דידן מטפלת באיסור מוקצה, וא"כ הול"ל דריו"ח ס"ל כת"ק, דמצריך מעשה בהכנת דבר המוקצה. ונל"פ דעדיין פליג עלייהו. דת"ק המצריך קשירה סבר דבעינן שיעשה מעשה בהמוקצה שיוכיח ויראה כאילו הוכן לאיזה תשמיש קבוע. וריו"ח מיקל בזה וס"ל דלא בעינן שתהי' צורת דבר המשתמש של קיימא, אלא אפילו צורתו ניכרת כעראית נמי הויא הכנה המועלת. (דהר"ת פירש בנגר דמיירי בלוקחו מן העצים, שאין עליו היכר כלל. וכן בכיסוי הקדירה, דמיירי בלקח דפים בעלמא. והבעיא היא, היאך להוציאם מהיותם מוקצה. עי' רשב"א.) ועתוס' (ג.) ד"ה ורב אסי לענין פסק הלכה, דר' שמשון הזקן פסק כר' אסי, והר"ת פסק כרב. וצ"ע. דהלכה כריו"ח, וריו"ח לא ס"ל כת"ק, כנ"ל.

ערז"ה, דלא בכל הניח נעשה בסיס, אלא דוקא בהניחו לשם בסיס.

דקיי"ל דמוקצה אסורה בהנאה. אבל בשאר הנאות, מותרת.²⁸ העולם. ולא זכרתי את אשר אמר ר' בזה. (-) וזהו אשר סיים רש"י, דאין הכנה במעשה מועלת, דלא למדום, ואפילו לא שפשוט, מועילין להיותם הכנות או הזמנות.

תוד"ה ואזדו לטעמייהו. הק' דג' הלכות אמר ריו"ח, ובכל אחד אמר שיעור שונה. ותי', דשיעורא דשפשוף שוה לשל הנית. אך צ"ע, שלא תירצו מדברי ריו"ח בהצרכתו תורת כלי, דהיינו מעשה הכנה, כפי' הר"ת (קכו:) בחלקו אפרש"י דהתם. (ושיטת רש"י מפליאה, עי' ראשונים שלא הבינו כונתו כלל. (-) ובאמת התוס' שלפנינו חסרה ד"ז, וכנראה קצת שלשון התוס' מקוטעת, עמהרש"ל. וברשב"א חה"ר הביא ד' הר"ת מספר הישר, שמחק תיבת ריו"ח מד' רב אסי. ופי' דאף במעשה דרבי לא בא רב אסי לבאר דברי ריו"ח (כפרש"י לפנינו). ובאמת פליג עליה. דריו"ח ס"ל דבעינן הכנה במעשה להוציא מידי גדר מוקצה. ור' אסי ס"ל דסגי בהניח או בשפשוף, אף דלא חשיבי כמעשה. ולפי"ז צ"ע באמת, מדוע אמרו בגמ' דריו"ח ס"ל כרשב"ג בחדא (דל"צ קשור) ופליג עלי' בחדא (דמצריך הכנת מעשה), הלא היינו ממש שיטת הת"ק

²⁸ עי' אפיקי ים (ח"ב סי' כ"ג) ובנצי"ב הנ"ל בשם השטי"מ לביצה.

הטלטול הפרטי שאליו נתייחד. אי יש הכנה המתרת, מלבד מאי דפשיטא לן דיש הכנה המפקעת והמוציאה מגדר מוקצה. דבאוכלין פשיטא לן דיש הכנה המתרת. דר"י המצריך הכנה בחטים של אוצרו, פשיטא דאין זאת ההכנה לשווי' כאוכל, דכבר הם אוכלין. אלא היא בכדי להתיר אכילתו. ובזה פליגי ר' אמי ור' אסי במוקצה גמור. ומפשטות ד' התוס' (ד"ה וכי תימא) משמע דאף בהכנה לשעה יהיה הדבר מותר לגמרי, דאף בהכנה לשעה סגי להוציא הדבר מגדר מוקצה. א"נ יל"פ דס"ל, דיש הכנה לשעה המתרת אף דנשאר הדבר במוקצתן, אלא דס"ל דאין היתר מוקצה לחצאין. ולהכי מותר לגמרי, וכאילו לא הי' מוקצה. אבל איה"נ, שבכדי להוציא מגדר מוקצה בעינן הכנה לעולם. ופי' הא' נראה טפי.

אך, התוס' שלפנינו (ד"ה ואזדו לטעמייהו) לא הביאו ד' הר"ת דרב אסי פליג עליה דריו"ח רביה. ונראה דס"ל דבתי' שכתבו מתורץ הכל. דרב אסי ס"ל, דאף דמצריך ריו"ח תורת כלי בדפים לכיסוי קדירה, מכ"מ באבן להניחו על החבית לכיסוי סגיא בהנחה בלבד. דאף ריו"ח לא הצריך מעשה

(וע"ז תמה במלחמות, וכי ירא הוא שלא יאכלו העכברים את האבן.) וכן לר' אסי, לא נעשה כלי אלא במחשב לשם כיסוי. והרמב"ן, כנראה, השוה כל אופני הניח. ונראה בדעתו, דלר' אסי מותרת האבן אפילו בהניחו בלא מחשבת כיסוי, דאף דלא היתה לו מחשבה וכונה מפורטת על כך, במציאות שמה האבן ככיסוי, ובזה סגי. ועי' לעיל (ג.) דס"ל לרב אסי דישב אע"פ שלא חישוב ואע"פ שלא קשר. ונחלקו הראשונים (עתוס' ובר"ן) אי ס"ל כשמואל, להתיר בחישוב לחוד, או לא. ובפשוטו נל"פ (כהרמב"ן שם בר"ן); וכ"כ הרז"ה לפנינו) דפליג אשמואל, דלא סגי בחישוב, אלא בעינן תחילת השתמשות בדוקא.²⁹ וכתב הרז"ה, דר' יוסי לשיטתו אזיל. דהשתמשות בחפצא דמוקצה אפילו בלא מעשה הכנה, עושהו לכלי. והרמב"ן פליג עלי', דהתם מיירי במייחדו לתשמיש זה לעולם, דחריות עשויים בנ"א לייחדם לשיבה לעולם. אבל באבן עפ"י חבית, וכן בשיבה ע"ג נדבך של אבנים, לא ייחדום אלא לשעה. וייחוד לשעה אינה מועלת - לכו"ע - להוציאם ממוקצתם. דייחוד בעינן שיהי' הכנה עולמית. ובהא פליגי ר' אמי ור' אסי, אי אף דעדיין במוקצתן קיימי, אי יכולין להיות מותרין לזה

²⁹ והגדרה היא בהזמנה, דבעינן מעשה עמה. ומשל לזה משיטת אב"י, דהזמנה מילתא, דעכ"פ הצריך אריגת הבגד למת, ולא סגי בקנייתו בלבד, דעכ"פ בעינן מעשה עם ההזמנה. עתוס' סנהדרין (מח.). ד"ה נתנתו לספר, ובחיי הר"ן (שם). ר'.

מתיר של ייחוד לשעה - לאותו תשמיש הפרטי שאליו נתייחד. ושיטתו זו יל"פ עפ"י ביאורנו בשברי כלים, דיכול להיות בהל' מוקצה דבר דחשיב כלי מעשה (כל', שיש לו השתמשות) אף דחסרה לו צורת הכלי. ובכה"ג אסור בכל טלטול חוץ מלאותו התשמיש שבעדו נתייחד. (ואף בשברי כלים י"א שבמאירי ס"ל הכי; עי' לעיל, וכן דעת הט"ז. ד"ע.)

אך עי' בסוף דברי המלחמות שציטט מהירושלמי (ל). בפלוגתא דרב ורבב"ח. דרב פסק כת"ק, ומצריך מעשה גמור בגדרן לעצים (או לאהלים), ורבב"ח פסק כרשב"ג, ולא מצריך מעשה רבא אפילו בגדרן לעצים. אלא שמצריך הכנה דמעשה - לשווי' עליה תורת כלי ותואר כלי - אפילו בגדרן לשכיבה. דרבב"ח ס"ל כריו"ח (עיי"ש ל:, כפי הגהת המפרשים). וכאן, הרי מפרש הרמב"ן תואר כלי דר"ל, פחות מתיקון מעשה דת"ק דרשב"ג (ג). וז"ל הרמב"ן בפירוש שי' רבב"ח: קישור דהוצין להכנה לא בעיא (אפילו גדרן לעצים); קישור כל דהו לתורת כלי בעיא (אפילו בגדרן לשכיבה). וגמ' דילן מפרש בשיטת רשב"ג, דפליג אשי' ריו"ח. ורשב"ג ס"ל דסגי בייחוד דמחשבה בלחוד, ואפילו תורת כלי לא בעינן. וצריכים ביאור דברי הרמב"ן, שמתחילה פי' תואר כלי, דהיינו צורת כלי גמורה. ועתה חזר בו מפי' דלעיל. (כ"א מו"ר ...) (עמש"כ להלן מזה ...)

בכדי שיהא להחפצא צורת דבר הראוי ועומד לתשמיש, אלא דהתם איירי ריו"ח בדפים, שדרכן של רוב בני"א לתקנו. ומעשה תיקון והכנה בעינן בכדי שלא נאמר דבטלה דעת', דבמצב הדבר כמות שהוא עתה, הוא מחוסר מעשה בטרם ישתמשו בו בני"א. (ולפי"ז צ"ל דפלוגתא דר' אמי ור' אסי בשי' ריו"ח היא בשיעורא דבטלה דעת' באופן שהכין מוקצה לתשמיש, אלא שעדיין חסרים לו עוד מעשים. ד"ע.) (או יל"פ, דהכי ס"ל לר' אסי. אבל ר' אמי מפרש כר"ת, דריו"ח מצריך צורת דבר המשמש. דהיינו, שתהא מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שתהא אומדנא דמוכח שהוכן זה הדבר להשתמשות.)

רע"י במלחמות, דג' הלכות נפרדות הן: (א) ריו"ח המצריך תורת כלי, ר"ל תואר כלי, דהיינו - צורת כלי גמורה, כמו דבעינן צורת כלי לענין קבלת טומאה. ופירוש זה הוא דלא כר"ת ודלא כרש"י. וצ"ע מש"כ, שהוציא שיטתו מד' רש"י, איה מקום ד"ז בפרש"י שלפנינו. (ב) סוגי' דחריות (ג). היינו בייחוד לעולם בלי צורת כלי, דאפ"ה פקע מיני' תורת מוקצה. (ג) בייחוד לשעה של אבן עפ"י החבית או בשיבה ע"ג אבנים. דלר' אמי, או שהדבר מוקצה, ואסור בכל טלטולים; או שאינו מוקצה, וממילא מותר בכל טלטולים. ולר' אסי יש ממוצע בין שתי הקצוות, דאף דהוי' מוקצה, מ"מ יש לו

כלי, אלא בתורת דבר המשמש, דכל דבר המשמש אינו מוקצה. אבל איה"נ דכלי לא הוי. ונפק"מ בזה לאיסורא דרבנן דטלטול כלים. דבאוכלין קיי"ל דמותר אפילו בטלטול שלא לצורך כלל. דדוקא כלים אסרו חכמים בטלטול. וה"נ נפק"מ בין עצת רב אסי (אריו"ח) לבין עצת ריו"ח להוציאו מגדר מוקצה. דעפ"י עצת ריו"ח יהיה כלי, ויהיה אסור בטלטול. אבל בעצת רב אסי (אריו"ח) יהי' פקע מיני' תורת מוקצה מחמת שהוא דבר המשמש, ואפשר שלא יהיה בו זה האיסור דטלטול - כלים. ודו"ק לי' הרז"ה בזה ... -

(קכז.) ר"א במתני' מצריך קשור

ותלוי; ר' יהודה (דנגר) מתיר בקשור; ורשב"ג מתיר אפילו בלא קשור. והי' נראה לחלק בדעת ר"א בין קשור לתלוי. די"ל דקשור בעינן, שיהא הדבר מחובר להבנין, וזהו מדאורייתא, בכדי שלא יחשב כבונה. אבל תנאי דתלוי לכאורה פשוט דאינו אלא מדרבנן. וכן פרש"י בשיטת ת"ק דר"י בנגר, דהיינו ר"א. וה"ט, דבמחובר יש איסור בנין בשל פריקים אפילו באופן שההדיוט יכול להחזירו. (תוס' קב:) ובאמת צ"ע שי' ר"י, דמתיר אפילו מונח במקדש. ש"מ דתנאי דקשור לדידי' אינו אלא מדרבנן. וצ"ע, דבמחובר יש אי' בנין. והתוס' חלקו אשי' רש"י והסבירו דבאין

לר' אסי, דמהני ייחוד והכנה לשעה נראה דלא מצריך הוכחת הכנתו מתוך מעשיו. דלא בעי שישנה צורת החפצא, דטעמא דהיתרא הוא מפאת ייחודו בעד הגברא, ולא מחמת צורת החפצא, שבאמת החפצא במוקצתו עומד. וטעם הצרכתו מעשה זוטא (דשפשוף והנחה עפ"י החבית) דזהו גדר בהזמנה (וכשיטת אב"י באורג בגד למת, כנ"ל.) (העתק מכ' י"ג.)

הרז"ה הק' (מ"ח, בסוף ע"ב) לריו"ח

דמצריך תורת כלי, היאך ס"ל דסגי במניח האבן ע"פ החבית. (כקו' התוס' והרמב"ן והר"ת.) ותי', דהני מילי לטלטלן בחצר ממקום למקום. ובפשוטו נל"פ - לטלטלם באופן שלא הניח הכיסוי (דף זה, שבאמת אינו כיסוי, אלא עץ בעלמא.) מבעו"י. והוא כתחילת דיבורו - או לעשותו כיסוי בתחילה בשבת. (ול"י מדוע לא תפסו כן מו"ר.) ונראה עוד לומר, דמתרץ לחלק בין עצת רב אסי, דלא תועיל אלא להתיר לאותו תשמיש המיוחד. אבל בעצת ריו"ח, דישי על הדף תורת כלי, מותר לטלטלו אפילו לשאר תשמישים, דהוי כלי, ופקע מיניה שם מוקצה. אך לפי"ז יפלא, מדוע לא הדגיש הרז"ה חילוקו זה המחודש, וגם - מדוע לא ציטטו הרמב"ן במלחמות בחדשו פירוש זה. אלא ודאי דלא ר"ל הכי. ועוד נל"פ דס"ל לרז"ה דבייחוד דרב אסי מותר בטלטול, אבל לא בתורת

... והוא שיש תורת כלי עליהם. אלמא אפילו ... במוכיחים לך, שעשו להם בית אחיזה לכיסויין, בעינן תורת כלי וגו'. - ופשיטא דלר"ת צל"פ דאפי' ע"י הבית אחיזה שיש לו לכיסוי הכלי, עדיין חסרה לו צורת דבר המשמש. ואין מחשבתו דהכנה ניכרת מתוך מעשיו. אבל הרי הרמב"ן כתב להדיא דע"י בית אחיזה איכא שפיר הוכחה, ואפ"ה בעינן תורת כלי להוציאו מגדר מוקצה. ש"מ דס"ל דתורת כלי ר"ל צורה גמורה דכהת"כ, ופליג אר"ת. ואף רבב"ח ס"ל כריו"ח בזה, אלא דקישור ההוצין הוא תוספת על זה. דהיינו, שע"י קישור זה הכלי יותר נוח להשתמשותו. ובכונת ר' חזקי' היה מקום לפרש, דבאמת לא פליגי כלל רב ורבב"ח, דמר אמר חדא ומר אמר חדא, ול"פ. דהיכא דגדרן לעצים (או לאהלין, דאף אהל לגג לא חשיב כלי), י"ל דבעינן תיקון של קישור ההוצין בכדי לעשותו יותר נוח לאותה ההשתמשות שאליה הוא מבקש להכינה. אבל בגדרן מתחילה לשם שכיבה, או לשם ישיבה, לא בעינן אלא צורת כלי. דדוקא בכדי להוציא החפץ מהקצאה וייחוד דמעיקרא, שהכניסו לתוך התחום של מוקצה, הוא דבעינן מעשה נוסף של נוח - ההשתמשות. אבל באינו צריך לבטל הכנה והקצאה מוקדמת, לכו"ע סגי בצורת כלי בלבד. אך הרמב"ן ביאר להדיא, דאף לדעת הירושלמי, פליגי רבב"ח ורב. דרב פסיק

דעתו לבטלו ליכא אי' בנין. וענין ביטול מצינו בקשר עם תוספת על בניינים או על הקרקע לענין סתימת חלון (ב"ב יט:). ובסוכה שגבוהה למעלה מכף אמה (סוכה ד.). ועפ"י השואה זו ר"ל רבינו בשי' התוס' דתנאי דביטול הוא בגדר בנין בכה"ת כולה. אך עוד פי' רבינו דתנאי זה הוא מחמת דבעינן בכל מלאכות שבת מלאכתו מתקיימת. וכעין פטורא דקשר שאינו של קיימא. (מיכל) דאף שלא יתבטל מעצמו, ככותב במי פירות, מכ"מ מחמת עראיותו ואי - קיומו לזמן ארוך, לית בי' מלאכה דאורייתא. - ורש"י חולק על זה. ולדידי', צ"ע שיטת ר"י. ופי' בד"ה המונח, דכיון דמתוקן מאתמול לאו בונה הוא. כלי, מאחר שבדעתו להחזירו. וזה חידוש גדול.

ע"י מלחמות הנ"ל (מט א), דמתחילה משמע דמפרש תורת כלי לדעת ריו"ח דר"ל צורת כלי, כהלכתו בכה"ת כולה. אך לסוף דבריו משמע דתורת כלי לא ר"ל השיעור הכי גדול, מדציטט מהירושלמי (שבת ל.) דקשירת הקוצין עדיפא מתואר כלי. וא"א לומר דמשתמש בלשון אחת לשני עניינים נפרדים, ורבב"ח וריו"ח ל"א דבר אחד, דאיתא להדיא בירושלמי (ל:): דס"ל כהדדי. וצריכים לפרש כדברינו דמעיקרא, דהרמב"ן מצריך צורת כלי גמורה, ולא סגי לי' לדידי' בצורת דבר המשמש. וראי' לזה יש להביא ממש"כ (מט ב):

... ולית הל' כוותי' אלא כרב אסי וגו'. צריך להבין מי הוא זה כוותי'. (ונל"פ דר"ל כרשב"ג. דדעת הרמב"ן דרב אסי מחמיר ארשב"ג וס"ל דלא סגי בחישוב אלא בעינן בדוקא תחילת השתמשות. ער"ן לנ. וברז"ה לפנינו. ד"ע.) ואפשר עוד לפרש דר"ל דלא פסקינן כרב. (ולא זכרתי דברי ר' ...)

(קכה:) תוד"ה הכל מודים. לרש"י, בע"כ צ"ל דיש אי' בנין בעושה דופן ג' לסוכה, דהתם א"א למחוק. ונל"פ דטרם הציבו הדפנות לסוכתו, אין על הסכך שם גג (עפ"י דין, להכשר סוכה), וע"י העמדת הדופן הג', חשיב כמחדש לסוכה גג עתה. ואעשיית גג הוא דחייב. (אך לפי"ז מדוע לא יפסל מטעם תולמ"ה. ערמ"א לאו"ח תרל"ה. ור' אמר שיש ע"ז תירוץ ... -) ושי' התוס' דאף בעושה מחיצה להתיר טלטול בשבת, נמי אית ב"י משום בונה. אבל במחיצה לצניעותא בעלמא, חשיב כהוספה על אהל עראי, ומותר לרבנן דר"א. ועשו"ע רס"י שטו (בט"ז סק"א), דמותר לפרוס מחיצה בבהכ"נ בשבת, דדינה כמחיצה לצניעות בעלמא. [עי' ספר נפש הרב, (עמ' ק"ע אות ט)]. דלתוס' בעינן - לאסור מחיצה מטעם בנין - שתהיה מחיצה המפסקת רשויות. והיינו: בסוכה ובשבת. אבל במחיצת ביהכ"נ, עיקרה לאו לחילוקי רשויות היא, אלא למען לא יתערבו

כת"ק, דבעינן מעשה לייחוד, ורבב"ח - כרשב"ג, דסגי בייחוד במחשבה בלחוד. אלא דלהירושלמי אף רשב"ג מודה לדינו של ריו"ח, דצורת כלי תמיד בעינן. ולפי דברי הרב במלחמות דפליגי רב ורבב"ח, צל"פ דלרבב"ח לעולם סגי בצורת כלי, דלשנות ייחוד הכלי מאהלין לשכיבה א"צ קישור לתקן את הישיבה ולעשותה יותר נוח. ולרב, אין הייחוד וההכנה מעצים לאהלין לשכיבה אפשר אלא ע"י מעשה, דהיינו - קישור ההוצין. (ומש"כ מפרשי הירושלמי, דלעולם בעינן קישור הקוצין, אלא, דהיכא דקשרו מתחילה לשכיבה, בשעת קציצתו העצים מסתמא כבר קיצצם לקוצין אז, הוא מפליא. דא"כ אין זה חילוק דיניי והלכתי, אלא פשוט - בהיכי תמצא, ומה השמיענו הנהו אמוראי בפסקיהם. מו"ר. -)

ובפתח דבריו כתב הרמב"ן לחלק, שלא חידש רב אסי לומר (נ). דישב בלחוד מהני אלא בחריות של דקל, שעומדים ומיוחדים לישיבה, וראויים הם לכך. אבל בנגר הנגרר ובכיסויי הכלים ס"ל דבהנהו לא מהני תחילת השתמשות מערב שבת לשוויינהו כלים. ובסיום דבריו כתב דחריות עשויות לישיבה כמו לעצים, ומשמע דר"ל דהשתמשויות הללו שוות בהן, ולא שעיקרן לישיבה עומדין בדוקא.

הר"ת התיר לגמרי בנין שאינו מבטלה (קכו. ד"ה והמונת), ואפ"ה אסר באהל עראי, אף דליכא ביטול. אך עגמ' סוכה (כח.), הובא בתוס' (סוף פרקין), דפקק מיירי במבטלו. ובלא מבטלו, איה"נ דאף לר"א דמתני' יהיה מותר. ואין בזה סתירה לשיטת הר"ת. אך לפי"ז צריך להבין מדוע נקרא אהל עראי, הלא בביטול הי' צ"ל אהל קבוע. וצ"ל דמבטלו לתשמישו הלזה - להיות פקק לחלוץ, אבל לא מבטלו למקום זה להיות עומד שם בלי הפסק. ופשיטא דלענין ביטול דסתומא אהל לטומאה (לא יחפור) ולענין הקטנת גובה הסוכה (פ"ק דסוכה) בעינן ביטול מקום. ודוקא הכא, לענין איסור אהל בשבת, סגי בביטול תשמיש. אבל אהל קבוע לא מיקרי מפני שחסר ביטול מקום, כנ"ל. (ור' הסביר עוד דיל"פ דבהא פליגי ר"א ורבנן, דלחכמים י"ל דבעינן בדוקא ביטול מקום, ולא סגי בביטול תשמיש. אבל לכאורה אין זה כונת הגמרא, דפליגי בתוס' אהל עראי ...)

- ובהסבר ההבדל הגדול הזה שיש בין האב והתולדה דבונה ועשיית אהל, צ"ל דגדרי ושיעורי אהל ילפינן מדין אהל דכהת"כ, ולא הוי דין פרטי בהלכות שבת. וזה ידוע, דשיעור אהל להביא טומאה ואף גם לחצוץ בפני הטומאה, היינו: טפח על טפח. ואף לתולדת בונה ילפינן גדרי אהל משם. ומחלוקת רש"י ור"ת - באהל מן הצד - הוא בזה, דאף בטומאה גופא

האנשים עם הנשים. (ועי' ילקוט עה"פ והיה מחניך קדוש, דסגי בהפסק ה' אמות, אף דליכא הפסק רשויות, דעכ"פ ליכא עירוב. וראיה גדולה היא לחילוק מו"ר. מ"פ בשם הר"א אחי רבינו, יצ"ו.)

בנין הוי אב מלאכה, ואהל - אך תולדה. אהל עראי אסור מדרבנן, ותוס' אהל עראי - פליגי תנאי אם הוא אסור או מותר. - וצריך להבין מה בין אהל לבנין. וער"ם פ"י הי"ג, דכילל עשיית אהל קבוע בהדי עושה כלי אדמה להיות שניהם תולדות דבונה. דהיינו, דפליגי רש"י ותוס' (כנ"ל קב): אי בעושה כלי מחדש יש אי' בונה א"ל, ודעת הר"מ כד' התוס'. וטעם היותו תולדה, דאין זה הבנין במחובר לקרקע. ואינו אהל קבוע. (אף דהוי קבוע, ר"ל - מתקיים, מכ"מ אינו קבוע, ר"ל - בקרקע.) וה"ט נמי דכל עושה אהל (אפילו קבוע) חשיב אך תולדה, דאינו בקבוע לקרקע.

חלוק דין אהל (התולדה) מדין בנין (האב). דבונה כ"ש חייב (קב:), בעוד שלאיסור אהל בעינן טפח ע"ט. (כן הביאו בתוס' מהנהו דכרי בעירובין קב., דשיעור אהל לשבת היינו טפח.) (ב) דלרש"י בעינן לאיסור אהל שיהיה דוקא גג, בעוד דבנין פשיטא דלא איכפת לן בהא, אי הוי מלמעלה או מן הצד. (ג) תוספת אבנין פשיטא דאסור, ודוקא תוס' אהל שרו רבנן דר"א (דמתני'). (ד)

דאהל עראי אסור רק **מלמעלה**; ותוס' - מותר. וגדר אהל עראי - אם מה שהוא מוסיף הוי דעראיות. אך לגי' הר"ן וליישובו, דבר זר יוצא מזה, דהבדל יש בהוספה, בין אם מוסיף על אהל עראי לבין אם מוסיף על בנין קבוע. דמוסיף אבנין קבוע, אפילו מן הצד, אם אותה התוס' היא **בעראיות** בעלמא, ג"כ הוי בכלל פלוגתא דר"א ורבנן, כמו מוסיף על אהל עראי, דוקא מלמעלה בתוס' של עראי. (ובמוסיף, תוס' עראי, אבנין מלמעלה, יל"ע לפי"ד הר"ן, אי מותר אף ככה"ג לרבנן דר"א. מ"ש.) וצ"ע צירוף הפרשיות בזה. - ועפ"י סברא צריך ביאור, להר"ן, כל עוד שתוספתו עראית, מה לי אם העיקר קבוע או עראי.

(בדעת רש"י לחלק בין דפנות דסוכה לבין מחיצות דשבת הי' נל"פ עפ"י ד' התוס' פ"ק דשבת ז' רע"ב, דהבדל יש ביניהם. דבסוכה בעינן דפנות בתורת עצמן. משא"כ במחיצות דשבת, אינן נצרכות בעד עצמן, אלא בכדי שיהיה המקום מוקף. ולענין איסור אהל עראי, ליכא אי' אלא ביש צורך הלכתי למחיצה, כדברי התוס', והצורך ההוא צריך שיהי' למחיצה גופא, ולא שתשמש היא בעד איזה דבר אחר. ד"ע. ור' לא כן הסביר.)

יש ב' הלכות: אהל והאהלה. ואף דאהל מיקרי אפילו מן הצד, האהלה אינה אלא בגג בלבד. ופליגי רש"י ור"ת, מאיזו הלכה דאהלות ילפינן תולדה דשבת.³⁰ - והסבר זה הי' עולה יפה, לבר מקושיא אחת: דלפי"ז הי' צ"ל אהל עראי אי' דאורייתא בשבת. דאף בטומאה קיי"ל דאהל זרוק הוי אהל (וגם האהלה) להביא את הטומאה, אף כי לא לחצוץ בפני הטומאה. (עגמ' עירובין ל:.) (ובפשוטו יל"ת, דע"ז קאי דין שבת לפטור, דבעינן מלאכתו מתקימת בכל המלאכות בכדי להתחייב, עי' קד: ואף דגדר אהל ילפינן מטומאה, מכ"מ זהו גדר במלאכות שבת כולן. העולם. ור' כנראה לא הי' ניחא לי' בהאי פירוקא ...)

אך בנוגע להחילוק דתוספת צ"ע. דאטו נימא דתוס' יהיה מותר בכל מלאכה דרבנן. הלא כותב בשמאלו הוי איסור רק מדרבנן, ואעפ"כ לא שמענו מעולם שיהיה מותר להוסיף על הנכתב כבר איזו אותיות נוספות ע"י כתיבה כלאחר יד. וגדר היתר זה דרבנן דר"א (דמתני') צריך ביאור ...

ערש"י ד"ה שאין עושין. לגי' מהרש"ל השיטה ברורה.

³⁰ ואף לר"ת שפיר מחלקינן - אף באיסורי בנין בשבת - בין אהל לאהלה. דאהלה אסורה בכל ענין, ואהל אסור (ר"ל: מן הצד) דוקא במקום הפסק וחילוק רשויות, כעין דינו בטומאה וטהרה. דסתימת חלון מחלקת שתי הרשויות זמ"ז. ר' -

(קכג.) במחלוקת אביי ורבא, סברת
אביי היתה דבכדי להיות איזה
חפץ מוצא מכללא דמוקצה לא בעינן
שיהא עליו שם כלי, אלא סגי בהיותו
דבר המשתמש. ורבא פליג עליה ומצריך
"כלי." אלא דהבדל יש בין גדרי כלים
לטומאה לבין גדרי כלים למוקצה, אף
לדידי, כמש"ב בתוס'.

פ' נוטל בעזרת השם יתברך

אדר, תשכ"ג.

דבשלמא בתינוק חי שפיר יש לחלק בין בע"ח לבין כיס התלוי בצוארו, דאינם חפצא אחד, אלא ב' דברים נפרדים, ולא זה בטל לגבי זה. אבל במת, דלאו בע"ח הוא אלא - עתה - דומם, הרי הוא ממש מאותו הסוג של הכיס. וי"ל - עפ"י סברא - דהמת עם הכיס מהוים חפצא אחד. ואם לגבי המת חשיבא הוצאה זו כאצל"ג, אף אכיס יפטר. דבמת שפיר י"ל דבטל הכיס אגבו. (ולא הבנתי. דאף להיפוך נמי י"ל. ומדוע במוציא חפץ אחד גדול וא"צ אלא למקצתו נקבע את כל מעשה הוצאתו כאצל"ג. אתמהה. ובר מן דין, עגמ' לעיל - צג: - דמוציא אוכלין בכלי יכול להתחייב בין אכלי ובין אאוכלין, ב' חיובים בפ"ע. דב' חפצים נפרדים הם, אף כי שניהם מסוג אחד, דומם. וצ"ע. ד"ע.)

(צ"ד.) במחלוקת ר' נתן ורבנן, עתוס' ד"ה שהחי. דטעמא דר' נתן בדינו, דילפינן ממשכן. והנה אף במלאכה הצל"ג ממשכן ילפינן, כמש"כ תוד"ה ור"ש (באותו העמוד), ולהכי קיי"ל דפטור אבל אסור מדרבנן. וה"נ

(קמא:) חייב משום כיס. בהוצאה פשיטא דלא בעינן שיגע באופן ישיר - בבשרו ממש - בדבר הנישא, דליכא דינא דחציצה. וא"כ צריך להבין, מה חידש רבא. אך נל"פ דטובא חידש. דהא הוציא תינוק חי, ופטור על התינוק. והו"א דפטור אף אכיס. דבאמת, לא הוא נשא את הכיס אלא התינוק. ובע"ח הנושא בע"ח חשיב כנושא כל מה שהעליון נושא (ברייתא דקמ"ב ע"א) היינו, דרך נשיאת העליון, ולא באופן ישיר. ולא דמי לנושא שלחן ועליו מונחים חפצים, דבפשוטו י"ל שהוא נושא את הכל. ומאחר דשאני כה"ג, הו"א, עפ"י סברא, דמאחר דליכא אי' הוצאה אבע"ח העליון, אף החפץ שבידו לא יהי' אי' הוצאה. דאין לתחתון הוצאה בו אלא ע"י ודרך העליון, והרי נשיאת העליון בהיתר הוא. קמ"ל רבא, דאעפ"כ - חייב.

תינוק מת, פטור. כר"ש. והק' רש"י ותוס', דליחייב אכיס. ונל"ת,

דאדם שיכול לילך בעצמו לא מיקרי אחר הנושא - מוציא.³¹ ומש"כ לעיל, דגברא מוצא מכלל "חפצא" הנישא, היינו דוקא אם נניח דאפילו תינוק שאינו יכול להלך כלל, פטור המוציא לרבנן. וכן דעת תוס' רי"ד לפנינו, ועחי' הר"ן בשם הרא"ה.

עגמ' (קמב) המוציא אדם וכליו

עליו ... פטור. ויל"ע אי מותר או לא. ואין לדייק מלשון פטור, דאיסורא מיהא איכא, דאף ברישא קתני פטור, אף דפשיטא דמותר ללכת ברחוב מלובש בבגדים, ולית בזה איסורא אפילו מדבריהם. ונראה לפשוט מלשון הר"מ דאיסורא מדרבנן מיהא איכא, שכ' (פי"ח הי"ז) אבל אם הוציא את הגדול, אע"פ שהוא מלובש ... פטור, שהכל טפלה לו. ולשון זו מורה על חוסר מלאכת מחשבת, וכמו - בנושא את החי במטה, דפטור על המטה מפני שהיא טפלה לו (במשנה צג:), דדין זה היינו במוציא תינוק בקאריז' שלו (baby carriage), דפטור אף על המטה, דחסרה מלאכת מחשבת. אבל פשיטא דזה אסור לכתחילה, דחסרון מלאכת מחשבת היינו - דלא דמי לעבודות של משכן, ובכל כה"ג יש עכ"פ איסור דרבנן לכתחילה. ולשון טפלה לו שכ' הר"ם בנדון זה מורה על היות כרוך בזה איסור דרבנן של לכתחילה. וזה צ"ע. דהא

הול"ל אף לר' נתן בנדון חי הנושא א"ע. וכ"ה להדיא בחי' הרשב"א ר"פ נוטל. אך יל"ע אליבא דרבנן דר"נ דס"ל דפטור דוקא באדם. דהר"ם כ' (פי"ח הט"ז), אבל אדם חי - אינו משאוי. ומשמע, דכללא קאמר, דגברא אינו חשוב כחפצא המיטלטל. ולדבריו, אף איסור של לכתחילה י"ל דליכא, דומיא דבגדים ותכשיטים, דכל שאינו משאוי ליכא אי' כלל. ולחכמים י"ל דס"ל דאף לכתחילה מותר. וי"ל דלא פליגי בזה תוס' והר"ם, דר"ם לחכמים פירש דבריו, ותוס' - לר' נתן. ואפשר עוד, דאף ר' נתן ס"ל באדם דמותר לכתחילה, אף דאסור בבע"ח.

ועתוס' ד"ה אבל, דקטן בן יומו תלוי

במחלוקת ר"נ וחכמים. (בחי' הרשב"א לפ' נוטל כ' דכה"ג דינו ככפות. וכ"כ הרז"ה. ובאמת פלאית הוא התוס' ... (ד"ע). וקטן שיכול ללכת בעצמו, דינו כאדם; וליכא איסורא לכו"ע. (אך באותו גמ' דמדדה מוכח דאסור - עכ"פ מדרבנן - לישא את החי אפילו האדם. ותמוהים דברי מו"ר ...) והסבר חילוק זה, דלר"נ בע"ח הוי חפצא המוצא מכלל הנישאים במשכן, ולא שנא קטן שאינו יכול להלוך בעצמו לא שנא גדול ההולך. (צע"ג מכפות, כקו' הראשונים ...) אבל לרבנן, אין זה דין דאיזה חפצא מוצא, אלא

³¹ ע"י שו"ת אגרי"מ יו"ד ח"א ס"ב, ואו"ח ח"ד ס"ד. (הערת המגיה)

בפשיטות. ועתוס'. ופירושם דחוק בל' הגמ', דמשמע בפשיטות דהתרחץ חידש עתה זאת הסברא. ועפרש"י (ריש ע"א) דמשמע מל', שלדעת המקשן הי' באמת טעמא משום טלטול. ונל"פ דר"ל כשיטת הרמב"ן, די"ל לדעת המקשן דאף דאבן שפיר בטל לגבי תינוק, דינר אינו בטל. אבל לדעת רבא דאף כיס אינו בטל, א"כ, הה"נ הי' צ"ל באבן. ואפ"ה מותר. ש"מ דליתא לדרבא כל עיקר וכו' ... -

גמ'. בכלכלה מלאה פרות. והוי טלטול מוקצה מן הצד לצורך דבר המותר. ולינעוריהו נעורי. דמאחר שיש לו עצה להמלט מזה הטלטול, יש לאסור, אף דמסתמא יש יותר טרחא בניעור זה וקיבוץ הפרות אח"כ לתוך הסל מע"ג קרקע, משיש בטלטול הכלכלה ככה, כמות שהיא. ותי' במיטנפין. ולמסקנת הגמ' דמיירי בכלכלה פחותה, כ' התוס' ב' דיעות אי בעינן עדיין פירות המיטנפין א"ל. ובראב"ד מפורש דלא בעינן, ואף משמעות הר"ם כן היא. (פכ"ה ה"ז). ול' הר"מ, שהרי האבן נעשית כדופן, כפשטות לשון הגמ', מורה דפקע השם מוקצה ונעשה חלק מהכלי. ואף דהצרכנו באבן שבקרועה קשירה, יל"ח ביניהם. דהתם תפול האבן בלי קישור, אבל לא כאן. ודו"ק. ולדעת תוס' דדוקא היכא דפירות מיטנפין, הרי מוכח דס"ל דעדיין נשארה האבן במצב של מוקצה,

מלבושים מוצאים הם בכלל מגדר משוי, והי' צ"ל היתר גמור - ואף לכתחילה. וצריך לחלק, דאין הבגדים מוצאים מגדר משוי אלא לגבי האדם המלוכש בהם בלבד, אבל לא לגבי אחר. ונפק"מ - לזה הנושא אדם, בשעה שהעליון מלוכש. אך זה החילוק צע"ט, דדין זה דבגדים דרך מלבוש מוצאים הם מכלל משוי הוא לא מטעם איזו הל"מ פרטית, שנאמר לחלק דדוקא לגבי המלוכש נאמרה ולא לגבי אחרים, אלא מסברא ידעינן לדין זה. וא"כ הי' צ"ל כן אף לענין זה הנושא האדם המלוכש. וד' הר"ם צ"ע בזה ... -

ובגמ' הקשו אחידוש רבא ממתני' דנוטל ... והאבן בידו, דלא מיקרי טלטול לגבי מה שהאדם העליון נושא בידו. ותי' בגעגועין, דיש צורך. ואפשר לפרש דלאו דווקא סכנת חולי (כפרש"י) אלא ר"ל כל צורך גדול. ובאמת צ"ע צירוף הגמ' ב' דינים אלו אהדדי. דיש לחלק ביניהם ולומר, דאיה"נ דלגבי הוצאה חשיב התחתון כנושא משאו של העליון. אבל לגבי טלטול מוקצה י"ל, דזה מיקרי טלטול מן הצד דמותר. דפשיטא דאין דין טלטול מן הצד שייך כלל לאיסור הוצאה, אלא למוקצה בלבד. וצ"ע הגמרא. -

אי הכי. משמע דלסברת המקשן לא הי' קשה מידי, והוי א"ש הכל

האופן. והוא כלל מחודש! - ואף גם זה מפורש בגמ' שלפנינו, דטלטול מוקצה מן הצד לצורך דה"מ אינו מותר אלא בצורך אמיתי, שא"א לו אלא בטלטול זה כמות שהוא. הא אם יוכל לנער את המוקצה ולקיים את מגמתו (- טלטול ההיתר) בלי טלטול המוקצה, אע"פ שעצה זו תחייבהו לטרוח עוד יותר, מכ"מ כל כה"ג לא חשיב "צורך" דה"מ. אלא מיקרי "שלא לצורך." (ונקודה זו לא הבנתי. דמכל מקום, הלא טלטולו כפול הוא, ויש לו מלאכת דבר המותר, וא"כ ליכא אי' טלטול מוקצה כלל. ולא בעינן "צורך" להתיר בכה"ג, אלא דוקא באי' שהטילו רז"ל אטלטול כלים, כמו שביארנו בגמ' קכ"ד א', ובשי' התוספות ל"ו א'. ד"ע.)

אלא דיש היתר מיוחד לטלטלה. דזהו טלטול מוקצה מן הצד לצורך דבר המותר. ואף לדיעה האחרת בתוס', המסכימה לפסק הר"ם והראב"ד, דאפילו בלא מיטנפין נמי מותר י"ל דה"ט דהיתר זה. ואף דיכול לנער הפירות והאבן וכו', וא"כ ליכא באמת צורך הכרחי לדבר המותר בטלטול זה כמות שהוא (ל"ה ...), מכ"מ יש להתיר, דזהו אשר הוסיף לנו היתר בפחיתות הכלי. דמחמת כן, בעת טלטולו הכלכלה, וממילא - טלטולו האבן, האבן משמשת בעדו כדופן כלי, אפילו נניח שעדיין במוקצתה עומדת. כלומר, דמהא ילפינן דטלטול מוקצה מן הצד לצורך דה"מ, מותר, במקום שהדבר המוקצה משמש - בשעת טלטולו אותו - תשמיש של היתר, אע"פ שאין הצורך בעד הדה"מ צורך המכריח הטלטול בזה

בישול

פ' כירה.

ר'.) ואף דבכל המלאכות מתירין ב"ה, בבישול אסרי. וזה הקשו בגמ' (יח:): מלא ימלא נחתום ולא תמלא אשה. ובאמת צ"ע, מדוע לא הקשו מכל המשניות דפרק כירה. (ובאמת, בתוספתא הקשו ב"ש לב"ה מאין צולין בשר ובצל וכיצה וכו', דהיינו שהיה. ד"ע.) ות' בגמ', גזרה שמא יחתה בגחלים. ודיני שהיה והחזרה הקדים הר"ם בפ"ג בפסקו תחילה כב"ה, וכתב לאח"כ דבישול הוא היוצא מן הכלל. ובה"ד כ' דע"י גריפה וקטימה נעשה דין בישול כדין שאר המלאכות, שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל. (עכס"מ.) דבכל המלאכות התירו ב"ה מפני שאין דעתו על המלאכה הנגמרת בשבת, משא"כ בבישול שדעתו עליה. ובגרוף וקטום, הפך בישול להיות ג"כ אין דעתו עליו.³²

בפ"ג סוף ה"א, בהבאת הר"מ את פסק ב"ה כ', מותר לנו ליהנות

בלא נתבשל כמאכל ב"ד אסור לכ"ע להשהותו. והנה נחלקו ב"ה וב"ש בפ"ק (יז:): במתחיל מלאכה מע"ש הממשיכה להעשות בשבת עצמה, אי אסור א"ל. וטעמא דב"ש יל"פ בג' פנים: א) דמדרכנן אסרו לא רק מעשה המלאכה ע"י פעולת הגברא בשבת, אלא אפילו היות המלאכה נעשית. ב) דאסור מטעם שביתת כלים, דדמי לשביתת בהמתו. (עגמ' יח. וגמ' יט., וכבר עמדו בתוס' יח. ד"ה ולימא מר על סתירת הגמ'.) ג) בעשרת הדברות נאמר - ועשית כל מלאכתך, ופרש"י (פ' יתרו) כשתבוא שבת יהא בעיניך כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה. והיא דרשת המכילתא. ועפ"י יל"פ טעמא דב"ש, דאי' עשה הוא להניח מלאכתו שתעשה ותגמר בשבת, דמהרהר הוא אחריה ומעוניין הוא שתהא המלאכה נעשית בשבת. (כן יל"פ התוספתא פ"א, ובירושלמי הביאורו. ד"ע בכונת

³² ועפ"י אפשר להבין מש"כ הרמב"ם שמותר לשהות בגרוף וקטום, "שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל." ועיי' קושיית הרמ"ך שהביא בכסף משנה (פ"ג הי"ד).
ואפשר דזוהי כונת רש"י שכתב דאסור להחזיר לדעת ב"ש, "דנתקיימה מחשבתו". ועיי' לקמן ד"ה והנה רש"י. (הערת המגיה חיים א.)

במה שנעשה בשבת מאליו. וצ"ע, דהלא אף לר"י הסנדלר המחמיר טפי במבשל בשבת, ליכא איס"ה (ב"ק ע.א.), כ"ש לדידן. (ואפשר לפרש דעיקר ההנאה אסורה. ע"י טור שי"ח בשם בעל התרומות, דהדליק את הנר אסור ליהנות ממנו. ש"מ דלאו דוקא ר"ל אי אכילה, אלא עיקר הנאת החפצא שנתהוה ע"י מלאכתו אסורה. רמ"פ.) ונל"פ בכונת הר"ם, שהבין בשיטת ב"ש עפ"י המכילתא הנ"ל, דאין האיסור בפעולת הגברא, שהרי מע"ש ערך הכל, וע"ש חול הוא ולא שבת, עדיין. וע"כ הוכרח לפרש דהאי' לב"ש הוי זה שנהנה בשבת במחשבתו ובידיעתו שזאת המלאכה נגמרת בעדו ביום השבת, וס"ל לב"ש שזה אסרה תורה באי' עשה דועשית כל מלאכתך, שלא יהרהר אחר מלאכתו בשבת, ושלא יחשוב עליה. וטעמייהו דב"ה, דמכל המלאכות אדם מסיח דעתו, חוץ מבישול, אא"כ גרף וקיטם, דאז מסיח דעתו אף מאלו המלאכות.

ך' שיטות הן בשהייה: לחנני' כל שנתבשל כמאב"ד מותר להשהות; לרבנן דפליגי עלי' אסור אפילו במצטמק ורע לו. (תוס' לז. ד"ה אא"ב) ובאמצע יש ב' שיטות אמוראים: לריו"ח, כל שנתבשל כ"צ מותר להשהות, אפי' מצטמק ויפה לו; ולרב ושמואל צריכים

לחלק בין מצטמק ויפה לו למור"ל. ובאמת צ"ע לחנני', הלא טעם האי' לב"ה (יח:) הוא שמא יחתה, והיא מלאכת מכבה ומבעיר (כריתות כ.), ומדוע התיר חנני' לאחר מאב"ד. וצ"ל דקיי"ל אין בישול א"ב (קמה:). וס"ל לחנני' דאי' שהיה הוא שמא יחתה ויבשל ע"י חיתויו. אבל לאחר שהגיע התבשיל למאב"ד ליכא למיחש תו. ולשמא יחתה ויכבה ויבעיר לא חיישינן. וצריך ביאור מדוע. ועפ"י הדרך, נל"פ אף בשאר שי' התנאים והאמוראים, דרק מדרבנן ס"ל דיש בישול א"ב, ופליגי בשיעור האי' דרבנן: לריו"ח - דוקא כל זמן שלא נתבשל כ"צ, לרב ושמואל - כ"ז שיהיה מצטמק ויפה לו, ולרבנן דחנני' - אפילו במצטמק ורע לו יש אי' בישול מדרבנן. וג' שיטות הן: לחנני' ליכא אי' דרבנן בבישול אחר בישול. (לפי"ז צ"ע, למה אסורה החזרה אפילו במצטמק ורע לו, לכו"ע, כמבואר ברמ"א לאו"ח רנ"ג ובבהגר"א שם (אות כ"ז). אא"כ נאמר דבהחזרה חיישינן שמא יחתה ויכבה ויבעיר. ובשהיה לא חיישינן אלא לשמא יחתה ויבשל. וזה צ"ב. [ד"ע]. וכעין זה הק' ר' להלן. -) לאמוראי יש אי' בישול אחר בישול מדרבנן, אבל דוקא במשנה ומכשיר ומתקן את האוכל. ופליגי בשיעור התיקון ההוא. ולרבנן דחנני' יש אי' בישול א"ב דרבנן, אפילו במקלקל את המאכל, כל שמניחו

ע"ג האש. ועפ"ז שפיר מוכן צירוף הגמ' שיטת חנני' לדין בישול עכו"ם (כ.). אך צ"ע לשיטת הר"ם, הסובר (פ"ט סוף ה"ג) דדוקא במאכל שנתבשל כ"צ אין בו משום בישול מה"ת. אבל לאחר שהגיע למאכל ב"ד ובישלו בשבת, עדיין חייב (והרשב"א חולק. עמ"מ.). דס"ל דאין בשול אחר בשול אינה הלי' בגדרי בישול, אלא **דבמציאות** הרי לא היתה בפעולתו שום מלאכת מחשבת, שהרי לא הכשיר ולא תיקן את האוכלין. ולדידי' צ"ע שי' חנני' וריו"ח, דחידה סתומה הן. אך נל"פ דאי' שהיה הוא שלא יהא התבשיל מתבשל בשבת. ובבישולי נכרים קיי"ל דכל שנתבשל וכו', דשיעור מאב"ד הוי שיעור המינימלי במעשה בישול (ה"ה), ומאחר שבושל ביד ישראל כמאב"ד, כבר נקרא זה תבשילי ישראל, וא"א תו להחשב כתבשילי נכרים. דלא יחולו עליו שני שמות. וה"נ מהניא השלכת קיסם (עיו"ד קי"ב ס"ט, וידוע מעשה דר"י סלנטר שהדליק מקטורתו בבתי האפי' בכל בקר לפני התפילה, והשליך הגפרור לתוך האש ...), דסגי בהכי להחשב כתבשילי ישראל, ותו לא חל עליו אף השם תבשילי נכרים. אבל להיפך לא יועיל, לאחר שבישל עכו"ם כמאב"ד שיבשל הישראל עוד, דכבר נעשה המאכל לחפצא דאיסורא, וקיי"ל

דאין טריפה חוזרת לכשרותה,³³ דחפצא דאיסורא אינו ניתן, אפילו בהפקעת שם איסורו. (כן השיב ר' למ"מ) ועפ"ז ה"נ יל"פ בשי' חנני' וריו"ח. דאסור להוות שיהיה מאכל שיתבשל בשבת. כל', לחדש תבשילי שבת. אבל כל שנקרא מכבר "תבשילי חול", כל', שנגמר שיעור בישול בחול, שדי בזה לקראו מבושל אז בטרם באה השבת, תו ליכא אי'. דעוד לא יחול עליו השם "תבשיל שבת". ולפי"ז יל"פ להר"ם דג' השיטות בשהי' מתחלקות אחרת: לחנני' וריו"ח הוי כנ"ל, דמעולם לא אסרו אפי' מדרבנן בשול אחר בשול (באופן של שהיה). אלא שאסרו לגרום להוות ולחדש חפצא של "תבשילי שבת". והיינו דוקא בלא הי' עליו עדיין שם "תבשילי חול". ובהא פליגי חנני' וריו"ח - בשיעור הבישול הנצרך בחול בכדי שיחשב כ"תבשילי חול". לרב ושמואל אסרו מדרבנן בשול אחר בשול בשהי'. אבל דוקא כל זמן שיש הכשר המאכל ותיקונו. ולרבנן דחנניה, כל שמניח המאכל ע"ג האש יש בו אי' בישול, אע"פ שאיננו מתקן את המאכל, אלא אדרבא - מקלקלו! כנל"פ.

הרי"ף הוכיח מבעיית מהו לסמוך (לז). דלא קיי"ל כחנני'. ובתוס' ורז"ה דחו ראי' זו, דיל"פ דקאי אהחזרה

ע"ג האש. ועפ"ז שפיר מוכן צירוף הגמ' שיטת חנני' לדין בישול עכו"ם (כ.). אך צ"ע לשיטת הר"ם, הסובר (פ"ט סוף ה"ג) דדוקא במאכל שנתבשל כ"צ אין בו משום בישול מה"ת. אבל לאחר שהגיע למאכל ב"ד ובישלו בשבת, עדיין חייב (והרשב"א חולק. עמ"מ.). דס"ל דאין בשול אחר בשול אינה הלי' בגדרי בישול, אלא **דבמציאות** הרי לא היתה בפעולתו שום מלאכת מחשבת, שהרי לא הכשיר ולא תיקן את האוכלין. ולדידי' צ"ע שי' חנני' וריו"ח, דחידה סתומה הן. אך נל"פ דאי' שהיה הוא שלא יהא התבשיל מתבשל בשבת. ובבישולי נכרים קיי"ל דכל שנתבשל וכו', דשיעור מאב"ד הוי שיעור המינימלי במעשה בישול (ה"ה), ומאחר שבושל ביד ישראל כמאב"ד, כבר נקרא זה תבשילי ישראל, וא"א תו להחשב כתבשילי נכרים. דלא יחולו עליו שני שמות. וה"נ מהניא השלכת קיסם (עיו"ד קי"ב ס"ט, וידוע מעשה דר"י סלנטר שהדליק מקטורתו בבתי האפי' בכל בקר לפני התפילה, והשליך הגפרור לתוך האש ...), דסגי בהכי להחשב כתבשילי ישראל, ותו לא חל עליו אף השם תבשילי נכרים. אבל להיפך לא יועיל, לאחר שבישל עכו"ם כמאב"ד שיבשל הישראל עוד, דכבר נעשה המאכל לחפצא דאיסורא, וקיי"ל

³³ לדינא לא קיי"ל הכי עשויע יו"ד (סי' קי"ג ס"ט), ובתשו' אבני' חי"ד (סי' קי). (די"ע)

מדרבנן, אלא כעברייין.³⁴ משא"כ בהחזרה בשבת, שמדרבנן הויה אי' בישול, וכעבר עבירה וחילול שבת דמי. **דחילול שבת ר"ל במלאכה.** כן נראה פשוט. [ועי' עוד בזה בס' אור שמח (פ"ג מהל' שבת). הערת המגיה חיים א..] אך צ"ע לכאורה, דפליגי אמוראי בעבר והשהה (לח.) אי אסור המאכל בדעבד כתבשיל שנתבשל בשבת. ולכאורה בהא פליגי; דלרבה ור' יוסף לא חשיבא השהאה כעשה מלאכת בישול בשבת. אך קיי"ל כר"נ בר יצחק, דאסור. ולכאורה ר"ל, דהשהאה שוה להחזרה, דתרווייהו הוו איסורי בישול מדרבנן. אך נראה דז"א. דהנה נחלקו רש"י ותוס' (בחולין טו.) אי בעינן בכדי שיעשו דוקא במלאכת עכו"ם (להלן קכב.), או אפילו במלאכת ישראל. ודעת הר"מ כשי' התוס', דבישראל שעשה מלאכה, לא בעינן להמתין בכדי שיעשו. ואעפ"כ פסק בעבר והשהה דאסור המאכל עד לאחר בכדי שיעשו (פ"ג ה"ט). ודבריו הללו סותרין לפסקו בפ"ו הכ"ג - מיד. ומוכרח מזה דס"ל להר"ם, דאפי' לרנב"י אין השהאה חשובה כמלאכת בישול מדרבנן, אלא דחשובה כמלאכה הנעשית ע"י עכו"ם בשביל ישראל, דצריך שימתין בכדי שיעשו. דאף כל מלאכה הנעשית מאליה היתה אסורה, אילו היה שייך לומר עליה

בשבת, או דקאי אשהיה בלא הגיע למאכל ב"ד. ונל"פ לדעת הרי"ף, דהבדל עיקרי יש בין שהיה להחזרה. דבאמת שהי' צ"ע. היכן מצינו שבות של שוא"ת בכל מלאכות דשבת. דכמו שאין מלאכה בשוא"ת (עמש"כ קו:) הי"נ י"ל דליכא שבות בשוא"ת. דשבות כמלאכה דרבנן היא חשובה. (עמש"כ קכד:) ומצינו עוד כיו"ב בשמנים ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, דלרש"י הוי האי' שמא יטה. והיותם דולקים בלבד הוא האי', דהיינו שבות בשוא"ת. ולהר"ם אף התם אינו ענין לכאן, דר"ל הגזרה שלא מקיים על ידיהם מצות נר שבת, עי' פירוש המשניות. [אך מצינו עוד, אין נותנים מים תחת הנר (מז:). (י"ג.)] אך עכ"פ, מדשונה שבות זו, דהויה בשוא"ת, הי' נ"ל דבעבר עליה לא חשיב כעושה מלאכה (מדרבנן) בשבת, אלא כעברייין סתמא. ונפק"מ בזה למאי דקיי"ל דמומר לחלל שבתות הוי מומר לכהת"כ. וכ' מקצת האחרונים (עחי' רעק"א ליו"ד סי' ב' ס"ה.) דאף במלאכה דרבנן נעשה מומר לכהת"כ. אבל פשיטא דמי שלא קידש בשבת לא יעשה למומר. דבעינן עכ"פ שיעבור אי' מלאכה. ובעבר והשהה מאכל ע"ג כירה נ"ל דלא יהי' למומר, כנ"ל, דשבות זו אינה חשובה לעובריה כעשה מלאכה

³⁴ הארכנו בזה בס' ארץ הצבי (סי' ו').

יסודית היא זו. דתוס' ר"פ כירה (ד"ה וב"ה) אסרו החזרה אפי' בע"ש (תוך שיעור קצוב), אף דלכאורה הי' צ"ל דכל שמע"ש חשיב שהיה, וכל שבשבת - החזרה, דזה כמבשל מדרבנן, וזה כגורם שיתבשל ועובר אשכות בשוא"ת. והתוס' כנראה לא ר"ל הכי, ודעתם - דאף החזרה אינה אלא אופן חמור של שהיה. (וכ"כ להדיא לח: ד"ה פינה, דאי' החזרה הוא - שמא יחתה, ולא כ' דחשיב מבשל מדרבנן. ד"ע. ועי' אור שמח פ"ג. והארכנו בזה בס' ארץ הצבי.) אך הר"ם לא אסר החזרה אלא בשבת עצמה, דס"ל כנ"ל, דהחזרה היינו בישול מדרבנן. (ואפשר לדחות ראיית מו"ר מתוס', דס"ל דאסרו החזרה בע"ש בגזירה אטו החזרה בשבת. ערא"ש. העולם.)

(השמטה:

ומעיקרא אמר ר' לחלק בין שיטת ב"ש בעשיית מלאכה בע"ש שתגמר בשבת, לפי פירוש הרמב"ם (עפ"י המכילתא התוספתא והירושלמי) לבין שביתת בהמתו, לדוגמא. דבשביתת בהמתו הוי איסור מלאכה המצורפת לבעלים, עי' מש"כ בכונת תוס' קכ"ב א' ד"ה מעמיד אדם, ובאמת מפורש הוא בגמ', דמלאכת בהמתו תלוי' בגדרי מלאכה. עגמ' להלן קנ"ג ע"ב. ד"ע.), ואפשר לומר דהעובר

שנעשית בשביל הישראל. וזה א"א אלא בעכו"ם שעשה וחישב, או בהשהה הוא בעצמו, שאף שבשבת נעשתה המלאכה מאליה, מכ"מ בשביל הישראל נעשתה, שהרי הוא היה המשהה. ופסק הר"ם הלזה, דבעינן להמתין בכדי שיעשו בעבר והשהה, מקורו מפורש בברייתא (יח:). והרי מוכרח מהתם, דאף לרנב"י שונה שהיה מהחזרה. דהחזרה ודאי הויא איסור בישול מדבריהם. (אפי' במצטמק ורע לו, מאחר שהניחה ע"ג האש בעשותו מעשה גמור בשבת עצמה. ד"ע.) אך נראה דאף זה תלוי במח' תוס' והרמב"ם. לדעת הרשב"א דאין בישול אחר בישול הויא הלכה, י"ל שאף מדרבנן לא אסרו בתורת בישול, אלא שמא יחתה, והוי שבות דמכבה ומבעיר. אך להר"ם דאין הלי' של אבא"ב, אלא שלמעשה הרי איננו מתקן כלום, וכולל הר"ם דין זה יחד עם דין המבשל אוכלין שא"צ בישול (אף שלא נתבשלו מעיקרא), דדינם שוה מפני חוסר המלאכת-מחשבת בשניהם. ולדידי' שפיר ניתן להאמר דבהחזרת אוכלין שנתבשלו כ"צ (כ"פ הרמ"א רנ"ג עפ"י שי' הר"ם, דהחזרה ע"י גריפה וקטימה ולא הניח ע"ג קרקע וכו') היינו דוקא במקום שהאי' אך מדרבנן בלבד. אך במקום אי' בישול של תורה, לא יועילו אלו המתירים. וכל שלא נתבשל כ"צ חשיב בישול מדאורייתא לדעת הר"ם.) חשיב כמבשל מדרבנן. ונראה דמחלוקת

אהחזרה, מדנקט ל' תוכה וע"ג, ומשמע דאילו הי' גו"ק היה מותר - אף תוכה. וזה אינו בהחזרה אלא בהשהאה. ולפי דברי רבנו אין צורך לכל זה.) והתוס' שפירשו ספק הגמ' אהחזרה, לשי' אזלו, דס"ל דאין אי' החזרה אי' בישול אלא אי' שמא יחתה. וכנ"ל. [עיין עוד בזה באור שמח הנ"ל. (חיים א.).]

והנה רש"י על המשנה הגדיר את אי' ההשהאה (במקום שאסור) בב' פנים: ד"ה אבל לא תבשיל ... ואתי לאחתויי. א"נ נתקיימה מחשבתו ומיחזי כמבשל. לפירושו האי' י"ל דהוי שבות דהבערה וכיבוי בשוא"ת. לפי' השני נל"פ דהוי בגדר מה שפירש הר"ם³⁵ בשי' ב"ש בכל המלאכות, שהוא נהנה ממה שהמלאכה נעשית בשבת, ואין כל מלאכתו נגמרת בחול. אלא דיש להסתפק בכונת רש"י בטעמו השני, אי כתב כן אף לב"ה דבבישול מודו לב"ש. או דכ"כ דוקא אליבא דשי' ב"ש.

והנה, במתיר דגו"ק כ' הר"ם דה"ט, דמסיח דעתו מהמלאכה הנעשית. ובר"ן כ' דה"ט, דאיכא היכרא, דכשיבוא לחתות יזכור האי'. ובאמת נראה דשני ההסברים תלויים בב' פירושי האי', דאם נאמר דאסור מטעם מלאכתו נתקיימה, א"כ י"ל דלזה מועיל היסח הדעת. ואם

אזה האיסור כמומר לכהת"כ. אבל העובר על אי' דב"ש בנותן דיו למים לקלוט העין בשבת, דהוי אי' עשה דתהא כל מלאכתך עשוי', י"ל דאין זה איסור מלאכה, ואין העובר עליו חשוב כמומר לכהת"כ. וכן אמר ר' באיסור שכר שבת, דלא נעשה מומר לכהת"כ בעברו על אי' זה. ומקור האי' בתוספתא דב"מ (נח.) לענין שמירת תינוקות.)

והנה לענין אי' בישול קיי"ל דתולדות האש כאש עצמו. עגמ' (לח:): גלגל חייב חטאת. וא"כ, אף לענין החזרה בשבת ס"ל להרי"ף דא"א לחלק בין ע"ג הכירה לבין סמוך לה, דאם החזרה חשובה כבישול מדרבנן (בלא גו"ק ועודו בידו וכו' ...), א"כ אין לחלק בין מקום הנחת הקדירה. וכן ס"ל להרי"ף, כנראה, לענין השהאה בלא הגיע עדיין למאכל ב"ד, כלי' - שעדיין לא נתבשל. דהשהאה במאכל חי חשיב כאי' בישול. ודוקא בהשהאה במאכל שכבר נתבשל הוי אי' בפ"ע של השהאה ע"ג כירה, ודוקא ב"י הי' ספק הגמ' אי יש להתיר בסמוך א"ל. די"ל דלא אסרו חכמים אלא בהשהאה על גבי כירה, ובסמיכות לא מיקרי ע"ג. אבל בהשהאה בפחות ממב"ד, וכן בהחזרה, ס"ל להרי"ף דהווי איסורי בישול, ולא ניתן לחלק ככה. (ועי' במלחמות שהסביר טעם אחר מדוע א"א לפרש האיבעיא

³⁵ כמ"ש רבנו לעיל ריש פרקין. (הערת המגיה חיים א.)

בין שהייה להחזרה, וחילקו בין היכא שיתבשל מע"ש וכו'. כל, החזרה היינו במקום שתהיה תחילת הבישול וגם המשכו בשבת, ושהייה היינו היכא שכבר היתה תחילת הבישול מע"ש, ולא יהיה בשבת אלא המשך הבישול, כל - שתעמוד הקדירה ע"ג האש ותחזיק חומה. וכתבו ב' דיעות אם זהו שיעור קבוע בע"ש לכל קדירות סמוך לשבת כל כך שלא יוכלו מים קרים להתבשל (אף דהללו חמים), או דהדבר תלוי בכל קדירה בפרט, אם נתבשלה לפני השבת א"ל. אך פשיטא דבלא הניח ע"ג קרקע אף החזרה בע"ש תהיה מותרת, דלא גרעה משל שבת. וצל"ה במאי פליגי ב' הדיעות שבתוס'. ופי' ר', דמעיקרא דמילתא הי' צ"ל כסברא השני' שבתוס', דשיעור זמן קצוב הוא, דבעת הנחתו המאכל ע"ג הכירה בע"ש סמוך לחשכה ורוצים אנו לדון אם תהיה תחילת בשולו בשבת או בע"ש, היה לנו תמיד לחשוב כאילו המאכל קר. (ר' פירש עוד, דהיכא דיש בקדירה לח וגוש, בלח משערינן. וכל שיש שיהוי זמן שיתבשל הלח כשיעור יס"ב, מותרת אותה החזרה, אע"פ שתהיה תחילת בישול הגוש בשבת עצמה, דמחשבינן לכולא קדירא כחדא. ויש שפקקו בזה.) אך הדיעה הראשונה שבתוס' סוברת, דיש לצרף הבישול דמעיקרא עם היות הקדירה ע"ג הכירה

נאמר דאסור שמא יחתה, י"ל דה"ט דההיתר הלזה, דאיכא היכרא. ולכאורה י"ל דנפק"מ בזה לקטמה ונתלבתה. דלטעמא דהיכר, ליכא. ולטעמא דהיסח הדעת, י"ל דאיכא. ובגמ' התירו בכה"ג, כעדיין גו"ק. אך עתוס' (לז: ד"ה ש"מ) שחלקו בין קטמה ונתלבתה לבין הובערה. דהיכא דנתלבתה דינה כגו"ק לכל מילי; ורק היכא דהובערה דינה כקטומה דוקא להתיר במבושל כ"צ. ופשרה זו צ"ב.

אך לשי' התוס', דאף החזרה הויא שהייה, אלא דזו מותרת וזו אסורה, צל"ה מדוע לא תתיר גו"ק אפי' להחזיר. דאף לב"ה יש אי' החזרה - בהניח ע"ג קרקע (לח:). ולא פליגי אבית שמאי אלא בעודן בידו, דס"ל לב"ה דבכה"ג חשיב כשהייה. אך לפי"ז צ"ע לחנני' (ולחכמי אשכנז שפסקו כמותו), תהיה החזרה מותרת בשבת אפילו בלא גו"ק. ונ"ל דדוקא ע"י גו"ק - דאין הקדירה ע"ג אש הנראה לעין - חשיבא החזרתו כשהייה. דאילו הי' האש נראה, היה ניכר מעשה החזרתו, והי' נחשבת כנתינה מחדש, וזה אף לב"ה אסור. ודוקא מפני שהאש מכוסה או מסולק, אין הסרתו וחזרתו ניכרין כל כך להיותן נראות כנתינה מחדש. ודוקא ע"י הגו"ק חשובה החזרתו כשהייה לב"ה. (ודו"ק.)

והק' התוס' לשיטתם, דאף החזרה בע"ש אסורה, דהכל שהייה, מה

עתה, ולחשב הכל כבישול אחד והמשך אחד. (הועתק מכ' רא"ה, ול"ה ...)

בגדררי הטמנה ושהיה יש ג' דיעות:
 דעת רש"י, להשוות שני מושגים הללו; (כן הבינו הראשונים מדבריו בכמה מקומות. ור' רצה לדחות דאף רש"י לא ר"ל הכי.³⁶ ול"ה ...) דעת הר"ח (הובא בבעה"מ ונדפס בגמ' שלנו בדף לז סע"א). דכל שהקדירה ומקור החימום נוגעין זב"ז חשיבא הטמנה, ודעתו הובאה במחבר; ושי' הר"ת (מז:): דבעינן הטמנת הקדירה וכיסויו מכל צדדיו. ושי' הובאה ברמ"א (רנ"ג). וכ"נ בכונת הר"י לפנינו (ד"ה לא יתן). ועוד חידשו תוס' (מח.) דהיכא דאור מפסיק בין קדירה לדבר המחמם, ואינו דבוקים זב"ז, דבכה"ג לא חשיבא הטמנה. ובאמת צריכה ביאור שי' הר"ח, הלא משנה שלמה שנינו (מז:): דאין טומנין בגפת ובזבל וגוי' אע"פ שאין הקדירה נוגעת ממש בלהב האש. ובפשוטו צריכים לפרש דאף להר"ח צ"ל כשי' הר"ת, אלא שמוסיף הוא לומר, דעוד יש גדר נוסף בהטמנה, שאע"פ שאין הקדירה טמונה כולה, כל שהיא נוגעת באש, נמי הוי בכלל הטמנה.

והנה בגזירת שמא יחתה, דקיי"ל דגו"ק מתרת זה האיסור, לדעת הר"ן דבעינן גו"ק להיכרא, יל"פ דהיינו שהגו"ק פועלת שיהיה הדבר בקושי גדול לחתות, אפילו אם ירצה, ובתוך עסקו וטרחתו לאפשר החיתוי, יזכור כבר את איסורי היום. ולפי"ז יש להחמיר לדידן להדביק על כפתורי הכירות שלנו adhesive tape³⁷, דבלא זה, בקל יוכל להרים את מעלת הלהב. אבל לא די בזה, דהרי יהיה הלהב מגיע (בלהב גדול) עד שולי הקדירה, ויהיה בזה משום איסור הטמנה (לשי' הר"ח, אשר כמותו פסק השו"ע). וכן נוהג מו"ר.

כבר ביארנו, דאף לב"ה יש אי' החזרה. והראי' - מהניחזה ע"ג קרקע. אלא דלב"ה יש היתר של עודו בידו (דחשיב המשך וכו'), משא"כ לב"ש, דליכא היתר כלל. אך לב"ה דאיכא היתר, מדוע צריכין גו"ק. דביארנו דבהיתר החזרה חשיב כשהייה ארוכה מע"ש, ולכו"ע אסורה החזרה במצטמק ורע לו, אף דלכו"ע לא קיי"ל הכי בשהיה, ולמה ניבעי גו"ק בכה"ג. וצל"פ שאין הפי' דגו"ק הוא מצד האי' שהייה ועודן בידו להסיר את השם החזרה, להיות מעשיו חשובים

³⁶ עפ"י לשון רש"י (יז). ד"ה היינו דשני מטמין ממש ברמץ. [ויש לדחות דעיקר הטמנה הוא ברמץ שמא יחתה, ושאר הטמנות בסיד ובעפר וכדו', הם כולם גזירות אטו הטמנת רמץ. וז"פ. (ד"ע.)]

³⁷ [ועי' אגרי"מ (או"ח א-צג) משי"כ בזה, ובסי' של הר"ש אייזר בשם הגר"א קוטלר, שעיקר גו"ק אצלנו הוא לכסות את הכפתורים ולא האש. (הערת המגיה חיים א.)]

צ"ל, להלכה ולמעשה דאילו היתה הקדירה - בתוך הכירה הגו"ק מע"ש, דאז יהיה מותר באמת להחזירה לתוכה אפי' בשבת, וזה חי' גדול!

לחכמי אשכנז הפוסקים כחנניה, דהגיע למאכל ב"ד מותר להשהותו אפילו בלא גו"ק, דלא נאסר בשהיה אלא גמר בישול, ולא בישול אחר בישול, בע"כ צל"פ בהיתרא דגו"ק בשהיה דמתיר אף גמר בישול. אך לחכמי ספרד, שפסקו דעד מצטמק ויפה לו אסור לשהות, ודוקא במצטמק ורע לו הוא דלא בעינן גו"ק, יל"ע במתיר דגו"ק, די"ל דלא יתיר אלא **בישול א"ב** היכא דכבר היה מבושל כמאכל ב"ד מע"ש בשעת הניחו הקדירה ע"ג הכירה. אבל היכא דלא נתבשל, י"ל דגו"ק לא יתיר **גמר בישול**. ויש לדחות. ועי' רשב"א לפנינו שהציע בזה סברא להחמיר, אך דחאה לבסוף. וכ"ה בתוס' להדיא, דמותר בגו"ק אפילו בלא הגיע. ובחי' רעק"א (לרנ"ג) הביא חומרת הרשב"א להלכה, וכן נהגו בפולין ובגאליציא, אבל לא בליטא. (דהיינו מקור המנהג לדקדק שיתבשלו המים מע"ש, אע"פ שהכל מונח ע"ג כירה גו"ק. ומעשה באיש ואשה שבאו לר' להתגרש, על שהיתה האשה מליטא, ולא הקפידה

כשהיה, אלא צל"פ שאף הגו"ק הם בכדי להוות מעשה שהיה במקום החזרה. דהחזרה היינו במחזיר מחדש, דהיינו - היכא דנראה וניכר מעשה דידיה כהחזרה מחדש. והנה בגו"ק, שהאש איננו בגילוי, ואין הדבר ניכר עד כמה הגביהו ממקומו הראשון (שהיה שם מתחילה ע"ג האש), בזה ניתן להיאמר דאינו נראה כמחזיר מחדש. אבל באין האש מכוסה, הרי בהגביהו הקדירה מעל הכירה ובהחזרתו אותה אליה, יהיה גלוי וניכר לכל שעתה החזיר מחדש ע"ג הכירה. (ולפי"ז צע"ג פסק הרמ"א - רנ"ג - עפ"י הירושלמי, דמחזירין מע"ג כירה גו"ק אחת לע"ג כירה גו"ק שניה. דפשיטא דנראה זה כמחזיר מחדש. וצ"ע ...) ועפ"י"ז יש להבין הגמ' (לז.) א"ב וכו', שפי' בו רש"י שדעת המקשן היתה דאין לחלק בין תוכה לע"ג היכא שהכירה גו"ק. והתרצן השיבו שיש לחלק בזה. וכ' בתוס' דצריכים לחלק בין שהי' להחזרה. דבשהיה דוקא לא ניחא ליה לחלק, דמה לי תוכה, מה לי ע"ג. אבל בהיתה הקדירה ע"ג הכירה ואח"כ החזירה **לתוכה**, פשיטא דזה נראה כמחזיר מחדש בשבת, שהרי שונה מקומה של הקדירה, ונתנה במקום שמתחילה לא היתה שמה, ופשיטא דאין לומר בזה דחשיב כהמשך ממעשיו דערב שבת.³⁸ אך לפי"ז הי'

³⁸ נדפס במסורה, חוברת ז', עמ' ט"ו.

להיות המים לטהה מבושלים מלפני השבת, וחשדה בעלה למחללת את השבת ...³⁹ וכן נהגו בקצת מקומות בגאליציא להקפיד בצ'אלענט שהניחו בתנור שהיו המים שבתוכה מתבשלים בטרם נכנסה השבת, ובמקומות אחרים לא הקפידו על כך. (ומסתמא זה ג"כ היה מפני חומרת הגרעק"א. ור' אמר שזה היה מפני חומרת התוס' (ד"ה וב"ה אומרים), דיש אי' החזרה אפילו בע"ש. ואילו לא היה מתבשל עד לאחר כניסת השבת היה זה אי' החזרה. והיינו כדיעה קמיתא דהתוספות.) ואח"כ הטמינוהו בתוך התנור (דבאור מפיסיק ליכא אי' הטמנה) וגרפו כל הגחלים לצד אחד, וכיסום באפר. דמחלוקת הראשונים היא - ער"ן - אי בגריפה לצד אחד מהני, או דבעינן עד שיגרוף את כולו. ולכן החמירו לעשות קיטום ג"כ. ר').

ולמעשה, יש קולא גדולה ברמ"א (רנ"ג ס"ב) עפ"י הירושלמי, דכל שהוסרה הקדירה בשבת עצמה מותר להחזירה אפילו בהניחה ע"ג קרקע. והוה"נ בהניחה במקרה החשמלי. והא דהתנה, ואם נצטנן לכ"ע אסור, שפי'

בו הרמג"א (ס"ק ל"ו) דאפילו בדבר גוש בעינן שלא נצטנן, נראה דליתא. (עי' בה"ל ד"ה ובלבד.) דמשמע מבהגר"א לרמ"א זה דמרמז לשיטת רש"י, דיש בישול אחר בישול מדאורייתא בלח, והיכא דאיכא אי' בישול דאורייתא, ליתא להמתיר דהחזרה.⁴⁰ - ואפילו בדבר לח (מרק) נמי יל"ע אי מותר להניחו ע"ג הכירה אם יעמוד עליו ויראה שלא יגיע חומו ליס"ב. דהנה אך חומרת רש"י היא דיש בא"ב בדבר לח (שי"ח ס"ד), ומחלוקת רש"י והרשב"א היא (מ:): אם מותר להפשיר משקין במקום שיכולים להגיע לחום של יס"ב אילו לא יסירם משם. די"ל דיהיה מותר בכה"ג ממנ"פ. לרש"י דאיכא אי' דאורייתא (אשר לא יועיל לזה היתר של החזרה), י"ל דלדידיה מותר להפשיר בעומד עליו. ולרשב"א דאסור להפשיר, הלא אין בישול א"ב אפילו בלח מדאורייתא, ולאסור בישול דרבנן (- החזרה), פשיטא דמהני היתר החזרה דהירושלמי. וק' להתיר. ולענין החזרת תה (במקום שהי' הקומקום עומד כל הלילה שלא ע"ג האש, שלדעת ר' שאר הבלעך שאינו ממש ע"ג מקום האור עצמו חשיב סמוכה, ולא ע"ג

³⁹ עיי' בס' מפניני הרב, בעניני מלאכה בשבת, אות ה'.

⁴⁰ בחזו"א (לי"ז, ג) כתב שהרמ"א סובר מעיקרא דדינא שאין בשול אחר בשול, ומחמיר לפי שבטלה שהייה ראשונה, וממילא אסור מטעם החזרה. ונראה שפוסק כהמג"א ולא כהגר"א. וניימ בזה, אם צריך להחמיר אם נשארו בכוס כמה טיפות תה שנצטננו. דאם הרמ"א החמיר מצד איסור החזרה, יש להקל בטיפין. אבל אם אסור מפני שחושש לדעת רש"י דאזיל בישוליה, יש מקום להחמיר בנשארו טיפין בתוך הכוס. ועיי' מזה מאמרו של הר"מ וויליג, שיחי', בבית יצחק, כרך כ"ו. (הערת המגיה חיים א.)

מעולם, ורק עתה לוקחה ממחצבתה מן האדמה. דבהותכה מכבר פעם אחת, יש לנו לומר בו, דאין בישול א"ב. ותי, דלא נאמר זה הכלל אלא במאכלים. [וז"ל, אלא ודאי הדבר ברור דדוקא בשאר בישול אף שנצטנן, מכ"מ בשולו עליו. משא"כ במתכת, שהתכתו הוא בשולו, וכשחוזר ומתקשה אזיל ליה בשולו, וכשחוזר ומתיכו שנית מתחייב, וע"כ נראה דה"ה במים דחימומו הוא בשולו.] ונראה להסביר, דבישול א"ב היינו - דבישול שני מותר. והיינו דוקא היכא דעדיין ניכר בהחפצא המתבשל בישולו הראשון. דדוקא בכה"ג יש לקרוא לזה הבישול דהשתא - בישול שני. אבל כבישול של היתוך או של חימום, שאינם של הכשר, שעוברים כל היכרם ותיקונם לאח"ז - שמצטננים המתכת והמים, הרי אין שם סימן בחפץ הנתבשל שמחמתו נקבע לזה הבישול לבישול שני, וע"כ הוי כבישול ראשון, ואסור. אך היינו דוקא בנצטנן לגמרי (until room temper.),⁴¹ אבל בעדיין חם מחמת הבישול הראשון דמעיקרא, הלא עדיין נשאר סימן ניכר בהחפצא שעפ"י נוכל לקבוע את הבישול דהשתא לבישול שני.⁴² ועפ"י הדרך

כירה.) י"ל דמאחר שלא נצטנן לגמרי, כבר היקל בו הרמ"א אפילו לדעת רש"י. דמאחר דליכא אי' דאורייתא, ממילא מהני היתרא דהחזרה דהירושלמי.

ובביאור שיטת רש"י הי' נל"פ דס"ל כשי' הר"ם, שהובאה לעיל בקטע המתחיל וד' שיטות הן), דאין בישול א"ב הוא לא הלכה מחלטת, אלא מציאות - דליכא הכשר ותיקון המאכל בזה הבישול השני. ובמים שחוזרים ומצטננים, (דבישול מאכל היינו הכשר, ובישול משקין - חימום, והכשר אינו חוזר, משא"כ חימום), י"ל דשפיר איכא חימום עתה, ושפיר מחדש בזה הבישול. אך לפי"ז יצמח לנו ב' תוצאות: א) דלא ס"ל לרש"י כשי' הרשב"א, כנ"ל. ב) דס"ל לרש"י שכל שירדו המים למטה מדרגת יס"ב, שוב אמרינן בהו דישי בישול א"ב, שהרי בחימומו עתה שפיר יחדש שיתחממו כשיעור יס"ב. וזה הדין השני הרי לא כתב כן הרמ"א, כנ"ל. וע"כ צל"פ דעת רש"י בפנים אחרים. דהנה פסק הר"מ (פ"ט ה"ו) שהמתיך מתכת עובר משום אי' מבשל בשבת. והק' באג"ט (י"א-ו), מדוע לא חילק בין מתכת שכבר הותכה פעם אחת, ללא הותכה

⁴¹ הדברים הובאו בס' מפני רבנו, בעניני מלאכה בשבת, אות ב'.

⁴² ובס' אגלי טל החמיר במים שנתבשלו ונצטננו, אף שלא נצטננו לגמרי, אלא שרוב בני"א לא ישתו מים אלו בתורת "חמים", שאז חייב על בשולו. ועיי"ש, דעפ"י יש ליישב קושיית רעק"א למה אין שייך במים הפטור של דבר הנאכל חי. ונראה שרבנו לא חילק בין מים לשאר מאכלים, כפשטות הרמ"א. (הערת המגיה חיים א.)

דמסתמא קיי"ל כר"י במזיד, דר"מ ור"י הל' כר"י, מ"מ איבעיא להו - מהו הדין בשוגג, כר"י או כר"מ, ומספקא פסקינן לקולא, כר"מ. והוא דוחק, דמדוע לנו לחלק בין מזיד לשוגג. ונל"פ דהבדל יש בין שכח לשוגג. דבעבירה של קו"ע, שני אלו שווים הם, דבתרווייהו איכא מעשה עבירה בלא מתכוין. אבל בשבות דשוא"ת, כשהיה, יש לחלק. דהיכא דשכח מכל וכל שהיתה קדירתו ע"ג הכירה, פשיטא דאין לו עון כלל, ואפי' חטא בשוגג אין בו, דדמי למתעסק. משא"כ בשגג באיסור, דאז הוי חטא - אך בשגגה. (ואף שדעת המקור"ח - הובאה בתשובות רעק"א סי' ח' ובשיעורי מו"ר לדרך ק"ו ב') דמתעסק אינו ענין לשוא"ת אלא דוקא לקו"ע, היינו דוקא באיסורין כגון בל יראה, שאסור לקיים חמץ ברשותו, שאפי' א"י, הרי סוכ"ס נמצא הוא החמץ ברשותו. אבל בא"י שהייה, שגדרה - שהיית קדירה המתבשלת ע"ג כירה, ולא סתם שהיית קדירה ברשותו, ניתן להאמר סברא חזקה דכל שאינו מכיר אפילו במציאות ובהוויות הקדירה ע"ג הכירה דאין ב"י איסורא כלל וכלל.

ר'.) וב' הלכות הן: בהשהה, בין במזיד בין בשוגג, יש לדון איסור על המאכל מטעם קנס מפני חטא הגברא, שעבר איסור מבשל (מדרבנן בשוא"ת). אבל בשכח, שלא עבר כלל, אז ספק אחר הוא, אם יש לאסור תבשיל שנתבשל בשבת

צל"פ שי' רש"י בפ"ק (יח:): דיש אי' מגיס של מבשל (עיי"ש בתוס' ובריטב"א) אפילו במשקין שהן עתה מבושלים כ"צ. דלכאורה צ"ב, מה הוא מוסיף בהגיסו עתה לבישול המאכל. וצל"פ, דב' סוגי בישול נפרדים הם זמ"ז, ולענין סוג בישול דהגסה חשיבא מעשה דידי' דהשתא כבישול ראשון, שלא קדמה לה הגסה דמעיקרא. (והיינו כעין שי' היראים, דיש בישול לאחר אפייה בשבת, דב' מיני בישול נפרדים הם, ומעשה בישול שלו עכשיו אינה כבישול שני, שלא קדמה לה כיוצא בה מתחילה. ולא זכרתי אם קיבלה ר' ...)

בלא נתבשל כ"צ, דיש אי' בישול דאורייתא לשיטת הר"ם, פסק הרמ"א דליתא למתיר דהחזרה. והראה שם הגר"א למקור לשיטת הר"ם לפירוש רש"י (יח:). דאין דין בישול א"ב הלכה מפשטת, אלא שתלו"י בכל עובדא, אם ע"י מעשה בישול דידיה דהשתא הוא מוסיף תיקון במאכל א"ל. ובמגיס לאחר בישול, הרי יש תוספת תיקון, ועל כן חייב.

(לח.) תוד"ה עבר. הפליאה בגמ' בולטת, ששאלו אותה איבעיא ב' פעמים בזא"ז. ופי' התוס' הרי"ף והר"ם (ער"ן שהעיר על שינוי הגי' - עבר ושכח במקום עבר ושהה). דספק הא' (לז סע"ב) הי' במזיד, ובעיא זו הב' - בשוגג. כל', אף

על המאכל. (ובשכח י"ל דאף ר"י יודה
לר"מ. ר.)

בר"מ (פ"ג ה"ט) הצריך בכדי שיעשו
בעבר ושיהיה, ובשכח לא הזכיר
מזה, אלא כ' **עד מוצאי שבת**. ומשמע
דבהכי סגי (ש"מ). ויש לפרש דלאו
דוקא קאמר, אלא דהוה"נ דבעינן בכדי
שיעשו אף בזה. ועוד אפשר לחלק, עפ"י
דברינו הנ"ל, דבשכח הרי לא הי' שם
מעשה אי' מצד הגברא כלל, ואיסורא
דבכדי שיעשו דמוצ"ש היינו דוקא
בשביל שלא יהנה ממלאכת שבת, והרי
בזה לא נעשתה שום מלאכה כלל. ודוקא
בעבר ושהה, או בעכו"ם שעשה מלאכה
בשבת, יש לומר שנעשתה מלאכה בשבת.
(באמת צ"ב, דמתחילה חילק ר' בין שהי'
להחזרה לומר, דשהי' אינה מלאכת
שבות, אפילו מדרבנן. ועתה חילוק
אותו החילוק בין עבר ושהה לבין שכח
ושהה. אתמהה. ש"מ.) (וצריכים לחלק,
דג' דרגות הן: ישראל המבשל בשבת;
עכו"ם שעשה מלאכה בשביל ישראל,
או עבר ושהה, שהיה מעשה גברא של
איסור, אבל לא נעשית מלאכת ישראל
בשבת; ושכח ושהה, דדמי לנתבשל
מעצמה, וכמו במשקין שזבו. כצל"פ
כנראה. ד"ע.) ועפ"י דברינו אלה נבין
היטב פסקי הרמ"א (רס"י רנ"ג), דהחזיר

מאליו. ובוזה הי' פשיטא לי' להגמ'
דיש לאסור, כמו במשקין שזבו ובפרות
הנושרין. (וצ"ע א"כ מדוע מותר המאכל
שבישל העכו"ם לצורך עצמו, לא יהיה
גרוע מנתבשל מאליו. עתוס' ריש ביצה.
אך כ"ה דעת רבינו, עמש"כ קכ"ב א'⁴³;
ולהלן ל"ח ב' בבאור מעשה דאנשי
טבריה. ד"ע.) ורק היה הספק בשיעור
האיסור עד מתי נאסור. דעתה צריכם
לדון על המאכל בעצמו אם נתבשל
בשבת או לא, ובהא ניתן להאמר דכל
למעלה מכ"צ לא מיקרי נתבשל (בשבת),
אף דמצטמק ויפה לו. ודוקא בעבר
והשהה, בין בשוגג בין במזיד, שהיה
עכ"פ מעשה איסור בישול מצד הגברא,
בהא י"ל דנאסר המאכל, דנקבע כנתבשל
בשבת מחמת ומפני שעבר הגברא אי'
בישול. ואף דר"מ ור"י, תרוויהו אסרי
השהאה באינה גו"ק, אפי' במצטמק ורע
לו, מ"מ לענין לאסור בדעבד את התבשיל
פליגי עד כמה נוכל להעביר מאי הגברא
לקבוע על החפצא שם "נתבשל בשבת",
דהיינו שיחשב המאכל כמעשה שבת.
לר"מ - דוקא עד כ"צ, דאין בישול כלל
למעלה מכ"צ. ולר"י, אפי' למעלה. אבל
לא במצטמק ורע לו, דאז הרי מקלקל
את האוכל, ודוקא ככה"ג א"א להעביר
מאי הגברא לקבוע שם "מעשה שבת"

⁴³ עמש"כ מזה בס' בעקבי הצאן (עמ' מ"ג).

עכו"ם בשבת כשכח ושהה, והחזיר ישראל בשבת כעבר ושהה. דהיינו, דלא הזכיר כלל מדין השהה עכו"ם מע"ש, דממנ"פ הוא. אם היתה קדירת ישראל ובידיעת ישראל, הר"ז ממש כהשהה ישראל, דבאי' שהיה (בלא גו"ק) ליכא שום מעשה איסור, דפשיטא דא"א לומר שבע"ש הוא עובר באי' שפיתת קדירה, דבע"ש ליכא איסור בישול כלל. וצ"ל דרק בתחילת כניסת השבת מתחיל האי', והוי אי' בשוא"ת, וא"כ י"ל דהכל תלוי בשבת - באם יודע הישראל ומניח הקדירה ע"ג הכירה, אז עובר הוא באי' זה, והויא שהיית ישראל, ולא שהיית עכו"ם. ובלא ידע כלל מזאת השהייה, פשיטא דהוי כשכח ישראל, וכמאכל שנתבשל בשבת בעצמו, ולא כעכו"ם שעשה מלאכה בשביל ישראל, דשבות זו דשהייה - שהיא בשוא"ת - נראה דלא חשיבא כמלאכה אלא בישראל שעבר עליו, אבל לא לגבי עכו"ם כלל. ולכן לא כ' הרמ"א את דין העכו"ם אלא בהחזרה, דהיא איסור בישול (מדרבנן). ובזה חילק: דבישראל שהחזיר, אע"פ שכבר נתבשל כ"צ, מאחר שעכ"פ יש איסור גברא דבישול במעשה זה, אף המאכל מיתסר. אבל בבישול עכו"ם, דליכא איסור גברא, וצריכים לדון על המאכל בעצמותו - אם נתבשל בשבת לצורך ישראל א"ל, בזה אמרינן דלמעלה מכ"צ לא חשיב כנתבשל עתה בשבת. אך זה צ"ע. דהחזרה אסורה

אפילו במצטמק ורע לו (בהגר"א אות כ"ז), ולמה לא נאמר שיאסר המאכל, דמשערין בישולי' עפ"י שיעורי בישול אשר נאמרו במעשי הגברא, כל היכא דעבר הגברא על איסור בישול, ומדוע התיר הרמ"א המאכל בעבר והחזיר במצטמק ורע לו. (והיה מקום לומר בפשיטות - עפ"י מה שביארנו בשי' ר"מ ור"י שבגמרא (עי' לעיל), דבמצמק ורע לו, שיש קלקול המאכל, פשיטא דאין קובעים המאכל "כנתבשל בשבת" מפני איסור בישול החפצא. אך עי' בהגר"א שפירש בפסק הרמ"א הזה, דמדמותר המאכל למוצ"ש לאחר בכדי שיעשו, ש"מ דיסוד האיסור דמעשה שבת היינו - שלא יהנה ממלאכת שבת, ושלא ירויח ממנה. ובמצטמק ורע לו, פשיטא דליכא הרוחה לזה האוכל. אך צ"ע הסבר הגר"א (אות כ"ח), שהרי הרמ"א בעצמו פסק (בהגהתו לס"ה) בעכו"ם שבישל מים בשבת, דאסורים אפילו לאחר שנצטננו, אף דפשיטא דאז הרי אינו מרויח כלום בשתייתו המים הקרים, ממלאכת חימום המים שעבר הלה בשבת, ואעפ"כ אסרינן. ש"מ, דאי' מעשה שבת בשבת הוי אי' בחפצא, וכחתיכת איסור הוא נדון. אך נראה ברור דלענין מוצ"ש, לא נאסור בכדי שיעשו בנצטננו המים. דבמוצ"ש ליכא אי' חפצא, אלא אי' שלא ירויח מהמלאכה. והראי' - מדמותר לאחר בכדי שיעשו, ובנצטננו פשיטא דאינו מרויח.

פת דשבת היא נטל"פ. אך מה שאופים ביום א' ליתסר. עמג"א (רס"י שי"ח) בשם תשו' רשב"א, דיש אי' בליעת כלים בזה. ומקור הספק הוא כנ"ל, אם חשוב מעשה שבת כחתיכת איסור האסור בעצמותו, או דרק אסור להרויח ממלאכת שבת, שע"י אכילת הפת הרי הוא נהנה ממעשה שבת, אבל הפת בעצמותה מותרת היא. (- דוגמא לדבר המשיל ר' משי' רש"י פ"ק דחולין (ד:), דאף דחליפי ע"ז ושביעית דוקא תופסין את דמיהם, היינו דוקא לענין לאסור לכו"ע אפילו בדעבד. אבל לזה שמכר האיסי"ה, אפילו בחמץ בפסח ובשאר איסורים אסור לכתחילה ליהנות מן המעות, אף דהווי חפצא דהיתרא. דע"י הנאתו מאלו המעות עצמן ממילא שהוא נהנה ומרויח מהחפצא דאיסי"ה. וראיה לשיטת רש"י מדילפינן היתר הנבילה בהנאה מהיתר מכירתו לנכרי (פסחים כא:). - וה"נ יל"פ באוכל מעשה שבת, דאף דלא הוי המאכל חפצא דאיסורא, מכל מקום ע"י אכילתו אותו הוא מרויח מהמלאכה שנעשתה בשבת, וזו ההנאה - הבלתי - ישירית - היא שאסורה, ולא החפצא הזה בעצמו. ומדפי' הגר"א (לפנינו) דאי' דשבת עצמו כאי' דמוצ"ש, דהכל הוי רק איסור שלא ירויח ממלאכת שבת, י"ל דליכא ענין של בליעת כלים בזה האיסור, שהרי אין הבליעה ממתקת

הרי לכאורה ברור דהבדל יש בין אי' מעשה שבת בשבת עצמה, לבין מעשה שבת במוצאי שבת. והדק"ל, דצ"ע פסק הרמ"א דידן.

כנל"פ בכונת הר"ם, דיל"ח בין שוגג לבין שכח. דשכח קיל טפי להיתרא, דבעינן למידן אתבשיל בפ"ע, ולא עפ"י מה שעבר הגברא איסורי בישול. אך דעת הראב"ד (פ"ג ה"ט) לחלק לאידך גיסא, ער"ן, דאומר מותר קיל טפי משכח הקדירה. (דאומר מותר כאנוס, ערפ"ב דמכות. ולא קיי"ל הכי.) והוא פלא גדול. דמסתברא כשיטת הרמבמז"ל.

- והנה ⁴⁴ האגוה"ר בקשו לאסור לקנות פת מבתי אפייה של ישראל האופים בשבת, והגר"מ נ"ע עיכב על ידם. דב' בעיות הן: א) במזיד אסור לו לעולם. דיש להסתפק אם אסור אף למי שנעשה בשבילו. עמ"א לפנינו ס"ק י"א, ובשי"ח ס"ק ב' - ונ"ל ... ויש לדון בזה. (עי' שיעורי ר' ליו"ד סי' צ"ט, ולעיל בשיעורי שבת לדף קכ"ב). וזהו לענין הפת שנאפה בשבת עצמה. (ב) אפי' נניח כרמג"א, דאסורה לכו"ע, עדיין יל"ע בפת שנאפה בחול, דיש בה בליעת הפת האסורה. ובשלמא מה שאופים לאחר כ"ד שעות י"ל דמותר, דבליעת

⁴⁴ עי' נפש הרב (עמי קע"א-קע"ב).

ישראל, אפילו בלא ציוויו. דיש לעיין אי חשיבי כב' סוגי אי' נפרדים, או כאי' אחד בב' אופנים. די"ל דבציווהו נדון כאילו עשה ישראל המלאכה בעצמו.⁴⁵ [עב"מ (צ.) - אי אסורה אמירה לנכרי בכל איסורי תורה, פשיטא דהוי אי' בפ"ע של אמירה. אבל אי אסורה רק בשבת, יל"פ דגדר האי' הוא דחשיב כאילו עשה ישראל בעצמו את המלאכה, דבנוגע למלאכות שבת בפרט מצינו ענין זה של הצטרפות מעשה האיסור לאחר שלא עשה בעצמו. ר'.] ונפק"מ בזה, אי בציוה ישראל עבר והחזיר העכו"ם (באופן של אי' החזרה) מאכל שהיה כבר מבושל כ"צ, אי אסור (כישאל שהחזיר, דאסור אפי' מצטמק ויפה לו), או דמותר (כשכח והשהה, וכעכו"ם שעשה מדעת עצמו לצורך הישראל). ועיי' במ"ב.

(לח:) תוד"ה אפילו. לשי' אזלי, דיש אי' החזרה אפילו בע"ש. אך מפרש"י לגמרא זה משמע דלא ס"ל כתוס'. ומשום דס"ל לתוס' דאי' החזרה הוא רק גדר חמור באיסור שהיה, ולא גדר אי' בישול, לכן ס"ל דמותר להשהות בסמיכה, ואף מותר להחזיר בסמיכה - אפילו בשבת, אע"פ שהיס"ב באותו מקום. כמש"פ (לז.) ד"ה מהו לסמוך.

את המאכל יותר מכמות שהיה מוטעם מתחילה לומר שמחמת אותה הבליעה מרויח זה האוכל ממלאכת שבת. ועפ"י היתה דעת הגר"מ נוטה להתיר בבעיית בליעת כלים. אך הרמ"א בס"ה צ"ע. (ושם פסק עפ"י תשו' הרשב"א. ולשי' אזיל לענין בליעת כלים, כנ"ל במ"א רס"י שי"ח. ד"ע.)

ועל דבר סתירת דברי הרמ"א אהדדי, הי' נל"ת בפשיטות, דבמקום שהיתה עכ"פ לשעה אחת איסור של הרוחה ממלאכת שבת (שהי' אפשרית ע"י אכילת מאכל זה), בכה"ג י"ל דקנסו חכמים (כ"ה ל' הרשב"א) להחשיב את המאכל שנתבשל בשבת כחפצא דאיסורא. משא"כ במקום שמעולם לא הי' אי' הרוחה ממלאכת שבת בקשר עם אכילת המאכל, בכה"ג לא דנו חכמים על התבשיל להיותו כחפצא דאיסורא. (מ"ש, ור' קיבלו.) והחילוק פשוט ומבואר. (השוה שי' ר"מ ור"י בעבר והשהה, אף דתרוויהו ס"ל דאסורה אפילו במצטמק ורע לו. רז"ס.)

אך בזה יל"ע בנוגע לפסקי הרמ"א, דקיי"ל דיש ב' מיני אי' באמירה לנכרי: (א) ליהנות ממה שציווהו לעשות; (ב) ליהנות ממה שעשה העכו"ם בשביל

⁴⁵ עיי' מזה בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ס') שהקשה דהא קיי"ל דאין שליחות לנכרי. וכתב שאסור לצוות את הנכרי מדן ודבר דבר. וכ"כ רש"י למס' ע"ז (טו.) ד"ה וכיון. אכן ערש"י לשבת (קנג.) ד"ה מ"ט אוסר משום שהנכרי נעשה שלוחו. ועיי' משי"כ בזה באבניז או"ח (מג"ו). (הערת המגיה חיים א.)

השר"ע פסק כשי' הרי"ף והרמב"ם, דאין הל' כחנניה, ואפילו במצטמק ויפה לו אסורה השהייה. הרמ"א הכריע להקל (כשיטה השני' שבמחבר, דהיינו) כשי' התוס' וחכמי אשכנז, דהלכה כחנניה. אך בקדירה חייתא מותר לגמרי, כדאי' בגמ' (יח:): להדיא. וכבר הקשו רש"י (שם) ורז"ה (ר"פ כירה), מה בין קדירה חייתא לעססיות. ובתירוצם לקו' הגדירו היתרא דחייתא, דהיינו: כל אוכל שאפילו יחתה בגחלים לא יגמר בישולו הלילה, היינו - חייתא. (וזה גופא צ"ב, מה ר"ל "הלילה": עד חצות; עד עלות השחר; או עד סוף זמן הסעודה. וזה השיעור האחרון נראה, ועיין ...) אבל כל שיוכל המאכל ל הגמר הלילה ע"י חיתוי, אין זה קדירה חייתא. וא"כ, ליתא להיתר זה בזמן הזה כלל,⁴⁷ דכל מאכל נגמר במהרה. אך עוד יש להתנות בחייתא, - שיגמר אפילו בלא החיתוי ליום השבת. אבל בעססיות, שלא יגמרו אפילו ליום השבת, ליתא לזה ההיתר. (ובאמת היה אפשר לרש"י לפרש בעססיות להיפך ג"כ, דהם ירקות שיתבשלו לגמרי בעד זה הלילה אם יחתה בהאש, דחד דינא הוא.) ועמ"א סק"ב וד', דזה ר"ל. -

אך הרי"ף לא כן פירש. ואף הרי"ם פליג אתוס', מדכ' (בפ"ג סוף ה"י): וכל שאין מחזירין עליו אין סומכין לו בשבת. דאי' החזרה הוי איסור בישול, ואין לחלק בין אור לתולדות אור, דלא בעינן האש מהלך תחתיו. והתוס' שהתירו סמיכה אפילו בשבת במקום יס"ב (דבמקום שאין יס"ב ליכא בעיא כלל וכלל, דאין זה אש, דאש ר"ל חום, וכליכא אש אינו כירה, ופשיטא דליכא איסור כלל. וזה מפורש ברמ"א (רנ"ג ס"ה). ואף שכ' ויש מחמירים בזה, בעכצל"פ כבהגר"א (אות ס"ו). וכהגהתו, דקאי האי חומרא אלמטה, אתנור שחומו רב, כיס"ב. ודו"ק, דלפי"ז אין זה חומרא אלא דינא הכי. ועיין.) לשיטתם אזלי, דאי' החזרה הוא רק שמא יחתה, וניתן להיאמר דלא נאסר אלא ע"ג כירה, ובסמוך לכירה לא חשיב על גבה.⁴⁶ עמג"א סק"ה, דהרמ"א בסוף הסימן הקיל כשיטת התוס', דליכא אי' החזרה בסמיכה אא"כ יהיה כרוך בו בישול ממש, כגון אם יש בתשביל לח שנצטנן לגמרי, דלרש"י (שי"ח ס"ד) יש בישול אחר בישול מדינא בלח.

או"ח רנ"ג:

⁴⁶ עי' בזה באור שמח (שם) ובארץ הצבי (סי' ו'). (הערת המגיה חיים א.)

⁴⁷ דברים אלו הובאו בסי' נפה"ר (עמ' קנ"ו).

בהגר"א אות כ"ח. כבר נתבאר. ומדאסור לו לעולם (וכן למי שנתבשל בשבילו למג"א סקי"א) לכאורה מוכח דבמזיד חשיב כאיסור חפצא, ולא רק כאיסור הרוחה ממלאכת שבת. וא"כ שפיר יש לומר בנוגע לזה האיסור ענין של בליעת כלים. (עמשי"כ מזה לעיל).⁴⁸ אך אכתי י"ל דאף האי' עולמית לו נמי הוי אי' שלא ירויח ממלאכת שבת, דאפילו יאכלנו לאחר בכדי שיעשו נמי נהנה הוא ממלאכת הבישול, אלא שלענין האיסור לאחרים מתירים בכדי שיעשו, דאף שנהנה מהמלאכה, לא היה מן ההכרח (indispensable) שתהיה זאת המלאכה נעשית בשבת בשביל שיוכל הוא ליהנות עתה, דאפילו נעשתה במוצ"ש יכול הי' ליהנות. ר"ל, דבין האי' בכדי שיעשו ובין האי' עולמית, תרווייהו הוו אי' שלא יהנה ממלי' שבת, אלא דב' שיעורי הנאה הן.

סוף ס"א ברמ"א. התיר פ"ר באמירה לעכו"ם. ועמ"א סקי"ח, דהמרדכי בהג"ה אוסר. דבאמת פ"ר זה הוא לא ניחא לי', דמה איכפת לי' בהבערת התחתונים או בכיבוי העליונים, הלא אין דעתו ורצונו אלא להסיר את תבשילו שבקדירתו. ומאחר דלא איכפת לי' במכבה ומבעיר, חשיב מלאכה שא"צ

כפי' גרוף. עשו"ע ועט"ז סק"א בשם הר"ן. וכבר כתבנו מנהג ליטא לעיל.

בהג"ה: ב' כירות המתאימות, והקשה בט"ז סק"ד, מה חידש כאן הרמ"א שלא ידענו מכבר מפסק השו"ע. ונל"פ, דהיתר סמיכה היינו משום דלא נאסרה שהייה אלא ע"ג כירה, וסמיכה לא חשיבא על גבה. אבל הי' מקום לומר, דהיינו דוקא בסומך מן הצד. אבל כאן הרי סמך על כירה אחרת. אלא דאין דינה ככירה מפני שאין בה אש. אבל כאן, הרי יש בה חום מפני הכירה הסמוכה לה. והו"א דמאחר שסוכ"ס יש בה חום, יש להיות דינה ככירה, ולאסור השהייה עליה, כע"ג כירה. קמ"ל, דכל שאין בה עצמה האש, אף דשפיר יש בה חום, אינה כירה, ומותרת השהייה עליה.

למעשה נל"ר להצריך בלעך וגם tape ע"ג הכפתורים במשהה על גבי ה-burners; ובמשהה בתוך oven - להצריך tape, דעצם היות הקדירה טמונה ואין האש מגולה פועל כמו הבלעך, ועל זה יש להוסיף עצת ה-tape. [עאגר"מ (או"ח ד', ע"ד-כ"ז) דמשמע דלא ס"ל הכי, ונראה דאזלו לשיטתם בזה, עי' מש"כ בזה לעיל בקטע המתחיל והנה. (חיים א.)]

⁴⁸ ועמשי"כ בסי' בעקבי הצאן (סי' כ"ו).

השבת בהדלקת אשתו, בכדי שיוכל הוא לכבות ג' האשים לאחר שקיבלה אשתו עליה את השבת, דלגבי דידה כבר ישנו להיתר הירושלמי,⁵⁰ ולמחר תוכל היא להחזיר אפילו מהמקור (דברים גושים, כמובן).⁵¹ אבל אין לומר דסגי בהיו ד' קדירות על בלעך אחד שיש תחתיו אך אש יחידי, להתיר עפ"י להחזיר ע"ג הבעלעך ע"ג האש בשבת, דמה שהיה על הבלעך מן הצד אין זה חשוב כהיה על הכירה בתחילת השבת, דבלעך איננו הל"מ לפעול ישועות, ו"כירה" אינה אא"כ יש בה אש מתחת, וכל שאר הבלעך שמן הצד כדין סמיכה הוא נדון. (כן דעת מו"ר. ולכאורה י"ל דכל שהיס"ב בשאר הבלעך דינו כע"ג האש, דהיאך עדיף מזה כירה גרופה, שאין בה אש כלל וכלל. מ"פ, והסכים עמו הר"א אח"ר.)

ס"ג. מותר לעשות להכירה גו"ק בשבת (היכא דאין בה משום מלאכה) והיא מתרת, אף שלא היתה שם מתחילת כניסת השבת. ובס"ה התיר החזרה ע"ג קדירה (double boiler) שאין דרך בישול

לגופה, דהוי אך מדרבנן. ואמירה לנכרי - שבות. והויא שבות דשבות. אך אף שבות דשבות אסור בכל מקום, ורק במקום מצוה יש דיעה המתרת, עבהגר"א (אות ע', עפ"י המג"א ס"ק מ"א), ודוחק. ונל"פ בטעם ההיתר, דאמירה לעכו"ם אסורה דוקא, שלא נאמר לו לעשות מלאכה בשבילנו. אבל לומר לו בשבת שיבשל בשביל עצמו, פשיטא דמותר (תוס' ב"מ צ.). ובמקום פ"ר דלא נ"ל, הרי לא אמרנו לו לעשות הבערה וכיבוי בשבילנו. והגהמ"ר האוסר ס"ל, דמאחר שצויה לו לעשות זה המעשה (הסרת הקדירה) בשבילנו, וזה המעשה כולל פ"ר לאלו המלאכות, והמעשה העיקרי הוא בשביל ישראל, חשיב כעשה כל המלאכות ג"כ בשביל ישראל.

ס"ב. היתר הרמ"א עפ"י הירושלמי.⁴⁹ והורה רבינו למעשה, שאפשר לאשה להדליק כל ד' האשים שעל כירות דידין, ולהשים עליהם ד' קדירות בתחילת השבת - בעת הדלקת הנרות, ושיתנה הבעל שאיננו מקבל עליו קדושת

⁴⁹ ועיי' שיירי קרבן מראה הפנים לירושלמי דפרקין (דף כ"ב ע"ב) דלפי הגרסא שלפנינו לא נמצא בכלל דבר זה בירושלמי. (ד"ע)

⁵⁰ עתוסי ערובין (מג.) ד"ה הלכה שהביאו מחלוקת בזה, בדין התלוי בביה"ש דתחילת שבת, אם אחד מקבל שבת במוקדם, האם הדין יהיה תלוי בתחילת קבלת השבת שלו, או בביה"ש, אשר הוא תחילת השבת מדינא לכוי"ע. (ד"ע)

⁵¹ גם בזה צע"ג, דאפילו נניח כהבנת הגר"א בתנאו של הרמ"א (שלא נצטנן לגמרי), דלא קאי אדבר גוש, עפ"י פשוטו נראה דהיינו במחזיר הקדירה ע"ג הכירה תוך זמן קצר. אך במניחה במקרה, והולכים לישון, ולאחר שקמים בבקר מחזירים הכירה ע"ג האש, היאך אפשר לומר שזה המשך מהנתינה שמערב שבת, הלא בודאי חשיבא כנתינה מחדש. (ד"ע)

זה התיר הרמ"א בס"ב, וכנ"ל. ואפשר להגביל את קולת הירושלמי ההיא ולומר - דדוקא במקום שישנו להכירה הראשונה, ושאפשר להחזיר אליה, בכה"ג דיש להתיר להחזיר אפי' לכירה אחרת. אבל בנד"ד, הרי ליתא להכירה הראשונה והמקורית, ואין להתיר. וצ"ע. -

אסרו חג הפסח.

(לט:) מחלוקת ב"ה וב"ש בחימום

מים, דלב"ה כל הנאת הגוף מיקרי' אוכל נפש, ולב"ש - דוקא לאכילה ממש. (ער"ם פ"א הט"ז מיר"ט, ורשב"א לביצה באריכות.)

חמין שהוחמו בשבת אסורין ברחיצה,

אפי' לפניו יו"ר, והוחמו בע"ש אסורין דוקא ברוב גופו. והחילוק הוא, דבהוחמו מע"ש מותרין בשתייה, ודוקא ברחיצה אסורין, ובהוחמו בשבת אסורין אף בשתי'. הרי, דבהוחמו בשבת הוה כאיסור חפצא. אלא דה"ט דבעינן לזה גזירת הבלנים מיוחדת, דבלא"ה הי' אסור רק בבישולם ישראל, או עכו"ם שבישולם לצורך ישראל. ומעתה אסורים אפי' בבישולם העכו"ם לעצמו. אבל גדר האיסור הוא כמו במעשה שבת, חוץ מאי' בכדי שיעשו, דאין זה אלא בעכו"ם שבישול בשביל ישראל ממש (עגמ' קכ"ב סע"א), או בישראל שבישול בשבת - לשיטת רש"י. - אבל בהוחמו מע"ש, אין

בכך. וצ"ע סתירת דבריו מס"ג לס"ה, דלפי ס"ה הי' צ"ל היתר גמור להחזיר בס"ג אפילו בהניח ע"ג קרקע. עדגמ"ר שהקשה כן. וצריכים לחלק דהיתרא דס"ה מוגבל הוא דוקא להיכא שיש מאכל בקדירה שמתחת, דע"כ חשיבא הנחת הקדירה העליונה כחזרה שלא כדרכה. ובס"ג מיירי בקדירה ריקנית, דדינה ממש כבלעך. (כן תירץ בפרמ"ג א"א ס"ק ל"ג.)

שאלה: אלה המכנינים אוכלים

לסעודת בר מצוה, שהיה הכל חם בשבת, וצריכים להחזיר בשבת לע"ג הכירה הקטומה (שיש עליה הבלעך), ונוהגים להקל עפ"י ד' הרמ"א, להשים המאכלים ע"ג הכירה בתחילת השבת, ואח"כ לתתם במקור, ובשבת להחזירם לכירה. אך מחשש שריפה רוצים לכבות הנר שעל הכירה ע"י שעון - שבת המוכן וערוך לו מע"ש, ושיחזור השעון להבעיר האש שע"ג הכירה באמצע יום השבת, אם עדיין מותרת החזרה א"ל. תשובה: היה מקום לומר דלא תועיל גו"ק הנעשות בשבת עצמו להתיר, ובנד"ד, מאחר שבטל האש בטלה הקטימה, דבלא אש ליכא כירה, ופשיטא דליכא קטימה. אך המחבר התיר בס"ג, וכנ"ל. וגם הי' מקום לומר שלא להתיר החזרה אלא לאותה כירה, ובנד"ד - מאחר שכבה הנר והודלק מחדש עתה, היא כירה שניה. אך, אף

אלא משום גזירה. ר"ל, אינה מלאכה מדרבנן, שנאמר שינהוג בין בשבת בין ביו"ט, דאין לנו לחלק בין משפטי המלאכות (עמ"ש"כ לדף קכ"ד ע"א.), אלא הוא סתם איסור רחיצה. וניתן לחלק ולומר דדוקא בשבת אסרוהו, אבל ביו"ט מעולם לא הנהיגו חכמים איסור רחיצה זה. (וער"ן לביצה ולסוגיין, שפירש אחרת במח' זו, דלשי' אזלי, אי חימום ביו"ט לכל גופו הוי אי' דאורייתא או דרבנן. דלגאון הוי חמין דעיו"ט גזירה לגזירה, ולתוס' - גזירה לדין של תורה. ור' לא כן פי'). ומעשה⁵² בהגר"ח שהי' בפטרבורג בשנת 1911 במלון אחד עם הגרמ"ש מדווינסק, וחיממו הגויים בשבת קומקום מלא מים לצורך עצמם, וביקש רמ"ש לשנות מן המים, והגר"ח חשש ואמר דשאלה יש בזה. ושמע ר' או מאביו ז"ל או מדודו ז"ל, שלא הבין מה היתה בזה השאלה, הלא היתר גמור הוא זה, מכח מתני' דכבש (קכב.). ונראה לרבנו, דהיינו אי' דגזרת הבלנים, דאסרו המים ברחיצה ובשתיה אפילו באופנים שהי' צ"ל מותר עפ"י גדרי המבשל בשבת וגדרי עכו"ם שעשה מלאכה בשביל ישראל בשבת. דיל"פ במעשה דאנשי טבריה, דסברת הגמ' לפנינו דזהו איסורא דגזרת הבלנים [דלא כג' פירושי התוס' (ד"ה מעשה): שהייה; בישול בשבת;

זה אי' חפצא, והראי' - מדמותרין החמין לשתי', אלא אי' חדש, שלא לרחוץ. וטעם האיסור הוא שלא יבוא לחמם בשבת עצמה. אבל עכ"פ אין זה שבות, כל', הרוחץ בשבת אינו כמומר לחלל שבתות, אלא הר"ז עבר על איסור רחיצה בשבת. ועל כן ישנם לשיעורין דחמין ורוב גופו, דמצינו שיעורים אלו במק"א לענין איסור רחיצה, ער"ם הל' אבל פ"ה ה"ד. דהתם חשיב רחיצה או בחמין או ברוב גופו. והכא תרוויהו בעינן. אבל בהוחמו בשבת, הוי איסור חפצא. ובאמת היה צ"ל אסור אך לרחיצה, דזוהי גזרת הבלנים המיוחדת. אלא דה"ט דאסרוהו בשתיה, דא"א לצייר איסור חפצא לענין רחיצה ולא לענין שתיה, והוכרחו לאסרו אף לשתיה. [עי' עסק כזה בר"ן לנדרים (טז): באיסור חפצא שאינו לאכילה או להנאה. (ד"ע.)] והנה חמין שהוחמו ביו"ט דינם כמו בהוחמו בשבת, אם הוחמו באיסור. אבל בהוחמו לפניו יו"ר, דבהיתר דלכתחילה נתבשלו (כדעת ב"ה), פשיטא דמותרין. אך בהוחמו מעיו"ט, בזה נחלקו הגאון שברי"ף (לביצה י"א ע"א בדפי הרי"ף) והרמב"ם (פ"א מיו"ט הט"ז) עם בעלי התוס'. דהגאונים התירו, ותוס' (לקמן מ' סע"א ד"ה למוצאי שבת) אסרו. וטעם היתר הגאונים, ערי"ף לביצה, דאי' רחיצה אינו משום שבות

⁵² הדברים הובאו בסי' נפש הרב (עמ' קע"א, אות י"ג).

אפשרי אלא בחימום מים בכלי, ואח"כ בהשלכתו לקרקע, ועיי"כ היה המקוה נפסל בשאובין. ועל כן ס"ל לרב חסדא דמים בקרקע וחמין הם תרתי - דסתרי. ואם אינם חמין לענין איסור רחיצה, אף לענין האי' חפצא המיוחד דגזרת בלנים, שהוא: שמים שהוחמו בשבת אסורים - לענין שתי' ורחיצה, ג"כ י"ל דאינם חמין, ואינם בכלל האיסור. ומגמ' זה מוכח דאי' המשנה בחמי טבריה היה מחמת גזרת הבלנים. דאילו היה מצד דיני המבשל בשבת (כפי' השני שבתוס'), הלא אפילו בקרקע ואפילו אינו "חם" עפ"י דין, הלא עכ"פ נהנה הוא הרוחץ ממלאכת שבת, ולא נאמר תנאי דחמין כלל בנוגע לאיסור מעשה שבת. (ק"ו לפי פסק הרמ"א, דאפילו נצטננו אסורים המים.) ודוקא באיסור המחודש של גזרת הבלנים הוזכר ענין חמין, בהגדרת האיסור. - ולפי"ז, דאין האיסור בדעבד דמתני' מיוסד באיסור הטמנה, אלא אגזרת הבלנים, צל"פ בטלה הטמנה מבע"י, דלא ר"ל הטמנה כמשמעה בפרק ד', אלא ר"ל - הכנת חימום מים להתקיים בשבת עצמה - ואפילו מאליהם, דאסור מה"ט.

(מ.) במחלוקת רב ושמואל באבר אבר
 נל"פ, דהנה יש חילוק בין איסורי הרחיצה, בין שבת ואבלות, לבין יוה"כ. דביוה"כ אסורה הרחיצה אפילו אמקצת גופו ואפילו בצונן (ר"מ רפ"ג משביתת

הטמנה.), והרי מפורש במשנה שאסרוהו בשתיה. וטעמא דלא הוי אחד מאיסורים האחרים (שהזכירו בתוס'), דהכינו הכל, שיעברו המים מעצמם בשבת דרך הצנור ויתחממו ע"י החמי - טבריה. ולפי"ז יש לאסור - דוקא ברחיצה, וממילא אף בשתי' (וכנ"ל) - מים שהוחמו בשבת ע"י שעון עלעקטרי. ודלא כסברתנו לעיל לאסור כל מלאכה הנעשית מאליה בשבת. [ועמש"כ בזה בס' בעקבי הצאן (סי' ז').] ולענין נרות חשמל שהודלקו בשבת ע"י שעון של שבת, עפ"י דברי הנמק"י בסוגיא דאשו משום חציו הי' נראה לומר שכל המלאכה נעשית ע"י הישראל מע"ש].

בקרקע מותר. והקשו מחמי טבריה. ותמה ר"א ממיי"ץ, הלא במתני' הוחמו בשבת ולא בע"ש. וכבר תירץ רש"י זאת הקושיא בבארו, דהחילוק שבין קרקע לכלי הוא לא בהגדרת רחיצה, דחמין שהוחמו מע"ש אסורים רק ברחיצה, דאין כאן איסור חפצא אלא איסור מעשה רחיצה. ושטיפה אינה רחיצה לר"ש. ולר"י אף שטיפה קרויה רחיצה. ועתה בא ר"ח לומר דבקרקע כ"ע ל"פ דאינה נקראת רחיצה. דא"כ, לא היה מקשה מידי ממתני' דחמי טבריה. אלא חילוק זה דר"ח היינו, דחמין בקרקע אינם נקראים חמין. וכתמיהת הש"ס בכ"מ - וטבילה בחמין מי איכא, דלא היה

בשבת הוא דפליגי. דאיסורי שבת הם איסורי מעשה, אלא דניתן שיעור באיסור זה, כלומר, שאסרו מעשה רחיצה היכא שיבוא לידי זה שיהא גופו רחוק. וא"כ דמעשה איסור הוא, יש לנו לומר דכל רחיצת אבר בהיתר נעשה, וליכא צירוף לאסור. אך י"ל דבשעה שירחוק האבר שישלים לרוב גופו, נאמר דאגלאי מילתא למפרע שאף רחיצתו אברו הראשון באיסור היתה, שהרי היתה תחילת רחיצת רוב גופו. - וגדר האיסור ביוה"כ הוא: מעשה רחיצה. ויש לעיין עפ"יז ברחיצת עכו"ם אי אסור א"ל. די"ל שאע"פ שאין הישראל רחוק, מכ"מ איכא איסור, שהרי עושה הישראל מעשה רחיצה. או י"ל דשאני עכו"ם, דכרוחץ שלחן דמי, דאינו שייך כלל לאיסורי יום הכיפורים. (אבל לכאורה ז"פ דאסור להניח לעכו"ם לרחצו לישראל, אע"פ שאין הישראל עושה כאן מעשה הרחיצה. העולם. דזה יל"פ בפשיטות, דמי שהוא מתרחץ גופו, חשיב כאילו עשה הוא אף את מעשה הרחיצה. ד"ע.)

מעשה בבני ברק ... מערב יו"ט ...
ונשתטפו. לרש"י בחמין,
ולתוס' בצונן. ולתוס' הבעיא במחופה

עשור), בעוד שבאי' אבלות ובאיסור רחיצה בשבת נאמרו שיעורין. וצריך להבין החילוק בזה. ונ"ל, דברוחץ מקצת גופו, מעשה רחיצה איכא, אבל ליכא "שם רחוק" על הגברא. וכן ברוחץ בצונן. ולענין אי' יוה"כ, הרי האי' מעשה הרחיצה. משא"כ באבלות ובשבת, דהעיקר הוא שלא יהא גופו רחוק. עי' רמב"ם פ"א משביתת עשור ה"ה: שנאמר שבת שבתון, שבת לענין מלאכה (כ"ה גי' אחת), ושבתון לענינין אלו. וכן דעת רש"י ס"פ אלו קשרים (קיד:), דכל ה' עינויים דאורייתא, דנלמדים משבתון שבות. דאי' עובדין דחול בשבת הוי מדאורייתא, אבל לא ביוה"כ. עיי"ש. ומדנלמד מקרא דשבתון שבות, ש"מ דאיסור מעשה הוא, ולא איסור להיות באיזה מצב. משא"כ באבל, דרחיצה הוא בכדי שיהא במצב של ניוול (ערמב"ן בתורת האדם), ואין איסור זה תלוי במעשה מסויים אלא בהיות הגברא רחוק, ולזה בעינן שיעורים.⁵³ ולענין אבל נראה ברור דאסור רוב גופו אפילו באופן של רחיצת אבר אבר, דאין האיסור במעשה הרחיצה שנאמר דברחיצת כל אבר פרטי היה מעשיו בהיתר, אלא האיסור הוא אח"כ - בשעת היותו רחוק גופו. אך

⁵³ עפ"יז יש להבין למה המחבר פוסק ביוה"כ (תרי"ד ס"א) שסיכה אסורה אפילו בכדי להעביר את הזוהמא. (ועי' ט"ז תרי"ג שאוסר גם רחיצה אפילו להעביר את הזוהמא.) ואילו ביו"ד (שפ"א) לגבי אבל פסק שסיכה להעביר את הזוהמא מותרת. דכל שסך או רוחץ אפילו שלא לשם תענוג אסור ביוה"כ, שהעינויים אי' מעשה הם. (הערת המגיה חיים א.)

ושמחת יו"ט, ודו"ק. - וצל"פ א"כ בשי' הר"ת, דרך מלאכת אבטלה נתמעטה, (וכנ"ל).

והנה, במשנה זו מצינו חומרא לב"ש וקולא לב"ה. ויל"ע לאידך גיסא, אם אפשר להמציא ציור שיקילו ב"ש ויחמירו ב"ה, וכגון - במלאכה שאינה - עפ"י מהותה ואופייה - של א"נ, אבל עכ"פ יש בעשייתה צורך א"נ או צורך הגוף. וכגון - במכבה לצורך הגוף, דמלאכת כיבוי בעצמותה, א"א להחשיבה כמלאכת א"נ לומר שאינה בגדר המלאכות, דאין פעולת הכיבוי מועילה כלל בחיוב לתיקון המאכל או להביא להנאת הגוף. ומקור הספק הוא אי ס"ל לב"ה דצורך מתיר ג"כ, או דרך ס"ל דמלאכות א"נ אינן נקראות מלאכות ביו"ט. ונראה דמחלוקת יסודית היא זו בין הר"ם והתוס'. דהר"ם אסר פ"ד ה"ב - אפילו הובערה לצורך אכילה, וכונתו (עי' לח"מ שעמד על הל' המוזר הזאת). אע"פ שיש בכיבוי זה צורך א"נ. וכ"פ בסוף ה"י, דאין מכבין את האש בכדי שלא תתעשן הקדירה או הבית. והרשב"א פליג (הובא במ"מ סוף ה"ד). ומתיר בשביל שלא תתעשן הקדירה, דהיינו אוכל נפש ממש, ואוסר בכדי שלא תתעשן הבית, דהוא רק לצורך

בעצם גדרו. העולם).⁵⁴ ושיטת הר"ח, דבעינן דוקא לצורך מצות היום בכדי להקרא ולהחשב כמלאכת יו"ט. (והוא שיעור שלישי בדין אחד. ד"ע.) כלומר, לר"ת כל מלאכת א"נ אינה בגדר מלאכה א"כ היא מלאכת אבטלה; ולר"ח - א"כ היא אינה מלאכת יו"ט. (ובאמת היה מקום לפרש אף בר"ת כשי' הר"ח, דבעינן מצות היום, אלא דס"ל דלאו דוקא מצוות מילה ולולב וקריאת התורה, אלא אף מצות שמחת יו"ט - דהיינו, בטוילו עם תינוקו. והר"ח לא ס"ל הכי, דמצות שמחת יו"ט אין לה שיעור ואין לה גדר מסויים או מעשה פרטי שנאמר שמחמתו יש צורך היום בזאת ההוצאה, דאין חובתה מסויימת כאינן מצוות. אך עי' רא"ש (סי' י"ח), שהתיר הר"ת להביא המחזוריים בחזרה מביהכ"נ, דהתירו סופם משום תחילתם. ובק"נ (אות ס') ציטט ב' פי' מהרש"ל, דמיירי ברוצה ללמוד בו בביתו, או בירא שמא יגנובו. ופי' קמא מפליא, דא"כ הר"ז תחילתם ממש והצורך עצמו, ומדוע התיר מכח דינא דסופם משום תחילתם. ונראה כפירושו השני, בירא שמא יגנובו, ואפ"ה מותר. והובא פסק זה ברמ"א לאו"ח רס"י תקי"ח. ופשיטא דליכא מצוה בהחזרה זאת. - אא"כ נדחוק דהנחת דאגותיו וחששותיו לגניבת ממונו נמי נקרא עונג

⁵⁴ ודלא כדרך הקודש (שי"ח פי"ב). ד"ע.

מפורש היתר זה דכיבוי לצורך א"נ,
(כמ"ש הגר"א תקי"ד ס"ב), ונמצא
שהמחבר סותר א"ע.

ושיטת הר"ם מבוארת היא, דלכ"ה
דס"ל מתוך, צ"ל דמלאכת

א"נ מותרת, ולא שצורך א"נ מתיר.
וא"כ, בכיבוי ובמתקן מנא, דאין אופי
המלאכה של א"נ, ליכא מתיר, ואסורים
באמת. אך לפי"ז תקשה ל' הר"ם (פ"ד
ה"ב): אע"פ שהותרה הבערה ב"ט
שלל"צ, אסור לכבות אפילו ... לצורך
אכילה. דאדרבא, הול"ל דמה"ט נאסר
הכיבוי, מדפסקינן כב"ה במתוך, וכנ"ל.
ונל"פ עפ"י שיטת הר"ם המחודשת בפ"א
ה"ד מיו"ט, דל"א מתוך אלא בהוצאה
והבערה, ולא בשאר מלאכות. כן הבין
המ"מ. אך פירש טעמו מכח גזה"כ
דלא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת,
הא ביו"ט שרי. וכן לא תבערו אש ...
ביום השבת, הא ביו"ט שרי. וזה תימא:
(א) דסברא זו נדחית בגמרא (לרש"י
- מהאיסור דרבנן בטלטול אבנים, ולפי
התוס' - מדיש מלקות בנושא אבנים).
והיאך יפסוק הר"ם כס"ד הסוגי'. (ב)
דהר"ם בעצמו הזכיר טעמא דמתוך.
ומכח קושיות אלו יש מפרשים בכונת
הר"ם ... חוץ מן ההוצאה ... וההבערה ...
ושאר מלאכות, כל שיש בו צורך אכילה
מותר, כגון שחיטה ואפייה, דרצה באמת

הנאת הגוף. ופשרה זו צע"ג, דהא קיי"ל
כב"ה (ביצה כא:): דכל צרכי גופו חשיבי
כאוכל נפש. וכשי' הרשב"א ס"ל להתוס'
(כ"ג. ד"ה ע"ג חרס) שחלקו במתוך
בין מכבה למבעיר. דדוקא במבעיר
אמרינן מתוך ולא במכבה, דמכבה איננה
מלאכת א"נ באופייה, משא"כ הוצאה
והבערה, דחשיבי כמלאכות של א"נ
באופיים ובמהותם. הרי דס"ל דא"נ
עצמו מותר אף במכבה, אלא דל"א ב'
מתוך. וראיתם ברורה מן הגמרא דהתם,
דבשרא ע"ג גומרא מותר, אף דבכל
מחתה בגחלים יש גם מכבה וגם מבעיר
(כריתות כ.). ולשיטת הרמב"ם צ"ל דאין
זה חשוב כיבוי. וכן גרס הרי"ף להדיא
בביצה. (עפרמ"ג בפתיחה הכוללת להל'
יו"ט פ"ב אות ד'. ד"ע.) - והיא מחלוקת
יסודית בין הר"ם והתוס', אי ס"ל לב"ה
דצורך מתיר א"ל. ובאותה מחלוקת
פליגי ראשונים אף לענין איסור מתקן
מנא ביו"ט לצורך א"נ, דהר"ם אסרו
לגמרי (פ"ד ה"ט) ואחרים התירוהו (שם
במגיד מנשה), וכשיטת ר' יהודה דס"ל
לכם, לכל צרכיכם, (עגמ' כ"ב א').
ובאמת צ"ע בפסקי השו"ע, שלענין מתקן
מנא פסק כשיטת הר"ם (בסי' תק"ט ס"ב),
ולענין מכבה התיר הרמ"א (רס"י תקי"ד).
ועפ"י דברינו דלעיל, היא סתירה גלויה
לעין!⁵⁵ ואף בשו"ע עצמו (תקי"ז ס"ד)

⁵⁵ עאגרי"מ (או"ח ד - סי' קג) ובשש"כ (יג-מט) בשם הגרשז"א. (הערת המגיה חיים א.)

צ"ל דלמסקנא חזרו מזה. וכל' הגמ' (י"ב רע"ב) ... כיון דאמרי מתוך ... הוצאה ... ה"נ מתוך ... הבערה. ואף דמתחילה אמר שמה ריו"ח הבערה ובישול אינה משנה, צ"ל דלא הי' לו להר"ם הגי' בגמרא אלא הבערה אינה משנה, בהשמטת תיבת בישול. וכמדומה לר' שראה כן בהעמק שאלה, בבארו שי' הר"ם עפ"י המהלך. ולזה הוקשה לו להר"ם פ"ד ה"ב מכיבוי, דהול"ל שיותר בין לצורך אוכל נפש ובין שלא לצורך, כמו בהוצאה והבערה. ועכ"פ הו"ל להתיר לצורך א"נ - שלא תתעשן הקדירה. (סוף ה"ו.) וכ' דאעפ"כ אסור, דליתא למתיר דא"נ בנוגע למלאכות שאינן של א"נ, אלא בהוצאה ובהבערה. - וצע"ק. אך לפי שיטת הר"מ יקשה הגמ' דשבת (קלד.), דמן התורה מותר לגבן ביו"ט, דמלאכת א"נ היא, אלא דמדרבנן אסרוהו, דאפשר לעשותה מעיו"ט. [ובקשר עם זה עי' תוס' שבת (צ"ה.) ד"ה והרודה, שסיימו דבריהם בשיטה מפליאה ...] דצ"ע, שהרי האי' במגבן הוא בונה. (ועי' אור שמח שם, דסוגיא דפר"א דמילה אזלא בשיטת הירושלמי, דאיסור מגבן היינו לש ולא בונה, וכדמשמע מהמשך הגמ' - ומ"ש מלש וגו'. ולק"מ לדעת הר"מ.) וצריכים לפרש, דבמגבן לאכילה, אין זה מכח המתיר דא"נ, אלא דבכה"ג, אין מלאכת בונה בגדר מלאכה, אלא כמלאכת א"נ בטיבה ובאופיה היא נחשבת. שהרי

להשוות כל המלאכות של א"נ עם הוצאה והבערה, והיינו כשיטת התוס'. ודוחק בל' הר"ם. והנל"פ בזה, דהוקשה לו להר"מ סברת מתוך, לומר דעצם אופייה של זאת המלאכה היא של א"נ, ועל כן אינה חשובה מלאכה, הלא ניתן לחלק בין עושה המלאכה לאוכלין ולצורך אכילה, דבכה"ג חשובה כפעולת היתר, ואינה כלל בגדר מלאכה, לבין עושה מעשה המלאכה בדבר אחר (כגון: המבשל גיה"נ ביו"ט, דאיסורי אכילה אינם מאכל לומר שבישל מאכל והיה מעשה בישול שלו פעולת היתר). דבשינוי החפצא משתנה אופיה של המלאכה ועצמותה. אך היינו דוקא במלאכות שבעשייתו אותן לאוכלין ולצורך א"נ חשובות כמלאכות אוכל נפש באופיין. אבל בהוצאה והבערה באמת, ס"ל להר"ם דאוכל נפש מתיר הוא בהן. דאפילו בעושה אותן לצורך א"נ נמי אינן נעשין לעולם מלאכות א"נ בטיבן, ואעפ"כ הותרו לפעמים. וא"כ, ס"ל לב"ה דאמרינן מתוך להתירן בכל אופן. והיינו דלא כשיטת התוס' (כ"ג.) דהבערה חשובה מלאכת א"נ בטיבה ואופיה. דאילו הי' כן, ס"ל להר"מ דלא הי' אפשר לומר מתוך שהותרה וכו', דבאוכלין אינה מלאכה, ובאינם - אוכלין היא מלאכה, ולעולם לא היתה מלאכה והותרה. (כעין זה באור שמח לפ"ד ה"י.) ואף דאיתא להדיא בגמ' בתחילת הסוגי' (י"ב.) דס"ל לב"ה מתוך אף לענין שחיטה,

אלא דמלאכה שהיא בעצמותה ובאופיה של או"נ אינה בגדר מלאכה, א"כ ניתן להיאמר, דאפילו במלאכה שיש בה אפשרות של או"נ נמי חשובה ונידונה כמלאכת או"נ להיותה מופקעת מגדרי המלאכות האסורות.

התוס' סיימו, דמרבה בשיעורין מותר לב"ש. והביאו ראי' מעירובין מהגמ' דפיקוח נפש או אמירה לעכו"ם לצורך מצות מילה. והק' רעק"א, מדוע לא ציטטו המפורש במס' ביצה (יז.) ממש בנדון זה? ועפ"י הנ"ל יש ליישב, דאילו מהגמ' דביצה י"ל דהיינו דוקא לשי' ב"ה, דמלאכת או"נ מופקעת מגדרי מלאכות האסורות. ומאחר שעצם מעשה המלאכה אינה חשובה מלאכה, פשיטא דאף להרבות בשיעורי החפצא מותר, דאינו עושה מלאכת איסור כלל. אך לב"ש, דבעינן מתיר לאי' המלאכה, יש מקום לומר, דדוקא בעד הכשיעור יש היתר, ולא בעד ריבוי השיעורים. וע"ז הביאו ראייתם מפיקו"נ, דהיינו מלאכה שהותרה לכו"ע - ואפילו לב"ה כך גדרה, ואפ"ה מותר להרבות. דהיתר בעד מקצת שיעור מתיר אפילו בעד ריבוי השיעורים. וא"כ הה"נ לב"ש, לענין היתר או"נ. (ולפי דרכנו מיושבת היטב קו' התוס' פסחים (מו:), דלמ"ד הואיל לפטור, א"כ כל עושה מלאכה יפטר, הואיל ואי' הי' עושהו לחולה שיב"ס. ותי' דחוק, עפרמ"ג בפתחה להל' יו"ט

א"א לאכול גבינה מבלי לגבנה מתחילה, וא"כ, מעשה הגיבון הוא הכרחי לגמרי (indispensable) בעד הא"נ. וכל כה"ג חשיב א"נ, בניגוד למכשירי א"נ, וא"כ חזרה מלאכת הבנין בנדון זה כמלאכת א"נ בעצמותה. וכבר ביארנו דמתוך להר"ם מיוסד אמלאכה שהותרה לצורך א"נ, ולא באופן שהוצאת מכלל המלאכות מחמת שבמקצת אופנים טיב זאת המלאכה הוא של א"נ במהותה. ומיושבת בזה אף את קו' התוס' (שבת צ"ה.). (ועיין פרמ"ג בפתחה הכוללת להל' יו"ט פ"א אות טי"ת. ד"ע.)

מתוך ר"ל באופן שאינו עושה לצורך א"נ. המחלוקת בהואיל (פסחים מו.) היא מה נדון כצורך א"נ, רק מה שמחשב בה לאכלו היום, לאפוקי מה שמחשב בה לאכילת מחר, או כל מה שאפשר להשתמש בו לצורך א"נ נדון כא"נ. ולכאורה היה מקום לומר דבעיית הואיל שייכת אף בשיטת ב"ש, ולא רק לב"ה. דע"י הואיל תהיה המלאכה חשובה כנעשית לצורך א"נ, ומותרת. וכן דעת רעק"א בגליון הש"ס לשבת (לט:). אך דעת התוס' והרשב"א אינה כן, כמ"ש. והסבר הדבר נל"פ עפ"י ביאורנו במחלוקת ב"ה וב"ש. דלב"ש, דצורך א"נ מתיר, א"כ פשיטא דבעינן צורך, לאפוקי במבשל מיו"ט לחול דליכא צורך. אך לשי' ב"ה, דאינן הצורך מתיר, (צ"ע לשי' הר"ם כהסבר מו"ר. ד"ע.),

מתחילה, אלא פושרין בלבד, נוהג אי' זה. דאין האי' לרחוץ במים שנתבשלו בשבת, אלא במים שהוחמו בשבת. וברשב"א פי' באיסור זה עפ"י גזרת הירושלמי, דאסור להפשיר במקום שהיס"ב.⁵⁶ ואף דהכא לא יבוא לעולם לידי בישול דאורייתא, שהרי פשיטא שלא יעמוד שם עד שישרף גופו מחום המדורה, אפ"ה אסור, דהמקום הוי יכול לבוא ליס"ב. ואפשר דהמפרש כהרשב"א לא יסבור כריב"א, דאי' הרחיצה במים חמים היינו דוקא בנעשית בהם מלאכת בישול.

טעם ההיתר דרישא, דמשתטף בצונן אחר החמו את גופו, להרשב"א הוא מוכן. אך לריב"א צ"ב. ונל"פ, דמאחר שגופו חם יותר מן המים (המתחממים מגופו), לא מיקרו חמים בזאת הרחיצה. א"נ יל"פ, דמאחר שכל כונתו הוא להצטנן במים אלו, ולא לחמם את גופו בהם, אין זה בגדר רחיצה במים חמים, שלא נאמר זה האיסור אלא במתכוין להתחמם ע"י המים החמים. ובענין רוחץ ידיו ואח"כ מנגבם ע"י electric dryer, שהמים מתחממים, והרי הוא רוחץ במים חמים⁵⁷ (יל"ע לענין שבת, מלבד בעיית השתמשות בדבר של עלעקטרי; ויל"ע לענין אבל ג"כ ... ר').

פ"א אות כ"ב. ולהנ"ל לק"מ. דפיקו"נ הוא מתיר, ולא הותר אלא במקום פקו"נ. אבל או"נ לב"ה אינה נקראת מלאכה כלל, והאפשרות דהואיל ואי מקלעי ליה אורחים פועל כבר שלא תחשב כמלאכת אבטלה [- בלשונות פי' מו"ר בשי' הר"ת], ובזה סגי להיתר. מיכל. אך המשך הסוגיא דפסחים (מ"ז רע"ב) מפליא, שהקשו איש חורש תלם אחד, למה חייב אי' חרישה ביו"ט, הואיל ואילו שחט עוף הי' מותר לו לחרוש בכדי לקיים מצות כיסוי הדם, דעדל"ת, ה"נ נימא הואיל לפטרו ממלקות. וזה פלא! דעדל"ת פשיטא דהוי מתיר פרטי במקום מיוחד שישנו שם להעשה, ודמ"א קו' הגמרא הלזו לקושיית התוס' בחולה שי"ב סכנה. מו"ר ...)

(מ:) מפני שמפשיר מים וגו'. תוס'. אי' רחיצה. הי' מקום לומר דאיסור זה, דרחיצה בחמין, הוא דוקא בהוחמו עד שהיס"ב, ואז אסור לרחוץ במים הללו, אפילו הם עתה פושרים. אבל יס"ב דמעיקרא בעינן, בכדי שיהיו המים כנעשית בהן מלאכה, ומלאכת בישול היינו ביס"ב. אך מגמ' זה שמעינן (לשי' ריב"א) דאפילו לא היו יס"ב

⁵⁶ במג"א (שכ"ו-ו') אוסר לדעת הרא"ש אפילו במקום שלא יבוא ליס"ב. ועיי' בה"ל ד"ה יש אומרים. (הערת המגיה חיים א.)

⁵⁷ וערא"ש (סי' טו'), צריך אדם ליזהר אחר שנטל ידיו שלא יחמם אותם כנגד המדורה עד שינגבם תחילה. (הערת המגיה חיים א.)

ס"ל דשמן אין בו משום בישול. - ושיי
 רשב"ג כר"י, דחידושא דבישול משקין
 דחימום (בניגוד לתיקון והכשר) שייך
 בכל המשקין ולא דוקא למים. ושיעור
 יס"ב דחימום מים הוא פרטי למים,
 ובשמן (דהיינו, שאר משקין) הוי שיעור
 שונה, דהיינו - הפשר. וצ"ע באמת מדוע
 התיר כלאחר יד, הלא בכל איסורי שבת
 הוי כלאחר יד פטור אבל אסור? ודו"ק.
 - [וערמ"א לסי' שכ"ח סי"ז, ובמש"כ
 בס' בעקבי הצאן עמ' נ"ג, בהערה ג'.
 (ד"ע)]

במרחץ לא הי' צריך רבי לבישול
 המים, אלא להפשרו בלבד,

ואפ"ה אסר בכ"ר. ש"מ, לגי' רש"י,
 דהפשרו זהו בישולו. וטען עליו
 הרשב"א, דא"כ יהי' דין שמן כקוליים
 האיסופנין, דאף בכ"ש יש בישול. דכ"ש
 דאינו מבשל, היינו דוקא בבישול כבד,
 אבל בנוגע לבישול הקל, יש בישול אף
 בכ"ש. ולכך גרס הוא, דש"מ הפשרו
 לא זהו בישולו, ואפ"ה נאסר בכ"ר, מכח
 גזרת הירושלמי. ולדידי', אין זה סתם
 חומרא דירושלמי, אלא מפורש הוא בהך
 עובדא דרבי, ואף בברייתא דמשתטף
 ומתחמם דלעיל, לחד פירושא. - ורש"י
 ממאן בגי' הרשב"א ובפי', דפליג אאיסור
 הירושלמי, כדיוק הרשב"א מלשונו

לכאורה יש לאסור, כסיפא דברייתא. אך
 יש מקום לומר שיהי' מותר, שהרי אין
 כונתו להתחמם אלא להתנגב. וכחילוק
 השני בין רישא לסיפא. ועייין. -

באיסור הבאת קומקמוס פי' ג' פי':
 (א) רש"י פי' דהיא גזרת
 רחיצה, שמא ישפך. (ב) בתוס' - גזרת
 סחיטה. ג"כ, שמא ישפכו. (ג) אי' רפואה
 בשבת. ופלוגתתם היא, אם נאסרה
 רפואה בapplication of heat. ונפק"מ ל-
 hot water bottles, דפשיטא דליכא למיחש
 לשמא ישפך. ולהלכה, מחלוקת ראשונים
 הללו היא. -

בשמן יש ג' דיעות לתנאים: אין בו
 בישול; בישולו כמים; הפשרו
 זהו בישולו. הדיעה השני' מובנת, דכל
 משקין דינם כמים. והדיעה הא' גל"פ
 דבאמת ב' הלי' הן בבישול: המבשל את
 המאכל ... והמחמם את המים וגו' (כלשון
 הרמב"ם רפ"ט מהל' שבת), דבאוכלין
 הוי בישול תיקון והכשר המאכל, דבעינן
 כמאכל ב"ד, אבל במים הוי בישול
 חמום בלבד, דאין המים מיתקנים יותר
 בחימומם.⁵⁸ ונל"פ, דחידוש זה דחימום
 חשוב כבישול לא נאמר אלא לענין מים
 בלבד, ולא לענין שאר משקין. ולהכי

⁵⁸ ועפ"י יסוד זה יישב האג"ט (י"ט, י"ב) את הקושיא, היאך מתחייב המבשל מים, והלא אפשר לשתותו חי.
 עיי"ש. (הערת המגיה חיים א.)

לכין בישול קל, הלא ה"ט דחילוק זה, דבבישול בעינן שיבשל כדרך בישולו. (וכן פרש"י - לט. - טעמא דכו"ע מתירין בישול בחמה, דאין דרך בישולו בכך.) ובישול כבד אין דרכו להתבשל בכ"ש. וא"כ, פשיטא דלא יהיה זה ענין כלל לבליעות דאו"ה, דלא נאמר בהו ענין כזה דבישול כדרכו. ובאמת לשיטתם אזלי בזה. דדעת התוס' (מב): להשוות בישול ובליעות או"ה, ומסתמא כן דעת רש"י וחכמי צרפת. ושמה חילק הרשב"א בשם הרמב"ן, דאין להשוות בישול ובליעה. (מדבעינן תולדות האור בנוגע לגדר בישול דכהת"כ - פסחים (מ"א). בענין בישול הפסח בחמי טבריה - ש"מ דגדר רש"י "דאין דרך בישולו בכך" הוא לא מצד הא דבעינן מלאכת מחשבת למעוטי כלאחר יד, אלא הלי' פרטית היא בבישול, ולא מצד הלי' שבת הכלליות.⁵⁹ ד"ע.)

אך הגמ' דמלח ק' לדעת רש"י. ובאמת צ"ע אף לדעת רשב"א, הלא פשיטא דמלח הוי מדברים הקלים להתבשל, והיאך אפשר לומר שלא יהא כ"ש מבשל בו. והכי קיי"ל (שי"ח ס"ט), זולת הגהת הרמ"א עפ"י התוס', דהמחמיר כאידך לישנא דגמ', תבוא עליו ברכה. והנל"פ בזה הוא, דמלח באמת בא למתק מאכלים אחרים הנאכלים בפ"ע, משא"כ מלח,

בד"ה לא שיחמו. וכונת רש"י ד"ה וש"מ הפשרו, "במקום הראוי לבישול", הי' נל"פ עפ"י שי' הירושלמי, דכך פירש רש"י בעיית הגמ' בהפשרו זה בשולו (העולם). אך אינו נראה (למו"ר). וכונתו פשוטה לומר, דהפשרו זהו בשולו היינו בהנחה העיקרית והראשונה; דיש בישול בשמן. (מדומני שכן פירשו מו"ר ...)

מחלוקת זו דרש"י והרשב"א בענין

בישול בכ"ש חשובה היא למאוד אף לענין אחר: לבעיית בליעת איסורין בכ"ש. לדעת רש"י הלכה ברורה היא, חק נתן ולא יעבור, דאין בישול בכ"ש כל עיקר. (וצ"ע מקולייס האיספנין, כקו' הרשב"א. ונראה לתרץ דס"ל דעירוי כ"ר ככ"ר, אלא דאין הדחה זו פועלת הכשר בשום מאכל אלא באלו הדגים המלוחים, ודין בישול מאכל בעי תיקוני והכשרו כמאב"ד, כידוע. ומהתם לק"מ. אך מסוגיא דמלח - מב: - צע"ג ליישב שי' רש"י.) ועפ"י השיטה יש להמשיך ולומר, דכמו שאין בישול כלל בכ"ש, ה"נ אין בליעה בכ"ש, עפ"י דין. כלומר (כן יש להסביר), דלא נאסרה בליעה אלא באופן שבאה בדרך בישול, דהיינו - למעוטי בכ"ש. אך לשיטת הרשב"א, דמחלקינן בין בישול כבד

⁵⁹ ועיי' אגרי"מ (או"ח גי' - סיי נ"ב) לענין בשול במיקרו-גל, ובסי' מנחת שלמה (ח"א, דף ק"ה). (הערת המגיה חיים א.)

שאינו מאכל בתורת עצמו. ולהכי ס"ל לאמוראי, דאין למלח שיעור בישול בפ"ע, אלא שיעורו כשיעור המאכלים שעמו הוא רגיל להתבשל. דלחד מ"ד משערין ברוב המאכלים שהמלח בא למתק, וממילא בעינן בישול כ"ר למלח, כמו לרוב מאכלים. ולאידך מ"ד בעינן טפי מכ"ר, דהיינו - צלייה ממש ע"ג האש - כמו בישראל דתורא, דאין לשער ברוב מאכלים, אלא במקסימום של השיעור בישול האפשרי של אוכלין שהמלח בא בהם למתק את האכילה. וזהו באמת החומרא בתה, שיהי נידון כמלח, דהיינו - כדברים הקלים להתבשל, ויהי דינו להתבשל אף בכ"ש, כמלח, ולשערו בשיעור בתורת עצמו, ולא בשיעור המים שהוא בא למתק. (וצ"ע, דכל תה הוי מבושל מתחילה, בבית החרושת ... רמ"פ.) [ועי' אגר"מ ח"ד (סי' ע"ד). ובערוה"ש (שי"ח-כ"ח). חיים א..]

האוכל בלי הבישול, פטור עליו. וכמו דקיי"ל בנוגע לאי' בישולי עכו"ם (שבת נ"א א). ונראה לפשוט הספק מהרמ"א לאו"ח (שי"ח ס"ד): השו"ע פסק כגזרת הירושלמי, שכן דעת הרשב"א, דהפשר אסור במקום שיכול לבוא לידי יס"ב. והוסיף הרמ"א, דאי' זה נוהג אפי' בפרות שאפשר לאכלם חיים. הרי, דאם יניחם לבוא לידי בישול, יעבור איסור בישול דאורייתא, ולהכי גזרין אהפשר דידהו (מג"א ס"ק ל"ז). (אך יש לדחות, דגזרה זו ישנה אף במקום שאפילו יבוא לידי יס"ב לא יהי הבישול אלא מדרבנן.⁶⁰ דהרשב"א פירש כן בגמ' דרבי, שהי' בחמי טברי', דליכא בהו איסור של תורה. עחי' רעק"א לאו"ח שם. ד"ע.)

מותר להרהר. ואף כאן, אף שדיבר, הי' האיסור בהרהור, שהרי לא אמר לו בהסברה, דיש בישול בכ"ר אבל כ"ש אינו מבשל - לא אמר כן להדיא; אלא אמר טול בכ"ש ותן. אך כנראה, הבין המדבר והשומע את ההלכה הכרוכה במאמר זה. והיינו הרהור. והי' צ"ל אסור, ומותר מחמת אפרושי מאיסורא. וצ"ע, מדוע לא צרפו גמרא זה עם הבעיא דרפ"ק אם מותר לחטוא בכדי שיזכה השני. (ד'. ותוס' שמה.) ובע"כ צל"פ,

רמב"ם פ"ט ה"ג: המבשל ... דבר שא"צ בישול כלל פטור. יש להסתפק בכונתו, אי ר"ל שאין הבישול מועיל לתקנו או להכשירו כלל, יותר ממה שהיה ראוי לאכילה מעיקרא; או דר"ל בזה עוד חי' נוסף, דאע"פ שתיקן בבישולו, מאחר שיכול היה לאכול

⁶⁰ ועי' שער הציון (אות י"ד) שהברכי יוסף מסופק בזה, ודעת הפרמ"ג שאסור מדאורייתא, ועי' מאמרו של הר"מ וויליג בבית יצחק כרך כ"ו. (הערת המגיה חיים א.)

רק מדרבנן, יובן בפשיטות האיך הותר
לאפרושי מאיסורא. אך דו"ק.)

באיסור שיטה, שמא יעשה חבית
של שייטין, לפרש"י ניתוסף
בסוגין עוד חשש איסור - שמא יגבל,
וימחה מן העפר לתוך המים. -

(מא.) המיחם שפינהו. דבישול היינו
יס"ב.

והלא מצרף. לרש"י ותוס' - היינו מכה
בפטיש. ולרש"י צריכים לחלק
בין צירוף עששיות, דהוי אך דרבנן,
לצירוף בכלים, דהוי דאורייתא. דרש"י
פירש בכונת הגמ' יומא (לד:) דלא אסר
ר' יהודה דבר שאינו מתכוין במלאכה
דרבנן. וצ"ל דבסוגיין הויא מלאכה
דאורייתא. (כן חילקו התוס' שם ביומא.)
ואף קושיית התוס' מגרירה, דהויא אך
אי' דרבנן, דאינו חורש אלא כלאחר יד,
נמי לק"מ. דלא התיר רש"י לר"י בדבר
שאינו מתכוין אלא במלאכה שעצם
צורתה ומהותה חסרה מדאורייתא. אבל
בגרירה, הלא מלאכה גמורה היא, אלא
דיש פטור חיצוני מן הצד, דליכא מלאכת
מחשבת, דבכל איסורי שבת בעינן כדרכה.
והחילוק פשוט ומבואר. ובאמת לשיטת
רש"י, דהאיסור במצרף הוא גמר מלאכה,
הי' מקום לומר דבדבר שא"מ יהיה מותר

דבמקום אפרושי מאיסורא ליכא איסור
הרהור כלל. והסבר הדבר נ"ל, דבאמת
כתיב לא יראה בך ערות דבר, והי'
מקום לומר דדיבור אסור הרהור מותר.
דהאיסור בבית המרחץ היינו מחמת
ערוה, דהכל ערומים שם. אך נאסר
הרהור מטעם האי' עשה דוהיה מחניך
קדוש. דהרהור ד"ת במקום ערוה אינו
בגדר קדושת מחנה. אך במקום אפרושי
מאיסורא, הלא אדרבא, עצם ההרהור
היינו קידוש המחנה ולא חילול קדושתו.
כן הי' נל"פ. אך עי' רשב"א,⁶¹ שהתיר
אף הוראה גמורה בבית המרחץ, דהיינו
- דיבור ממש. וזה צ"ע, הלא איכא לאו
גמור דלא יראה. והי' נ"ל דהכא לא היו
עדיין ערומים בבית המרחץ, ולא היה
האיסור בזה אלא מחמת שהמקום ההוא
מיוחד ומוקדש לערוה, ועל כן ליתא
להלאו ורק להעשה, וכנ"ל. (עי' פ"ק
דנדרים דף ז' ע"א.)

ולענין איסורי ערוה בכלל, בפשוטו
נראה דכל אלו דאורייתא.
עי' סוף פ"ג דברכות. ועאו"ח (סוס"י
ע"ו) לענין קרא ק"ש במקום צואה, אם
חוזר וקורא אח"כ א"ל, דיש סברא לומר
דמעכב אפילו בדיעבד בקיום המצוה.
ומזאת הדיעה משמע בבירור דהווי
אלו איסורי תורה. (ואם נאמר שהכל

⁶¹ עי' בס' עמק ברכה, בהלי' מחניך קדוש, אות ב'. (הערת המגיה חיים א.)

אפשר). נמי מתייחסת העבירה אליו מכח **כונתו**. - ופלוגתתם היא **בצירוף** החטא להגברא בכהת"כ. אך במכה בפטיש, הלא באינו מתכוין לתכלית של גמר המלאכה, הלא נמצא דליכא הכא גמר מלאכה, וחסר עצמה וגופה של המלאכה, והיאך יהי' זה אסור - אפילו לר"י. (עמ"מ ולח"ם פ"ב ה"ב, ומג"א שי"ח סקל"ו).

אך שיטת הר"מ דבצירוף יש אי' מכבה, היכא שמתכוין לצרף. והוא אי' דאורייתא. וצ"ע, היאך התיר כיבוי גחלת של מתכת בשביל שלא יזיקו בה רבים, הלא איהו גופי' פסיק דמלאכה שאצל"ג חייב עליה. וכאן (פ"ב ה"ב) חילק בין כיבוי בכונת צירוף לסתם כיבוי. וצ"ב. ונל"פ דס"ל להר"ם דאף לר"י, פטור העושה מלאכת **אבטלה**. ובמכבה סתם ככה ללא שום כוון, ממילא דליכא חיובא. וכן נמי נל"פ (שם סוף ה"א) המחמם את הברזל כדי לצרפו במים, דהוי חיוב מבעיר, דבלא כונת צירוף, פטור מה"ט. וא"כ בזה"ז, בהדלקת הנר העלעקטרי, אף דליכא כונת צירוף בהבערת מתכת הלזו, מכ"מ יתחייב, דפשיטא דאין זו מלאכת אבטלה.⁶³ וער"מ (פ"ט ה"ו), המחמם את המתכת עד שתיעשה גחלת ... דהוי

אפילו לר"י, דמחלוקת ר"י ור"ש בדבר שא"מ היינו, דלכו"ע מתעסק אינו מעשה עבירה כלל,⁶² ובתורת כן, הוא היתר גמור. וה"ט, דאין מעשה העבירה מתייחס אליו, וכאילו נעשית העבירה מאליה. והיינו **באינו יודע כלל** מתוצאות פעולתו הוא. אבל ביודע **שאפשר** שיצא ממעשיו חטא, דהיינו - בידיעה מסופקת, זה מיקרי כבר דבר שא"מ, ובהא פליגי ר"י ור"ש, היאך מצרפים מעשה העבירה להגברא. ואין המחלוקת בהיתר וקולא מיוחדת דדבר שא"מ, דיש היכי-תמצא שיחמיר ר"ש ויקיל ר"י - כל חד וחד לפום שיטתו. עי' פסחים (כה:): באיכא דאמרי, דבלא אפשר וקא מכוין ס"ל לאביי דר"ש אסור ור"י מתיר. דהיכא דהוי לא אפשר, תו אין לייחס **המעשה** הזה שע"י נעשית העבירה, אליו. אבל סוכ"ס, הלא מכוין הוא, ויש לו **כונה**. דלר"י, דדבר שא"מ אסור, ה"ט - דכל היכא דהוי מעשה ידי, שפיר מתייחסת העבירה אליו בהכי, אפילו בידיעה מסופקת שגורמת לחסרון כונה. אך לר"ש, אין לייחס העבירה אל הגברא **אלא בכונה**, הבאה תמיד ע"י ידיעה ודאית בלתי - מסופקת. וא"כ, אפילו היכא דאין המעשה מעשה של איסור (דהיינו: בלא

⁶² עי' משי"כ במסורה, חוברת ה', עמ' כ"ה.

⁶³ וכ"כ הגרשז"א בספרו מנחת שלמה. אבל החזו"א (נ-ט) כתב שאינו חייב מטעם מבעיר אי"כ רצונו לצרף, אלא שהחזו"א מסופק אם אין כונתו לא לצרף ולא לרכז, אם יש בו משום בשול, ואע"פ שאינו נעשה גחלת, אפשר דאסור כעין חצי שיעור. ועי' סי' ששי"כ שהקשה בזה, דלא מצינו אסור חצי שיעור **באיכות** המלאכה. (הערת המגיה חיים א.)

העושה, **שרצונו** הי' לחפץ האחר. וכן חילקו הרא"ש והר"ן, דבפ"ר הא איכא **ידיעה** ודאית, ועל כן אינו עוד בכלל דבר שא"מ, דהיינו - **ידיעה מסופקת**, וכנ"ל. אבל בלא ניחא ליה, הא חסר **רצון** העושה. (וצ"ע: א) מדוע מותר לגמרי; הא בפטורי דמייחדי לשבת קיי"ל דפטור אבל אסור. ב) לכאורה הי' צ"ל מותר אף לר"י, ולא רק לר"ש,⁶⁴ דזה כבר אינו תלוי במחלקותם בדין דבר שא"מ. אא"כ נאמר דבעיא זו תלוי' בבעיית מלאכה שאצל"ג, וכדברי מו"ר בקשר לדברי התוס' (מ"ב). ד"ה אפילו של עץ. העולם). - והתוס' שלפנינו חדשו, דמלאכת מחשבת הויא נמי פטור היכא דליכא ידיעה ברורה וודאית. ולכאורה אין זה דומה להגדרת הרא"ש והר"ן, דאינהו ס"ל דמלאכת מחשבת ממצט במקום דאיכא חסרון **רצון**, ולתוס' - חסרון **ידיעה**. ולכאורה אינהו ס"ל כתוס', אך התוס' א"צ לחדש כל כך, דאף חסרון **רצון** פוטר בשבת. אך זה ק'. דהתוס' עצמם (עב: הנ"ל) הוכיחו מכריתות דחסרון **רצון** היינו פטורא דמלמ"ח. וצל"פ לשיטתם, דנתחלף לו נר זה באחר, או תאנה זאת באחרת, לאו ה"ט דפטור - מחמת חסרון **רצון**, אלא מחמת חסרון **ידיעה**. דאע"ג דאיכא ידיעת המעשה בכירור, מכ"מ לא היתה בזה ידיעת החפצא על נכונו.

בכלל מבשל. וכאן פ"ב הכניסו להל' מבעיר. (עראב"ד רפי"ב, ומג"א לשי"ח סוף סק"י). ונראה דהלכות חלוקות הן, דעד שתיעשה גחלת במבשל היינו - עד **שיאור** מחמת החום. אבל בכדי לצרף, מסתברא דלא בעינן חימום כולי האי. ובאמת חידוש גדול היא שיטת הר"ם, דיש אי' הבערה בחימום מתכת, אע"פ שאינו מאיר מחומו, אלא סתם - **שהוחם הרבה**.

עיר התוס' עפ"י גי' ביומא, דאיסור צירוף הוא מכה בפטיש (כן דעת כל חכמי אשכנז, עי' השגות רפי"ב). והוא איסור דאורייתא. אך שי' ר"י לאסור דבר שא"מ בשבת, הוא אך מדרבנן. ואין שבות במקדש. והסבר הדבר לחלק בין שבת לשאר אי' תורה הוא מכח גזה"כ דמלאכת מחשבת, וכן דעת רש"י. (קכא: עיי"ש בגליון הש"ס). והוא חילוק שלא נמצא מפורש בגמרא, והוא מיוסד ע"פ גזה"כ דמלאכת מחשבת. וכעין זה מצינו ברא"ש ור"ן ס"פ ח' שרצים (ק"י:), דפ"ר דלא ניחא ליה מותר בשבת מטעם גזה"כ זאת. עתוס' (עב: ד"ה נתכוין), דמתעסק היינו חסרון **ידיעת** המעשה, אבל בנתכוין לחתוך זה וחתך אחר פטור מטעם מלאכת מחשבת, היינו - אף דאיכא **ידיעת** המעשה, מכ"מ חסר **רצון**

⁶⁴ נקודה זו כבר יישובה התוס' ביומא (לה.), ועיי' מש"כ בזה בבית יצחק, תשס"ב, עמ' רח"צ. (ד"ע)

- במלאכת מכה בפטיש - צירוף דרבנן הוא. ר"ל, לכל היותר א"א לאסרו אלא מדרבנן, דמדאורייתא פשיטא דמותר, דהא ליכא עצם "הגמר מלאכה" הנצרך בעד זה האיסור. ואיסור דרבנן זה לא גזרו במקדש [או נפרש: לא אסרו כלל. העולם].

(התוס' הק' לשיטתם מכריתות,

דמשמע דדשא"מ חייב בשבת

לר"י. ותו, דהתם מיירי בפ"ר. וטעמא דפטור לר"ש, מחמת מלאכה שאצ"ג. והזכיר הגמ' בל' דשא"מ לחידוש דר' יהודה, דמלאכה שאצ"ג חייב אפילו בפ"ר, ולא רק במתכוין למעשה המלאכה. וצ"ב התרתי לריעותא הזאת שבס"ד הגמרא, כפי הבנת התוס'. ונראה בפירושו, דס"ד הגמרא בחידוש זה הי', דא' מלאכה שאצ"ג דפטור לר"ש הוא מצד מיעוטא דמלאכת מחשבת, וכד' רש"י (צג:); וב) ואף ר"י ס"ל דמ"מ ממעט היכא דחסרה מחשבת הגברא, אך לדידי' סגי לי' במחשבת המעשה, אף כי חסרה מחשבת החפצא של המלאכה. אבל לפי"ז הי' צ"ל, דבאצ"ג וגם אינו מתכוין (אף כי הוי פ"ר, ואיכא ידיעה ודאית, מכ"מ מחשבתו על עשיית המעשה ליכא.), הו"א דאף לר"י יהיה פטור. וקמ"ל הגמ' דלא ס"ל לר"י דין זה דמלח"מ כלל, ולא דס"ל ופליג אר"ש בהגדרתו. אך התוס' הוסיפו לבאר, דליכא חי' אלא בפ"ר שהוא מוחה בתוצאה. אבל

אבל בעיקרו הוי מלמ"ח פטור היכא דאיכא חסרון ידיעה. והי' נראה לומר דיש נפק"מ רבתי בין ב' ההסברים, בנתחלפה לו תאנה זו באחרת, אי פטור מטעם חסרון רצון או מחמת חסרון ידיעת החפצא, דהיינו: היכא דנתחלפה לו שחורה בשחורה, כל', דשניהם שוים. דאם הפטור הוא מחמת חסרון רצון, הלא הרצון שוה מחמת שהחפצים דומים בכל מילי. אבל אם טעם הפטור הוא מחמת חסרון ידיעת החפצא, י"ל דאף בשניהם שוים, הרי לא בחפצא זה עשה המלאכה, סוכ"ס. ולא היתה בזה ידעת החפצא על נכון. וער"ם פ"א ה"ט ויו"ד. וסוגיא היא בכריתות ס"פ ספק אכל.

ועוד הי' נל"פ הגמ' דיומא, דה"ט

דאין שבות במקדש, דלא הוי אלא דרבנן, דבמכה בפטיש בלא מתכוין, מותר אפילו לר"י, וכסברתנו הנ"ל (במגיד משנה). [ואפשר אפילו לגרוס כרש"י, בלא תיבות אין שבות במקדש, ולפרש, דבעשית הויא מלאכת צירוף דוקא במתכוין, ולהכי הוי היתר גמור ביומא. ובסוגיין דצירוף כלי הוא, איכא צירוף של מלאכה אפילו באינו מתכוין, לדעת ר"י. עי' לח"מ. הבנת העולם בדעת מו"ר.] וה"פ דל' הגמ': ה"מ בכהת"כ. דיש מלאכה גמורה, וס"ל לר"י דאפי' באינו מתכוין היא מצטרפת אל הגברא. וכהת"כ כוללת כל איסורי תורה ואף איסורי שבת. כמו לפרש"י. אבל הכא

מעשה דוקא, ולא סגי בצורך המוכר לאחר מכן. - ובעצם הבעיא הי' נל"פ, דלדעת רש"י (צג:) דנלמד דין מלאכה הצל"ג מקרא דמלאכת מחשבת, נראה לכאורה דבעינן שיתכוין לכך בשעת עשיית המלאכה. ודוקא לשי' התוס' (צד.) דנלמד דין זה מהא דבעינן דומיא דמשכן, יש להסתפק אי סגי בצריכה לגופה דלאחר שעת מעשה המלאכה.

(מב.) תוד"ה אפילו. הק' אס"ד הגמ' להשוות דיני צל"ג ודשא"מ.

ותי' דהי' סבור, דדשא"מ הוי גזירה דרבנן במקום שיכול לבוא לידי דאורייתא. אך כל דשא"מ הוי ג"כ מלאכה שאצל"ג, ולר"ש דזה רק אסור מדרבנן, י"ל דלא גזרו. ולר"י, דזה איסור דאורייתא, י"ל דגזרו. והק' אזה: א) ר"י אוסר דשא"מ בדרבנן, דהיינו - בגרירה. ב) ר"ש מתיר דשא"מ אף בשאר איסורי תורה, דלא בעינן בהו צל"ג. ובזה סיימו הדיבור, דלפי ס"ד הגמ' המחלוקת בדשא"מ הי' צ"ל פרטי לשבת, אבל מצינו דאיפליגו בה ר"י ור"ש בכל אי' תורה. והוא תימא. - ובהסבר סברת המקשן להשוות ב' ההלכות, אפשר ליישב קצת קו' התוס' הראשונה משי' ר"י בגרירה. דלא הי' סבור המקשן דדשא"מ הוי גזירה דרבנן במקום שיכול לבוא לידי דאורייתא, אלא הי' סבור לומר דב' הבעיות דומות הן. דבדין מלאכת מחשבת ממעטינן מקלקל,

בסתם פ"ר ולא איכפת ליה, ליכא חידוש, דלא הי' אפילו ס"ד להגמרא לומר שיהי' פטור לר"י בכה"ג. והוא דלא כהסבר זה. ונל"פ לפי"ז שהי' הס"ד, דאף ר"י מצריך מלאכה הצל"ג, כמו לר"ש. אלא דפליג עלי' בהגדרתה, דלר"ש בעינן צורך חיובי, ולר"י סגי באפשרות של צורך. למעוטי בלא ניחא ליה דמחאה, דהויא המלאכה אצל"ג בחיוב, ולא סתם מחמת חסרון צורך חיובי. וקמ"ל הגמ' דכריתות, דלא ס"ל לר"י כלל דבעינן צל"ג. ד"ע. ולא זכרתי פי' מו"ר ...

... ור"ש שרי בחותה בגחלים. ר"ל, מדאורייתא. והוא פטור אבל אסור, מדרבנן.

... בארעא דידיה. התוס' הקשו ע"ד סתירת הגמ' בגדר צל"ג, אי בעינן שיהא הצורך ההוא בשעת מעשה המלאכה, או דחשיבא צל"ג אפילו בלא חישוב בשעת מעשה להשתמש בחפצא המחודש של המלאכה, ורק לאחר מכן ברור לנו שיהי' לו צורך בחפצא. ובתי' הי' נל"פ (אנן סהדי דניחא ליה). דסגי בצל"ג לאח"ז, אך בחותה גחלים דכריתות ליכא צורך אפילו לאח"ז. (אינו נהנה בהבערה זו ... כן משמע מפשיטות ל' זו.) אך ביומא תי' להדיא דאנן סהדי שהוא מתכוין ליפות (לה.), ומשמע דעיקר תי' הוא דבעינן צל"ג בשעת

לחלק לב"ה, לפי שיטת התוס' (לט). ד"ה כל שבא, דמדרבנן אסור לשרות בכ"ש. והקשה בפרמ"ג (שי"ח אשל אברהם סקל"ב) מסוגיין. וכתב לחלק בין גוש ללח, והוא כנ"ל, אלא שחילק להיפך משי' ב"ש. ד"ע.)

בב"ה שחילקו בין כוס לאמבטי, פרש"י ב' לשונות: דלשתי' קבעי ל"י, דאף אמבטי הוי כ"ש, אלא דהם מי רחיצה, וכוס הוי כ"ש ומי שתייה. ועוד, דהיינו - פי' שני (ל"ה ...), דכ"ש הוא. ולפי"ז אמבטי הוי דוקא בכ"ר. ובעיית הגמ' ספל ה"ה כאמבטי יהי' תלוי פירושה, בב' פירושי רש"י הללו. לפי' קמא, דכבר ידענו לאסור כ"ש של מי רחיצה, צל"פ בספק הגמ' שרצו לחלק בין רחיצת כל הגוף לרחיצת פניו יו"ר, דדוקא רחיצת כל הגוף מיקריא רחיצה עפ"י דין (בנוגע להוחמו מע"ש, כנ"ל). ודוקא מים העומדים לרחיצת כל הגוף מיקרו מי רחיצה. אך לפי' רש"י השני יל"פ דזה גופא הי' הספק, אי מי רחיצה דכ"ש מבשלים (מדרבנן)⁶⁵ א"ל. ועתוס' ד"ה אבל, וברשב"א.

ונל"פ בל' הגמ' דר"ש בן מנסיא אוסר בין חמין לתוך צונן ובין צונן לתוך חמין באמבטי, דהיינו דוקא

והוא לכו"ע. והיינו, בחסרון מחשבת בעצמה של המלאכה. אבל במלאכה שאצל"ג איפליגו ר"י ור"ש, אי חסרון דמחשבת הגברא נמי הוי בכלל מיעוט זה, או לא. (לדעת רש"י צג., כנ"ל.) וכן י"ל דפליגי ר"י ור"ש בדשא"מ בשבת, דילפינן פטור זה נמי מהאי קרא, (כד' התוס' מא: ד"ה מיחם.), דלר"ש דנתמעט ממלמ"ח אף חסרון מחשבת הגברא, אף בדשא"מ יהי' פטור. ולר"י, דנתמעט מהאי קרא דוקא חסרון מחשבת שבעצם המלאכה, י"ל שיתחייב אף בדשא"מ. אך קו' התוס' הב' במקומה עומדת, בתוקפה.

(מב.) מכבין גחלת של מתכת. ער"ח ורשב"א. והוא פלא. ולפרש דהוא פקו"נ, דוחק.

מחלוקת ב"ש וב"ה אי כ"ש מבשל, פי' בה התוס', דב"ש גזרי מדרבנן. וצ"ע, מדוע לא הזכירו שי' ב"ש במשנת האלפס והקדירה. ונל"פ, דאף ב"ש מדאורייתא קאמרי, דמים במים בתערובת הוי בישול דאורייתא, אפילו עירבם בכ"ש. ודוקא בכישול גוש (תבלין) ס"ל לב"ש דאין בישול בכ"ש. (לכאורה ר"ל ר' לחלק בין חימום מים, להכשר ותיקון אוכלין.⁶⁵ וה"נ צריכים

⁶⁵ כמשי"כ באגי"ט למלאכת אופה (י"ט, י"ב). (הערת המגיה חיים א.)

⁶⁶ כמשי"כ התוס'; או מן התורה, כמשמעות הרשב"א והטור. (הערת המגיה חיים א.)

האיסור בשבת (בהוחמו מע"ש) ובין לענין רחיצה לענין חומרת בישול בכלי שני. והוא עיקר בפירוש הגמרא. - (אך לפי"ז לא יובן תירוץ הגמ'. ד"ע.)

ר' אדא בר מתנא פי' (מא.) במשנת מיחם, דר"ל, עירו צונן לתוך חמין, דאסור במגיע לבישול דיס"ב, ומותר במגיע אך לפושרין. ובסוגיין דאסור, צ"ל דמגיע ליס"ב. וה"נ צל"פ בחמין לתוך צונן, דג"כ מגיע לבישול, ואפ"ה מותר, דלצורת בישול בתערובת מים במים בעינן צונן לתוך חמין, וכנ"ל. והרכס"מ פכ"ב ה"ה הקשה על סתירת הסוגיות, דלאביי מיירי מתני' דמיחם בעוד המים בו, והרי הוא מערה צונן לתוך חמין, ואפ"ה מותר, בכדי להפשיך. והכא קאסרינן. ובאמת לק"מ. דהכא מיירי במים שמלמטה מרובים, כנ"ל, ואתי לידי יס"ב. כן נראה לפרש.

(מב:) תוס' ד"ה אבל נותן. ג' שי' בעירו כ"ר. ראיית הרשב"ם צ"ע, דב' בעיות נפרדות הן: הא) אי איכא חום; והב) אי חשיב הכלי כ"ר או כ"ש עפ"י דין. ואפשר למצוא עירו כ"ר שלא נאמר בו תתאה גבר לצננו מחומו, כגון אם התחתון חם מכ"ש, ועדיין יהיה הספק אם נדון עירו זה ככ"ר או ככ"ש. ונל"פ, דרק הביא תתאה גבר בתוס' ראייה, ולא שהשוה שתי הבעיות, אלא דס"ל,

באמבטי, ולא בכל כ"ר. דהא דמחלק סוגיין בין צונן לחמין ולהיפך, נל"פ דהכל מיירי בהגיעו המים הצוננים לידי יס"ב, ואפ"ה מותר בחמין לתוך צונן. דזוהי מצורת הבישול בתערובת מים במים, דבעינן שיהו החמין מלמטה בדוקא. (כן נראה לר'. וכן משמע ברשב"א. ד"ע.) ור"ש בן מנסיא האוסר אפילו בצוננים מלמטה, נמי לא פליג אהגדרה זו, אלא דס"ל דכמו שאסרו משום גזרת הבלנים לרחוץ בחמים, ה"נ אסרו חימום המים לרחיצה, דהיינו - דהכנות רחיצה בכלל האיסור הן.

רחיצה בחמין ליכא. קו' זו משוללת הבנה. הלא פשיטא דיכול להיות שנצטננו המים שהוחמו מע"ש עד כדי כך שיכול לרחוץ בהם פניו יו"ר מבלי לערב בהם צוננים. ועפ"י דברינו דלעיל נראה לפרש, דחילקנו בין מי רחיצה לבין מי שתייה לענין זה האיסור בישול. ואמבטי היינו - מי רחיצה דרחיצת כל הגוף בחמין היא רחיצה (עפ"י דין) לענין שבת (בחמין שהוחמו מע"ש, כנ"ל בהסבר). אף לפי ס"ד הגמרא לאסור אף בספל כאמבטי, אף דספל אינו מיוחד אלא לרחיצת פניו יו"ר, הרי הי' ס"ד הגמ' לומר דאף רחיצת פניו יו"ר תיקרא עפ"י דין רחיצה, וא"כ הי' צ"ל אסור בשבת אפילו בהוחמו המים מע"ש. דהגדרת "רחיצה" אחת היא, בין לענין

ובהכי סגי להעביר בליעות לענין או"ה. אך לענין הגעלה בעינן שיהיו המים חמים בעצמותם, ערמ"א לאו"ח רס"י תנ"ב ומג"א שם סק"ג, דאף לדעת המחבר נמי בעינן מים רותחים (היינו מעלה אבעבועות, דהיינו - Boiling point) להגעלה.

במשנת אין נותנין. עתוס' ד"ה ואין נאותין. לכאורה אף ר"ש

ס"ל מיגו דאתקצאי במוקצה מחמת מצוה, כסוכה שנפלה. [עי' מחלוקת תוס' והרמב"ן (מ"ה). ד"ה עד.]. וצ"ע, מאי שנא שמן שבנר לאחר שכבה, דמתיר ר"ש (במשנה - מ"ד). וצ"ל פ, דהתם בסוכה, כל יום דחג הסוכות הוי זמן המצוה, ושפיר ס"ל לר"ש מיגו דאתקצאי בעד זמן המצוה. אבל בשמן הנר לאחר שכבה, הלא כבר נשלם ונגמר זמן המצוה, וממילא כלתה הקצאת השמן. דטעמא דחולק ר"ש אסברת מיגו דאתקצאי, דס"ל שכל אוכל מכין את עצמו בעד לאחר זמן. אבל במקום שכל היום הוי זמן המצוה - כמו בסוכה - ליכא כלל לאחר-זמן מנקודת המבט של ביה"ש דתחילת השבת. וב' טעמים אית ליה לר"ש: בסיס (בעד השמן שבנר) והוקצה למצותו (בעד השמן המיטפטף). דהשמן המיטפטף כבר חדל להיות בסיס, ולא אמרינן מיגו דאתקצאי למוקצה דבסיס אלא למוקצה דמצוה בלבד. והוקצה

דכמו שלענין החום קי"ל שהתחתון קובע, ה"נ לענין החלות - שם כ"ר וכ"ש קי"ל שהתחתון קובע. ואף דבעינן כדי קליפה בבליעת איסורין, היינו חומרא דוקא בדיני בליעות, ולא בהל' בישול בשבת. (ואפשר שמחלק הרשב"ם ומפריד לגמרי בין בישול לבליעה, וכדעת הרמב"ן והרשב"א. העולם.) ומה שאמר מו"ר חומרת כ"ק, נראית כונתו עפ"י ד' הרמג"א לאו"ח. שי' בעל התוספות המכריע כרשב"ם בעיקר, אלא דס"ל דהחמירו חומרת כדי קליפה לא רק לבליעות איסור, אלא אף לבישולי שבת. ושי' הר"ת דעירווי ככ"ר לגמרי (והתם מיירי בנפסק הקילוח, חי' הריטב"א המיוחסים). אך הנחת כל ד' התוס', דשיעורי בישול ובליעה שווין הן (זולת אם נפרש כנ"ל בד' הרשב"ם.), וא"כ יש נפק"מ בין רשב"ם ור"ת לענין תתאה גבר דבעינן כ"ק בעליון חם. דהיינו דוקא היכא שהעליון גוש, לדעת רשב"ם, די"ל דגוש החם חשיב לעולם כ"ר, וכדעת מהרש"ל (ש"ך ליו"ד צ"ד סק"ל). אך בעליון לח, הלא עירווי כ"ר ככ"ש, ובכ"ש כמו דליכא בישול, ה"נ דליכא בליעה. ודוקא לר"ת יהי' צורך לכ"ק אף בכה"ג, בלח על גבי גוש. וז"פ.

ערי' גליון הש"ס שהקשה, דבהוא דסוף ע"ז, אפילו הי' המים צונן וכו'. ונראה לתרץ דתתאה גבר מועיל דוקא לענין שנאמר שיש כאן מגע ברותחין,

שאדם **בהול** על ממונו וגו'. אבל בקלקול החמה את הכלי שבה, ליכא כ"כ צורך תיכפי ומידי שנאמר בו שיש שם בהילות. ועתוס' (מג:): ד"ה כבר, דלר"י מתירין איסורא דאין כלי ניטל במקום הפסד מרובה. וכ"כ הרז"ה, וחילק בין איסור זה הקל, לבין איסור מבטל כלי מהיכנו, דאין להתירו אף במקום הפסד מרובה. ותמה עליו הרמב"ן במלחמות (קנד:): מאי שנא האי איסורא מהאי, הלא תרווייהו דרבנן נינהו. ובפשוטו נראה לחלק ולומר, דאי' מבטל כלי מהיכנו - ע"י עשייתו לבסיס - הוא אי' **מלאכה** מדרבנן, או בונה או סותר (עי' תוס' ריש דף מ"ג), ולא מצינו שיתירו החכמים שום מלאכה, אפי' של דבריהם, אפי' במקום הפסד מרובה. אבל אי' אין כלי ניטל הוא אי' טלטול כלים, ואינו בגדר אי' מלאכה מדבריהם, וע"כ קליש איסורו, וניתן להתירו במקום הפסד מרובה. אך צ"ע, מדוע דוקא התירו אי' זה דטלטול, ולא התירו אף אי' דטלטול מוקצה במקום הפסד מרובה. ואפשר לומר, דאי' אין כלי ניטל לדעת הר"י הוא אי' **הצלה**, ולא אי' **טלטול**, ובתוך איסורי הצלה שפיר ניתן לחלק בין הפסד מרובה להפסד מועט. [דהצלה היא טעמא גם לאסור וגם להתיר, עתוס' (מ"ד): ד"ה מתוך.]. ואף במקום דליכא בהילות, מכ"מ אסרו, די"ל דכך אסרו באיסור הצלה: להציל דבר המותר בטלטול אסור במקום שיש בהילות, ולהציל דבר שאסור

למצותו א"א לומר בעד השמן שבנר, שהרי בטלטול הנר אינו מבטלו ממצותו. והוקצה למצותו אינו, בעיקר, **איסור הנאה**, אלא איסור ביטול החפצא מהיותו חפצא דמצוה. דהוה"נ במשליך החפצא לאשפה שעובר אאיסור דהוקצה למצותו. ועפי"ז יש לתרץ קו' תוס' (כב.), למה לי טעמא דהוקצה למצותו, הלא הוקשה הסוכה לחגיגה. דיל"פ דהיקשא דחגיגה רק מלמד איסור הנאה, בעוד שהוקצה למצותו אסר אפילו **איבוד החפצא**, כל שמתבטל ממצותו. - [ועי' ארץ הצבי עמ' פ"ה. (ד"ע)]

בשי' רבה, נחלקו רש"י ותוס'. רש"י פירש דס"ל כר' יצחק דאין כלי ניטל, וגדר איסור זה נראה, דהוי בכלל איסור טלטול כלים שלא לצורך (עי' מלחמות לקנ"ד:), ולא ינהוג זה האיסור באוכלים או בכתבי הקודש (וכ"ה במאירי לביצה ל"ו.), דלא נאסרו בטלטול כלל, אפילו שלא לצורך. אך התוס' פי' דגדר האיסור שבכאן לדעת רבה היינו - הצלה. וגדר זה האיסור, עגמ' פרק כל כתבי (קיז:): דהוא גזירה שמא יביא כלי דרך רה"ר. כל', שבות דהוצאה. ואף דמותר להציל כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל בשביל שלא יתקלקל בחמה, צריכים לחלק, דלא נאסרה הצלה אלא במקום שיש צורך למהירות, ואיכא למיחש לבהילות שתביא לידי טעות, וכלשון הגמ': מתוך

בטלטול - תמיד אסור. כן הי' נל"פ בדעת הר"י. (הרז"ה לא ס"ל הכי, כמו שיתבאר.) אך צ"ע מהגמ' (מג.), שהתירו לר' יצחק בצריך למקומו, ש"מ שהוא אי' טלטול, וקיי"ל, דמאחר שבלאו הכי הוא מטלטלה, ליכא איסורא בהוספת טלטול, דהכל טלטול אחד. והכי קיי"ל להלכה, עפ"י גמ' זה. [עתוס' ביצה (ג'): ד"ה אבל, ועאו"ח (ש"ח ס"ג) ובהג"ה לסי' רס"ו]. אבל אילו נפרש כנ"ל, דהאיסור הוא ההצלה ולא הטלטול, הלא אפי' בהגביה הכלי לצורך מקומו עדיין הי' צ"ל אסור, שהרי מעשה האיסור הוא ההצלה, וזה נעשה בשעה שנותן הכלי תחת הדלף, ואז מתחיל האיסור. והיא קושיא עצומה. אא"כ נדחוק לפרש, דגדר אי' הצלה הוא צ"ל באופן של טלטול חפץ, שהרי לא אסרו אלא שמא יוציא, ודו"ק. או נדחוק לומר דלא אסרו הצלה אלא במוכחא מלתא מתוך מעשיו שלתכלית הצלה הוא מתכוין, והכא, מאחר שהתחיל זה הטלטול לצורך מקומו, ליתא להוכחה זו האוסרת. (ורבינו לא הי' ניחא לי' בהני ב' תירוצים, וחזר בו מתוך קו' צריך למקומו לפירושו הזה.)

(מג.) - טבל מוכן הוא ... מתוקן.

עתוס', דמפורש במשנה ר"פ מפנין דהוי מוקצה. (ובאגרות בר כוכבא לשרי הצבא שלו, שמצאו עתה בא"י, הזהירם לבר יאכיל לחיילים טבל, ולבל יטלטלו הטבל בשבתות.) אלא דאי' מבטל כלי מהיכנו אינו נוהג בו. דטבל אסור מחמת שלא הופרש ממנו עדיין המתנות. והראיה, שהאיסור הנאה של

בטלטול - תמיד אסור. כן הי' נל"פ בדעת הר"י. (הרז"ה לא ס"ל הכי, כמו שיתבאר.) אך צ"ע מהגמ' (מג.), שהתירו לר' יצחק בצריך למקומו, ש"מ שהוא אי' טלטול, וקיי"ל, דמאחר שבלאו הכי הוא מטלטלה, ליכא איסורא בהוספת טלטול, דהכל טלטול אחד. והכי קיי"ל להלכה, עפ"י גמ' זה. [עתוס' ביצה (ג'): ד"ה אבל, ועאו"ח (ש"ח ס"ג) ובהג"ה לסי' רס"ו]. אבל אילו נפרש כנ"ל, דהאיסור הוא ההצלה ולא הטלטול, הלא אפי' בהגביה הכלי לצורך מקומו עדיין הי' צ"ל אסור, שהרי מעשה האיסור הוא ההצלה, וזה נעשה בשעה שנותן הכלי תחת הדלף, ואז מתחיל האיסור. והיא קושיא עצומה. אא"כ נדחוק לפרש, דגדר אי' הצלה הוא צ"ל באופן של טלטול חפץ, שהרי לא אסרו אלא שמא יוציא, ודו"ק. או נדחוק לומר דלא אסרו הצלה אלא במוכחא מלתא מתוך מעשיו שלתכלית הצלה הוא מתכוין, והכא, מאחר שהתחיל זה הטלטול לצורך מקומו, ליתא להוכחה זו האוסרת. (ורבינו לא הי' ניחא לי' בהני ב' תירוצים, וחזר בו מתוך קו' צריך למקומו לפירושו הזה.)

וערז"ה שלפנינו שפירש בטעמא

דלא קיי"ל כר' יצחק, דאיהו אמרה לשמעתי כר' יהודה, ואנן קיי"ל כר"ש, דלית לן מוקצה. ערעק"א (מג:), ודבריו פלאים! אך כונתו לומר, דגדר האי' דאין כלי ניטל הוא, דחשיב הכלי

מוקצה החדש. כן השיב מו"ר). ועוד ניתן להאמר, דאיסור מטבל כלי מהיכנו נוהג דוקא בעושהו בסיס למוקצה (עי' מזה מחלוקת המאירי והתוס' רי"ד לקנד: ד"ע), ובטבל ליכא שם מוקצה, אלא איסור טלטול מיוחד בלבד. דא"א להיות טבל מוקצה, דבמוקצה בעינן שיהא יכול להקבע בין השמשות בעד כל היום, דבעינן שתהא הקצאת הדבר בעד כל היום. ובטבל, ליתא לתנאי זה, כדא"י בגמרא דהכא, דלא אמרינן בי' מיגו דאיתקצאי. וא"כ מוצא הוא מגדר מוקצה, ועל כן לית ביה אי' ביטול כלי מהיכנו.

תו"ד"ה בעודן (הא'). היינו לאכילה ולא לטלטול. דקיי"ל מיגו דאתקצאי ביה"ש וכו', דהיינו, שכל שנקבע להיות בכלל הגדר של מוקצה בעת ביה"ש, נשאר בגדר זה כל היום. דביה"ש הוא העת הקובעת. ולענין זה, בין השמשות דוקא בעינן. ולא סגי במקצת מן השבת. דאין ההלכה שמוקצה אסורה בשבת, וביה"ש, היינו תחילת כניסת השבת, ומה"ט הוא דנאסרין המוקצין אז. דאילו כן, בהגיע ביה"ש דסוף שבת, שאז היה כלה יום השבת, והיה כלה אז זמן האיסור מוקצה, הי' צ"ל המוקצה מותר מאליו, דעבר זמן

כילוי הנוהג בו הוא אך ורק מחמת שיש איסור כזה אתרומה. (עי' תוס' לפסחים) וההפרשות הן בכדי להפקיע השם טבל מעליו. נמצא, שהאוסרו הוא המתירו, והמתירו הוא האוסרו. ובאיסור מוקצה כזה לא אמרינן מיגו דאתקצאי. זהו דין הגמ' - ... מתוקן.⁶⁷ (התוס' הק' ע"ז - מדוע. אבל זהו גופא דין הגמרא.) ומאחר ששם מוקצה זה שונה מכל המוקצות, דהאיסור הוא אך ורק מחמת שעדיין לא הותר, מה"ט לא אמרינן בי' מיגו וכו'. דמיגו שייך רק היכא דהאיסור והמוקצה הם בתורת עצמן מתחילת השבת, אבל הכא, הלא סיבת האיסור וההקצאה היתה אי - ההפרשה, וזה הרי ניתקן בשבת. ומה"ט לא אמרינן במוקצה כזה איסור ביטול כלי מהיכנו. דשם מוקצה זה שונה משאר מוקצות, דיש היתר לאיסורו. (ולא דמי להא דיכול להסיר המוקצה מע"ג הבסיס, וכחילוק התוס'). ועוד, דכל שם האיסור ושם המוקצה הוא אך ורק מכח ומחמת ההיתר. (ואפילו נניח שיהיה החולין דהשתא אסור באכילה מחמת מבשל בשבת, זה יהיה איסור אכילה חדש החל עתה בשעת עשייתו ההפרשה, ואף דכל מאכ"א חשיבי כמוקצה (ערעק"א מ"ב:), מכ"מ, המוקצה שמחמת השם טבל איננו לכל השבת, דאותו הדין מוקצה יפקע, ואז, בעת הפרשת איסור, יחול השם

⁶⁷ ע"י משי"כ עוד בזה בבית יצחק שנת תשנ"ו, עמ' קמ"ד.

דין זה הנוהג בשאר אי' תורה נוהג גם באי' מוקצה א"ל. אם יש לדמותה לאי' טריפות, דכמו דהתם, דאף דליתא לסיבה האוסרת קיים עתה, שכבר נתרפאו סימני הטריפות ועלתה קרום חזקה מחמת המכה, מכ"מ עדיין נשאר האיסור קיים בהחפצא. ה"נ במוקצה - אף דחסרי עתה סיבת ההקצאה עדיין נשאר באיסורו, עד שיותר בביה"ש דסוף שבת; או דנימא דאין זה שייך לאי' מוקצה, שאין סיבת איסורו סיבה חיובית (כסימני טריפות) אלא סיבה שלילית (- חסרון הכנה). (ומחלוקת הראשונים בטריפה גופא היא בפירוש הגמ' דחולין (מ"ג סע"א) - קרום שעלה מחמת המכה בוושט אינה קרום, אי ה"ט - שסופה להתפרק מפני שאינה חזקה, או דה"ט - כנ"ל, דאין הטריפה חוזרת לכשרותה. ונפק"מ בזה לשביל בבית הכוסות, שחזקה היא למאוד, עי' חכ"א שהיה הראשון שדיבר מזה. ר'). [ומדיוק ל' הגמ' בושט, וכן (מז: קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינה קרום, משמע דוקא בהנהו מפני שסופם להתפרק, ואינן סתימות. אבל אילו הי' חזק, הי' כשר. דאלו הי' זה דין ברור דטריפה אינה חוזרת לכשרותה, הי' צ"ל לשון הגמ' - קרום שעלה מחמת מכה אינה קרום, ותו לא. ובאמת נראה דבזה תלוי' מח' דרש"י ותוס' בסרכות שלא

איסורו. ולא כן הוא. דרוב ראשונים דס"ל דחמץ איננו דשיל"מ, והכי קיי"ל ברמ"א (ליו"ד סוס"י ק"ב), וה"ט, דחוזר ונאסר לשנה אחרת. ר"ל, דחמץ האסור בפסח, ולאחר הפסח אין להחמץ שום מתיר (כמו הבאת עומר המתירה חדש). אלא דממילא נשאר מותר, דאף מתחילה לא נאסר אלא בפסח, ועבר זמן האיסור. אבל במוקצה, הלא מפורש להדיא בגמ' ריש ביצה, דמיקריא דשיל"מ. הרי דהפירוש הוא, דבאמת נאסר לעולם ועד, אלא דביה"ש דסוף שבת חשיב כמתיר חיובי להפקיע זה האיסור. וא"כ ניתן להיאמר, שכמו שביה"ש דסוף שבת הוא המתיר, ה"נ ביה"ש דתחילת כניסת השבת הוא הוא האוסר בזה.⁶⁸ ועוד ראה לזה, דאי' מוקצה למצותו נוהג אף בחוש"מ (לדעת הרמב"ן, דלא כתוס' כ"ב א'). ופשיטא דא"א לומר שאיסור מוקצה נוהג בחוש"מ, שאין איסורי היום כדאיים לאסור במוקצה. ובעכצ"ל דביה"ש הוא האוסר, וכנ"ל, וישנו לביה"ש זה אף לימי חוש"מ. (ל"ה ...) אך, בהא פליגי אמוראי בביצה (כו) אי מקצת יום השבת אוסרת בעד כל השבת או לא, דבטריפות קיי"ל (חולין סח: דאינה חוזרת להכשרה (עי' מחלוקת הראשונים ברא"ש שם לדף ע"ו). דמכיון שחל האיסור בזה החפצא, תו לא פקע. ובהא פליגי אמוראי - אי

⁶⁸ עי' משי"כ מזה בארץ הצבי (עמי ס"ו-ס"ח).

דהיינו חטים שזרען בקרקע (מה). אך בגרוגרות וצימוקים מודה ר"ש, ופרש"י - דאיכא תרתי, לא חזי וגם דחיית הגברא. וצ"ע, מדוע בעינן הנהו ב' טעמי, הלא בלא חזי לחוד סגי, דהיינו כדבר פשוט, דמודה ר"ש באבנים ועפר. ופירשנו, דמיירי בחזי ולא חזי, דבכה"ג שפיר תועיל דחייתו לשוויה מוקצה. ולכן יש לעיין בפולין ועדשים, מדוע לא תועיל דחייתו להקצות את האוכלין. ותי' בגמ', דשאני דחייה זו, שהיא ע"מ לשפר את האוכל ולתקנו, וגם שאפילו בעת דחייתו יכול הוא למהר את פרוצס הבישול ולקצר את זמנו, (כן פי' מו"ר, והוסיף לומר, דאילו היה מייבש הגרוגרות וצימוקים בתנור שלו במקום לייבשם בחמה, והי' ג"כ בידו למהר פרוצס הייבוש, דג"כ היה בכלל גמרו בידי אדם). וזה ר"ל הגמ' גמרו ביד"א, ולא אמרו פשוט - בידו. אף דמצינו לשון כזו בכמה מקומות בש"ס, דהכא ר"ל הגמ' שבידו הי' לגמור את הפרוצס במהירות יתירה. - אך כל זה אינו ענין לנידון דידן, דהכא העלאת האפרוחים ע"ג הסל אין תכליתה לשם שיפור איזה מאכל, ולא דמי להתם. ובאמת כזה נראה לפרש בתירוץ התוס', דהכא היתה העלאת האפרוחים תכלית בפ"ע, משא"כ התם, שדחיית האוכל ע"י בישולם במקצת של הפולין והעדשים והרתחת הקדירה לא היתה תכלית כשלעצמה, אלא רק

כסדרן. עי' (מו:): ד"ה היינו רבתייהו, ולחד גי' רבעתייהו. והכל תלוי בשתי גירסאות הללו. מו"ר.]

ועפ"י הקדמה זו, שפיר נתבאר חילוק התוס' בין אי' אכילה לאיסור טלטול. דלענין אי' טלטול, דהוא איסור גברא, לא שייך לומר שאין חפצא דאיסורא חוזר להיתרו, דאין זה האיסור בחפצא, אפילו בעודו אסור לטלטלו. אבל לענין אי' אכילה, דהוי אי' חפצא, שפיר ניתן להאמר כן.

... בידן להפריחם ולהבריחם. כלומר, דבאמת אסור לבטל כלי מהיכנו אפילו לשעה. (ער"ן לפ' מי שהחשיך, שהביא בזה מחלוקת הרז"ה והרשב"א). דמה לי בונה או סותר לשעה או לזמן מועט. אלא דליכא איסורא אלא בנתבטל הכלי עכ"פ לאיזה זמן ברור ומוגבל בודאי, שידוע לנו שבו בזמן יהיה זה הכלי בסיס בודאי. אבל באפרוחים על הסל, ליכא אפילו ביטול לשעה. -

ד"ה בעודן עליו. (השני) גמרו בידי אדם בפולין ועדשין ובקדירות, ולא כן בגרוגרות וצימוקים. וגדר דין זה, נראה לפרש, דהוא - בדחיית אוכלין באמצע פרוצס המביאה לידי שיפור ותיקון המאכל, והבעיא מתעוררת, אי חשיב כה"ג כדחייה או לא. דלר"ש קיי"ל דאין הדחייה פועלת להקצאה,

אא"כ היא מיטלטלת בעד עצמה ולצרכה ולתכליתה - היא. ולכן, במטלטל אי' אגב היתר לצורך דבר האסור, הרי יש כאן אי' חפצא - שלא תהא המוקצה מיטלטלת ע"י, ואיסור זה מתגשם שפיר אפי' באינו עושה מעשה טלטול בידיו ממש בהמוקצה. אבל במטלטל לצורך דבר המותר, הרי ליכא הכא אי' חפצא אלא אי' גברא, וממילא בטלטלו לאיסור אגב ההיתר, ואינו עושה להדיא מעשה טלטול בהאיסור, ליכא אי' כל עיקר. עוד פי' התוס' (קכג.) דבהא פליגי ר"א בן תדאי ורבנן - במניח ע"מ ליטלה, דאינו נעשה בסיס (אפילו בשעת מעשה, ובעודה עליו. דאי לאו הכי הול"ל מיגו דאיתקציא ... ר'). אי מותר בטלטול גמור מן הצד. אך ניעור מותר לכו"ע. דניעור היינו כלאחר יד (צ"ע, דהיתר זה תמיד הוי אסור עכ"פ מדרבנן. העולם.), בעוד שבטלטול איסור אגב היתר י"ל שיהיה אסור לת"ק דראב"ת, דהלא מיירי בהניח ע"מ לסלקו. אלא י"ל דמאחר שהניח הוא האי' מדעתו ע"ג ההיתר, חשיבי תרווייהו כחד חפצא, ובטלטולו בידו את ההיתר, חשיב נמי כמטלטל בידו אף את האיסור, דהכל אחד. (אך לפי"ז צ"ע, מדוע מותר בניעור מטעם כלאח"י, הלא מטלטל הוא את ההיתר כדרכו, וממילא חשיב כמטלטל אף את האי' כדרכו, שהלא הכל חפצא חד. העולם, וצ"ע ...)

בתור הכשר לכוון אחר. ודחייה בלתי - תכליתית בדעתו של אדם, אינה פועלת להקצאה. וזה ר"ל להגמ' - גמרו ביד"א, ול"א "בידו", (כנ"ל.), דר"ל, שדעתו לגמור פרוצס זאת בכדי להגיע לתכלית שונה ממצב ההכשרי של עכשיו.

בגמ'! דרפי. נל"פ דר"ל, דאף דנמצאת המוקצה ע"ג הבסיס, אין דינו כבסיס, מפני שאינו משמש לאת אשר עליו. שהקורה עומדת בעצמה מבלי סיוע השלחן שמתחתיה. -

(מג:) שתי חלות ... והא מוקצות נינהו. דמסתמא אינן עומדות לאכילה, ודמו לחטים לאוצר.

תוד"ה דכ"ע. יש לחלק בין טלטול מן הצד לצורך דבר המותר לבין לצורך דבר האסור. דלצורך דבר המותר מותר, ואיפכא - אסור. דטלטול מן הצד היינו טלטול איסור אגב היתר, דאין ידו מגעת לאיסור, ואינו עושה בו שום מעשה. אבל מכ"מ, המוקצה מיטלטלת היא, אעפ"י שיש לומר שהוא אינו עושה מעשה טלטול בו. ובזה יש לחלק, דב' איסורין הן במוקצה, אי' חפצא ואי' גברא; דיש איסור שלא לגרום שיהא המוקצה מיטלטל, ויש אי' שלא לטלטל המוקצה. אך לא מיקרי המוקצה מיטלטלת (לענין הגדרת האיסור - חפצא)

ברז"ה לפי מי שהחשיך - הוכיח מעצם הסוגיא דר' הונא חושש לאיסורו של ר' יצחק, וכדעת הר"י בתוס' לפנינו. ותמה על הר"י. וערמב"ן שהגיה הגמ' לדעת הר"י, שלא לגרוס ר' הונא בסוגיא דידן.

מתחילה כתב בעל המאור דלא קיי"ל כר' יצחק, דלא אמר לשמעתיא אלא כר' יהודה דאית ליה מוקצה. אך הוסיף לומר, מכ"מ ... לא שרינן בכולסא להביא כרים וכסתות אפילו בשליפי זוטרי דאפשר למשמטינהו, דלא טרחינן טרחא יתירה בדבר שאין עליו תורת כלי כל עיקר, כגון בולסא ... ולהפסד מועט כשברי שברים אין חוששינן. - כונתו לומר, דפלוגתא דאמוראי, בהא דאין כלי ניטל וכו' היינו דוקא בכלי של מוקצה. אבל במוקצה דלאו כלי, כ"ע מודו דאסור. והיינו מטעם טלטול כלים שלא לצורך (עיי"ש ברמב"ן), דצורך מוקצה לא חשיב "צורך" להתיר. אך הלא קיי"ל דכלי שמלאכתו להיתר ניטל מחמה לצל, דהיינו - לצורך הצלת עצמו, והרי דהצלת כלי מיקריא "צורך" להתיר טלטול כלי שמלאכתו להיתר. ופשיטא, דלא נפקא לן מידי בהך כלי, אי שוה הכלי הרבה או מועט, דלא בעינן הפסד מרובה להתיר הצלת כלי זה. הרי דהותר טלטול כלים לצורך הצלת כלים, אפילו בלא הפסד מרובה, ומדוע הצרכנו הפסד מרובה

מתוך שאדם בהול על מתו. ופליגי הר"י ורה"ה אי מותר מה"ט אף טלטול גמור, או דוקא טלטול מן הצד. להר"י לא התירו טלטול מוקצה במת, אלא שלא הגדירו טלטול מן הצד כטלטול מוקצה. משא"כ להר"ה, שהתירו את האיסור טלטול דמוקצה. (כן הסיק ר'). ובתחילה פי' דלהר"י ב' איסורים הם טלטול מוקצה ממש, וטלטול מוקצה מן הצד; ולר"ה - הכל אי' טלטול אחד דמוקצה.)

בתוס' סוף ד"ה דכ"ע. שי' רש"י בדצה ושלפה צ"ע מכח חילוק התוס', דהלא התם הוי לצורך דבר המותר. ונראה לתרץ, דהגדרת "לצורך דבר האסור" מיקרי, כל היכא דליכא מחשבה וכונה ברורה לצורך דבר המותר, ואף במחשבה שלא לצורך כלל. ובדצה ושלפה יש לפרש דמיירי בנועצו בחור שבכותל בשבת, ונעיצתו זאת היא בכדי לשמור את הסכין מהיזק. ומאחר שאין רצונו ותכלית מעשיו להשתמש בסכין בנעיצתו זו, אלא לשמרה מהיזק, תו לא מיקרי לצורך דבר המותר, וכל שאינו לצורך דבר המותר הרי הוא בגדר לצורך דבר האסור, ובזה הלא אסור הטלטול מן הצד. [אך עיי"ש בגמ' (נ): דמיירי בשולפה בשבת בכדי להשתמש בה. והוא פלא. ול"ה מה שהשיבני ר' ע"ז.]

אבל בשביל הצלת כלי של מוקצה - בהא פליגי אם בעינן הפ"מ א"ל. דלדידן קיי"ל דכל שהוא לצורך כלי (ולאו דוקא לצורך הכלי המיטלטל בעצמו) אין לחלק בין הפסד מרובה לליכא הפסד מרובה. דצורך כלי חשיב די - מתיר. ולר' יצחק, דוקא לצורך הכלי הזה המיטלטל בעצמו, או לצורך כלי הניטל, ולא לצורך כלי שאינו ניטל. - (ולא הבנתי. הלא לשי' הרז"ה הוי גדר איסורא דר' יצחק מוקצה ולא מחמת טלטול כלים שלא לצורך, כשי' רמב"ן ...)

לרז"ה דאי' דר' יצחק הוא אי' מוקצה. צ"ע היתר הגמ' בנוטלה לצורך מקומו. (כן הקשינו). ולא קשיא מידי, דכונת הרז"ה לומר דלר' יהודה דבעינן הכנת הגברא בעד טלטול הכלים, ושאינן הגברא יכול ורשאי להכיין בעד דבר שאינו ניטל, וממילא נשאר הכלי באיסור טלטולו ככל מוקצין. אך, לטלטול דלצורך מקומו, הלא רשאי הגברא להכיין את הכלי הזה. וממילא הוי בכה"ג מוכן לטלטול זה. (כן פירש מו"ר. ול"ה. הלא כלי שמלאכתו להיתר תמיד מותר אף לצורך גופו, ואף בכלי שמלאכתו לאיסור

בגמ' דידן, במטלטל הכלי שמלאכתו להיתר לצורך כלי מוקצה. ויש לחלק בין הכלי עצמו המיטלטל לבין כלי אחר. די"ל, דבהצלת זה הכלי עצמו המיטלטל, א"א לומר בשום פנים דרק חשיב הפסד מועט, דאין לאסור טלטול זה הכלי בשביל הצלתו מה"ט, דהלא הצלת זה הדבר עצמו - לגבי עצמו - איננו דבר קטן ופחות - ערך. והיאך נאסור לטלטלו בעד הצלתו, פשיטא דבדידיה משערינן לומר שאם הפסד הכלי הזה עלול לבוא, שלטלטלו בכדי למנוע אותו ההפסד הוא הצורך הכי - גדול, וההפסד הכי - מרובה. ודוקא במטלטל כלי זה להציל כלי אחר יש לחלק בשיעורי ההפסד, כגמ' דידן. [צ"ע, דלא דמי. דלצורך הצלת דבר אחר שמחוצה לו, הרי זה הטלטול הוי לצורך גופו, ולא מחמה לצל, והי' צ"ל היתר גמור, שהרי ליכא הכא טלטול כלי, אלא השתמשות בכלי. ומכאן נמי משמע דהיתרא דצורך גופו היינו שהצורך מתיר. עמש"כ (קכ"ד). - מקלות אפשר כר"א. (ד"ע.) ודוקא בטלטול כלי לצורך מוקצה גמור אית להו לכ"ע דבעינן הפסד מרובה להתיר,

הוצאה

שיעורי מו"ר לפי יציאות השבת בעזרת השם יתברך

אייר, תשכ"ג.

היא זו בהגדרת מלאכת הוצאה. דלתוס' דזה אב וזה תולדה, בע"כ צ"ל דיש הבדל בין צורות המעשים, דאל"ה פשיטא דתרווייהו הוו אבות. וצ"ל דרשות העקירה ורשות ההנחה שונה מבהוצאה, וז"פ. אך צריכים להוסיף ע"ז שהרשות היא חלק עקרוני בצורת המלאכה. משא"כ להר"ם, דצורת המלאכה דהוצאה גדרה - חילוף הרשויות. ולתוס' עקירה ברה"י והנחה ברה"ר. והיא מחלוקת יסודית בהגדרת מלאכת הוצאה. ואפשר שיצמח מזה נפק"מ רבתי לענין הגדרת מלאכת מעביר ד"א ברה"ר, אי דומה ביסודו ובעיקרו למלאכת הוצאה, או דשונה הוא בעיקר גדרו. דעת הראב"ד ידועה לחלק ביסוד בין שניהם [הובאו דבריו ברמב"ן (ח:): ד"ה האי זירזא, לישב קו' התוס' (ח:): ד"ה לא מיחייב, עי' תוצאות חיים סי' א' אות ב']. ודעת הר"ם (פי"ב ה"ח) דאף העברת ד"א ברה"ר אב מלאכה, כמו מוציא מרשות לרשות. וכנראה, דמשהו גדר שלש צורות אלו להיותן אחת בעיקרן. ולראב"ד שונה דין מעביר ד' אמות מדין הוצאה. והנפק"מ בין אם קובעים אלו כאב או כתולדה היא לחיובי

במשנה (ב.). ג' יסודות הן במשנתנו, א' - דבעינן עקירה והנחה למלאכת הוצאה; ב' - שנים שעשאוהו פטורים; ג' - ואף דהעביר החפץ מרשות האחת לשני, מאחר שלא הוא לקחו בידו מרשות הראשונה אלא שהאחר הניחו בידו, מיקרי האחר העוקר, והוא רק הוי המניח. [וטעמא דמילתא הוא דידו בתר גופו גרירא, ועתוס' (ג.) ד"ה מ"ט. ומפרש"י משמע אפילו הוא וידו ברשות אחת, והוא פלא.] וזה החידוש הג' באמת, לא מצינו במשניות אחרות אף כי מצינו החידוש הא' והב' במק"א.

גם הוזכרה במשנה ב' צורות של מלאכה זאת: הוצאה וגם הכנסה. ובגמ' אי' (ב.; צו.; צז:) דהכנסה הוי תולדה דהוצאה. אך הר"ם ס"ל (פי"ב מהלכות שבת ה"ח) דשתיהן אבות. ולדידי' יל"פ דרב אשי פליג אתחילת הסוגי' (ב:) וס"ל דאף הכנסה הויא אב. (וכ"כ בחידושי הרשב"א ד"ה אמר רב אשי בשם הרמב"ן.) ודעת התוס' (ב.) ד"ה (פשט) דהכנסה תולדה. ומחלוקת יסודית

- להוצאת העשיר. והוא פלא, דמ"ש, וכתחילת קר' התוס' (שם). וע"ק, שב' הפסוקים שהביאו התוס' (ע"פ הגמרא) שמהם לומדים הוצאה דעני והוצאה דבעה"ב, היו ההוצאות בשניהם מבפנים, כל', מצד בעה"ב. ואכתי מנ"ל הוצאה דעני. (ומתרצים העולם שהלימוד באם אינו ענין.)

לפי גירסת רש"י ותוס' (צו:): ילפינן העברה העברה, מה להלן ביום איסור אף כאן ביום איסור. ר"ל, דתקיעת שופר זו היתה לא סתם לשם הכרזה של רשות, אלא לשם ציווי בקפידא. דכמו בשופר של שנת היובל ביוה"כ משמשת התקיעה כציווי, לשלוח העבדים ולהשמיט הקרקעות, ותקיעת שופר מעכבת (עגמ' ר"ה ט:), ה"נ בתקיעה זאת, הי' שם ציווי לשבות בשבת, ושלא להוציא.

תוס' (שם) ד"ה פשט. והק' בתוס', מ"ש תולדות דמלאכת הוצאה מכל שאר תולדות, דבעינן שיהיו במשכן. ותירצו, דהוצאה מלאכה גרועה היא. ר"ל דלית בה חידוש באיזה חפצא. ואכתי צ"ב, ומה בכך. והסביר בחידושי הרשב"א (ד"ה אמר רב אשי) דאין לך בו אלא חידושו, מאחר שסוג מלאכה זו היא כולה מחודשת. ואכתי צ"ב. ונל"פ, דתולדה היינו, צורת מעשה השונה מצורת המעשה של אב המלאכה, אבל

חטאות מחולקות בעשה כמה מלאכות בהעלם אחד. (עגמ' צו: וצו:): (להר"ם, שעיקר המלאכה הוא חילוף רשויות, י"ל שדנים על הרשות של החפץ תחילה לקובעה כרשות, ואח"כ דנים על חילוף החפץ מרשותו דמעיקרא, ושפיר ניתן להאמר שהמעביר חפץ ברה"ר ד"א הוציאו מרשותו דמעיקרא לרשות אחרת. אבל לתוס', מתחילה דנים על הרשויות, ואח"כ שמים את החפץ באיזו רשות, ומעבירים אותו לרשות שניה, ואין החפץ שייך כלל לקביעת הרשויות, וא"כ במעביר ד"א ברה"ר, הלא א"א להשוותו להוצאה ולהכנסה, שהרי כאן, שני המקומות - בין מקום העקירה ובין מקום ההנחה - ברשות אחת הן. וז"ב. וכשי' הר"ם בהסברת ענין הרשויות ס"ל להר"ן (ע"ג.) וכ"ה ברז"ה (לצ"ו.). ד"ע.)

רש"י (ב.) ד"ה שתים ... ויום השבת היה. וכ"ה גי' התוס'. וגי' הר"ח (עיי' תוס' צו: ד"ה וממאי) והרמב"ם (פ"ח ה"ח) שונה. ויסוד פלוגתתם, דלרש"י ותוס' הוצאה היא איסור בפ"ע, ואינה בכלל האי' דלא תעשה כל מלאכה דשבת. ולהר"ם והר"ח, הפסוק רק בא לגלות שההוצאה בכלל מלאכה, אבל סוכ"ס איסורה נלמד מקרא דלא תעשה כל מלאכה. ודיעה שלישית היא לתוס' (ב. ד"ה פשט), דבעינן ב' לאוין מיוחדין להוצאה, האי' להוצאת עני, והב'

כבשן חייב. אף שהוצאתו גרמה לשריפת
ואיבוד החפצא. (ודו"ק).

(תוס' שם) ... שאין אבות אלא מ' חסר
אחת. משמע דס"ל כשי' הר"ח
(עי' שיעורי מו"ר לדף ע"ג) דליכא אב
- כפול ובעל דו - אנפין.

(תוס' שם) לבסוף הקשו, מאחר שיש
פסוק מיוחד להוצאה, מדוע
בעינן לומר בפ' במה טומנין (מט):
(שהיתה במשכן. ות' דאל"ה הייתי
מרחיב את ההגדרה של מלאכה לכלול
עוד הרבה פעולות יתירות על הל"ט
שלא היו במשכן. ועוד יש לתרץ, דאי
ממקרא המיוחד, לא הוינא ידענא דאיכא
כרת ומיתה כעל חילול שבת במלאכות
הרגילות. קמ"ל שהיתה במשכן, וממילא
הויא הוצאה ג"כ בכלל הפסוק דאיסור
מלאכה הכתוב אצל בנין המשכן, שהוא
הוא האיסור שיש בו גם כרת וגם מיתה.
דאילו מן הפסוק הזה המחודש ד"אל
יביאו" הייתי לומדו כהבערה לחד מ"ד,
דללאו יצאת. כן נראה לתרץ.

תוס' ב. ד"ה שבועות. הק' (בסוף
הדיבור) מ"ש הוצאה והכנסה
דתני, ולא תני אף מושיט ומעביר מרה"י
לרה"י דרך רה"ר. ותירצו, דאלו השנים

דומה לו בתכלית שלו, כלומר - במלאכת
מחשבת שלו. והנה, בדין מלאכת מחשבת
מצינו שתי הלכות: פטור מקלקל, דהיינו,
דבעינן חידוש של תיקון. ועוד, דבעינן
כונת הגברא. ומה"ט אימעטו מלאכה
שאצל"ג (לר"ש, לפי שיטת רש"י) ודבר
שאינו מתכוין - אפילו לר' יהודה (כד'
התוס' פ' כירה דף מ"א: ד"ה מיחם).
דהיינו דבעינן "מחשבת" במחשבת
הגברא, וגם בעצם מעשה המלאכה.
והנה בהוצאה, ליכא בכלל תיקון של
חידוש, וא"כ - אין שם שום צד במה
להשוות התולדה לאב, דאם דומה הוא
זה המעשה בצורתו לאב, א"כ אף הוא
לאב יהיה. ואם שונה הוא בצורתו, אין
שם חידוש שידמה בו לאב. ולהכי בעינן
שיהיו במשכן. (אך אכתי צ"ע, היאך
מיתקן ע"י כן? וגם צע"ג ד' התוס' (צו):
ד"ה הכנסה, דתרת' בעינן: גם סברא וגם
שיהי' במשכן. ובכלל, הגמ' דהתם צע"ג.
דאם סברא פשוטה היא, מ"ל עיולי ומ"ל
אפוקי, א"כ מדוע לא תהיה הכנסה אב.
ואם אינה סברא פשוטה, היאך תהי' סברא
לעשות הכנסה תולדה?)

ולפ"ז, דבמלאכת הוצאה ליכא מלאכת
מחשבת, דליכא חידוש של
תיקון, היה נ"ל עפ"ז דבמקלקל בהעברה
יהיה חייב. וכ"ה בגמ' (קב). זרק ונח בפי

¹ עמשי"כ בזה בבית יצחק, תשס"ב, עמ' ש'.

ב' הסברים הללו, להיכא שהוציא מרה"י לרה"ר וחזר ועשה ההנחה באותה רה"י שממנה יצא. דלפירוש הב', דבעינן ג' רשויות לחיוב, כמו במושיט, לא יתחייב. משא"כ לפירוש הא'. והנה לפי תירוץ התוס' שלפנינו, דמושיט ומעביר בעו ג' רשויות, ברור דהוי כפירוש הב'. אך התוס' עירובין (לג.) הצריכו ד"א ברה"ר והיינו כפירוש הא'. ולא בחדא שיטה הן. אך מד' חידושי הרשב"א לעירובין (שם ד"ה כשרבים) משמע שלא גרס בתוס' דמצרכו העברה ד"א ברה"ר, וכדברי התוס' שלפנינו, ומחייבי אפי' במעביר כל שהוא ברה"ר, כהפירוש הב' לגמרי. (ועי' מאירי לעירובין (צט.) במעביר דרך עליו דחייב, דבמעביר ד"א ברה"ר העיקר הוא העקירה וההנחה ברה"ר, ולא עצם ההעברה. והיינו היפך ממש מפיי הא'. (י"ג.) אא"כ נאמר דב' דינים הם במעביר, או זה או זה) ועוד נ"מ, דלפי הפירוש הב' פשיטא דבעינן שיהו ב' רשויות נפרדות, ושיהו שתיהן רה"י. אך לפי הא' יש מקום להסתפק במעביר ד"א ברה"ר מכרמלית לכרמלית, אם יתחייב אם לא. די"ל, דיתחייב, דהיתה עכ"פ עקירה והנחה, ולא בעינן דליהו ברה"ר עצמה. אך י"ל דיפטר, דעכ"פ בעינן שיהיו העקירה וההנחה באיזה רשות, ומן התורה כרמלית ומקום פטור אינן חשובות כרשויות, אלא כלא חשיבי. ודוקא ב' רשויות הן מה"ת: רה"י ורה"ר. (עי' עי')

בעו ג' רשויות לחיוב, וסוג שונה של הוצאה הן. ולשיטתם הקשו, דהכנסה תולדה (תוס' ב. ד"ה פשט), ומ"ש האי תולדה מאינך. אבל לשיטת הר"ם (פרק י"ב הל"ח), דאף הכנסה אב מלאכה, ופשיטא דמושיט תולדה, ולכן י"ל דתנא לא איירי אלא באבות. (י"ג בשם מו"ר.) וכונת התוס' בל' מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר הוא כפי שיטתם בעירובין (לג. ד"ה והא), דאף בכה"ג איכא חיובא. וכ"ה במאירי לסוכה בשם הראב"ד (מג.) ביישוב קושיית רש"י ותוס' שמה, מדוע חשש רבה לשמא יעבירונו ד"א ברה"ר ולא חשש לשמא יוציא. (עי' תוצ"ח סי' א'.) ובשיטה המחודשת הלזו יל"ע אי בעינן ד"א ברה"ר א"ל. (ומל' הגמ' דסוכה, כפי הסברא של המאירי יוצא דבעינן להו, וכן הוא בפירוש במאירי בשם הראב"ד שם) דיל"פ אי' זה בב' פנים: א) דהוא אי' מעביר ד"א ברה"ר, אלא דלא בעינן עקירה והנחה ברה"ר בדוקא, אלא אפי' עקר והניח ברה"י - כל שהעביר ד"א ברה"ר - הוא חייב. ב) יל"פ שהוא איסור הוצאה דבעי ג' רשויות, דהיינו רה"י רה"ר וגם רה"י, אלא דלא בעי דיוטא אחת (וכ"כ התוס' עירובין להדיא), אלא דחייב אפי' במעביר לרשות שכנגדו ג"כ. ולפי הפירוש הב', מסתברא בלא בעינן ד"א ברה"ר, דכל שהכניס החפץ לרה"ר במקצת, כבר איתנהו לרשות זו בכלל המלאכה, ובהכי סגי. וגם נפק"מ עוד בין

גמ' (ג.) בעשותה כולה. צ"ע, מ"ש מאוכל חצי כזית חלב, דפשיטא דלא בעינן מקרא מיוחד לפטרו מעונשיין? ונראה לחדש, דשאי התם דשיעור כזית נאמר באכילה, דאין אכילה פחותה מכזית, וכל היכא דנאמר השיעור בפעולת הגברא, פשיטא דאינו חייב אא"כ עבד הוא לכולי שיעורא. אך בהוצאה היתה סברת הגמ' דהשיעור נוגע להחפצא של המלאכה ולצורתה, ולא דנאמרו עקירה והנחה כשיעורין בפעולות הגברא, וא"כ הו"א דאפילו בנתקיימה המלאכה ע"י שני בני אדם נמי יתחייב (השני. עתוס' ד"ה שניהם פטורים.), דהוא עשה חלק מן המלאכה שהיתה מלאכה שלמה וגמורה. וקמ"ל הפסוק דזה אינו. אלא שמעתה יש לעיין בגזה"כ זו אי ר"ל דשיעורין דעקירה והנחה בהוצאה הם כמו שיעורא דכזית במאכ"א - שיעור בפעולות הגברא. או דהויא הלכה דשנים שעשאוהו, שאעפ"י שמעיקרא דדינא היינו צריכים לומר שחייב זה שהניח בלבד, אפ"ה פטור מתורת שנים שעשאוהו. ועתוס' ד"ה בעשותה שפי' כהצד הא', וכפל מלה הוא בגמ'. אך מלשון רש"י (על המשנה ד"ה ושתים שהן ד' בחוץ, דנקט לישנא דשנים שעשאוהו ולא "העושה את מקצתה"). משמע דס"ל כהצד הב'. ואין לומר דנפק"מ בזה לזה עוקר וזה מניח וכל אחד הוי זה אינו יכול וזה א"י לגבי כל

תוצ"ח). ובנדון חקירה זו מצינו סתירה בד' התוס': ביישוב קושייתו המפורסמת אגמ' סוכה (מג.), תי' רש"י א) שמא יוציא מכרמלית; וב) שמא יתחיל בעקירת החפץ שלא ע"מ להוציאו, אלא ע"מ לטלטלו ממקום למקום באותה רה"י. ובתוס' שם (ד"ה ויעבירנו) חלקו על התי' השני, דמה לי מוציא מרשות לרשות מה לי מעביר ד"א ברה"ר, בתרוויהו יש להצריך נטלו ע"מ להוציאו, והחזיקו בתי' הא'. ובפשוטו מיירי רש"י בלא עשה הנחה ברה"ר, דא"כ יצטרך לומר שעשה ב' הנחות, אלא דאזיל בשיטת המאירי, וממילא שמעינן דמחייב רש"י אפילו אם הרשות הא' והג' הם כרמלית. וכ"ד התוס'. והתוס' עירובין (לב:) פליגי אזה, כמו שהעיר שם הגרעק"א בגליון הש"ס. ואם נאמר שהתוס' עירובין (לב:) אזלי לשיטתם בריש שבת כמו שביארנו לעיל, דמפרשי כפי' הב', א"ש בפשיטות מדוע לא מחייב בעקר והניח בכרמלית (דבעינן ג' רשויות). אך אם נאמר דתוס' עירובין (לב:) ס"ל כתוס' (לג.), ודמפרשי כפי' הא', צ"ל כנ"ל, דכרמלית אינה רשות עפ"י דין.

תוס' שם: ... זה בהולכה ביד וזה בזריקה. דזורק תולדה דמוציא (צו:) אפי' לדעת הרמב"ם. (פי"ב ה"י).
דזה בגופו וזה בכוחו.

וגם גמר את המלאכה. דאילו עשה רק הנחה ולא השתתף כלל בחילוף הרשויות, הרי לא השתתף בעיקרה של המלאכה. ועי' תוס' (ב.) ד"ה שתים שהן ארבע, דלפרש"י במס' שבועות דבפנים ובחוץ היינו הכנסה והוצאה, מסתמא להכי חילקן התנא לגלות דב' הלכות נפרדות הן. שאין עצמה ועיקרה של מלאכת הוצאה חילוף הרשויות אלא עקירה ברשות הראשונה והנחה ברשות השני'. אבל לדעת פרש"י הכא (ב.) ד"ה שתים שהן ארבע בפנים) שחלק התנא בין עני ובעה"ב, אין כאן משמעות לחלק ככה. (אבל אף עתה חילקו התוס' (ב.) ד"ה פשט, ולמדוהו מב' פסוקים נפרדים. וד' מפליאים!)

(ג.) בתוס' ד"ה בבא. איסור לפני עור. אפילו בחד עיברא דנהרא, אפילו יודע הלה שאסור ועושה במזיד. וצ"ב גדר זה האיסור. ועש"ך ליו"ד (סי' קנא ס"ק ו) מזה. ונל"פ, דב' הלכות הן בלא תתן מכשול בחד עיברא דנהרא: (א) להוכיח תוכחה שיקבל הלה וישוב מחטאיו. (ב) אפילו לא ישוב מדרכיו הרעים מחוייב השומר מצוות למחות בידו, ולא לעמוד שם בשתיקה כאילו מסכים הוא (endorses) לחטאי חברו. כלומר, מצות מחאה.² ואף זה נראה

ההוצאה (עי' טעם המלך). דמסתמא יפטר בכה"ג אפילו להצד השני, דלא אמרינן זה א"י וזה א"י חייב אלא בב' שעשאוהו בב"א, ולא בזא"ז. דאפי' להצד הב' אכתי ב' הלכות נפרדות הן של ב' שעשאוהו. וגם אין לומר דנפק"מ לבהמה שעקרה והניח אדם, דבכה"ג ליכא למימר ב' שעשאוהו פטורים, (עי' מאירי לב"ק ס'; וגמ' לקמן קנג: כשהיא מהלכת ...) ולהצד הב' יהיה חייב די"ל דבכה"ג חסר אף בצורת ההוצאה, דלא מיקריא הוצאה אא"כ ישראל עושה עקירה וישראל עושה הנחה, וז"פ.

ר' תפס לדבר פשוט דב' שעשאוהו הוי אך אי' דרבנן. [וכ"ה בשו"ת מהר"ץ חיות סי' ט"ז, עפ"י ירושלמי. ועי' בס' ארץ הצבי (עמ' נ"ד).]

(ג.) תוד"ה פטורי. משמע מפ"י הריב"א דעיקר צורת מוציא היינו חילוף הרשויות, ולא עקירה ברשות זו והנחה ברשות אחרת. ולדידיה י"ל דעקירה והנחה רק תנאים לחיוב הם, וכשיעורין, אבל אינם מעצם צורת המלאכה. ועפ"י נראה לפרש בקושית התוס' (ג.) ד"ה שניהם פטורים, שפירשו שקושית הגמ', "והא איתעבידא מלאכה מביניהו", אשני - מדוע לא יתחייב, דהיינו בעשה השני את חילוף הרשויות,

² עי' נפש הרב (עמ' רצ"ד).

הפרטיות של שבת אלא מצד ענין החיצוני של פיקו"נ. וכן נראה לתרץ קושית התוס' שלנו מכובלת וצלוחית של פלייטיין, דהתם היתר גמור הוא מצד דליכא כלל מעשה מלאכה, דאלו תכשיטין הם ולא משאות, ובכה"ג לא דיבר שמואל. דשמואל מיירי דוקא היכא דאיכא מעשה מלאכה, ואיכא היתר שבתי - פרטי שהיה צריך לעשות מזה המעשה פטור אבל אסור, ומפני סיבה פרטית התיירו חכמים זה המעשה מלאכה לגמרי. ובג' ציורים הללו - דפיקו"נ (דאיכא מלאכה גמורה, וההיתר צדדי הוא), ודכובלת, ודלית ביה מעשה (שחסר עצם מעשה המלאכה) לא דיבר שמואל מאומה.

(ג.) תוס' ד"ה הצד נחש. טעם ההיתר לרב, דקיי"ל במלאכה שאצל"ג דפטור אבל אסור אך מדרבנן, ובמקום צערא התיירו לגמרי. ודוקא הכא, אבל שאר איסורין דרבנן לא הותרו במקום צערא. (עי' מזה בר"ן לפסחים כה:.) אך הרמב"ם (פ"א ה"ז) פסק כר"י במשאצ"ג דחייב, ואפ"ה התייר בג' מקומות אלו: א) צד נחש שלא ישכנו, דליכא פ"נ, ואפ"ה מותר. ב) מכבין גחלת של מתכת בשביל שלא יזוקו בה רבים, בא"צ לצירופה. ג) מפיס מורסא בלא נתכוין לעשות לה פה, אלא להוציא ממנה ליחה.

ובאמת זאת היתה קושית הבה"ג בתוס' (ג.) ד"ה הצד. ונראה

דהוי דאורייתא, דפליגי אמוראי בשיעור המצוה דתוכחה, אי עד כדי הכאה או עד כדי קללה (ערכין טז:), ופשיטא דזה מיירי בידוע בודאי שאיננו רוצה לשמוע אליו ולחדול ממעשיו הרעים, ואפ"ה מחוייב המוכיח למחות בידו. ולא אמרינן בזה מוטב שיהיו שוגגין, וכשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע. (ערמ"א לאו"ח תר"ח ס"ב.) ולפי"ז היה צ"ל מצוה זו דאורייתא, מצד הוכח תוכח, ולא אך דרבנן. וצ"ע לשון תוס' שכתבו דהוא איסור דרבנן. ולחלק בין המצוה להוכיח, דזה הוי דאורייתא, לבין האיסור שלא להוכיח, שזה רק מדרבנן, דוחק הוא. [ועי' מזה בתשו' הג"ר שלמה איגר.]

(ג.) תוס' ד"ה בר. תירצו דפקו"נ פשיטא, וכמו באין בו מעשה. ובאמת הו"ל לתרץ אחרת, דבפיקו"נ איכא מעשה גמור של איסור מלאכה אלא שניתר מכח מתיר או דוחה צדדי. אבל בתורת איסורי מלאכה - מלאכה גמורה היא. אבל בלא עביד מעשה, ליכא כלל מלאכה. וב' טעמים נפרדים הם, ואין להשוותם. דלא ר"ל הגמ' שלפנינו דפשיטא בליכא מעשה דהוי פטור ומותר, אלא ר"ל דליכא מעשה מלאכה שנאמר עליו שהוא אסור. וטעמא דהתם אחר הוא, דאין טעם היתרו מצד ההלכות

הט"ז) שהצריך תנאי זה בכל פתח, אף דס"ל דכל עושה פתח חייב מטעם מכה בפטיש. ובאמת צ"ע הסברא, כנ"ל.

ד"ה פטורי. ג' שיטות יש בפי' הגמ':

לרש"י ר"ל העקירות; לתוס' - החולף רשויות. ומשמע מקושייתם על רש"י דעקירה היינו טלטול בעלמא, דהיא היתר גמור; ולהרשב"א - הנחות. ונראה דאף לרש"י ולרשב"א - דהוה"נ שבמחליף רשויות יש איסור דרבנן. ואף לרש"י נ"ל דמודה לרשב"א, דהנחה אסורה עכ"פ מדרבנן (כ"כ להדיא ג': ד"ה מבעו"י), אלא דלא נמנה. ובפלוגתא דרש"י ותוס' נל"פ דלשיטתם אזלו בפירוש פטורא דזה עוקר וזה מניח. לתוס' (ג. ד"ה בעשותה) הוא לי' הברייתא כפל מלה, וטעם הפטור הוא דלא עשה אלא חצי מלאכה, וליכא חיובא אמקצת מלאכה, אלא אכולה. ומיקרי אך מקצתה, דאין צירוף בין מעשיו שלו ובין מעשי חברו העושה עמו. אך לרש"י (על המשנה ב. ד"ה ושתיים שהם ארבע מבחוץ) י"ל דליכא כפל לי' בברייתא, אלא מכח גזה"כ ילפינן דשפיר איכא צירוף בין מעשי שניהם, ואיכא באמת כולה לכל אחד ואחד, אך מפני שיש צירוף, להכי איכא פטורא דב' שעשאוהו. והיא עיקר המחלוקת, בדין דאורייתא - אי איכא צירוף בין מעשי שניהם או לא. ואף בדרבנן י"ל דלשי' אזלו. לתוס',

לתרץ דשמואל פליג ארב, וס"ל דאיכא טעמא אחרינא להתיר בכל הנהו, או דהויא מלאכת אבטלא (בכיובי גחלת שלא לשם צירוף), או משום דחשיבא כצידת דברים שאין דרכן לצוד (בחיות הרוחשות), או משום דליכא כלל מתקן מנא במלאכת הדיוט אלא בעושה כדרך שהרופאים (דהיינו, האומנים) עושים. וכבר דיברנו מזה בשיעורים בכ"מ. [ובמרכבת המשנה האריך מאוד לחדש לדעת הרמב"ם דרק מחייב ר"י באב מלאכה שאצל"ג אבל לא בתולדות. וכ"ה בס' בית יעקב (מעסקין) בשם הג"ר יצחק מפוניבז'. והארכתי בזה בס' ארץ הצבי (עמ' נג).]

(ג.) תוד"ה ומפיס. להוציא ליחה, לעשות לה פה. יל"ח ביניהם, דבעושה לה פה חשיבא מלאכתו מתקיימת, משא"כ בעושה להוציא ליחה, דליכא קיום, ועראית היא מלאכתו. או יל"פ דלהוציא ליחה א"צ להכנסת האויר (כד' התוס'), וא"צ לצורת הפתח, דהיינו - הצורך להכניס ולהוציא. והא דס"ל לתוס' דבעינן להכניס ולהוציא היינו משום דס"ל דפתח משום בונה, אפילו במפיס מורסא. וצורת פתח דבנין הוא דוקא בעשוי גם להכניס וגם להוציא. אך להרמב"ם (פ"י הי"ז) שחייב במפיס מורסא מטעם מכה בפטיש, הי' נל"פ דכל היכא דאיכא תיקון, יתחייב, אפילו אינו להכניס ולהוציא. אך עיין ברמב"ם (פ"י

אות אחת וכ' שני אות אחרת, דומה זה ממש לאחד שאכל חצי זית חלב, ואכל אף חברו חצי זית בתוך כדי אכילת פרס מאכילת הראשון, דפשיטא שלא יתחייב שום אחד מהם, דפשיטא דליכא צירוף בזה. דמה ענין כתיבת או אכילת זה למעשי חברו. וז"פ וברור. אך בהוצאה, שהחפץ מוצא מרשות אחת לשני, אפילו בנעשה ע"י ב' בנ"א, הו"א דאיכא צירוף, וחשיב כאילו עשה כל אחד מהם "כולה". קמ"ל הפסוק דאכתי נידון רק "כמקצתה", אפילו במלאכת הוצאה. ולשון התוס': וליחייב אפילו בלא הנחה, אינה בדקדוק לפי שיטתם לפנינו, והול"ל אפי' בלא עקירה. דאינהו ס"ל שרק הקשה הגמרא על השני שהניח, ומעולם לא עלתה על דעת תלמודא דידן שהעוקר יהי' חייב. וחילוק התוס' מדוקדק בל' הגמ', שבתחילה בדין ב' שעשאוהו נקט התנא דהברייתא (צב:) דוגמאות מהרבה מלאכות, לוגזים במזלג (מעמר), שובלים בכרכר (מיסך), או כותבים או הוצאה. ובדין מקצתה (צג.) לא המשילו אלא משל זה בלבד - בהוצאה. והוא מובן עפ"י ההסבר הנ"ל. אך עי' רמב"ם (פ"א הט"ו) שלא כ"כ. שכתב זה עוקר וזה מניח ביחד עם שנים שאחזו בקולמוס, ומשמע דס"ל שדין אחד הם. (א"ה.)

(ג.) סוף ד"ה בעשותה. לכאורה ר"ל התוס' בפ' הירושלמי, דאף דבכ"מ

דליכא צירוף, נשאר לכל אחד רק עשיית מקצת המלאכה, ולא שייך לומר שאת זה אסרו מדרבנן, דאין זה חצי שיעור בכמות אלא באיכות, ואיננה אפילו מקצת או חצי, אלא הוא - ולא כלום! ובעל כרחנו צריכים לפרש דאסרו מדרבנן ענין אחר, דאף דמדאורייתא הוי' "כולה" דוקא בעוקר ומחליף רשויות וגם מניח, מדרבנן חשיב "כולה" במחליף רשויות בלבד. כל', מדרבנן חידשו הגדרה שונה בדין "כולה". ולרש"י דאיכא צירוף, ואיכא "כולה", אלא דיש היתרא דב' שעשאוהו, יל"פ שמדרבנן אסרו ב' שעשאוהו. ואף הרשב"א ס"ל כרש"י אלא דמחלק, דדוקא איכא צירוף לגומר המלאכה כולה, דיש לצרף אליה מה שקדם למעשיו שלו. אבל לצרף לעוקר מה שיבוא אח"כ במעשי אחרים, זה אין אומרים. וא"כ לגבי העוקר ס"ל לרשב"א כתוס', דזה נשאר עפ"י דין כעושה "מקצתה", ובחצי שיעור באיכות דהיינו - ולא כלום. ולהכי הוי זה היתר גמור. וכשיטת הרשב"א ס"ל לתוס' (ד"ה שניהם) בפירוש קושית הגמ' שיתחייב, שפי' שיתחייב השני הגומר, דנימא דאיכא צירוף מעשי הקודם אליו. אבל שיצורפו מעשי השני לראשון - העוקר, זה לא הי' אפילו ס"ד לומר. ורבינו פירוש בקושית הגמ' והא איתעבידא מלאכה, שהקשו דוקא מזה המחליף שג"כ הניח, כנ"ל. ועתוס' (צג.) ד"ה וחד למעוטי. ונראה לפרש דבכתב

ולרשב"א רק בעקירה נסתפקו, אבל בהנחה פשיטא דהוי כהנחת חפץ, דהנחה אינה חלק מהמחייב שנאמר דבעינן הנחה ע"ג "מקום", אלא הנחה גדרה - היינו סוף ההעברה והתנועה, ותו לא. ודין הוא, דלא מחייב אהוצאה אלא א"כ נסתיימה התנועה. ויבואר להלן מזה ... -

בגמ' (ג.) ידו לא ניית. (ידו בתר גופו גרירא.) יל"ע בכונת החילוק הזה ובטעם הפטור בזה, אי מחמת שהיד ברשות שונה מן הגוף חשיב כאילו אין החפץ ואין היד ברשות השניה שהוכנסה לשם; או דשפיר חשיב כאותה הרשות, אלא דמכח "ידו לא ניית" אמרינן דחסרה כאן הנחה. והנה בעמוד ב' אמר אביי דפשיטא ל"י דידו של אדם אינה כרה"י ולא כרה"ר, וג"י הגאונים הר"ח והרז"ה, דקאי אביי ארשות שהוכנסה לשם דגרסו בגמרא, "כרה"י לא הויא מידו דעני" וכו'. וכ' הרז"ה להדיא (דף א: בדפי הרי"ף, ד"ה אמר אביי) דגמ' זה שייכא לחילוק דלעיל, וזה ר"ל ידו לא ניית, וממילא אינה כרשות שהוכנס לשם. אך רש"י היפך הגירסא לפרש דקאי ארשות הגוף וגרס "כרה"ר לא הויא מידו דעני וכו'". ולכאורה צ"ע לב' הגירסאות והפי', מדוע חזר אביי לומר אותו הדין בין לענין רה"י ובין לענין רה"ר. היאך הייתי סבור לחלק ביניהם. ואם נגרוס אינה כרה"ה ולא כרה"י, ונילף תררויהו מיד אחת או

לא איכפת לן במקום ההנחה, מאיזה מין "מקום" יהיה, במושיט בעינן דוקא יד אדם. אך זה תימא לחלק בזה. ועוד, דא"כ היאך הקשו מב' שעשאוהו, הלא השני רק משמש בתור "מקום", וכשלחן או כסא ממש. ועוד, דלפ"ז מה תי' ממשכן. ונל"פ דבמושיט בעינן "הושטה", דהיינו (כפשטות הבנת לשון זה) שמושיט לאחר. וא"כ בעינן יד אדם מן הצד השני בכדי שיקבל הלה. אך אם יעשה הלה קבלה ממש (כאחרים דף ה.), פשיטא דיפטר המושיט. דאף בזה אמרינן דנוהג דין ב' שעשאוהו, ליפטר. אך בעינן - בכדי לחייב את הראשון שהושיט, שיקבל השני דוקא בשוא"ת. אך זה הק' הירו', דנימא דחשיב ב' שעשאוהו, מאחר שיש צורך לשני בתור גברא הגורם לשם קבלת החפץ המושט. ולא דנצרך אך בתור "מקום" בלבד. ותי', דזה ילפינן ממשכן, דגדר ב' שעשאוהו היינו בב' העושים מעשה בהשתתפות במלאכה, ולא סתם בב' גברים העסוקים במלאכה (אפי' הא' בשוא"ת והב' בקו"ע). [ולפיכך נסתפק ריו"ח בשני כוחות באדם אחד - (ה.) - עפ"ז ההגדרה. עיי"ש ברש"י. ד"ע.]

(ג.) ד"ה עקירת. ובתוס' ישנים פליג הרשב"א אר"י, דלר"י, כמו שנסתפק הגמרא לענין עקירת גופו אי הוי כעקירת חפץ, כמו"כ יש להסתפק בהנחה.

הנחה ברשות השניה שאליה הוכנס החפץ. ולענין הבעיא הא' פליגי אביי ורבא, דקיי"ל דבעינן שיוציא כל החפץ מרשותו דמעיקרא, ולא סגי במקצתו. ובהא פליגי - בהוציא כל החפץ, אלא שידו (או גופו) עדיין עומדת ברשות הראשונה, אי מחשבינן ליה לחפץ וליד (או הגוף) כצירוף אחד, וחשיב כאילו לא הוציא אלא מקצת האחידה הזאת, או דנימא דליכא צירוף ביניהם, והחפץ עומד בפ"ע והיד בפ"ע, והרי הוציא החפץ כולו. וכה"ג הבעיא בכלי בהוציא אוכלין שבכלי לרה"ר ע"י הוצאת חצי הכלי, אי חשיבי האוכלין והכלי כצירוף אחד ואחידה אחת, או דחלוקין הם, והרי הוציא כל החפץ ולא רק מקצתו. [ועפ"ז ההסבר באגד יד צ"ע דברי תוס' (ה'). ד"ה כגון וד"ה בגומא, דגופו ברשות שלישית, והחפץ הוצא מרשות א' לרשות ב', ומה שייך לומר אגד יד, שלא הוצא כולו? הלא ידו לא היתה ברשות א' ואף לא גופו? ד"ע.] - ולענין הבעיא השני' לכו"ע אמרינן דאגודו בידו (דהיינו, ידו בתר גופו גרירא) פועל דלא חשיבא הנחה בעוד החפץ בידו הוא. ובעד חסרון ההנחה בעינן לכו"ע סמוך לג' לארץ. אך בהא פליגי, אי נתקיימה כאן בכה"ג הוצאת כל החפץ, או אך מקצתו, דנימא שהיד מצרף החפץ והגוף, והגוף עדיין לא הוצא מרשותו דמעיקרא.

מעני או מבעה"ב, ויהי' הפירוש דאינה כרה"י, ר"ל, כרשות שאליה הוכנסה, ולא כרה"ה - רשות הגוף, הוה א"ש. אך לא מצינו גורסים כן. ואעפ"כ נראה ברור בין לגי' רש"י ובין לגי' הגאונים זה מוכרח. דנסתפק אביי בידו הפשוטה לרשות אחרת אי הויא כרמלית או מקום פטור, ולא עלה על דעתו לומר שיהי' (- לגי' רש"י) כרשות האחרת ופשיטא דיהיה אסור להחזירה, שהרי יהי' בזה חילוף רשויות עם הנחה, או יהי' (לגי' הר"ח) כרשות שבה הוא עומד ויהי' היתר גמור להחזירו. דזה לא הי' הצד להתיר, לומר דחשיבא ידו כרשות גופו (וראי', מתוד"ה מהו). אלא הצד להתיר הי' לומר דחשיבא כמקום פטור. א"כ, בנוגע לחקירה שלנו, הא קמץ, דלכו"ע יל"פ ידו בתר גופו גרירא דר"ל, דאינה נידונת כרשות שניה שאליה הוכנסה. אך גם נל"פ דליכא הנחה. דאילו הי' חשוב כהונח החפץ, היאך אמרו בגמ' שאם יפול החפץ מידו, יבוא לידי איסור חטאת (ג:), הלא היתה הנחה באמצע במקום פטור או בכרמלית (- זה תלוי בבעיית אביי) בין עקירת ר"ה והנחת רה"י. אלא ודאי צ"ל דליכא הנחה. (מ"ש, והכסים עמו מו"ר). וב' הפי' אמת.

גמ' (צב.) למעלה מג' למטה מג'. ב' בעיות יש כאן: א) אם נתקיימה כאן חילוף הרשויות; ב) אם נתקיימה

כרה"י. ועכשיו שאין לו המחיצות, נשאר רק כרמלית. אבל ביד, לא שייך לאמר כן. דאפילו אילו היו לזאת היד מחיצות, לא היה דינה כרה"י. וא"כ, הויה מקום שאינו ראוי להיתפס במחיצות להיותו לרה"י, וא"כ י"ל דאף כרמלית א"א לו להיות. ולפי הגי' האחרת שבתוס' י"ל דכרמלית הוא מקום חלוק מרה"ר בלי מחיצות, אפילו אינו ראוי להיות נתפס בהיקף מחיצות.

(ב) יל"פ, דלב' דיעות שבתוס' לא בעינן שתהא הכרמלית מקום הנתפס בהיקף מחיצות. אך ה"ט דאין היד יכולה להעשות ככרמלית (- מדינא, אלא מקנסא), שהרי גופו ברשות הרבים וידו ברה"י, וכמו שהיות גופו ברשות אחרת, מעכב גופו מידו מהיותה כרה"י - כל, כרשות שונה מרשות הגוף, ה"נ מעכב מידו מהיותה לכרמלית. דאף כרמלית הויה "מקום" ו"רשות" מדרבנן, אשר מה"ט הוא דבעיא דע"ד, בעוד שמקום פטור איננו אפילו "רשות", ולשון "מקום" (בהשם "מקום פטור") לאו דוקא הוא, והשתמשו בה בגמ' מחוסר ל' אחרת. וא"כ, תעכב רשות גופו מהיות ידו לאיזו רשות שונה שתהיה. ואף לכרמלית לא תהיה, אלא למקום פטור. אך הדיעה האחרת בתוס' ס"ל, דאין כרמלית רשות חיובית בפ"ע וכשלעצמה, אלא רשות של "העדר רשות" היא, ותו לא. דרשות כרמלית היינו, רשות - (ר"ל, דע"ד)

(ג.) תוד"ה מאי טעמא. ומשמע דלדעת רש"י אפילו בעומד הוא וידו ברשות אחת, דלא מיקריא הנחה ע"ג ידו, אא"כ יניחנו ע"ג הקרקע. וכ"מ מפרש"י על המשנה (ב). ד"ה או שנטל, והניח ברה"ה, ומשמע דר"ל דלא סגי' בהנחתו שבידו. ולשיטתו אזיל. אך זהו נגד הגמ' כולו. (ד'-.ה.)

(ג.) תוד"ה מי קנסוהו. הר"י גרס מי אסרוה במקום מי קנסוה, ונ"מ אי היתה בעיית אביי בקנסות או בהלכות גמורות. (לכאורה אינו מובן עפ"י תוד"ה מהו. אך כך אמר מו"ר.) ויל"פ המחלוקת בב' פנים: א) דכרמלית בעיא ד' על ד', והכא ליכא. אך קיי"ל דידו של אדם חשובה כד' על ד' (ה.), וא"כ שפיר י"ל דהויה כרמלית מדינא ולא רק מקנסא. אך אכתי יל"ח בין דינא דד' על ד' לענין כרמלית לבין ד' על ד' לענין "מקום" הנחה. דאף דיד חשיב כד' על ד' לענין "מקום" הנחה, מכ"מ אינה כד' על ד' לחשבה ככרמלית. ונל"פ חילוק זה, דכרמלית היינו כשיעור מקום הנצטרך לרה"י - ד' על ד' - אלא דאינו די גבוה; דרה"י בעיא י' טפחים, וכרמלית - בכלשהו לחלקו מרה"ר (דהיינו ג"ט, דכל פחות מג' כלבוד). כלומר, דכרמלית היינו רה"י בלי מחיצותיה. וא"כ יש להצריך, שיהא מקום כזה הראוי למחיצות, ודאילו היו לזה המקום מחיצות, ה' המקום נחשב

הגמ' חכמה ואינה מלאכה ליכא לאקשווי, דאדרבא, טעמא דחכמה הוי טעם לאסור ולא להתיר. (ד"ע). וערמב"ן (מלחמות שם) דס"ל, כנראה, דגדר האיסור הוא עובדן דחול. (וכ"ד הר"ן). ונסתפק בהא דמצרכין שינוי בהצלת פת מן התנור (ק"ז): אי היינו מפאת האיסור דרדייה, או מפני איסור הצלה. דענין הצלה לפעמים הוי טעם לאיסור, ולפעמים הוי טעם להתיר. ונראית דעתו לחלק, דבעלמא בעינן שינוי ברדייה להתיר, אך בנד"ד, במתכוין להציל א"ע מפני חילול שבת של תורה, יש להתיר אפילו בלא שינוי. והסביר הרמב"ן חילוק זה, דאם נצריכנו לשנות הכא, ימתין זמן רב עד שימצא סכין, ונמצא בין כך ובין כך מתחייב. אך הי' נל"ח עוד כסברתנו, ובאופן אחר. דמאחר שרדייה אסורה בתורת עובדן דחול, היאך הותר לרדות מזון ג' סעודות ע"י סכין. וכ' במלחמות, שלא גזרו בשבות כלאחר יד לצורך השבת. וצ"ע כלל זה, שלא מצאנו אותו במק"א. ונראה דלא ר"ל שזה מתיר או דוחה, אלא ר"ל, דבכה"ג לא חשיבא רדייתו כעובדן דחול, מאחר שהוא עושה כן עתה לצורך השבת, וגם עושה בשינוי, ובחול אינו עושה רדייתו ע"י שינוי, וא"כ אין עשייתו עתה כעשייתו בחול. אבל בהיתרא דר' ביבי בר אביי דסוגיין, פשיטא דנשארת הרדייה בגדר עובדן דחול (שהרי היא

שאינה לא רה"י ולא רה"ר. ואף ידו זו הפשוטה לרשות אחרת אינה לא רה"י - ולא רה"ר, ותעשה שפיר ככרמלית. ומחלוקת יסודית היא, לפי"ז, בהגדרת כרמלית, אם חיובית היא, וכרשות שלישית הנקראת בחלות - שם מיוחדת כשלעצמה; או דאינה אלא הרשות שאינה לא רה"י ולא רה"ר.

(ג:) תוד"ה התירו. בגמ' משמע די ש איסור ברדיית פת. והתוס' כתבו שהוא מדרבנן, דהסברא "חכמה ואינה מלאכה" רק ממעטה מדאורייתא. אבל שבות שפיר הויא. ודעת הר"ח [ד:), והתוס' הביאו דעתו בר"ה (כט: (ד"ה רדיית הפת] דהויא שבות דלישה בלא נאפה עדיין. (מפשטות ל' הר"ח לפנינו משמע דר"ל דרדייה זו הויא לישה ממש. והתפלא מו"ר, א"כ, מדוע נתיר לו לישה בקו"ע, בכדי שינצל מאפייה בשוא"ת? אתמהה.) וערי"ף (א: בדפי הרי"ף) שהקשה קושית התוס', והשגת הרז"ה (שם ד"ה אבל) אינה מובנת, הלא זהו אשר תי' הרי"ף, והתוס'. (ונל"פ דלרי"ף ותוס' הויא רדייה שבות מדרבנן, ולרז"ה - אילו היתה שבות הי' אסור אפילו בכדי להנצל ממלאכה דאורייתא, דאין דוחין וגו'. אלא דאינה שבות, כלי' - אי' דרבנן בתורת מלאכה, אלא גדר האיסור הוא בתורת חכמה. וא"כ, מלשון

לרמב"ן והר"ן דרדיית הפת אסורה בתורת עובד"ח, צ"ע - היאך

יפרשו איסורא דתקיעת שופר. ואפשר דס"ל דהוי' השמעת קול, ושמא יתקן כלי שיר. וא"כ, שבות גמורה היא, והיאך התרנו לתקוע ק' קולות בר"ה, הלא אין אלו התקיעות לא של תורה ולא של דבריהם אלא מנהגא בעלמא, הוזכר לראשונה בערוך, והובאו ד' בתוס' ר"ה (לג:), והרמב"ם לא הביא בכלל מנהג זה. א"ו צ"ל דאינה שבות. וא"כ צ"ע, מדוע החמיר הרמ"א (או"ח תקצ"ו ס"א) לאסור עוד לתקוע בשופר לאחר שיצא ידי כל התקיעות, הלא היתר גמור הוא. ואם נאמר דהיא אך שבות דהוצאה בר"ה שחל להיות בשבת בלבד, מחמת גזירה דרבה, הוי א"ש הא דתקעין מאה קולות. אך לפי"ז צ"ע דברי הרמ"א הנ"ל. ועוד, דאי' להדיא להלך (קיד): דאיכא איסורא בכל י"ט. (מ"ש).

(ד.) תוד"ה ומאי שנא. שאין מפסיק שם רה"ר. דבמושיט בעינין ג' רשויות. אך צ"ע. דהרמב"ם (פי"ג הל' י"ח) כ' דלא מיבעי למטה מי' דחייב במושיט, דהא איכא ג' רשויות, אלא אפילו למעלה מי' נמי חייב, כדמוכחא סוגי' (ד:). אך

כרוכה עם מעשה עבירה של אפיה). א"ו דהיתר מיוחד הוא זה, בכדי להנצל מאיסור סקילה. וא"כ, פשיטא דלא בעינן לצרף להיתר הזה אף עשייתו כלאחר - יד, דכבר ישנו להיתר בזה בלבד, דיבוא לידי אי' סקילה, והוא הוא המתיר, ובהכי סגי. וער"ן (לפנינו) דלא מצריך ב' דברים ביחד להפקיע צורת המעשה מהיותו עובדן דחול - גם צורך השבת וגם ע"י שינוי, דבכל חדא מינייהו סגי. דבהדביק בהיתר [בכדי שיקרמו פניה מבעו"י (בגמ' שבת י"ט:)] מרדה כדרכו - דהוי לצורך שבת, ואין זה עובדן דחול. ובהדביק באיסור - דרק כה"ג חשיבא עובדן דחול - אז מותר ע"י שינוי, דאז השינוי מפקיע צורת המעשה מהיותו עובדן דחול.³ ובסוגיין מפרש הר"ן שסברת רב ביבי היתה לומר, דזה הצורך - בכדי להנצל מחילול שבת גמור - חשיב נמי "צורך השבת" בכדי להתיר. וזה היה ספק הגמ', אם כה"ג מיקרי "צורך" לשנות הפעולה מהיותה עובדן דחול. ולרמב"ן (כפי הסבר דידן בחילוק שלו, אף שהרמב"ן בעצמו הסביר אחרת) יל"פ שספק הגמ' הי' אם יש מתיר מיוחד כזה, או לא.

³ לרמב"ן צ"ל, דעובדן דחול היינו כל פעולת הכנה שהיה אפשר לו לעשות מלפני השבת, ולהכי, אף אם הדביק בהיתר בערב שבת, בעי שינוי כשבא לרדותה. ולר"ן הגדרתו - כל פעולה הכרוכה עם איזו מלאכה או איסור דרבנן.

לרה"ר, שהרי בידו הי' אז, והיד חולקת מקום בפ"ע. א"ו צריכים לחדש, דאימתי אמרינן דיד חולקת מקום בפ"ע - רק היכא דעסוקים ברשות של עקירה והנחה. אבל ברשות של העברה, ל"א הכי. וה"ה נמי לענין למעלה מי'. [ול"י כונת ר' בזה, דהלא במושיט, עדיין ידו ברה"י הראשונה ורק החפץ עומד באויר רה"ר מבלי שימת ידו של מישהו מתחתיו. (העולם). גם ל"י, הלא היד חולקת מקום בפ"ע היכא דגופו ברשות שונה מן היד. אבל בעומד הוא גופו וגם ידו ברה"ר, מדוע נאמר דאיכא חילוק מקום? הלא מפורש במשנה דחשיב רה"ר, להתחייב הבעה"ב על הנחתו שמה בידו. העולם.) ובחילוקי התוס' דלא הוי מושיט בגמרא דידן, איכא למימר עפ"י ד' התוס' עצמם (ג. ד"ה בעשותה) דלמושיט בעינן קבלת אדם אחר ברה"י השניה.

(ד.) וסופן שגגה. וכאן נזכר בטרם נאפה ונקרמו פני הפת. ולכאורה, צ"ע הלא כבר נגמר מעשה העבירה, וקרימת פני הפת הוי רק שיעור לחיוב, ועצם מעשה העבירה כבר נגמר ונשלם בהדבקות הפת בתנור. וכן נמי בבשול, דשימת המאכל ע"ג האש היא מעשה מלאכת בישול, ושיעורא דכמאכל בן דרוסאי הוא רק שיעור בחיוב. והשוה הבנת הרב חלקת יואב (הובאה באג"ט למלאכת זורע ח' - ח' בהגה) דאפילו

התוס' (שם ד"ה אבל) נסתפקו להלכה בלמטה מיו"ד. והוא פלא, דאויר רה"ר עד י"ט בודאי הוי כרה"ר, ומדוע לא יתחייב במושיט דרך אויר רה"ר, הלא איכא ג' רשויות. ואדרבא, למעלה מי' צ"ע מדוע חייב, הלא למעלה מי' חשיב מקום פטור, וליכא אלא ב' רשויות? וצריך לתרץ בזה, דהא דאמרינן דלמעלה מיו"ד כמקום פטור היינו דוקא לענין עקירה והנחה, אבל לענין העברה דרך אותה הרשות, שפיר י"ל דאף למעלה מיו"ד חשיבא כרשות הרבים. ועפ"י שפיר יש להבין בעיית התוס' במושיט למטה מיו"ד, דיי"ל דב' רשויות הרבים הם: רה"ר של עקירה והנחה, ורה"ר של הושטה והעברה. ואיכא למימר, דא"א לשניהם להיות במקום אחד, דאו הויא רשות הרבים של עקירה והנחה, או רשות הרבים של הושטה והעברה. ולכך י"ל דבעד עקירה והנחה בעינן הרשות דלמטה מי' - בדוקא, ובעד העברה דהושטה בעינן בדוקא הרשות האחרת - של למעלה מי'. או י"ל דליכא סתירה, ואף דרה"ר דלמעלה אינה רשות הרבים אלא של העברה ולא של עקירה והנחה, הרשות דלמטה מיו"ד שפיר חשיבא רשות (הר') בעד שניהם. - וה"נ נראה מוכרח לומר לענין ידו, דאינה לא כרה"י ולא כרה"ר, דחולקת מקום בפ"ע, וא"כ צ"ע בכל מושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר, ומעביר בידו ברה"ר, הלא לא נכנס החפץ המושט

היא - עכ"פ - ההעברה, או ההוצאה, ואף בשעת תנועת החפץ באויר, בודאי מכוחו אזיל החפץ, ובודאי הוי' העברה הזאת חלק ממעשה העבירה שלו, ופשיטא דשפיר יש לקראו "סופו בזדון". אבל בנד"ד, לפי דעת הירושלמי, כפי הבנת הרב חלק"י, ליכא פעולת מלאכה כלל בגמר האפייה. והחילוק פשוט ומבואר.

שוב הק' בתוס' דליהוי התראת ספק, ות"י ע"ז הריב"א תירוצ' ארוך.

ולכאורה היה מקום לפרש בכונת תירוצו, דבהתראת ספק, עדיין לא נגמרה העבירה בעת התראתו. אך באפייה, ההדבקה היא היא העבירה הגמורה, וקרימת פנים הויא רק שיעורין בחיוב, והכח האחר המעורב בו לא מצטרף אל הגברא להחשב ולהקרא מעשיו ידידה. אך זה לא יתכן, כנ"ל, לפי"ד הבבלי, שביארנו שגם גמר האפייה מצטרף אליו להחשב כמעשה המדביק. ונל"פ בחילוקו, דבאמת ב' הלי' הן בהתראת ספק: א) אל תותיר, אפי' בהתרותו בו ממש בסוף הלילה, נמי פטור. דעבירה שבשוא"ת אינה נתפסת בהתראה כלל, דהתראה בעינן שתתיחס לפעולת הגברא. (אך זה צ"ע, דא"כ - היאך תלוי זה בהתראת ספק, הלא כו"ע מודו דבעינן התראה. העולם.) ב) באותן העבירות שהן בקו"ע, אך אין מעשה העבירה נגמר עדיין השתא, אלא לאח"ז דוקא. כגון בשלוח הקן, למ"ד בטלו ולא בטלו, [כפי גי' רש"י ותוספ' מכות (טו.)], דביטול

הדביק בסוף שבת, ונגמרה קרי"פ לאחר השבת - בחול - דעדיין חייב. כן הבין בכונת הירושלמי, ואינו מוכרח (עיי"ש באג"ט). ועכ"פ, דעת הבבלי אינה כן. דס"ל להבבלי דאף גמר האפייה עד שעת קרי"פ נמי מצורפת אל המדביק, להחשב כעשייתו הוא, וכגמר מלאכתו. ושפיר י"ל דאם נעשה גמר המלאכה בחול, דפטור (ודלא כחלק"י), וכן נמי, דבנזכר באמצע האפייה, והי' מזיד בשעת קרי"פ, דזה מיקרי "סופה" בזדון. ועתוס' ד"ה קודם, שתי' הריב"א דעכ"פ יפטר מסקילה מטעם אנוס. והוא מובן אך עפ"י סברא זו. דאילו הי' גדר מלאכת אופה כפי הבנת הרב חלק"י, הי' כבר נגמר מעשה העבירה בשעת הכנסתו לתנור, אלא שהיה אנוס אחר העבירה לענין מעשה צדדי (הסרת הפת) שע"י אותו המעשה הצדדי, הי' אפשר לו להפקיע את חיוב הסקילה אשר עליו. ופשיטא דאין זה בגדר אנוס. דרצון ואנוס תלויים בודאי בשעת פעולת מעשה העבירה. א"ו צל"פ כנ"ל, דאף גמר האפייה מצטרף אליו, וכאילו הוא עושה אז בשעת קרי"פ את מלאכת האפי'.

(עגמ' ק"ב. דאמרינן תחילתו בשגגה וסופו בזדון אפילו בזורק, ול"ד במעביר, אע"פ שכבר כלה פעולתו ואינו עושה כלום עתה. וגמ' דידן הוי חידוש עוד יותר גדול משמה. דהתם המלאכה

אנו רוצים לחייבו, לא נעשית ולא נגמרת באיזה זמן פרטי ומסויים, אלא משך אחיזה שלימה של זמן. וכן בשבועה שאוכל ככר זה היום, ועבר היום ולא אכלה, דהעבירה המחייבתו בעונש היא אי אכילתו משך כל היום כולו. ואין שם באותה עבירה איזה זמן מסויים פרטי שנוכל לומר עליו, שאז נעשה ונגמר ונשלם החטא המחייב בעונש. וזה דין שני. (ל"ה, מאי שנא מאכילה תוך כדי אכילת פרס. וצל"ח דהכא העבירה תלוי' בזמן ארוך זה עפ"י דין, משא"כ במאכ"א. וז"פ. ד"ע.)

והדין הג' דהתראת ספק היינו בבטלו, ולא בטלו, בלאו הניתק לעשה, דעדיין לא נגמר מעשה העבירה עכשיו בשעת התראה. ונראה לכללו בכלל הדין הב'.

והנה בנשבע שיאכל ככר זה היום, והלך והשליכו לים, והתרוהו אז, נחלקו בזה התוס' (שבועות ד'. ד"ה אבל אוכל). והרמב"ן (למכות טו:) אי מיקרי כה"ג התראת ספק א"ל, והדבר תלוי - במקור - בב' גי' שבירושלמי (שבועות פ"ג הל"ז). דהכא ליכא ספק על זה שהוא בודאי יהיה עובר מכח מה שהוא עושה

העשה חשוב כהשלמת וכגמר מעשה העבירה, וביטול העשה נעשה אח"כ ע"י מעשה גמור של קו"ע, והמתרה בו בשעת לקיחת האם, אין התראתו יכולה ליחס לגמר הלאו, אף ששניהם בקו"ע. ואין התראה בשעת הביטול משתייכת לתחילת המעשה. אך בנד"ד אע"פ שהעבירה נמשכת היא, מכ"מ אין מעשה העבירה נמשך, אלא נגמר הוא בעת הדבקות הפת בתנור. (וכן הבין הג' רעק"א בגליון הש"ס.)

אכן, לאחר העיון נראה דג' יש דינים בהתראת ספק: הכה זה וחזר והכה זה, דאילו הכה הא' מהם בלבד היה פטור ממיתה מפני שהיא ספק עבירה. ועכשיו שחזר והכה אף את השני, מיקריא התראת ספק. דאינו ידוע על איזה מעשה הוא מתחייב מיתה. וממילא חסר - מה"ט - בכל התראה, "היתיר עצמו למיתה"⁴. דבכל פעם שהתיר עצמו, לא הי' ברי שמחמת מעשה עבירה זה יתחייב. וזה דין הא'.

ובהתראת ספק דנותר נראה לפרש דעבירת הותרת הקדשים היא במה שלא עשה מעשה משך כל הזמן המסויים ההוא. וא"כ, העבירה שמכחה

⁴ בשיעורי סנהדרין הזכיר רבנו את דברי הנובי"י שהציע לומר בדעת הרמב"ם שהתראת ספק לא מהניא למיתה, אף שמועילה למלקות. [עמשי"כ בזה בסי' ארץ הצבי (עמ' רס"ג), אם ניתן להיאמר כן בדעת הרמב"ם.] והסביר רבנו בסברתו זו, דהחסרון בה"ס הוא מפני שחסר ביתיר עצמו, וכנראה שרצה לחלק ולומר [כאותה הדיעה שהזכיר המאירי לסנהדרין (פא:)ate] שבמלקות א"צ עד שיתיר עצמו. (עיי"ש בארץ הצבי, סי' ל"ט.)

בהנחת קלוטה ד' על ד'. ועגמ' גיטין (ע.ט.), דבתחילת הסוגיא חשבו לצרף פלוגתא דר"ע וחכמים לעינן קנין חצר. ונראה לפרש, דפליגי (לפי ס"ד זה) אי מיקרי החפץ "נכנס" לתוך הרשות השני' ע"י היותו קלוט באויר אותו החצר, או דוקא בעת הנחתו ע"ג הקרקע. כלומר, אם החצר תופסת החפץ באוירו. דלר"ע יש קליטה באויר, ושפיר חשיב כנכנס החפץ לרשות השני'; ולרבנן - לא נכנס עד שיונת. וזה שייך בין לקנין חצר ובין לאיסור הוצאה בשבת. ולפי"ז, דין שני ונוסף הוא לרבנן, דבעינן מקום ד' על ד' בעד ההנחה. אך הסיקו שם בסוגיית גיטין, דאפילו לרבנן קני בחצר ע"י קלוטה, דתלוי קנין חצר באינטורי, ושפיר מינטר. הרי שאף לרבנן שפיר יש "קליטה" באויר הרשות, ושפיר מיקרי החפץ כנכנס וכתפוס בתוך הרשות השניה, אפי' בטרם הגיעו לארץ. ולפי"ז צל"ע, מדוע פטרי בשבת. ועי' להלן (צ.ז). דלר' חלקי' בר טובי תוך ג' ד"ה חייב, דכלבוד דמי, וכאילו נח ע"ג קרקע. ודעת רבא אינה כן, דס"ל (ק.) דתוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו. ובשלמא לרבא ניחא, דבהא פליגי ר"ע וחכמים, אי בעינן לחיובי הוצאה והכנסה סיום התנועה, (דהיינו הנקרא גמר מלאכה) א"ל. דלרבנן בעינן גמר מלאכה מלאכה, ולר"ע - לא בעינן לי'. [עגמ' עירובין (צח): דלא משמע כפירוש ר' בדעת רבא. (ד"ע)] וא"כ

תיכף להתראתו, אך עצם העבירה הוא באמת בשוא"ת - בזה שאיננו אוכל, וי"ל דכל עבירה שהיא בשוא"ת, הנמשך משך זמן מה, וא"א לומר על איזה רגע מסויים מאותו הזמן שאז נגמרה אי-אכילתו לעונשו, דכל כה"ג מיקרי' התראת ספק. ובזה נחלקו התוס' והרמב"ן.

(ד.) ד' על ד'. לר"ת הוי דין כלאחר יד בפחות משיעור זה, וליכא מלאכת מחשבת. להר"י, שיעורא הוא בשם מקום. ולרש"י - שי' שלישית. (כ"א מו"ר. ול"ה. עתוס' (ד): אלא א"ר יוסף, דדין מחשבתו משויא לי' מקום ראי' להר"ת לכאורה; אך מעצם הסוגי' דשדי נופו, וכן מהא דאי' (ה.) דפחות מג' פשיטא דלא בעינן דע"ד, משמע כהר"י, דהווי שיעורין בשם מקום, ובכה"ג יש לו דין מקום אף בלי השיעורין הללו. וצ"ע סתירת הגמ' בזה. ובכונת רש"י אפשר לפרש דס"ל כר"ת, ומפרש בשדי נופו, דגם זה מחשיב את הנוף וכאילו מיקרי זה הנחה כדרכה, אבל שדי נופו אינו ענין לשינוי רשויות ומקומות כלל, אלא לענין שיעורי חשיבות וכדרך מלאכת עושי המשכן. ודו"ק. ד"ע.)

(ד.) ר"ע היא. יל"ע בכונת ראיית הגמ', אי ר"ל דלר"ע לא בעינן הנחה כלל, אלא עקירה ושינוי רשויות; או דשפיר בעינן הנחה אף לדידי', אלא שאין

בינתיים, והכל הוי מעשה אחד, אכתי אינם מצטרפים, דבמושיט בעינין שיהיו ב' רה"י - שמן הצד - של עקירה ושל הנחה, ושתהא הרה"ר - שבאמצע - של העברה, בדוקא, ולא של עקירה והנחה. (עי' לעיל). ובתוס' ישנים טענו, דל"א לר"ע קלוטה להקל. וראייתם מזורק ד"א ברה"ר. והשוה לשיטת בן עזאי (ה:): דמהלך כעומד דמי, והוא אמרה בגמ' גם לקולא. ובירושלמי (פ"א ה"א) הק' (עיי"ש בתוד"ה בשלמא לבן עזאי). ממעביר ד"א ברה"ר, ותי' בקופץ. ולתוס' שם והש"ס דילן יתרץ, דזוהי ההלכה למשה מסיני, ותו לא מידי. אבל תירוץ התוס' ישנים צ"ב, מ"ש קלוטה דר"ע ממהלך דבן עזאי. וברשב"א (ד: ד"ה אבל למטה) הקשה, דתחילת סוגיית גיטין בקשה להשוות פלוגתא דר"ע ורבנן לבעיית קנין חצר, אי אורר החצר קונה כמו החצר. ולדעת התוס' ישנים, מאי חומרא וקולא איכא. ובאמת נראה דלק"מ. דפירוש שיטת בן עזאי הוא, דמהלך כעומד ממש, דכל הנחת רגלו ע"ג הארץ חשיבא כהנחה. [ערש"י לכתובות (לא:): ד"ה מהלך כעומד דמי] וא"כ, דזה מיקריא הנחה, בודאי חשיבא הנחה בין לקולא ובין לחומרא. אבל לר"ע, ס"ל לתוס' ישנים, דאין קלוטה חשובה כהנחה, אלא דלא מצריך ר"ע הנחה. (כספק דידן בתחילת הסוגי' הזאת.) דמיד כשנכנס החפץ לאורר הרשות, נידון

שפיר ס"ל לחכמים, דאעפ"י שהחפץ תפוס באורר החצר, ובפחות מג' חשיב כלבוד, ואיכא אף ד' על ד', מכ"מ חסר כאן גמר מלאכה. אך לר' חלקי' בר טובי, דלא מצריך סיום התנועה וגמר מלאכה אליבא דחכמים דר"ע, מדוע חילק בין קנין חצר להוצאה דשבת, דל"א קלוטה בשבת. [וא"ל דמצריך ד' על ד', ודוקא בתוך ג' שפיר איכא דע"ד, דהא קיי"ל כר' חסדא (ז:), דלא בעינן דע"ד ברה"י אלא ברה"ר. ד"ע.] ונראה לפרש דאכתי יל"ח ביניהם. דב' הלכות נפרדות הן של "רשות". דחצר לקנות גדרו ל"ד רשות, אלא אפילו כליו קונים לו (בכ"מ שיש לו רשות להניחם), אף שאינם רשות, דהכל תלוי ברשות המשמרת מה שבתוכה. וא"כ, בקלוטהו מחיצות, שפיר קונה בחצר. אך לענין שבת, מושג רשויות היינו מקומות, ולא מיקרי החפץ כנכנס וכתפוס ברשות השניה עד שינוח שמה ע"ג הקרקע, או עכ"פ - עד שינוח. [עי' משנה (ק.) דל"ד ע"ג קרקע. ד"ע.]

(ד.) תוד"ה דאמרינן. הר"י הסיק דא"א לומר קלוטה וגם לומר דילפינן זורק ממושיט, דבמושיט ל"א קלוטה [תוד"ה אבל למטה, ודלא כתוס' (צ"ב.). הגרעק"א.] ובזריקה שפיר איכא למימר קלוטה, ואי כמי שהונחה, הרי ליכא הוצאה של ג' רשויות, אלא הוצאה והכנסה. ואעפ"י שלא הי' הפסק התנועה

לר"ת, והפסוק להר"י. ד"ע.) ואף ברש"י צל"פ כתוס', דלא כ' אלא מנ"ל לגמ' דהכי ס"ל לר"ע. אבל לא הסביר מדוע ס"ל הכי. ובע"כ שיפרש כתוס'. וההסבר בחילוק זה נראה, דמצינו מלאכות הבלתי - נמשכות בזמן כבונה, מבעיר, מכבה, וכדומה - באלו שא"צ שום שיעור. וגם מצינו מלאכות הנמשכות, כגון אופה ומבשל, וכדו', דהיינו - (בהללו דבעיין שיעורא.) וסברת הגמ' היא, דהוצאה צ"ל נמשכת בזמן. ואילו הוה ס"ל לר"ע דחילוף הרשויות בלבד הוא כל כולו של המלאכה הזאת, לא הי' בזה המעשה אלא נקודת רגע אחד דק מן הדק. א"ו דאף לר"ע, יש למלאכה זאת תחילה וסוף - תחילתה בעקירה וגמרה בחילוף הרשויות, ולענין גמר המלאכה הוא דס"ל לר"ע, שתיכף כשנכנס לרשות השניה, דין החפץ כמונח שמה, ונגמרה ההוצאה. אבל מה שייך לומר קלוטה לענין עקירה, הלא קלוטה אין פי' שמונח על הארץ או על האויר (דלא כב' פי' התוצ"ח ס' י"א. כן הבנתי בכונת רבנו.) אלא דלענין גמר המלאכה, סגי בחילוף הרשויות שלאחר עקירה. (ודעת ר"ע אינה חי' בהגדרת "הנחת" חפץ, אלא בהגדרת מלאכת הוצאה, שהיא מסתיימת בחילוף הרשויות, ובכניסת החפץ לרשות השניה בלבד.) וא"כ, אין זה שייך בתוך רשות אחת, כגון בזורק ד"א ברה"ר.

כנכנס לאותה הרשות, ולר"ע סגי בעקירה וחילוף רשויות לחייב, ותו לא בעי הנחה. וא"כ, היינו דוקא לחייב, ולא לפטור. (ובזרק מרה"י לרה"י דרך רה"ר, לא נאמר שלא היתה רה"ר כאן רשות העברה אלא רשות עו"ה, דלר"ע - לא היתה בזה הנחה כלל.) וראיית התוס"י מזורק ד"א ברה"ר ראי' היא. ולק"מ מסוגיא דגיטין. דלקולא ולחומרא לאו דוקא, אלא ר"ל, דבכניסת החפץ לאויר של רשות אחרת, ס"ל לר"ע דזה נידון כנכנס לאותה הרשות, אבל לאו בדוקא כמונח באותה הרשות. ועיין חידושי הרשב"א, דיש מתרצים קו' התוס"י לומר, דברשות אחת ל"א קלוטה. והסבר שיטה זו הוא ג"כ עפ"י הנ"ל, דקלוטה לא ר"ל כפשוטו, דהוי כמונח ממש - וכמו במהלך כעומד. אלא ר"ל דקלוטה חשובה כנכנסה לתוך הרשות השניה, וממילא - עי"ז שהוצא החפץ מרשותו דמעיקרא ונכנס לרשות מחודשת, זה גופא מחשיב להחפץ כמונח דמי. אבל אז, הוי כמונח, ולא כפי' התוס' ישנים, דלא מצריך ר"ע הנחה כלל וכלל. ובאמת כנל"פ בגמ', ודילמא הנחה הוא דלא בעיא, הא עקירה בעיא. דרש"י פירשו, מדיוק לשון הברייתא. ובתוס' הק' על דיוקו, והסבירו או מטעם סברא, דכן הי' במשכן; או מכח גזה"כ ד"ממקומו" (אל יצא איש ממקומו ביום השביעי) - דקאי במקום העקירה, ולא כתיב מקום בהנחה כל עיקר. (הסברא

אותה, אלא דזהו כל עיקר גדרה של רה"י - מקום מוקף מחיצות. וא"כ, אף דאמרינן שדי נופו וכו', דהוי הנוף עם העיקר שלו **מקום אחד** בהל' מקומות, מכ"מ הרי נוטה זה הנוף לרה"ר - מחוץ למחיצות הרה"י. ואינו מוקף מחיצות. וא"כ א"א להיות דינו כרה"י. ולתוס', כל שהוא **מקום רה"י**, אף שאינו מוקף מחיצות, נמי דינו כרה"י. ומצינו בד"ז מחלוקת עצומה לענין אויר רה"י כרה"י, מאיזה טעם הוא. דרש"י פי' בזה (ו: ד"ה קמ"ל גמורה) דטעמו משום גוד אסיק מחיצתא. ולפי"ז הטעם, לא אמרינן רה"י עולה עד לרקיע אלא ברה"י שע"י מחיצות. אבל ברה"י שע"י תל ברה"ר, אפשר דלא נימא הכי, דאין תל מדין מחיצות,⁵ אלא דין בפ"ע של רה"י - מקום גבוה י"ט החלוק מרה"ר. וכ"כ הרמב"ן להדיא (צט:): אגמ' דבעי מיני רב מרדכי מרבה. אך רש"י שם פי' דע"ג העמוד תמיד חשיב רה"י, אפילו למעלה מי'. הרי דס"ל דדין בפ"ע הוא, דאויר רה"י כרה"י. דאף דלענין רה"ר מחלקינן, דאויר רה"ר עד י' טפחים הוא מקום אחד, ולמעלה מי' טפחים - מקום שונה ואחר, בנוגע לרה"י לא מחלקינן בהכי, דכל האויר, אפילו למעלה מי' טפחים הוא מקום אחד עם האויר שמלמטה. והכל - **מקום רה"י**. הרי דמצינו מקום שהוא אחד עם

ראף אם נסביר דלר"ע לא ר"ל קלוטה שהחפץ נח, כנ"ל, מכ"מ א"א לו לומר דילפנין זורק ממושיט, כמש"כ תוס', דעצם הדין דקלוטה פועל להפסיק מעשיו לשנים: לעקירה בלא הנחה - לענין ההוצאה. ולהנחה בלא עקירה - לענין ההכנסה. דא"א להיות מושיט הכוללת בתוכה הוצאה, והכנסה, כזורק דהוי רק חלק ממנה.

(ד:) **תוד"ה זרק**. לר"ע דלא בעינן הנחה, שפיר יל"ח בין עקירה להנחה, כנ"ל. אבל לרבי, דמצריך כ"ש עכ"פ אף להנחה, מסתמא לא יחלק בין עקירה להנחה.

(ד:) **שדי נופו**. לרש"י (ד"ה שדי נופו) דין הנוף כרה"ר, אף שהעיקר ברה"י, ולא מהני דין זה דשדי אלא לענין ד' על ד'. לתוס' (ד"ה באילן), מהני אף לענין הרשויות. וכ"ה בסוגיית הגמ' מכות (יב) דאמרינן שדי נופו וכו', אף לענין ערי מקלט וקדושת מחיצות דירושלים, הרי לכאורה כהתוס', דמועיל שדי נופו אף לענין שינוי דין הרשויות.

ובהסבר מחלוקת רש"י ותוס' נ"ל דפליגי בהגדרת רה"י. דלרש"י, בעינן שתהא מוקפת מחיצות, ולא רק שהמחיצות פועלות לרה"י **לחדש**

⁵ עמש"כ בהנחה זו בסי' בעקבי הצאן (עמ' ס"ב).

משא"כ בירושלים, דמקריבין אעפ"י שאין בית ואעפ"י שנפלו מחיצות. הרי דאין המחיצות מעיקר הגדרת המקום, אלא דבעינן להו בכדי לקדש מתחילה את המקום. ותו לא. -

ולפי הסבר זה בדעת רש"י הי' צ"ל, דבהיפך, בעיקרו ברה"ר ונופו ברה"י, דאף רש"י יודה דהוי דין הנוף כרה"ר. ובכה"ג לא תהיה עוד מחלוקת רש"י ותוס'. אך נראה לומר, דבכה"ג מאחר דרבים דורסים במקום העיקר, ושדינן הנוף בתר העיקר, חשיב נמי כאילו רבים בוקעים במקום הנוף, (ואינו מוכרח), וא"כ יהי הנוף מקום המוקף במחיצות שרבים בוקעים בו. והיא בעיא גדולה (בזה תלוי הספק דעירובין במנהטן שפלפלו בו הרבה, בדברים שאין בהם טעם), עתשו' משכנ"י (או"ח ס' קכ"א) שנו"נ בזה הר"ר יעק'לע קארלינער, והר"ר אפרים זלמן מרגליות, אי דריסת רבים בתוך עיר המוקפת חומות מבטלת דין רה"י דידי' א"ל. עי' סוגי' דגמ' (ו). יתר על כן אמר ר' יהודה.

עוד כ' בתוס' דבעיקרו ונופו ברה"ר, דל"א שדי נופו וכו', דממנ"פ, או דהנוף הוי רה"ר מחמת עצמו, או דהוי מקום פטור או כרמלית. ובאופנים האחרונים, תו לא יועיל שדי. וצ"ב, מדוע. (ובאמת הרשב"א המובא בתוס' פליג אזה). ונל"פ "דשדי" יכול לשנות

רה"י אבל אינו מוקף מחיצות, ונחלקו בו ראשונים אי נידון כרה"י א"ל. וה"נ י"ל דפליגי רש"י ותוס'. (אך לפי"ז יצא, שרש"י סותר א"ע ...)

ובמחלוקת רש"י והרמב"ן (צט:), דלרמב"ן ל"א גוד אסיק באין המחיצות ניכרות, כמו בתל ועמוד, נראה דלא פליגי בגדר דינא דגוד אסיק, אלא בגדר דין תל. דלרש"י, אף הוא - דינו כמחיצות. ולרמב"ן אין לו דין רה"י של מחיצות, אלא דין מחודש של רה"י, דהיינו - מקום גבוה י"ט. ומאחר דליכא מחיצות, ממילא ל"ש למימר בי' גוד אסיק מחיצתא. ולפי"ז אין דברי רש"י סותרים זה את זה. [לכאורה היינו פלוגתא דר' חסדא ומרימר רפ"ב דגטין בגידוד ה' ומחיצה ה'. עיי"ש בתוס'. (ד"ע)]

והנה בערי מקלט ובירושלים, העיקר הוא המקום, דזהו מקום העיר. אלא דהעיר נקרא מה שבתוך תחום העיר, או מה שלפנים לחומה. והא דבעינן חומה לירושלים, היינו לענין קידוש העיר, אבל עצם דין העיר היינו, דנקרא זה מקום המקדש או מקום לפני ד', או עיר מקלט. משא"כ ברה"י - לדעת רש"י - דהיינו גדרה ממש - מקום מוקף מחיצות. וראיה פשוטה, דברה"י שנפלו מחיצותיה לאחר כניסת השבת, פשיטא דפקע דין רה"י מעלי' (עי' או"ז לעירובין טו. ד"ע)

הנוטה מרה"י לרה"ר, פשיטא דמקום הנוף הוא - ברה"ר, דשם נמצא, ושמה מקומו. אך מכח היותו מחובר לעיקר האילן, ואית לן למימר שדי, אמרינן דהוי נמי מקום רה"י. נמצא שיש לנו מקום שהוא גם רה"י וגם רה"ר, (דשדי איננו מבטל מציאות ההויה, ובמציאות נמצא הנוף ברה"ר). וא"כ שפיר נידון בדיני רה"י, דקיי"ל - מסוגי דקופה - דאפשר להיתר מחיצות לפעול אף ברה"ר. (ולכאורה זהו ההיפך הגמור ממש ממש"כ למעלה. שפי' שהנוף אינו מוקף מחיצות אבל הוא במקום רה"י. ועתה פי' שיש לו היתר מחיצות, אף שהוא במקום רה"ר. ד"ע.) וכן נמי בעיקרו ברה"י ונופו נוטה לכרמלית או למקו"פ, דאמרינן שדי נופו ב"ע לתת על הנוף דיני רה"י והיתר מחיצות דרה"י, אעפ"י שהרשות שבה נמצא הנוף היא כרמלית. דכרמלית היא חולקת מקום בפ"ע כלפי רה"ר (וכן מקו"פ), אבל לא כלפי רה"י. דכרמלית ומקו"פ חשיבי כרתתי - דסתרי בבואם יחד עם רה"ר, אבל לא בבואם יחד עם רה"י. ולהכי דקדקו בגמ' לצייר עיקרו ברה"י ונופו נוטה לרה"ר. אבל אילו היה להיפך, כציור הת"י - עיקרו ברה"ר ונופו נוטה לרה"י, לא הי' אומרים התוס' (בפי' הגמ') דבכה"ג נאמר שדי נופו לדון הנוף כרה"ר, דמקום הנוף רה"י הוא - דשם נמצא במציאות, אלא דיש לנו לומר שאפשר להיות רה"י עם איסורי רה"ר,

רשות לרשות, דהיינו, לעשות מרה"ר רה"י, או איפכא. אבל כרמלית ומקו"פ מה"ת אינן מקומות ורשויות כל עיקר, וא"כ - חסר שמה כל עיקר הדבר שנשנה את שמו להיותו נדון כמקום אחר. דאינו מקום כלל. (העולם.) אך לפי"ז, הי' צ"ל כן אף בציור שעיקרו ברה"י ונופו נוטה לרה"י, וכדעת הת"י דמשמע דפליג אתוס'. ולא משמע כן. ע"כ נל"פ אחרת, דהנה קיי"ל (ת.) בקופה ברה"ר, דאם הוא ד' על ד' וגבוה י' דינו כרה"י, ובאינו גבוה י' - הוי רה"ר. ואין אומרים לדונו ככרמלית, דאין כרמלית בכלים. [רש"י על אתר ד"ה פחות מכן, ותוס' (ה.) ד"ה כאן.] דלכרמלית בעינן שתהא חולקת מקום בפ"ע, ובכלי חסר תנאי זה, דכלי תמיד נמצא מונח באיזה מקום שהוא, וכלי שברה"ר נידון כמקום רה"ר, דאינו מקום בפ"ע. אך לפי"ז צ"ע, היאך נעשה הכלי לרה"י. והמוכרח מגמ' זה, דיכולה להיות רה"י אע"פ שהיא במקום רה"ר. כלומר, מקום אחד שהוא גם מקום רה"י וגם מקום רה"ר, ופסקינן בי' דרה"י גוברת לדונו כרה"י ולומר דאית בי' היתר מחיצות. דמקום רה"ר והיתר מחיצות, אין אלו תרתי-דסתרי. אבל שם מקום כרמלית ושם מקום רה"ר הוו תרתי-דסתרי, דכל שהוא רה"ר, א"א לו להיות כרמלית, דגדר כרמלית היינו - מקום חלוק מרה"ר. ועפי"ז נל"פ ד' התוס', אך בהיפוך קצת ממה שפי' למעלה. דבנוף

העיקר ברה"י, אפילו יהי' הנוף עצמו ברה"ר, במקום פטור, או בכרמלית, אכתי נמאר, דאף דאין מקומו רה"י אכתי דין רה"י עליו, והיתר המחיצות יש לו, דרה"י פועלת אפילו למרחוק, ואפילו בעד מקומות אחרים, להתירן במחיצותיה ולקלוט אף אותן המקומות להיותן נידונין כתוך המחיצות. אבל בנוף ברה"י, במקו"פ, או בכרמלית, והעיקר ברה"ר - כציור הת"י והתוס' י"ל דאין רה"ר יכולה למשוך מקומות אחרים אליה, דשדי נופו לא ר"ל דחשיב כאידך מקום, אלא דאף דחשיב כמקום שבו נמצא, נידון כהמקום האחר, ויש לזה המקום היתר מחיצות אעפ"י שהוא רה"ר.

(ב) דעפ"י שדי נופו אמרינן דחשיב כמקום העיקר, דעיקר ונוף מקום אחד הם עפ"י דין, וכמ"ש בתחילת פי' לסוגיין. אך היינו דוקא היכא דליכא תרתי - דסתרי בין הרשות שבה נמצא הנוף, ובין רשות העיקרי דשדינן לי' לנוף בתרה. ולכן, בעיקרו ברה"י ונופו נוטה למקו"פ או לכרמלית, נידון הנוף כרה"י. דמקו"פ וכרמלית אינן מקומות חלוקין מרה"י, אלא דחשיבי כחלוקין מרה"ר, (צ"ב), משא"כ בעיקרו ברה"ר ונופו במקו"פ או בכרמלית, דיש תרתי דסתרי, כנ"ל. והיכא דאיכא תרד"ס, ל"א שדי נופו ב"ע וגו'. אך בעיקרו ברה"י ונופו ברה"ר, או איפכא, הרי חזינן מדין קופה ברה"ר, דרה"י ורה"ר אינן מקומות דתרת

זה לא מצינו בשום מקום. דרה"ר צריכה להיות מקום דריסת רבים. והיכא דאיכא מקום דאחד הוא עם רה"ר אלא דחסרה בו בקיעת רבים בו, קיי"ל דלא הוי רה"ר: א) דס"ל לחכמים דר"א (ו.) דצדי רה"ר לאו כרה"ר דמי. ב) דקיי"ל כרבא (ז:) דחורי רה"ר לאו כרה"ר דמי. ונוף זה, אף כי נאמר בי' שדי, ונדונו כמקום אחד עם רה"ר, אך עכ"פ לית ביה דריסת רבים (דלא כמש"כ לעיל, אלא כדחייתנו, דאינו מוכרח). וא"כ בודאי אינו כרה"ר. ועוד (לכאורה טעם בפ"ע הוא), דמקום הנוף הוי רה"י, ומקום שהוא גם רה"ר וגם רה"י - כבר למדנו מקופה דנידון כרה"י, וז"ב.

(לכאורה נ"ל דב' טעמים ביאר בזה מו"ר: א) דיכול להיות היתר מחיצות אף מבלי להיות על המקום שם רה"י. משא"כ לענין דין רה"ר, דא"א להיות איסור דריסת רבים במקום דליכא עליו שם רה"ר. כלומר, רה"י מתפשטת והולכת אפילו מחוץ לגבולותיה (ובל' מו"ר - altruistic), משא"כ רה"ר שמצומצמת היא ועומדת כשלעצמה. כלומר, שכל עצמה של רה"י היינו - קליטת מחיצותיה, והן קולטות כל מאי דאפשר. אך לענין רה"ר, כל שעומד בפ"ע, אין שם דבר וכח שימשוך אותו מקום להיות דינו כרה"ר, דאין לה כח משיכה. ולכן, בשדי נופו בתר עיקרו, דאמרינן דפשיטא דהוי הנוף, עפ"י דין, במקום שהוא נמצא שם, אם

שייכים אהדדי כל עיקר: א) רה"י עולה עד לרקיע, דלא כרה"ר. ב) דרה"י לא בעיא ד' על ד' להנחה, דלא כרה"ר. והנל"פ בזה הוא, דב' דינים הללו תלויים זב"ז הם, עפ"י סברא. דהבדל יסודי יש בין רשות הרבים לבין רשות היחיד. דרה"ר עיקרה הקרקע, דדוקא עליה יש דריסת הרבים בקיעתם והילוכם. אלא דאמרינן, דעד גובה יו"ד מצורף האויר להקרקע להיותו נידון כמקום אחד ורשות אחת. אבל ברה"י, עיקר הרשות היא החלל ולא הקרקע. ובחלל לא שייך לחלק בין האויר אשר למעלה מיו"ד לבין האויר שלמטה מי, דהכל חלל אחד - מצורף זל"ז. וה"נ יש להבין לענין ד' על ד'. ברה"ר, דעיקר הרשות הוא הקרקע, דבר גשמי וממשי, שפיר ניתן להיאמר דניתן בו שיעור של ד"ט על ד"ט. אבל ברה"י, דעצם הרשות הוא חלל, דבר בלתי - ממשי, מה שייך להצריך בו ד' על ד'.

תוס' מכות (יב. ד"ה אילו) - ע"ד גגין ועליות לא נתקדשו. לענין ירושלים לא שייך לומר גוד אסיק, ולומר דאויר העיר, אפילו למעלה מעשרה נידון כהעיר, דגוד אסיק אינו ענין למחיצות המקדשות, אלא למחיצות של רשויות. והספק בגגין ועליות הוא כנ"ל, דעיקר קדושת ירושלים היינו בקרקע - בעיר עצמה. ובהא יל"ע, אי חשיבי גגין ועליות כמקום אחד עם הקרקע א"ל.

דסתרי, (הלא יפלא חילוק זה, דכרמלית חשיבא כחולקת מקום בפ"ע, אבל לא רה"י. הלא יש בכלל מאתים מנה. ולא הוכחנו מקופה אלא דבכדי להיות לאיזה מקום דין רה"י והיתר מחיצות לא בעינן שיהא מקום חלוק מרה"ר. אבל פשיטא דכל שאר רה"י בודאי חשיבי כמקומות חלוקין מרה"ר. וד' מו"ר לא הבנתי. ד"ע.) וא"כ נידונין כב' המקומות, גם כרה"י וגם כרה"ר. (וכמו בעיקרו ברה"י ונפפו במקו"פ או בכרמלית, ופי' דהללו לא חשיבי כמקומות החלוקין מרה"י, אלא דחלוקין הן מרה"ר בלבד, כנ"ל, ומאחר שאינן חלוקין, ליכא תרד"ס, וא"כ דין מקום העיקר וגם מקום הנוף - במציאות - עליהם, ונידונין גם כרה"י וגם כמקו"פ.) וכל היכא דיש לאיזה מקום דין רה"י וגם דין רשות אחרת - איזה שתהיה, אמרינן שדינו כרה"י, ושיש לו היתר מחיצות: - ולא הבנתי מדוע לא סגי לי' למו"ר בפ"י הא' ומדוע הכניס עצמו לכל דחוקי הפ"י השני. ואולי פירוש הב' עולה יותר יפה לענין ירושלים ועיר מקלט, דלא שייך כ"כ קליטת מחיצות. ד"ע.)

(שם) התוס' והרשב"א נחלקו בדעת ר' חסדא, אי ס"ל דלא בעינן ד' על ד' דוקא ברה"י או אף ברה"ר. והרשב"א טען, מאי שנא. ובאמת צ"ע לשיטת התוס', מדוע כילל ר' חסדא ב' הלכות נפרדות הללו במימרא שלו, בעוד דאינם

וּלְיָכָא לְדִידֵי חֲלוֹת שֵׁם הַנְּחָה, אֲלֵא סְגִי
 בְּהִיכֵי תַמְצָא שֶׁל הַנְּחָה, דְּבַעֲיָקֵר ס"ל
 דְּבַעֲיָנָן שִׁיחָא הַחֲפֵץ נִקְלֵט לְתוֹךְ הַרְשׁוּת
 הַשְּׁנִיָּה וְגַם שְׁתַּסְתִּיִּים תְּנוּעָתוֹ. דְּבַעֲיָקֵר
 ס"ל כַּרְע, דִּישׁ קְלִיטָה אֲפִילוּ בְּאוֹרֵי,
 אֲלֵא דְמוֹסִיף לְהַצְרִיךְ סִיּוּם הַתְּנוּעָה.
 וְעַפ"י נִלְ"פ בְּפִשְׁטוּת, דְּמִן הַתּוֹס' מוֹכַח
 לְהַדִּיא דְר"ל הַרְשַׁב"א, דְּמֵאֲחַר דְּס"ל לְר'
 חֲסֵדָא דְלֵא בַעֲיָנָן ד' עַל ד', מִמִּילָא א"א
 לֹמֵר דְּפִלְגִי תְנַאי בְּשַׁדִּי לְאֲשׁוּוּיֵי לְהַנוּף
 כַּרְה"ר. דְּאוֹ שְׁכוֹלָם יִסְבְּרוּ דְּאֲמַרִּינָן
 שַׁדִּי, אִו דְּכוֹלָם יִסְבְּרוּ דְּל"א שַׁדִּי. אֵךְ
 טַעֲמָא בַעֲי. וְעַפ"י נִרְאָה לֹמֵר בְּטַעֲם
 הַדְּבַר, דְּלַעֲנִין הַדִּין הַשְּׁנִי דְּשַׁדִּי, דְּהַנְּחַת
 נוּף כְּהַנְּחַת עֵיקֵר, דְּהַחֲפֵץ מְצַטְרֵף לְמִקּוּם
 הַעֵיקֵר לְהַחֲשֵׁב כְּמוֹנַח שְׁמָה, הֵינְנוּ דּוֹקָא
 אִילוּ נִיחַ דִּישׁ שֵׁם דִּין חֲלוֹת שֵׁם הַנְּחָה
 שִׁיחָשֵׁב הַחֲפֵץ הַמְצַוֵּרף לְאִיזָה מִקּוּם,
 וְעַפ"י דִּין נוֹכַל לֹמֵר - דְּמְצַוֵּרף לְמִקּוּם
 זֶה וְלֵא לְמִקּוּם הָאֲחֵר. אֲבָל לְר' חֲסֵדָא
 דְּלֵא מְצַרִּיךְ ד' עַל ד', הֵרִי דְּס"ל דְּלֵא
 בַעֲיָנָן חֲלוֹת שֵׁם הַנְּחָה וְצִירָוּף הַחֲפֵץ
 לְהַמְקוּם, אֲלֵא הִיכֵי תִימְצָא שֶׁל הַנְּחָה,
 וְא"כ - פְּשִׁיטָא דְּא"א לְשָׁנוֹת אֵת מְצִיאוֹת
 הַמְצַאוֹת הַחֲפֵץ עַל הַנוּף שְׁאִינוּ רַה"ר, וְלֵא
 עַל הַעֵיקֵר. וְא"כ, מִמִּילָא לְרַב חֲסֵדָא רַק
 אֲמַרִּינָן שַׁדִּי נוּפוּ ב"ע לְאֲשׁוּוּיֵי לְהַנוּף
 כַּרְה"י. אֲבָל לְאֲשׁוּוּיֵי לְהַנוּף לְרַה"ר
 רַק אֲמַרְהַרְשַׁב"א אֲלִיבָא דְּרַבְנָן דְּר"ת,
 דְּבַעֲיָנָן הַנְּחָה ע"ג ד' עַל ד'.

[בְּמִנ"ח כְּתַב שְׁדִין זֶה - גְּגִין וְעֲלִיוֹת לֵא
 נִתְקַדְּשׁוּ - הוּא מְפָנִי שְׁכַךְ הִיתָה בְּדַעְתָּם
 בְּשַׁעַת קִידוּשׁ. ד"ע.]

ע"י הַתּוֹס' דְּבֵאִילָן הַעוֹמֵד בְּרַה"ר וְנוּפוּ
 ג"כ בְּרַה"ר דְּל"א שַׁדִּי לְשׁוּוִיָּה
 כַּרְה"ר, דְּהָא סוֹכ"ס לִיכָא הַתָּם דְּרִיסַת
 הַרְבִּיּים, וְלֵא יֵהָא אֲלֵא כְּצַדִּי רַה"ר.
 וְהַרְשַׁב"א שְׁבַתוֹס' חוֹלֵק ע"ז, וְבֵאֲמַת
 דַּעְתּוֹ פְּלֵאִית. וְלִדִּידֵי צִלְ"פ דְּב' הַלְכוֹת
 הֵן בְּשַׁדִּי, הָא' - דְּהַנוּף נִקְבַּע כְּרְשׁוֹת שֶׁל
 הַעֵיקֵר (כְּגוֹן בַּעֲיָקֵרוֹ בְּרַה"י וְנוּפוּ נוּטָה
 לְרַה"ר, דְּדִין הַנוּף ג"כ כַּרְה"י); וְב',
 דְּהַנְּחָה ע"ג הַנוּף חֲשִׁיבָא כְּהַנְּחָה ע"ג
 הַעֵיקֵר, וְעַפ"י שְׁפִיר מְתִישֵׁב בַּעֲיָקֵרוֹ
 בְּרַה"ר וְנוּפוּ בְּרַה"י, וְנַח הַחֲפֵץ עַל הַנוּף,
 דְּנִידוֹן כְּמוֹנַח בְּרַה"ר, וְשְׁמָה - בְּמִקּוּם
 הַעֵיקֵר, בְּרַה"ר, פְּשִׁיטָא דְּאִיכָא דְּרִיסַת
 הַרְבִּיּים. וְעַמְהַרְש"ל מְהַרְש"א וּמְהַר"ם
 מִזֶּה. וְהוּא פִּלְא. וְנִלְ"פ, דְּג' שִׁיטוֹת
 הֵן בְּהַנְּחָה: (א) קְלוּטָה. (ב) ע"ג מְשֵׁהוּ.
 (אֲפִילוּ תוֹךְ ג' - עֵיין גְּמָרָא ק' א') (ג) ד'
 עַל ד'. לְמ"ד קְלוּטָה, לֵא בַעֲיָנָן הַנְּחָה.
 לְמ"ד מְשֵׁהוּ (שִׁיטַת רַב חֲסֵדָא לְהַבְנַת
 הַרְשַׁב"א שְׁבַתוֹס'). בַּעֲיָנָן הַנְּחָה אֲבָל לֵא
 דַּע"ד. כְּלוּמֵר, דְּבַעֲיָנָן סִיּוּם הַתְּנוּעָה
 (וְגַמֵּר מְלֵאכָה הוּא דְּנִקְרָא). וְלְמ"ד ד'
 עַל ד', בַּעֲיָנָן שִׁיחָא הַחֲפֵץ מְצַוֵּרף לְאִיזָה
 מִקּוּם הַנְּחָה, וּמִקּוּם עַפ"י דִּין שִׁיעוּרוֹ
 - ד' עַל ד'. מְשֵׁא"כ לְמ"ד מְשֵׁהוּ - אֲפִילוּ
 לְמַעַלָּה מְג' - דְּלֵא מְצַרִּיךְ שִׁיחָא הַחֲפֵץ
 מוֹנַח ע"ג מִקּוּם וּמְצַוֵּרף לְאִיזָה מִקּוּם,

לפטור, לענין דין דאורייתא. (כלומר, די"ל בדעת רש"י דאף אם לא גזרו בו דין כרמלית, מ"מ מה"ת יש עליו דין של מקום פטור, והמוציא מרה"י לתוכו פטור. ד"ע בכונת רבנו). וצ"ע, מנין להם לתוס' דס"ל לרש"י כמש"כ הם. ונראה דמהמשך לשון רש"י מוכח כד' התוס', שכתב (שם) לא גזרו רבנן לבטולי מתורת כלים הואיל וכלי הוא עכ"ל. ר"ל, דכרמלית חשיבא רשות (מדרבנן); וכלי ורשות הן תרתי דסתרי. ומאחר דהקופה ברה"ר הוי כלי, ואין כלי חולק מקום בפ"ע להיותו נידון כרשות חלוקה מרה"ר, מה"ת, אזי אף מדרבנן לא החמירו בו. וממילא קופה המונחת ברה"ר, דינו כרה"ר, ולא כמקום פטור, כמו שהסברנו לעיל. ומשמע מהסברו דר"ל כתוס'. אך התוס' סיימו הדיבור בקושיא, דאפילו לפי ס"ד הגמ', דמיירי במניח על יד חברו ממש, הלא פשיטא דהיד היא למטה מי, דאל"כ הנחתו במקו"פ היתה. וא"כ, מה הקשו מרב יוסי ברבי יהודה, הלא פשיטא דאיהו איירי בלמעלה מי. ובחידושי הרשב"א פירש בקושית הגמרא, דכמו דס"ל לר' יוסי בר' יהודה, (א) דכלי חולק מקום בפני עצמו, והראיה, שהרי נעשה רה"י; (ב) וגם דמחיצות תלויות הוו מחיצות; ה"נ נימא בטרסקל דמתני' למטה מי, דיש כרמלית בכלים, דהא שמעינן ליה לרבי יוסי ברבי יהודה דס"ל דשפיר חולק מקום בפני עצמו למהוי

לענין סוגיית ספ"ב דמכות יל"ע אי ר"ל שהרוצח נמצא תחת הנוף או ע"ג הנוף.

(ה.) ברה"י מקורה. דבלא"ה ליכא קליטת הרשות.

אחרים היא. צ"ע, דבשלמא לפי התי' הראשון - עפ"י דינא דקלוטה - הרי הסבירו את התירוקן. אבל לפי מאי דאיתא בסוגיא הכא, דאחרים היא, לא אמרו אלא דה"נ אשכחן לאחרים דיד חשיבא הנחה. והיינו הך דמתני', ולא הסבירו הדין יותר. וכנראה, דסוגיין לא ביקשה להסביר את דין המשנה אלא רק לזהות את שיטת המשנה. ותו לא.

עקר ... פטור. דוקא ברץ וקיבלו במקום אחר, שבלאו איהו לא הי' נח שמה. מו"ר.

תוד"ה כאן למטה מי. אין כרמלית בכלים, כמו שפרש"י (ת). אך עיי"ש ברש"י, דיש לחלק. דהתם הוי או רה"ר או כרמלית, ואי הוי רה"ר - יהיה מותר ליתן לתוכו, ואי ככרמלית - יהי' אסור. וכ' רש"י (ת. ד"ה פחות מכן) דבסוגיא דהתם מוכח, דלא גזור רבנן וכו'. הרי דלא כ"כ אלא לענין להיותו כרמלית לחומרא, מדרבנן. אבל לא כתב שלא יהא הכלי נידון ככרמלית, אפילו

גוד אחית, אין כאן מחיצות כלל להחשב אפילו ככרמלית. אך זה ההסבר צ"ע. דיל"ע בגדר כרמלית, דהוי מג' ועד י' והוא ד' על ד', כלומר, דשוה לרה"י לבר מגובה מחיצותיה. אי דר"ל דדין מחיצות לה אלא דשיעורן פחות משיעור י' שלרה"י ולסוכה ולכלאים וכו'. או דנימא דמחיצה הפחותה מי' אינה מחיצה, אלא דכרמלית אינה מקום מוקף מחיצות נמוכות, אלא דהוא מקום גבוה מג' ועד י'. דבשלמא אם נאמר כהצד הא' דאף לכרמלית בעינן מחיצות, שפיר איכא למיתלי מתני' בפלוגתא דרבי יוסי בר' יהודה ורבנן - בגוד אחית. אבל לצד השני, דליכא כלל מחיצות בכרמלית, א"כ פשיטא דבכרמלית דליכא למימר גוד אחית כלל - ואפי' לרבי יוסי ברבי יהודה לא הי' צ"ל כרמלית. ובאמת מסתברא כהצד השני. (עי' מאירי לק"א א' דב' דעות הן בעמוד ברה"ר דהתם, אי מיירי ברה"י או בכרמלית. ד"ע.) ונל"פ בזה, דהנה בדף קא. איתא, דאף לרבנן, דוקא בבקיעת גדיים פליגי עליה דריב"י, אבל לא בבקיעת דגים. הרי להדיא דאף לדידהו שפיר אמרינן גוד אחית, אלא דס"ל דביקוע הגדיים מבטל הרשות היחיד. וכמו דפליגי רבי יוסי ברבי יהודה ורבנן בביקוע הגדיים אי מבטל ליה לרה"י, ה"נ ס"ל לרשב"א דיפלגו בכרמלית, אם יבטלו רשות זו ג"כ. ולדעת המאירי לפנינו (ה.), דאף לרבנן

כרה"י. - הרי שחולק הרשב"א אתוס' בתרתי: א) לתוס' רה"י א"צ להיות מקום חלוק כשלעצמו מרה"ר, שהרי אין כלי נעשה כרמלית מהאי טעמא, אבל כלי נעשה רה"י לכו"ע, ולרשב"א - אף לרה"י בעינן חילוק מקום ורשות. (ב) לתוס', אין כלי חולק מקום בפ"ע, וה"ט דאין כרמלית בכלים. ולרשב"א, לפי קושית הגמרא - כלים חולקים רשות לעצמן. אלא דלפי"ז צ"ע טובא לשיטת הרשב"א הגמ' (ח). דמוכח מהתם דאין כרמלית בכלים. וצל"ת, כנ"ל בכונת רש"י (דלא כהבנת התוס'), דדוקא לענין איסורי דרבנן ברשות דכרמלית לא גזרו בכלים, אבל לענין דיני כרמלית מדאורייתא, אף בכלי נהיגן. והוא מוכחא.

אלא דצ"ע פי' חידושי הרשב"א, מדוע הקשו לרבי יוסי ברבי יהודה, הלא פלוגתא דידי' עם החכמים היא בדין גוד אחית במחיצה תלויה, כהנחה הב' שלנו לעיל. אבל בהנחה הא' שלו שהסברנו לעיל, שכלי חולק רשות לעצמו, לא מצינו חולק. והו"ל לגמ' להקשות דלכ"ע, ואפילו לרבנן דרבי יוסי ברבי יהודה, יעשה הטרסקל במתני' דידן ככרמלית. וצריכים לפרש דהכא מיירי בטרסקל המוגבה מן הקרקע, ואף להיעשות כרמלית בעינן לאתויי אף להנחה הב', דמחיצה תלוי' חשיבא כמחיצה, ולכך לא הקשו אלא לרבי יוסי בר' יהודה דוקא, דלרבנן מכיון דלית להו

למעלה מי', דהחלק שמלמעלה בודאי נידון כמקו"פ, ולחידושי הרשב"א אף החלק שמלמטה כן. ולתוס' - נידון החלק שמלמטה כרה"ר גמורה. ובקיצור - לתוס' אין כלי חולק מקום כשלעצמו. ולרשב"א חולק - לבר מברה"ר.

עוד הביא הרשב"א שיטת הרבנותא, דבס"ד דגמ' דמיירי במניח בידו, אפילו בהנחה שמלמעלה מעשרה נמי היה מתחייב, דהיינו דילפינן ממשא בני קהת (צז), וזהו דינא דהעבירו דרך עליו (ח:), דכל מה שעל גבי האדם נידון כמצורף לקרקע שמתחתיו. והרשב"א פליג עליהו וס"ל דלא ילפינן ממשא בני קהת אא"כ עשה אדם אחד גם העקירה וגם ההנחה בגופו, אבל הכא במתני', שבעה"ב עשה את העקירה, ומקום ההנחה הויה יד העני, הרי אין גופו של אדם אחד מקום גם לעקירה וגם להנחה, וממילא ליתא לחידוש דין הזה הנלמד מבני קהת. (זה גופא טעמא בעי. עתוצ"ח סי' י"ג אות ה', ו' מזה.) והא דחייב להרשב"א בהעבירו דרך עליו, הלא העברת הד"א היתה למעלה מי', שהרי לא היה גופו גם מקום העקירה וגם מקום ההנחה, וא"כ ליתא לחידוש דין דמשא בני קהת, וא"כ אמאי חייב. וצל"פ, דבמעביר ד"א ברה"ר, אין צורך שיהא הד' אמות ברה"ר, אלא שיעור הרחקה הוא בין מקום העקירה ובין מקום ההנחה (distance), ולא איכפת לן בעצם העברת החפץ אם תהיה ברה"ר

יהי' כרמלית בטרסקל דסוגיין (צע"ג לדידי' קו' התוס') צ"ל דמחלוקתם דהתם היא אי ביקוע גדיים מבטל מחיצות דרה"י, אבל לכרמלית לא בעינן מחיצות ולהרשב"א צל"פ דלרבנן הביקוע מבטל הרשות ולא המחיצות, וממילא גם כרמלית לא הוי. אבל לתרווייהו פי' כרמלית הוא כהצד השני הנ"ל, דאין לה מחיצות, וגם דמצד הסברא היה צ"ל להיפוך ממש"כ, דלכו"ע היינו צריכים לומר דהטרסקל נידון ככרמלית כדעת המאירי בסוגיין, דעכ"פ שפיר איתא למקום גובה של ג"ט, אפילו אם אין ה"מחיצה" יורדת עד לקרקע הארץ, ואפילו יש שם בינו לקרקע בקיעת גדיים, אא"כ נפרש דבקיעה מבטלת רשויות ולא מחיצות. והוא מבואר.

ובתירוץ הגמ' הסביר הרשב"א דר"ל, דדין זה אי כלי יכול לחלק מקום לעצמו, תלוי - איפה הוא נמצא. אם הוא למטה מי', כלומר - ברה"ר, אז אינם חולקים מקום כשלעצמם. אבל למעלה מי' במקו"פ שאין שם רשות, שפיר מהווים הם רשות שונה, ומאחר שהחלק שבכלי שלמעלה מיו"ד נחשב כרה"י, ולא כמקו"פ, אף החלק שמלמטה נידון כרה"י, ולא כרה"ר. וסוכ"ס הרי מסכים הרשב"א עם התוס', דאין כרמלית בכלים, אך לאו מטעמייהו. ונפק"מ ביניהם נראה לצייר בכלי צר פחות מדע"ד שעולה עד

אלא דס"ל דבעינן שיעור הרחק ד"א ממקום העקירה למקום ההנחה, וזה א"א לומר, דידו השמאלית רחוקה ד"א מידו הימנית, דהכל חד גופא הוא. אלא דצ"ע טובא, היאך שייכא סברא זו לסוגיין, הלא פשיטא דבמעביר חפץ בידו ד"א ברה"ר דחייב, דנשתנה ידו מהיותה במקום הראשון להיותה עתה במקום שני - במקום אחר ושונה מן הראשון - ומרוחק ד"א ממנו. וה"נ בסוגיין, הלא קיבל החפץ במקום מרוחק ממקומו דמעיקרא, והיאך נפטרנו בשום אופן. אתמהה ... -

(ה.) ידו ש"א חשובה לו כדי על ד'.
 כלומר, דכך היא הנחה כדרכה, וא"א בשום פנים לדון על הנחה זו כמעשה מלאכה כלאחר יד. ותחילת הסוגיא, שמיאנה בכל תוקף מלתרץ ככה, אף דלכאורה היא הדרך הכי - פשוטה ביישוב קושיא זו, סבורה דד' על ד' בעינן בעד השם "מקום", ויד בודאי איננה מקום. דהיינו, אילו נקיף את היד במחיצות יו"ד, בודאי לא תתהפך להיות דינה כרה"י, דלרה"י בעינן "מקום" ד' על ד', והא ליכא. ובאמת זוהי מחלוקת הר"י והר"ת שבתוס' (ד.) ד"ה והא בעינן. ולכאורה יפלא, היאך הבין הר"י את סוף הסוגיא. וכן צ"ע בגמ' דעירובין (צט.) דמחשבתו משויא

או אפילו בשמים. (כ"ה ל' מו"ר.) (עי' מאירי סוף עירובין שכ"כ להדיא.) ודעת הרבוותא, שהשוו דין העבירו דרך עליו לדין משא בני קהת, הרי פליגי בזה, וס"ל, דלא רק העקירה וההנחה חשיבי חלקים ממעשה העבירה דמעביר ד"א ברה"ר, אלא אף עצם ההעברה. והיא מחלוקת יסודית בהבנת מלאכת מעביר ד"א. ודוגמא לשיתת הרשב"א מצינו לדעת הרמב"ם, דס"ל במושיט דאינה מלאכת הוצאה הדורשת ג' רשויות⁶ (כפי' דלעיל ב. לשי' התוס' ד"ה שבועות), אלא דהיא מלאכת הוצאה מרה"י לרה"י אחרת, ורה"ר באמצע (פי"ג הט"ז). כלל, דהרה"ר היא רק שיעור הרחק שצריך להיות בין שתי רשויות היחיד. (עתוצ"ח ד-ד שציטט ד' חידושי הרשב"א לדף ו., ואפשר לפרשם כנ"ל.)

עתוס' (ה.) ד"ה כשני בני"א בשם פרו"ח, דבמעביר ד"א מיד זו לשני' פטור. וכ"ה בירושלמי. אך בפשוטו נראה, דהתם מיירי בהניח החפץ ע"ג קרקע, והכא מיירי בעודו בידו. אך צריכים להבין, מדוע פוטר הר"ח בעודו בידו. ונראה דס"ל כשי' הרשב"א, דד' אמות שאמרו לא ר"ל דעצם ההעברה היא חלק מהמלאכה גופא, דאילו כך, הי' באמת קשה, מדוע יפטר בכה"ג.

⁶ לפי"ז צ"ע לי' הר"י במושיט אפילו למעלה מיי. (די"ע)

השמטות: ידו של אדם חשובה לו

כד' על ד'. צ"ע, מדוע לא למדו כן מעצם דין מושיט, דבעינן שיקבל אחר. (ירושלמי, הובא בתוס' ג' א' ד"ה בעשותה). ונראה לתרץ דדין ד' על ד' הוא בכדי שיהא החפץ מונח על איזה מקום. דמקום עפ"י דין שיעורו בד' על ד'. אך במושיט, אין שם דין הנחה ע"ג מקום, אפי' לפי ס"ד הגמ' דידו של אדם אינה כד' על ד', אלא דין הושטה לאחר, ובעינן שיקבל האחר את החפץ המושט אליו. ואין הפירוש בחי' דין הירושלמי דאף דבכל הוצאה יכול להיות מקום ההנחה על איזה דבר, הכא במושיט בעינן מקום הנחה ע"ג ידו דוקא. אלא הפי' כנ"ל. וא"כ אין היד משמשת בתור מקום הנחה. וא"כ אין ללמוד ממנה לכל שארי הוצאות שתהא ידו של אדם כד' על ד'. (עמש"כ ע"ד התוס').

(ה.) ברה"ר מקורה מי חייב. וא"כ

לא אתיא מתני' כרבי. וזה צע"ג. דאף בקר' הגמ' (ד.) אמאי חייב, והא בעינן עקירה והנחה מע"ג מקום ד' על ד' וליכא, תפסו בפשיטות, דהנחה בידו של אדם הויא שפיר הנחה, אלא דחסר השיעור של ד' על ד'. וא"כ, כשתירצו דהא מני רבי היא (ד:), לכאורה ילפינן ב' דברים מרבי: א) דלא בעינן שיהא שיעור דע"ד במקום ההנחה; ב) ואפי' הנחה עצמה לא בעינן, דאפי' נקלט באויר

ליה מקום, [הובא בתוס' (ד:) ד"ה אלא], דהתם מילתא דפשיטא היא שדין ד' על ד' לא נאמר בדין מקום הראוי למחיצות אלא ברגילות המעשה, שלא יהי' חשוב כמלאכה כלאחר יד. וצ"ע סתירת תחילת גמ' דידן לסוגיא דהתם. (התוס' שם יישבו שם קושיא אחרת, דהיינו למה לא שייכת הדין ד'מחשבתו משויא ליה מקום" הכא בסוגיא דידן. אך עצם הקו' מצד הסברא, לא טיפלו בה כלל. ועחי' רמב"ן שתירץ קו' התוס' בענין אחר: דהתם הרי השתין ורק, ונעשית מחשבתו לענין אחר, וא"כ, אף מעשה ההוצאה שלו חשוב הוא - למרות החסרון בשיעור המקום של דע"ד. אך הכא, הרי כל עיקר האחשביה הוא לענין זה המעשה הוצאה, ואין זה בכלל אחשבי'. ועי' רז"ה א: בדפי הרי"ף ד"ה למימרא.)

לג' רש"י - כשני בני אדם דמי ופטור

וכו'. צ"ב, מ"ש ממעביר ד"א ברה"ר, שהולך בכמה פסיעות עד שמגיע לחוץ לד"א, וכל פסיעה צריכה לכח מיוחד. וכן כל כותב, דבעי למכתב ב' אותיות, ובודאי כותבם בב' כוחות לכל הפחות. וצריכים לפרש דדוקא בזורק היה ריו"ח מסתפק, שהרי מתחילה היתה ההנחה עתידה להעשות מכחו דמעיקרא בשעת זריקה, - והכל היה עומד להיגמר ע"י כח אחד, והוא שינה את אופי המעשה באמצע.

המצאת ה"ת להנחה. וצריכים להסביר זה. דהנה נחלקו הר"ת והריב"א (ז. ד"ה וטח) בהנחת דבילה שמנה על צד הכותל אי בעינן שיהא הכותל דע"ד א"ל. לר"ת, הכותל הוי מקום ההנחה אע"פ שאיננו תחת החפץ אלא מצדו (vertically). ולריב"א, מקום הנחה צ"ל תחתיו בדוקא, ועל כן פירש דהקרקע הוי מקום ההנחה בדבילה שמנה. ואע"פ שאין הדבילה נוגעת בקרקע שמתחתיה, מכ"מ חשיבא כמקום הנחתה, דליכא שם דבר המפסיק בינתיים, והדבילה רואה את פני הקרקע. משא"כ בכולה סוגיין, דאיכא דבר המפסיק. (וזה הק' בסוף דבריהם, לוקי מתני' וכו'). והנה, בשלמא לשי' הריב"א דמקום הנחה מן הצד אין, שפיר מובן שחידש רבא בכותל משופע, דאפילו במשופע נידון כמקום הנחה מתחתיו. אבל לר"ת, הלא ק"ו הוא ממקום הנחה מן הצד. (ובאמת צ"ע בכלל להר"ת, מדוע בעינן שיעור דע"ד מן הצד. ומדומני שכן הפליא ר.). (ויל"ת דחי' כשי' הרמב"ן נגד דעת הר"י בתוד"ה בכותל משופע. והר"י בתוס' לשי' הריב"א אזיל. ולא זכרתי אם אמר כן מו"ר.)

(ה:) אגוז ע"ג מים ... אגוז בכלי וכלי צף ע"ג מים. התוס' דימו חפץ ע"ג בע"ח לאגוז בכלי וכלי צף, והת"י דמוהו לאגוז ע"ג מים. וכפי ב' הדיעות תשתנה הבנת הסוגיא כולה. דלתוס', החסרון

הרשות שאליה הוכנסה נמי מיחייב. דלא מצריך אלא עקירה וחילוף רשויות, וכסברת ר"ע. ובוזה הדין השני פי' רב ושמואל דדוקא ברה"י מקורה מיקרי "קלוט" בתוך הרשות השניה, מאחר שמוקף הוא מחיצות ומקורה הוא בגג. אבל ברשות פתוחה כרה"ר, אין החפץ "קלוט בו" עד שיהי' מונח בו ממש. אך מעצם מה דס"ל דלפעמים יש לומר קלוטה, הרי להדיא דלא בעינן הנחה ע"ג מקום דע"ד, דהא אפילו "הנחה" עצמה לא מצריך, אלא קליטה. וא"כ, במונח ממש ברה"ר ע"ג ידו, אפי' יהי' פחות מד' על ד' נמי הו"ל להלה להתחייב, שהרי פשיטא דהוי מונח ברה"ר, ודבר המונח, פשיטא דהוי קלוט באותה הרשות. ובעל כורחנו צ"ל דסברת "ביתא כמאן דמליא" מועילה לא רק לענין דין קליטת הרשות השני, אלא אף לענין השיעור של ד' על ד'. וזה ק' טובא.

(ד:) ודלמא הנחה הוא דלא בעיא הא עקירה בעיא. (ר' תפס כן לעיקר. אך בסוגי' דהזורק - צז: - ס"ל לעיקר דאמרינן קלוטה אף לענין עקירה. וכנראה דזו היתה דחי' בעלמא. וצ"ע פירושנו אנו ... ד"ע.)

(ה:) ה"נ בכותל משופע. והיכא איתמר דרבא וכו'. משמע די' איזה חידוש דין בפירוש רבא, ולא סתם

והרמב"ן). וא"כ יקשה, מדוע תפסו כל הראשונים את סוגיין להלכה. אלא ודאי צ"ל דאף לר' חלקי' בר טובי, דלא מצריך סיום התנועה, מכ"מ בעינן שיהא מקום ההנחה מקום שלא יניע את החפץ המוצא. דהיינו כגון, תוך ג' טפחים סמוך לקרקע, והקרקע לא יניע את החפץ. אבל באגוז ע"ג מים, הלא מקום ההנחה גורם לתנועה עצמית (independent motion) בעד החפץ המוצא, ואין זה מיקרי מקום הנחה. ושאלת רבא היתה לענין מקום הגורם לתנועה בהחפץ שלא בתורת עצמו, והכל כנ"ל, אלא שאין האבעיא בסיום תנועת החפץ, אלא בשם "המקום" שעליו נעשית ההנחה. וכן משמע מקושית התוס' שהקשו, מ"ש מקנין חצר, דלא מיקרי' ספינה מהלכת, דספינה מינח נייחא ומיא הוא דקא ממטי לה, ומיקריא הנחה. ואם נפרש בעיית הגמ' שלפנינו בדין "הנחת" החפצא ובגדר סיום תנועתו, יקשה לן, מה ענין זה לחצר מהלכת. התם בעינן שלא תהא החצר מהלכת, וזה שפיר איכא, בין בספינה ובין בכלי הצף ע"ג המים. אבל סיום התנועה עדיין ליכא. אלא ודאי מוכח אף מן התוס' דבעיית הגמרא היא בגדר המקום, דבעינן מקום שלא יגרום תנועה להחפץ. וכפירושנו השני דלעיל, דנסתפקו אף לר' חלקיה בר טובי. ולפי הבנת התוס', פשיטא לי' לרבא בבעייתו דהנחת האגוז שבכלי היא על המים, ואין הכלי מקום ההנחה.

באגוז ע"ג מים הוא מחמת שהמים גורם לאגוז שיטלטל, ויש לו לחפץ הנזרק עתה נענוע בפ"ע. משא"כ באגוז בכלי וכלי צף, שאין החפץ מתנועע בפ"ע שהרי מונח הוא בכלי, אלא שהכלי כולו מתנועע, וממילא נע ונד החפץ עמו ואגבו בתנועה אחת. וזה הי' ספק הגמ', בעדיין אית ליה לחפץ תנועה, אך לא בפ"ע, אלא אגב דבר אחר הנע ונד. וזהו החילוק שבין הדין הפשוט (אגוז ע"ג מים) להאיבעיא (אגוז בכלי). ובחפץ שע"ג בהמה, פשיטא שאין לחפץ תנועה בפ"ע, ולכן דימו התוס' ציור זה לחפץ בכלי והכלי צף וכו'. והנה פליגי ר' חלקי' בר טובי (צז). ורבא (ק). אי בעינן תוך ג' לרבנן (דלא ס"ל קלוטה) שיניח ע"ג משהו. כלומר, אי בעינן סיום התנועה. ולכאורה נראה דבעיית רבא וכל דיני רבא בסוגיין, הם דוקא לדידי', דבעינן סיום התנועה. והוסיף רבא לחדש בדינו הא' (אגוז ע"ג מים), דאעפ"י שנסתיימה התנועה הראשונה שמכח הזריקה, ועתה התחילה תנועה חדשה, מכ"מ אין זה הנחה. אך נסתפק (בדינו הב' דאגוז בכלי) אי תנועה חדשה הנמשכת מבלי הפסק לאחר התנועה הראשונה מונעת "הנחה" דוקא בתנועה בפ"ע השייכת להחפץ המוצא (האגוז), או אפילו בתנועה אגב דבר אחר (הכלי). אך זה קשה. דאף דהר"ם פוסק כרבא (פ"ג הט"ז), יש מן הראשונים הפוסקים כר' חלקי' בר טובי (עיי"ש במ"מ בשם הר"ח

קנה. וחזינן מדין זה דלא איכפת לן במאי דאין החצר מתנועעת עתה, מאחר שבכוחו יכול להתנועע מעצמו (לאחר זמן). וה"נ י"ל בהיפוך, דאפי' במתנועעת, כל שאין התנועה מתוך עצמה ומחמת כוחות עצמה, דלא מיקרי' חצר המהלכת. וה"ט דספינה, דאינה כבע"ח, שאינה מהלכת מכוח עצמה, אלא ע"י המים. ואפילו בספינה עם מוטור נמי, מאחר שאפשר לסלקו מעל גבי צדי הספינה, נמצא שאין הספינה מתנועעת מחמת עצמה. כלומר, דדין חצר המהלכת בא למעט בעיקר בע"ח מקנין חצר, ותו לא. ונראה, דזוהי כונת התוס' בתירוצם, דיד נמי איהו דקמסגי תותה וכו', דאין ליד תנועה עצמאית, אלא ע"י כל העצבים וע"י המוח, ואין בהיד עצמה כח התנועה. ולענין קושית הגרעק"א בגליון הש"ס, דא"כ תקנה יד העבד, דג"כ אין בה בעצמה כח התנועה, נראה לתרץ, שדנים על כל גוף העבד, ולא רק על ידו בפרט, וגוף העבד הא הוי בע"ח והולך מעצמו. אך לפי"ז קשה, מדוע לא נדון אף את גוף האשה כולו כאחד, ואף היא הויא בע"ח בעלת תנועה - עצמאית ונדונה כחצר המהלכת. ונראה דלק"מ. דבעבד הוי הקנין - חצר, וכל מקום שיניח הגט ע"ג העבד, חשיב כחצרה. וא"כ נדון כל גופו כולו כחצר גדולה אחת, והוא בע"ח, ומהלך. אבל באשה, דלא שייך לומר שגופה יהיה נדון כחצרה של עצמה, דדוקא מה שמחוצה

והספק הי' מחמת שהמים גורמים תנועה בלתי-עצמאית להחפץ, וה"ה במניח כלי ע"ג בהמה, דההנחה הוא ע"ג בהמה, אלא שהבהמה גורמת לתנועה בלתי עצמאית לחפץ, וכנ"ל. אך להת"י, פשיטא שבעיית הגמ' היתה בדין מקום ההנחה, דמקום המתנועע אינו מקום. (ולתוס', מקום הגורם לתנועה לחפץ אינו מקום הנחה, ולת"י, מקום המתנועע אינו מקום, מבלי להתיחס לחפץ המוצא כלל). ולכך, באגוז ע"ג מים, או חפץ ע"ג בהמה, שמקום ההנחה בודאי הוא המים, או הבע"ח, פשיטא דא"ח, דהמקום מתנועע. אבל באגוז בכלי וכלי ע"ג המים נסתפק רבא, איזהו מקום ההנחה - הכלי, והוא אינו מתנועע, או המים. דפשיטא דליכא דין חציצה בהלכות הנחת חפצים במלאכת הוצאה. (ולשון הת"י אינו מדויק. ואפשר דצ"ל בל' הת"י מהלך לאו כע"ד. העולם.)

והנה לענין קושית התוס', מ"ש חצר מהלכת מדין מקום הנחה, נל"ת עפ"י מימרא דרבא (ב"ק י"ב א'), כל שאילו מהלך לא קנה, עומד ויושב נמי לא קנה. הרי, שאעפ"י שאין החצר הולכת ומתנועעת כעת, כל שיש בכחה לילך, מיקרי' חצר המהלכת. והיינו דיוק הלשון דחצר המהלכת, ול"א חצר הולכת. ואפילו בישן לא קנה, שהרי בכח יכול החצר לילך, כשיקום. ודוקא בכפות, שאפילו בכח א"י לילך, דוקא אז

ר"ל הר"ם - ע"ג הארץ, ע"ג דבר גושי, ול"ד ארץ אלא אפי' כלי, דמספקא לן אי מיקריא כה"ג הנחה ע"ג מים או ע"ג כלי, מאחר שהוא נמצא בכלי הצף על המים.

(ה:) עמד לכתף אינה הנחה. הדין ק'

להבינו, דאף דפליגי רבנן עלי' דב"ע בהמלך אי כעומד א"ל, בעמד ממש הו"ל להודות. ונראה, דבהניח משאו ע"ג קרקע, אפילו אך לרגע מועט ורק לתקנו ולכתפו היטב, דמיקריא שפיר הנחה. ודוקא בעמד לפוש מחלקינן. דקיי"ל הנחת גופו כהנחת חפץ דמי. אך, כנראה, היינו דוקא מחמת דמיקריא גופו מונח באותה שעה. אבל לא מחמת שהחפץ מונח בעצמו. ומאחר שדין הנחת החפץ הוא אך ורק ע"י הנחת הגוף, שפיר ניתן להיאמר איפוא דבעמד לכתף דליכא הנחת הגוף, ממילא ליכא נמי הנחת החפץ.

(ה:) תוד"ה בשלמא. הספק הראשון

שכריב"א בגדר ההלכה למשה מסיני דהמעביר ד' אמות ברה"ר חייב, אי ר"ל דלא אמרינן אליבא דב"ע מהלך כעומד תוך ד"א דהעברת רה"ר, או דר"ל דאף דשפיר אמרינן דמהלך כעומד, מכ"מ חידשה ההלכה מלאכת הוצאה המצטרפת אפילו לאחר שהונח החפץ בהנחת גופו. ומסתמא הוה"נ דמספקא ל' לריב"א בהניח החפץ עצמו ע"ג הקרקע

לגופה שייך להקרא שלה ורשותה, אבל לא עצמה, וא"כ אין לה קנין אלא יד, ויד בעי ידה דוקא. ואם יתן הגט ע"ג ראשה פשיטא שלא תתגרש ע"י כן. [כן תפס מו"ר לדבר פשוט. ועגי' הש"ס לב"מ (ט): שתפס בפשיטות להיפוך.] וא"כ, אין אנו דנים על כל גופה כולו, אלא על ידה בפרט, ואין בידה כח התנועה מעצמה.

מכח קושיתו, הכריח רעק"א דגדר חצר מהלכת אינו תלוי כלל בתנועת החצר וכח הילוכו, אלא דבעינן שלא יוכל להלוך ממנו דהזוכה. וזהו ההבדל שבין ידה ליד עבדה. אך לפי"ד הדרא קושיא לדוכתא מספינה, מדוע קונה (כ"א מו"ר. ולכאורה ר"ל הגמ' דהדיג היה עומד בספינתו, ובכל מקום שתלך, יהי' הוא עמה. אך לפי"ז מאור תקשה ל' הגמ' ספינה מינח נייחא ומיא הוא דממטי לה, דאין זה נקודת החילוק. העולם.)

הרמב"ם פסק בבעיא דרבא דפטור

מספיקא (פי"ג ה"ד). והסביר דבריו, שהרי לא נחו הפרות ע"ג הארץ, ונמצא שלא עקר מע"ג מקום ארבעה. ולשון ארבעה צע"ק. וצל"פ כונתו דר"ל שלא עקר מע"ג "מקום הנחה", דמשיעורא דדע"ד שמעינן דבעינן שיהא שם "מקום הנחה", ומים לא חשיבי מקום הנחה, שהרי הם מתנועעים. ולהכי בעינן דבר גושי, כמו קרקע (וזה

שיהו מקומות העקירה וההנחה סמוכים זל"ז ממש, ולא מרוחקים בהפסקת רשות המפסיקה בינתיים, דבמוציא, הוא רה"ר סמוכה (contiguous) לרה"י, אבל בנד"ד הרי הכרמלית מפסיקה. והשיבו ממעביר ד"א ברה"ר. כלומר, דבכל מעביר ד"א ברה"ר הוא המלאכה חילוף מקומות, הדומה לחילוף רשויות. דהיינו, העקירה במקום הא', וההנחה במקום הב', וד' האמות הן רק שיעור ההרחק הנצרך בין ב' המקומות בכדי לדונם כב' מקומות נפרדים, וכשי' חידושי הרשב"א (ה). ד"ה הא דאמרנין. (דלא כרבותא). וזו היתה הוכחת הגמ', דהלא ב' מקומות אלו אינם סמוכים זל"ז, אלא תמיד מרוחקים. ובאמת עפ"י שי' הרשב"א יש להבין אף את ראיית הגמ' הראשונה ככה, דלא הוכיחו ממעביר טפי מד"א, אלא מכל מעביר ד"א. דבאמת נקודות החיוב הן הן העקירה וההנחה, והעברת הד"א איננה מעשה החטא המחייב, אלא הד"א הוא רק בעד שיעור ההרחק, וכנ"ל. ולהכי לא איכפת לן במקומו בעת העברתו הד"א, אי ברה"ר או אפי' במקו"פ. (למעלה מיו"ד, כגון במעביר דרך עליו). ואם ככה נפרש, לא יהיה הכרח מהגמ' לומר דבכל מעביר רק ד' האמות העיקריות הן המחייבות, והשאר כמעשה הרשות. דלפי"ז בכל מעביר ברה"ר, כל ההעברה היא מעשה הרשות, ואפילו ד' האמות הראשונות, ואין הבדל בין הד' הראשונות להשאר.

באמצע ד' האמות. (כן מדומני שאמר מו"ר). וספקו השני - (אי מחייב ב"ע במעביר ד' אמות אף שלא עמד לבסוף) במהלך כעומד אי נאמר רק לקולא או אף לחומרא. (אך זה תימא, הלא ר"ע ס"ל קלוטה לחומרא, כדמוכח מהגמ' ד:; ואעפ"כ נסתפק הריב"א ספק זה אליביה. א"ו דהכל ספק אחד, אם הפקיעה ההל' את דין מהלך כעומד ודין קלוטה, וצ"ע הערת מהרש"א לפי"ז עוד יותר - בענין מעביר ד"א ברה"ר, או שחידשה ההל' צירוף במלאכת הוצאה אפילו לאחר הנחה גמורה. וכנ"ל. ד"ע.)

(ה.) בגמ'. היכי אשכחן כה"ג דחייב. די"ל דבעינן שיהא מעשה העברה שלו מעשה מלאכה המחייב, מתחילתו ועד סופו. והכא, בהעברתו דרך הכרמלית, הי' מעשה רשות. והשיבו ממעביר יותר מד"א, דרק העקירה ההנחה וד' האמות הראשונות מהוות המחייב, ושאר ההעברה כמעשה הרשות. ובאמת הנחת הגמ' הזאת מחודשת היא למאוד, דלכאורה אפילו האמות היתירות הם חלק ממעשה ההעברה, וד' אמות רק נאמר בתורת מינימום, ויש לדון בה. (עי' הליכות אליהו שדייק כן בל' ר' אבין - ב"ק קי"ז א' - ביישובו לקר' התוס' - ב"ק ע' ב' ד"ה לענין. וכעת נדפס תירוץ זה בחי' הגר"ח (מפי השמועה) בשם הגר"ח. ד"ע.) שוב הקשו בגמ' דאפשר דבעינן

- דבאמת בעינן העברת הד"א ג"כ ברה"ר, ולא סגי בעקירה והנחה ברה"ר וד' אמות מפסיקות המקומות של העו"ה. (אך צ"ע כונת התוס' במוציא. ולא זכרתי ד' ר' בזה.)

(ר.) ד' רשויות. כבר ביררנו לעיל בסוגיא דשדי נופו פלוגתא דרש"י ורמב"ן בתל, אי הוי דין רה"י בפ"ע, או דין רה"י ע"י מחיצות, דתרוויהו ס"ל, דהא דרה"י עולה עד לרקיע הוא מחמת גוד אסיק מחיצתא. (ערש"י ו: ד"ה קמ"ל.) (ולכאורה ר"ל דלרמב"ן תל אינו תופס אפילו אורו עד י"ט כרה"ר, וזה צע"ג, מ"ט גריעא הך רה"י מכל כרמלית ומרה"ר, שתופסין עד יו"ד טפחים, אף דלא שייך לגבייהו הך כללא דגוד אסיק. ד"ע.) דלרמב"ן אין שם מחיצות שייך אלא במקום שהן מקיפות איזה חלל ביניהם, ובתל ליכא חלל. ורש"י כנראה פליג וס"ל דשפיר מיקרי' מחיצה אפילו בלא חלל. (והנה רש"י פי' בל' הברייתא דגדר היינו כותל, ומשמע דכותל עצמו הוי רה"י, כדין תל, ולא מיירי במקום מוקף גדר. אך בבהגר"א לאו"ח (שמ"ה ס"ב) פי' דר"ל מקום מוקף במחיצות. ולהגר"א צ"ע כפל דין מחיצות בעד רה"י, דחריץ פשיטא דהויא מחיצות, שהרי יש חלל המוקף. ואף לרש"י צ"ע ממנ"פ, מדוע השמיטה הברייתא האופן הפשוט שיש ברה"י - דהיינו ע"י מחיצות. ורק

ושוב הקשו, דאיה"נ דבכל מעביר ד"א ברה"ר אין מקומות העקירה וההנחה סמוכים זל"ז אלא מרוחקים ד"א, אך מכ"מ ליכא רשות אחרת מפסיקה ביניהם, דהכל ברה"ר. אבל הכא איכא הפסק רשות בינתיים. ולבסוף הסיקו ממוציא דרך צדי רה"ר.

(ר.) תוד"ה מידי דהוה אמעביר - המוציא. ובכה"ג פשיטא דהעברתו החפץ עד סוף הרשות שנכנס אליה איננה חלק ממעשה העבירה המחייב, אלא דהוי זה מעשה הרשות, ואפ"ה חייב. ובאמת ציור זה טפי עדיף מציור הגמ', עי' לעיל, דהא איכא למימר במעביר ח' אמות ברה"ר דהכל הוי חלק ממעשה העבירה המחייב.

שם ד"ה התם. משמע דדעתם כדעת הרבנותא שבחידושי הרשב"א לעיל, דכל למעלה מי' ע"ג גופו, כלמטה מיו"ד דמי. אך המשילו ג' ציורים: מוציא; מושיט; ומעביר. ועל שלשתם אמרו דנידון כמונח למטה. ומשמע דס"ל דמושיט בעי ג' רשויות (וכן כתבנו דף ב' סוף ע"א, עמש"כ שם.) ודלא כמש"כ לעיל בשם הרמב"ם דהמחייבים הם ב' הרשויות - של עקירה ושל הנחה, ורה"ר שבאמצע הוא רק בעד חילוק ב' רשויות היחיד. (וכנל"פ בכונת חידושי הרשב"א ד"ה ואסיקנא.) וכן מוכח ממשל התוס' ממעביר ד"א ברה"ר, די"ל - כפי תירוצם

מחיצות - עדיין נדון כרה"ר. ולהר"ם יש דין כרמלית הנעשה ע"י מחיצות, דג' מחיצות מהוות כרמלית. דבעד רה"י בעינן מחיצות המקיפות, והיקף ר"ל כפשוטו - מכל ד' צדדיו. אך לחדש כרמלית סגי במחיצות המפסיקות, אף כי אינן מקיפות. ולדעת הרמב"ם, די ש ב' מושגי מחיצות, שפיר מובן פלוגתא דתנאי בדפנות דסוכה (סנהדרין ד'). אי בעינן ב' כהל' וג' אפילו טפח, או ג' כהל' וד' אפי' טפח. דבהא פליגי, אי בעיא סוכה מעיקרא דדינא ד' מחיצות או ג' מחיצות. כל', אי בעיא מחיצות המקיפות או מחיצות המפסיקות. והא דבעינן לכרמלית מחיצות המפסיקות, דבאמת זהו עיקר גדרה של הכרמלית, מקום חלוק בפ"ע מרה"ר, וכנ"ל. כלומר, שאין בה די ש רבים. והיכא דאיכא סתימה מרוח אחת, תו לא מיקריא בקיעת רבים ודי ש רבים, שהרי נכנסים בו וצריכים לחזור לאחוריהם בכדי לצאת. וז"פ.

[עי' מאירי לעירובין (ו): (ד"ע)]

אך רש"י פי' במפולשין דר"ל, משני ראשיהן לפלטיא. כל', לרה"ר אחרת. ולכאורה צ"ע. דבשלמא לתוס' (ו: ד"ה כאן) דבעינן ס' רבוא לרה"ר, ניחא. דאם יהיה המבוי בין ב' מקומות כרמלית, פשיטא שלא ילכו בו ס' רבוא. אבל רש"י בעצמו לא הזכיר תנאי זה. וכנראה דס"ל דסגי בט"ז אמה, אפי' היכא דליכא ס' רבוא בוקעים בו. וא"כ צ"ע, מדוע בעינן

לרמב"ן ניחא, דב' הל' נפרדות הן: תל' ומחיצות. וכנ"ל. (ד"ע.) ועיין בשנות אליהו (להגר"א) בהקדמה למסכת שבת (מודפס במשניות "יכין ובוועז") שנתן סימן לסוגי הרשויות לשבת, והסימן הוא אבג"ד. דהיינו, שיש מין א' של מקום פטור (עמוד גבוהה מג' עד ט' שאין בו ד' על ד'); ב' סוגי רה"י (חריץ ומקום מוקף מחיצות); ג' מיני רה"ר (סרטיא, פלטיא ומבואות המפולשים); וד' מיני כרמלית (ים, בקעה, איסטוונית, וכרמלית). ור' לא הבין סימן זה (ול"ה מה לא הבין רבנו).

(ו.) מבואות המפולשין. לכאורה רצה למעט מבוי סתום, שיש לו ג' מחיצות, ואינו עוד רה"ר אלא רה"י. וערמב"ם רפי"ד ה"א וד', ופי"ז ה"ט, ובהשגות הראב"ד, דדעת הר"מ דבעינן לרה"י ד' מחיצות, וכרמלית נעשית ע"י ג' מחיצות. ודעת רוב ראשונים כשי' הראב"ד, דבג' מחיצות הוי כבר רה"י מן התורה. ובהיתר קורה, דהויא משום היכרא בלבד, להר"ם ר"ל שהתירו מדרבנן הטלטול בכרמלית. ולשאר ראשונים זה א"א, אלא דמדאורייתא דינו כבר כרה"י עפ"י ג' מחיצותיו, אלא שחכמים אסרו הטלטול ברשות היחיד זאת, וע"י קורה להיכרא - התירו. ולרוב ראשונים ליכא כרמלית ע"י מחיצות, דאו דאיכא מחיצות או דליכא. אי איכא מחיצות - דהיינו ג' - אז הוי רה"י. ובדליכא

תורה. וכל תלמידי ישיבת וואלאז'ין היו מצפים לבוא הדואר עם המכתב החדש, בכדי לעיין בו לראות מי מנצח. וביקשה אשתו של הגר"ח, נ"ע, שיצאתה מהמטבח במיוחד בפרט לשאלו על כן, שיודיענה בעלה, כשיבוא הדואר מי נצח את מי ... ולאחר שקרא המכתב חזר ואמר לאשתו ... דער גאליציאנער האט פארלוירען ...

רמב"ם רפי"ז משבת. (וז"ל מבוי שיש לו ג' כתלים הוא הנקרא מבוי סתום ... עושה לו ברוח רביעית לחי ... או ... קורה ודין. ותחשב ... כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י. וכן בפ"א ה"א מהל' עירובין - וכן הדין במבוי שיש לו לחי או קורה ... שכל המבוי רה"י הוא. וזה תימא. הלא שיטת הר"ם ידועה, דג' מחיצות מהוות כרמלית ולא רה"י (פי"ז ה"ט), וע"י לחי, דהוי משום מחיצה, נעשה לרה"י מכח ד' מחיצות. אך ע"י קורה, נשאר בגדר כרמלית, דאין הקורה מחיצה אלא משום היכר, ומדוע קראו הר"מ רה"י. וצל"פ, דאף הקורה פועלת לשווי' כרה"י, דא"א לפרש שהתירו טלטול בכרמלית ע"י הקורה דהיכרא, דזה מן הנמנע. דמה"ת אין הטלטול (העברת ד"א) אסור אלא ברה"ר, ומדרבנן - אין הטלטול מותר אלא ברה"י. (ומק"פ - איננו אפילו "מקום" כלל,

שלא יהיה רחוב זה כלה אפילו מצד אחד בכרמלית. והנל"פ בזה הוא, דאפי' לשאר ראשונים דלא מצרכי ס' רבוא, מכ"מ בעינן מקום הראוי לביקוע ס' רבוא, וה"ט דט"ז אמה דילפינן ממדבר (להלן צ"ט). וברחוב שב' צדדיו כלין לכרמלית, פשיטא שאינו ראוי לביקוע ס' רבוא, דעצם גדרה של הכרמלית הוא מקום שאין הרבים הולכים בו. ובגדר מקום הראוי לס' רבוא יל"ע, אי ר"ל דבעינן שיהיו ס' רבוא בעיר זו שיכולים ללכת דרך רחוב זה, או אפי' ליכא הכא במתא ואיכא בעלמא ס' רבוא שאפשר להם לילך דרך כאן. וערש"י עירובין (ו.) ד"ה רה"ר, המצריך עיר שמצויין בה ס' רבוא, ובתוס' שמה. ונראה כפירושנו, שרש"י מצריך מקום הראוי לס' רבוא, אף דלא בעינן שילכו בו בפועל ממש בכל יום. ועתשו' משכנ"י (או"ח ס' קכ"א).

בעת חילופי המכתבים שבין המשכנ"י והר"ר אפרים זלמן מרגליות, שבעה"ב הי', ולא תפס משרת רבנות, אך הי' נודע כפוסק דכולא גליציא בזמן ההוא, וכן הג"ר יענקעלער קרלינער הי' נודע ומפורסם כפוסק הליטאי, אפילו בחיי רבו הגר"ח מוואלאז'ין, הי' כל יהודי ב' העירות מתעוררים ומעוניינים לדעת מי ינצח את מי במלחמתה של

⁷ ע"י סי' נחלת אריה (ספר הזכרון לזכר הר"ר אריה לנדמן, ז"ל) בשעור הפתיחה של רבנו למלאכת הוצאה.

להתחשב עמו). והיאך נאמר שהתירו טלטול בכרמלית זאת. אלא פשיטא דצל"פ, דע"י הקורה, חשיב כרוח רביעית וכמחיצה, ודין הרשות כרה"י - מדרבנן. דאף דמה"ת רק הלחי נחשב כמחיצה, אכן מדרבנן, אף הקורה דינה כמחיצה. ואף שאמרו קורה משום היכר, אין זה ממעט שלא יהא אף מחיצה. (עמי' הגר"יז בזה.) והוא מוכרח ברמב"ם.⁸

והנה חלקנו להר"מ בין ג' מחיצות, דמפסיקות, לבין ד' מחיצות - המקיפות. ודעת הראב"ד ושאר הראשונים, דע"י ג' מחיצות נעשה לרה"י. ויל"ע בשיטתם, אי ס"ל כחילוק הר"ם, אלא דפליגי וס"ל דלהוות רה"י סגי במחיצות המפסיקות, ורק להר"ם בעינן דוקא מחיצות המקיפות. או דס"ל כהר"מ בזה, דבעינן מקיפות להוות רה"י, אלא דפליגי בזה, דס"ל דבג' נמי חשיב כמקיפות. ונראה לפשוט משיטת ר' יהודה הסובר (שבת ו:): דב' מחיצות דאורייתא - כג' לרבנן. דלהר"מ דג' פועלות לאשוויי כרמלית, והה"נ ב' לר"י. ולשאר ראשונים אף לרה"י נידונה בב' מחיצות לר"י. וזה א"א לומר דאיכא היקף בשתי מחיצות, אבל הפסק שפיר איכא למימר, דליכא הילוך רבים שתי

וערב [במקום דאיכא ב' מחיצות מן הצדדים], אלא רק לדרך אחת בלבד. וכנראה דס"ל לר"י, דבהא סגי להפסיק הילוך הרבים. וא"כ, הרי מוכח מן הגמ' (לפירוש התוספות) דמחיצות המפסיקות, אף שאינן מקיפות, מהוות לרה"י. וכן מפורש בתוס' סוכה (ד: סוף ד"ה פחות). דהנה פסק הר"מ (פי"ז הי"ב וי"ג) דעושין לחי מאשרה, דאין לו שיעור לרחבו, אבל אין עושין קורה מאשרה, דבעיא שיעור טפח. והק' עליו הראב"ד, דהא אף לחי בעי שיעור י"ט בגובהו. ותי' הגר"ח, נ"ע, דשיעור י"ט לא נאמר **בחפצא דהלחי**, אלא **בהמקום המוקף**, משא"כ השיעור דטפח בקורה, דהוא שיעור הנצרך **בהחפצא דהקורה**. וכתותי מכתת שיעורא גדרו, דליכא צירוף **בהחפצא** בעד השיעור הנצרך. אבל בלחי, דהשיעור י"ט הוא **בהמקום** (וכמו דקיי"ל בסוכה דב' כהלכתן וג' אפילו טפח, ה"נ - כעין זה - קיי"ל בשבת, דג' מחיצות שלמות וד' אפילו לחי, פועל כד' מחיצות. דבעד המחיצה האחרונה לא בעינן לכל שיעורי המחיצה). - היאך שייך לומר דכתותי מכתת, וליכא צירוף בהחפצא דהלחי, הלא מכ"מ מקום גובה י' שבפנים מוקף הוא כולו. ולו יהא דמוקף

⁸ ע"י משנה ערובין (צד). שנחלקו ר' יהודה ור' יוסי במבוי שנפלה הקורה באמצע השבת, אי אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה, וקיי"ל בזה (צה). לחומרא, ועגמי' (יז). דבליתניהו למחיצות לא שייך לומר הואיל והותרה הותרה, ושמה מתבאר להדיא שבלי הקורה, אין דין הרשות כרה"י עם איי טלטול, אלא ככרמלית, ועם הקורה, דינה כרה"י. וע"י ספר בעקבי הצאן (עמי' ס"ח). (ד"ע)

כלל ביקוע והילוך הרבים. והלא נחלקו הרמב"ם והתוס' (עשו"ע שס"ב ס"י). בצוה"פ מכל צדדין אי מהניא. דלהר"מ (פט"ז הט"ז) לא מהניא צוה"פ אלא לרוח שלישית, או לעשות פתח מפרצה, בכדי שלא תבטל המחיצה. ולתוס' (עיין עירובין י"א. תד"ה אילימא), מהניא אפי' בעד כל ד' המחיצות. וזה צ"ע, דהלא אין מחיצות דצוה"פ מפסיקות הילוך הרבים. ובעכצ"ל לתוס', דדעתם דאו בזה או בזה סגי לשווי' לרה"י: או במחיצות המפסיקות, או במקיפות, אף דליתא לב' התנאים. דמצינו מפסיקות בלחוד בדינא דר' יהודה; ואף מצינו מקיפות בלחוד - בצוה"פ דמכל ד' הצדדין.

והנה בשיטת הר"מ הנ"ל דצוה"פ לא מהני' בעד כל ד' הצדדין אלא בעד תיקון פרצה המבטלת להשם מחיצה, הי' מקום לומר דס"ל דצוה"פ אינה מחיצה כלל, אלא פתח בלבד. (עמי' הגר"ח עפ"י מש"כ הר"מ בהל' כ', בצוה"פ שעשאה מן הצד. ד"ע.) אך ז"א. דאף דמתורת פתח הוא, דין מחיצה יש לו. דהלא פסק הר"מ דמועילה צוה"פ בעד מחיצה שלישית וממילא סגי בלחי וקורה לרוח ד' (פי"ז ה"ג). הרי דמודה הר"מ לתוס' דצוה"פ חשובה כמחיצה. וא"כ צ"ע, מדוע חולק בעושה צוה"פ מכל ד' צדדין. וצ"ל כנ"ל, דצוה"פ היא מחיצה שאינה מפסקת. וכנראה דס"ל כסברת ר' יהודה במקצת, דבעינן שיהיו

ביותר מלחי אחד, דמכתת וליכא צירוף, אבל מכ"מ - מוקף הוא. ושמע הגר"מ מאביו הגר"ח, דלא תועילנה מחיצות דאשרה בסוכה, אפילו לדעת הר"מ. דלסוכה בעינן **חפצא של מחיצה**, ולא סגי במקום מוקף דפנות. ובאמת יפלא, שלא הביא הגר"ח ראיה לד' מד' התוס' שבת (ז: ד"ה ואם חקק, שחילקו בין סוכה לשבת בדין המחיצה, אי מצרפין י"ט מב' מחיצות נפרדות או דבעינן שתהא חדא מחיצה. דבסוכה בעינן שיהו ה' טפחים העליונים סמוכים תוך ג"ט (- לבורד) לה"ט התחתונים, בכדי שתהי' הכל מחיצה אחת. אבל בשבת לא בעינן לזה. וה"ט, דלשבת לא בעינן **חפצא דמחיצה** י', אלא מקום י' המוקף, ובסוכה בעינן שיעור י' טפחים **במחיצה**. (עי' בריש הס' הליכות אליהו. ד"ע.) ובאמת חילוק זה קיים הוא בין אם נפרש דבעינן מחיצות המפסיקות ובין אם נפרש דבעינן מחיצות המקיפות. דעיקר הנקודה הוא, די"ט דסוכה היינו בהחפצא דהדופן, ובשבת - בכדי לפעול בעד המקום ולא בעד עצמו. אך התוס' (סוכה ד:) בהסבירם חילוק זה, כ' - דרך אגב - דבשבת העיקר הוא להפסיק הילוך הרבים. ש"מ דמפרשי כנ"ל, ודלא רק דר' יהודה הכי ס"ל, אלא אף לדין ה"פ דמחיצות דרה"י.

ובאמת צ"ע בדין צוה"פ, דאיכא חפצא דמחיצה, אף דפשיטא דאין זאת המחיצה מפסקת כלל, ואיננה מונעת

הרבים, ובכה"ג לא מהניא צוה"פ, דאינה מפסקת ההילוך הזה. הרי דב' הלכות הן בהפסקת הילוך הרבים: א) כל רשות של מחיצות (בין כרמלית בג', ובין רה"י בד') בעיא שיהיו המחיצות מפסיקות, וזהו דין בעצם צורת המחיצות, ולזה בעינן הפסק כשי' ר"י - להפסיק ההילוך דרוח א'. ב) בעינן שיהיו המחיצות פועלות הפסק ההילוך בהיכי-תמצא, דהיינו, היכא דאיכא בקוע רבים בהיכי-תמצא.

היוצא לנו מפסק הר"ם (פי"ז ה"י), דהילוך הרבים מבטל להמחיצה, ובעינן לרה"י מחיצות המפסיקות בהיכי תמצא (ובפועל ממש). וכן פסק שם רפי"ד - כמימרא דריו"ח (עירובין ו:). דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, דזה ג"כ מורה דהילוך הרבים מבטל למחיצות דרה"י. וצ"ע, דבפי"ז הלכה ל"ג פסק כרבנן דר"י בפסי ביראות (עי' עירובין כ"ב), דאפילו היו רבים בוקעים ועוברים בין הפסים לא בטלו המחיצות. וזהו לכאורה דלא כשי' ריו"ח בדלתות ירושלים. וצ"ע סתירת ד' הר"ם אהדדי. (ע' חידושי הרשב"א לעירובין שם ד"ה והא ובמאירי, שכבר תמהו עליו בזה.) (ואפשר לתרץ בפשוטו, כפירוש רוב הראשונים אגמ' דעירובין ו: (עיין תוס' שם ד"ה וכי תימא), דמבואות הוו רה"ר אך לית להו ט"ז אמה רוחב. וזהו החילוק שבין הל' ג' והל' י' שבפי"ז. ובירושלים

המחיצות מפסיקות לכה"פ ההילוך דדרך אחת - או דשתי או דערב. אך, עוד נוסף על זה בעינן שיהיו ג' מחיצות לאשוויי כרמלית, וד' לרה"י. ואין הפי' כנ"ל, דג' דכרמלית מפסיקות וד' דרה"י מקיפות, דמצינו ג' בכרמלית ע"י ב' מחיצות מב' צדדין וצוה"פ מהצד השלישי, אף דפשיטא דאין צוה"פ מפסיק בהילוך. א"ו צל"פ כנ"ל, דב' המחיצות בעינן בעד הפסק כסברת ר"י, והמחיצה הג' הנוספת בעד כרמלית, והד' - בעד רה"י. ואף דתפס במקצת סברת ר"י, הלא פסק להדיא דלא כוותיה: פי"ז ה"י - ב' כתלים ברה"ר והעם עוברים ביניהם ... עושים דלתות מכאן ודלתות מכאן ואח"כ יעשה ביניהם רה"י. ולא סגי בלחי וקורה מב' צדדיו. הרי דס"ל: א) דב' מחיצות אינן פועלות כבר לאשוויי לרה"י; (או אפילו לכרמלית, לדידי'). ב) דלא סגי בצוה"פ מב' צדדים האחרים, אלא בעינן דלתות ממש. וזה סותר לפסקו שמה ממש - פי"ז ה"ג - דמועילה שפיר צוה"פ להתיר בב' מחיצות. וצל"ח, דבהלכה ג' מיירי במבוי מפולש הנידון כרה"ר, אך אין בו הילוך הרבים. ואינו כרה"ר אלא מפני שפתוח הוא לרה"ר. [עיי"ש במ"מ, די"מ בעירובין (ו:)] הב"ע במבואות המפולשין, דר"ל - שהם כרמלית ולא רה"ר. אך הר"מ מפרש, כנראה, דאפי' במבוי דרה"ר נמי מהניא צוה"פ. אבל בהלכה י' מיירי בהעם עוברים ביניהם, דאיכא נמי הילוך

על העומד ... הואיל וד' הזויות עומדות,
הר"ז מותר וכו'. ואין תי' מובן. וכן צ"ב
ל' שמה בהל"ג: והרי הריבוע ניכר, מאי
ר"ל בזה ... -

שבת (ו): רש"י ד"ה קמ"ל. משמע
דמצריך ד' מחיצות לרה"י.
(ערש"ש)

ע"ך סתירת ד' הר"מ בין פי"ז הל' ג'
להל' י', אי מהניא צוה"פ להתיר
ברה"ר (אשר תפסו האחרונים בהבנת
הענין דצוה"פ רק מועילה לרה"ר דרבנן,
דהיינו - כרמלית, ולא לרה"ר דאורייתא.
אך אינו נראה כן, עמ"מ שפי' דאף בהל'
ג' מיירי הר"מ ברה"ר.) חילקנו בין
חפצא דרה"ר (בהל' י'), דהיינו - היכא
דאיכא דישת רבים, לבין חלות שם רה"ר
ודין רה"ר, אף כי איננו בעצמותו רה"ר
(הל' ג'), דהיינו דמבואות המפולשין יש
להם דין רה"ר מחמת היותן **מפולשות**
לרה"ר, ולא בתורת עצמן. וראי' לחילוק
זה, משי' התוס' (עירובין ו:), דלא בעינן
אפילו ט"ז אמה ברוחב להיות מבואות
הללו לרה"ר. דט"ז אמה בעינן להוות
חפצא דרה"ר בתורת עצמו. וחילקנו,
דצוה"פ אינה מתרת רה"ר, אך במבואות
המפולשין, ע"י צוה"פ נידון המקום
כמוקף, דצוה"פ פועלת היקף (אף כי אינה
פועלת הפסקה), והיקף המקום מפסיק
פילושו - ע"פ דין - לרה"ר, וממילא

איכא ט"ז אמה, ובפסי ביראות ליכא.
ועתוס' (כ"ב.) ד"ה והאירוי"ח שהק' כן
מכח הגמ' (ו:). מ"ש.

בטעמא דרבנן דפליגי עלי' דר"י
וס"ל דאין מערבין רה"ר
בכך, יל"פ בב' אופנים: או דס"ל דאין
רה"י בב' מחיצות; או דמודו ל' לר"י
בהא, אלא דס"ל דהילוך הרבים מבטל
ל' למחיצות. ועי' עירובין (כב.) שהקשו
אסתירת דעת הרבנן זא"ז, ולכאורה תי'
כפי' הראשון. (אך עיי"ש בחי' הרשב"א
דיל"פ דאף לרבנן, במחיצות גרועות
מבטל להו הילוך הרבים, ולא במחיצות
בריאות, וכמו דמחלקינן לר"י. אלא
דלר"י מחיצה גרועה היינו בפרוץ מרובה
על העומד, כן פי' באו"ז; ולרבנן - מחיצה
דלחי היינו גרועה, אבל פסי ביראות היינו
- מחיצה **בריאה**. ד"ע.)

עתוס' ר"פ עושין פסין (יז:) שהק'
בדינא דפסי ביראות, הלא יש
פרוץ המרובה על עומד. ותי' (כ"פ ר')
דחשיבי כצוה"פ. דיש ב' מיני צוה"פ: א'
דיומדין; ב' קנה מכאן וקנה מכאן וקנה
ע"ג (יא:). והיתרא דצוה"פ דדיומדין
הגבילו מדרבנן דוקא לעולי רגלים ולפסי
ביראות, בעוד דהיתרא דצוה"פ הרגילה
השאירו. ובאמת דין זה ק"ל לשי' הר"מ,
דלא מהני בד' צוה"פ מכל צד, היאך
מהנו בפסי ביראות. וער"ם שדחק בזה
- פי"ז הכ"ז - ואעפ"י שהפרוץ מרובה

בטל מיני' דין רה"ר שהי' לו מתחילה. אך עדיין צ"ע סתירת ד' הר"ם אהרדי, דבפי"ז הל' ל"ג פסק דהילוך הרבים אינו מבטל מחיצות, ובה"י פסק דמבטל. וכן רפי"ד פסק דהילוך וביקוע ודישת הרבים מפסיקים ומבטלים לי' למחיצות.

ונל"ת, דהנה קיי"ל (ריש עירובין) דפתח איננו מבטל השם

מחיצה. אבל פרצה מבטלת לה למחיצה. וקיי"ל די' אמות או פחות נקרא פתח, וכל היותר על י' אמות - נקראת פרצה. אבל בדאיכא צוה"פ ליכא פרצה, דצוה"פ היינו פתח. דהיינו, דפרצה מפסיקה בצירוף צדי וסופי המחיצות, ופתח מחבר ומצרף הגבולים והסופים. ומעתה נל"פ, דעדיין איתא לפירושו העיקרי, דרה"י בעיא ד' מחיצות, דהיינו מחיצות המקיפות, וכרמלית - ג' מחיצות, דהיינו מפסיקות. ואף דפסק הר"מ (ה"ג) דנעשה כרמלית ע"י צוה"פ דרוח שלישית (וקורה ברוח ד' מתירה הטלטול). וזה קשה, דצוה"פ אינה מפסיקה כלל, אלא לכל היותר - מקיפה, ותו לא. ומעתה נל"ת בפשוטו, דבדאיכא ב' מחיצות מן הצדדים וצוה"פ לרוח שלישית האמצעית, הפתח מחבר ומצרף את ב' המחיצות להיות הענין נחשב כאילו הי' מחיצות דמן הצד מגיעין זה לזה. וא"כ, נידון כאילו יש מחיצה שלמה ובריאה שמה ברוח השלישית, ושפיר איכא מחיצות המפסיקות. ועפ"י הסבר זה נל"פ שיטת הר"מ בפירוש הגמ'

(עירובין יא.) בצה"פ שעשאה מן הצד (עי' דבריו פט"ז ה"כ.) אינה מועלת, דצוה"פ היינו פתח - בניגוד לפרצה, ותכלית הפתח לצרף ולחבר ב' קצוות המחיצה זל"ז. ואין צירוף זה נוהג אלא באמצע הרוח, לחבר ב' צדי הרוח להשלימו, או ממחיצה דמצד זה לצד השני. אבל ליכא צירוף וחיבור בין סוף וקצה מחיצה זו להאריכה למחיצה דמן הצד, דב' עניינים נפרדים הם. וה"ט דס"ל להר"מ דלא מהני בד' צוה"פ מכל ד' רוחות לשווי' רה"י, דליכא שמה מחיצה שנאמר שצוה"פ ממשיכתה ואריכתה או מחברתה למחיצה אחרת, ואין צוה"פ מחיצה כשלעצמה, אלא כפתח היא - ולצרף ולחבר היינו תכליתה. וכן עפ"י שפיר מובן (כן העיר הרא"ה למו"ר) דבב' מחיצות הסמוכות זל"ז (1) ולא זה כנגד זה (2), דלא תועיל בכה"ג צוה"פ, דאין שם מחיצה מן הצד השני שאליה נצרף המחיצה הנמשכת ע"י הצוה"פ. ומעתה, אין צורך לומר דב' הלכות הן בהפסקת הילוך הרבים, הא' בצורת המחיצות, והב' - בהיכי תמצא. דמעתה יל"פ ההבדל שבין פי"ז הל' ל"ג לבין הל' י', דבהל' ל"ג דמיירי בפסי ביראות, וצל"פ לדעת הר"מ דהו' מחיצות ולא צה"פ [דלא כסברת התוס' (יז:), עמשכ"ל מזה]. וא"כ - דמחיצות הן, לעולם הוא רה"י, אפילו היכא דאיכא הילוך הרבים, דאין זה מבטל מחיצות לעולם. אבל בהל' י',

הרבים, ואין מחיצה מבטלת רה"ר כזה. אבל בהל' י' מיירי בחלק מן הרה"ר, שאין כל הרבים עוברים שם אלא מקצתם, אבל דינה כרה"ר, כיון שהוא חלק מרה"ר הגדולה, ולזה מועילה מחיצה להפסיקו מרה"ר הגדולה דהעיר. (מ"ר)

דייקנן מד' רש"י (ו:): ד"ה קמ"ל גמורה, דס"ל כהר"מ (י"ז הל' ט'),

דלעשות לרה"י בעיני ד' מחיצות. וא"כ צל"פ דע"י ג' מחיצות וקורה אכתי הוי כרמלית מדאורייתא, והזורק לתוכה פטור, אבל הטלטול מותר שם. וערש"י (ו:): ד"ה ומאי גמורה, דזה נמנע - להיות מקום המותר בטלטול ושפטור הזורק לתוכו. ונראה דלק"מ גמ' זה לשי' הר"מ. דהר"מ חילק בין ג' מחיצות לד', דג' פועלות להוות כרמלית, וד' - לרה"י. אבל בענין גמ' זה (דפסי ביראות), די שם ד' מחיצות שלמות לכל צד, אלא דאיכא הילוך הרבים המפסיק, הלא יש לומר דממנ"פ - אי קיי"ל דהילוך הרבים מבטל למחיצות, אזי אף כרמלית איננו. דכרמלית בעצם הגדרתה צריכה להיות מקום חלוק מרה"ר אשר אין שם דריסת הרבים, דהיינו טעמא דבעינין גובה ג', דבהכי סגי להפסק הילוך הרבים. ואם נאמר דאין הילוך הרבים מבטל המחיצות, א"כ שוב נשאר כרה"י גמורה. ובנד"ד אין סברא כלל לומר דע"י הילוך הרבים יתבטלו המחיצות מלהוות רה"י אבל כרמלית יעשו, דמהיכא תיתי חילוק

דאיכא צוה"פ בלבד, להכי בעינין מחיצה שלמה, דצוה"פ אינה מחיצה כשלעצמה, אלא חיבור וצירוף להמחיצות דאיתנהו מכבר התם. והיכא דאיכא הילוך הרבים, פשיטא דליתא לצירוף זה. ובהל' ג' מיירי בדליכא ביקוע הרבים. אך אכתי צ"ע דין ירושלים דריו"ח, דאלמלא דלתותיה ננעלות, דריש פי"ד. והנל"פ בזה הוא, דב' ענייני הילוך הרבים הם, הא' - המהווה עצמה דהחפצא דרה"ר, והב' - המונע התחברות וצירוף דחלקי מחיצות שע"י צוה"פ. דהיכא דאיכא חפצא דרה"ר, תו לא מותר במחיצות, דרה"ר היינו מקום דריסת רבים, ואין זה השם בטל אפילו ע"י העמדת מחיצות, ולזה בעינין לירושלים נעילת דלתות - לכה"פ בלילה - כדי שלא תהי' דריסת הרבים לכ"ד שעות בכל יום. (כן נראה הסבר זאת ההלכה). דע"י דריסת שתי וערב דרבים שישנה בירושלים, נעשית לחפצא דרה"ר. אך בהל' י', בהעם עוברים ביניהם (כלשון הרמב"ם) באמצע דרה"ר, אינו אלא חלות שם רה"ר שע"י הפילוש, ולזה אפשר לעשותו לרה"י ע"י מחיצות, והכל כנ"ל. (אך לפי"ז, הרי ליתא לחילוקנו דמעיקרא, דבה"ג הוי חלות שם רה"ר, ובה"י - חפצא דרה"ר; דלפי"ד דהשתא, אף בה"י ליכא חפצא דרה"ר אלא חלות שם רה"ר. ושמא כוונתו לחלק בין עיר שלמה, שהיא חפצא דרה"ר, שהחומה מקיפה כל מקום הילוך

הי' דין המדבר ככרמלית. ונפק"מ בזה למעשה - אף בזה"ז - בעיר שגזרו שלא יהו אנשים מבחוץ רשאים ליכנס באיזה רחובות מסויימים, דלהר"מ, הי' צ"ל לכאורה אותם המקומות אך כמדבר בזמן שהי' שם בני"י, שהי' דינו אך כרמלית. -

ואמאי קרי ליה רה"י, לפי שאינה כרמלית. ובסוף הסוגיא תמהו על זה. והוא פלא באמת. ונל"פ דר"ל כשיטת הרמב"ם, ומיירי הכא בבקעה שיש לה ג' מחיצות, ואשר על ידיהן הוא דנעשה לכרמלית. דב' מיני כרמלית הן: הא' - מקום דליכא הילוך הרבים, כמדבר וצדי רה"ר וים וכדו'. והב' - מקום מופסק ע"י ג' מחיצות, וחידוש הוא לשיטת הרמב"ם, דיש מחיצות המהוות רשות של כרמלית. ושוה בזה זאת הכרמלית לרה"י, שנתהוותה ע"י מחיצות. וזה ר"ל עולא.

בעצם הדין דרה"י לטומאה, עגמ' נזיר רפ"ח (נ"ז.), דהגדרת רה"י ורה"ר דטומאה, דנלמד מסוטה, תלוייה בשלשה בני אדם במקום ההוא או שנים. דבשלשה הוי רה"ר, ובשנים הוי רה"י. וצ"ב הגדרה דסוגיין. וצ"ל דמיירי סוגיין (מתני' דטהרות) בדליכא התם ג', ואפ"ה הויא הך בקעה כרה"ר בימות החמה, דיש רשות לרבים להלך שם. דב' אופני רה"ר לטומאה יש - או רשות הילוך לרבים, או עצם המציאות

כזה. - הילכך בפסי ביראות, אי מותר לטלטל בתוכו, פשיטא דהזורק לתוכו מרה"ר חייב, דאין סברא לחלק.

מדבר. כאן בזמן שישראל שרויין במדבר. (עתוס' דבעינן ס' רבוא.) ובפ' שלח (במדבר ט"ו, ל"ב) ויהיו בני"י במדבר וימצאו איש מקושש עצים וגו'. והקשו רז"ל, מאי קמ"ל ויהיו בני"י במדבר. ופי' דבגנותו של ישראל הכ' מדבר, להודיע שלא שמרו אלא שבת אחת, ובשני' חללוה (מובא ברש"י שם). ופי' הגר"מ נ"ע בשם הג"ר יהושע ליב ז"ל, דאיכא למ"ד בגמ' דמקושש עבר אמלאכת העברה ד"א ברה"ר. ובאמת זה צ"ע, הלא מדבר הוי כרמלית ולא רה"ר. ועל זה דקדק הכ' להודיע - ויהיו בני"י במדבר - שכאן בזמן שישראל שרויים במדבר, ואז הוי עלי' דין רה"ר גמורה.

וכל זה הוא לפירוש רוב הראשונים. אך דעת הרמב"ם להיפוך היא, דבזה"ז הוי המדבר רה"ר (אף דליכא ס' רבוא בני"י, דלא ס"ל כשיטת התוס'), ובזמן שישראל היו שרויים שם, הי' דינו ככרמלית. (עיין כסף משנה רפי"ד.) ומפירוש זה יוצאת לנו הגדרה מחודשת ונפלאה, דלרה"ר בעינן שתהא רשות לכל מי שירצה ליכנס שמה, ולכך, בזמן שהיו ישראל במדבר, ומחנותיהם סדורים ומוקפים בענני כבוד, ולא היו רשאים עממים אחרים להלוך שמה, לכך לא

רַב אַשִּׁי אָמַר. דאירי בד' מחיצות,
בניגוד לפירושנו בדעת עולא די
רק ג'. וקרפף היינו רה"י עם איסורי
רה"ר, כמו בחצר שלא עירבו. ואינו
כרמלית, אלא דינו כרה"י עם קצת
חומרות של רה"ר.

דהילוך דרבים. אבל הגדרת רה"ר לשבת
היינו מקום הילוך רבים, דלתוס' ר"ל ס'
רבוא, ולשאר ראשונים ר"ל - הילוך רוב
המהלכים. דאם יש ג' בנ"א הצריכים
לילך שמה, ורק ב' בוחרים בזאת הדרך,
אז הרי איכא רוב מהלכים, והוי שפיר
רה"ר.

לעילוי נשמת
אליהו בן חיים דב ז"ל

